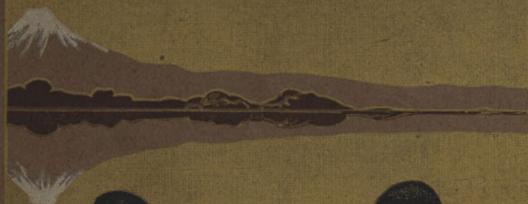

J. KOŘENSKÝ:

K PROTINOŽCŮM

K PROTINOŽCŮM.

K PROTINOŽCŮM.

CESTA DO AUSTRALIE,
TASMANIE, NA NOVÝ ZÉLAND, OSTROVY
PŘÁTELSKÉ, SAMOJSKÉ A VITIJSKÉ
A NÁVRAT
CELEBESEM, JAVOU, KORÁLOVÝM MOŘEM,
SIAMEM, ČÍNOU, ŽAPONSKEM,
KOREOU A SIBIŘÍ.

NAPSAL

JOSEF KOŘENSKÝ.

SE 205 OBRÁZKY V TEXTU A SE 16 PŘÍLOHAMI.

NAKLADATEL J. OTTO V PRAZE.
KARLOVO NÁM. 34. — VE VÍDNI I., GLUCKG. 3.

OBSAH DILU I.

	Str.
Co mě lákalo do zemí našich protinožců	3
Přípravy na cestu	16
Z Neapole ke břehům australským	34
Na Labutí řece	96
Z Fremantlu do Adelaidy	176
V Adelaidě	193
K vyhaslým sopkám Gambierským	339
Zlatý Balarat	358
V hlavním městě Viktorie	379
V Gippslandě	428
V Tasmanii	476

SEZNAM OBRÁZKŮ V TEXTU.

1. Kvetoucí žlutokapy na suchopárech australských . . . 1
2. Náklad králíků ke přípravě konserv . . . 5
3. Rodina černých labutí . . . 6
4. Australský ještěr Chlamydosaurus Kingii . . . 7
5. Soubytí tříoké ještěrky zrnité s buřňákem . . . 8
6. Australští chrobáci na květu blahovičníkové . . . 9
7. Saville-Kent fotografuje korálové dno . . . 13
8. Buřňák obrovský . . . 15
9. Kapraďová vegetace v Australii . . . 16

Str.
10. Táčky na promenádní palubě 19
11. Plán promenádní paluby 27
12. Příboj moře 33
13. Záď šroubové parolodi 34
14. Nábřeží v Port Saidě 43
15. Dámský salon na parolodi 45
16. Průplav Suezský 47
17. Nábřeží v Ismailiji 54
18. Hnízdiště terejů 66
19. Tah ptactva u břehů australských 68
20. Hnízdiště buřňáků a pinguinů 74
21. Pinguiní osada na březích Novozélandských 77
22. Albatrosové na vejcích 81
23. Viněta homolicová 83
24. Půlpenová poštovní známka západoaustralská 84
25. Mapa Australie 89
26. Břehy Labutí řeky 93
27. Objevení břehů západoaustralských 95
28. Ozdobná linka se stylisovanou třešní australskou 95
29. Australský zlatohlávek a boronie 96
30. Kosmatec 98
31. První pivovar v Yorku řízený Čechem 101
32. Australská cikáda 104
33. Nádraží v Perthu 108
34. Větevka blahovičníková 111
35. Jak vypadá blahovičník 113
36. V pasece blahovičníkové 116
37. V pralese Australie Západní 118
38. Doprava blahovičníkových kmenů karových 119
39. Vlak blahovičníkových fošen 121
40. Eukalyptový prales po vyhoření 122
41. Blahovičníková větevka s plody 123
42. S nákladem těžkého dříví 123
43. Australská kapinice 124
44. Australská kapinice 125
45. Strom lahvový 129
46. Větevky kasuarinové 131
47. Stylisovaná třešeň australská 133
48. Větevka australské třešně 134
49. Rozvětvený žlutokap 135
50. Stylisovaná třešeň australská 136
51. Boronie 137
52. Australský postrminec 138
53. Australská kapraď Marsilia 140
54. Australský krasec Cyria 142
55. Australský krasec Stigmodera variabilis 143
56. Australský krasec Stigmodera macularia 144
57. Australský tesařík a jeho jedlá larva 145

Str.
58. Scink uťatý 146
59. Trnitý ještěr moloch 147
60 Australský ještěr kuloocasý 148
61. Mladý pelikán ve hnízdě 149
62. Hnízdící pinguin 150
63. Guvernérův palác v Perthu 152
64. Australský černoch 155
65. Australští černoši navrátili se z lovu 157
66. Tábor domorodců západoaustralských 159
67. Australská černoška 161
68. Typy australských domorodců 163
69. Pobřeží Labutí řeky u Perthu 165
70. Krušec ryzího zlata z Viktorie , ... 169
71. Mapa výzkumů v Australii do r. 1900 171
72. Jak dobývají zlato v Kanovně 172
73. Z ulice města Coolgardie 174
74. Viněta stylisované akacie 175
75. Město Albany v Západní Australii 187
76. V přístavě Adelaidském 191
77. Viněta 192
78. Jihoaustralský hotel v Adelaidě 194
79. Ulice v Adelaidě 198
80. Z botanické zahrady Adelaidské 201
81. Partie z botanické zahrady Adelaidské 204
82. Partie z botanické zahrady Adelaidské 206
83. Na lupenu Viktorie královské 207
84. Ježury 211
85. Veřejná čítárna lidová a knihovna v Adelaidě 215
86. Německá dědina Hahndorf u Adelaidy 217
87. Mapa Adelaidy a okolí 218
88. Údolí v Mount Lofty 221
89. Universita Adelaidská 226
90. Sněmovna v Adelaidě 228
91. Vajíčko ježuří 232
92. Ježuří zárodky 233
93. Mládě ježuřino 234
94. Kostra ježuří 235
95. Kostra ptakopysčí 237
96. Zadní a přední noha ptakopyskova 240
97. Postavy ptakopysků 241
98. Mládě ptakopyskovo 243
99. Kustos Tepper 246
100. Kustos Zietz 249
101. Krt vačnatý 256
102. Vakomyš zakrslá. 257
103. Tokoun liškový 259
104. Skokejš 261
105. Vakodlak čili koala 263

Str.
106. Vombat 264
107. Klokan jako vojín 265
108. Lemčík skvrnitý 266
109. Líbánková besídka lemčíkova 268
110. Líbánková besídka lemčíkova 269
111. Hnízdo lemčíkovo 271
112. Vejce rozličných lemčíků 273
113. Taboni lesní 274
114. Řezba ve vejci 275
115. Jak vypadal vymřelý Diprotodon 277
116. První merinové ovce australské 279
117. Nynější ráz merinek australských 281
118. Jak se ovce koupají 283
119. Doprava vlny 285
120. Před vlnařským skladem 287
121. Naloďování vlny 289
122. Arteská studnice v Queenslandě 291
123. Vrtání arteské studnice 293
124. Ze života australských křováků 296
125. Historický blahovičník 297
126 Mapa hlavních meteorologických stanic 299
127. Australští kakaduové 301
128. Kapraďová vegetace 303
129. Vegetační ráz balmínu 305
130. Stromovité kapradiny ve vyhořelém pralese 307
131. Přístaviště na dolním toku Murraye 309
132. Na březích řeky Murraye 311
133. Ledovcem vyhlazená skála 313
134. Bludné balvany na hoře Košciuszkově 315
135. Moréna u průsmyku Townsendova 317
136. Valoun rýhovaný ledovcem 319
137. Ledňáček chechtavý 328
138. Australská vrána flétnák 329
139. Vinčta australského kraba 338
140. Kapradina Platycerium 339
141. Kraterové jezero 342
142. Jezero v jícnu vyhaslé sopky 343
143. Na dně propasti Gambierské 351
144. Mapa Gambierska 353
145. Vinčta 357
146. Vinčta 358
147. Na jezerních březích u Balaratu 363
148. Vodopád u Balaratu 365
149. Zlatonosné šachty v Balaratě 369
150. Tlupa divokých domorodců Murrayských 371
151. Prvé sídlo guvernérovo ve Viktorii 373
152. Guvernérovo sídlo v Melbourně 375
153. Vinčta 378

Str.
154. Mapa východní Australie 381
155. Nejživější ulice v Melbourně 385
156. Mořské lázně u Melbournu 392
157. V botanické zahradě Melbournské 393
158. Australský tesařík Batocera Browni 397
159. Veřejná knihovna a čítárna v Melbourně 399
160. Burke a Wills na pochodu 401
161. Skupina australských domorodců 403
162. Stromovité kapradiny 409
163. Poustevna Lindtova u Healesvillu 413
164. Menura čili lyrochvost nádherný 414
165. Australský tesařík Batocera Wallacei 417
166. Sněmovna v Melbourně 421
167. Vinětka 427
168. Vinětka 428
169. Australský černoch 428
170. Misionář Hagenauer 431
171. Mapa jezer v Gippslandě 433
172. Misijní stanice v Ramajuku 437
173. Černošský hošík 440
174. Australský černoch jako policista 441
175. Australský divoch lovící ryby 445
176. Náčrtek cesty spisovatelem vykonané 447
177. Australský divoch vyplašuje hada z úkrytu 456
178. Bairnsdalské přístaviště v Gippslandě 459
179. Na řece Mitchellu 461
180. Osada Cunnigham v Gippslandě 463
181. Abel Tasman 465
182. Mapa Tasmanie 470
183. Launceston v Tasmanii 472
184. Skalní rokle u Launcestonu 473
185. Arktická chaluha Alaria 475
186. Australský plamének 476
187. Jak vypadala Tasmanka Pinambatak 479
188. Tasmanský »tygr« 483
189. Tasmanský »ďábel« 485
190. Hobart roku 1804 487
191. Hobart roku 1829 489
192. Australský pavouk trnitý 491
193. Hobart za doby nynější 493
194. Poslední Tasmanci 495
195. Tasmanští domorodci 499
196. Tasmanští vězňové 501
197. Illustrované provolání k domorodcům 503
198. Guvernérův palác v Hobartě 509
199. Poštovní známka tasmanská 510
200. Zájezdní hospoda u Hobartu 511
201. Kapraďová alej u Hobartu 513

Str.

202. Pilířový kap v Tasmanii, složený z hranolů čedičových 515
203. Vězeňská osada Port Arthur na poloostrově Tasmanově před vyhořením 517
204. Východní břehy poloostrova Tasmanova 519
205. Tasmanovy koráby 524

SOUPIS PŘÍLOH I. DÍLU.

Při str.

1. Výbuch sopky Taraverské na Novém Zélandě 3
2. Korálové dno mořské za odlivu, číslo 8. 11
3. Banksiová větevka, číslo 7. 128
4. Příboj na březích jihoaustralských, číslo 5. 188
5. Plameňáci ve zvěřinci Adelaidském, číslo 10. 214
6. Ptakopyskové, číslo 6. 248
7. Hnízda tabonů lesních, číslo 15. 278
8. Výstava vlny, číslo 11. 292
9. Artéský zdroj ve Queenslandě, číslo 4. 296
10. Vegetace v sadě Balaratském, číslo 19. 366
11. Stromovité kapradiny v Australii, číslo 9. 422
12. Uprostřed pralesa ve Viktorii, číslo 17. 424
13. Australští přírodozpytci sbírají obrovské žížaly, číslo 16. 434
14. V kapraďové rokli Tasmanova ostrova, číslo 18. 510
15. Přirozená dlažba mořského dna v Tasmanii, číslo 20. 520
16. Tasmanova brána, číslo 21. 523

OBSAH DÍLU I.

Co mě lákalo do zemí našich protinožců.

(Čísla značí stránky.)

Obrácený svět protinožců 3. Podivuhodná zvířata 4. Podivné rostliny 10. Podmořské zahrady 11. V tropech 12. Asijský východ 14.

Přípravy na cestu.

Informační tiskopisy 16. Potřeby na cesty 17. Akreditiva 20. Adresy bankovních závodů 20. Zabezpečení přeplavby 23. Severoněmecký lloyd 23. Ceny přeplavních lístků 26. Otisk mého adresáře 28. Naši krajané v cizině 31. Z Prahy do Neapole 33.

Z Neapole ke břehům australským.

V přístavě Neapolském 34. Pasažéři na lodi „Královna Luisa“ 35. Život na lodi 36. Po 40 letech opět v Evropě 38. Na širém moři 41. Barva lodí a vlajek 42. U břehů egyptských 44. Nakládání uhlí 45. Kramáři na palubě 46. Kejklíři 46. Z Port Saidu do Suezu 48. Odměna lodivodům 48. Poplatky za provoz průplavem 48. Účastenství korábů v Suezském kanálu 48. Ptactvo u břehů egyptských 50. Biblická metropole Zoanská 51. Zvířena průplavu Suezského 51. Domorodci na pobřeží 53. Ismailia 54. Průplav sladkovodní a jeho vegetace 55. Suez 55. Mocný Thomas Cook 55. Tropický oděv 56. Vedra na Rudém moři 57. Plískavice a ryby letouni 57. Fosforescence útrob rybích 58. Džibraltar asijského východu 58. Hudební večírky 59. Maškarní ples 60. V Kolombu 61. Na rovníku 63. Mořští opeřenci 66. Atlantis a Lemurie 69. Souhvězdí jižního nebe 69. Zakladatel firmy Kunst a Albers 70. Sázky na moři 71. Jak daleko je do přístavů australských 73. Ostrovy Keelingovy 73. Poškození vrtule 75. Albatrosové 75. Tah a hnízdění mořského ptactva 76. Velryby na obzoru 80. Plískavice a sviňuchy 83. Večerní hostina posledního dne 84. Čechové v Australii 84. Krajan Polák na výzkumných cestách po Západní Australii 88. Příjezd do Fremantlu 93. Západoaustralské pobřeží za plavby Vlamingovy 94.

Na Labutí řece.

V přístavě Fremantleském 96. Život na Labutí řece jindy 97. Suchožilné rostliny 98. Ráz města Fremantlu 99. Krajan Ulrich 99. Australská neděle 105. Armáda spásy 105. Vycházky do přírody 106. Australská železnice 107. Počet obyvatelstva v Západní Australii 107. Nádraží ve F•emantlu 109. V pralese 112. Druhy blahovičníků 114. Kapinice čili akacie 124. Australské hloží čili srub 125. Květena sklerofylní 126. Tráva spinifex 127. Banksie 127. Hakea 128. Australský strom lahvový čili Adansonia 129. Stromy kasuarinové 130. Australská třešeň (Exocarpus) 133. Stromy žlutokapové čili trávové (Xanthorrhoea) 135. Vonná boronie 137. Květena postrmincova (Epakris) 139. Nardu čili marsilie 139. Australští brouci 141. Jedlé larvy hmyzí 144. Podivní ještěři 146. Ústřice a perlorodky 149. Kormoráni, pelikáni a pinguini 149. Guano na ostrovech Abrolhoských 150. Hlavní město Perth 150. Guvernérova residence 152. Park 154. První domorodec 154. Vyhlazování australských černochů 158. Domorodci vyživovaní na náklad státní 159. Misie mezi černochy 160. Dotěravé mouchy 162. Ceny potravin 164. Nálezy zlata 165. Příval zlatokopů 166. Obrovské chuchvalce zlata 168. Minerální bohatství Australie Západní 171. Výprava Mac Donaldova 171. Zlatá pole 173. Coolgardie a Kalgoorlie 173. Středisko zlatokopeckého života 175. Tamější noviny 175. Těžba zlata v celém světě 175.

Z Fremantlu do Adelaidy.

První plavci u břehů západoaustralských 177. Kytice z australských květin 178. Flibustýr Dampier 178. O čem psaly australské noviny 179. Sjednocená Australie 180. Neunavný Mr. Reid 181. Zřízení Australského soustátí potvrzeno královnou 182. Spolková vláda 183. Ráj dělnictva 183. Stávky 186. Finanční úpadek 186. Mys Lvičin 186. Město Albany 188. Ostrov Althropův 188. Ostrov Klokaní 188. Vymřelý emu černý 189. První přistěhovalci Klokaního ostrova 189. V přístavě Adelaidském 190. Nebezpečné vylodění 192.

V Adelaidě.

V hotelu 193. Bar 195. Platy služebnictva 195. Mzda australských dělníků a řemeslníků 196. Mnoho církví 197. Lahůdkářské krámy 199. Australské ovoce 199. Vinařství 199. Banány, žaponské mišpule a mučenky 200. Dodávání potravin do domů 200. Chov drůbeže 202. Polodenní prázdniny 202. Táboření pod širým nebem 202. Kočár a piano 202. Ulice, parky a banky 203. Botanická zahrada 203. Vysoké teploty 205. Vycházky lidu do botanické zahrady 207. Museum ekonomické botaniky 208. Evropská buřeň v Australii 209. Zavlečení měkkýši 210. Vrabec a králík 210. Králičí a zaječí konservy 213. Vývoz zmrzlých zajíců a králičích spratků 213. Králičí inspektor 213. Ve zvěřinci 214. Lidová čítárna 214. Kolonisté němečtí 216. Německé osady 217. Učitelské časopisy 219. Obecné školství australské 220. Služné učitelstva 223. Universita, konservatoř a školy odborné 225. Slavnostní zakončení školního roku 227. Arbor Day 228. Knihovna, museum a obrazárna 230. Ssavci vejcerodí 231. Zoolog Benett 242.

Caldwell 245. Dr. Vilém Haacke 245. Objevení vaku ježuřina 248. Zpráva, že ptakopyskové snášejí vejce 248. Výzkumné cesty Semonovy 250. Ze života ptakopyskova 252. Rozšíření a zařadění ssavců vejcorodých 252. Krajan topič jako pozorovatel ptakopysků 253. Co víme nyní o monotrematech 254. Zárodky monotremat ve sbírkách musei australských 255. Krt vačnatý, nový australský vačnatec 256. Kustos Zietz a professor Stirling 258. Dary pro české museum od prof. Spencra 262. Australská zvířena 264. Pravěký její ráz 267. Obr mezi vačnatci 268. Vačnatý lev 268. Nepodaření ssavci 269. Vývoj hnátoše obrovského 270. Z geologické minulosti australské celiny 270. Klokani na stromech 271. Dingo 272. Klokani v zemských znacích 272. Podivuhodní opeřenci 272. Ptáci besídkáři 273. Megapodi 274. Emu 278. Rytiny ve vejci 278. Jedovatý pavouček 278. Kustos Tepper 280. Sbírky hmyzí 280. Zavlečený motýl 281. První ovoce v Australii 282. Mac Arthur, zasloužilý pěstitel bravu 285. Ve skladě vlnařském 290. Škůdcové australského ovčářství 293. Ovčáři čili skvatři 294. Klokani a králičí úřad 295. Arteské studny 296. Střihači vlny 298. Křováci 298. Parlament 299. Vliv guvernérův 300. Lord Hopetoun generálním guvernérem 302. Volby poslanců 304. Volební právo žen 304. Nenávist k Němcům 304. Němci ve sněmovnách 305. Počet Němců v Australii 308. První přistěhovalci němečtí 308. Německý klub 309. Německé školy 310. Památný gumovník 311. Glenelg 312. Ledová doba v Australii 312. Nejvyšší hora v Australii 314. Krvavé řasy 316. Australské řeky 316. Ředitel pošt 318. Středozemský telegraf 318. Meteorologie 321. V horách Loftyjských 323. Křoví balmínové 323. Botanický klíč, jejž sepsal prof. Tate 324. Národní park 324. Pitná voda 324. Plat vodárenského náčelníka 325. V letohrádku prof. Stirlinga 325. Ovčář Elder 327. Ledňáček chechtavý 327. Flétnák 328. Papouškové kanárčí 320. Přítulní papouškové 321. Medossavky 332. Zoologická vycházka 332. Totožná flora 333. Vlhy 333. Australský skřivánek 334. Šetření ptactva 335. Akklimatace pěvců a křepelek kalifornských 335. Chov pštrosů 335. Pozvání k návštěvám 337.

K vyhaslým sopkám Gambierským.

Zahrada Jižní Australie 339. Květena 340. Při řece Murrayi 341. Svižníkovitý brouk Tetracha 343. Jezero Alexandrina 344. Umělé zavlažování krajů při středním Murrayi a vodovody Beetalooské 344. Vrány australské 345. Bílí orlové 345. Pytle na pitnou vodu 346. V městě Gambieru 347. Mount Gambier, vyhaslá sopka 348. Kráterové jezero 348. Zemětřesení v Gambiersku 350. Jeskyně 350. Ložiska netopýřího guana 350. Sněžení vzácný úkaz 351. Závod na králičí konservy 351. Mračna kobylek 352. Dějiny Gambierska 352. Gambierské brambory 352. Na stanici Wolseleyské 353. Záznamy úmrtí 354. Severní území Jižní Australie 354. Kulturní jeho rostliny 355.

Zlatý Balarat.

Upomínky na Čeňka Paclta 358. Jeho cesty po světě 359. Balarat za doby dřívější a nynější 363. Hornická škola 366. Ve zlatých dolech 367. Horliví posluchači kursů večerních 368. Geologie Balaratu 368. Zlatonosné

couky a ryže 369. Eruptivní kopce 370. Saň v pohádkách australských divochů 371. Balaratské časopisy 372. Australské týdenníky 373. Čmeli, škůdcové vlny 374. Včelařství 374. Dostihy a závody 374. Australské denníky 375. Židé v Australii 376. Modravý čedič dlazebním kamenem 376. Nádražní restaurace 377. Australské železnice 377. Různý rozchod kolejí 377.

V hlavním městě Viktorie.

Poplatky za telegramy 379. Hotel Menziesův 379. Nejslavnější dostihy koňské 379. Průvodní kniha po Melbourně 380. Omnibusy a tramy 380. City 380. Kavárny 380. Jména ulic 382. Konsul Pinschof 382. Plesový oblek 382. Stabat Mater od Dvořáka 382. Australské koncerty 383. Melbournské varhany 383. Konservatoř hudby 383. Hudební zábavy u rakouského konsula 384. Pěvecké spolky 386. Hostem u starosty města 386. Krajanka Gabriela Roubalová 386. Češi v Melbourně 389. V ulicích Melbournských 391. Kávové paláce 391. Předměstí 391. Řeka Jara-Jara 392. Skrovné počátky hlavního města 392. Přírodozpytec Ferdinand Müller 393. Botanická zahrada 394. Národní herbář 395. Zeměvědec Jiří Neumayer 395. Entomolog Karel French 396. Národní museum 396. Výzkumy prof. Spencra 398. Meteority 398. Brožíkův obraz v galerii 398. Výstavní palác a Kde domov můj 399. Burke, Gray a Wills, nešťastni cestovatelé 401. Zoologická zahrada 411. Flemingtonské závodiště 413. Proslulý Cup Day 416. Rozličný sport 416. Význam sportu 417. Mezinárodní šejdíři 418. Podvedený Vídeňan 418. Kapraďová rokle 422. Druhy kapradin 422. Hmyzomorné rosničky 423. Výlet do pralesa 423. Poustevna Lindtova 424. Četní vombati 425. Slet menur 427. Roje much 427.

V Gippslandě.

Do Stratfordu 428. Misionář Hagenauer 429. Owen a platypus 430. Nálezy obrovských žížal 432. Na misijní stanici Ramajucké 434. Náklad na černošské stanice 436. Vymírání domorodců 438. Pralesem 439. V domácnosti misionářově 440. V zahradě 443. V chrámě 444. Černošské domky 448. V černošské škole 449. Na hřbitově 450. Bratrské misijní traktáty 451. Rozličné misie 453. Černá policie 453. Jazyk domorodců 454. Trnití pavouci 457. Australští hadi 457. Termiti 460. Kterých dřev se všekazi štítí 461. K jezerům Gippslandským 462. Cunninghame 466. K jezeru Tyersovu 467. U misionáře Bulmera 468. Na lodi Dargo 469. Guvernér La Trobe 469. Množství vodního ptactva 470. Do Tasmanie 471. Abel Tasman 471. Upomínky na Tasmana 472. Paroplavební společnost zvaná U. S. S. Co. 473. Její flota 473. Hrozná plavba v Bassově průlivu 474.

V Tasmanii.

Literatura o Tasmanii 476. Zeměpis Tasmanie 476. V Launcestoně 478. Hotely 480. Nápoje 480. Tasmanie Šťastná 481. Vánoce v Tasmanii 481. Země malin 481. Tasmanska zvířena 482. Vakovec psohlavý a šlakol medvědovitý 484. Proč asi vymřeli v Australii 486. Doklady, že Tasmanie souvisela s blízkou pevninou 487. Tasmanští opeřenci 488. Museum a lebky

černošské 488. Kataraktová rokle 489. Eruptivní horniny 490. Čmeláci z Evropy 490. Opylování jetele 491. Na cestě do Hobartu 492. Parata 492. Králíci 493. Keltská jména vrchů 494. Škodliví broučkové 495. V Hobartě 496. Obrovské langusty 497. Obrovský krab 497. Podivná mihule 497. Nasazování ryb evropských 498. Ostatky po vymřelých Tasmancích 498. Ze života Tasmaňanů 498. Kolonisace 500. Zápas domorodců s bělochy 502. Honby na černochy 503. Vyvezení domorodci 504. Podobizny posledních Tasmanců 506. Počet kolonistů 506. Guvernér John Franklin 507. Residence guvernérova 508. Botanická zahrada 509. Na poštovním úřadě 510. Kapradová alej 510. Německé osady 512. Sanatorium doktora Ellisa 512. Populární výlety 513. Vězeňská osada Port Arthur 513. Prospekty firmy Cookovy 514. Čedičové útvary 514. Mořští ptáci 514. V zátoce Norfolské 515. Cesta lesním průsekem 516. Kvetoucí kalistemony 516. V Carnarvonu 516. Tarana 517. Cestou do sanatoria Ellisova 518. Přirozená dlažba mořského dna 520. Zvířena v tůních 520. Krvežízniví psi 521. Štědrý den u antipodů 521. Vánoční reklama 522. Boxing-day 522. Prohlášení federace 523. Parolodí Moanou na Nový Zéland 523. Kap Pilířový 524. Ostrov Stewartův 524. Země nefritu 524.

DÍL I.

PLAVBA KE BŘEHŮM AUSTRALSKÝM.
AUSTRALIE ZÁPADNÍ. AUSTRALIE JIŽNÍ. VIKTORIE.
TASMANIE.

K PROTINOŽCŮM.

Cesta do —

Australie, Tasmanie, Nového Zélandu, na Ostrovy Přátelské, Samojské, Vitské a Návrat Korálovým Mořem, Celebesem, Javou, Siamem, Čínou, Žaponskem, Koreou a Sibiří. —

Kvetoucí žlutokapy (Xanthorrhoea) na suchopárech australských.

TISKEM ČESKÉ GRAFICKÉ SPOLEČNOSTI »UNIE« V PRAZE.

VÝBUCH SOPKY TARAVERSKÉ A ZKÁZA PROSLULÝCH TERAS NA NOVÉM ZÉLANDĚ DNE 10. ČERVNA R. 1886.

Co mě lákalo do zemí našich protinožců.

Roje myšlenek víří v hlavě přírodozpytcově za vzpomínky, že mu bude dopřáno doteknouti se aspoň jednou v životě toho dílu světa, jenž jest v dějinách zeměvědných pevninou sice nejmladší, ale životem svým nejpodivuhodnější.

Již pouhé pomyšlení, že spatříme záhy v dálavě dvacítitisíců kilometrů země protinožců, uvádí nás jako ve snách do krajů, plných bájí a protkaných úžasnými zjevy přírodními.

V čí duši vynořují se ještě myšlenky snivého mládí, zda nerozpomíná se, jak se mu ve škole vykládalo, že tam daleko na obrácené polokouli světa visí lidé ve vzduchu hlavou dolů a přece nespadnou?

A kdybychom se propadli zemí na obrácený ten svět, že narazíme na nohy svých protinožců?

A není-liž v pravdě na rubi, zvíme-li, že tam slunce žhavě praží, když u nás proniká tělem krutý mráz?

Svět našich protinožců jest vskutku podivuhodný. Či není podivno, slyšíme-li, že tam sluneční koule neputuje po nebi jižním, ale po obloze severní?

Že je tam jižní vítr studený a severní teplý a zhusta palčivý jako dech rozžhavené pece?

Že tam rtuť v tlakoměru stoupá za větru jižního a padá za větrů severních?

Není-liž ku podivu, že na jižní polokouli žijí ještě tvorové, vyskytující se v jiných dílech světa již jenom jako zkameněliny?

Jak neměli žasnouti i sami přírodozpytci v celém světě proslulí, když jich došla neslýchaná zvěst, že žijí u protinožců ssavci, kteří snášejí vejce, podobná vajíčkům ještěrčím?

Kdo by se nezarazil, kdyby tam spatřil ssavce, jenž má zobák jako kachna, jsa zpola vydra a zpola pták? Neměli-liž hlasatelé učení Darwinova jásati, že mají konečně v rukou makavý důkaz svého tvrzení o postupném vývoji organismů?

Kdo by se nedivil, vida po prvé v životě, že skoro všickni tamější ssavci přechovávají neúhledná mláďata ve zvláštních kapsách břišních po několik měsíců, a že i největší australští ssavci rodí mláďata jen tak veliká jako malíček?

Co tam ssavců s podivuhodným vakem: mladému vlku podobný psohlavec, zvaný pro svou krvežíznivost tasmanským tigrem, vačnatý medvídek, vačnatý rýsek, vačnaté myši s ohonem jako peříčko, vačnaté veverky, vačnatí klokani, ba i vačnatí krtkové na dobro slepí a se žlutobílou srstí. Kde jaký ssavec, skoro každý s břišní torbou, vyjímajíc zdivočilého psa dinga a dravého psohlavce jako zebra pruhovaného.

Jak neměly vznikati báchorky, že žijí v australských zemích zvířata, nosená za mladosti po celých sedm let v lůně mateřském, a že mláďata vyskočivše z matčina těla, aby se nasytila, opět do jejího života zalézají?

Nedivíte se, že tolikeří ssavci v zemích našich protinožců celý život proskákají, užívajíce při tom jenom noh zadních?

Nepodiví-li se přírodozpytec, shledá-li na lebce ptakopyskově a ježuřině takové švy, jako mají ptáci nebo ještěrky, ale žádný jiný ssavec světa?

Nemá se člověk diviti, doví-li se, že kraje vzdálených protinožců nemají žádného původního kopytnatce?

Že tam schází lesům a polím chutná zvěř nízká i vysoká, a že kolonisté vychovali si z nasazených králíků a zajíců největší škůdce polního hospodářství?

Ještě dnes může obdržeti bohatou odměnu ten, jenž by vynašel a dodal spolehlivý prostředek proti záplavě bázlivého toho pokolení.

Vděčnějším stal se tam kůň a vyvinul své přednosti v nové vlasti tak, že vychází z dostihů vždycky jako vítěz.

Také brav splácí vděčně kapitál, věnovaný na jeho zdomácnění, a vede přistěhovalce dál a dále do australského nitro-

Náklad králíků ke přípravě konserv.

zemí jakožto pionýr prvé kultury. Bez bravu byly by zůstaly mnohé kraje posud zemí tajemnou a vypadaly by do dneška jako poušť, jež tam do nedávna bývala.

Ale zakládáním artéských studnic a umělým zavodňováním země kdysi vyprahlé položil se základ k výnosnému zaměstnání pastýřskému, stanic ovčáckých přibývá, a nitro australského kontinentu nehrozí již cestovatelům hladem, záhubou a bídnou smrtí.

Rodina černých labutí.

Kdo by se byl před padesáti lety nadál, že kraje našich protinožců, kdysi jen neblahé země pro odsouzence a trestance, budou zásobovati pyšnou Evropu masem, připravovaným k vývozu v četných závodech!

A divíme-li se, že tyto země mladé a nedávno ještě pouhé hroby vypovězenců vyzuly se tak záhy z dětských střevíčků, a vzavše si za heslo „Australie ku předu!“ sjednotily se v mohutné soustátí, rovnající se rozlohou skoro celé pevnině evropské, naplní nás nemenším podivením též úžasné zjevy opeřeného světa našich protinožců.

Australský ještěr
Chlamydosaurus Kingii.

Kdo jindy slyšel, že jsou země s labutěmi nikoli bílými, ale černými jako krkavci? Jak neměli holandští plavci nazvati podivuhodného toho opeřence *avis rara?*

Kde kdo tehdy viděl, že jsou pevniny, kde jazýček ptáků začíná něžnou štětičkou k vystírání medové šťávy, hotovým to košťátkem v podobě zdrobnělé?

Kdo kdy slýchal, že jsou na světě hvozdy, v nichž vysmívají se opeřenci lidské práci uštěpačným hahaha?

Že jsou pralesy, hostící v sobě ptáky břichomluvce, kteří mají chvost jako lyra a umějí štěkati, plakati jako děti a křehotati jako žáby? Že jsou australské hvozdy útočištěm nemotorných opeřenců, kteří snášejí vejce společně, a kladouce na ně hromady trouchnivějícího listí a smetí v podobě obrovských mohyl, ponechávají zahrabaná vejce lučebnému teplu k vylíhnutí.

Není-liž divno, že kuřátka v takové mohyle vylíhlá ležíce na zádech hrabou a hrabou, až se prohrabou k dennímu světlu na povrch kurhanu?

Že žijí na jižní polokouli opeřenci, kteří snášejí vejce do teplého popelu tamější živé sopky, aniž se dále starají o kuřátko?

Není-liž divno, že na nejdálnějším jihu jsou hřbitovy obrovských ptáků, kteří neměli nikdy křídel?

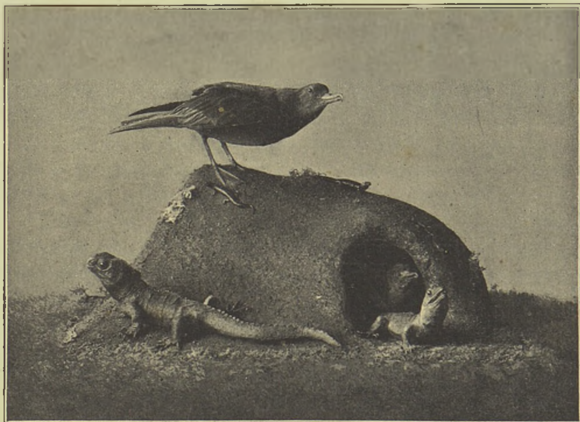
Že jsou tam ještěři skákající po zadních nohách jako klokani a vykrášlení mohutným nákrčníkem jako rytíři dávnověku?

Že ve vlasti vymírajících Maorů vymírají také prapodivní ještěři se třemi očima a s pravěkou podobou, odvozujíce svůj rodokmen z předků, kteří žili již před statisíci lety?

Je-li však div divoucí, že žijí u protinožců ssavci, kteří snášejí vejce, jak neměl se diviti i přírodozpytec z povolání, když slyšel po prvé, že byla v Australii objevena ryba mající za dýchací ústroje nejen žábra, ale pro všecky případy zápasu životního také plíce?

Bylo šuškání mezi vědci, když australské to monstrum ocitlo se pod pitevním nožem jakožto živá zkamenělina a přechodní tvar mezi rybami a obojživelníky! Horkokrevní učenici Darwinovi volali směle s klasickým mudrcem: Už to máme! Zde můstek, ba pevný most, jenž spojuje živé s mrtvými a navazuje styky světa živého se světem vymřelým a zaniklým v nedozírné minulosti, snad již v dobách, jež měřiti jest miliony let.

Dvojdyšná ta ryba přečkala dobu permskou, triasovou i jurskou a zůstala na živě jako relikvie zachovalého pravěku na nepatrném území v severovýchodní Australii.

Soubytí tříoké ještěrky zrnité s buřňákem.
(Hatteria punctata a Aestrelata Cooki).

Jaká to společnost podivných tvorů! Jedni z nich jsou ssavci snášející vejce a jsou prý pojidlem mezi ssavci a ještěry, druzí jsou pojítkem mezi želvami a krokodilem, třetí jsou šťastně nalezeným článkem, jenž prozrazuje na sobě, že jeho tělo jest vlastně půl ryby a půl žáby, a celá Australie s blízkými pevninami jest zaslíbenou zemí, v níž byla hledaná pojítka mezi vyššími a nižšími živočichy neočekávaně objevena, nalezena a probadána.

Australští chrobáci (Bolboceras rhinoceros) na květu blahoviční kovém.

A jiné ještě divy a jiná překvapení uchystány jsou pro přírodozpytce v zemích australských. Snad v náhradu za to, že mu nejmladší díl světa podává tak maličko požitků z dějin kulturních a uměleckých.

Jak by se nebyl divil přírodozkumce, když se přesvědčil, že žijí u protinožců žáby odolávající suchu sebe většímu i po několik let a nabývající zase čilého života, jakmile se ocitla suchá hrouda tvora obklopující opět pod vodou?

Není-liž divno, že chrobáci, libující si u nás jenom v kalu, u antipodů poletují jako poetické bytosti s květu na květ a živí se medosladkou šťavou něžných korunek?

Nenáleží-li ke zvláštnostem, že nejmenší pavoučkové zemí australských jsou ze všech na světě nejjedovatější, usmrcujíce i člověka v málo hodinách?

A což říše Flořina v zemích našich protinožců? Nezdá-li se býti podivuhodna, vykazujíc v inventáři Stvořitelově živoucí rostliny, uložené u nás již jenom jako mumie?

Není-li to zvláštností, že křoviska zemí australských mají místo lupenů trny, z nichž kvítí vyráží, a že vydychují tak ze sebe co nejméně vody za předlouhého sucha?

Nebo že z větví australských stromů vyrůstají lístky jako přesličky a že podobají se chmýřnatému peří ptáka kasuára?

Že na australských suchopárech bují stromoví, jež má koruny jako obrovské chochole, složené ze samé trávy?

Že tam rostou obrovské stromy, nedávající žádného stínu?

Že „australské třešně“ mají pecky *na* ovoci a nikoli *uvnitř* plodu?

Že nejmladší kontinent honosí se nejvyššími stromy světa, překonávajícími vzrůstem i výšky egyptských pyramid, výšky nejvyšších chrámů světa, ba i kalifornské obry sekvojové?

Není ku podivu, že s těchto velikánů lesních neopadává lupení, nýbrž kůra a visí s nich jako cáry oděvu otrhancova?

Není ku podivu, že pevnina našich protinožců jest z nejbohatších na zlato, stříbro a drahocenné opály?

Jak nemají podivné ty zjevy lákati k sobě přírodozpytce i z nejodlehlejších končin světa? Co tam bylo do poslední chvíle záhad, jež čekaly na své rozluštění? A přece není ještě řada přírodovědeckých tajemství v australském světě vynesena na jasné světlo úplně.

Ale čím hlouběji vniká přírodověda do tajů a hotových těch zázraků, přístupných zjevně každému vnímavému duchu lidskému, tím zřejměji chápeme, že nejmladší pevniny, nad nimiž planou nebeské hvězdy Jižního kříže, symboly ztraceného ráje prvních lidí, jsou troskami nejstaršího života na zeměkouli a ostatkem skrovného kusu prasvěta, nad nímž sám Stvořitel se smiloval a jemu živořiti kázal až do dnešního dne.

Ký div, že i sami obyvatelé vzdálených těch světů chrání přísnými zákony zbytky skomírajícího živočišstva, aby tak prodloužili bytí oněch záhadných rodokmenů, jež přispějí snad ještě

KORÁLOVÉ DNO MOŘSKÉ ZA ODLIVU.

(Fotografoval Saville-Kent.)

v posledním tažení ke kýženému rozřešení sporu o vzniku vyšších tvorů ústrojných z organismů nižších.

Jak neměly se státi země našich protinožců poutnickým cílem harcovníků na poli novodobého vývojezpytu?

Koho by nepudila touha spatřiti památné dějiště, kde geologický pravěk žije posud ve skutečné přítomnosti?

Také mně vířily v hlavě roje myšlenek, když jsem viděl černé na bílém, že procituji ze snivého blouznění, že blíží se již chvíle, kdy spatřím nové nebe a nová souhvězdí s Jižním křížem a že pozdravím odlehlé světy, v jejichž ovzduší třepetají se perutě bělostných albatrosů, a kde kvílí jihomořský rod věčně hladových buřňáků za vichru a třeskutého vlnobití.

Po letech nesla mě zase touha daleko za moře, leč duchem byl jsem stále u něho, slyšel jsem mocný jeho tep, hukot a ječení, a viděl jsem jeho širou pláň, dmoucí se časem jako hruď utišeného giganta.

Vzpomínky unášely mě brzy do potměšilého Baltu, brzy ke břehům norského Atlantiku nebo k bouřlivému Pontu, k sinné Adrii, k vodám moře Egejského a Jonského, k širošíré hladině mezi legendárními sloupy Herkulovými a Novým světem, bloudil jsem zase aspoň v mysli k rozlehlému Pacifiku s děsnými hlubinami, spěl jsem k moři Rudému, do tropických vod moře Arabského a zálivu Bengalského, do horkých krajů oceánu Indického, prodléval jsem chvílemi opět v moři Javanském, Čínském a Žlutém . . .

Tentokráte zatoužil jsem po moři Jižním, do té doby mně neznámém, slynoucím v celém světě čarovnými květnicemi, vykouzlenými jako v pohádce na samém dně mořském a obydlenými pestrými rybkami všech duhových barev.

Toť snad ono dějiště vtělené báje helenské o potomku mocného Peseidona a luzné Amfitritě, o uctívaném Tritonovi, jenž tam zlatý palác míval, zřídka z podmořských zahrad na povrch oceánu vystupoval, bouři rozsíval, ve vlnobití s oři a na delfínu se projížděl, rozsápané vlny hladil a nepokojný živel utišoval.

Pouhá vzpomínka na opěvané podmořské ty tůně, oživené nikoli mythickým Neptunem a Najadami, ale vyšperkované úžasnými skvosty živých korálů, podobných spíše kvítkům, kalichům a korunkám začarovaných květnic a zbarvených u dna

smaragdovým odleskem jasného dne, láká poutníka, aby zalétl i do těchto krajů a nahlédl do velikolepé dílny něžných umělců, na oko sice nepatrných, ale budících veliké podivení svými výtvory stavitelskými a dělících se se samým Tvůrcem o zásluhy, že u prostřed širých moří byly stvořeny pevniny.

Nachylte se jen trochu ze svého člunu, jenž vás nese nad báječnými zahradami, a patřte do hloubky několika metrů pod hladinu mořské tišiny! Co tam barev a tonů, odstínů a světla!

Co tam stříbrných a zlatých rybiček, hybných jako třepetaví kolibříci, pestrobarevných sasanek, průsvitných medus, vějířnatých stromů a stromečků a miniaturních skalisek, vykrášlených růžovými třásněmi a tapetami vláknitých řas!

Co tam zelených palouků, báchorkových niv s visutými stuhami a tkanicemi oranžových a karmínových chaluh!

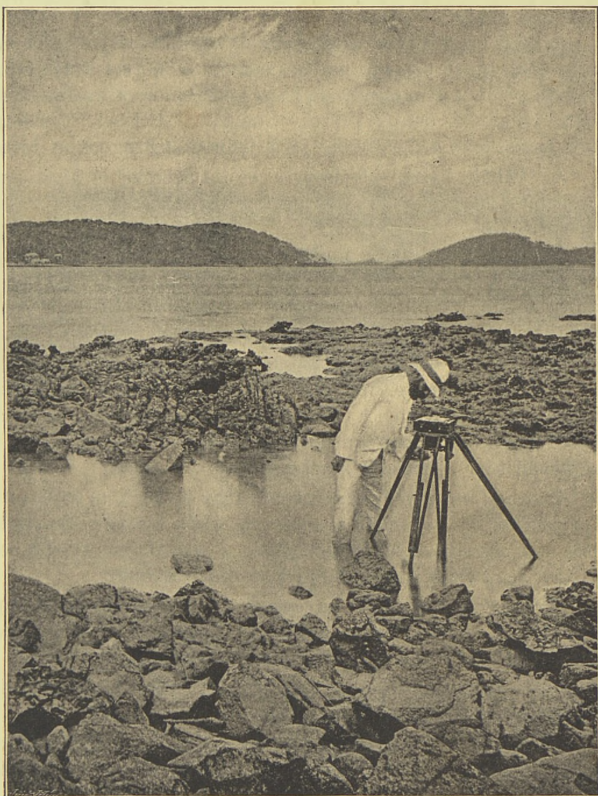
Co tam zakrsalých lesíků a trsů, brčálových lučin a zlatožlutých písčin, posetých ostnitými ježovkami a hvězdicemi a vyložených sumýši, kroutícími se jako obrovské housenky?

Co tam obrněných krabů, korýšovitých pavouků, průhledných ráčků, příšerných krakatic, perlorodek, nautilů, tritonek, chvostnatých červů a kropenatých skořápek, lastur a ulit!

Jak nemá v nás planouti touha nahlédnouti v zakleté kraje tropických těch moří, prohlížíme-li drahocenné dílo Saville-Kentovo a vidíme-li v něm vábný obraz luzných těch lesů a podmořských květnic, jež lemují rozlehlé pobřeží na východě horké Australie jakožto obrovská hráz, rozprostřená do délky asi dvou tisíc kilometrů! Jen tam!

Ale prodléváme-li již jednou na půdě tolikerých divů a zaměříme-li i do vlasti vymřelých Tasmaňanů a tetovaných Maorů, žijících spokojeně kolem horkých jezer, burácejících gejserů a osněžených vulkánů, sotva odoláme, abychom nezaletěli v samý domnělý ráj prvních lidí, k souostrovím Jižního moře, k archipelagu Tongajskému, potom k ostrovům Samojským a Vitským, kde Vulkán i Neptun budovali s korálovými umělci svorně pevnou zemi a vykouzlili na ní rajské kraje s lepotvárnou květenou tropického nebe.

Kdo by netoužil, jsa tak blízko končin světa od nás nejvzdálenějších, aby jeho oči mohly zříti bujné háje ztepilých kokosovníků, aby mohl ssáti v sebe vonný dech zardělých plodů pandánových, požívati zlatého ovoce banánového, procházeti se ve

Saville-Kent
fotografuje korálové dno

stínu košatých chlebovníků a dívati se, jak kvete kávovník, jak dozrávají červenavé plody kakaovníků, jak bezstarostně žijí ostrované v poetických chatách se svými věrnými soudruhy, s papoušky barev přeskvostných a nevídaných, a s jakou láskou

lnou ke květům, vyzdobujíce jimi své kadeře, své šíje a obnažená prsa svá!

A když pak oči naše viděly bujnou vegetaci a kouzla Jižního moře, zdali nezatouží, aby uzřely nejenom námořské kraje v památném průlivu Torresově, ale i širé pláně moře Harafurského, břehy Timorské, ostrov Flores, Sumbavu, Celebes, residenci krále Goanského a pozdravily ještě jednou smaragdovou Javu?

Či váhali byste, přeplavivše se z celebeského Makasaru k její břehům, poznati všecky půvaby ostrova s věčným jarem a letem?

Zda nepojala by vás touha, abyste se povznesli z horkého ovzduší javanského pobřeží k chladným výšinám proslulých sanatorií horských a okřáli v nich na těle i na duši u samé blízkosti dýmajících sopek a sbírali nové síly k námořské plavbě a pouti do Bankoku ve vlhkém Siamu?

Netěšili byste se, minuvše břehy Kambodžské a Kočinčínské, jakož i Svatau a Honkonk, stižený hrozným morem, abyste mohli býti šťastnými hosty v čarokrásné říši mikadově a rozplývali se v rozkošech horské přírody žaponské?

Zda pak nenesly by vás perutě touhy ke břehům království Korejského, abyste mohli stanouti na půdě širošíré slovanské říše, nad níž slunce nikdy nezapadá, a poznali na vlastní oči přístav, jenž vládne nejzazšímu východu ruskému?

Kdo by nechtěl prodlévati aspoň na chvíli v mlhavém kraji Usurijském, oplývajícím v lesích zvěří parohatou, na jezerech bělostnými labutěmi a v houští nesčetnými bažanty?

Kdo by se nechtěl plaviti po vodách mocného Amuru, dělícího obrovskou říši čínskou od panství bílého cara?

Kdo by si nežádal, aby viděl také malebné kraje řeky Šilky, strmé břehy hlubokého jezera Bajkalského a aby prožil několik dní v památném Irkutsku, proslulém emporiu na celé Sibiři?

Kdo by nebyl zvědav poznati na vlastní oči slavné dílo železničního umění, spojující Atlantik s Tichým oceánem?

A kdo by nezajásal, vykonav veškerou tuto pouť šťastně, až by se mu zjevila na obzoru kamenná mátuška Moskva a za málo hodin na to stověžatá Praha?

Obrazy všech těch končin světa tanuly mi na mysli jako jasná vidina a vztahoval jsem po nich ruce jako po rajském ovoci.

Sen, jejž jsem snil po svém prvém návratu z cesty kolem světa, se mi vyplnil.

Když v české kraje jeseň táhla a na dalekém jihu našich protinožců jaro počalo otvírati nachová poupata třešní a broskví, já chystal své skrovné věci na cestu k antipodům.

Buřňák obrovský
Ossifraga gigantea

Přípravy na cestu.

Plynuly týdny a měsíce, minul rok, a pošta přinášela stále nové zprávy o zemích, jež jsem chtěl učiniti cílem světové pouti své.

Žádosti, posílané všem zástupcům australských osad v Londýně, vyřizovali generalní agenti obratem pošty a připojovali k listům balíky informačních tiskopisů, všelikých ročenek a map.

Z cestovních kanceláří docházely prospekty, od paroplavebních společností německých, holandských, britských, austral-

Kapraďová vegetace v Australii.

ských, novozélandských a žaponských rozvrhy plavební a plány lodí a od ředitelství drah, ať ve Viktorii nebo v Novém Jižním Walesu, Queenslandě, Jižní Australii, Tasmanii, na Novém Zélandě a Javě, jízdní řády železniční, průvodní knihy a knížky, vyličující po způsobu americkém přírodní krásy a půvaby jednotlivých tratí slovem i obrazem.

I bylo lze zvěděti již rok napřed, kam až do nitra australského vedou železnice, jaké jsou vzdálenosti k zamýšleným výletům, jaké jsou ceny dopravní, kdy vyjíždějí povozy na příč pustinami novozélandskými a za jaký poplatek, kde jaké přístřeší hostinské, po kterých řekách plují parníky, po kterých toliko čluny a p.

S domácími poměry australských států seznamovaly mě tamější časopisy, předplacené v zastupitelství londýnském: adelaidský „The South Australian Register“ a melbournský denník „The Argus“ a týdenník „The Australasian“.

Všeliké slovníčky a konversační knihy příruční s lákavým heslem „snadno a rychle“ zasvěcovaly mě do tajností řeči maorské a malajské, nezbytné na cestách po odlehlejších krajích javanských.

Nejnovějších cestopisů, jež by se byly týkaly zemí našich protinožců, bylo té doby velice poskrovnu, a zastaralé údaje činily je nespolehlivými.

Snad o všech jiných krajích světa slýchává a píše se u nás až doposud více nežli o přírodě a lidech v končinách australských.

I bylo mi uchylovati se hlavně ke pramenům anglickým a k úředním zprávám jednotlivých kolonií, vydávaným v pečlivém přehledu již od několika let po vzorném způsobu mateřské Britanie.

Že jsem vložil mezi příruční knihy cestovní také „Písně Bechyňské“ a Malátovy „Vzpomínky na Prahu“ a že nezapomněl jsem vzíti do světa i některé skladby houslové, zaznamenávám tuto s radostí.

O jak ubíhaly nám chvíle o večerních produkcích hudebních za dlouhé plavby ke břehům nejmladšího zemědílu, za pobytu v blahovičníkových pralesích australských, v salonech novozélandských korábů za plavby Jižním mořem a za jízdy v železničním voze po širošírých lánech sibiřských!

Sám jsem se nenadál, že v odlehlých hvozdech eukalyptových, kde vymírají poslední mohykáni australských černochů, bude se tak líbiti píseň: „Už já více po Bechyni cestu šlapat nebudu . . .“

A že nebude chyběti v cestovním vaku nezbytný oblek plesový, povýšený francouzskou dobou rokokovou na kroj všech salonů, a že připojíme k němu nerozlučný sklapovací klobouk a lehké lakýrky s černou stuhou uprostřed, abychom mohli seděti bez zardění u slavných hodů večerních a mohli býti zváni a dali se zváti ke slavnostem, pořádaným na dvorech východních knížat, rozumí se u pasažérů prvé kajuty samo sebou.

Úzkostlivé šetření toho zvyku stalo se v prvé třídě velikých korábů britských nevyslovovaným imperativem, jemuž se podrobuje každý bez výjimky, byť i mu bylo stolovati za plavby horkými tropy v potu tváři.

Sami Holanďané, jsouce zvykli pohybovati se na palubě skoro po celý den v křiklavých nedbalkách, činí za společné večeře výjimku a neobjevují se u tabule jinak nežli v salonním oděvu francouzském.

Zarputilí nepřátelé parádního úboru a častého přestrojování jen z té příčiny vyhýbají se kajutě třídy prvé a pochvalují si volnější a sousedský způsob života ve třídě druhé.

Satnici svých cestovních zavazadel rozmnožíme tentokráte již doma několika úbory oděvu tropického, bílého jako padlý sníh, aby byl po ruce, až poplujeme horkým podnebím, palčivými kraji moře Rudého a Arabského a vlhkou atmosferou nebe Indického.

Lehké střevíce z bílého plátna a korkový širák s šedým povlakem doplní výbavu tropického šatu.

Na zakoupení lehkého klobouku korkového, snad o dvojnásobné střeše proti úpalu slunečnímu, zbude dosti času až v některém přístavě egyptském. Prodejné ceny takového zboží jsou tam mnohem nižší než v obchodech janovských neb neapolských.

Nezapomeneme ani na dva kusy prádla k promenádě jitřní a zvané obyčejně *pajama*. Prostičký ten šat, obyčejně vzorkovaný a beze vší podšívky, skládá se z lehké kazajky zapínací a spodků o širokých nohavicích a o šňůře se dvěma střapci.

Pajamu oblékají na se páni po jitřní lázni a procházejí se v ní na boso po promenádní palubě až do té doby, nežli zazní lahodné zvuky gongu, oznamující blízkou snídani.

K cestě tak daleké nebudeme na lodi postrádati zajisté ani své vlastní sesle, ať již skládací a zhotovené z pevné plachtoviny nebo upletené ze španělského rákosu či vlastně rotanu.

Mnozí z pasažérů dávají přednost rotanové lenošce, jiní opatřují se dokonce ještě pohodlnější rotanovou pohovkou.

Nábytek toho druhu vleče s sebou zámořský pasažér jako hlemýžď svou skořepinu a označuje ji svým jmenem nebo začátečními písmeny.

Jiný upevňuje na sesli svou navštívenku a hájí tak zjevně právo svého majetku.

Za vlahých nocí upravuje se rotanová lenoška ve vzdušné lůžko. Mnozí z pasažérů trápeni vedrem opouštějí dusné kabiny, utíkají se uprostřed palčivé noci na palubu a přespávají tropické noci na čerstvém povětří, ač-li nebudou s paluby vypuzeni notným lijákem.

Také na zakoupení sesle zbude chvíle v některém přístavě italském, z něhož míníme nastoupiti plavbu.

Ostatně lze si zabezpečiti důležitou tu cestovní rekvisitu za poplatek asi sedmi korun již u ředitelství nebo jednatelství paroplavební společnosti. Vydání toho nebudeme jistě litovati.

Táčky
na promenádní palubě.

Vlastní sesle jest pravým dobrodiním za dlouhé plavby ke břehům australským. Za poutavé četby plynou v ní blažení dnové volnosti jako okamžiky.

Hotových peněz budeme míti při sobě nemnoho, jen snad tolik, kolik bude asi třeba do místa, jehož banka jest zřejmě uvedena v našem tištěném seznamu světových závodů.

Akreditivy takové zprostředkují i naše banky (Živnostenská) a vydávají je po složení jistiny zároveň s tištěným soupisem jakožto nedílnou součástí poukázky samé.

Akreditiva zní na jméno jejího majitele a má platnost do určité lhůty, stanovené výslovně v poukázce.

Úvěrní poukázky do zámořských krajů vydávají obyčejně prostřednictvím našich bank světové banky francouzské, anglické a j.

Tištěný soupis sterých a sterých bank, zastoupených ve všech dílech světa a na všech důležitějších ostrovech, udává kromě bankovního sídla také jméno peněžního ústavu, v němž lze vyzvednouti sumu peněz právě potřebnou.

Pro jistotu udáno jest v témž místě, pokud lze, i několik různých bank.

Seznam vydaný bankovní společností *Crédit Lyonnais* vypadá takto:

LISTE DES CORRESPONDANTS.

Europe.

Allemagne.

Brême	Deutsche National-Bank. J. Schultze et Wolde. E. C. Weyhausen.
Dresde	Dresdner Bank. Günther a Rudolph atd.

Autriche.

Prague	Böhmische Union-Bank. Filiale der Anglo-Österr. Bank. Živnostenská Banka pro Čechy a Moravu.

Salzburg . . . Bank für Oberösterreich & Salzburg.
Franz Berger vorm. Spaeth jun. atd.

Bulgarie.

Sofia . . . . . . Banque nationale Bulgare.

Espagne.

Barcelone . . . Crédit Lyonnais atd.

France.

Ajaccio . . . . . Lanzi frères.
Avignon . . . . Crédit Lyonnais atd.

Grande-Bretagne et Irlande.

Belfast . . . . . Noıthern Banking Co.
Birmingham . . The Birmingham District & Counties Banking Co. Ld.
Portsmouth . . . The Capital & Counties Bank Ld. atd.

Grèce.

Athènes . . . . Banque Nationale de Grèce.
Georges P. Skousès.
Banque P. N. Caridia & Co.

Hollande.

Amsterdam . . Amsterdamsche Bank.
Hope & Co.
Wertheim & Gompertz atd.

Russie.

Kiew . . . . . . Banque Internationale de St. Pétersbourg.
Saint Petersbourg Crédit Lyonnais atd.

Serbie.

Belgrade . . . Banque Nationale Priv. du Royaume de Serbie
Andréevits & Co. atd.

Asie.

Arabie.

Aden . . . . . . César Tian.

Ceylon.

Colombo . . . . The Mercantile Bank of India, Limited atd.

Chine

Hongkong . . Banque de l'Indo Chine.
Hongkong & Shanghai Banking Corporation.
The Mercantile Bank of India Limited.

Pékin . . . . . . Hongkong & Shanghai Banking Corporation. atd

Hindoustan.

Agra . . . . . . The Alliance Bank of Simla, Ld. atd.

Indo-Chine.

Bankok . . . . . Hongkong & Shanghai Banking Corporation.

Singapore . . . Hongkong & Shanghai Banking Corporation.
The Mercantile Bank of India, Ld. atd.

Afrique.

Algerie.

Biskra . . . . . J. Cazenave atd.

Maroc.

Tanger . . . . . Mosès Is. Nahon.

Zanzibar . . . . Hansing & Cie.

Amerique centrale.

Salvador.

Santa Ana . . . Banco Occidental.

Amerique du Sud.

Argentine (République).

Mendoza . . . . Sierra Moreno & Co. atd.

Océanie.

Australie.

Adelaide . . . Bank of New Zealand.
Union Bank of Australia, Limited.

Brisbane . . . . Union Bank of Australia, Limited atd.

Java.

Batavia . . .	Hongkong & Shanghai Banking Corporation. The Mercantile Bank of India, Limited.

Nouvelle-Zélande.

Wellington . .	Bank of New Zealand. Union Bank of Australia, Limited atd.

Po předložení úvěrní poukázky zároveň s pověřeným seznamem jednotlivých bank vyplatí peněžní ústav majiteli akreditivy žádanou sumu peněz, obdržev za ně od něho příslušné směnky.

Dostoupí-li jednotlivé sumy výše celkového úvěru, označeného na akreditivě, jest kredit na dobro vyčerpán.

Vzájemné súčtování provede zdejší banka až po vrácení úvěrní poukázky.

* *
*

Zabezpečení přeplavby na parolodi s dobrou pověstí nebude v cestovním programu našem věcí poslední. Za doby, kdy se pluje do krajů našich protinožců nejpříjemněji, třeba zajistiti si kabinu velmi záhy, snad již dva nebo tři měsíce před nastoupením plavby, aby nebylo nám spokojiti se snad na lodi v poslední chvíli místem nejméně vhodným a vítaným.

Spojení mezi Evropou a zeměmi australskými zprostředkují jednotlivé paroplavební společnosti pravidelně jednou za měsíc nebo za tři neděle.

Poslední dobou získaly na dobré pověsti nejvíce parolodi Severoněmeckého lloydu v Bremách a překonávají nejnovějšími konstrukcemi stavebními všecky jiné. Z té příčiny užívají rádi této linie i sami příslušníci britského národa, jakkoli řídívají se všudy jinde heslem „svůj k svému“.

Od nedlouhé doby bývají osazeny parolodi Severoněmeckého lloydu za plavby do Australie do posledního místečka. Účastenství takové pohnulo podnikatelstvo, že zahájilo s Australií spojení třínedělní.

Vzrůst Severoněmeckého lloydu a jeho rozmach na poli světové dopravy stojí za zevrubné povšimnutí. Ze seménka hořčičného vyrostl mohutný strom, a rozvětvená ramena jeho koruny dotýkají se nyní všech dílů země.

Od prvého založení paroplavebního toho spolku neuplynulo ani 50 let, ale ke flotě jeho počítají se nyní obrové, kteří překonávají svými rozměry a svou silou všecky námořské kolosy toho druhu. Závodní kapitál vzrostl ze 3 milionů tolarů na 120 milionů marek.

Toho se několik bremských kupců nenadálo, když roku 1857 Lloyd zakládalo. Loděnice dodávaly tehdy plavebním společnostem toliko lodi plachtové. Parolodi byly ještě řídky a vzácny jako bílá vrána.

Takovými byly i tři parníky, jež vysílal Bremský lloyd do Anglie.

Ale rok na to nastoupil parník „Bremen" také cestu do New Yorku. Vezl samý náklad, kromě něho pak několik mezipalubníků a jediného pasažéra kajutního.

Paroplavbou tou získal si Lloyd tolik důvěry, že mu byla svěřena doprava americké pošty.

Ježto se New Yorská linie vyplácela, přibývalo jí parolodí tou měrou, že čítala Lloydová flota r. 1867 celkem 14 parníků, z nichž 8 udržovalo spojení mezi Evropou a Amerikou.

Za války francouzské r. 1870 jezdily parníky linie americké podél severních břehů skotských.

Té doby byla již zřízena linie Bremy-Baltimore a mimo ni ještě linie Bremy-Rotterdam-Antverpy.

Roku 1875—8 byla zahájena pravidelná plavba do La Platy a Brasilie.

Množením parolodí snažila se plavební podnikatelstva zvětšiti rychlost lodních strojů, neboť dráha 12—13 námořských mil za hodinu zdála se již býti nepatrná. Tak soudila i správa Lloydu Bremského. Podnětem byla jí konkurenční loď anglická, jež plula rychlostí 16 námořských mil.

Severoněmecký lloyd, nechtěje zůstati pozadu, zřizoval tedy také rychlolodi. Jedna z nich mohla vykonati až 19 námořských mil za hodinu. Ale všecky byly stavěny v loděnicích anglických.

Podotýkám, že 1 nám. míle má asi 1.86 km. čili 1860 metrů.

Udílením říšské subvence byly uloženy Lloydu nové povinnosti. Po zákonu měly se od té doby stavěti jeho lodi toliko v loděnicích německých, ježto se mohlo očekávati, že rozvojem toho průmyslu v Německu vyhoví loděnice snadno všem požadavkům.

První rychloloď Lloydová vyšla z dílen „Vulkanu“ ve Štětíně. Dostala jméno „Císař Vilém II.“. Měla sílu 6500 koňů a mohla uraziti za hodinu 16 nám. mil. Ve službách tohoto obra bylo celkem 186 osob. Pasažérů vešlo se do něho sumou přes 1100.

Rychlolodi, jež potom následovaly, měly sílu 12.000 koňů a mohly vykonati za hodinu až 19 námořských mil.

Také vnitřní úprava rychlolodí neostala pozadu za ostatními přednostmi. Tmavé salony ustoupily jasným a vzdušným prostorám a vyzdobily se nábytkem, jak nádherným tak i praktickým. Mnohé kusy vyšly z nejpřednějších dílen uměleckých, a soulad barev vykouzloval z lodního nitra pohádku o plujícím paláci. Zřízením takovým stala se plavba po moři pravou rozkoší.

Zdokonalením parolodí, jež udržovaly spojení mezi Starým světem a New Yorkem, bylo třeba vypravovati lépe také parolodi jiných linií, ať již do Baltimore neb do krajin tropických. Zlepšováním takovým vznikly parolodi, zvané po „Rolandu“ *třídou Rolandovou* a podle „Barbarosy“ *třídou Barbarosovou.*

Když se ukázaly výhody parolodí dvoušroubových, dal stavěti Lloyd také tyto druhy a svěřoval stavbu buď „Vulkanu“ ve Štětíně nebo loděnicím Bremským, Hamburským a Gdanským.

Rozměry parolodí z třídy Barbarosovy jsou veliké. V délce měří 180 m. a v šíři asi 18 m.

Zvláštností této třídy parníkové jsou několikeré paluby.

Prostorné a vzdušné kabiny činí pobyt i za plavby do krajů tropických snesitelným. Všecky místnosti osvětlují se elektricky.

Že spotřeba paliva je na kolosálních rychlolodích ohromná, čítáme často i v denních listech. Za každé plavby pohltí takový obr vždycky celý vlak vozů s kamenným uhlím. Denně spálí se několik vagonů uhlí.

Četné příčky dělí koráb pro ten případ, že by dostala loď trhlinu a naplňovala se vodou. K tomu účelu jsou odděleny také systémy kotlů a mohou se uzavříti vodotěsně. Utrpí-li pohromu kotlový prostor jeden, ostává nedotknuta kotlová komora druhá a může vyvinovati páru nepřetržitě.

Kromě přepážek příčných mají nové Lloydové parolodi také přepážky podélné, a to pro ten případ, kdyby dostal koráb trhlinu zdola. V nejhorším případě spouštějí se četné čluny ochranné.

Stavba Lloydových parolodí provádí se nyní tak, aby se v nich mohla umístiti děla, a aby sloužily za války jako křižáky.

Kajuty prvé třídy zřizují se teď skoro vesměs na vrchní a promenádní palubě a zabezpečují cestujícím jistotu života, ježto jsou podélným závěrem vodotěsně odděleny od dolejších komor lodních. Závěry se uzamykají vždycky v noci a za nepohody.

Některé z nich určeny jsou ke plavbě do Ameriky, jiné pro linii východoasijskou nebo pro linii australskou.

Dříve udržovaly spojení s Australií parolodi menší, ale získaly málo chvály a těšily se malé přízni.

Společnost nahlédla brzy, že by neobstála v konkurenci, a proto vysílá nyní do nejmladšího zemědílu lodi mohutné a silné. Jsou to hlavně parolodi z třídy Barbarosovy.

Cena jediné takové rychlolodi páčí se na několik milionů marek.

Za každé cesty mívá poštovní parník 6—800 pytlů psaní, novin a zásilek.

Nyní čítá Severoněmecký lloyd přes 160 parolodí, mezi nimiž jest téměř 40 lodí o dvou vrtulích.

Nejmohutnější jest paroloď „Císař Vilém II.“ o 20.000 tunách a 38.000 koňských silách.

Cena přeplavního lístku řídí se roční dobou, jakostí parolodi a polohou kabiny.

Z Brem do Adelaidy v Australii trvá plavba asi 42 dny, do Sydneye asi 54 dny.

Za přeplavu po linii Bremské platí se:

na lodích menších nejméně v I. tř. 1290 marek, ve II. tř. 725 marek,

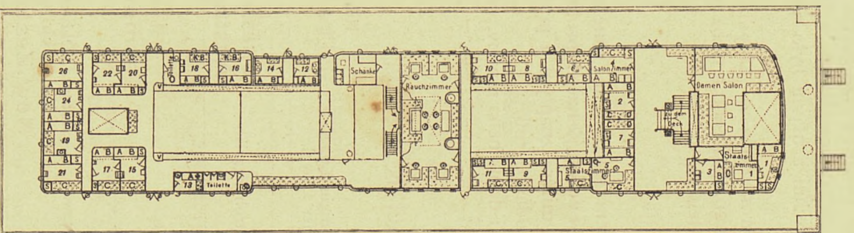
na lodích Barbarosových nejméně v I. tř. 1350 marek, ve II. tř. 770 marek,

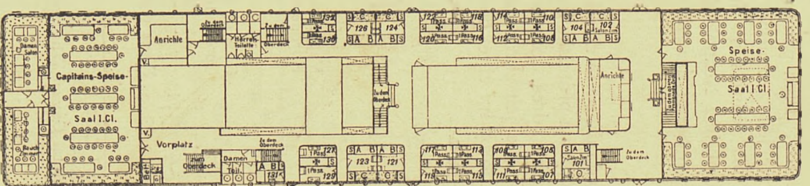
na lodích Barbarosových s lepší polohou v I. tř. 1400 marek,

na lodích Barbarosových s nejlepší polohou v I. tř. 1460 marek, ve II. tř. 835 marek.

Mně dostalo se toho štěstí, že mohl jsem nastoupiti pouť ke břehům australským po výborné parolodi třídy Barbarosovy, zvané „Královna Luisa“, a vybrati si podle plánu ještě v pravý čas zevnější polokabinu na palubě promenádní.

Plán promenádní paluby hořejší a dolejší na parolodi Severoněmeckého lloydu „Královna Luisa“.

Arabské číslice znamenají kabiny, písmeny **A**, **B** lůžka dolejší a hořejší, **C**, **D** lůžka pohovková, + polokabiny pro jediného pasažéra, **K**, **B** postýlky dětské.

Tento druh kabin jest sice prostorou neveliký, ale určený toliko pro jediného pasažéra.

Plán parolodi „královna Luisa", tuto přiložený a otištěný z prospektu, jaký zasílá na požádání ředitelství nebo jednatelství *), podává toliko situační obraz hořejší a dolejší paluby promenádní. Plán paluby vrchní a hlavní bylo nutno vypustiti pro veliké jeho rozměry.

Přípis ředitelství Severoněmeckého Lloydu oznamoval: „Loď odpluje z Neapole dne 26. září 1900 a třeba tedy přihlásiti se v čas u tamějšího zastupitelství."

* *
*

Před odjezdem učinil jsem opatření, aby mne mohly docházeti časopisy a přátelské listy i do krajů našich protinožců.

Otisky adres, rozeslané milým známým a přátelům, oznamovaly (zde jen zkráceně podáno) toto:

„Kdo by mi chtěl poslati dopis nebo noviny, nechť je adresuje z Čech

v době 1900	Mr. Josef Kořenský,	
18./9.—21./9.	Vapore »Königin Luise« Norddeutscher Lloyd.	Neapel Italia.
22./9.—23./9.	Care of Austrohungarian Consulate.	Melbourne Australia.
24./9.—26./9.	Poste restante.	Hobart Tasmania.
22/10.—23./10.	Hotel Geyser Whakarewarewa. Restante.	Rotorua (Ohinemutu) Via Auckland New Zealand.
24./10.—31/10.	The Central Hotel Restante.	Auckland New Zealand.

*) Od nedlouhé doby řídí generální agenturu v Praze Josef Ledvina.

1./11.—15./11.	Care of Mr. Jíra. 132 Pitt Str.	Sydney **Australia.**
16./11.—20./11.	Poste restante.	Brisbane **Australia.**
21./11.—23./11.	Care of Austrohungarian Consulate.	Soerabaya **Java.**
24./11.—25./11.	Restante.	Tosari Sanatorium **Java.**
26./11.—28./11.	Hotel Slier. Restante.	Soerakarta. Solo **Java.**
29./11.—31./11.	Hotel Toegoe. Restante.	Djokjakarta **Java.**
9./12.—10./12.	Restante.	Sindanglaia. Sanatorium Via Batavia. **Java.**
1901 1./1.—3./1.	Care of Austrohungarian G. Consulate.	Singapore Straits Settlements **Asia.**
4./1.—8./1.	Care of Mr. Müller. (B. Grimm & Co.)	Bangkok **Siam.**
9./1.—31./1.	Care of Austrohungarian G. Consulate.	Yokohama **Japan.**
1./2.—10./2.	Care of Austrohungarian Legation.	Tokio **Japan.**

21./3.—31./3. Г. Кунсть & Алберсъ,

Съ передачею Г. Корженскій, Прага.

Владивостокъ (Vladivostok). Сибиръ (Siberia).

1./4.—20./4. Г. Осипъ Корженскій,

До востребованія.

Иркутскъ (Irkutsk). Сибиръ (Siberia).

Vzorec dopisu.

25 h

Mr. Josef Kořenský
from Prague.

Soerabaya
Java.

Care of Austrohungarian
Consulate.

Poznámka. Noviny nechť se zasílají válečkovitě stočené, a to bez insertních listů. — Do Sibiře buďte posílány pouze dopisy nebo lístky, ne však noviny, leda že by se vložily výstřižky z nich do psaní. Dopisnici třeba opatřiti známkou 10 h.

Milý soudruh, pan Felcman, ředitel cukrovaru ze Smíchova, nabídl se se vzácnou ochotou, že bude pamatovati na to, abych se mohl potěšiti balíkem všelikých novin na všech místech svého pobytu v cizině.

A slibu dostál přítel co nejvěrněji. V Jokohamě v Žaponsku sešlo se pro mne na konsulátě tolik balíčků, že bylo třeba zvláštního vozíčkáře, abych je mohl dopraviti do svého obydlí.

V zásilkách nescházely kromě listů denních ani „Švanda dudák“, ani „Zvon“, „Paleček“, „Humoristické Listy“ a p.

Od jiných přátel docházela často „Zlatá Praha“, ba i „Nájemník“ proklestil si cestu až na obrácený svět jižní polokoule.

Časem zastala mě šťastně i vážná „Živa“ s „Vesmírem“ a unášely mě v duchu do kruhu jejich spolupracovníků.

Průvodních listů bylo tentokráte více třeba, než kdykoli jindy. Obmýšlený návrat Sibiří do vlasti vyžadoval, aby byl pas na svatou Rus v nejlepším pořádku a pověřen pro všecky pří-

pady již na ruském konsulátě ve Vídni, ač by se mohlo tak státi i za delšího pobytu v Jokohamě.

* *
*

Zprávu o nastávající cestě do zemí našich protinožců přinesly denní listy již několik neděl před mým odjezdem a připojily na konec: „Ježto zamýšlí pan Kořenský věnovati jako dříve na své cestě kolem světa opět všecku pozornost také našim krajanům v dotčených zemích usazeným, přijal by s povděkem jejich adresy, pokud mu nejsou již nyní známy.“

Vybídka ta přinesla dobré ovoce, a zprávy od krajanů, zapadlých v daleké cizině a odsouzených pro českou veřejnost jako k zapomenutí, sbíhaly se ze všech stran světa.

Dopisů takových byla slušná řada, některé přišly přímo, jiné od přátel a pokrevenců. Mnohé zasluhují, aby o jejich obsahu zvědělo i čtenářstvo tohoto díla.

Budiž sem položena zpráva o našem krajanu, jejž zavál osud do jižní Afriky, a zpráva o českém Sumatranci, usedlém již přes dvacet let při březích Indického moře.

V listě, datovaném 27. července 1900 v Mbangcolu, píše mi náš jihoafrický krajan takto:

„Minulý týden četl jsem zprávu v ‚Národní Politice‘ ze dne 17. června t. r. a byl jsem věru rád, že se míníte vydati kromě do jiných zemí také do Australie. A ježto bylo vysloveno přání ve veřejných listech, aby Vám byly oznámeny adresy našich krajanů v cizině, pospíchám též já, abych přispěl k Vaší nastávající cestě skromnou radou a přátelskou pozorností.

Já sám zdržoval jsem se v Australii, a to ve Viktorii plných sedm let (1890—7). V Melbourně byl jsem několikráte a poznal jsem tam našich krajanů několik. Doporučuji zvláště Vaší laskavosti Moravana pana Kroutila, jenž řídí cukrářské oddělení ve veliké kavárně, zvané Vienna Coffee.

Pan Kroutil má útulný domek v předměstí melbournském, ve Windsoru. V jeho české domácnosti poznáte starého otce jeho, jenž prodlévá v Australii již delší dobu, ale mluví pořád jenom česky, či, jak on sám říká, moravsky.

Zároveň vyslovuji upřímné potěšení své, že jste tak šťasten a uzříte tak krásný kout světa, jakým jsou kraje v půvabné Viktorii. Těší mě Váš záměr tím více, neboť naději se, že vylí-

čite opětně našim krajanům onen díl světa, jehož poklady a půvaby přírodní staly se pouhou náhodou majetkem Britů. O, jak závisti jest hoden mocný ten národ, že jej obsypává příroda dary tak štědrými, a jak nešťastni jsme my Čechové osudem, že brániti musíme každou píď své rodné půdy v krušném zápasu.

V Melbourně spatříte také umělecké dílo Vám jistě dobře známé: v obrazárně budí pozornost malba Brožíkova Svržení pražských místodržitelů.

Že navštívíte zoologickou zahradu s výbornou sbírkou australské zvířeny, proslulou jakou unicum celého světa, o tom ovšem nepochybuji. A že si zajedete do romantického Gippslandu, abyste spatřil typický prales australský, rozumí se u přírodozpytce samo sebou.

Snad Vás bude zajímati také australské včelařství v okolí Sydneye. Poznati toto výnosné zaměstnání, stojí za bližší pozornost, neboť ze včelínů takových plyne majitelům příjem znamenitý.

Též já zabýval jsem se za svého pobytu v Australii včelařením, a to v severovýchodní části Viktorie, ale tříleté sucho a jiné trudné poměry vypudily mě jinam.

Nyní jsem již tři léta v jižní Africe v oblasti domorodců. Jsem majitelem obchodní stanice (Mbangcolo trading station).

Když již křižujete tolik končin světa, mohl byste navštíviti také mne. Národopisné poměry zdejší bavily by Vás jistě velice. Leccos vynesl byste na světlo, o čem není v české literatuře ani zmínky. Cesta ke mně dala by se takto provésti: Z Australie do East Londonu v jižní Africe parníkem, odtud do Kei Roadu železnicí, dále do Idutywa poštovním vozem a konečně 40 mil jízdným koněm.

Žel jenom, že tu jsme letos trestáni všemi ranami egyptskými: kobylkami, suchem, neúrodou, hladem, zimnicemi a ke všemu dovršení ještě nešťastnou válkou. Leč doufáme stále v lepší budoucnost, jakmile se jen vojna skončí.

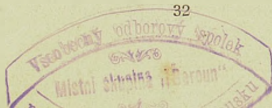
Přál-li byste si o zdejší krajině zpráv podrobnějších, jsem ke službám Vašim vždy ochotný.

Bližší adresu přikládám.

Srdečně Vás zdraví a všeho nejlepšího k nastávající pouti přeje

Váš krajan

Vladislav Bouček.“

Druhý dopis týká se krajana na Sumatře a zní asi takto:

„Vaši zprávu, že navštívíte jižní kraje sumaterské, hodí-li se právě loď, přijal jsem s velikou radostí. Svého bratra v Benkoelenu na Sumatře již jsem o tom vyrozuměl. Z Vašeho příchodu bude míti jistě potěšení a bude Vám ke všem službám, za jaké ho požádáte. Bratr můj zdržuje se na Sumatře již 21 let, a zkušeností jeho mohl byste dobře využitkovati na prospěch naší literatury cestopisné. Místem jeho působení jest od delší doby město Benkoelen na jižním břehu ostrova Sumatry. Z Batavie může tam býti asi dva dny námořské plavby. Bratr zastává v Benkoelenu místo policejního správce a kromě kastelánství hledí si též dobře zavedeného obchodu lahůdkářského a konečně má též dozor nad osvětlováním přímoří. Kéž byste se tam s ním setkal!

Co nejuctivěji se Vám poroučí

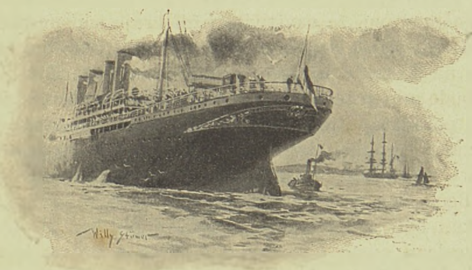
Emanuel Hilgartner.“

* *
*

A teď, obrněni vědomostmi světového jazyka anglického, setřesme se sebe všecky starosti o své nejbližší okolí, vypněme sebevědomě hruď, vyjasněme mysl a tvář a nastupme zvesela pouť k protinožcům.

Z Prahy zaměřme k někdejšímu sídlu benátských dožů, prodleme několik dní při Arně v italských Athénách, působišti vlasteneckého Savonaroly, ubírejme se k Tibeře do věčného města, z Říma k úpatí Vesuvu, zajděme zase aspoň na několik hodin ke hrobům pochované vzdělanosti starořímské, zkřižujeme poznovu ulice pompejské, prochoďme památkami odkrytých a odkrývaných paláců a chrámů, dochovaných jen hrozným výbuchem sopečným až na naše časy a probuzených téměř po dvou tisíciletích opět k novému životu, a očekávejme v Neapoli příchod statečné parolodi „Královna Luisa“ ze starobylých Brem.

Z Neapole ke břehům australským.

Královna Luisa“ připlula z Brém do Neapole v pravý čas. Jen na krátko zastavila v Antverpách a Southamptoně, minula strminy Džibraltarské, brázdila si cestu Středozemním mořem, kotvila asi půl dne v Janově a přibyla z Brém do Neapole prodlením asi čtrnácti dnů.

Z rána dne 26. září spatřil jsem „Královnu Luisu“ po prvé v životě, prohlížeje nedočkavě všecky půvaby její ze slušné vzdálenosti ostrým sklem. Přednostmi svými vynikala očekávaná paroloď již z daleka nade všecky zámořské družky, jež ji obklopovaly.

Odjezd přibylé „Královny Luisy“ byl ustanoven na 10. hodinu noční.

Parní člun zprostředkuje spojení mezi přístavištěm a mezi kotvištěm zámořských obrů.

Večerní šero zahalovalo již město, když facchino na nábřeží ujímal se mých zavazadel, aby je předal parnímu tendru.

Ale jasná světla, jež pojednou zaplála v čiré temnotě na všech korábech, vykouzlila z mořského zákoutí čarovnou pohádku sladkého jihu.

Paroloď „Královna Luisa“ tonula v záři světel a světlušek nejinak, nežli jako plovoucí koloseum, osvícené magickými paprsky elektrickými.

V šum drobných parolodí mísily se hlasy pěvců, a rozléhaly se akordy nočního zastaveníčka. Vlaští hudci přirazili s člunem k zámořskému obru, objíždějí jeho boky, loučí se s posluchači za tklivé serenády, pozvedají svých očí do závratné výše promenádních palub a očekávají za umělecké své výkony zvonivé uznání cizokrajného panstva.

Na spuštěném můstku jde o život. Proudy lidí pospíchají nahoru i dolů, každý s nějakým vakem, zavazadlem, seslí, pohovkou, plédem, slunečníky, holemi, břemenem. Neopatrný krok, a pozbudeme rovnováhy.

Ó jak si oddechneme, až se v potu tváři došplháme žádoucí paluby a uvidíme, že z našich zavazadel neutonulo na srázné křižovatce ani jediné!

Bez pohromy projdeme řadami kramářů, kteří proměnili palubu v dočasné tržiště, aby odbyli vyložené neapolské tretky korálové, prádlo, trepky, kytice a košíky s jižním ovocem vábně urovnaným, a s heslem „kabina číslo 132“ budeme konečně pány skrovné své domácnosti. Budeme v ní hospodařiti plný měsíc sami a sami.

* *
*

Paroloď byla obsazena do posledního místečka. Tištěný soupis kajutních pasažérů oznamoval, s kým nás svedla náhoda dohromady.

Někteří cestující vstoupili na palubu „Královny Luisy“ již v Brémách a opustili ji v Antverpách nebo v Janově.

Jiní pluli z Brém až do Kolomba, Fremantlu, Adelaidy, Sydneye, opět jiní z Antverp do Janova, nebo ze Southamptonu do Neapole, Port-Saidu, Ismailie, Kolomba, Melbournu.

Z listiny dovídáme se, kolik pasažérů vystoupí v Kolombu, kolik ve Fremantlu a kolik jich na jiných místech přibude.

Ke své radosti se dočítám, že budu moci pozdraviti na promenádní palubě dávného známého z ostrova Cejlonu, milého konsula Freudenberga, a že se mi naskytne příležitost navázati za své plavby styky s rakouským konsulem p. Langguthem z Aucklandu na Novém Zélandě.

Z pasažírské listiny, rozdávané všem hostům, dovídáme se dále, jak se zove náš kapitán, jak se jmenuje první, druhý, třetí,

3*

čtvrtý důstojník, kdo je strojmistrem, kdo účetním, vrchním číšníkem, vrchním kuchmistrem, druhým kuchařem a t. d.

Na rychlo zaskočím ještě do salonu, abych prohlédl poštu, dodanou v poslední chvíli na loď, vyzvednu dopisy, seřaděné abecedně ve zvláštních skříních, poznávám již podle písma na adrese ruku sestřinu, Vrázovu, Fričovu, Ottovu, Mádlovu a vracím se opět v kabinu, abych připravil plesový úbor k večerním hodům. První signal k dyné již dávno vyzněl, a připravené panstvo čeká již netrpělivě na znamení druhé, aby zasedlo rázem o půl osmé ke slavné hostině, vykrášlené všudy rozkošným kvítím jihoevropského nebe.

Již zní na kůru orkestrální hudba, a rozmarné melodie Figarovy svatby zaléhají ve slavný kvas četných hostí. Na tištěném programu neschází ani Cibulka psaný s Cz a vyslovovaný cizinci jako Čibulka.

Vrchní kuchař lodní řídí se dle všeho fundamentální zásadou Brillat-Savarina, že člověk nežije, aby jedl, ale aby dobře jedl, a předkládá panstvu krmě nejen chutné, než i také zraku lahodící.

Chuti dodávají již vkusné jídelní lístky. Přední mistři přioděli je výtvory malířského umění a vyzdobili jejich záhlaví krajinářskými scénami všech pásů světa.

Za plavby průlivem Manšským předkládá se hostům meny s luzným obrázkem památných jehel u ostrova Wightu, v Neapoli vidíme na lístku zámořského obra zakotveného v azurových vodách s dýmajícím vulkánem v pozadí, za plavby pobřežím egyptským skvějí se na jídelních lístcích výjevy karavanové, a na vodách plují plachetní bárky ušlechtilých forem, t. zv. dahibie, za plavby na širém moři tropickém vynořují se na obrázku z rozbouřených vln mořské panny, vztyčujíce nad hladinou vlajku s klíčem a kotvou, odznakem Brémského lloydu, za zastávky na horkém Cejloně poznáváme v malbě kokosovou alej vedoucí do Lavinie, zastíněné palmami a banány a vroubené příbojem rozpěněného oceánu. Jiné obrázky lahodí našim očím za plavby mořem Žlutým, jiné v moři Čínském, Australském a opět jiné v Atlantiku.

Některé jídelní lístky bývají upraveny tak, že lze z nich vystřihnouti obrázek a vložiti jej jako pohlednici do poštovní schránky. Dlužno ji toliko opatřiti příslušnou známkou ně-

meckou, ježto každá poštovní loď Brémského lloydu představuje kus plovoucí půdy německé.

Pohlednice tohoto druhu zasílají hosté do světa tak horlivě, že po hostině nezbývá na stole ani jediný lístek jídelní.

Lodní pošta předává přijaté dopisy a zásilky poštovnímu úřadu na každé stanici, pokud se z ní mohou adresátovi expedovati.

Snídaně *(breakfast)*, oběd *(lunch)* i večeře *(dinner)* poskytují, co hrdlo ráčí.

Hody ranní počínají obyčejně kukuřičnou nebo ovesnou kaší, jež jest alfou čistokrevného Brita, na výběr pak dále máme rybu smaženou nebo naloženou, různé steaky, kotlety, řízky, kuřata, studený jazyk, uzené kýty vařené nebo syrové, slaninu, vejce podle chuti, omlety, lívance s javorovým cukrem nebo medem, brambory pečené nebo loupané, obložené chleby, marmelády oranžové, povidla merunková, jahodová nebo třešňová, sýry, broskve, pomeranče, jablka, hrušky, mandle, hrozinky, mléko, kávu, čaj, čokoládu a j.

Oběd vykazuje různé polévky, horké steaky, ryby a pečeně, naložené homary, uzeného lososa, kýty, ovoce čerstvé, olivy, sýry, kávu.

Večeře začíná polévkou. Po ní předkládají se pečeně, kuřata, kachny, nákypy, ovoce, sýry, zmrzlina, dorty, cukrovinky, káva.

Ctitelé moku Gambrinova mohou si dopřávati studeného nápoje čepovaného na Lloydových parnících přímo ze sudu.

Ledu je s dostatek po celou cestu i v nejpalčivějších tropech.

Jídelní lístky vypravuje vrchní kuchař dvojjazyčně, německy a anglicky, a lodní tiskárna tiskne je třikráte denně.

Ředitel tiskárny a sazeč slučuje se v jediné osobě, postupující za vhodné příležitosti na výnosnější místo vrchního stewarta (číšníka).

Lepšího postavení na lodi docházejí také číšníci hudebníci, bavíce panstvo skladbami za oběda i večeře, jednou v salonech třídy prvé, potom v jídelně kajuty druhé. V neděli vytrubují na palubě již časně z rána velebné chorály a oznamují na širém moři den Páně, ač-li ho již nevěštili idylickým kokrháním kohoutkové, chovaní v posadách.

Kromě tří hlavních hostin denních má kajutní pasažér právo žádati kávu nebo čaj, sotva že ráno oči otevřel a v horké nebo studené lázni mořské se vykoupal.

Zákusky k jitřni snídani byly již čerstvě upečeny před východem slunce. Lodní pekař neustává ve svém umění po celý den a celý týden a jde ruku v ruce s lodním cukrářem.

Krupovka a jiné odvary masité jakož i limonády roznášejí se po palubě jako posilující a občerstvující douška ještě před obědem. Také svačiny dopřává si každý z hostí po sladkém zdřimnutí odpoledním a nezapomíná na koflík čaje ještě před samým spaním v pozdní hodině noční. Dámy zvou střídavě pány k večernímu čaji, jako by rozdávaly ze svého.

Námořský plovoucí hotel oplývá zásobami všeho druhu, a lodní spíže a sklepy tají v sobě lahůdky a nektary nejpřednějších firem.

Co vše hosté za jediné takové plavby zámořské spotřebují, poznamenal jsem již ve svém líčení „Cesty kolem světa“. Pravdou zůstává, že za námořské plavby stávají se z lidí jindy velmi střídmých praví jedlíci a nenasytové.

* *
*

Osobních známostí přibylo mi u tabule hned za prvé večeře.

Seniorem našeho stolu byl milý pan Bischoff, kmet sice pětasedmdesátiletý, ale ještě plný života. Bylo patrno, že jihoaustralské podnebí šlo mu k duhu. Jako statkář prožil v nejmladším dílu světa již čtyrycet let a nabyl vytrvalou pílí slušného jmění. Přišel do Australie z blízkého okolí hamburského.

Ale pan Bischoff nezdělával jenom půdu svého rozsáhlého statku, nýbrž nepřestával oddávati se také líbezným musám přírodovědným, oblíbiv si zvláště hvězdnaté nebe za cíl svého pozorování. U večerní hostiny neobjevoval se jinak nežli s hvězdářskými tabulkami a opouštěl ji třebas uprostřed, jen aby mu očekávané světlo nebeské nezašlo za obzor.

Po tolikerých letech, prožitých na jižní polokouli, zatoužil pojednou pan Bischoff po obloze severní a chtěl spatřiti v pozdním věku svém ještě jednou rodnou zemi svou. Měl v úmyslu zůstati již ve vlasti trvale a skončiti v ní svou pozemskou pouť.

Ale jaké bylo zklamání, když spatřil své rodiště po čtyryciti letech! Ze soudruhů jeho mládí nebyl na živu již ani jediný, a každý pohlížel na přibylého Australana jako na cizince. Rodná jeho osada vzala na se již dávno jiné vzezření, a staré pokolení ustoupilo novému.

Pan Bischoff poznal brzy, že dlouhým pobytem za mořem pozbyl známých a přátel a s nimi zároveň staré vlasti. I opouštěl svou otčinu jako cizinu a mrtvou hroudu zemskou a po krátkém odpočinku na půdě evropské spěchal zase do Australie, kde chce také zemříti. Byl mi dobrým rádcem za celé plavby až do Adelaidy.

Navštívenka jeho označovala osadu Gowler jako jeho bydliště.

„Vy z Gowleru?“ táži se udiveně. „Tedy znáte také výborného entomologa Odewahna!“

„Jak bych ho neznal! Ale již nežije. Vzal smutný konec“ — odpovídá pan Bischoff — „sám jsem mu pomáhal sbírati a snášeti jeho zamilované broučky.“

„Podivná náhoda,“ — řku na to — „pohleďte jen sem do mého zápisníku, v němž se mi ukládá doktorem N., předním naším entomologem, abych vyzvěděl v Australii, co se stalo s rozsáhlými sbírkami Odewahnovými.“

A pan Bischoff zasvěcoval mě dlouho a dlouho do všech podrobností, jež se týkaly přírodovědeckého působení zesnulého Odewahna na půdě Jižní Australie. Dle jména byltě on velmi dobře znám i v Praze, a jeho zásilky, posílané k nám již před půl stoletím, rozšířily valně vědomosti o podivuhodných tvarech australské říše hmyzí.

„Kdo by se byl nadál, že nás Odewahn opustí tak neočekávaně“ — pokračoval můj milý společník. „Stačilo několik obrázků, aby připravily Odewahna o život. Obrázky došly z Evropy a ocitly se na celním úřadě. Puritanští celníci otevřeli zásilku a žasli nad obsahem a nad zkázou dobrých mravů. Zdálo se jim, že se blíží konec světa, a že pekelné brány pohltí celou Australii. Aby odvrátili zkázu lidstva, odevzdali zásilku soudu. Kdo si na Odewahna zásilkou vzpomněl, nevím, a nikdy jsem se toho nedověděl. Jen se pamatuji, že bylo mému příteli hrozeno káznicí a dlouhým vyšetřováním. Krátce na to došla mne žalostná zpráva, že ubohý Odewahn byl dohnán k nejhoršímu. Předčasnou smrtí jeho pozbyli jsme duchaplného pozorovatele

přírody a neunavného badatele, jakých bylo tehdy poskrovnu. Trosky jeho sbírek uvidíte v Adelaidě . . .“

Protějšími sousedy mými u stolu byli bratři Adamsové. Opustili na dobro Anglii a touží jistě po větší volnosti australské.

Vítanou družkou byla nám Miss Tomkinson. Po několikaletých cestách po Evropě vracela se opět k rodině; ale srdce její nebije pro nehotový svět australský, ji unáší touha až do této chvíle jenom do kulturního ruchu nad Sekvanou a do zimního reje zamrzlé Něvy.

Nových známostí přibude nám novým jitrem na promenádní palubě. Na korsu tom objeví se za klidného moře každý příslušník kajutní, aby utkával za krátko důvěrné styky.

Než uplyne den, druhý, třetí, víme již o každém, kdo jest, kam se ubírá a jaký jest jeho cíl. Tam sbližují se osoby i nejdálnějších zemí a světů, a přátelství uzavírá se s nimi nad propastmi mořskými mnohem dříve nežli na půdě pevné.

Větší nejistota života otvírá nám srdce jiných dokořán, a brzy získáme si náklonnosti i těch, kteří jinde a jindy zavírají se jen sami v sobě.

Upřímné to sblížení dýše pravou vřelostí a poutá nás k sobě navzájem po dlouhá léta. Dům někdejšího cizince proměňuje se pojednou v hostinnou domácnost, v níž budeme vítáni jako dávní přátelé s otevřenou náručí podle slov: Host do domu, štěstí do domu. Rukou dáním slibujeme, že pozvání rádi přijímáme a že jistě na své cestě po jižní polokouli navštívíme přítele A. na farmě nedaleko Adelaidy, pana B. ve vlnařském závodě v Sydney, pana C. na poloostrově Tasmanském, rodinu D. v Dunedinu na Novém Zélandě, domácnost pana E. na ostrově Upolu a t. d.

* *
*

Čirá tma opanovala již dávno námořskou tišinu neapolského kotviště, když jsem opustil s novými přáteli skvělé salony „Královny Luisy“ a okříval s nimi za milých táček na vzdušné palubě.

V reji lodních světélek jasněji nad ostatní plála jiná tři předůležitá světla našeho korábu a budou vydávati záři až do božího rána.

Nejvýše na předním stožáru vznášela se svítilna se světlem bílým, vrhajíc paprsky do dáli několika námořských mil.

Na přídě parolodi plane po pravé ruce světlo zelené, po levici světlo červené.

Ukáží-li se významná ta tři světla korábu vstříc plujícímu, ví jeho kapitán, že se má vyhnouti na pravo.

O 10. hodině noční zahučely krajem tři mocné signály lodní píšťaly, a lana spoutaného obra počala se uvolňovati. Jen několik okamžiků, a námořský kolos vyprostí se ze zálivu Neapolského, aby si brázdil rychleji cestu ve svobodnějších vodách Tyrhenských.

Na cestě k domovu zastavíme se ještě ve výčepně chladivého moku a připijeme si vzájemně na šťastnou plavbu k protinožcům.

* *
*

Nové jitro odhalilo před mými zraky azurovou pláň vodní a dohledné břehy, zlacené září vycházejícího slunce.

Paluba byla již dávno umyta a co nejpečlivěji vysmýčena.

Mnozí hosté vstávají se sluníčkem, užívají náruživě mořských lázní a občerstvují se na palubě douškem kávy nebo čaje.

Té doby ukázaly se již na obzoru ostrovy Liparské, vynořené nad hladinu moře jenom silami ohněrodými. Ostrým sklem postihuji jejich sopečné kužele a rozeznávám zřetelně od jiných ostrovů a ostrůvků činný vulkán Stromboli.

Nedlouho na to proplula naše loď bezpečně vířivým průlivem Mesinským, jako kdysi proplul jím šťastně již Odyseus, vyhnuv se Charybdě i Skyle. V poledním slunci bělaly se Mesina na ostrožně sicilské a Reggio na špičce kalabrijské, a oči naše obracely se v ty pobřežni kraje, kde dýmá obrovská Etna, hrozíc stále ještě nedaleké Katanii záhubou a smrtí, jako hrozila kdysi i bývalým osadám, zaplavivši lávou toliko za jediného výbuchu na dvanáct měst a vsí.

Chvílemi vyruší diváka z klidu paroloď plující vstříc. Bujná mládež bývá vzácným tím zjevem jako u vytržení a volá jásavě „Loď! Loď!“ Ostrá skla snášejí se pojednou ze všech koutů, a již se věští jméno paroplavební společnosti, které koráb náleží.

Jedni hádají, že to paroloď společnosti Messageries maritimes, White Star, Cunard Line, druzí tvrdí, že parník vynořující

se na obzoru náleží podnikatelstvu Koninklijke Packetvaart Maatschappij, Nippon Jusen Kaiša nebo krátce mluveno, že to Francouz, Angličan, Holanďan, Žaponec, Němec, Rakušan, Vlach, Španěl, Američan.

Příslušnost korábů posuzují někteří podle barvy komínů, podle vlajek nebo dle povšechného rázu parolodi.

Komíny žluté věští lodi Severoněmeckého Lloydu, komíny černé s pruhem bílým hlásají již z veliké dáli, že koráb náleží linii Inmanově, a komín žlutý s černým pruhem na okraji prozrazuje White Star Line.

Ve vlajkách umějí čísti zkušení mořeplavci jako v knihách, a zkušenosti jejich jsou podivuhodny. Osvojí-li si kapitán rozličné kombinace barevných vlajek, obsažených v námořském kodeksu, může se dáti se vzdálenou lodí do čilého hovoru.

Již z toho důvodu zásobuje se zámořský parník vlajkami všeho druhu, a sklad těchto pestrých hieroglyfů podobá se knihovně, srovnané vzorně podle materie.

Bez vlajkového kodeksu neobejde se žádná příruční knihovna kapitánova. Od mnoha let vydává jej Spottiswood a Co. v Londýně a prodává nautické to dílo po 12 šilinkách.

Nám, kteří nejsme plavci z povolání, ale toliko na krátkou dobu hosty říše Neptunovy, postačí ke plavbě do širého světa toliko příruční diagram s barvotiskovým obrazem hlavních vlajek, nazvaný *Flags of all nations.* Vychází v Londýně. Cena 1 sh.

Opatříme-li se na světovou plavbu průvodní knihou, nadepsanou *Orient Line Guide* a vydanou v Londýně, nebudeme toho na své zámořské pouti nikdy litovati. Spisovatel *W. J. Loftie* uložil do svého obsažného průvodce po moři i po zemi veliké bohatství ze všech oborů lidského vědění a umí nám býti spolehlivým vykladatelem o všech věcech, týkajících se nebe i země, ať za plavby mořem Středozemním nebo ve vodách moře Rudého a oceánu Indického, ať za pozorování všeho života lodního a zábav s ním spojených nebo za studií, konaných v oceanografii, za badání směřujících ke zjevům říše živočišné i rostlinné atd. Vše, co za veliké námořské plavby jímá naše smysly, najde turista v řečené knize objasněno a doloženo obrazy a námořskými mapami, diagramy, plány a barvotisky.

K večeru plula naše paroloď již mořem Jonským a mířila k ostrovu Kretskému. Rozkošná pohoda přála nám po celou tu

Nábřeží v Port Saidě.

dobu, a mírný vánek zavíval do salonu i do kabin, vyhřátých o polednách teplým sluncem jižního nebe na 26° C. Za večera klesla teplota jen asi o 2° C.

Novým ránem světil jsem v duchu svátek sv. Václava. Nálada jitřní oblohy věštila v pravdě posvícenský den.

V poledne oznamovala kapitánova zpráva, že jsme tou dobou při 35° 18' severní šířky a při 22° 29' východní délky, a že urazila loď za prošlých 24 hodin 353 námořské míle neboli 636 km, tedy za 1 hodinu přes 26 km.

V hodinách odpoledních pozdravili jsme vzdálené kostrbaté břehy Kandijské, majíce jižní jejich část na očích až do západu slunce.

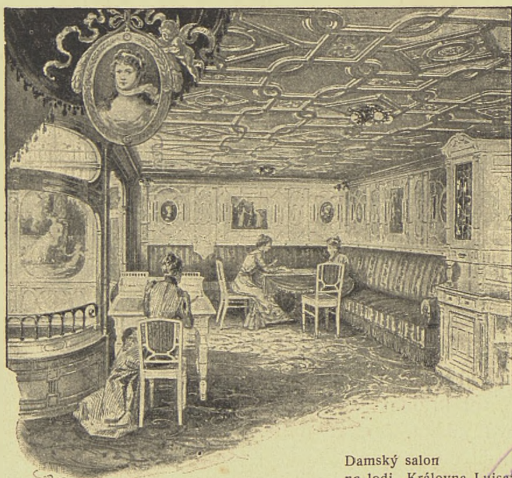
O dni tak památném nescházelo mi na ničem ani za plavby námořským krajem kretským. Kuchař vystrojil bezděky slavné posvícenské hody svatováclavské, a české písně rozléhaly se v salonu za průvodu piana jako v domovině.

Také den 29. září prošel v nejlepší náladě všeho panstva. Nejbližší stanicí po Neapoli byl Port Said. Dle paroplavebního řádu měla tam „Královna Luisa“ přibýti 30. září, ze Suezu měla pak vyplouti dne 1. října, z Adenu 6., z Kolomba 13., z Fremantlu 25., z Adelaidy 30. října, z Melbournu 2. listopadu a měla přistati v konečné své stanici v Sydneyi dne 5. listopadu.

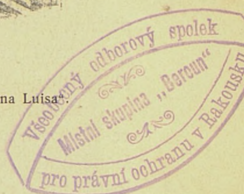
Za pozdní noci zazářily v čiré noci egyptské majáky v Rosetě a Damietě, a brzy na to veplula „Královna Luisa“ mezi obrovská mola, ohromným nákladem daleko do moře založená, aby chránila průplav před nánosy nilskými. Potom ubírala se zvolna cestou, osvětlenou rudými a zelenými plameny, a zakotvila v přístavě Saidském, majíc tam naplniti bezedné své útroby uhlím.

Té noční chvíle zavírala se těsně okénka všech kabin, aby se nemohly zanésti uhelným mourem, vnikajícím do všech skulin a zůstavujícím na všech věcech tam přechovávaných nesmazatelnou památku.

Již dávno snil každý spánek spravedlivých, když ho burcovala lodní stráž ze spaní, vybízejíc kajutní pasažéry, aby uzavírali otevřené vyhlídky a zachovali tak svou ložnici v neporušené čistotě.

Damský salon
na lodi „Královna Luisa".

Také svrchní otvory všech ventilátorů, spojujících vnitřek lodi s ovzduším zevnějším, zastíraly se plachtami, neměly-li se salony proměniti za krátko v začazený komín.

Nakladači topiva povykovali u zakotveného obra po celou noc a neustávali v lomozu ani z rána.

Toho jitra nechtělo se nikomu pro samý mour ani na palubu. Ale obraz, jaký se jevil v přístavišti za ranních červánků, vylákal nahoru všecko kajutní panstvo.

Všudy, na blízku i v dáli, bylo patrno, že jsme na křižovatce světa, kde všickni národové mají své zastaveníčko. Životního ruchu přibývalo zde vůčihledě od té chvíle, kdy bylo památné dílo Lessepsovo odevzdáno veřejným zájmům.

Sama naše loď podobala se obléhané pevnosti. Na sta nakladačů podávalo si tam koše s uhlím za divokého řevu a lání, jak sluší na snivý Orient. Bez povyku neprovádí se tam žádná práce.

Ale nejvíce lají a povykují, kdo nic nedělají: jsou to dozorcové křičící na dělníky, co jim hrdlo stačí. Chvílemi hulákají a řvou, potom zase hvízdají, zlostí se nadýmají a na dělný lid plivají, zuby naň vyceňují jako šelmy, skáčí z lodi na loď, mávají rukama, štulcují zahaleče, kopají do vinných i nevinných, tlukou je rukama, práskají do nich provazem, rozdávají v ráži pohlavky a poličky, honí se za těmi, kdo z najaté práce utíkají, a odvádějí je násilnou mocí k otrockému dílu.

Ale také nejeden z rabů umí se vzchopiti k odboji a dovede obhájiti uraženou čest svou, řídě se radou Starého zákona: Oko za oko, zub za zub. Nemůže-li pak mstitel vyraziti dozorci zub, kamenuje ho uhlím, zasypává hlavu jeho nejjemnějším mourem a vystavuje nenáviděného tyrana posměchu všech ostatních, kteří, aby pohanu svého karabáčníka dovršili, pohrobí ho v dešti nesčetných košů a košíků.

Příchodem nové parolodi objevují se u korábu a na jeho palubě četní kramáři a prodavači, přinášejíce lahodné oranže, granátová jablka, čerstvé datle, melouny, ořechy, jedlé lilky, papriku, citrony, vejce.

Kramáři nabízejí hostům šperky z černých korálů, hřebeny ze želvoviny pravé a napodobené, perly a perleťové tretky, leštěné ulity, pestré skořápky mořských plžů a mlžů, stromky bělostných a růžových korálů, nafouklé kůže ježatých ryb čtyřzubců, prádlo, střevíce, krajky, pohlednice, fotografie, cigarety a j.

S kramáři dostavují se na palubu také kejklíři s brejlovci *(Naja haje)* a dvojrohými zmijemi *(Cerastes aegyptiacus)*, a čekají na skrovné zpropitné za své výkony právě tak, jako kouzelník v jejich sousedství, jenž umí vyčarovati z krku drobného kuřátka slepičí vejce.

Palčivý den nelákal přeplaviti se člunem na blízké nábřeží. Šumného života pouličního byl jsem již syt z dřívější cesty po Egyptě. Jen ti, kteří nakoupiti chtěli laciných klobouků korkových, dali se vyloditi na arabský trh a zásobili se vším potřebným na cestu ke dražším břehům Zanzibarským.

Teploměr ukazoval o 7. hodině ranní již 26° C, o polednách pak 30° C.

* *
*

Průplav Suezský.

Vysvětlivky: Čís. 6. Jezero Menzaleské. Čís. 15. Jezero Balahské. Čís. 20. Jezero Timsahské a při něm Ismailia. Klikatý bílý pruh na levo: průplav sladkovodní. Čís. 25. Staré hořké jezero. Čís. 39. Suez. Čís. 46. Záliv Suezský. Na levo i na pravo písečné duny a skály.

Za plavby z Port Saidu do Suezu postupovala loď hlemýždím krokem. Vedl ji zkušený lodivoda. Sypké břehy a náspy nedovolují, aby se plulo průplavem větší rychlostí. Náraz vln poškodil by nákladné dílo velice, kdyby koráby pluly rychle. Přípustna jest rychlost do 10 km za hodinu.

Za průvod každé parolodi dostává se lodivodům úředně ustanoveným určité odměny, vyměřované podle ponoru. Za každou stopu vyplácí se jim 10 až 20 franků.

Nad to platí každá paroloď průplavové společnosti 10 franků za každou tunu čisté váhy s několikafrankovou přirážkou, kromě toho pak ještě poplatek asi 9 franků z každého pasažéra.

Děti o věku 3—10 let platí 5 franků, prázdné lodi bez pasažérů asi 7 franků za každou tunu.

Suma zapravovaná námořským obrem jako poplatek za proplavbu Suezským kanálem jde do mnoha tisíců franků. A ježto ubírá se tou cestou na tisíce korábů ročně, stoupá výtěžek akciové společnosti měrou úžasnou. Papíry toho výnosného podniku neobjevují se ani na peněžním trhu.

Obchodní rozvoj Severoněmeckého lloydu jeví se nejen na liniích amerických, ale také v průplavě Suezském. Kdežto Anglie vykazuje rok od roku úbytek provezených tun, honosí se lodi s německou vlajkou, že jim číslo provezených tun nápadně stoupá.

Účastenství korábů německých v mezinárodní plavbě stouplo roku 1899 na rok 1900 z 11% na 15% a na rok 1901 na 16%, Anglie pak ukazuje úbytek ze 66% na 58%.

Samotný Severoněmecký lloyd odvedl r. 1901 za 113 projezdů Suezským průplavem přes $3\frac{3}{4}$ milionu marek poplatků a paroplavební společnost „Hansa“ v Brémách za 156 projezdů $3\frac{1}{2}$ milionu marek.

Roku 1900 proplulo Suezským průplavem

1935	lodí	anglických	100	lodí	ruských
462	„	německých	82	„	italských
285	„	francouzských	63	„	žaponských
232	„	holandských	34	„	španělských
126	„	rakouských	30	„	norských

Nákladní parolodi vyhýbají se drahému tomu projezdu a nastupují, ubírajíce se do zemí indických, lacinější plavbu podél západních břehů afrických a jdou po těchže stopách odvážného

Portugalce, jenž hledal námořskou cestu do kýžené Indie. Karavely „Svatý Rafael“, „Gabriel“ a „Michael“ nesly šťastně statečné plavce do neznámých moří, a když jim pak byl podle slov velitelových sám bůh kormidelníkem, doplul se Vasco da Gama slavně svého cíle, a ve vavřín jeho odměny přibyl pak titul admirála indických moří.

Oč pokoušeli se Egypťané již dávno před naším letopočtem, založivše skutečně vodní spojení mezi Nilem a Rudým mořem, to Lesseps obnovil a vzdálené světy trvale spojil.

Slavné jest trojhvězdí, jež ozařuje podnes dějiny mořeplavby. Neohrožený Janovan námořskou cestu do Indie hledal, hrdinský Vasco da Gama ji našel a bystroduchý Francouz ji vytvořil a světoplavbě odevzdal.

Čas byl tak ukrácen a nejdálnější kraje a národové sblíženi. Plavba z Cařihradu do Bombaye v Indii mysem Dobré naděje měla dříve v délce 14.700 námořských mil, průplavem Suezským zkrátila se na méně nežli třetinu. Z Marsilie do Bombaye ukrácena cesta o 60%, z Londýna o 44%, z Hamburku o 43%.

Letos je tomu třiatřicet let, kdy prošla Suezským průplavem první zámořská loď.

Lessepsovo dílo vydařilo se nade všecko očekávání. Rokem 1859 počala se stavba kanálu prováděti, a o deset let později byla v něm plavba zahájena za nadšeného jásotu.

Na sklonku

r. 1869	plulo	Suezským	kanálem	10	lodí
1870	„	„	„	489	„
1880	„	„	„	2026	„
1889	„	„	„	3425	„
1891	„	„	„	4207	„
1893	„	„	„	4296	„
1895	„	„	„	3341	„
1899	„	„	„	3607	„
1900	„	„	„	3441	„

R. 1869	vybralo se	projezdného	50.000	franků
1880	„	„	40.000.000	„
1889	„	„	68.000.000	„
1898	„	„	82.000.000	„
1899	„	„	94.000.000	„

Jak bídně vypadal Port Said, když tam dne 15. dubna r. 1859 byla vyrýpnuta první hrouda země, aby se tak zahájilo

dílo, počítané nyní mezi divy světa! Tehdy pozvedalo se z hrobové pouště jediné stavení. Ale za málo let proměnil se hřbitovní klid v dějiště hlučného života, a z jediné chaty vzešlo město, hostící teď v sobě na 50.000 duší.

* *
*

Avšak obraz pouště brzo se nám objeví na východě, jakmile se ocitne loď dále od města. Duny přeletavého písku a žlutavé skály zakončují náš obzor tam, kde prostírá se rovina Pelusijská.

Za to v rákosí, močálech, jezírkách a jezerech druží se opeřenec k opeřenci, a všickni rozestavují se v táhlé řady jako armáda vojska s pestrým krojem. Odění jejich skvěje se růžovým nachem nebo bělá se jako sníh a leskne se jako stříbro. Jsou tò věrní obyvatelé dolního Egypta, dlouhokrcí plameňáci a volavky, kteří pasou po kořisti od božího rána do večera, lovíce ryby, žáby, pulce, červy.

Někteří z plameňáků stojí o jedné noze nehybně jako kamenná socha, jiní zarývají zobák do bahna a hltavě polykají kořisť.

Chvílemi celý pluk odlétá, chvílemi zase jiný přilétá a seřaďuje se v nekonečnou frontu.

Ale také nad naší hlavou je v ovzduší živo, a slyšíme šum, lomoz, pískot a kýhání. Již dle klínovitého rozestavení poznáváme v červenavé atmosfeře tah divokých hus, padajících potom do vod jezera Menzaleského.

Dlouho poplujeme, nežli nám zmizejí s očí brakické vody širé hladiny Menzaleské na západě, lemující průplav Suezský od Port Saidu až do El Kantary v rovné přímce od severu na jih v délce asi 40 km.

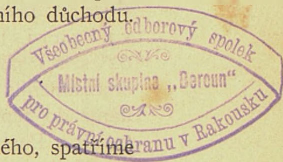
Dávno již tomu, kdy na místech zakrytých nyní vodou rozkvétala města, a kdy staroegyptská rádla kypřila tam nejúrodnější role. Vše podlehlo změně času, a hořké vody jezerní zahalují tisícivěkou minulost na jejich dně uloženou.

Jenom místy vynořují se nad hladinu zbytky někdejší větší souše v podobě obydlených ostrovů a pustých ostrůvků se zříceninami ztroskotaných staveb faraonských i středověkých.

Příruční mapa Suezského průplavu ukazovala mi, že tam na západě mohu tušiti ssutiny biblické metropole Zoanské, kde prý Mojžíš památný zázrak učinil a uhnětené Židy z Egypta vyvedl, a že blízký ostrůvek hraničící s průplavem zove se ostrovem Pelikaním.

A jména toho nedostala nepatrná pevnina bez příčiny. Žravý rod nenasytných pelikánů má tam své hnízdiště již od nepamětných časů a dělí se o bohatství šedozelených mělčin s nesčetnými houfy čápů, ibisů a racků.

Hemžení velkých i drobnějších opeřenců nemá tam konce, a spotřeba ulovených ryb je úžasná. Praví se, že vodním a brodivým ptákům jezera Menzaleského padne denně za oběť na 600 metrických centů ryb. A přece béře egyptská vláda za pronajaté to rybářství ještě $1^1/_2$ milionu franků ročního důchodu.

* *
*

Zadíváme-li se do tichých vod průplavu samého, spatříme ob čas hosty i vzdálených oceánů. Lesseps proklestil jim cestu, a od té doby ubírají se průplavem nejen příslušníci všech národů světa, ale také obyvatelé moří mírných a tropických, a Suezský kanál stal se průchodem, jímž stěhuje se zvířena moře Středozemního do vod moře Rudého a živočichové erythrejští ke břehům severoafrickým a evropským.

Obrovští žraloci oceánu Indického jsou již dávno v Suezském průplavu jako doma a podnikají tažení až do vod siné Adrie. Ne bez důvodu ohrazují se tam místy mořské koupele drátěnou sítí.

Za plavby Suezským průplavem zastihl jsem žraloka indických vod toliko jednou.

Také mrštná plískavice obecná (Delphinus delphis) prováděla tam přemety a rozmarné kousky umělecké jako v širém moři. Ký div, že byla starým bohům pro své šprýmy a laškování tak milou a klasickým mistrům vítaným motivem v sochařství i malířství.

Jsouť delfíni umělci každým coulem, jako by byli vyšli z vysoké školy plavecké, praví to králové vod a moří.

Jen tak snad si vysvětlíme, že se dědic francouzského trůnu nazýval za starodávna také dauphin, t. j. delfín, plískavice.

4*

Jak princové starých francouzských rodů a následníci trůnu královského přišli k podivnému titulu „pliskavice", neumí pověděti nikdo. Jednou se tvrdí, že jméno to pochází od památné události, za které prý delfíni dopomohli kdysi Francouzům k vítězství na moři, jindy a jinde se dočítáme, že jest odvoditi příjmí to od erbu, v němž se pliskavice objevují. Ani jedno, ani druhé není historicky doloženo.

Jisto však jest, že král Ludvík XIV. kázal, aby spisy klasických spisovatelů upravovaly se pro kralevice tak, aby je mohl dofén čísti, a že po dnes říká se knihám, byť i pro mládež vůbec pořízeným, ad usum delphini, t. j. pro potřebu mladých lidí.

Na jídelním lístku naší lodi objevila se za plavby Suezským průplavem čerstvá platýzovitá kambala obecná (Solea vulgaris), výborná ryba moří mírných a chladnějších (až 62° s. š.) jako vzácná pochoutka v krajinách horkých. Také ona zaměnila své obvyklé sídliště a přitáhla ještě s jinými družkami do teplejších vod egyptských, objevujíc se na rybích trzích v Port Saidě a Suezu již po dvacet let.

Její soudruhy bývají stříbrný okoun mořský (Labrax lupus), pojmenovaný učeně již od Aristotela a Plinia, potom pěkně zbarvený brštík (Umbrina cirrhosa).

Navzájem pronikají z tropických vod Suezským průlivem na sever četné druhy korýšů, zvláště však hojni jsou měkkýši.*) Ba i tepla milovná perlorodka mořská (Meleagrina margaritifera) ocitla se jako vystěhovalec již v Port Saidě a zavdá snad po tisíci letech podnět, aby rybáři moře Středozemního živili se také lovením perel.

* *
*

Z moře Středozemního nastoupili pouť k moři Rudému srdcovka jedlá (Cardium edule), skulaři (Pholas candida), vrše (Nassa reticulata) a j.

Parádním kusem zvířeny mediteranejské bývá v průplavě obrovská medusa kořenoústá (Rhizostoma Cuvieri), houpajíc se rozčeřením hladiny jako průsvitný zvonec, zbar-

*) Murex crassispina, Fusus marmoratus, Strombus tricornis, S. Pharaonis, Ostraea Forskalii, Cerithium scabridum, Mactra olorina, Mytilus variabilis a j.

vený azurem a nachem, a závodíc v kráse s četnější medusou, jejíž jméno Cassiopea Andromeda.

Pozorování přírodovědecká uvádějí již na půl sta jmen, jež přináležejí mořským vystěhovalcům, táhnoucím od několika let jako karavany z moře jednoho do moře druhého. Mnozí z emigrantů cíle svého již dostihli, jiní jsou teprve na poloviční cestě.

Jen korálům stěhování dle všeho nesvědčí. Ač jsou korálové útesy průplavu tak blízky, přece se v něm nenašel ani počátek nějaké budovy polypové, a správě podniku netřeba se obávati, že bude svým časem průplav zastaven přistěhovalci rudomořskými.

Jako dopravní prostředek slouží vystěhovalecké zvířeně mořský proud, řízený ze severu na jih a z jihu na sever. Jižnímu proudu napomáhá valně příliv Rudého moře.

I nepředstavuje Suezský průplav nádržku vody stojaté a hnijící, nýbrž vodojem se živlem hybným a pravidelného proudění. Změřili i vteřinovou rychlost proudu a stanovili ji číslem 0.3 m, což činí asi 1 km za hodinu.

* *
*

Četná rýpadla neustávají po celé délce Suezského průplavu v horlivé činnosti, vyvrhují vybraný nános na pobřeží, vroubí bahnem obě hráze kanálové a utvrzují tak jejich sypké složení.

V samém sousedství pracují bez přestání velbloudi a odnášejí navátý písek dále od průplavu.

S lodí závodí polonazí a nazí synové pouště, doprovázejí plující koráb po dlouhou dobu, obracejí oči k panstvu, rozveselenému na palubě rajským oděním osmahlých běhounů, očekávají za své dostihy nějaké ovoce, kus chleba neb aspoň chutný odpadek cigarový a vrhají se za pohozenými dárky střemhlav do průplavu.

Divokým během vyplašují žebronící běhouni šakaly z úkrytů a brlohů a přispívají tak maně k potěše pasažérů.

* *
*

V odpoledních hodinách dostihla naše paroloď nejjižnějšího zálivu Menzaleského, minula El Kantaru, rozloženou na

Nábřeží v Ismailiji.

úžině, jež spojuje jako pevný most Afriku s Asií, proplula hořkým jezerem Balaským a na krátko zastavila po osmihodinné plavbě z Port Saidu v Ismailiji, kdysi středisku kanálové stavby a velebeném tehdejší doby jako „div pouště“.

Teď žije se v Ismailiji mnohem střídměji, ale pohled na město a jeho parky a nábřeží s alejemi košatých akacií lebekových, zavedených do Egypta z Indie, lahodí oku příjemněji než kdy jindy.

Zastávka v Ismailiji netrvala dlouho, jen potud, pokud nebylo vyloděno a naloděno několik pasažérů.

Vlahá noc byla proměněna četnými světly elektrickými v magický den, a jasná záře, vrhaná z lodní přídy na hladinu Krokodilového jezera (Timsáh) a průplavy, vykouzlovala z okolí pohádku orientu.

V polosnění vyhlížím s paluby za nočního ticha, rušeného jenom pravidelným šumem lodních vrtulí, a vidím před sebou jasné přeludy odvěkých památek, zůstavených tam v dáli za Nilem jako nesmazatelné znamení lidských tužeb a lidského cítění. I byl jsem v duchu zase v místech, odkud šíří se do vzdělaných světů zvučná jména dávnověkosti, a v mysli mé ozývaly se jako ozvěnou Memfis, Luksor, Karnak, Sakara, Isis . . .

Roj štiplavých komárů zapadl zatím na loď, probudil ze sna palubní spáče a zapudil nás na bezpečnější lůžko do kabiny.

* *
*

Nežli vzneslo se slunce nad kraj, blížila se již „Královna Luisa“ nové stanici.

Strážné domky kanálové střídaly se se žlutými břehy písečnými jako lahodná místa uprostřed zelené oasy.

Také břehy sladkovodního průplavu přiodívají se místy již svěží vegetací. Přičinliví usedlíci jeho posázeli okolí své chýše skupinami palem, bobkovou růží (oleandrem), opunciemi, smokvoní, rohovníkem (svatojanským chlebem), bavlníkem, biblickými tamarišky, oranži, širokolistými musami, marhaníky, vděčnými araliemi a pěstují ve stínu „lebekových akacií“ (Albizzia Lebbek) trochu zeleniny a tabáku, užívajíce k zalévání pěstovaného rostlinstva měkké vody z paralelního kanálu sladkovodního a snažíce se, aby proměnili poušť zase v požehnaný kraj, jakým slynula země Gosen za časů Josefa egyptského. Ale zelená stuha vegetační vroubí až posud jenom břehy vodovodu.

O 7. hodině z rána zakotvila loď v Suezu. Cookova kancelář kynula pocestným již z daleka. Po sedmi letech viděl jsem palác proslulé té firmy cestovní po druhé.

Jak nepatrny byly první počátky podnikavého Cooka! A dnes rozprostřena jest obchodní jeho síť po všech větších městech světa, a na tisíce lidí voděno jest duchem cestovní kanceláře Cookovy po všech mořích a pevninách, mnozí ovšem nejinak, nežli jako číslovaná zavazadla. Firma Thos. Cook & Son, t. j. Tomáš Cook a syn, sama myslí za svěřence, pečuje o jejich zaopatření na každém místě, vyhotovuje rozpočty a cestovní plány přihlášených účastníků, rozdává obrázkové knihy, plány a turistiské časopisy, obstarává příbytky v hotelích, ve stanech pod širým nebem, doručuje poukázky na snídani, oběd a večeři v Praze, Vídni, Paříži, Neapoli, Káhiře, v Africe, Americe, Australii, Žaponsku a Číně, dává vítati tlupy pocestných svými tlumočníky, odváží je připravenými vozy, chystá pro ně koně, mezky, velbloudy, slony, nosítka, nosiče, vůdce, potraviny, vyměňuje peníze, pronajímá své vlastní parníky a veslové bárky k výletům po Nilu, doprovází výletníky na cestách kolem zeměkoule a bohatne vůčihledě.

V dějinách zeměvědných přísluší zakladateli firmy Cookovy čestné místo. V Egyptě samém následuje jméno Cookovo hned po králi. Tak alespoň myslí obyvatelé ponilští, jakož vypravuje

velitel egyptské armády, když byl navštívil arabskou školu v Asuanu na horním Nilu.

„Kdo jest nejslavnější muž v Egyptě?“ tázal se velitel arabských školáků.

„Kydyv,“ zněla odpověď.

„A kdo jest nejslavnější po králi?“ pokračoval vzácný host.

„Pan Cook,“ zahřměli hoši jednohlasně.

A měli pravdu. Kolik lidí bylo by shlédlo divuplné kraje horního Egypta bez podnikavého Cooka? A kdo oživil proudy cizinců nilské katarakty, odlehlé končiny při památném Karnaku, Luksoru a nejsvětější místa ve File?

Snídaní v Suezu přišly na tabuli čerstvé datle. Přechutný obsah jejich vyklouzl spěšně z jemné slupiny, sotva že se člověk dotekl spodní části plodové. Arabové nabízeli je ze svých bárek kroužících kolem parolodi hlasitým voláním „balah“, a kupci vytahovali krabice datlemi naplněné po provázku na palubu.

Srpen a září jsou měsíce, kdy ovoce palem datlových dozrává. Ale za čerstva jídávají se toliko nubické datle jménem a m h a t. Ostatní odrůdy nabývají lahodné chuti teprv uležením, asi tak jako naše mišpule, a nelze jich hned pro trpkost ani požívati.

Po dvouhodinné zastávce v Suezu opustila loď přístav, aby nastoupila plavbu zálivem Suezským.

O polednách dne 1. října ukazoval teploměr na vzdušné palubě 26° C, v kabinách skoro 30° C. Tato teplota udržela se v kajutách a saloně i za večera a za noci. Chléb svůj pojídal každý u tabule v potu tváři.

Tropické podnebí počalo se znenáhla hlásiti, a ložnice proměňovala se nočním dusnem v parní lázeň.

Kožená obuv ustoupila již dávno bílým střevícům plátěným, natíraným jasnou hlinkou právě tak, jako korkový širák plátnem potažený.

Tmavé šaty vyměnil již každý za oděv lehounký a světlý nebo zcela bílý úbor tropický. Paluba vypadala, jako by se byl na ni snesl zástup běláskû.

Paroloď pospíchala zatím už pravidelnou rychlostí a projela za velebného západu slunce jižní částí Suezského zálivu.

Na blízké pevnině poloostrova Sinajského vystupovaly jako černé stíny obrysy horstva, a silně ozbrojený zrak roze-

znával tentokráte dosti jasně památnou horu s pohádkovým ovzduším Rudého moře ze vzdálenosti asi 60 km.

* *
*

Od pustých ostrovů Seduanských, ozařovaných za šera a za tmy majákovým světlem bílým a střídavě rudým, počala vlastní plavba Rudým mořem. „Královna Luisa“ byla hnána plnou parou a urazila ve čtyryadvaceti hodinách 360 námořských mil čili 650 km, tedy za hodinu přes 27 km.

Nejvyšší teplota v kabinách a saloně byla za plavby Rudým mořem na počátku října 34° C. Od máje do října dostupuje však teplota ve stínu paluby pravidelně až 40° C, a zhusta došplhává se rtuť ještě výše.

Krutá muka snášeti jest za té doby zvláště topičům. Stavu tomu nezvykají ani lidé otužilí, a proto najímají se k plavbě ze Suezu do Adenu zhusta topiči arabští, umějící snášeti při výhních parních kotlů teplotu až 60° C.

Za mé prvé plavby Rudým mořem v polovici měsíce února ukazoval teploměr nejvýše 28° C na palubě a v zeměpisné šířce ostrovů Seduanských toliko málo přes 20° C, tak že bylo třeba oblékati na větrné palubě svrchní oděv.

Ale tentokráte ani tropické vedro nebylo s to, aby zaplašilo v něžnějším pohlaví touhu po radovánkách tanečních. Ať chcete nebo nechcete, musíte upsati výmluvným dámám žlutý obolus na pořádání zábavy. Pozvánka věští, že dne 9. října 1900 bude odbýván na palubě prvé třídy maškarní ples ve prospěch vdov a sirotků po námořnících, kteří sloužili kdysi paroplavební společnosti, a uvádí zároveň pořádek taneční. Tisk na vkusném papíře obstarala lodní tiskárna.

Za dusných veder a bezvětří předkládaly se o večerních hodech polévky studené, angreštové a malinové, a elektrická větradla po stolech rozestavená nevycházela z činnosti ani za plavby mořem Rudým, ani za jízdy oceánem Indickým.

Ve vyhřáté hladině vodní skotačila stáda mythických pliskavic; vymršťovala se jako na povel z modravé pláně a zapadala současně do průhledného živlu těsně při samém korábu. Houfy přítulných těch gymnastů, představujících velryby v malém rozměru, čítaly zhusta na sta kusů a vystřídávaly se s tlupami hladových žraloků.

Ale ještě četněji vylétaly z vod houfy ryb a unikaly před šumem parního stroje a před dravými delfíny. Dlouhé ploutve prsní dovolují mořským těm letounům, že mohou opouštěti na chvíli svou kolébku a poletovati několik vteřin v moři vzdušném jako příslušníci světa ptačího. Jednou podobali se houfu vyplašených vrabců, jindy tahu motýlů a kobylek.

Také ryby letouni povznášejí se z moře do vzduchu jako na povel a letí v rovné čáře nevysoko při hladině, aby co nevidět zase do ní zapadly.

Za vzletu toho třpytí se tělo létacích ryb stříbrem a zelená se chvílemi jako smaragd.

Ploutve letounů dotýkají se za letu zhusta až samé vody a rozčeřují mořskou tišinu. Jen některé odvažují se i do větších výšek, zapadajíce zhusta na lodní palubu.

Tak stalo se i za plavby naší, a chycený letoun šel pak jako div divoucí z ručky do ručky.

Na konec stal se zbloudilec mým majetkem a vděčným materiálem anatomickým. Rozevřené útroby vyzařovaly světlo za tmavého večera ještě několik hodin po skonání nešťastného výletníka. Bylo patrno, že mořští letouni zahánějí také hlad požíráním fosforujících organismů.

Dne 4. října plula „Královna Luisa" při ostrově Zukurském. Trosky korábů, jež jsem tam viděl za svého návratu z cesty kolem světa roku 1894, posud vyčnívají z podmořského útesu korálového, vyzývajíce plavce jako varovné znamení k ostražité plavbě.

Večerem téhož dne zasvítily nám v dáli majáky přístavu Perimského, rozloženého tam, kde před dávnými věky vařil sopečný jícen žhavou lávu a vyvrhoval do okolí pemzu, sklo a popel. Po dnes vyhlíží z ostrova Perimu jen holá skála, prostá všeho života vegetačního.

Britská posádka žije na palčivém Perimu jako ve vyhnanství, a potěchou může jí jen býti, že se posádce adenské nedaří lépe.

Loď prošla beze vší pohromy pověstnou „Branou slzí" (Bab-el mandeb) i silnými proudy a mělčinami ostrova Perimu, opevněného baštami a děly uprostřed dvou světů, mezi Afrikou a arabskou Asií, a přistala za nedlouho v Džibraltaru asijského východu, v pustém Adenu.

Také zde usadili se Britové pevně jako na Perimu a střeží vchod a východ Rudého moře, aby mohli hájiti světové panství své, jakmile by se naskytla k tomu příčina.

Evropští osadníci zaujali místo nedaleko přístaviště na ostrožně, zvané Steamer point; obyvatelstvo domácí jest usazeno přes hodinu dále v městě, zbudovaném rovněž v někdejším kráteru.

Loď zakotvila v Adenu ještě před východem slunce, ale dotěraví prodavači pštrosího peří, pštrosích vajec, žraločích čelistí, antilopích rohů, levhartích koží, cukrové třtiny, nafouklých ryb čtyřzubců, řezeb ebenových a sloninových, perlí, datlí a různých pletiv nepromeškali ani chvilky a uzavírali s rozespalými pasažéry obchody.

Ve směsi kupčivých pronárodů nescházeli ani Židé, ani Parsové, uhajujíce živobytí mnohem snáze nežli Somalové s Araby, na nichž jest, aby vykonávali práce nejtěžší.

Po dvouhodinné zastávce v Adenu ubírala se paroloď směrem jihovýchodním, opustila v odpoledních hodinách záliv Adenský, proplula mezi mysem Guardafuiem a ostrovem Sokotrou, a po západu slunce bylo zříti již jenom širý oceán Indický.

Večer zakončen byl v saloně mezinárodním koncertem. České písně sklidily mnoho pochvaly. Sola houslová zahrála s virtuosní dovedností mladistvá Holanďanka slč. Liesbeth Delpratová. Studia literní i hudební vykonala v Anglii, před tím ve Španělsku a nastupuje s matkou prvou cestu do Australie, kde jest tou dobou jejich domov. Pan Delprat řídí v proslulém Broken Hillu (severovýchodně od Adelaidy) doly stříbrné, nejbohatší na celém světě. Jako znamenitý horník osvědčil se v dolech norských i španělských a pozvedl důlnictví v nynějším svém působišti k neslýchané výši a výnosnosti.

Četná rodina pana Delprata představuje živou polyglotu, mluvíc jednou norsky, po druhé francouzsky, jindy holandsky, v poledne anglicky, večer španělsky, z rána německy.

* *
*

Den 8. října byl dnem nejhorlivější práce. Co bylo zameškáno na moři Rudém, dohánělo se za plavby oceánem Indickým, a dámy nespouštěly se jehly po celý boží den.

Lodní vlásenkář připravoval již po několik dní všeliké paruky pro starce, stařenky, pro úbor doby rokokové, pro účes copatých Číňanů, hotovil masky pro Fausta, uplétal vrkoče pro Markétku a královnu Luisu, barvil brady pro americké yankee a pro Neptuna, shledával, kde co měl pro modrý kroj námořníků a pestré harlekyny, otevíral zásoby pudru, líčidel a mastí pro zapuzení mizející již mladosti a vynášel na světlo všecky vhodné i nevhodné škrabošky z maškarních plesů minulých.

Lodní truhláři a tesaři sestrojovali vidlice pro mythické mořevládce, klížili kosu pro boha času a vyřezávali mu na jeho prsa moderní hodiny, když nebylo lze sehnati pro věrnou podobu jeho hodin přesypacích.

Paluba vzala na se pojednou tvář krejčovského závodu. Hedvábné suknice se páraly, aby se užilo látky na starořímské tuniky a řecké chitony, etruské togy, antické pally a dalmatiky, albanské živůtky a bašlíky, frygické a pompejanské mitry, vestalské stuhy, indické turbany atd. Kdož by se mohl upamatovati, co se tehdy všecko rozstříhalo, rozpáralo a zase sešilo, jen aby se slavnost toužebně očekávaná zítřejším dnem vydařila! Ve zlatě ustanovené ceny za nejlepší masky zvyšovaly zájem.

Nebudete tedy činiti výjimku a přijímáte z rukou dámského výboru masku, jakou se vyznamenával ustaralý Chronos, jenž odměřuje po dnes všemu živému čas, maje v odznaku hodiny a kosu. Dostane se vám za to potěšení, že si budete moci voliti za svou družku mladistvým jarem kypící Floru, touto dobou usedlou právě na Novém Zélandě, a tančiti s bujnou Dianou v davu sterých postav, oděných ve fantastické kroje národů bývalých i současných. Nescházely ani tetované Maorky, ani proslulé krásky Tahiťanky a půvabné Žaponky. Dne 9. října ukazoval teploměr již po východě slunce 28° C, a o večerních hodech bylo v saloně jako v parní lázni. Nicméně objevilo se panstvo při tabuli již v nádherných maskách, a šlo od úst k ústům, kdo vyjde ze soutěže jako vítěz.

Nejvíce však budil pozornost zjev někdejší číšnice z australského baru, nyní choti mnohonásobného milionáře a krále zlatých dolů. Majestátní postava, inteligentní líc, ušlechtilé chování a zářivé diamanty velikosti ořechů činily z ní vznešenou vévodkyni.

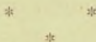
Paluba plála již dávno ve svitu elektrických lampiček a v záři barevného bengálu, když vytáhl průvod maškar na vzdušnější povrch lodi a započal taneční rej.

Mnoho překvapení uchystali panstvu prvé třídy pánové a dámy druhé kajuty a užívali s ostatními skvělého pohostinství po celou noc. Chladivé nápoje, zmrzlina, studené zákusky, pamlsky, čaj, víno a jiné lihoviny předkládaly se účastníkům maškarního plesu po celou noc.

Ale pasažéři druhé třídy pospíšili si brzy, aby oplatili zdvořilost hostům z prvé kajuty a pozvali je na vzájem k maškarnímu plesu, konanému o několik dní později.

V tanečním reji zapomínaly i choulostivější dámy na mořskou nemoc a vytrvaly v zábavě do poslední chvíle.

Citelnější houpání v rozvlněném oceánu a mírný déšť ranní učinily zábavě konec.

Dne 10. října spatřili jsme v odpoledních hodinách daleké břehy korálových ostrovů Lakadivských a na jihu nejasné obrysy souostroví Maledivského, stíhaného tak často krutými cyklony.

Nautická zpráva věstila, že loď prošla o 12. hodině polední 8^0 7' s. š. a 75^0 43' v. d., urazivši za 24 hodiny 254 námořské míle. Do Kolomba počítaly se ještě 254 míle.

V Kolombu opustilo loď mnoho pasažérů, a paluba vypadala jako ulice o stěhovacím terminu. Pro samá zavazadla, bedny, kufry a krabice nebylo lze nikde ani postáti. Na spuštěném můstku odehrával se týž zápas jako v Neapoli.

S novými pasažéry dostavili se na loď zároveň arabští kramáři a vykládali na odiv krabičky z dikobrazích ostnů, výrobky ze želvoviny, drobné tamilské kocábky, řezby ze slonoviny, broušené adulary duhově zářící, cejlonské safíry a rubíny, zelené broučky krasce ve zlatě zasazené, sbírky poštovních známek, koše mušlí a korálů, pestré papoušky, malé opičky, knoflíky k tropickému oděvu, prádlu a j.

K zakotvené lodi přistaly také čluny s pradláři, kteří přijímali od hostí prádlo, ujišťujíce je, že je do rána odvedou co nejlépe vyprané. Dost možná, že pasažér neuvidí již nikdy ani pradláře, ani prádlo. Nicméně svěřují mnozí cestující raději

prádlo pradlářům kolombským nežli pradlenám na parolodi, chválíce dovednost a správnost cejlonských Singalésů. Za kus prádla platívá se 8—10 centů (krejcarů), ať je to límec nebo kabátec.

Mnoho bylo pasažérů, kteří zakoušeli za plavby tropickými kraji pravá muka v dusné ložnici, prospávajíce palčivé noci v bezsennosti. Ale noc prožitá na zakotvené lodi v přístavišti horkých krajů bývá hroznější nežli noc za rychlé plavby po širém moři. Z té příčiny těšili se již mnozí, že se budou moci aspoň zase jednou spánkem zotaviti ve vzdušném hotelu na březích ostrova Cejlonu. Také ti opouštěli na den „Královnu Luisu" a pospíchali, aby mohli prospati na pevné půdě plných čtyryadvacet hodin.

Svého času pokládán byl „Grand Oriental Hotel", položený u samého přístavu, za nejlepší, ale od krátké doby překonává jej nový, jenž si přisvojuje v oznámeních příjmí non plus ultra hotel.

A v pravdě nevyrovnává se mu polohou žádný jiný na Cejloně. Společnost, zvaná Galle Face Hotel Company, nemohla voliti pro svůj podnik lepšího místa. Širošírá lučina kolombská, smývaná vlnami oceánu, ovívaná vzdušnými proudy a vroubená alejí kokosových palem, učinila z hotelu dostaveníčko pro panstvo všech národů světa. „Galle Face Hotel" jest jeho jméno, vzaté od esplanady, při níž se rozkládá.

Zařízením rovná se tento podnik nejpřednějším hotelům světa, a dle toho stanovena jest také sazba. Nebude nezajímavo zvěděti o tom určité údaje. Počítá se:

	rupie	centy
za ranní snídani	—	75
za masitou snídani	2	—
za oběd	2	—
za svačinu	—	50
za večeři	3	—
za světnici .... od	2	50
za teplou lázeň	—	50
za mořskou lázeň v plovárně............	—	75
za byt s veškerým opatřením...... od	8	—
za byt s veškerým opatřením měsíčně od	150	—

Třeba poznamenati, že cejlonská rupie dělí se v setiny (centy) a platí asi 1 zl.

Delší zastávka v Kolombu hodila se mnohým k výletům do okolí nejbližšího i vzdálenějšího. Jedni spokojují se vyjížďkou do Skořicového sadu, kde je očekávají singalští klučinové, podávajíce hosti darem skořicovou ratolest a hůlku, nebo zelené krasce živé i neživé a žádajíce potom vyzývavě přiměřený bakšiš.

Ze Skořicového sadu vydávají se nově přibylí hosté dlouhou alejí tropické vegetace do idylické Lavinie, posilují se tam ve vzdušném letohrádku chutnými zákusky a prožijí v lenoškách u mořského příboje pohodlné chvíle, když žhavá koule sluneční nejvíce září a pálí.

Jiní hosté pospíchají z přístaviště k nádraží, aby mohli stihnouti v pravý čas vlak a vydati se horskými žleby a divokými roklemi do residenčního města Kandy a navštíviti proslulou botanickou zahradu v Peradenii. V několika málo hodinách budou moci spatřiti báječné divy vegetační, jimiž se tropické kraje památného ostrova přioděly. Uvidí požehnané lány rodící vezdejší chléb ostrovanů, spatří rýžové terasy uměle zavodňované, sady sagové a kávovníkové, palmy arekové, ztepilé jako gazely, uzří košaté chlebovníky s ovocem jako soudky velikým, postřehnou plantáže čajovníkové, jinde obrovské smokvoně a užitečné palmy talipotové, bujné trsy nopálové, stromovité kapradiny, liány a mnohotvárné orchideje podobné květem motýlům, vosám a pavoukům, zočí roje pestrobarevných motýlů, uslyší šum stříbrných vodopádů a hymny peřestého ptactva a navrátí se jako zmámení rajským zjevením.

* * *

Plavbou z Kolomba blížila se „Královna Luisa“ víc a více k rovníku. Dne 13. října o 2. hodině odpolední vytruboval trubač, že jsme jej právě překročili. Mnozí pasažéři maně nachylovali se přes zábradlí, dívali se do moře a hledali mezníky ekvatoru.

Kde jsou ty časy, kdy oslavovalo se překročení rovníku slavností již dávno před tím připravovanou! Za našich dnů stačí pouhé zatroubení, abychom věděli, že jsme na obrácené polokouli světa.

Jinak bývalo ještě před nedávnem, nežli staly se plavby i do nejodlehlejších krajů zámořských všedním výletem a pouhou zábavou, vykonávanou nyní do jiných dílů světa v několika málo dnech naproti předlouhé plavbě na korábech plachetních v dobách dřívějších. Ostatně zchoulostivělé panstvo nádherných parolodí nynějších již by ani netoužilo po rozpustilých šprýmech, jaké námořníci tropívali na palubě za překročení rovníku, a jistě by si zakázalo surový křest ekvatorový.

Ale úcty a bázně k oceánům po dnes neubylo. Jeť moře jako bytost živá, celý svět objímající, jež světy buduje a kácí a v hlubinách je pochovává. Vznešenost a hrůza zračí se v jeho tváři, a nezdolná síla rozkaceného živlu pokořuje i nejvyššího pána přírody na bídného tvora.

Tajemná moc oceánu děsila již staré národy, a jen hrozný Poseidon to mohl býti, jenž vlnami moře zmítal, zemi za sykotu vod bičoval, ničil a koráby s plavci tříštil.

On, syn Kronův a Rhein, bratr Zeův, to byl, jenž nad Titany zvítěziv stal se vládcem moře, na jeho dně v paláci přebýval, bouři rozsíval, ve vlnobití s oři se projížděl a rozsápané vody utišoval a hladil, břehy smýval a města i pevniny v propastech mořských pohroboval, ohněm i vodou zem tvořil a bořil a proto tolikeré úcty ve staré Heladě si vydobyl, jsa bohem celého národa, celého světa. Kdož by se ho nebyl obával?

Města nakloňovala si boha moře obětmi a slavnostmi, pořádanými k jeho uctění, a Poseidon rád přijímal oře vrhané jemu do chladného živlu. Sám pak projížděl se syn Kronův též na delfínu, jakož sochařská díla svědčí, představujíce boha moře zároveň se spanilou družkou jeho Amfitritou a jiným božstvem.

Když pak Poseidonovi ubylo síly historické, přejal dědictví římský Neptun a vládne na moři i v moderním zemězpytu doposud.

Mořeplavec připomíná si Neptuna jako svého patrona a podrobuje se za plavby rovníkem obřadnému křtu již jen velmi zřídka.

Za slavnosti takové mořeplavec poznává všecky podoby vybájených božstev vodních a odevzdává se do jejich moci a vůle. Nebude jistě scházeti ani bůh mořského šumu a čeření, Triton, potomek Poseidonův a Amfitrity, starý známý již z dobrodružné plavby Argonautů.

Ale za naší plavby ekvatorem dává se zastupovati dědic Poseidonův a Neptunův jen prostým číšníkem s trubkou v ruce. Triton sám vládne hluboko v propastech mořských, a sídlem jeho zlatý palác jest. Jenom v řídkých případech Triton vynořuje se na povrch oceánu a káže tišiti rozvlněné moře hlasem, vydávaným z točité mušle jeho jménem nazvané.

Kdož by Tritonovy podoby nepoznal? Je zpola člověk, zpola ryba, se zelenými vlasy, se šupinami na těle, s lidským nosem, se zvířecími zuby v tlamě, s ohonem jako delfín. Ba lidské tělo jeho mívalo i přední nohy jako oř a zakončovalo podobou rybí, byl-li to kentaurotriton nebo ichthyokentaur.

Než plavby nynějších argonautů jsou již střízlivější, a klasické báje ustoupily chladné rozvaze meteorologů, oceánografů a zeměvědců vůbec. Přírodozpytci nejsou mezi nimi pracovníky posledními a přispívají svým umem k rozluštění záhad oceánských jak výzkumy konanými na povrchu širého moře, tak i bádáním tajemných hlubin a závratných propastí jeho. Den za dnem přináší nové objevy na světlo, a musea oceánografická budou slavným pomníkem výzpytu mořského.

* *
*

Všední mořeplavec může ovšem sledovati oceán jen po obyčejnějších jeho stránkách, ale i za plavby turistické obohatíme se zkušenostmi přírodovědeckými a nasytíme srdce nevinnými rozkošemi života.

Pohleďte jen ve vzdušnou říši, kde poletují nesčetní opeřenci nad vaším korábem se vznášející, vizte jejich tvary, podoby, let, zápas o život! Patřte jen za tmavé noci na tišinu mořské pláně, na prvý pohled jako mrtvé, bez ducha, bez pohybu, a postihnete zrakem myriady světélkujících bytostí, vyšperkovaných barvami a vyzdobených podivuhodným uměním sil, dosud marně zpytovaných.

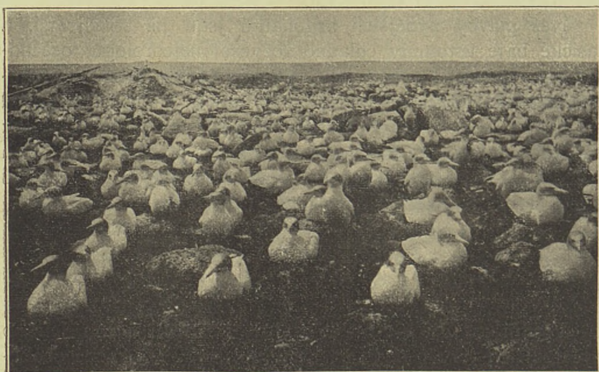
Jiných radostí poskytuje přírodozpytci moře severní, jiných rozkoší podává jih, moře tropické, oceán Indický.

Hlubiny, nad nimiž se náš koráb vznáší, jsou ohromny, místy přes 5000 metrů.

Ale byť i hlubiny moře byly nezměrny, přece tají v sobě nesčetné životy. Lapací sítě vynesly na den i z největších hlubin

fantastickou zvířenu, nad jejíž podobou i rozum velkých duchů se zarazil a stál, a ozářily tajemné dno mořské novými pravdami.

Tolikerými třídami živočichů jako pevná země může se skoro i moře vykázati. Ze 150 řádů zvířecích přechovává jich moře více nežli 100. Někteří živočichové mořští, praví to obři v říši ssavců, zmizeli sice před málo lety ze světa, vyhubeni byvše nenasytnými lovci, ale za ztrátu jednoho získala věda na sta

Dle fotografie Le Souefovy z Melbourna. Hnízdiště terejů (Sulla serrator) v Bassově průlivu.

tvorů jiných. I ostává moře pořád zdrojem nevyčerpatelným a pro své bohatství nezměrným.

Ale obrazy jevící se mořeplavci v různých zeměpásech mění se stále a stále. Vyplujte jen ze severní Evropy na širý Atlantik a zaměřte do Nového světa. Hejna opeřenců budou vás provázeti dva až tři dny. Někteří opustí okolí vaší lodi mnohem dříve.

Terej bílý (S u l l a b a s s a n a) jako husa veliký jde s vámi pouze na krátko. Jest příliš nemotorný a nerad se zkouší v dlouhém letu. Chvílemi zakrákoře jako krkavec, ale také

krátce. Ač mistr ve plování, přece se drží více pobřeží. Zvláště pověstnými se staly kraje skotské, jmenovitě ostrov Bass, kde hnízdívá se terejů na statisíce. Tam druží se chaluhové hnízdo ke hnízdu, a v každém bývá po jednom bělavém vejci. Až se mláďata vylíhnou, navštíví ostrov rybáři a budou míti lahodnou pečeni, ač-li nevybrali již dříve vejce. Na širém moři objevují se terejové již jen jako zbloudilci, a poznáte je zase, až se přiblížíte ke břehům americkým.

V zoologických zahradách terej nadělá divákům málo radosti. Za chůze batolí se těžce jako kulhavý. Němečtí rybáři pokřtili ho vhodným jménem ťulpas.

Dále nežli terej půjde s vámi bělostný racek tříprstý a ústřičník (Haematopus ostrealegus), jehož české i latinské jméno prozrazuje, že rád sbírá ústřice.

Za svého tahu ze severu na jih, což bývá na podzim, a na zpáteční cestě z jihu na sever v době jarní zastavuje se ústřičník i v Čechách a byl již často střelen.

Nejdále doprovodí vás buřňák obecný (Thalassidroma pelagica), nejmenší vodní ptáče, o malinko jen větší nežli vrabec. Něžné jeho nožky tak se míhají za letu po hladině, že zdá se, jakoby po vlnách běhal, a perutě jeho tak se třepetají, že zdá se býti něžným motýlem. Neleká se ani vln nejdivočejších skákaje po nich jako přes hory a doly. A přece nikdy neumdlévá v chůzi jako kdysi horlivý apoštol Petr a odtud také jeho jméno Petříček, angl. Petrel, franc. Petit Pierre.

Ale druh ten nebývá v mořích jediný, vždyť se jich čítá až na 20. Ale všickni buřňáci jsou dle pověry námořníků proroky nepohody a orkánů.

Z dalekého severu přilétá na jižnější Atlantik také buřňák šedý (Fulmarus glacialis), jehož mláďata Islanďané rádi nasolují si na zimu, a mísívá se v družinu svých příbuzných. V hnízdišti na severu bránívá se proti vetřelcům jak jen umí a vyprskuje na své škůdce tukovou šťávu odporně páchnoucí.

Jiný obraz ptačího světa uvidíme, plavíme-li se ke břehům norským. Kapitán řídil loď snad úmyslně k rozervaným skalám a útesům, proslulým jako „Ptačí hory“, a chtěl dopřáti výletníkům, plavícím se na Severní kap, vzácné příležitosti, aby sami ze své zkušenosti mohli vypravovati o divech norského severu.

Již byla rána z lodního děla vypálena a zahoukla ozvěnou všemi skalami a fjordy. Ale v téže chvíli zvedly se již mraky opeřenců do výše a narážejí jako bezhlaví na samý koráb. Křik jejich zní jako pláč, nářek, odboj a signál na poplach celé kolonie. Zdá se nám, že nad našimi hlavami bouře zaburácela. Člověk neslyší ani vlastního slova, a hukot moře zaniká ve vřavé poplašené ptačí osady. Mnozí z ustrašených ptáků vrhají se na moře, hledajíce tam spásu, jiní tlukou perutěmi do našich hlav a dlouho

Dle fotografie Le Souëfovy z Melbourna.

Tah ptactva u břehů australských.

a dlouho krouží nad skalami, kde vychovávají své mladé potomstvo.

Mezi opeřenci severních osad ptačích bývají hlavně alky, papuchalky, ústřičníci a kajky.

Ale i za plavby oceánem Indickým ostanou nám kosmopolitičtí rackové věrni po delší dobu a zmizejí, až nám přijdou v ústrety velební poslové z jižní polokoule.

* *
*

Z Kolomba do Australie jsme ponecháni sami sobě po několik dní. Přejde jistě desetkrát čtyryadvacet hodin, a my budeme vyhlížeti stále a stále jenom na vodní pláň a vzpomínati na děsné propasti, nad nimiž se koráb vznáší.

Leč i zde shlížela prý se jednou ve tváři jasného slunce ohromná pevnina a bujela veselým životem, ano byla i rájem prvních lidí. Rozkládala prý se mezi nynějším Cejlonem, Indií a Madagaskarem. Rod poloopic, zvaných lemury a obývajících jak v Africe jižně od Sahary a na Madagaskaru, tak v Indii a na indických ostrovech, byl anglickému přírodozpytci Sclatrovi dokladem jeho tvrzení, že nebyla-li v těch místech kolébka pokolení lidského, prostíral se tu jistě aspoň veliký kontinent.

Tam na západě nynějšího Džibraltaru potopena jest Platonova Atlantis, zde chtěl míti Sclater potopenou pevninu Lemurii.

Škoda, že paleontologické nálezy opičího rodu lemuřího, zjištěné poslední dobou i v třetihorách evropských a severoamerických, ubraly dojímavé pohádce tolik pravděpodobnosti a poesie.

Ráj prvních lidí chtěl míti v krajích jižní polokoule celý středověk i veliký pěvec „Božské komedie". Chce-li tedy kdo zříti ony nebeské kraje, kde jiné hvězdy planou, a mysliti s Dantem:

K druhému polu jak můj zrak se šine,
na pravo čtyry hvězdy zřím, jak svítí,
jež, vyjma ráj, nezřely oči jiné,

ten doplav se krajů rovníkových a přibliž se ke kruhu Kozorožcovu.

Co mohli kdysi jímati zrakem jenom první lidé v ráji, to odhaluje nyní nebe před očima všech našich protinožců, a památný Jižní kříž, obstoupený asi stem barevných hvězd, planoucích jako lem pestrých drahokamů, vévodí jižní obloze, vyzdobené roztroušenými mlhovinami a třpytnou drahou mléčnou, a ukazuje zároveň k sousedním propastem klenby nebeské, černým jako uhel, v nichž se teprv pravá věčnost a všehomíra nekonečnost skrývá.

Pozdravte tedy se mnou velebné to souhvězdí v sousedství Kentaura a Mouchy, vizte nebeské ty hodiny jižních národů a rozpomínejte se, že vás dělí od vlasti, přátel a známých ohromná vzdálenost, snad již 20.000 kilometrů.

Nic nepřipomíná tak nápadně odlehlý kraj od vlasti jako přejasné souhvězdí Jižního kříže, o němž božský básník jenom v duchu snil a povědomost měl toliko ze zeměpisných zpráv arabských.

Jak neměl každý z nás vyhlížeti noc jak noc k těm nebeským krajům, kde rozlévá se záře tak památného souhvězdí, a čísti v nových nebeských světlech, když nás souhvězdí severní oblohy již dávno opustila? Jak neměl každý toužiti, aby mu zkušenější znalci nebeské oblohy hledání Jižního kříže v bludišti neznámých hvězd usnadnili a pátravý zrak k němu nařídili?

A nebeské kraje jižní polokoule plály skoro po všecku dobu naší plavby ke břehům australským v plném lesku a slávě boží.

Za plavby z Cejlonu do Australie přibylo mi nových známostí s hosty, kteří vstoupili na loď teprve v Kolombu.

Mezi jinými byl též starý pán úhledného zevnějšku a veselé tváře. Chodil zpříma jako mladík, ale společnosti nevyhledával, než také se jí nevyhýbal. Když jiní bavili se hrou v kostky, sedával nový pasažér u hracího stolku sám jediný, popíjel střídmě šampaňského a hrál sám s sebou v karty. Úsměv s tváře mu nikdy nesešel. Chvílemi pohovořil s úslužným pánem, a procházel se po palubě zase sám. Šlo od úst k ústům, že to dobrý starý mládenec.

„Vy neznáte pana Kunsta?“ tázali se mne moji spolucestující a pověděli mi o starém pánu mnohé podrobnosti

„Zde jeho tajemník, pan Voigt.“

Ale jakmile vyslovili „hamburský velkoobchodník Kunst“, byl jsem již doma a pospíchal jsem, abych se mu představil.

Podivná náhoda! Proslulá firma „Kunst a Albers“ žije po dnes ve mnohých městech sibiřských, ve Vladivostoku, Chabarovsku, Blahověščensku, a podniky její rozšiřují se ode dne ke dni. Nemaje nikoho, kdo by přijímal v těch místech mé dopisy z domoviny, dával jsem je adresovati k radě přítele Červeného z Kyjeva na firmu tuto jmenovanou. Tištěné adresy rozdal jsem svým přátelům, některé pak choval jsem při sobě. Adresy do Sibiře byly vysázeny kyrilikou.

Hovor začal jsem s panem Kunstem rusky. A pan Kunst rozuměl a přisvědčoval slovy: da, da.

„Mám doporučení k vaší firmě do Sibiře," pravím k panu Kunstovi. „Zde vizte adresu!"

Pan Kunst četl rusky ještě plynně a jal se mi vysvětlovati změny, jež se staly prodlením doby v někdejších jeho závodech.

„S podniky v Sibiři jsem již uzavřel dávno účty. Také můj společník Albers tam již nežije, ale obchod zkvétá neustále. Nyní přeložil jsem své sídlo do teplejšího kraje, nežli je mlhavý Vladivostok. Teď jedu na Samojské ostrovy a pobudu na své vile v Apii několik měsíců. Potom si zajedu na ostrovy Havajské a ostatek roku okřívám v Evropě."

Tak mluvil milý pan Kunst a vypravoval mnoho podrobností z bývalého života sibiřského. Hodiny a dny plynuly při dobrých markách remešského moku tím příjemněji. Od té chvíle byl jsem za čtrnáctidenní plavby do Adelaidy častým jeho hostem. Pohostění dostalo se mi o několik měsíců později i v jeho zátiší, začarovaném v horském kraji tropické přírody ve Vailimě u Apie.

Na milého pana Kunsta přišla opět řeč, když jsem se plavil na zpáteční cestě z jižní polokoule po Amuru. Bufetník parolodi „Baron Korf" znal pana Kunsta ještě za mladosti. Znal i jeho hospodyni, hezkou Korejku, kterou však sibiřský tigr jednoho dne přepadl a roztrhal.

* *
*

Dlouhé chvíle na širém oceáně krátívají si pasažéři hrami všeho druhu. Před obědem a večeří házejí kroužky, nebo rozdělivše se ve dva tábory metají do nakresleného pole číslovaných čtverců bílé a černé kotouče. Větší úhrnná suma jednotlivých čísel pokrytých stejnobarevnými kotouči vyhrává.

Den co den sázívá se před vydáním plavecké zprávy na číslo, oznamující uraženou dráhu (distanci) za prošlých čtyryadvacet hodin.

Větší číslo distanční závisí na příznivém větru, na mořských proudech, na pravidelnosti parních strojů a p.

Rozdíly v denních distancích činívají 10, 15, 20 i více námořských mil.

Tak tomu bylo i za dosavadní plavby naší. Nejmenší distance za plavby z Neapole k australským břehům činila 350 mil, největší 371.

Po nehodě, jež nás potom stihla, urazila „Královna Luisa“ toliko 289 mil.

Za stejných okolností mohlo se tedy očekávati, že nová distance bude kolísati mezi 350—371, nebo že bude činiti jen o trochu méně, neb o něco více.

Ale aby se dostalo každému přihlášenému hráči aspoň po jednom čísle, přibírají pořadatelé sázky ještě postupnou řadu čísel nižších i vyšších, tedy na př. od 301 do 400. Tak mohlo by se účastniti sázek 100 osob.

Jednotlivá čísla, prodávaná po šilinku, odevzdávají se do urny a losují se pořadem přihlášených účastníků.

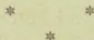
Na koho připadla losem čísla velmi nízká, ten má na výhru malou naději, ježto se nepodobá pravdě, že by loď, která vykonávala až posud 350—371 námořských mil denně, urazila toliko 301, 302 nebo 303 míle.

Více naděje může míti ten, jenž se stal majitelem čísla z řady 350 až 371.

Po vylosování přistupuje se obyčejně ještě k vydražení čísel. Kdo podá za vyhlášené číslo nejvíce, stává se jeho majitelem, byť i číslo to náleželo již majiteli jinému. V tomto případě náleží však původnímu majiteli čísla polovice výhry, kdyby snad na totéž číslo výhra skutečně připadla.

Číslo tak vydražené stojí mnohdy několik liber šterlinků, a suma stržená za všecka vydražená čísla jde do set.

Distanční číslo, vyhlašované písemně každého dne po dvanácté hodině polední, očekávají hráči s velikým napjetím, a šťastný hráč pokládá si za čest, že může pozvati své nejbližší přátele k pohárům šumivého sektu.

Odlehlý jest kraj, k němuž míříme a po dlouhé plavbě zase jednou zakotvíme. Tím nejbližším cílem jest Fremantle v západní Australii.

Z Kolomba do přístavu Fremantleského počítá se 3100 námořských mil, t. j. 5580 km, tedy o maličko více nežli od kří-

dových Jehel anglických do Sandy Hooku (New Yorku) v Americe.

Ze samotných Brem čítá se do Neapole	3.100	nám.	mil
do Suezu	4.300	„	„
do Adenu	5.600	„	„
do Kolomba	7.700	„	„
do Fremantlu	10.800	„	„
do Adelaidy	12.100	„	„
do Melbournu	12.600	„	„
do Sydneye	13.200	„	„

Činí tedy vzdálenost mezi vychodiskem bremských parolodí a mezi konečnou stanicí Sydnejskou 23.760 kilometrů.

Dne 15. října proplula paroloď 8° 37' j. š. a 93° 3' v. d., následujícího dne 13° 0' j. š. a 96° 50' v. d.

Pevnou zemi při 12° j. š. věštili mořští ptáci. Přišli z daleka vstříc korábu, aby jej pak dlouho doprovázeli.

Ale obrysy pevné země jevily se zraku tak nejasně, že jsem je mohl sotva sklem rozeznati od hladiny mořské.

Byly to nízké ostrovy, nazývané jménem anglického kapitána Keelinga, jenž je na počátku 17. století poprvé objevil a cestu k osídlení jejich ukázal.

Leč na obývání korálových těch ostrůvků došlo teprv roku 1823.

Majetkem britským staly se několik let po návštěvě Darwinově, jenž souostroví to r. 1836 prozkoumával, s památným „Ohařem" („Beagle") tam kotvil a po stránce zeměvědné známějšími je učinil.

Na všech dvacíti Keelingových atolech čili ostrovech Kokosových přebývá teď přes půl tisíce lidí. Kokosové háje jsou hlavním zdrojem příjmů tamějších ostrovanů.

Prodlením let přibylo Keelingovým ostrovům mnoho cizokrajného rostlinstva. Také cizí zvířena nabyla tam již domácího práva.

Ostrovy Keelingovy podléhají správě britských osad, uváděných se Singaporem a j. jakožto Straits Settlements.

Dále na jih od obratníka Kozorožce ubývalo den ode dne vysoké teploty, a Záhořovo lože proměňovalo se v příjemný odpočinek.

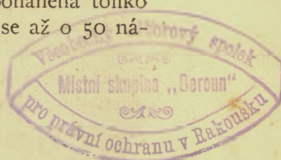
Dne 17. října ukazoval stodílný teploměr o polednách při 17° sotva 24°, dne 19. října při 26° již jenom přes 18°. I bylo

Hnízdiště buřňáků a pinguinů
na ostrovech novozélandských.

třeba haliti se již v teplejší oděv a nevydávati v šanc tělo, valně již schoulostivělé vysokými teplotami palčivých tropů.

Den 19. října přinesl smutnou novinu, jež se roznesla mžikem po celé lodi. Zkušenější mořeplavci poznali sami změnu, jaká se patrně jevila v pohybu lodi. „Královna Luisa" počala se neobyčejně třásti a zmírnila rychlost. Příčinou toho bylo poškození jedné vrtule. Od té chvíle byla loď poháněna toliko vrtulí jedinou, a nejvyšší číslo distanční snížilo se až o 50 námořských mil za den.

* *
*

V chladnějších pásmech mořských zjevili se nám první opeření poslové, přišlí z dalekých krajů jižní polokoule. Mohutné tělo jejich převyšovalo velikost labutě a bělalo se nad smaragdovou plání mořskou jako padlý sníh. Jen někteří z nich byli oděni peřím šedým a hnědým. Ale všickni pospíchali nedočkavě k námořskému obru, kroužili nad jeho stožáry, snášeli se z ovzduší níž a níže, rozpínali mohutné své peruti, zastavovali náhle svůj let, střelhbitě spouštěli se až k samému okraji lodi, zářili jasnýma očima a zapadali do vod lodním šroubem rozvlněných a rozčeřených, lovíce odpadky z lodi vyhozené.

Bylo to poprvé v mém životě, kdy jsem spatřil pod širým nebem největší opeřence mořské a mohl zvolati s ostatními: Albatros, buřňáci.

Oči bych byl na nich nechal. Viděl jsem, jak opeřený vzduchoplavec vznáší se nad mou hlavou dva nebo tři metry vysoko a že nepohnutě stojí, jakoby jeho těžké tělo bylo drženo silou nadpřirozenou.

Ale marně napínal jsem zrak, abych spatřil, zdali albatros pohybuje křídlem, letkami nebo aspoň jen nějakým peříčkem. Kdo nám vysvětlí záhadu, na niž brousili si již svůj um všickni mechanikové světa?

Mnozí z pozorovaných albatrosů měli velikost husy, a mladší velikost těla volavčího. Ale rozpjaté peruti jejich měřily od nejkrajnějších černých letek několik metrů. Jednou naměřilo se dokonce přes čtyry metry.

Přítulní poslové z krajů našich protinožců ostali věrni našemu korábu několik dní a provázeli dle všeho loď za dne i za

noci, aniž kde odpočívali a dopřávali si oddechu. Opět hádanka, jež čeká na přírodovědecké rozřešení.

Dle všeho měli naši opeření průvodčí notný hlad, hlad, jenž se jich nikdy nespouští. Houfně vrhali se za odpadky ať masitými nebo rostlinnými a vyprazdňovali bedničky se zkaženými pomoranči, citrony, jablky, banány a j. Stejně chutnal jim chléb, jako pohrobovali ve svých bezedných útrobách páchnoucí ryby, langusty a uzené kýty. Neníť albatros v jídle vybíravý požíraje s chutí nejen čerstvé ústřice, ale i jakoukoli zdechlinu, vyvrženou mořem na břeh. Neštítí se dokonce ani mrtvoly svého vlastního soudruha a nečiní rozdílu mezi tělem utonulého plavce a tělem zvířete. Pravý to mořský sup věčně hladovící.

Ve vlnách, jež se stále dmou za vrtulí rychlého korábu, houpají se albatrosové se spřízněnými buřňáky jako lehoučká skořápka a plují v rozedmutém živlu jako bytosti eterické.

Jen na krátko opouštějí albatrosové široširý oceán a mizejí mořeplavcům s očí. Bývá to doba líbánek a hnízdění.

Ale ne každý světa kout hodí se opeřeným párkům za kolébku potomka toužebně očekávaného. Jsou to jen historická dostaveníčka, kde scházejí se jednou do roka věrné párky manželské, aby se věnovaly odchování nové rodiny.

Leč příští kolébka mladého albatrosa leží předaleko od širých plání oceánových, v krajích opuštěných od boha i od lidí, v pustinách, jejichž vzdálenost měří se tisíci a tisíci kilometry.

A přece nastupují blažení opeřenci svou pouť nedočkavě a tak pravidelně a jistě, že ptáme se v duchu: kde jest kompas, jímž řídí se albatrosové, buřňáci, fregatky, terejové, mořské vlaštovky a faetoni, táhnouce za bouře a černé noci po hučivém moři k nízké písčině a k osamělému ostrůvku uprostřed vodní pouště jako zapomenutému a začarovanému?

Kdo řídí jejich tah k zámořským místům, spatřeným od stěhovavého ptactva snad jen jednou v životě?

Kdo stanoví mořským opeřencům čas, měsíc, den a hodiny, jež se shodují s tažením let předešlých a vytknutých přesně jako podle kalendáře?

Proč jsou to jen jisté ostrůvky, v moři jako zapadlé a vyhlédnuté za rodnou půdu tolikerým druhům vodního ptactva?

Pinguiní osada
na jižních ostrovech novozélandských.

Proč jen nad nimi slaví se vysoko v ovzduší libánky monogamických opeřenců, poletujících s vyvolenými družkami lehce a těsně vedle sebe, že zdají se býti jedno tělo a jedna duše?

Zamilovaným tím dostaveníčkem bývají albatrosům, buřňákům a ostatním rodům mořským buď opuštěné ostrovy australské, nebo odlehlá bradla v okolí Nového Zélandu, nebo snad dokonce výspy až uprostřed Tichého oceánu v sousedství vulkanického souostroví Havajského, na památném Laysaně.

Ale i do těch samot, sevřených kolem propastmi mořskými, odvažuje se přírodozpytec, aby nahlédl do životních tajů a do rodinných poměrů ptactva tam hnízdícího a přinesl přátelům opeřeného světa překvapující novinky i z nejodlehlejší ptačí kolébky.

A věru, že málo jest úkazů tak podivuhodných, jako hnízdění mořských opeřenců.

Vizte jen ty mraky albatrosů, kteří zastiňují slunce a ohlušují vlnobití mořské, aby se náhle snesli na pevnou půdu a pokryli jako vločky sněhové každou píď písčité země.

Žlutavý povrch nízké výspy jindy oněmělý pojednou ožívl, a se všech stran zaznívá pískot, a na všech stranách plno práce a šukání za dne i za noci. Párek vedle párku, hnízdo vedle hnízda, každé v pískový kopeček nanesené a upravené uprostřed v prohloubené lůžko.

Bez hádek a nedorozumění nežije však ani společnost ptačí, a zhusta se stává, že se sousedé kdysi nejsvornější pohašteří, poštípají, poperou. Nedočkavost příštích matek po hnízdě, po rodinné události a nezměrná láska k příštímu holátku doháněji samičku k tuhému odboji i výboji, jen aby si obhájila místo pro své potomstvo.

Ostrovní půda vyhlédnutá za hnízdiště jest sice tak veliká, že je s to, aby pohostila mnoho opeřených přistěhovalců, ale manželských párků je tolik, že tam po prvém tahu nezbývá již místa pro nikoho.

A přece přilétají ještě houfy nových albatrosů, a každý z nich prahne, aby již mohl hnízditi.

Leč pluky pozdějších opeřenců marně krouží nad ostrovem a beznadějně pátrají po útočišti. Vše obsazeno. Nezbývá, než aby opozděnci pospíšili si k místům šťastnějším. I o hnízdišti mořských ptáků platí, že kdo dříve přijde, dříve mele.

Usazené párky manželské září radostí, když si vybojovaly těsné místo ke hnízdění a upravily kolébku pro potomka.

Příslušné polovice jednotlivých párků vedou rodinný život vzorně, visí takřka na sobě a shlížejí se v sobě neustále. Chvílemi dotýkají se vzájemně zobáky tak něžně, že se jejich milkování podobá líbání. Jindy zase urovnávají si snoubenci peří svého svatebního šatu, sklánějí před sebou hlavy a rozplývají se blaženosti.

V sedění na vejcích soutěží mezi sebou všickni přistěhovalí ptáci, ale vytrvalostí vyniká nad všecky albatros, neboť sedí a sedí i tehdy, když jsme mu vejce vybrali a na místě něho valounek podložili.

Hromadnou návštěvou tažných ptáků bývá nouze nejenom o místo ke hnízdění, ale také nouze o potravu a výživu starých i mladých. Tento krušný stav byl nepochybně příčinou, že si zavedli opeřenci nomádi zvláštní hospodářství: všickni albatrosové snášejí za poměrů tak stísněných toliko po jediném vejci.

Podobně počínají si i jiné rody ptačí, a snesli-li po dvou vajíčkách, jako to činí terejové, jistě že vysedí a vyvedou na svět toliko jednoho potomka.

Zdali neupomíná rodinné to hospodářství na jednodětný systém, vyplynulý ze zápasu o živobytí?

Ale albatrosové nehnízdí na pustých a odlehlých ostrovech sami. Za nimi přilétli také opeřenci jiných rodů, ale nenaleznuvše místa na povrchu ostrova, hrabou si chodby podzemní, podminují albatrosy již na povrchu hnízdící a vychovávají potomstvo jako v katakombách.

Celý ostrov podobá se té doby činžovnímu domu a kasárnám, obsazeným pluky rozmanitých letounů mořských ve všech patrech a chodbách.

Za takového přívalu okřídlených nájemníků nelze ovšem udělati po ostrově ani kroku, nechceme-li utratiti život některého opeřence, ježto žádný z nich se nehýbe z opanovaného místa a dává každý jen klofáním a taháním za nohavice na srozuměnou, aby vetřelec šel s cesty.

Sotva že albatrosové vychovali potomstvo a vyvedli je z hnízda na širé moře, krouží nad ostrovem již ptáci jiného rodu, zapadají do uprázdněných míst a osadí pojednou hnízda před chvílí opuštěná. Také tento turnus jest řízen jako podle kalendáře a opakuje se zajisté od pradávných časů.

Vychováváním potomstva zabývá se jak albatros sameček, tak i samička. Oba krmívají svého mazánka, přišlého na svět s nejhebčejším hávem, přesně a v určitou hodinu jako dle hodinek. Albatrosové a mořské vlaštovky krmí mláďata mezi 3.—4. hodinou odpolední, jiní opeřenci mezi 9.—10. dopoledne. Tou dobou vracívají se rodiče s moře a přinášejí dětem hojnost potravy ve svém voleti.

Až dosud představovalo ostrovní hnízdiště mořských ptáků idylu závidění hodnou. Ale ani v říši opeřenců nemůže se obejíti život bez krutého zápasu a smrti.

Zlaté časy mívají v hnízdišti opeřenci, kteří přišli nejdříve a mohli zaujmouti místa nejlepší a pro výchovu mláďat nejzdravější.

Hůře, ba mnohdy velmi zle daříva se opozděným nomádům, kteří zameškali pravou chvíli a byli nuceni vzíti z nouze za vděk místy skalnatými nebo lagunami solnými a močálovitými. Záhuba příštího rodu leží již v této kolébce. Co v takových místech nemocí a chorob, jest úžasné. Co tam mrzáků, kulhavých, chromých, neduživých, skomíravých, mrtvých! Úmrtní výkazy opeřených ostrovanů nevypadaly by jinak, nežli údaje, jaké se jeví v nezdravých bytech velkých měst.

Mrtvol ptačích povaluje se na ostrovním hnízdišti velmi mnoho. Četná mláďata zahynula nedostatkem a hlady, když jejich živitelé přišli o život někde na moři. Jiná utopila se za mořského příboje, byla zalita prudkým lijavcem, nebo podlehla chorobám. Vedle tolikerého života a rodinných radostí tolik žalu, zármutku, strádání, utrpení, smrtí a hrobů.*)

* *

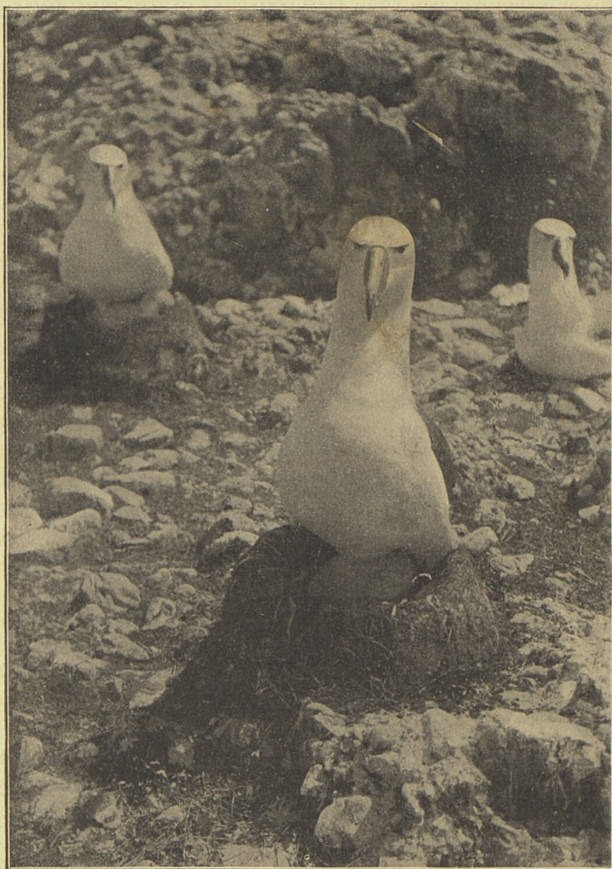
*

Za další plavby na jih k protinožcům počali se ojediněle zjevovati v moři největší tvorové světa, velryby.

Hladina oceánu rozčeřovala se slabým vánkem jen jako tišina rybničná, když rozlehla se po palubě zpráva, že je velryba na obzoru.

---

*) Viz o tom delší zprávu v Živě roč. X. (1900): Tři měsíce na korálovém ostrově.

Fotografoval D. Le Souëf v Melbourně.

Albatrosové na vejcích.
(Diomedea canta.)

Fontána vydechnutých par a černavé tělo námořského obra, jenž se vynořoval nad vodu jako pohyblivý ostrov, prozrazovala velrybí obludu.

Chvílemi zmizel kolos pod vodou, aby se zase brzy objevil na povrchu a vdechl do sebe živel z nadzemské atmosfery. Ale kurs plující velryby směřoval od naší lodi, a obrysy její ztratily se záhy i nejostřejším sklům.

Leč za nedlouho objevila se obluda nová a nehybná. Každým mžikem byli jsme jí blíž a blíž. Šum lodního šroubu z klidu ji nevyrušil. Nescházelo mnoho, a paroloď by se byla s plujícím netvorem střetla. Ale kormidelník vyhnul se kolosu ještě v pravou chvíli a zachránil vrtuli, té doby již jenom jedinou, před úrazem. Nebyla to velryba mrtvá, ale obr, jenž byl pohroužen v nejtvrdší spánek.

Netroufám si říci, kterému druhu velryb pozorovaný kyt (ruské кытъ, kyt = velryba). náležel. Vždyť se počítá kytů australských více nežli 20, a vědecké o nich údaje jsou v soustavě přírodopisné až posud málo prohloubeny.

Také zprávy a rozšíření velrybích druhů jsou posud kusy a nespolehlivy. Pro zoografa oříšek to tím tvrdší, čím více libují si velryby ve světoobčanství, žijíce jednou na jižní polokouli, po druhé na severní, dnes v moři Indickém, zítra v Pacifiku, a hned na to třebas v oceánu Atlantickém.

Nesčetná stáda kytovitých ssavců přestala se již objevovati v australských mořích právě tak, jako ztenčen byl počet velryb gronských kdysi přehojných na severu. O velrybích „školách“, voděných nejzkušenějším „učitelem“, budeme čísti již jenom v dějinách velrybího rodu.

Vymíráním obrovského toho pokolení ubylo v krajích australských také ruchu velrybářského. Již dávno tomu, kdy bývaly pobřežní kraje novozélandské dostaveníčkem až tří set korábů velrybářských, vysílaných tam hlavně z Ameriky.

Ale největší potěšení způsobila všem divákům na palubě zpráva, že se objevila na moři velryba s mládětem. Několikrát vyhoupla se pečlivá máť z moře nad povrch a ukazovala užaslému panstvu celé své tělo. Hravě vymršťovala se do výše, podobajíc se vynořené věži, a střemhlav vrhala se zase do mořské propasti.

Mládě následovalo matku hned v patách a napodobilo její rozmary. Zdálo se, že s ní zápasí o předáctví v krkolomném umění.

Dlouho sledoval jsem vzácnou tuto zábavu velrybího rodu, odhadoval jsem rozměry obrovského těla matčina a srovnával je v duchu s ohromnými rozměry, jakými se vyznamenává již novorozeně, sotva že opustilo lůno mateřské, přicházejíc na svět již jako vyvinutý obr a překonávajíc vzrůstem svým hned po narození několikráte délku dospělého člověka.

Však byl také zárodek velrybího potomka po celé dva roky nosen pod srdcem matčiným, a bude mu žíti mnoho desítiletí, ba staletí, nežli doroste ve tvora 20—30 metrů dlouhého a rovnajícího se vahou svou asi 60 statečným slonům.

Plískavice obecné (Delphinus delphis) spatřoval jsem i blízko australských břehů u velkém množství a setkal jsem se s nimi i v chladnějších mořích Nového Zélandu.

Ale mnohem četnější byla stáda sviňuch (Phocaena communis). Počet pozorovaných těch ssavců šel za celodenní plavby jistě do tisíců.

Jakkoli mají sviňuchy s plískavicemi mnoho známek společných, přece rozeznávají se od nich hned na prvý pohled tupou a okrouhlou hlavou.

Staré jméno porpoise, užívané od Angličanů a odvozené zajisté z porc (pork), t. j. prase a poisson, t. j. ryba, vyjadřují rybáři němečtí výrazem Fischschwein, Meerschwein nebo Tümmler, dávajíce posledním jménem na jevo jeho veselé dovádění a skotačení v mořském živlu. Prvá jména souvisejí snad s nápadnou podobou, jaká se jeví mezi útrobami sviňuch a vepřů.

*   *
*

6*

Dne 20. října o polednách minula „Královna Louisa“ 30° 4’ jižní šířky a 113° 27’ východní délky. Mohli jsme počítati s jistotou, že příštího jitra uvidíme kýžené břehy australské.

Blízkou pevninu našich protinožců oznamovaly za večerních hodů také výtvory, jimiž lodní cukrář vyzdobil všecky tabule. Na každé byly rozestaveny cukrovinky, jimiž chtěl umělec napodobiti věrný tvar podivuhodných bylin, jimiž se Australie vyznamenává před ostatními světy. Zkušenější rostlinozpytec poznal v cukrovinkách na prvý pohled stromy žlutokapové, vyzdobené v koruně mohutným chocholem travnatého listí a upomínající na kupu sena, drženou vysokým kmenem. Scházela jenom ještě dlouhá stopka s palicí bělavých květů na konci, a věrná podoba byliny, zvané botanicky Xanthorrhoea, byla by bývala cukrářem na dobro vystižena.

Obrázek památné té liliovité rostliny australské představil umělec dle mého náčrtku, zhotoveného ve volné přírodě pod australským nebem, na stránce 1.

Posledního dne naší plavby ke břehům nejmladšího zemědílu dmulo se moře nejpohnutěji, a širá jeho pláň proměnila se ve zvlněný kraj plný táhlých kopců a údolí. Mohutné vlny oceánu pohrávaly korábem, nazvedaly mocně jeho přídu, snižovaly jeho záď za pravidelného střídání dolů a opět nahoru, vypudily velebnou hrůzou svou skoro všecky hosty s paluby a zaplašily slabochy do kabin.

Pozdě v noci zazářilo světlo majáku fremantleského, a dne 21. října z rána zjevila se nám kýžená země. Byli jsme na půdě Australie Západní, u památné řeky Labutí.

* *
*

Půlpennová poštovní známka Západní Australie.

Fremantle a Perth byla prvá místa, jichž jsem se dotekl za své pouti v zemích našich protinožců.

Na město prvé těšil jsem se více nežli na kterékoli jiné.

Máš tam krajana Josefa Poláka, inspektora železné dráhy, zkušeného botanika a dobrého rádce pro zamýšlené vycházky přírodovědecké.

Tak jsem mluvil v duchu sám k sobě, dodávaje si odvahy na cestu do podivuhodného dílu světa.

Abych nepřivedl krajana Poláka obmýšlenou návštěvou do rozpaků, uvědomil jsem ho o svém příchodu a o svých záměrech listem, poslaným již napřed do Australie. Připomenul jsem zřejmě, že mám v kapse poukázku k nejpřednějším bankám celého světa, a že mně netřeba dožadovati se hmotné podpory u svých rodáků nebo krajanů.

Zkušenosti nabyté ze dřívějších cest nutily mě, abych se představoval svým krajanům tímto způsobem. Upřímná ta slova vyjasňovala vždy tvář rodáků poprvé spatřených a získávala mi náklonnosti a přátelství i u cizozemců.

Ale na odpověď z Fremantlu čekal jsem marně.

K novému dotazu, řízenému na bratra jmenovaného krajana australského a v Čechách žijícího, dostalo se mi této zprávy:

„Váš list, poslaný mému bratru do Australie, skutečně došel. Pamatuji se, že mi bratr psal, jak se těší na Váš příchod. Leč s ním samým nesetkáte se již nikdy, neboť zemřel dne 24. října 1899 v Perthu, kam byl posléze přeložen a odkud se právě strojil odjeti do Čech na odpočinek. Uplynulo několik měsíců, nežli jsem dostal o jeho smrti spolehlivou zprávu. Stalo se tak konečně prostřednictvím zednářské lože, jejíž byl bratr členem. Zpráva o úmrtí velice nás zarmoutila. Bylť bratr řádným synem a nezapomínal na své staré rodiče ani v daleké cizině. Skončiti život ve vlasti a býti pochován v zemi starých předků drahý zesnulý se nedočkal. Ale když již jednou budete na půdě Západní Australie a navštívíte Fremantle, neopomeňte vyhledati komisionáře Čecha Ulricha a doptejte se na Víka a katolického kněze Chmelíčka. Požádejte také za informace tamějšího purkmistra Alexandra Forresta, jenž byl bratrův spolupodílník ve zlatých dolech. Že bude k Vašim službám on, jakož i tajemník lože svobodných zednářů pan Arthur Gordon, nepochybuji. Váš cestovní plán se mi líbí, a pojmete-li ve svůj program také ostrovy Tongajské, Samojské a Vitské, bude ještě zajímavější . . .“

Tedy v Perthu, 20.000 kilometrů od své vlasti, našel Josef Polák svůj hrob. Byl to podle všech zpráv první český osadník v Západní Australii.

Nemnoho je Čechů, kteří opustivše rodnou zemi vystěhovali se na jižní polokouli. Skoro všickni, kteří hledali štěstí jinde ve světě, dali se unášeti vystěhovaleckým proudem, jenž se valil do Spojených Států severoamerických. V Australii je Čech bílá vrána.

Do Australie stěhovali se našinci jenom jednotlivě, a to zřídka kdy. Z těch pak pomohl si v daleké cizině k lepšímu blahobytu nebo ke značnějšímu jmění málo kdo. Většina protloukala se tam životem velmi krušně.

Sládek Peška odešel z Melbournu snad jediný se slušným jměním do Čech. Pivovar Fostrův, řízený kdysi Peškou, těší se posud nejlepší pověsti.

Několik mladších Čechů zakotvilo se poslední dobou v závodech australských zcela bezpečně, dopomohli si ke slušnému postavení služebnému i samostatnému a netouží již po návratu do vlasti, uvyknuvše záhy dobrému bydlu, blahobytu a největší volnosti občanské. Vzpomínky na bídné poměry a chudobu, vládnoucí v jejich rodné osadě, nelákají jich, aby zaměnili svrchovanou spokojenost za tísnivý nedostatek, v němž již Cicero spatřoval největšího škůdce charakteru.

* *
*

A kdo byl a odkud pocházel první český osadník v Západní Australii?

Josef Polák pocházel z Nových Benátek a byl mým blízkým rodákem. Narodil se 18. března 1844.

Jsa synem rodičů chudých byl živ nuzně a protloukal se za svých studií na reálných školách mladoboleslavských velmi krušně.

Ze škol vstoupil do života praktického a zahradničil brzy v Čechách, brzy v Rakousích, Haliči, Uhrách a Sedmihradsku. Naposled zkoušel štěstí ve Francii a Anglii.

Ale co hledal, nenašel. Štěstí zdálo se mu kvésti někde za mořem, a z Anglie nebylo do zámořských světů již tak daleko.

Náš krajan neměl, co by mohl ztratiti, a proto opustil v září r. 1877 Anglii a plavil se na plachetní lodi do Západní Australie.

O novém roce 1878 byl Polák na půdě nejmladšího dílu světa. Působištěm jeho bylo město Perth.

Polák plul do země protinožců za štěstím, ale štěstí nepřicházelo mu vstříc dlouho a dlouho. Ale vědomosti jazyka anglického a vydatná práce dopomohly mu přece dosti záhy k lepšímu postavení.

Dobrý a zkušený pracovník je v Australii doposud respektován a dochází brzkého zaopatření. Znalost domácího jazyka bývá ovšem žádoucí.

Když se Polák protloukl z nejhoršího, naklonila se k němu štěstěna, a náš krajan ocitl se zase u svého původního povolání, stav se správcem guvernérových sadů.

Zahradnickému umění rozuměl Polák v Australii do té míry, že mohl pořádati i výstavy jeho oboru se týkající, a výstavy se líbily obecně.

Za prvé doby míval Polák dost příležitosti, aby poznal také okolí svého působiště.

Australští domorodci byli Polákovi tehdy zvláštním lákadlem a zajímali ho tak, že se rozdělil o své zkušenosti získanými mezi „černochy“ se svými krajany v Čechách. Literární práce, uveřejněná ve „Světozoru“ r. 1882, byla malou ukázkou jeho pozorování.

Po čtyřech letech svého pobytu v Australii nabyl Polák tolik vědomostí o domácí květeně, že se mohl přihlásiti za člena výzkumné výpravy, již vedl John Forrest.

John Forrest nevydával se na výpravu po prvé. Schopnosti cestovatelské osvědčil již, když pátral po nešťastném Leichhardtovi, jenž zaplatil svou odvážnost, s níž se pustil do neznámých pustin východoaustralských, životem.

A byť i zeměměřič John Forrest nebyl zjistil osudná místa nebohého Leichhardta, přece přinesl z této výpravy, jakož i z potomních cest svých znamenité novinky zeměvědné.

Čestné dary a veliká zlatá medaille geografické společnosti londýnské pobádaly Johna Forresta k novým cestám výzkumným, podnikaným již dříve také za účastenství jeho bratra Aleksandra. V zasloužilý úděl provedených měření dostalo se mu potom místa generálního geometra v Západní Australii.

S mužem tak zkušeným mohl se náš krajan vydati na cesty velmi rád.

Výprava byla pořádána z usnesení koloniální vlády za tím účelem, aby provedla měření v nitrozemí při řece Gascoyne,

v kraji, pojmenovaném názvem téže řeky a vzdáleném severně od Perthu přes 1000 kilometrů.

Polák byl přidělen výpravě jakožto praktický botanik, maje sbírati semena a sušiti rostlinné druhy, jež se mu zdály býti novy a do té doby neznámy a nepopsány.

Získaný material botanický dostal k vědeckému zpracování ředitel botanické zahrady melbournské, Ferdinand Müller, povýšený královnou anglickou do stavu rytířského pro zásluhy o výzpyt australské květeny. Baronství nabyl věhlasný Müller v Německu.

Müller našel v Polákově sbírce mnoho nových tvarů, a pojmenoval četné druhy z úcty ke kritickému sběrateli jeho jménem.

Popisy nově objevených bylin západoaustralských ukládal Müller v botanických listech Flora Australiae a Scientific Record. Jiné vyšly v pojednáních Fragmenta Phytographiae Australiae nebo Southern Science Record.

V uvedených publikacích lze se dočísti, že roste v Západní Australii Podosperma (Podotheca) Pollackii, Ptilotus Polakii a j.

V pracích latinských psával autor Pollackii, ale byv upozorněn na nesprávný způsob českého jména, užíval potom pravopisu přiměřenějšího, ovšem bez dlouhé střední samohlásky.

* *
*

O výpravě samé podal Polák také zprávu do Čech a napsal o ní tehdy asi tato slova:

„Ubírajíce se na výzkumnou cestu vstoupili jsme na parní loď uchystanou pro nás ve Fremantlu a opustili jsme pobřeží dne 5. května 1882 za hlučného volání slávy. Každý nám přál, abychom se zase šťastně navrátili.

Plavba na sever byla celkem přízniva a dosti příjemna. Ale pohled na písčité a pusté břehy nebyl líbezný.

Po třídenní plavbě zakotvil parník u řeky Gascoyne. Až k samému břehu nemohla se loď dostati pro veliké mělčiny, a vyloďování stálo nás mnoho namáhání.

AUSTRALIE

Java
Flores
Timor
M. Harafurské
Nová Guinea
O. Šalomounovy
Nová Kaledonie
Zál. Karpentarský
Pol. Yorkský
Korálové moře
VELIKÝ OCEAN
INDICKÝ OCEAN
Obratník kozorožce
Vel. poušť písečná
ZÁPADNÍ AUSTRALIE
JIŽNÍ AUSTRALIE
QUEENSLAND
NOVÝ JIŽ. WALES
VIKTORIA
Tasmanie
Tasmanovo Moře
Vel. zát. Australská
Poušť Victoria
Kimberley
Palmerston
Charters Towers
Rockhampton
Brisbane
Sydney
Melbourne
Adelaide
Perth
Fremantle
Albany
Coolgardie
J. Macdonald
J. Amadeovo
J. Eyreovo
J. Gairdnerovo
Charleville
Lord Howe
Z. Spencerův
M. Leeuwin
Sev. záp. m.
Pol. Eyre
Ferdinand

10°
20°
30°
40°
110° vých. dél. od Gr.
120°
130°
140°
150°
160°
170°

Výpravy bylo účastno celkem 17 Evropanů a 3 domorodí černoši z australského jihu.

Největší obtíž při vyloďování činili nám koně, jichž bylo 26. Práce ta zabrala celý den.

Na pobřeží jsme se rozdělili ve tři voje. Jeden z nich, trigonometrický, vedl Forrest. Druhý voj byl svěřen vedení geometra Johnstona, třetí Stuartu Carreyovi. Posledním dvěma vojům byl přidělen lehký, ale pevný vůz, tažený dvěma koňmi.

Já sám vytáhl jsem s tlupou Carreyovou. Že byl v naší tlupě také kuchař, rozumí se samo sebou.

Ale nežli jsme nastoupili pochod, kuchař se roznemohl. I nebylo nikoho, kdo by se byl chtěl uvázati v úřad tak důležitý. Z té tísně vypomohl jsem soudruhům já a byl jsem tedy botanikem a kuchařem zároveň.

Potravních zásob měli jsme s dostatek. Věděli jsme, že v neznámém pustém kraji nelze ničeho dostati, leda snad něco na osamělých stanicích ovčáckých, kde mají vždycky skopového masa v hojnosti.

Mezi jiným vzali jsme na výpravu čaj, kávu, cukr, mouku, rýži, hrách, ovesné krupky na oblíbenou skotskou kaši (poridž), nasolené maso vepřové i hovězí, slaninu, zavařené ovoce, různá povidla (marmelady, džemy), sušenou zeleninu, hrozinky, hořčici, koření a j.

V širém kraji, jímž jsme táhli, cesty nebyly. Vodítkem naším bylo slunce a potom kompas. Nejinak nežli jako na moři.

Rovinu zřeli jsme ve všech směrech. Vzácnou výjimkou byl jen nějaký osamělý vrch, jenž se modral v dáli jako náš Bezděz.

Nízké křoví zakrývalo písčitou půdu. Stromy objevovaly se hlavně jenom při řece a na ostrovech jí vytvořených. Nejvíce bylo mezi nimi blahovičníků čili eukalyptů. Pohled na sivou barvu jejich a na oprýskané kmeny není vábivý. Jak vesele vypadají naproti tomu naše olše!

Vody v řece nebylo mnoho. Koryto bylo sice několikrát širší, nežli řečiště Vltavy u Prahy, ale voda tekla jenom místy ležícími nejníže.

Za to však po bouři podobá se řeka Gascoyne veletoku, a divoký příval vyvracuje stromy, odnáší balvany a ničí břehy. Takové průtrže mračen nebývají ovšem každý rok. Z pravidla je kraj suchý.

My sami prodlévali jsme v poříčí po pět měsíců, a to v době, kdy se očekávaly deště, ale za všecku tu dobu nespadla s nebe ani krůpěj vody. A před tím nepršelo tam již po dva roky.

Avšak zvěře prohání se v suchém tom kraji dosti. Kasuaři, klokani a papouškové vídají se každou chvíli. Také v zátokách říčních a v tůních bylo živo, a ryby a divoké kachny mohli jsme loviti do sytosti. Ob čas jídali jsme i papoušky. Chutnali nám znamenitě.

Mezi tím, když Carrey vyměřoval řeku, ubíraje se stále proti jejímu toku, zajížděl jsem já s vozem tak daleko, kam asi mohli geometři toho dne doraziti, a připravoval jsem za pomoci svého černocha stany na nocleh.

Příprava obědu a večeře zabírala mi dosti času. Zvláště jsem se zdržel pečením chleba. Velká pánev nad plamenem nahrazovala pec.

Večerní hody ubíhaly vždycky vesele. Sedávali jsme dlouho do noci a pěli jsme písně. Naše národní písně líbily se mým anglickým soudruhům velice.

Spánek náš netrval dlouho, neboť bývali jsme na nohou již před východem slunce.

Neděli jsme světívali po anglicku. Pozdě se vstávalo a hodovalo se slavněji nežli v den všední. V neděli bývalo dosti času, abych mohl ukázati Angličanům, jak chutnají české lívance. Ale také plumpudink nesměl chyběti.

O vodu bývala nouze pouze dále od řeky. A našli-li jsme nějakou, chutnala slanohořce jako voda mořská. Za takových případů bylo třeba dokopávati se pramenů s vodou lepší.

Ob čas narazili jsme na evropské křováky. Ani jsme se nenadáli, že i v těchto končinách jsou již běloši usazeni.

Osadníci naříkali si na domorodce velice. Vypravovali nám o nich, že jsou zloději a že není před nimi nic jisto. Kradou prý ovce, drůbež.

Ale přesvědčil jsem se, že běloši ubližují domorodcům mnohem více nežli černoši bělochům. Vždyť jim pobrali i ženy, aby je zaměstnávali ve své domácnosti a ve svém hospodářství.

Zdejší černoši chodí zcela nazí, muži i ženy. Přiměti je, aby nosili oděv, podařilo se jen na krátko. Černoši shodili se sebe šat při nejbližší příležitosti.

Naše výprava vycházela s domorodci zcela dobře. Ač nám prorokovali, že budeme snědeni, přece vrátili jsme se se zdravou koží. Naše vyzbrojení od paty do hlavy bylo tedy zcela zbytečno.

Uplynulo několik neděl. Jednoho večera, když jsme seděli kolem ohně u večeře, zaslechli jsme dusot koní a brzy na to lidské hlasy.

Rána vypálená z pušky oznamovala příchod neznámé tlupy. Odpověděli jsme ranou z revolveru. Tušili jsme, kdo by to mohl býti, a uhodli jsme.

Ve chvíli stál Forrest se svou družinou před námi. Všichni byli hladovi jako vlci. Potrava jim došla, a trpěli již bídu, ale u nás našli všeho v hojnosti.

Z obou stran bylo samé dotazování. Vypravovali jsme si všecko navzájem a ostali jsme pohromadě dva dni. S heslem ‚k ústí řeky Gascoyne zpět‘ nastupovali jsme pochod, každá tlupa jiným směrem.

Dne 26. října opustili jsme cizí břehy australské a za několik dní vystoupili jsme na břeh fremantleský. Zástupové lidu nás vítali. Ředitelství železné dráhy připravilo pro nás zvláštní vlak a dopravilo účastníky výpravy do Perthu.“

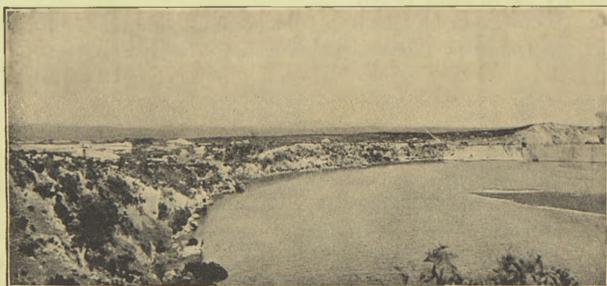
* *
*

Po svém návratu zaměnil Polák své zaměstnání zahradnické za výnosnější. Jednou spatřujeme ho jako úředníka v perlářském podniku, brzy pak na to při stavbě drah. I v tomto oboru osvědčil se Polák ke vší spokojenosti a stal se stálým dozorcem stavebním.

Dobrým postavením nabyl Polák slušného jmění a jsa živ při samých zlatých dolech, pustil se také do spekulace. Své úspory svěřil společnosti pro dobývání zlata a stal se podílníkem mnohoslibného dolu.

Ale nedostatečný kapitál závodní přivodil pád společnosti, a Polák přišel o všecko jmění.

Nemoci, jež se později dostavily, a zklamání ve spekulaci znechutily Polákovi život na půdě australské. Přáním jeho bylo, navrátiti se zase do Čech.

Břehy Labutí řeky.

Již chystal se vstoupiti na loď, aby se plavil po „Geře“ z Fremantlu do Evropy, ale nežli loď přibyla do Fremantlu, došla z Perthu zpráva, že Josef Polák zemřel dne 24. října 1899 v nemocnici Perthské. Odpočívá na tamějším hřbitově anglikánské církve.

Zednářská lože sv. Jana v Perthu, jejíž členem zesnulý byl po 19 let, podala o našem krajanu úmrtní zprávu a podotkla, že byl mezi všemi členy vysoce ctěn a vážen.

* *
*

První australské jitro, prožité v dalekých končinách jižní polokoule, uvítalo náš koráb dosti nevlídně.

Obloha byla pochmurná, černavé mraky zakrývaly slunce, vrhaly stínové skvrny na šedozelené a kalné mělčiny, a šlehy drobných krůpějí věštily, že se schyluje k dešti.

Jen chvilkami pronikaly paprsky nebeského světla oblaky na okamžik rozptýlenými, osvítily jasně nízké pobřeží a odhalily clonu, za níž skrývala se mladá přístavní osada fremantleská.

Pohled na břehy australské pevniny nebyl za plačtivého nebe sice utěšený, ale po tolikadenní plavbě v samých vodách

širého oceánu zdály se býti i nelahodné kraje pobřežní rajskou oasou v pusté pláni vodní.

Písčitá půda na blízku, písčitá půda v dáli. Místy prokmitala skrovná zeleň a křoviska v sadech a v dáli na návrších.

* *
*

Dle všeho nezměnil se krajinný ráz pobřežní mnoho a vypadá snad právě tak, jako když se tam přede dvěma sty lety připlavil holandský mořeplavec Vlaming, zakotviv koncem r. 1696 na nevelkém ostrově blízko nynějšího Fremantlu.

Co Vlaming viděl se svými soudruhy v neznámých končinách, bylo podivuhodné. Čím více pak ohlíželi se plavci po tajemném kraji, té doby nikým ještě neprozkoumaném, tím podivuhodnější věci spatřovali.

Zjevem nevídaným byla pro první objevitele australských krajů zvířata, jež skákala jako klokani, měla dlouhou a špičatou mordu a dlouhý ohon a upomínala pohybem, zevnějškem a životem na veliké myši.

Vlaming pokládal podivné tvory za krysy a nazval kotviště R o t t e n e s t, t. j. Krysí hnízdo.

Podle popisu podaného Vlamingem dosti podrobně nebyly to však krysy, ale čiperní vačnatci bandikuti (P e r a m e l e s), význační to tvorové pro kraje australské.

Ještě větší překvapení čekalo na družinu Vlamingovu, když opustila ostrov, zakotvila koráb v ústí blízké řeky a odvážila se ve člunech proti proudu: Hejna černých opeřenců s červenými zobáky a s rudým kruhem kolem očí pokrývala hladinu říční a bez obavy, ba přítulně vyhlížela ke plavcům.

Vlaming žasl nad „vzácnými ptáky“ do té doby nikdy nevídanými a zmocnil se několika opeřenců velmi snadno, aby je přivezl ze své odvážné cesty jako trofej do sídla Východoindické společnosti v Batavii.

Byly to černé labuti (C y g n u s a t r a t u s), chované potom v Evropě jako div divoucí a přivezené z předaleké pevniny, jež slula z počátku N o v ý H o l a n d.

Vhodnějším jménem nemohla býti řeka nově objevená ani nazvána. Pojmenování L a b u t í ř e k a, anglicky S w a n R i v e r, udrželo se doposud.

Objevení západoevropských břehů za plavby holandského mořeplavce Vlaminga r. 1696. (Dle staré rytiny.)

Co viděl Vlaming na další plavbě podél západních břehů nově objevené pevniny, nelišilo se valně od Krysího hnízda. Všudy jen křovinaté pláně pískem zaváté a ústí řek černými labutěmi jen posetá.

Neutěšenou „bídnou zemi jižní“ opouštěl Vlaming se svým mužstvem s radostí a vracel se na Javu s bohatými záznamy zeměvědnými a doplnil, co jiní před ním poznamenali o australském západě jenom povrchně.

V popisu Vlamingovy cesty zachovaly se i obrazy tehdejšího pobřeží australského. Jeden z nich, oživený na vodě „vzácnými ptáky“, podávám zde na ukázku.

Ostrůvek, zvaný nyní u kolonistů Rottnest Island, stal se občasnou residencí guvernérovou.

Zlatohlávek Eupoecila australasiae
a větevky boroniové.
Přirozená velikost.

Na Labutí řece.

Zvolna, ale bezpečně veplula „Královna Luisa“ mezi přístavní hráze, položené s velikým nákladem daleko do mělčin mořských, a přistala u samého břehu, opatřeného teprv poslední dobou kamenným molem.

Tak povýšen byl Fremantle na nejpřednější přístav celé Západní Australie, a osadníci, chtějíce se jím honositi, zovou jej prvním na celé jižní polokouli. V monografii *), jež mne právě došla, nazývá se dokonce „Zlatou branou Australie“.

Příroda sama obmyslila Australii zřídka kde bezpečnými zátokami, přístupnými také zámořským obrům s hlubokým ponorem. Založením umělého přístavu pojištěna jest lepší budoucnost nejen Fremantlu a blízkému Perthu, ale i celé kolonii.

Australské břehy vypadaly neutěšeně z dáli i z blízka.

V přístavě bylo z rána jako po vymření.

Mrtvo bylo i na korábech, jež tam kotvily.

Vlajky s černou labutí ve žlutém poli prozrazovaly příslušnost západoaustralskou, vlajky s červenými hvězdami Jižního kříže paroplavební společnosti novozélandské.

*) Fremantle. The Golden Gate of Australia. By Arthur Diamond. Fremantle 1901.

Náš námořský obr o více než 10.000 tunách přirazil až k samému nábřeží a vypustil nás po tolikadenní plavbě zase jako ptáky z klece.

Živěji nežli v přístavě bylo v kabinách. I náruživí spáči opouštěli záhy lože, a všudy jevil se nepokoj a chvat.

Přímé vylodění bývá vždycky příjemnější, nežli doprava na břeh pomocí člunů. Spojení takovéto není prosto za pohyblivého moře nebezpečenství života.

Ve Fremantlu bývalo tomu tak do nedávna. Ale nyní chlubí se Západní Australie již bezpečným přístavem. Vysoké majáky věští australskou půdu za noci a vysílají jasné světlo do dálky asi 30 kilometrů.

Byl již čas, aby také kolonie Západoaustralská, mající v rozloze asi čtyrykráte větší území nežli obě poloviny říše Rakousko-uherské, postarala se o umělý přístav, když jí sama příroda neobmyslila zálivem, přístupným i zámořským kolosům a chránícím je před rozbouřeným mořem.

Půjčkou několika stotisíců liber šterlinků zabezpečila se Fremantleskému přístavu slibná budoucnost. Očekává se, že vypučí z malé obce, čítající nyní sotva 20.000 duší, veliké město přímořské.

Obracel jsem oči v ty pobřežní kraje, kde ústí památná Labutí řeka — Swan River. Ale marně sesiloval jsem zrak ostrým sklem, chtěje spatřiti černé labuti australské v boží přírodě.

Není tomu dávno, kdy tam přítulní ti opeřenci pokrývali veškerou hladinu říční, a kdy každý pečlivý párek, oděný jako ve smuteční háv, vodil za sebou houfec šedých labuťátek. Kolonisováním kraje obrátila se tam příroda na ruby. Pomalu bude tam žíti černá labuť toliko na poštovních známkách a na obrázkovém záhlaví časopisů.

Tak alespoň vypravila si perthská redakce svůj týdenník „The Western Mail", vyzdobivši jej na prvém listě známkami Západní Australie: Kolem černé labuti kupí se balíky vlny, rozestaven jest brav a skot, za ním pracují parní pily v hustém hvozdě blahovičníkovém, a z písčin pozvedají se podivuhodné stromy žlutokapové.

Položený můstek spojil konečně koráb s pevninou, a my šeptali jsme si v duchu: Tedy v Australii!

Kosmatec — Mesembryanthemum.

Očekávali jsme ještě kapitánovo návěští, kolik dní bude „Královna Luisa" kotviti ve Fremantlu, nežli se vydá na další pouť do Adelaidy.

Zatím vykračoval jsem si ostýchavě po nábřeží, zavátém všudy pískem.

Ale i na pobřežních výspách bujely nezmarné květiny, plazily se dužnatými lodyhami a listy po suchém písku, otevíraly již za jitra své koruny, žluté jako slunečnice nebo zardělé jako poupata jabloňová, a prozrazovaly celým zjevem svou hygroskopickou povahu.

Zvláště semena suchožilných těch bylin ssála do sebe z vlhkého ovzduší vláhu plnou silou, aby, až zapadnou do písčité půdy, mohla klíčiti a zajistiti potomstvu trvalou budoucnost.

Podivno! Již dávno některé květy odkvetly, a rostlina obohatila se novými plody, tobolkami. Ale pro stálé sucho tobolky se neotvíraly, jako by věděly, že by vypadlá seménka pozbyla v suchém ovzduší životní síly a na vždy zahynula.

Tobolky čekají, až zavanou větrové mořští, přinesou do kraje vláhu a probudí klíčivost semen. Teprv potom cítí plody pravou chvíli, aby se rozevřely a rozmetaly seménka, chovaná již dlouho v tobolce před zkázou, po písečném kraji.

Několik dní před tím viděl jsem bujeti památné ty byliny na písčinách afrických při průplavu Suezském, a shledal jsem se s nimi zase na březích nejmladšího zemědílu. Na půdě egyptské rozevíraly se jejich květy o polednách, na březích australských již za vlhkého jitra, náležejíce jiným druhům.

Ale i australské ty tvary čítají se k témuž rodu a zovou se rovněž botanicky M e s e m b r y a n t h e m u m (kosmatec), byť i se v pravé poledne — jak vypovídá etymologie vědeckého toho názvu — ani nerozevíraly.

Také samo přístavní nábřeží bylo naváto sypkým pískem, jenž se každým krokem pod nohama bořil, otvíral a zavíral.

Obracel jsem oči na město. Všudy bylo znáti, že příští goliáš má se k světu.

Hned u nábřeží postaveno jest železniční nádraží. K němu přiléhají ulice.

Budovy prozrazují sloh americký. Dřevěné kostry vyplní se zdivem, strany přiléhající k ulici opatří se podloubím, dům přikryje se plechem, a obytné stavení odevzdá se záhy k obývání.

Zvlněná návrší v okolí města jsou poseta nízkými domky. V zahrádkách jejich kvete kvítí a zelená se cizokrajné stromoví.

* *
*

Na prohlídku Fremantlu a okolí zbylo nám více času nežli jsme se nadáli, a nežli se domníval sám kapitán.

Za příjezdu našeho byla neděle a den na to zasvěcený svátek dělníků — 8 Hours Celebration Day — založený na památku zavedení osmihodinné práce. S vyloďováním a nakládáním bylo tedy třeba čekati několik dní.

Taková zastávka přišla mnohým pasažérům vhod. Nováčkové na půdě nejmladší pevniny světa užili tak času, aby se mohli rozejeti po kraji a poznati alespoň kousek Západní Australie, mající veškerého obyvatelstva pouze asi tolik, co naše samotná Praha bez předměstí.

Že jsem dlouho neotálel, abych vypátral ve Fremantlu českého krajana pana Ulricha, pokládal jsem skoro za svou povinnost. Dánský konsul usnadnil mi k němu cestu.

Ale k obydlí krajanovu bylo dosti daleko od středu města, a brzy přišel jsem na rozcestí.

Kominík, jenž jel na rychlonohém oři za svým povoláním, vyvedl mě z rozpaků.

„Zaměřte k návrší Bellvue a tažte se na komisionáře Ulricha. První dva domky při cestě jsou jeho majetkem.“

Poděkoval jsem se za poučení, poznamenal jsem si do denníku, že v Australii jezdí na koni nejenom listonoši, pekaři, řezníci, lampáři, učitelé, učitelky, školáci a školačky, ale také kominíci, a stoupal jsem ke skalnatým výšinám.

7*

„Bydlí zde pan Ulrich?“ otazuji se anglicky v nádvoří malého domečku, pokrytého šedým plechem.

„Prosím, račte vstoupiti!“ odvětila paní domu.

Stál jsem v malém salonku. V jednom koutku stálo piano, ve druhém harmonium. Na pohovce ležely housle, jinde noty.

Jsi u českého muzikanta, myslil jsem si.

Vydělaná kožešina z australského pštrosa emu zakrývala křeslo.

Nepochybně, že to lovecká trofej nedělního nimroda pana Ulricha, hádal jsem.

A uhodl jsem. Pochází prý z časů, kdy se tam emu ještě houfně proháněl.

Australská mládež zná obrovského toho opeřence již jenom ze zvěřinců. V těch bude emu žíti, i když rod jeho bude v Australii vyhuben na dobro.

K pohovce Ulrichova salonku přiléhala pěkná anglická knihovna. Na vazbě četl jsem jména: Byron, Shakespeare, Macaulay vedle spisů hvězdářských, národohospodářských, cestopisů a j.

Na malém stolku spatřil jsem „Zlatou Prahu“. Byla otevřena a mohl jsem v ní čísti ke svému velikému překvapení verše krátkého článku K ř í ž e k D a g m a ř i n v m u s e u K o d a ň s k é m:

> A lidé v celé dánské zemi Dagmaru jsou velebili,
> a dokud na té zemi byla, všickni v blaženosti žili.

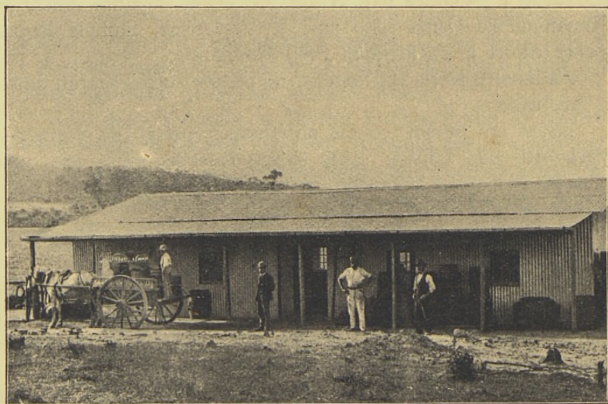
Byl to „Zlaté Prahy“ ročník I., a článek ten napsal jsem do něho po svém návratu ze Skandinavie. Již tomu skoro dvacet let.

První ročník „Zlaté Prahy“ putuje s Ulrichem po všech koncích Západní Australie. Náš krajan shlíží se v ní jako ve staré domovině, čítá v ní nahlas a slyší zvuky své drahé mateřštiny. Pod střechou Ulrichovou mluví se jen anglicky.

„Zlatou Prahu“ dostal pan Ulrich darem od amerického krajana a od té doby nemůže se s ní rozloučiti.

Co jsem prohlížel zvědavě všecky zjevné věci na stěnách Ulrichova pokoje, upravoval pán domu svůj ranní úbor a přistoupiv ke mně, pozdravil mě srdečně jako starého známého.

„Už jsem myslil, že se tu ani nezastavíte. Vaši návštěvu oznámil mi již dávno přítel Polák z Nymburka, ale chodil jsem do přístavu marně. Ani ta, ani ona loď nepřivážela očekáva-

První pivovar v Yorku
řízený kdysi Čechem Ulrichem.

ného krajana. Nečekal jsem vás ani tentokráte, neboť jsem četl v seznamu pasažérů ‚Královny Luisy', že plujete z Neapole pouze do Kolomba, a vy již zde. Odpusťte, dělám-li chyby v češtině! Vždyť jsem už na australské půdě čtvrt století a mluvím česky jen tehdy, připluje-li do Fremantlu válečná loď rakouská. Znáte fregatního lékaře Kopeckého? Byl tu s lodí nedávno . . .“

Pan Ulrich mluví doposud velmi dobře česky, mluví hbitě, ohnivě a svobodně jako svobodný Australan. Rád by se o polovici australské volnosti rozdělil a dopřál ji svým krajanům v Čechách. Rád by pomohl českému vývozu na nohy a navazuje přímé styky s obchodníky a průmyslníky. Ale s výsledky není spokojen. Naříká si na nehybnost našich podnikatelů a na podružný vývoz české práce pod známkou německou. Jaký tu zisk uniká vyrabitelům ze spojení nepřímého! Vývozu českého piva do Australie jistě prý by se dařilo dobře. Americké pivo tam vyvážené těší se dobré pověsti, ale Plzeňský mok jistě by je překonal. Také německá piva mají na půdě australské dobrý odbyt.

Nejnověji přijal náš krajan zastupitelství ozdobného zboží sklářského z Jablonce nad Nisou pro celou Západní Australii. Komisionářská firma jeho zní: J. V. Ulrich, Sample Room, Corner Short a Packenham Sts., Fremantle.

Za hovoru přišla řeč konečně na to, jak se náš krajan dostal do Australie.

„Sám ani nevím, co mě pojednou vypudilo do světa" — vypravoval pan Ulrich. „Ale slovo Amerika mělo pro mne v letech 1878 tolik lákavého, že jsem se již nemohl ani dočekati chvíle, kdy ukáži Evropě záda.

Z Cech zamířil jsem na Lipsko, byl jsem v Hamburku a za několik neděl v jižní Americe.

Ale že na mne v Americe nečekali, můžete se domysliti. Začátek je vždycky těžký. Leč začátek trval již hodně dlouho, a štěstí nepřicházelo. Proto vzpomínal jsem zase na opuštěnou Evropu a zatoužil jsem po ní jako po staré známé.

Nežli jsem se po Americe rozhlédnul, byl jsem již opět u břehů evropských, stanul jsem v Londýně a ze samých rozpaků vstoupil jsem na palubu lodi, jež plula do Albany v Australii. Co tam počnu, sám jsem tehdy nevěděl.

V Albany poznal jsem brzy, že ani v Australii nikdo o mne nestojí, a protloukal jsem se v životě krušně, zkoušeje brzy to, brzy ono.

Konečně se mi poštěstilo, že jsem si uhospodařil 2 libry šterlinků. S takovým kapitálem mohl bys se podívati trochu dále do Australie — myslil jsem si. A už jsem byl na cestě.

Šel jsem pěšky, od farmy k farmě, od sedláka k sedlákovi, či vlastně od ovčáka k ovčákovi. Byl to hezký kus cesty z Albany až do Fremantlu, okrouhle řečeno tak asi 260 anglických mil, čili podle vašeho měřítka asi 400 kilometrů.

Cesta mi ucházela dosti dobře. Někde jsem se zastavil na několik dní a konal jsem práci, jakou mně kde dali.

Leckdes měl jsem se velmi dobře, tak dobře, že jsem ze svých dvou liber, nošených jen jako pro štěstí, neutratil ani dost málo.

I dostal jsem se do Fremantlu a potom do blízkého Perthu s oběma neporušenými zlaťáky.

V Perthu navštívil jsem pivovar. Myslil jsem si, snad tam najdeš nějakého českého krajánka. Ale nenašel jsem ho. Leč něco jsem přece našel: práci. Nádeničil jsem.

Potom mě dali do sladovny, a já sladoval. Tak jsem nastoupil dráhu pivovarskou.

Kromě přehazování sladu všímal jsem si varny, spilky, stáčení a pomýšlel jsem na pana starého, kdyby mi to bylo někde v Australii souzeno. Jako sladák měl jsem 2 libry týdně, čili dle vašich peněz asi 50 korun, ale beze stravy.

Té doby byl také v Perthu krajan Polák a zahradničil. Však o tom dobře víte. Chudák! Opustil nás tu nedávno. Jak se těšil do Čech! Nedočkal se toho. Smrt učinila všemu konec.

S Polákem jsem proseděl mnoho příjemných okamžiků. Měli jsme se rádi.

Polák přicházel často a byl mým hostem celou boží neděli. Soudek piva udržoval nás pohromadě při nejlepší náladě.

Moje kuchyně šla Polákovi k duhu. Vařil jsem knedlíky, pekl jsem vepřovou, dělal jsem zelí. Sám jsem si byl kuchařem.

Nebylo ani jedné neděle, abychom nebyli vzpomínali na starý domov. Oba vypravovali jsme si příhody z mladosti a říkali jsme: Zdali pak nám bude souzeno prožíti zbytek života v Čechách?

Ačkoli jsem v pivovaře jen dělničil, přece jsem si již troufal uvařiti pivo sám. Příležitost se k tomu naskytla v nedalekém městečku Yorku. Nabídli mi, abych tam postavil a řídil pivovar. Nabídku jsem přijal. Doufal jsem, že vařením piva naučím se umění pivovarskému, a že bude ze mne dobrý sládek.

Ale nemyslete, že yorský pivovar byl snad veliký závod. Chraň bože! Byla to bouda krytá plechem a o pouhém přízemku. Však tu je věrná fotografie! Kdo by si nebyl troufal vařit v ní pivo? Byl jsem tedy pojednou sládkem a zároveň stavitelem.

Já a zedník, my sami jediní zbudovali jsme na západoaustralské půdě první český pivovar.

Sám jsem byl žádostiv, jak se vydaří prvá várka. A věřte mi, pivo nebylo tak zlé. Vařil jsem dvakrát týdně, každá várka 5 sudů po 50 galonech (1 galon asi $4^1/_2$ litru).

Ale přes všecko mé namáhání pivo šlo špatně na odbyt.

Aby se mi vedlo lépe, oženil jsem se a zkoušel jsem štěstí jinde.

Chytil jsem se vývoznictví a vytrval jsem v podniku se svým společníkem plných šest let, načež jsem vypřáhl a pracoval jsem v dílně na doutníky.

Leč i toho jsem brzy zanechal a pustil jsem se do stavby domu. Byl jsem z prvních, kteří začali zakládati Fremantle. Tehdy rostly zde ještě lesy eukalyptové.

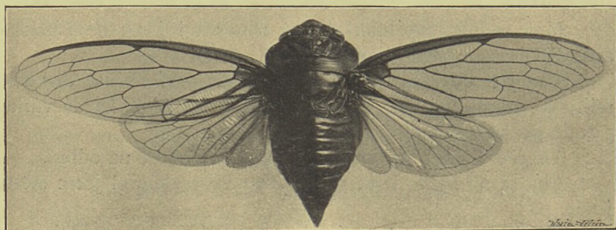
Od té doby připoután jsem ke stálému bydlišti jako šnek ke skořápce. Nevím, zdali kdy spatřím ještě drahé Čechy . . .“

Od návštěvy českého vystěhovalce v Australii uplynulo již půldruhého roku, ale zprávy od krajana Ulricha docházejí mne doposud.

V jednom z posledních listů píše pan Ulrich: „K veliké radosti dočítám se, že náš Hus bude na Rusi prohlášen za svatého. Co uděláte potom z Jana Nepomuckého?

Mnoho radosti způsobil mi hrabě Lützov. Vzdejte mu dík za jeho výborný článek v Nineteenth Century, nadepsaný Bohemian Question! Rád bych četl z jeho péra více. Britové by aspoň zvěděli, co jsou Čechové, a kde je království České. Zde mají každého příslušníka Vaší říše buď za Němce nebo za Maďara.

Ptal jste se mne na české krajany v Australii. Vězte tedy, že zde jest také český katolický kněz Chmelíček. Setkal jsem se s ním před osmnácti lety, načež mi zmizel s obzoru. Nyní se dovídám, že se usadil v Kojonupě, asi 160 anglických mil jihovýchodně od Perthu. Všickni ho chválí jako řádného muže, jenž si ve všem zachovává neodvislost, byť si ji i vydobýval strádáním a odříkáním.“

Australská cikáda.
(O málo zmenšená.)

Kam se člověk ve Fremantlu jen podíval, všudy bylo znáti, že je neděle. Jako po vymření bylo v přístavišti, jako po vymření bylo v městě: krámy zavřeny, výčepny (bary) zavřeny. Neděle v australském městě neliší se od zdlouhavé neděle anglické v Londýně.

Trochu šumnějšího života nedělního přináší s sebou na ulici tlupa několika mužů a žen, vystrojených sice směšně, ale dle spolkových předpisů. Banda muzikantů uniformovaně oblečených je doprovází. Turecký buben tvrdí hlučnou muziku.

Zdálo se mi, že vidím tutéž tlupu lidí, jako před lety v Americe. Jak by jim byli z očí vypadli. Tak se sobě podobali. Na první pohled společnost směšná, ale nikdo se jejímu působení na ulici zjevně nesměje a jde svou cestou dále.

Svobodným řečem přednášeným svobodně a neobmezeně kdekoli na ulici uvykli občané australští zrovna tak, jako všickni příslušníci britského národa. Policie se do záležitostí takových neplete, a veřejný pořádek udržován je lépe nežli ve státech policajtských. Mohou tedy členové divné té Armády zpívati, troubiti, bubnovati, rukama tleskati, deklamovati, řečniti a vybírati příspěvky podle libosti.

Zakladatel Armády spásy (Salvation Army) mne si v Londýně ruce radostí, že se mu spasitelné dílo tak podařilo. Jako jenerál obrácených hříšníků a vojínů Kristových, ať mužských nebo ženských, sbíraných zvláště v nejnižších vrstvách sprostého lidu, žije bezstarostně a pohlíží v blahobytu na náboženství, které stvořil.

Jenerál Booth, kdysi horlivý Wesleyan, rozuměl svému kazatelskému umění, vychoval v něm se ženou i svou dceru, jmenoval ji maršálkem své Armády a provdal ji za jejího plukovníka.

Otec i dcera kázali i psali pro své vojsko v celém světě, pořádají „válečná shromáždění“ a stojí v čele jako „jenerální štáb“, táhnoucí ob čas do pole z „hlavního tábora“, jehož sídlem jest světové město nad Temží. Časopis „Válečný hlas“ pomáhá šířiti nauky Boothovy ve všech řečech a ve všech zemědílech.

V Australii prospívá Armáda spásy dobře. Ujímá se propuštěných trestanců, padlých ženštin, opilců, rozmařilců a ničemů, snažíc se obraceti je k lepšímu životu zpěvem, deklamacemi, předčítáním, zábavami, přednáškami. Své přívržence sbírá Armáda na ulicích a uvádí je do dvorany svých domů, stavěných

k tomu účelu všudy v Australii. Své pobočky má Armáda spásy i v nejodlehlejších dědinách. Tak tomu i v Tasmanii a na Novém Zélandě.

Armáda spásy nečítá sice v Západní Australii členů do tisíců, ale turecká muzika, jaká zaznívá v ulicích ranní dobou nedělní a každého večera, činí její jméno zvučným a slavnějším, nežli je sama víra anglikánská, tou dobou přece ze všech vyznání západoaustralských nejrozšířenější.

Státní tato církev, zvaná Church of England, vzala svůj původ za Jindřicha VIII. (16. stol.), jenž se odtrhl od víry katolické a učinil sám sebe nejvyšší hlavou nového vyznání, dávaje popravovati královny, kardinály, arcibiskupy, biskupy, opaty, převory, mnichy, šlechtice, měšťany, ženy, muže, jak se právě hodilo pro jeho mrzké záměry.

Živel katolický nabyl na australském západě více půdy nežli kdekoli jinde v nejmladším zemědílu a může se honositi i kathedrálou v Perthu založenou.

Ale ať Anglikán, nebo vyznavač církve katolické, Wesleyan, babtista, všickni světí tam den Páně horlivě a slavně jej počínají. Pozdě se vstává, pozdě se snídá a pozdě vychází se z domu na služby boží.

Vlažnější vyznavači světívají neděli pod klenbou nebeskou a prožijí slunný den v chrámu přírody, tábořice od rána do večera v pasekách, lesích a na pobřeží mořském. Vše potřebné k občerstvení přinášejí si výletníci s sebou: zákusky moučné a masité, cukrovinky, ovoce a čaj se vším příslušenstvím. Pod širým nebem se vaří, obědvá, večeří.

Cestu do kraje nastupují výletníci železnicí nebo ve vlastním lehkém vozíku. Kdo z australských domkářů neměl by své příležitosti, zvané buggy?

Buggy a piano náležejí do výbavy každé slušné domácnosti australské.

Za krátkého pobytu na půdě Australie Západní přidal jsem se se svými přáteli k vyznavačům vlažným a prožil jsem sváteční dny ve hvozdech blízkého okolí fremantleského. Bylo to po prvé, kdy jsem měl spatřiti australské lesy a ostatní zjevy tamější přírody.

*   *
*

Karakata zove se místo, jež jsme učinili cílem prvého výletu.

Malá příruční knížka, prodávaná po 1 *d* (1 penny = 10 haléřů) na nádražní stanici, poučuje výletníka o rozvrhu železniční jízdy.

„Western Australian Railways a Tramways" zní nadpis jízdního toho řádu, upomínajícího formátem na „Kurýra" Bellmannova a na „Jízdní řád" Vilímkův.

Několik odstavců věnováno jest k poučení australských cestujících. Mezi jinými čteme hned na obálce:

„Nevstupuj dříve do vozu, dokud nejsi opatřen jízdním lístkem!"

„Nechoď nikdy přes trať, můžeš-li užíti můstku, zřízeného nad kolejemi!"

„Nevstupuj do vozu, je-li v pohybu, a nevystupuj z něho dříve, dokud se nezastaví!"

„Ve voze nekuř, vyjímaje oddělení pro kuřáky!" a t. d.

Z poznámek dalších se dovídáme, že na tratích Západní Australie jezdí vozy toliko o třídě prvé a druhé, a že platí se za anglickou míli (1.6 *km*) v prvé třídě 2 *d*, t. j. 2 pence (jednotné číslo penny, množné pence), ve druhé třídě $1^1/_4$ *d*, tedy několikrát více nežli na železnicích u nás.

Za to však nejsou australské vlaky expresní dražší, nežli jízda v tamějším vlaku osobním.

Lístky zpáteční jsou o 50% lacinější.

Železné dráhy kolonie Západoaustralské jsou hlavně ve správě státní, a jen asi třetina veškerých železnic jest v rukou soukromých společností.

Ale všech železnic a parních tramů není v celé Západní Australii více nežli asi polovice železnic v království Českém, ačkoli kolonie Západoaustralská překonává svou rozlohou říši Rakousko-uherskou asi čtyrykrát.

Třeba ovšem uvážiti, že v celé Západní Australii žije všeho všudy 180.000 kolonistů, z nichž jest asi 117.000 pohlaví mužského a 62.000 pohlaví ženského. Vypadá tudíž na každého západoaustralského osadníka mnohem více železnic, nežli kdekoli jinde ve světě, a tím se také ředitel drah pan Davies ve své zprávě honosí.

Prodlením desíti let zvětšil se počet veškerých osadníků v celé osadě více než trojnásobně.

Z jízdního řádu jde na jevo, že lze snídati nebo obědvati a večeřeti v restauraci I. třídy za 2 šilinky 6 penců (2 *s* 6 *d*), t. j. dle naší měny 3 koruny.

K snídani předkládá nádražní hostinský: ovesnou kaši, pečeni, masitá jídla studená, uzenou kýtu s vejci, topinky a kávu nebo čaj.

Oběd nebo večeře obsahuje tato jídla: polévku, drůbež, maso, brambory, zeleninu, puding nebo dort, chléb, máslo, sýr, ovoce, kávu nebo čaj.

Sazba pokrmů II. třídy stanovena jest ředitelstvím dráhy takto:

maso neb pečeně se zeleninou 1 *s*,
talíř zadělávané skopoviny 6 *d*,
koflík kávy nebo čaje 3 *d*,
chléb obložený kýtou 4 *d* a pod.

Košík pokrmů podávaný pasažérům do vozů stojí 3 *s* za osobu, 5 *s* za 2 osoby.

Ceny nápojů jsou následující:

číše piva anglického (Ale, Stout) 6 *d*,
láhev sodové vody 3 až 6 *d*,
sklenice sodové vody s lihovinou 9 *d*,
láhev piva anglického 2 *s*,
láhev piva domácího 1 *s*,
láhev whisky 7 *s*,
láhev australského vína 2 *s* 6 *d*,
láhev malá australského vína 1 *s* 3 *d*.

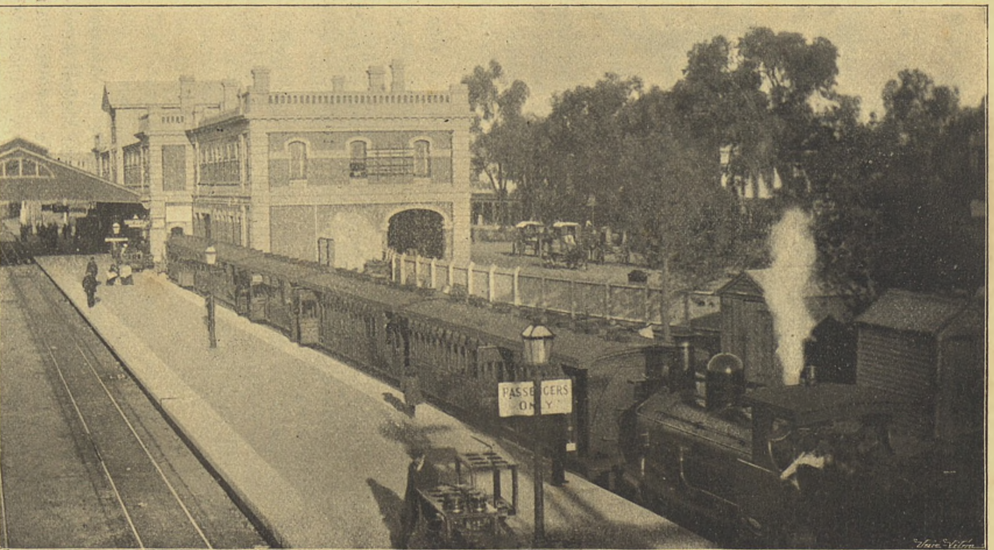
Nádražních restaurací počítá se v celé Západní Australii toliko asi 20.

Na delších liniích zavedeny jsou noční vlaky se spacími vozy. Tyto jezdívají buď denně nebo jenom jednou týdně. Mají osvětlení elektrické. Za lůžko platí se 10 *s*.

Nejvzdálenější stanicí železniční od Fremantlu na východ jest Coolgardie (363 angl. míle) a Kalgoorlie (387), na jih Albany (352), na severu při jezeře Austinově Cue.

Vzdálenost mezi stanicí Cue a Albany činí 872 míle, t. j. 1395 *km*. Jízdní lístek na této tuře stojí v I. třídě 145 *s*, ve II. třídě 96 *s* (174 *K* a 115 *K*).

Nádraží fremantleské zbudováno jest až posud co nejjednodušeji, ale prakticky. Na jedné straně se nastupuje, na druhé plošině se vystupuje. Obě plošiny jsou tak vyvýšeny, že spa-

Nádraží v Perthu.

dají do jedné roviny s podlahou železničních vozů. Přiložený obrázek představuje vzorné nádraží australské.

Čas nejbližšího odjezdu k různým stranám světa ukazuje veliký ciferník.

Nápisy v nádraží kladou cestujícím na srdce, aby uvnitř nekouřili. Všudy čteme: Smoking strictly prohibited.

Jako jméno Karakata, tak i mnohé jiné názvy stanic připomínají svým zvukem řeč černých domorodců: Burabajn, Bulabulink, Burakopajn, Kelerberajn, Mununuka, Nanautara, Numarakara, Vurolu, Vudanilink a m. j. Ale již nyní jsou tato jména jedinými památníky, jež se tam zachovaly po původním obyvatelstvu. Černoch sám je mezi australskými kolonisty bílá vrána.

Sedáme do vozu, každý, kam mu libo. Na vykazování míst tam nikdo nečeká a stará se sám o sebe.

Vozy jsou dlouhé, vysoké, pohodlné a neprůchodné. Kupé jsou přístupna z podélných stran vozu.

Ze štítku upevněného ve voze jde na jevo, že byl vagon zhotoven v Birminghamu v Anglii. Ale co nevidět budou také australské dílny dodávati železným drahám své vlastní výrobky. Až dosud opatřuje si Australie sama jen vozy nákladní. Ostatní dodává Evropa.

Vlak překročí brzy historickou Labutí řeku a vine se písčitým pobřežím mořským. Na krátko vyhlížíme na pláň oceánu.

Později vzdaluje se vlak od břehů, trať vniká do zářezů, a vysoké duny přeletavého písku, porostlého skrovnou vegetací, zakrývají vyhlídku na moře.

Po pravici počaly se objevovati ojediněle stromy blahovičníkové, banksie a kapinice, a nežli jsem se nadál, byli jsme v Karakatě. Stáli jsme na pokraji australského lesa.

* *
*

Vyslovte jména eukalyptový prales, a ozve se Australie. Ta jest pravou vlastí blahovičníků. Marně byste hledali stověké hvozdy eukalyptové v jiných dílech světa. Ve skrovné míře zdobí se blahovičníky jenom ještě některé ostrovy v moři Malajském.

Větevka blahovičníková,
v pozadí s listím mladým, v popředí s listy starými, s květem a plody.
Vše zmenšeno.

Ale čím honosí se nyní skoro výhradně jenom pevnina australská, tím skvěla se jednou také naše vlast, a libá vůně zavívala hustými lesy eukalyptovými všude tam, kde jsou nyní uloženy křídového útvaru vrstvy Perucké.

Odkryjte jen nitro jejich, ozařte hroby pochovaných bytostí důvtipem vědy paleontologické, vyneste na jasné světlo z mohyl Perucké křídy ostatky statisícileté květeny, vyzbrojte se bujnou obrazotvorností, a vašim očím zjeví se vyčarované divadlo věrné flory australské.

Pohledem na pouhý lístek nebo na větevky s květem a plody, v kameni zobrazenými a zřejmými ještě po tolikerém utrpení ve vrstvách zemských za nesčetných věků geologických, poznáte tvář celé rostlinné bytosti, vidíte v ní starobylého předka slavného rodu, u nás sice již dávno vymřelého, ale žijícího ještě v plné síle předaleko na jižní polokouli světa, promlouváte ke zkamenělé mumii výrazem živoucí bytosti a dáváte jí vědecké jméno Eucalyptus, snad E. Geinitzi, abyste jím uctili

památku německého zeměpytce, jenž učinil se vysoce zasloužilým o výzkum křídových vrstev českosaských.

Rod blahovičníků vyhynul na dobro ve všech dílech světa. Přežil se v nich a ustoupil vegetačním tvarům novějším.

Ale Tvůrce všehomíra slitoval se nad rodem tak starým a kázal mu žíti s jinými podivuhodnými tvory ještě na dále v krajinách nejmladšího zemědílu, v končinách našich protinožců.

V živém australském pralese eukalyptovém lze zříti dávnou minulost naší vlasti a vykouzliti si v přítomnosti geologický obraz Evropy za dob křídových.

Prales blahovičníkový! Jaká lahoda ozývá se v jeho přívlastku!

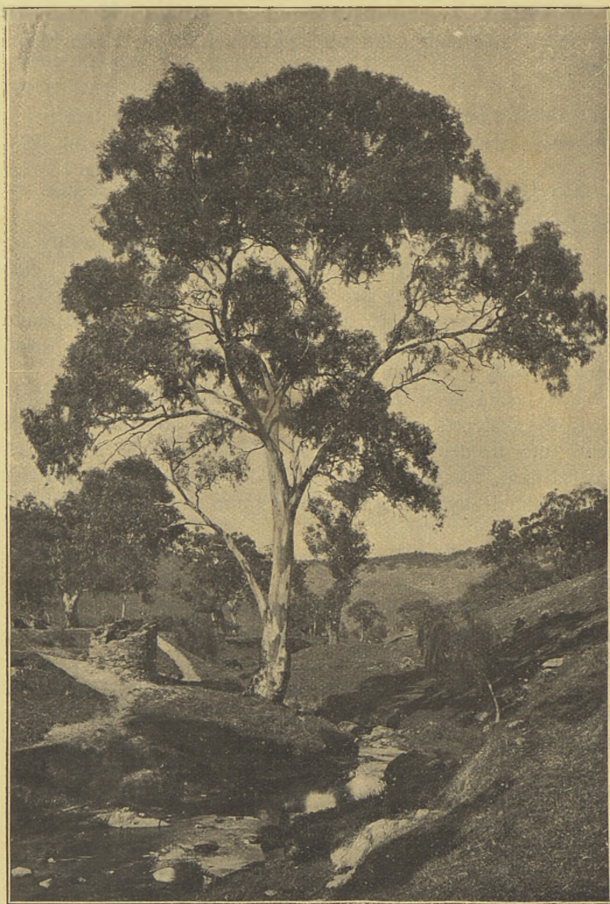
Jaká velebnost tuší se v mohutných kmenech eukalyptových, trčících tak vysoko do nebe, jako žádné jiné stromy na zeměkouli!

Jaká síla proudí ohromným tělem blahovičníků, když jsou s to, aby se vypjaly vysoko nad hroudu zemskou za málo let a zmohutněly za staletí v takové míře, že překonávají všemi svými rozměry i giganty kalifornské, proslulé sekvoje čili welingtonie!

Oživíme-li pak v duchu prales blahovičníkový ještě vysoce zajímavou zvířenou, podivuhodnými ssavci vačnatými, klokany, tokouny, medvídku podobnými vakodlaky, letavými petaury a akrobaty, vombaty, bandikuty, šlakoly, nebo vejcorodou ježurou, potom nádheryplnou menurou, oživíme-li eukalyptové hvozdy kurovitými megapody, zahrabávajícími vejce k vylíhnutí do kurhanů, chechtavými ledňáčky a strakatými vranami, vyluzujícími lahodné zvuky jako z flétny, osadíme-li v mysli koruny velikášů sterými papoušky kakadu a bělostné chvosty květové zlatými chroustky a krasci, představíme-li si pak v duchu stověké kmeny blahovičníkové ve společnosti stromovitých kapradin, a zočíme-li je ve společnosti kapinic č. akacií, potom jistě zatoužíme viděti eukalyptový prales v samé boží přírodě pod klenbou nebes, na niž plane Jižní kříž.

Ale horoucí můj žár byl valně ochlazen, když spatřil jsem les opálený místy žárem a proměněný jako v kostnici vybílených kmenů a větví.

Ale čím dále vniká poutník do hvozdu, tím více smiřuje se se zjevy, jež se dostavují prvním příchodem kulturního člo-

Jak vypadá blahovičník č. eukalyptus.

věka, a žasne jako přírodovědec nad podivuhodnou florou australskou.

Každým krokem naskýtá se mu nový vegetační obraz cizího světa. Leč nade vším rostlinstvem drží tam vládu blahovičník.

*　*
*

Skvělý rod blahovičníků čítá tolik druhů, že je mohou vyjmenovati pouze odborné spisy.

Úžasné to bohatství snesl v přehledný obraz proslulý ředitel botanické zahrady Melbournské, nedávno zesnulý Ferdinand Müller, povýšený pro veliké zásluhy o výzpyt květeny australské do stavu rytířů anglických a v Němcích do stavu baronského. Jeho Eucalyptographia a mnoho spisů jiných pojistily mu slávu nehynoucí.

Teď počítá se v Australii na 180 různých blahovičníků.

Rod eukalyptů provází poutníka všudy po Australii. Ale jméno tuto uvedené slýchává se u australských protinožců velmi zřídka. Místo jukalypt (dle anglické výslovnosti) říkají osadníci obyčejně gum nebo gum tree, t. j. gumový strom.

Jméno to pošlo od pryskyřice, jež se z řečených stromů ronívá.

Podle různosti druhů slove jeden red gum, t. j. červený gumovník, jiný blue gum (modrý), white gum (bílý), karri gum, mahagoni gum a j.

Mnohý blahovičník rozpíná své údy do takové výše a šíře, že divák žasne a mizí před odvěkým obrem pralesa jako drobná muška.

Takovým kolosem bývá Eucalyptus amygdalina, překonávaje i výšku Cheopsovy pyramidy. Měřili ho a naměřili více nežli půl druhého sta metrů. Rostl u prameniště řeky Latrobe v osadě Viktorijské.

Také západoaustralský kari (Eucalyptus diversicolor nebo colossea) míří zhusta až 130 metrů vysoko do nebe a roste zpříma jako jedle, aby se teprv ve výši 100 metrů rozvětvil a v košatou korunu rozšířil.

Jak mnoho dřeva uloženo jest v jediném obru eukalyptovém, vysvitne teprv z tohoto přirovnání: Kdyby se jen polovice

poraženého stromu zpracovala a k vývozu určila, přece bychom nabyli z obra jmenovaného asi 18.000 železničních pražců. I bylo by třeba korábu o nosnosti 6000 tun, aby mohl pojmouti v sebe získané dříví, a 600 vozů by nestačilo, aby je mohly dopraviti silným potahem k lodi.

Dříví některých druhů blahovičníkových jest k tomu všemu ještě jako pro věčné časy stvořené, nezdolné, vytrvalé a vzdorující všem nepohodám i žravému hmyzu.

Eucalyptus globulus vyznamenává se také kromobyčejným rychlým vzrůstem. Přesazen byv do teplého podnebí evropského, prospíval záhy tak zdárně, že dorostl prodlením pěti let skoro 20 metrů vysoko, maje přízemního objemu 120 *cm*.

V severnější části evropské blahovičník zimy nesnese a hyne pod širým nebem, ale i u nás (jako na př. v někdejší botanické zahradě na Smíchově) dorůstal pouze za letních měsíců výšky 2 až 3 metrů.

Professor Tate, loňského roku zesnulý, uvádí ve své pomocné knize botanické *) přes 30 druhů blahovičníků rostoucích v Australii Jižní, a guberniální publikace o Australii Západní vydaná konservátorem Brownem **) vyčítá asi tolikéž specií.

O jiné druhy dělí se kolonie východní a severní.

Velmi rozšířený jest blahovičník pryskyřičný (E. resinifera), bohatý červenavou klovatinou a známou v obchodě jakožto kino australe. Působení její v těle lidském označuje zřejmě poznámka již naším Preslem uváděná: Prospívá v běhavkách.

Blahovičník ztepilý (E. robusta) dává tvrdé a červenavé dřevo nábytkové, zvané v obchodě jako mahagon novoholandský.

E. marginata, zvaný po domácku džara (jarrah) nebo též gumovník mahagonový, tvoří podstatu lesů v Západní Australii.

Dřevo tohoto druhu blahovičníkového překonává svou nezdolností všecky jiné a je prý skutečně nezdolné. Jemu nemohou ublížiti ani žraví všekazi neboli termiti, ani zhoubný

*) A Handbook of the Flora of Extratropical South Australia. Adelaide 1900.

**) The Forests of Western Australia by I. Ednie-Brown. Perth 1899.

8*

V pasece blahovičníkové.

ráček Chelura terebrans, ani největší škůdce dřevěných korábů a dřevěných nábřeží, šašeň (Teredo).

E. mannifera jest pamětihodný klovatinou uváděnou v droguerii jako Manna Novae Hollandiae.

Botaniku Müllerovi přísluší též zásluha, že byly některé druhy blahovičníků rozšířeny i v jiných dílech světa. U vysušování malarických území v jižní Evropě a severní Africe osvědčily se eukalypty znamenitě. Hojně pěstěné vídal jsem je také v Kalifornii.

Květné větevky blahovičníků, vypěstovaných na evropském jihu, objevují se občas i na trzích pražských.

Etherické výpary eukalyptové propůjčují australskému pralesu zvláštní vůně kafrovité. Mnozí spatřují v eukalyptovém hvozdě spásu nemocných, stižených tuberkulosou a zimnicemi, a vyhlašují blahovičníkové lesy za nejlepší sanatoria.

Jiní vkládali všecku naději v užívání eukalyptových silic, připravovaných z listí, ale od účinků jejich slibovali si lékaři více, nežli se splnilo. K výrobě brával se zvláště E. globulus (glauca), zvaný proto německy Fieberheilbaum.

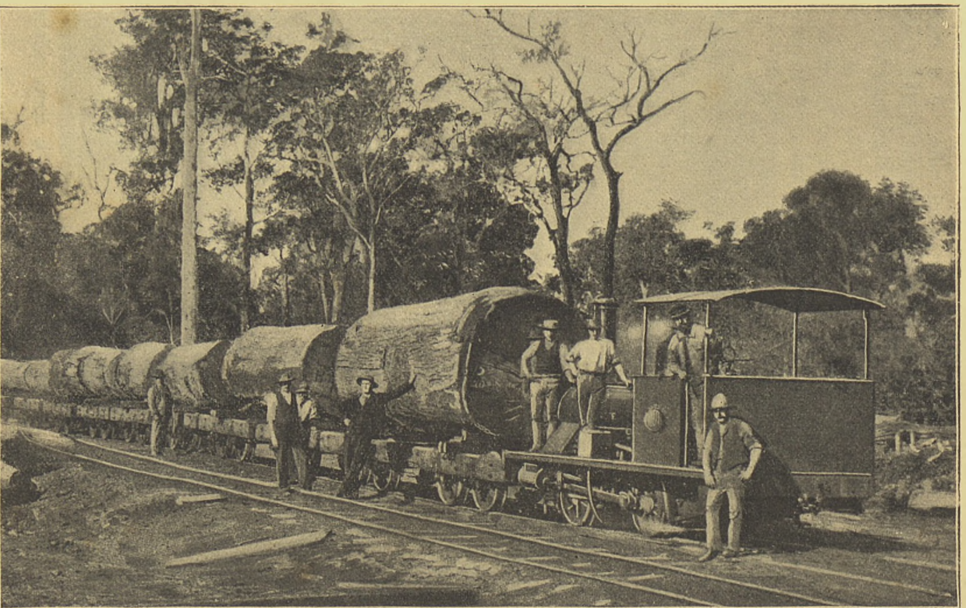
Líčení australského pralesa, v němž převládá pravidelně jenom některý druh blahovičníku, znělo snad jako gloriola, ale pochybuji, že byste chtěli zaměniti líbezné háje a lesy středoevropské za eukalyptový hvozd. Ó jak krásny a lahodny jsou naše smrčiny, bory, bukoviny, doubravy a březiny! Sytá zeleň našich lesů oblažuje duši, a pohled na bujný podrost s pestrou florou kvetoucí dovršuje rozkoše nejnevinnějších radostí.

Sivozelené barvě australských pralesů třeba teprv zvykati. Z nich nevane veselost, ale tesknota, zármutek a zasmušilost. Šedý a zkalený tón listí, oprýskaná a padavá kůra visící s kmenů jako cáry, světlo, pronikající i nejhustší korunou lesního giganta, žár horkého slunce, propadající všudy jeho větvemi a svislým loubím, a chudičký podrost i pod obrem nejkošatějším jsou sotva s to, aby rozehřály mysl evropského diváka a odvrátily ho od nadšení pro lesy, jimiž se krášlí jeho vlast.

Dlouho trhal jsem ratolesti blahovičníkové, zkoumal jejich poupata, listy, kvítka a plody a byl jsem duchem zase v samém srdci země České, za pravěku rovněž vyzdobené obrovskými eukalypty, jež si v ničem nezadaly s nynějším potomstvem

Jak se vyvážejí blahovičníkové kmeny z pralesa západoaustralského.

Doprava blahovičníkových kmenů karových v Západní Australii.

australským a trčely k nebeské výši i tam, kde vypíná se nyní Petřín.

Dle všeho žije blahovičník život velmi tuhý. I v těch místech, kde nedávno zuřil lesní požár a utratil všecko rostlinstvo, vzchází z popela zase život nový, a mlází blahovičníkové zakrývá zkypřenou půdu svěžím loubím.

Podivno, že mladý list tak nápadně se liší od lupení starého: je široký, přisedavý, beze stopek, ba zhusta větvicí prorostlý, lesklý, veselou zelení neb i nachem zbarvený a svou plochou i vodorovně rozložený.

Za to ostatní listy jsou dlouhé, kopinaté, o dlouhých stopkách, úzké a vrbovému lupenu podobné, svislé, kožovité, sivozelené a jako šedou plísní pokryté.

U některých druhů blahovičníků viděl jsem plody malé, u jiných veliké a různě nakupené, jednou kvetly květy bíle, jako by byly posypány vločkami sněhovými, jindy rděly se jako ranní červánky, u jednoho byly listy stejnobarevné na rubu i na líci, u druhého různobarevné a t. d.

Jen podle těchto a jiných známek lze tolikeré tvary blahovičníkové roztříditi a stanoviti spolehlivý klíč k určení druhů a odrůd. Tím řídil se i milý kurátor Národního herbáře v Melbourně a usnadnil tak určování příslušníků z četné rodiny eukalyptů. *)

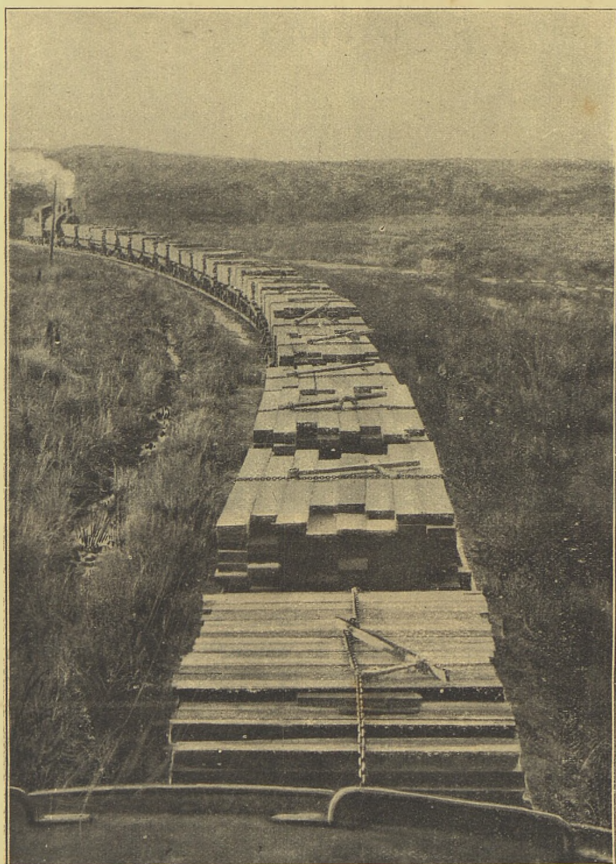
Ve hvozdech Australie Západní ukryty jsou ještě poklady pro budoucí lidstvo, ale hodnotu jejich ocení ještě více teprv věky příští. V nynější chvíli mají do sebe tamější lesy ceny aspoň 3 miliardy korun. Tak nás ujišťuje sám státní konservátor.

Leč místy prořídl již valně les pravěký. Staletí obři byli vykáceni, těla jejich rozřezána, na hrubo zpracována a do všech stran světa rozvezena.

Přes 40 parních pil pracuje tam plnou silou, zaměstnávajíce na tři tisíce lidí.

K těmto druží se na dva tisíce silných tahounů, aby dováželi poražené klády k železničním tratím, jen k tomu účelu založeným.

*) J. G. Luehmann: A Short Dicho'omus Key to the hither to known Species of Eucalyptus. Sydney 1898.

Odvážení blahovičníkových fošen karových do přístavu Albanského.

Eukalyptový prales po vyhoření.

Příjem za dříví vyvezené ze Západní Australie v posledním roce činil dle našich peněz přes 13 milionů korun. Dřevařství přísluší ve vývozu řečené kolonie hned druhé místo po zlatě.

Mezi blahovičníky jest v Západní Australii nejrozšířenější druh džara (E u c a l y p t u s m a r g i n a t u s), potom bílý druh vandu (E. r e d u n c a) a za třetí E. l o x o p h l e b a.

Území, jež jest pokryto uvedenými druhy blahovičníkovými, zaujímá až 4 plné stupně jižní šířky.

Široké pruhy tohoto stromoví následují za sebou od pobřeží západního na východ v tomto pravidelném pořádku:

Za úzkým pásmem tuartovým (E. g o m p h o c e p h a l a) prostírá se úzký pruh blahovičníků červených (E. c a l o p h y l-

l a), k němu přiléhá potom nejmohutnější pásmo džarové, za ním prostírají se hvozdy blahovičníků bílých, potom lesy eukalyptů, zvaných anglickým jménem York Gum (E. l o x o p h l e b a), a za nimi opět pralesy gumovníků bílých.

Jižní kraje Západní Australie zarostly jsou hvozdy blahovičníků karových (E. d i v e r s i c o l o r).

Východištěm hlavního vývozu jest na západě kromě Fremantlu přístav Rockingham a na jihu Albany. Vývoz obstarávají lodi plachetní i parní.

Do Singaporu a Číny vyváží Západní Australie velmi oblíbené dříví santalové. Tento druh stromů, zvaný botanicky S a n t a l u m c y g n o r u m, jest hlavně rozšířen uvnitř země. Roste ve společnosti blahovičníků.

Blahovičníková větevka s plody (E u c a l y p t u s g u n n i i.)

Vzrůst australského santalu jest nepatrný, ale poptávka po jeho dříví taková, že náleží s blahovičníky mezi nejpřednější plodiny lesní.

S nákladem těžkého dřeva australského.

Australská kapinice zvaná Acacia alata.

K eukalyptům druží se všudy v australských lesích stromy kapinicové čili pravé akacie. Také ty jsou s to upoutati k sobě pozornost přírodozpytcovu na delší dobu, ač jsou proti obrům blahovičníkovým pouhými pídimužíky. Ale dvojzpeřené jejich lístečky, obsypané hustými chumáči květovými podobnými zlatožlutým kuličkám, mají do sebe mnoho zajímavosti.

Vizte jen jejich lupení, směřující svisle k zemi tak jako u blahovičníků, a domyslíte si, proč je tak příroda vystrojila. Ba mnohé australské akacie žádného listí ani nemají, a dýchání obstarávají toliko stopky, vyrostlé poněkud široce a obrácené rovněž hranou své skrovné plochy dolů.

Jak důmyslné to vegetační hospodářství! Porozumíme mu, až pocítíme účinky palčivého slunce v australském podnebí za doby, kdy nebesa nevydávají tam ze sebe ani krůpěje rosy a hrozí záhubou všemu živému.

Přecházejí měsíce, ba zhusta i léta, nežli se snese k zemi déšť, napojí žíznivé a navrátí bylinstvu život skoro již ztracený.

Za hrozné té tísně přečkává australská květena každou hrozící pohromu a zkázu skoro již neodvratnou. Vypravivši mnohé příslušníky své říše lupením svislým, chrání je před kolmými paprsky slunečnými, zamezuje přílišný výpar, zachovává jim životní šťávy a zabezpečuje jim trvání na dobu mnohem delší, nežli by se mohlo státi, kdyby byla plocha listová široká a vodorovně rozložena proti palčivému slunci.

Kapinice a blahovičníky překonávají množstvím druhů všecky ostatní rody australské flory.

Melbournský botanik Luehmann udává ve svém klíči 176 různých tvarů eukalypto-

vých, v nichž jest skoro půl druhého sta dobrých druhů a na 30 odrůd.

Ze 400 druhů veškerých akacií na světě vypadají na samotnou Australii plné tři čtvrtiny, ostatní pak hlavně na kraje asijské. Ony jsou to, které vytvořují místy zároveň s nízkými tvary blahovičníkovými nepronikautelná houští, chráněná před vetřelci trny, bodlinami a ostnitými listy.

Běda zbloudilci, ocitne-li se v labyrintu australských houštin, vyzbrojených ostrými zbraněmi všeho druhu a poraňujícími každého tvora do krve. Z roští toho nevychází bez pohromy a krvácení nikdo.

Zdá se, jako by se podivuhodná vegetace australských suchopárů za odvážlivcem zavírala, jemu léčky strojila, do svých osidel ho jímala, mučíc a ubíjejíc ho zbrojnicí vražedných svých ústrojů, rozsetých na lodyhách, větvích, listech, květech a plodech. Kůň i jezdec svíjejí se v bolestech, zasáhnou-li je hroty bodlin, zahnutých mnohdy jako udice a účinkujících v těle živočichově jako harpuna.

Kdo jednou pocítil krutého poranění v trnitém hloží australském, vyhýbá se pověstné té vegetaci z daleka a razí si raději cestu oklikami sebe delšími. Kroniky utrpení uloženy jsou o tom v záznamech odvážných cestovatelů z dob dřívějších.

Trnité roští známo jest po celé Australii jako s c r u b. Se jménem tím jest nový díl světa spojen nerozlučně.

Místy zove se trnité houští australské m a l l e y s c r u b, jindy m u l g a s c r u b, b r i g a l o w s c r u b nebo g i d g y s c r u b.

Australská kapinice zvaná
Acacia decipiens.

Různého rázu nabývá houští svým složením. Jednou v něm převládá blahovičník, zvaný domácím jménem m a l l e y (E u c a l y p t u s d u m o s a, pouhá to odrůda specie E. i n c r a s-

s a t a), po druhé má v houští vrch trnitá kapinice m u l g o v á (A c a c i a a n e u r a), po třetí tvoří hlavní součást australského roští akacie, podobná z daleka vrbě smutkové a nazývaná g i d g y (A c a c i a p e n d u l a), v teplejších pak krajích australských převládají v neproniknutelném houští podivuhodné stromy a stromky, upomínající svými kmeny na baňaté láhve a zvané proto anglicky b o t t l e t r e e s, t. j. stromy láhvovité, odtud pak b o t t l e t r e e s c r u b.

Ale vegetační společnost pověstného roští a trní australského je tak rozmanitá, že by zde výčet jeho rozličných druhů rostlinných zabral mnoho místa a zajímal by pouze několik málo rostlinozpytců z povolání. *)

Příroda australských suchopárů obrněla rostlinstvo pro životní zápas podobně, jako floru suchých krajů jihoafrických, amerických a jihoevropských. Lodyhám propůjčila nejtužšího dřeva, těžkého mnohdy jako železo, posela sukovité větve a větvičky drobnými a úzkými listy, jen v řídkých případech asi tak velikými, jako mívá vavřín, vrba, oliva nebo bobkovnice čili oleandr, a to ještě bez všelikých vroubků, výkrojků, zubů a laloků. Úzkému lupení uštědřila ještě tuhosti a tloušťky takové, že rostlinstvo toho rázu mohlo býti nazváno od botaniků s k l e r o f y l n í m, to jest tvrdolupenným.

Květena tato vzdoruje všem živlům, odolává suchu sebe delšímu a vychází i po lesním požáru zase jako znovuzrozená. Australští kolonisté dobře vědí, že malley-scrub jest houští téměř nezničitelné.

Na tvrdolupenných suchých křoviskách a stromoví dařilo by se přiživné květeně velmi bídně, a proto marně jsem namáhal svůj zrak, chtěje sbírati na kůře australského rostlinstva mechy a lišejníky.

Tím méně mohl jsem se naditi, že spatřím na povrchu kmenů a větví cizopasníky kvetoucí, jakými slynou tropické lesy s vlhkou atmosferou, a že rozhojním svůj herbář vzácnými tvary podivuhodných orchidejí z jižní polokoule.

Ale i pověstná roští a trniska australská, ne vyšší nežli člověk sám, mají svůj botanický půvab, byť i jejich lístky byly

---

*) Květena křovisek australských obsahuje hlavně rody zvané: Eucalyptus, Casuarina, Exocarpus, Camphoromyrtus, Dodonaea, Frenela, Banksia, Santalum, Pimelea, Leucopogon, Acrotryche, Calythrix, Hakea, Logania, Myoporum, Melaleuca, Leptospermum, Eutaxia, Isopogon, Acacia, Rhagodia, Correa a j.

vzhledu zasmušilého a barvy šedozelené nebo namodralé a nelahodné. Bývá to doba pučení a květu. Příchodem australské Vesny odívá se všecko houští kvítky všech barev, a pichlavé hloží, v legendách všudy proklaté, mění se pojednou ve vonnou květnici, v níž vydechují omamující vůni zvláště žlutokvěté kapinice. Široširé kraje bylin, křovisek a zakrsalých stromků berou na se tvář bezměrné pláně vodní, ale kolonisté vidí v nich jen moře plné trní a zkázonosných zbraní.

Leč půvab trniska rázem mizí, když prošel měsíc říjen a blíží se listopad, přinášející v zápětí vedra a sucha. Té chvíle pozbývá trošek svěžesti i proklatá tráva spinifex (Triodia), usychá, vyzbrojuje se bodavými osinami a připravuje muka každému, kdo o ni jen zavadí.

Ještě nejpřístupnější houští jest křoví malejové, v němž převládají některé druhy blahovičníkové, ale vítanější jest australskému hospodáři trnisko mulgové, jež dopřává trochu života i rostlinám pícním a může býti snáze ohněm vyhubeno a proměněno v půdu s vegetací užitečnější.

* *
*

Za mé návštěvy v západoaustralském lese stály v plném květu také stromy banksiové, pravé to vegetační symboly nejmladšího zemědílu. Mohutné shluky jejich květů o velikosti elektrických lampiček seděly na všech větvích a svítily ve tmavé koruně žlutobílou nebo nachovou barvou svou jako jasné plameny.

V každém jednotlivém shluku květním sešlo se na sta prašníků a pestíků, aby uzrály v podivuhodný plod, podobný poněkud šišce stromů jehličnatých.

Plody léta minulého družily se místy ještě ke květům jara nového a ukrývaly v sobě mezi uschlými tyčinkami četné tobolky, složené z dřevnatých šupin tak tvrdých, jako jest samo dřevo dávnověké té rostliny.

Také banksie (Banksia), pojmenované od botaniků ke cti anglického přírodozpytce sira Josefa Banksa, někdejšího účastníka výpravy Cookovy, vystrojila příroda vším potřebným, jen aby mohly vzdorovati dlouhému suchu, jež se po deštivé zimě dostavuje. Kostrbaté větve jsou samý suk a hroutí se kli-

katě jako sám kmen. Z té příčiny nehodí se přetvrdé dřevo banksiové téměř k ničemu, leda k palivu.

Dobře vyslovuje se o banksiích konservátor Ednie-Brown, an dí, že jsou banksie australských lesů skvělou ozdobou, ne však drvem velmi užitečným.

Za našeho příjezdu do Fremantlu bylo pokryto nábřeží banksiovými kmeny na všech místech, a shroucené tvary podivného toho dřeva bily každému do očí.

Všecko to palivo přivezeno bylo z blízkých pobřežních krajů západoaustralských, zvláště pak z okolí Perthu, a pocházelo ze stromu, jehož jméno B a n k s i a d e n t a t a.

Připojené obrazy banksiové větevky s květem a plodem mluví zde za další můj popisný výklad.

Od listového rázu dostalo se jednomu druhu jména banksie pilovitá (B a n k s i a s e r r a t a).

Když byly banksie z Nového Holandu (Australie) poprvé do Evropy přivezeny, byla po nich všudy veliká poptávka. Nádherné květy jejich otevřely banksiovým stromkům a keříčkům všecky skleníky dokořán.

Ale byly doby, kdy také podivuhodné banksie krášlily půdu, již my teď českou vlastí nazýváme. Leč jako blahovičníky, tak i banksie ustoupily tvorstvu novému a zůstavily po sobě toliko zřejmé otisky v kůře zemské. Tvrdé větvice, listy a plody starobylého rodu banksiového zachovaly i po statisících letech ještě svou věrnou podobu a ulehčily paleontologům práci, když určovali jejich příbuznost s rody a druhy dosud žijícími.

* *
*

Že přijdu za procházek po lesích západoaustralských na četnou družinu rostlin, vzdorujících dlouhým suchům a vedrům, připravovaly mě již hojné poznámky o tamější květeně. Šlo mi jen o to, abych viděl rostlinné ty fakiry v přírodě pod širým nebem.

Ale žasl-li jsem nad tuhostí života stromů a keřů banksiových, žasl jsem ještě více, když se mi zjevily první keře, nazývané botanicky h a k e a.

BANKSIOVÁ VĚTEVKA S KVĚTEM A LISTÍM.

(BANKSIA ORNATA.)

Zmenšeno na polovičku.

Kostnaté tělo jejich poseté bodlavým listím zdálo se býti toliko vyschlým dřevem beze všeho života. Po životní šťávě nebylo v nalomené větvičce ani památky.

Také četné plody, rozseté po větvích a opatřené na konci zahnutým bodlem, měly tvrdost slonoviny a byly prosty vší vláhy.

A přece i v nich pučel život, a nový klíček z uschovaných semének vyrazí, až se deštěm otevrou dřevnaté chlopně a bezpečnou budoucnost jim zajistí.

Strom lahvový.

Také v kořenech na oko jako uschlých a odumřelých koluje životní míza, o níž černí domorodci australští vědí již ode dávna, umějíce navrtáváním podzemních těch ústrojů rostlinných čerpati vodu jako z nevysychajících vodojemů. Nádržky takové zachraňují poutníka před vysílením a jsou s to ukojiti krutá muka žízně, když již všecky praménky v celém kraji vyschly.

Od černých domorodců naučili se čerpati tak rostlinnou šťávu kolonisté a zahánějí tím způsobem žízeň na cestách pustými končinami. Jednou dobývají rostlinné té mízy z podzemních kořenů, jindy (v krajích Australie horké) z mohutných kmenů podivuhodných stromů lahvových.

Jména toho zasloužily si stromy ty pro svou podobu, upomínajíce rázem svého kmene také na obrysy vodnicové nebo cibulové.

Australští černoši zovou lahvový strom b i n k y, a věhlasný systematik Linné, o němž se praví, že bůh živočichy a rostliny stvořil a on uspořádal, nazval lahvové stromy ke cti francouzského přírodozpytce a cestovatele jeho jménem: A d a n s o n i a.

Rostlinný ten rod z příbuzenstva slézovitých jest znám nejen z Australie, ale také černochům africkým jako pravý dobroděj. Kdo z ethiopského plemene meziobratníkové Afriky by neznal, jak významný je pro každého domorodce baobab čili bahobab (Adansonia digitata), vystupující ze širošíré roviny jako celý háj? Kdo neslyšel, že věk některých baobabů odhaduje se na několik tisíc let?

Australské stromy lahvové liší se poněkud od svých jmenovců afrických a budily podivení všech, kteří se připlavili r. 1820 s kapitánem Kingem do východních krajů australských a tam je po prvé v životě spatřili a podrobně ohledali.

Lahvové stromy australské pojmenoval přírodozpytec Müller Adansonia Gregorii. Nyní uvádí se též jako Brachychiton Gregorii.

Jiný druh australské adansonie slove Brachychiton Delabechii nebo Delabechia (Sterculia rupestris).

Dužnatý kmen australské adansonie jest pln nakyslé šťávy, jež vytéká v hojnosti jako z nějakého sudu, byla-li lodyha navrtána. Vypravuje o tom již dobrodružný Turnovan Čeněk Paclt, když se ubíral horkými krajinami východoaustralského Queenslandu na sever.

* *

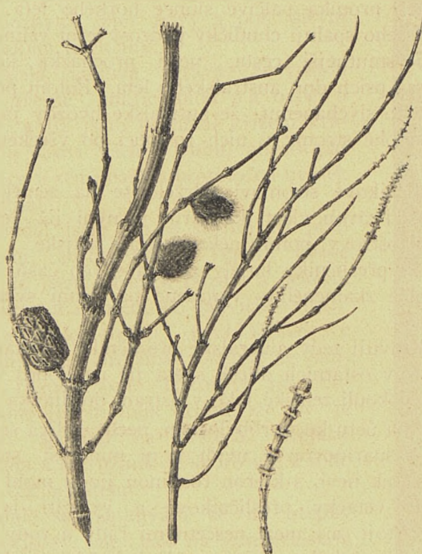
*

Zastavíme-li kroky za procházky lesem západoaustralským pod stromy kasuarinovými, nebudeme věřiti svým očím, že se díváme na stromoví, a budeme se vzácnému tomu zjevu tak diviti, jako se podivují kasuarinám podnes všickni rostlinozpytci.

Zdá se nám, že spatřujeme před sebou rostlinné bytosti oděné spíše peřím pštrosovitého ptáka kasuára, nežli větvemi a větvičkami. Po listech bychom se marně ohlíželi.

Ze samé bázně před přílišným vypařováním a úplným vyschnutím příroda jim listí ani neuštědřila a propůjčila podivným těm stromům a keřům toliko teninkých a dlouhých větevek, jež nevypadají za bližšího ohledání jinak, nežli jako jemné přesličky.

Z nápadné té podoby vzniklo botanické jejich jméno kasuariny, dle našeho Presla pak rostliny přesličníkovité.

Větevky kasuarinové.
V levo šiška a květy pestíkové, uprostřed větevka prašníková, vše v přir. vel., na pravo květ prašníkový zvětšený.

Australští kolonisté říkají přesličníkovým stromům b e e f-w o o d, t. j. hovězí drvo, protože kasuarinové dříví upomíná svou barvou na maso hovězí. Tvrdosti jeho vyrovná se jen málo dřev jiných. *)

Přesličník Fraserův oblíben jest jako úhledné a vytrvalé dřevo nábytkové a zastupuje v nejmladším dílu světa naše dříví dubové, samy pak lesy kasuarinové jsou Australanům náhradou za naše hvozdy jehličnaté, nejmladšímu kontinentu skoro na dobro chybějící. **)

*) V Australii západní jsou rozšířeny Casuarina Fraseriana, glauca a Decaisneana. Anglicky zovou se též s h e a o a k s.

**) Pro jižní Australii uvádí prof. Tate pouze Callitris o dvou druzích.

9*

Ale z lesů přesličníkových nevane lahoda. Řídkými korunami jejich proniká palčivé slunce horkého léta plnou silou, a paprsky jeho spalují chudičký podrost lesní velmi záhy.

Není smutnější cesta, nežli procházka kasuarinovým hvozdem za psích dnů australského léta. Potom přisvědčujeme výroku často slýchanému, že australské hvozdy jsou lesy beze stínu a mnohé stromy v nich rostoucí po všecken život svůj bez listí.

Přesličníkové stromoví udrželo se na zeměkouli jenom málo kde. Pravou vlastí kasuarin je nyní již jen Australie a sousední ostrovy, potom některé kraje asijské.

Ale že přesličníky bujely za pravěkých časů i u nás, poučují znalce zkameněliny vynášené na denní světlo z vrstev třetihorních.

Představují tedy australské přesličníky prastarý rod rostlinný, jenž v ostatních dílech světa již na dobro vyhynul, ale na jižní polokouli zemské jako v ústraní do dneška žije.

Kdo má úctu ke starobylostem, nechť zadívá se na dlouhou větevku kasuarinovou a uvidí v ní minulost statisícevěkou. Žádný botanik neví, s kterou rostlinou jinou mohl by srovnati prapodivné větevky přesličníkové a vyložiti jejich rozvoj a původ. Stojí ony mezi nesčetnými řády a rody rostlinnými o samotě jako hruška v širém poli, a každý jejich ústroj jest pro rostlinozpytce pohádkou, nerozluštěnou hádankou a hotovým divem v říši Flořině.

I nejbystřejší hlavy brousily si na kasuarinách svůj vtip, hledaly na nich neviditelné listy, prohlížely zelené větvičky podobné pouhé metle, sčítaly jejich hojné články podélně rýhované a zasazené do sebe jako řada teničkých nálevek, a našly kolem každého kolénka zubaté pochvičky, které pak prohlásily za jakési lístečky.

Také květenství prašníkové představuje růženec navlečených trubic s nálevkami zubatými a tyčinkami vyplněnými a tvoří celkem drobný klásek, jenž však zakončuje toliko tyčinkou jedinou.

Jak vypadají památné květy a větvičky kasuarinové, objasňuje několik obrázků kreslených podle přírody.

Australský les jest pro nováčka nevyčerpatelnou studnicí podivnůstek. Každým krokem zaráží přírodozpytce zjev nový a pod širým nebem evropským nevídaný.

Mně stačila řádková zpráva, že rostou v Australii „třešně", mající plod na ovoci a nikoli uvnitř, a již jsem pronikal křížem krážem houští a křoví všeho druhu, abych památné to ovoce v zemi našich protinožců uviděl, utrhl a ochutnal.

Ale nenadál jsem se, že stojím již před samou „třešní australskou". Teprve ovoce přispělo mi, že jsem stromek poznal a několik větevek s květy a ovocem do lahvičky vložil.

Leč „australská třešeň" není třešeň ve smyslu botanickém, ani jiná rostlina ze skupiny rostlin růžokvětých. Takových má Australie původně jenom tolik druhů, že by je rostlinozpytec spočítal na prstech. Nějaký kuklík, mochna a ostružiník je skoro vše z toho řádu, u nás tak bohatého.

Mně zdálo se, že dívám se na ztepilý stromek cypřišový, ne pak na „australskou třešeň". Všecek její zjev upomínal na zádumčivou koniferu evropského jihu. Květ sám vypadal jako kvítek jmelový.

Na některých větvicích ovoce se ještě zelenalo, na jiných se již zapalovalo nebo rdělo se jako hruštičkovitý korálek a přecházelo do barvy oranžové. Na konci každého ovoce sedělo kulovité semeno, pecka na ovoci.

Ale přísní rostlinozpytci objasnili legendu o podivuhodné „třešni australské", zchladili obrazotvornost laiků a vyhlásili zasládlé ovoce její za zdužnatělou stopku a pecku na ovoci za vlastní plod.*)

*) Oblíbené ovoce tropické Asie, Afriky a Ameriky, zvané v malajském souostroví ďambumonět, botanicky Anacardium, jest rovněž jenom nadu̇řelá stopka a mívá velikost slepičího vejce. Tvar jeho bývá hruškovitý, barva žlutá, chuť nakyslá a vůně líbezná. Vlastní plod má podobu ledvinitou, sedí jakožto peckovice na konci hruškovitého a srdčitě prohlou-

Jméno památné té rostliny australské jest Exocarpus. Již řecký název věští zvláštní polohu plodovou.

Australští domorodci ve Viktorii zovou exocarpus kvandonk.

Ovoce kvandonkové trhal jsem jak v krajinách australských, tak i v Tasmanii.

Profesor Tate uvádí ve své mimotropické květeně Jihoaustralské 4 druhy kvandonku. Jeden z nich slove pro zvláštní svůj ráz Exocarpus cupressiformis.

Pouhým pohledem na obrázek, položený v čelo mého líčení „K protinožcům“, uvádí se divák v cizí, neznámý svět.

Či viděl kdo růsti pod evropským nebem stromy se zelenými chocholy podobnými mohutným kupám trávy?

Zočilo je kdy oko poutníkovo v krajích, kde stála kolébka prvních lidí?

Spatřil je kdo pod nebeskou klenbou národů ethiopských nebo ve vlasti rudochů, v zemědílu Kolumbově?

Stvořitel světa dal růsti památným stromům trávovým toliko v nejmladším ze všech světů a učinil je nápadným symbolem australských končin.

Větevka „australské třešně“ (Exocarpus) s ovocem a plodem na něm sedícím. Přir. vel.

benčho ovoce. Odtud vědecké jméno stromu. Náš Presl zove je proto ledviník. Ovoce jeho jakožto plod nepravý náleží mezi nejchutnější ovoce tropické. Škoda jen — dí Presl — že výborné to ovoce jenom dva dny trvá.

Jak tedy neměly publikace australských zemí vzíti si stromy trávové za své erby a krášliti jimi záhlaví časopisů?

Kdo by se na chvíli nezastavil před rostlinstvem tak významným a podivuhodným?

Za vycházky po lesích karakatských zastal jsem je všude, kdekoli jen byla půda písčitá. Ale lodyhy tamějších druhů byly jen tak nízky, že jsem mohl celou rostlinu překročiti. Za to však družily se trávové ty stromky k sobě těsně, až se koruny dlouhého listí jejich navzájem dotýkaly. Lesní palouk, na němž podivné to tvorstvo bujelo, zdál se býti složen ze samých zelených kopečků.

Jinde v Australii lze vídati trávové stromy i několik metrů vysoké a s kmenem ztloušti člověka.

Na všech trávových stromech v lesích karakatských jevily se účinky lesního požáru, ale nezmarné ty bytosti zpamatovaly se ze svého utrpení velmi záhy, a ze zuhelnatělých kmenů vyrazil již dávno zase svěží chochol listí, upomínající na trsy sítinové.

Z mnohých kmenů kapala žlutohnědá pryskyřice vůně dosti příjemné. Tato známka byla asi důvodem, že se dostalo rostlině botanického jména X a n t h o r r h o e a. Presl nazval australské ty podivíny ž l u t o k a p y.

Německého jména, znějícího v překladě „stromy trávové", zasloužily si žlutokapy plnou měrou. Sítinovité jejich listí jest až doposud místy velmi dobrou pící.

Rozvětvený žlutokap (X a n t h o r r h o e a).

Ale jakkoli mají chocholy žlutokapů vzhled nějaké traviny, přece se liší květem od každé trávy.

Za rozkvětu vypadají žlutokapy ještě podivněji. Té doby zdobívá se tmavozelený chochol listí dlouhým stvolem, pokrytým samými bělavými kvítky, v nichž poznává rostlinozpytec květ liliovitý.

Zhusta vyrážejí z koruny stvoly dva, tři a více, upomínajíce poněkud na mohutné klasy. Jednou trčí dlouhá stopka květní přímo do výše, jindy zkrucuje se všecko květenství jako obrovská housenka.

Osamělé skupiny trávových stromů volívali australští černoši rádi za pohřebiště zesnulých, a tmavozelené chocholy k zemi skloněné věštily již z daleka místo smutku. Vypravují o tom cestovatelé John Mac Donnal Stuart i Thomas Mitchell.

S podivínstvím australských stromů trávových zahrává si příroda mnohdy tak, že kmen jejich rozděluje vidličnatě a vytvořuje větve právě tak silné, jako je hlavní kmen sám.

V celé Australii počítají botanikové asi tucet druhů stromů trávových. *)

Některé žlutokapy rostou také na blízkém ostrově Tasmanově jakožto pevnině, již lze pokládati toliko za pouhý útržek australského kontinentu.

---

*) Profesor Tate uvádí ve své květeně Jihoaustralské čtyry druhy: Xanthorrhoea quadrangulata, Tateana, minor, semiplana. Jinde rostou: X. hastile, arboreum, pumilio, Preissii, minus. K trávovým stromům zařaditi jest také vysokou Kingii.

Boronie,
nejvonnější květina Západní Australie.

„Znáte b o r o n i i, naši nejvonnější květinu?“ tázali se mne moji australští přátelé již za plavby Indickým oceánem a činili mě zvědavým, jak asi to kvítko australské flory vypadá v boží přírodě.

Vše, co jsem měl poznamenáno o památné té bylince ve svém zápisníku, bylo: Boronka čili boronia jest keříček v Novém Holandě hojně rostoucí a pravou ozdobou našich skleníků. Má kalich na čtvero klaný, plátky čtyry, květy pěkně růžové . . .

Poprvé spatřil jsem boronii ve skleníku botanické zahrady ve staré Evropě, po druhé v zahrádce fremantleského přítele, po třetí v lesích karakatských, po čtvrté v sadech, jež spravuje zahradnická firma Sturtzel a Holtje v Gambieru v Jižní Australii.

A pravdu měli, kdo mi líbeznou vůni něžné boronie australské tak vychvalovali. Choval jsem utrženou větevku její s květem v příruční knize dlouhou dobu, a usušené kvítko vydechovalo ze sebe pronikavou vůni ještě potom, když již celý rok uplynul.

V Australii nazývají boronii také „domácí růžičkou“.

Australský postrminec (E p a c r i s). Přir. vel.

Přikládám zde věrnou podobu legendárního toho kvítka australského, pojmenovaného na památku horlivého sběratele rostlin, Vlacha Františka Borona, jenž ze samé lásky k roztomilému kvítku sletěl do propasti a horlivostí sběratelskou o život se připravil.*)

* *
*

Co jiného kvítí a jiných bylin a keříčků bujelo v lesním podrostu karakatského lesa, nemohu zde podrobně vypovídati. Kdybych chtěl vyčítati druhová jména květeny Západoaustralské, musil bych jich uvésti přes 3600. Tolik asi specií poznali již botanikové v těchto končinách nejmladšího kontinentu; z celé pak pevniny australské známo jest již asi 12.500 druhů rostlinných.

Ale nádherné květy některých keříčků zelenajících se po celý rok budí v každém pozorovateli australského lesa tolik zájmů a oblažují na prvý pohled duši jeho tak, že nemohu těch skvělých květin pominouti zde mlčením.

Mám tu na mysli přečetnou rodinu ozdobných keříčků a stromků, které krášlí skoro výhradně jenom Australii a přilehlé ostrovy.

Na prvý pohled byste řekli, že poznáváte v nich staré své známé

*) Prof. Tate uvádí ve svém klíči Jihoaustralské flory sedm druhů boronií. Druh rozšířený v Západní Australii slove B o r o n i a m e g a s t i g m a.

z Evropy, kvetoucí vřesy s pestrými korunkami, seskupenými v bohatý hrozen květní. Ale připomeneme-li si, že v australských zemích nikde vřes neroste, a nahlédneme-li do korunek, poznáme dle ústrojů tam uložených, že díváme se na proslulé květiny novoholandské, nazývané v botanice e p a k r i s.

Již řecké jméno jejich značí, že horské výšiny jsou pro ně nejmilejším domovem. Odtud zovou se po česku rostlinami postrmincovitými.

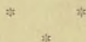
Rodina postrminců jest v Západní Australii velmi četná. Odborné knihy udávají, že tam roste na 160 rozličných druhů. Ale celá Australie honosí se dokonce počtem skoro dvakráte tak velikým.

Okoušel jsem i zasládlých bobulek některých postrminců a rozpomínal jsem se, když jsem je trhal na svých potomních cestách v Modrých horách, na soudruha Labillardièréova, nadšeného botanika francouzského.

Riche to byl, jenž ho provázel právě před sto lety všudy na výzkumných výpravách po Australii a pomáhal tak obohacovati herbáře.

Ale horečná touha sběratelská zavedla přírodozpytce do takových houštin, z nichž nebylo východu. Život jeho byl již na kahánku, a Riche byl by zahynul jistě hlady, kdyby bobulky postrmincové nebyly právě dozrávaly a neudržovaly ho při silách, dokud pomoc nepřišla.

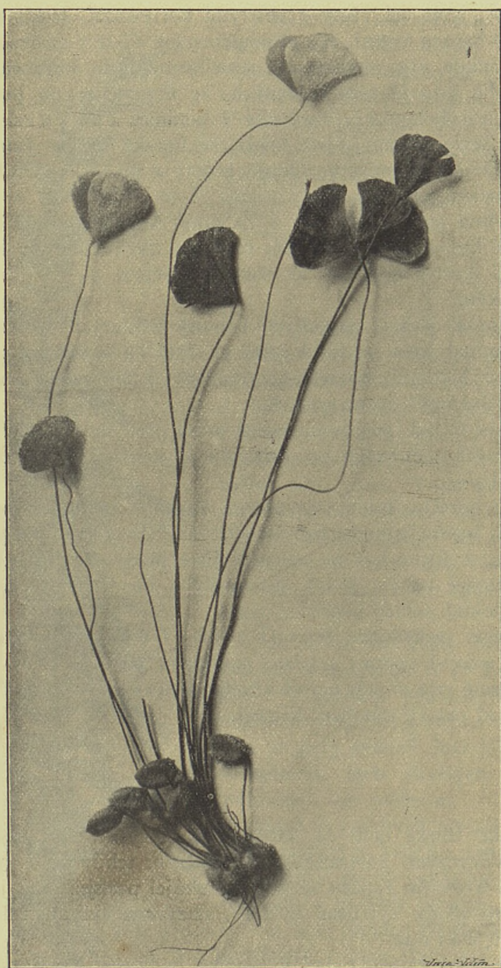
Jméno postrmince S t y p h e l i a (L e u c o p o g o n R i c h e i) souvisí podnes s touto památnou událostí a vyvolává v nás maně vzpomínku na odvážného cestovatele Burka, s nímž však osud naložil mnohem krutěji.

Také Burke ocitl se, když před čtyryciti lety prozkoumával vnitrozemí australského kontinentu, tehdy ještě neznámého, v krušném zápasu se smrtí a ukájel pak již hlad jenom drobnými plody výtrusné bylinky, nazývané od australských černochů n a r d u.

Ale smrt zvítězila nad vysíleným badatelem, a Burke zaplatil výzpyt australské pevniny vlastním životem.

Aby aspoň soudruzi jeho vyvázli z jisté záhuby, ponechali Burka na smrt sesláblého na široširé poušti, zásobili ho ještě

Australská kapraď Marsilia
s listím a škrobnatými plodnicemi
užívanými ke přípravě chleba.

na několik dní plody nardovými a džbánem vody a ponechali ho tmavé noci a skučivým větrům na pospas. Živého Burka nikdo již pak nespatřil.

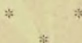
Bídná byla to krmě, jež prodlužovala život účastníkům tehdejší výpravy provedené po prvé od jihu na sever až k moři.

Jak neměl jsem býti duchem při smrti Burkově, když jsem spatřil bylinky nardové růsti na australské půdě?

Podávám zde obrázek zajimavého toho rodu bylinného, sňatý fotograficky s nasbíraných exemplářů.

Botanické jméno památné té rostliny kapraďovité jest M a r s i l i a. Četné výtrusnice její uloženy jsou v několikerých přehrádkách zvláštního plodu, podobného poněkud tvaru fazolovému a obsahujícího v sobě trochu škrobovitých sloučenin.

Obsah plodů nardových znají černí domorodci již ode dávna a mohou z nich připravovati za nedostatku jiné potravy mouku na dělání chleba. *)

Ale nejen botanik, než i také živočichozpytec bude se viděti za prvé návštěvy australského lesa jako v eldoradu svých vyplněných tužeb. Zvláště kdo oblíbil si pozorovati život drobných příslušníků říše hmyzí, nevyjde z úžasu nad podivuhodnými tvary pestrých broučků, vyzáblých pakobylek, kousavých mravenců, obrovských švábů a j.

Co tam třpytných chroustů a skvělých babek s nádherným leskem a zářivou barvou nejjasnějších smaragdů, když blahovičníky kvetou! Zda nepodobá se některého léta všecken bělostný jejich květ samým šperkům posetým drahokamy?

Takovou ozdobou eukalyptových ratolestí bývá zvláště brouček, zastupující v Australii naše májové babky a zvaný A n o p l o g n a t h u s B o i s d u v a l i.

Ještě skvěleji jest vyzdoben A. v i r i d i a e n e u s a A. p o r o s u s.

---

*) M a r s i l i a q u a d r i f o l i a roste i na vlhkých místech některých zemí v Rakousku, ale Čechám chybí. Týž druh uvádí prof. Tate v Australii Jižní. Jiné formy australské jsou: M a r s i l i a N a r d u, M. D r u m o n d i, M. s a l v a t r i x a j. Etymologie druhového tohoto jména mluví zřejmě, že může býti marsilie skutečnou z a c h o v a t e l k o u života.

Australský krasec
Cyria imperialis.
Přír. vel.

Jiný druh nazván jest ke cti nešťastného Odewahna jeho jménem. Všickni členové tohoto hojného rodu zvyšují krásu kvetoucích větevek a pučícího mlází.

Žel jenom, že nesčetné roje zelených chroustíků australských (Diphucephala), jen málo větších nežli moucha domácí, vrhají se na třešně a občas i na mladé osení, ožírají všecko listí a ničívají slibnou úrodu nadobro hned v počátcích.

Podobných škůdců velmi nebezpečných australskému hospodářství má nejmladší zemědíl slušnou řadu, a státní hmyzoznalci nestačí podávati zprávy a návrhy, jakých prostředků užívati, aby morová ta rána byla zažehnána.

Z pozorování těch vyšla od australských entomologů zajímavá pojednání, doložená věrnými obrazy barvotiskovými a poučující hospodáře, jak vyvarovati se nezvaných hostí ještě v pravý čas.

Spisem toho druhu jest dílo mého melbournského přítele Frenche. *)

Že také poetičtí zlatohlávkové bývají častými hosty květu blahovičníkového, poučíme se ve hvozdech australských velmi záhy.

Australský krasec Stigmodera variabilis.
Přir. vel.

Ale kovovým leskem svým vynikají naši domácí druhové nad příbuzenstvo zlatohlávků australských. Za to však ostávají daleko za nádhernou mosaikou, jakou se honosí zlatohlávkové v zemích našich protinožců.

Že výzdoba jejich krovek jest velmi malebná, ukazuje již přiložený obrázek, neřku-li sám brouček pozorovaný na bílých vločcích rozkvetlého eukalyptu. Viz obrázek na stránce 96.

* *
*

Nejednou zalétá na kvítí blahovičníkové i prosaický chrobák, svého povolání koprofág, povznáší se nad nízké své zaměstnání a prožívá aspoň na krátko luznější život uprostřed medového nektaru.

*) A Handbook of the Destructive insects of Victoria by C. French, Government Entomologist. Melbourne 1891—3. I. II.

Podivná to shoda! Také drobnější jeho jmenovec v Čechách žijící opouštívá občas kal všedního svého života a usedává mezi pestré květy naší luční flory.

Jméno památného toho chrobáka australského, zobrazeného na str. 9., jest Bolboceras rhinoceros.

* *
*

Ale velebil-li jsem skvělý lesk australských chroustků a chroustů, jak mám vylíčiti slovy nádheru australských roháčů z oslňujícího rodu Lamprina? Celé tělo jejich září zlatem, sameček zlatožlutě a samička zlatozeleně nebo modře.

Australský krasec Stigmodera macularia. Přir. vel.

A což obrovští krasci zdobící květy akaciového houští! Zda nepodobají se někteří zelenému drahokamu zlatem dole vroubenému?

Také podivuhodný rod příbuzných Stigmoder oblažuje oči nadšeného entomologa.*) Jak různí se jejich tvary, barva, velikost, lesk, výzdoba? Či nezajímá oko každého diváka podoba dvou druhů krasců zde zobrazených? Zda nejsou ladně kolorovány krovky broučího rodu Cyria, žijícího jako larva v banksiích?

Že pak jsou též mezi australskými nosatci pravá monstra, který sběratel exotických brouků by o tom nevěděl?

Než i každý jiný pozorovatel jistě by se potěšil, kdyby viděl, jak některý druh září všemi barvami duhovými (Chrysolophus spectabilis) a staví se po bok proslulému nosatci briliantovému z Brazilie.

* *
*

Méně potěšení ze všech těch krás přírodních mívají australští černoši a radují se z pestré říše hmyzí jen tehdy, podařilo-li se jim, aby našli co nejvíce larev, oblíbených u všech domorodců jako lahodná pochoutka. Pro svou velikost jsou

*) Stigmodera heros, grandis, Parryi, Mniszecki, sanguinea, suturalis, flavocincta, Australasiae, octospilota, interposita, grata, vegeta, Adelaidae, Jekelli, Burchelli, octomaculata a m. j.

Australský tesařík (C n e m o p l i t e s e d u l i s). Domorodci jídají jeho larvy jako zvláštní pochoutku. Přir. vel.

Larva jedlého tesaříka Cnemoplites edulis.

jim zvláště milý larvy obrovských tesaříků, podobných našemu rodu Ergates a zvaných E u r a n a s s a a C n e m o p l i t e s.

Dobývati larvy z lesních kmenů umějí australští černoši velmi zručně, jídajíce získanou kořist buď v horkém popelu opečenou nebo výminečně také syrovou.

Obrázek sem položený představuje tesaříka C n e m o p l i t e s e d u l i s. Již jeho druhové jméno znamená, že jest broukem jedlým.

Mnoho zajímavých poznámek o australských broucích a jiném hmyzu snesl neúnavný přírodozpytec, přítel Tepper v Adelaidě, sepsav několik pojednání založených na dlouholetém pozorování. *)

Na jiném místě naskytne se mi opětná příležitost, abych upozornil čtenáře na jiné zvláštnosti života, jakými se někteří drobní živočichové australští vyznamenávají.

* *
*

*) Common Native Insects of South Australia. A popular Guide to South Australian Entomology by I. G. Tepper. Adelaide. I. Coleoptera. II. Lepidoptera.

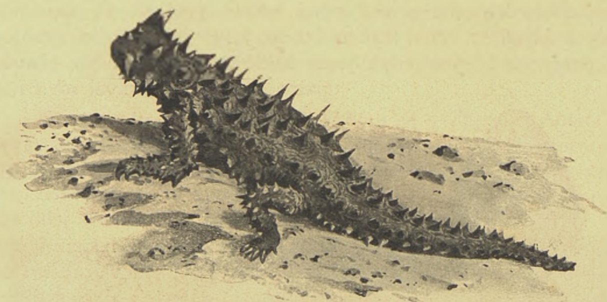
Scink ufatý
(Trachysaurus rugosus).

Že však narazím na podivuhodného ještěra australského hned za své prvé procházky lesem karakatským, nenadál jsem se.

Bylo to ve hvozdě banksiovém, když jsem, oči ke květům pozvedaje, klopýtnul o líného netvora a z klidu jej vyrušil.

Mně zdálo se, že se povaluje přede mnou spíše obrovská šiška smrková stloušti lidské ruky, nežli živý ještěr. Tak málo bylo v něm života.

Na útěk vyplašený ještěr nepomýšlel. Když udělal několik kroků ku předu, zastavil se opět, jako by mu byla chůze proti mysli. Marně jsem se snažil, abych ho přiměl k čilosti dupáním.

Trnitý ještěr moloch
(Moloch horridus).

Teprve když jsem se ho dotýkal proutkem, ještěr počal se opět neohrabaně hýbati a zalézal líně, ba ospale do houští. Vhodně pojmenovali ho proto australští kolonisté sleeping lizard, t. j. spící ještěr.

Viděl jsem opět australskou zvláštnost a skutečnou podivnůstku, jež ale nebude poslední. Z celého zjevu vyhlížely počátek tvůrčí síly přírodní a pravěká minulost.

Povrch ještěra byl samá šupina a upomínal na chudozubého ssavce luskouna.

Kdyby nebyl lezl, sotva by člověk uhodl, kde má hlavu a kde ocas. Tak jsou si oba konce ještěřího toho těla podobny. Na prvý pohled se zdá, že to ještěr, jenž přišel někde o zadek. I nazván jest proto scinkem ufatým (Trachysaurus rugosus).

Podivuhodný ten ještěr neušel pozornosti prvních mořeplavců, kteří přistali ke břehům Západní Australie. Zmiňuje se o něm již odvážný Dampier, jenž podal o těch krajích poprvé věrné zprávy.

Ale mnohem později zvědělo se o scinku ufatém, že rodí mláďata asi tak, jako to činí u nás mnohá ještěrka živorodá.

V podivném vzezření zápolí se scinkem ufatým ještě několik jiných ještěrů australských. V Australii Západní je to trnitý ještěr moloch (Moloch horridus), tvor sice zcela nevinný, ale proto přece „horským ďáblem“ nazývaný.

10*

Za naší plavby do Australie choval lodní lékař molocha po několik neděl, aniž zajatý ještěr něčeho požíval. A přece byl čilý a běhal na mém stolku vesele, když jsem si ho vypůjčil k pozorování. Jen když jsem bodlinaté jeho tělíčko přitiskl opatrně ke stolu, ustával na chvíli ve běhu.

Australský ještěr
Nephrurus asper.

Teplejší kraje australské pevniny vykazují ještěry ještě podivnější. Jeden z nich zobrazen jest již na stránce 7. Ozdobný jeho nákrčník upomíná na létací blány, jimiž se vyznamenávali obrovští plazové za dávných dob geologických.

Ještěr obojkový čili okružnatý (Chlamydosaurus Kingii) — tak zove se mohutná ještěrka teplé Australie — umí se brániti proti nepříteli hrdinsky. Když rozčepejřil svůj blanitý nákrčník a vypoulil zuřivě oči, vztyčuje tělo a kousaje, útočí i na člověka. Dá-li se pak na útěk, skáče nejprve jako klokan a utíká teprv potom jako jiní ještěři, běhaje po čtyrech.

Z poslednějších výprav do nitra australského přinesli přírodozpytci opět nové a překvapující ještěry. Některé z těch podivínů získal jsem od prof. Spencera jako dar pro České museum. Nejpodivnější z nich jest Nephrurus asper. Postačí obrázek, aby sám vypovídal, jak přepodivně jest tento plaz do australského světa vypraven.

* *
*

Procházkami při písčitém pobřeží mořském nasbíral jsem v okolí Fremantlu nemnoho zkušeností. Kromě četných srdco-

vek a ústřic (Ostrea glomerata) vyvrhovaly vlny na břeh také ojedinělé skořápky mořských perlorodek (Meleagrina margaritifera a M. radiata). Byly tam zaneseny z teplejších vod severozápadního pobřeží, kde je také středisko perlolovu.

Lovem perel a perlorodek zabývají se v Západní Australii již od několika let hlavně Malajci, Žaponci a domorodí černoši. Slušný příjem plyne z vývozu perleťových skořápek surových.

Mladý pelikán ve hnízdě.
Fotografoval De Le Souef v Melbourně.

Ale ob čas vylovují lovci zároveň s perlorodkou drahocenný její výměšek uložený mezi měkkým jejím tělem a mezi skořepinou. Jsou zaznamenány případy, kdy utržilo se za jedinou perlu tam vylovenou až 40.000 korun.

Na umělé založení ústřicových parků zákonem chráněných pomýšlí se v Západní Australii již delší dobu. Zkušení znalci pronášejí se o ustřicovém bohatství toho pobřeží co nejpříznivěji.

Na pobřežních výspách černaly se místy tlupy kormoránů a sdílely přátelství s pelikány (Pelecanus conspicillatus), jejichž kolébkou jest blízký ostrov, nazvaný podle hnízdiště těchto nenasytných opeřenců jejich jménem.

V sousedství ostrova Pelikáního slétávají se jednou do roka tisíceří drobní pinguini (Eudyptula minor) a vy-

váději tam na svět mladou rodinu. Odtud jméno ostrov Pinguiní. Jak drobný ten druh tučňáků hnízdí, ukazuje přiložený obrázek. Pěkně vycpaný exemplář lze viděti v Českém museu.

Skalnatější ostrůvky západoaustralské jsou hnízdištěm mořských opeřenců již od pradávných časů. Jako památka z těch dob zůstaly po nich mohutné vrstvy naneseného trusu, vyváženého nyní jakožto ptačí guano zvláště ze skalnatých

Hnízdící pinguin Eudyptula minor.
Fotografoval D. Le Souef v Melbourně.

bradel Houtmanových neboli ostrovů Abrolhoských, potom z archipelagu Dampierova.

*　*
*

Hlavní město Západní Australie leží od Fremantlu, nazvaného tak k uctění kapitána téhož jména, asi 20 km. na sever a při téže trati železniční jako Karakata.

Cihlová budova Perthského nádraží vypadá pěkně, a patrioti západoaustralští rádi se jí chlubí ve všech ročenkách kolonialních, zovouce ji pravou ozdobou města Perthu.

Když kladli ke stavbě nádražní stanice první kámen — je tomu již přes dvacet let — mluvilo prý se o budoucnosti osady v celé kolonii. A skutečně počalo tehdejší městečko rychle

vzkvétati. Městem stal se Perth teprve asi tou dobou, když nádražní budova povznášela se již nad úroveň ulice.

Od těch časů přibylo residenci Západní Australie mnoho kamenných paláců a cihlových budov. Nejedna založena jest monumentálně. Trestanci získali si mnoho zásluh, že byla stavba městské radnice k rychlému konci přivedena.

Kdo poznal již architekturu americkou ve veleměstech nad Hudsonem a při Michiganu, uvykne brzy tvářnosti a slohové směsici budov australských.

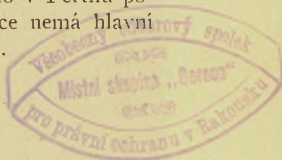
I mnoho jiných zřízení v městě upomíná na životní způsoby světa Kolumbova: ulice široké, rovné, křižující se v pravém úhlu, makadamované, elektricky osvětlované a spojené drahou elektrickou. Za parných dnů voní celé město asfaltem.

Elektrického spojení potřebuje Perth svrchovaně. Jeť město rozloženo daleko široko.

Nízké domky, obyčejně o jednom poschodí, seřaďují se ve dlouhé ulice. Místy přerývají je úhledná stavení letohrádková s květnicemi a sady.

V Australii dávno jest již zvykem, že bydlí každý v kotédži sám se svou rodinou, jsa domečku svého buď majitelem nebo nájemcem. I na této britské půdě platí známá slova: můj domeček, můj zámeček.

Vysokých stavení činžovních, pnoucích se v Americe až do samých oblak, residence nad Labutí řekou nemá. Proto počítá se v Perthu více domů nežli ve mnohém velikém městě evropském. Toliko za jediný rok z posledních let bylo v Perthu postaveno na 500 domečků a letohrádků. A přece nemá hlavní město Západní Australie ani plných 40.000 duší.

* *
*

Střediskem spolkového shromáždění bývá městská radnice.

K otázce, co znamenitého je v Perthu, odpovídali nám občané: „Což jste ještě neviděli Town Hall? Stojí za podívání. Radní dvorana může v sebe pojati na 2000 lidí."

Šli jsme se tedy podívat na radnici, na parlament, palác guvernérův, kostely, museum, veřejnou knihovnu, jak se sluší na každého nováčka v cizím městě evropském, neřku-li ve světě australském.

Kolik bank má Perth, z paměti již nevím. Ale četné nápisy věštily, že peněžních ústavů je tam mnoho. Každé malé městečko, ba každá dědina australská má několik bank. Jak by jich nemělo míti více město, jež jest sídlem kolonialní vlády?

Také chrámů mají v Perthu mnoho, a duchovní pastýři mají co dělati, aby udrželi ovečky svého stáda pohromadě. Konkurence je veliká. Své božiště mají tam muhamedáni, synagogu židé, boží stánky všelicí sektáři, katedrálu jednu protestanti, druhou církev římsko-katolická a t. d.

* *

*

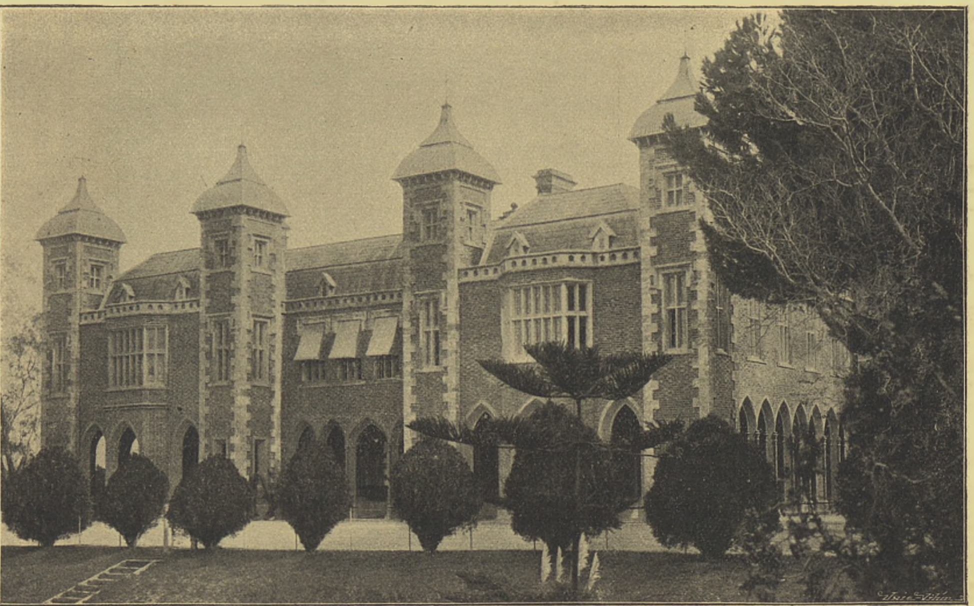
Pro guvernéra vystavěla kolonialní vláda zámek s tanečními síněmi. Jak hrdě vypíná se guvernérova residence nyní, a jak bídně vypadaly chýže, v nichž sídleli kdysi první zástupci královského trůnu anglického!

Stromoví, keře a kvítí, snášené do podnebí australských krajů ze všech dílů světa, kvetou v guvernérově parku po celý rok. K piniím italského nebe pojí se tam mohutné trsy nopálů středoamerických, k zasmušilým cypřišům subtropické palmy, k dubům vysílají své větve araukarie, význanmé pro jižní polokouli, k stromovitým kapradinám nachyluje svou korunu perujský vinobob pepřem dýšící, kalifornská sekvoje mohutní o závod s liliovitou kordylinou, a Flora Nového Zélandu bují v nové vlasti jako ve své domovině.

Náměstkové královské moci anglické mají v australských osadách zlaté časy. Bydlí jako králové a žijí jako králové. Ale starostí a práce mají mnohem méně.

Leč také práva jejich jsou malá, a vznešený guvernér není v koloniích australských skoro nic více, nežli je vyslanec v cizím státě.

Každá kolonialní vláda australská představuje úřad samosprávný, a zástupce britské moci je v ní jako páté kolo u vozu. Kolonie uskutečňuje půjčky podle chuti svých zástupců ve sněmovnách, přispívá na britské loďstvo, ale vymiňuje si, aby stálo na stráži ve vodách australských, odměňuje guvernéra ročním služným asi 100.000 korun, předkládá mu k potvrzení rozsudky vynesené nad odsouzenci k smrti a nic nenamítá — jak

Guvernérův palác v Perthu.

uštěpační kritikové praví — dává-li guvernér slavné hostiny a navrhuje-li, aby republikanští vlastenci byli vyznamenáváni řády a povyšováni do vyšších stavů.

Když dují větrové teplí, a slunce počne nemilosrdně hřáti a páliti — a tak tomu bývá v Západní Australii po tři měsíce — opouští králův náměstek svůj zámek v Perthu a prožívá příjemnější chvíle na čerstvém povětří mořském. Útulný letohrádek na malebném ostrůvku, známém již prvým mořeplavcům jakožto Rottnest, hostí pak guvernéra po několik neděl.

* *
*

Pestrou vegetací všech zemských pásů vykrášlen je také městský park. Zástupcové obce postarali se záhy, aby byl proň vykázán pozemek co nejrozlehlejší a mohl sloužiti radostem života a zdraví i v těch dobách, až doroste Perth v očekávané veleměsto.

Zdravotní ten zájem jeví se ve všech lidských sídlech australské pevniny. I skrovných dědin pravou péčí jest, aby si založily sady a květnice pro potěšení a tělesný rozkvět svého občanstva.

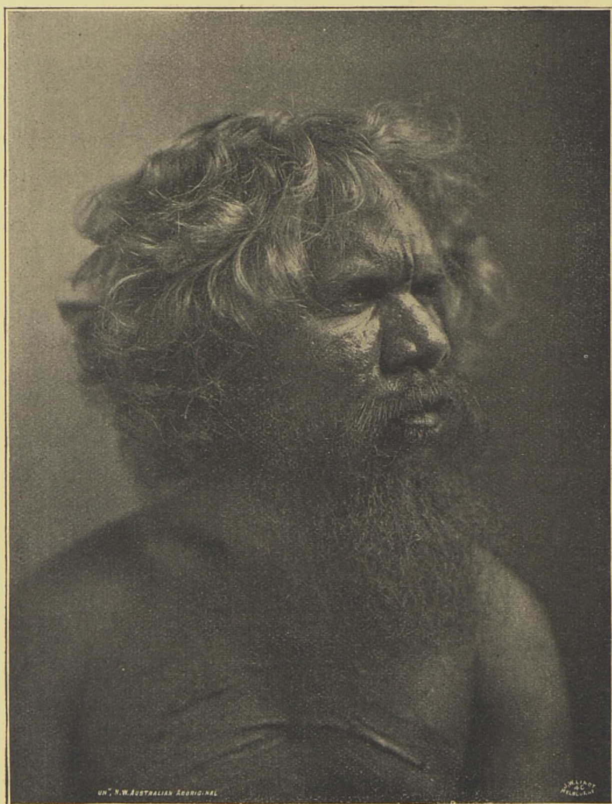
* *
*

Za své návštěvy zvěřince, jenž vzal v Perthu počátek působením aklimatační společnosti, spatřil jsem mezi přišlými hosty také černou tvář australského domorodce, chlapíka nehezkého, šeredného. Ošumělý cylindr na hlavě posazený krásy mu nepřidal.

Bylo to poprvé v mém životě, kdy jsem se mohl zadívati do odporného obličeje člověka, jehož plemeni zvoní již umíráček.

Přišel jsem sice na půdu australskou o více než dvě stě let později nežli Dampier, ale dával jsem anglickému mořeplavci za pravdu, když nejstarší tvor lidský objevil se přede mnou.

Také Dampier nedíval se ve tvář Australana s blahým pocitem a mohl obhájiti svědomitě svůj výrok: Australan je vzezření velmi ošklivého, na němž nemůže se nám líbiti pranic.

Australský černoch

Brady nemá, za to však má veliký nos, nadufelé rty a široká ústa.

Jiný pozorovatel žasl nad ohyzdností australského člověka tak, že ho nazval souborem vší ošklivosti, přirovnávaje šklebivou jeho tvář k paviánu.

Ze škaredého a zamračeného vzezření australského černocha černou srstí pokrytého sotva kdo se může radovati. Zdá se vám, že se díváte ve tvář bytosti tupé a zarputilé. Veselý úsměv jeho rtoma nepohrává, a celé hnutí jeho mysli a všecka tělesnost připomínají diváku tvora, jenž žije ještě v prvých počátcích lidského rozvoje.

Tak prý tedy vypadala první stadia člověka stvořeného k obrazu božímu. A jako slitoval se Tvůrce všehomíra nad zvířaty již vymírajícími a kázal jim živořiti ještě aspoň v australských krajích v pravěké podobě, tak i do dneška ponechal žíti v nejmladším díle světa lidstvo, jež pokládá se od předních anthropologů za plemeno nejstarší a zároveň za nejníže stojící.

Kdežto jinde ve světě vzešla z člověka pravěkého a neumělého bytost ovládající duchem nebe i zemi, zachovalo prvotní lidstvo australského kontinentu pravěký svůj ráz až do dneška a nepovzneslo se nad dávnověký svůj stav vysoko ani tělesně, ani duševně.

Jak dávno tomu, kdy Australie spatřila prvé lidi, kdo troufá si nám pověděti?

Tvrdí se, že zalidňovací proudy valily se ze severu na jih, a že obyčeje a mravy lidského plemene jižního jsou nejpodobnější prvotnímu stavu australského člověčenstva.

Jak neměl jsem tedy zanechati všeho pozorování zajímavých opeřenců západoaustralských, snesených do zoologické zahrady s velikou pílí, a všímati si raději západoaustralského domorodce jakožto člověka s pravěkými známkami někdejších našich předků a jakožto zástupce plemene, jež jest z celé Australie nejstarší?

* *
*

Nízký stav domorodého člověčenstva žijícího ještě v době kamene byl příčinou, že přistěhovalci evropští nezacházeli s australskými černochy jinak, nežli jako se zvěří. Místy je

Australští černoši navrátili se z lovu do své chýže.

stříleli jako škodnou, místy je otravovali nejúčinnějšími jedy. Zvláště dobré služby jim prokazoval otrušík.

Ještě před dvacíti lety tázali se kolonisté norského přírodozpytce Lumholtze *), když v Australii prodléval a národopisné sbírky zakládal: Kolik černošských lebek chcete? Několik hlav odstřelených škůdců našich můžete míti ještě do rána.

Není tomu dávno, kdy pastýři jakožto čeledínové australských osadníků vyzdobovali si své chýže lebkami zastřelených černochů a kdy i vychloubali se, kolik kdo sprovodil se světa „černých vran".

Jednání své omlouvali pastevci slovy: Černoši ukradli nám ovci, krávu, koně. Jak jinak nakládati se zloději a lupiči?

Ale práv, jež si běloši do Australie přibyli osvojili, černí domorodci chápati nemohli. Ode dávna, co ze zvěře ve své vlasti ulovili, ať to byli klokan, oposum nebo pštrosovitý emu, kurovitý tabon a kakadu, bylo jejich majetkem, a za svůj majetek pokládali také dobytek, jejž tam běloši chovali.

Ze zápasu o jmění vyvinul se zápas o život, a černoši propadli vyhlazení. Kdekoli se usadili běloši, zmizeli domorodci.

Vydaný zákon chránil sice i černochy, ale nadržoval bělochům. Kdo mohl oznámiti soudům černého vraha bělochova, dostal 100 liber odměny, kdo udal bělocha jakožto vraha černochova, měl nároky na odměnu 25 liber šterlinků.

Ale kterýpak Evropan vyzradil vraždu, spáchanou na černém domorodci bělochem? A svědectví vydávané od černochů proti bělochům neplatilo.

Ký div, že počítá se v Australii již všeho všudy asi půl statisíce původního obyvatelstva.

Ve větších osadách australských vídá se černý domorodec zřídka. A objeví-li se, jest ustrojen v oděv evropský.

Stálo mnoho práce, nežli přiměl běloch australského černocha, aby se odíval. Teď přicházejí domorodci do evropských osad jakž takž již ustrojeni. Usmolený cylindr a děravý kabát dovršují směšnost bosého divocha.

Divé mravy a obyčeje podržují černoši ještě v odlehlých končinách, ale v sousedství bělochů přizpůsobili se zvykům svých pánů.

---

*) Unter Menschenfressern. Eine vierjährige Reise in Australien. Von Dr. Karl Lumholtz. V Hamburce 1892.

Tábor domorodců západoaustralských.

Tábor černochů ochočených a spatřovaných na blízku osad australských kolonistů upomíná na tábořiště našich cikánů. Z někdejších vládců a pánů, jichž vlastnictvím byla celá pevnina, stali se příchodem kulturního člověka psanci a nevolníci právě tak, jako pozbyli vlastní půdy rudoši v Novém světě.

Krutý osud, jenž nemilosrdně stíhá každé divé plémě na světě, zmírněn byl od několika let zemským zákonem, zabezpečujícím domorodcům aspoň živobytí. Každý australský černoch nabyl tak jakéhosi práva, aby mohl žádati u příslušného úřadu zaopatření pro celý svůj život.

Ale dobrodiní toho užívá v celé Západní Australii jen přes půl tisíce domorodců. Několik tisíc jiných černochů potlouká se raději ve volné přírodě, navštěvované od bělochů jenom v nejřidších případech. Děje se tak pouze za výprav stále ještě pořádaných do krajů buď málo známých nebo ještě zcela neprozkoumaných.

Na zaopatřování domorodců pokrmy a přikryvkami vydala kolonie Západoaustralská r. 1900 celkem přes 200.000 korun. Tolik tedy činí roční úrok za to, že mohou míti Evropané tam

usedlí v držení ohromné lány země, jež svou rozlohou se rovná polovici celého evropského Ruska.*)

Protektorát nad černochy, svěřený zvláštnímu úřadu, zřízen byl ústavně i v ostatních koloniích australských.

Ale již před tím pečovaly o domorodce četné misie. V Západní Australii byl učiněn počátek již r. 1840 od methodisty Smithiesa, jemuž se však zamýšlené dílo apoštolské mezi černochy nedařilo.

Šťastnější rukou ujali se apoštolování kněží katoličtí. Řád benediktinů to byl, jenž získal pro své záměry černé domorodce a učil je zdělávati půdu k trvalému osídlení. Roku 1846 měli benediktini již dvě stanice klášterní.

Horlivým působením biskupa Salvada prospívá misie, založená 130 km. na sever od Perthu a zvaná New Norcia, posud velmi dobře. V ní působí 5 otců a 47 laiků. Celkem čítá misie na 300 osob.

Blahodárný výsledek této misie spočívá v tom, že byla spojena škola (jedna pro hochy a jedna pro dívky) se školou života a že se kraj jindy opuštěný proměnil v úrodná pole, ve svěží lučiny, ve veselé farmy, v požehnané vinice a utěšené sídlo lidské společnosti.

V dílnách při misii založených opatřuje si klášter vše potřebné pro své hospodářství.

Černoši tam usazení bydlí v trvanlivých domcích, jež jim misie za jejich pomoci vystavěla, a obveselují se hudbou sborové pěstovanou.

Za zásluhy, jichž si Španěl Salvado získal, stal se jako zakladatel katolické misie v Západní Australii biskupem.

Křesťanského díla mezi australskými černochy ujali se před dvanácti lety také trapisté, ale působí u vzdálených protinožců blahodárněji, nežli jejich spolubratři na půdě evropské. Tam nedaleko zálivu, zvaného Beagle Bay, v Zemi Dampierově (při 19° j. š. a 123° v. d.) nerozléhá se mezi řeholníky jenom věčné jejich memento mori, ale misie západoaustralských trapistů hlásá mezi černými domorodci křesťanskou lásku slovem i požehnanými skutky.

*) Kolonie Západoaustralská má v rozloze přes 2,500.000 km^2 se 180.000 obyv. (r. 1900). Z těch bylo 117.000 pohlaví mužského a 63.000 pohlaví ženského.

Australská černoška.

Horký kraj, v němž se trapistská misie usadila, hostí posud černochy divoké. Nahá jejich těla, pestře pomalovaná, vysílala na hlasatele slova božího strach a hrůzu. Ale nyní odříkávají někdejší kanibalové australského severu již otčenáš ve své mateřštině: Žerada ibaldierada kalpaň kourvol minendier gnilaol voč joňgoreč dien....

Trapisté severoaustralští zaučují domorodce různým pracím. Na misijní stanici jejich viděti lze již nyní nově založené sady datlovníkové, kokosovníkové, ananasové, tamarindové, papajové, manihotové. Také rýže pěstuje se tam vedle třtiny cukrové, fíků, vinné révy, melounů, zelí, tabáku a j.

Nyní počítá se na misijní stanici trapistské skoro celý tucet bratří a skoro tolikéž laiků. Péčí jejich vyučuje a vychovává se na 70 dětí černošských. Pokřtěných domorodců má trapistská misie Beagle Bayská na 200.

Podrobnější vypsání misijního působení mezi australskými domorodci na základě vlastního pozorování uložím na jiném místě tohoto díla.

* *
*

Mouchy sužovaly nás jak za vycházek po lesích, tak i ve Fremantlu a Perthu, na ulicích i v domech.

Rozpomínal jsem se zase na slova Dampierova: Australští černoši mají víčka oční pořád přimhouřena, aby jim do očí nevlezly mouchy. Hmyz ten je tak dotěravý, že ho člověk ani žádným vějířem zapuditi nemůže, a vlezl by mu do nosu i do úst, kdyby se neoháněl oběma rukama. Jen odtud pochází, že australští černoši, jsouce sužováni od dotěravých much od mladosti, očí svých nikdy úplně neotvírají, nedívajíce se do dálky jinak, nežli když hlavu zvednou výše.

Roje much snášely se na mne v pralesích, u moře, v zálivech, v sadech, na silnicích, v domech, v Australii, Tasmanii i na Novém Zélandě a pokrývaly ob čas v úžasném množství celý oděv.

Nic nekazilo mi náladu uprostřed vznešeného hvozdu tak, jako dotěravost muší drobotiny, počítané mezi veliká soužení všech končin australských.

Tvářností svou podobaly se všecky mouchy naší mouše domácí, ale neměl jsem v sebe tolik důvěry, abych je mohl za takový druh veřejně prohlásiti.

I pojal jsem již tehdy úmysl zjistiti muší ten rod a druh zcela bezpečně. Nasbíraný materiál zaslal jsem pak odborníku na slovo vzatému.

K dotazu mému oznámil mi vynikající entomolog, dvorní rada Brauer z Vídně, tuto zprávu: Mouchy, nasbírané Vámi v australských zemích, náležejí rodu Musca domestica, var. australis.

Širošírý svět je tedy vlastí dotěravé mouchy domácí. Ale někteří tvrdí, že druh ten neobjevoval se v Australii před příchodem bělochů a že byl tam zastoupen tvorem jiným. Teprv

Typy australských domorodců.

s Evropany přišla prý k našim protinožcům nynější moucha domácí, a zatlačivši rod tam již ode dávna rozšířený, opanovala celou pevninu. Tak alespoň tvrdí ve svém díle R. v. Lendenfeld. *) Není však mi povědomo, jak by mohl řečený spisovatel uvedenou zprávu odůvodniti a jakými údaji historickými mohl by ji doložiti. U entomologů australských pídil jsem se po zjištění toho marně.

V obchodech potravinami, v masných krámech a ve skladech ovocných nevědí si rady, jak se zbaviti myriad much, pokrývajících často hrušky, banány, oranže, žaponské mišpule, třešně a j. ovoce v té míře, že potravina zdá se býti zastřena černým závojem.

* *
*

Ceny potravin a výrobků vyložených v ulicích perthských za výkladními skříněmi byly, srovnával-li jsem je s cenami u nás obvyklými, zhusta vyšší, v některých případech nižší.

Zvláště drahé byly výrobky. Tak na př. ve velikém skladě obuvnickém prodávaly se pěkné kožené botky pro pány po 24, 30 až 36 korunách, méně úhledné za 18 korun (dle našich peněz počítáno).

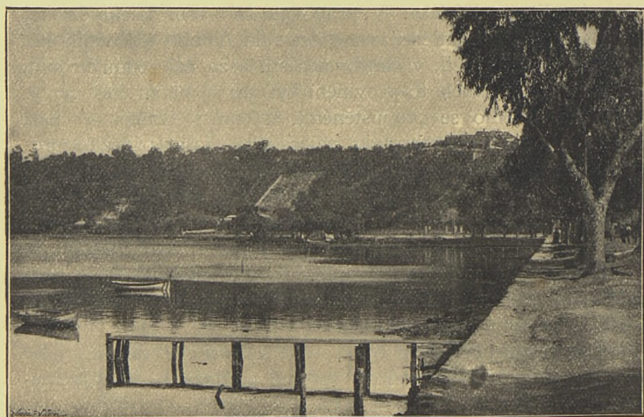
Obuvnické zboží přiváží se do Australie zhusta z Ameriky a Evropy. Vídeňské továrny mají na dovozu těchto výrobků slušný podíl, ale poslední dobou překonávají je firmy americké jak kvalitou zboží, tak i nižšími cenami.

Proto uznaly vídeňské továrny na obuv za dobré, vysílati do Australie agenty se vzorky častěji, aby mohly obstáti v soutěži se zbožím americkým i na dále.

Z potravin platí se v Západní Australii zvláště draze vejce, tucet (nikoli mandel) až za 2 K 40 h. Přijde tedy jedno až na 20 haléřů, řídčeji na 15 haléřů.

Za anglickou libru (0.45 kg) masa platí se teď ve větších osadách západní kolonie 1 K, za vepřové maso tolikéž, za telecí až 80 h, za libru uzené kýty 1—1½ K, za máslo čerstvé 1½ K, za nasolené 1.4 K, za chléb 20 h, za libru kávy až 2.2 K, za sůl 10 h, za čaj až 3.6 K, za jablka 40—180 h, za tucet oranžů 30 h, za ananas (přivážený) 40—90 h, za tucet banánek (přivážených) 1.2—3 K.

*) Australische Reise. V Inomostí 1896.

Pobřeží Labutí řeky u Perthu.

V poměru tom jest také upravena mzda. Pomocníci zahradničtí dostávají v Západní Australii denně 6—9 korun, sladovničtí 7—9 K, cihlářští 9 K, tovaryši truhlářští 12 K, ševcovští až 12 K, nádenníci 9 K, zedníci 13 K, dlaždiči 12 K a t. d.

* *
*

Ze všeho vychází na jevo, že jsme na půdě bohaté zlatem, a v zemích takových nebývalo a nebývá nikdy lacino.

Ložiska zlatonosného náplavu v nejmladším zemědílu pojednou objevená přivedla do Australie proudy nových přistěhovalců, a honba za bohatstvím přivedla mamonáře i do nejodlehlejších krajů.

Australie Západní přišla na řadu ze všech ostatních kolonií nejposledněji, ale dohonila v několika málo letech všecky ostatní.

Nahodilý nález malého chuchvalce zlata, objeveného na australském východě, způsobil, že bylo obyvatelstvo kraje jako

u vytržení. Je tomu již asi osmdesát let. Šťastným nálezcem byl vězeň, jenž pracoval v okovech na silnici u Bathurstu v Novém Jižním Walesu. Vypravovalo se o tom daleko široko.

Ale štěstí zbohatlého vězně netrvalo dlouho. Obvinili ho, že zlato někde odcizil, v chuchvalec slil a za nalezenou hroudu prohlásil. Za domnělé to provinění byl mu vyměřen trest nový.

Lépe nevedlo se propuštěnému trestanci druhému, jenž sloužil jako pastýř a hroudy nalezeného zlata příležitě prodával. I ten byl obviňován z krádeže.

Že však zlato skutečně v Australii se objevuje, oznámil věrohodně teprv cestovatel hrabě Strzelecki, předloživ zároveň ukázky zlatonosných rud guvernérovi Gippsovi roku 1840.

Strzelecki vzdělal se v Anglii v oboru zeměvědném a probadal na své útraty mnohé kraje australské, vydav o nich cenná popsání v jazyku anglickém. *)

Ale upozornění jeho bylo právě tak málo dbáno, jako dobrého zdání, jež pronesl ve veřejné přednášce slavný zemězpytec Murchison.

Geologické složení Modrých hor australských zdálo se býti Murchisonovi téhož rázu, jakým vynikal zlatonosný Ural, a proto mohl směle doporučovati britské vládě, aby vyslala do „Australských Kordiler" zkušené horníky, kteří by tam zakládali zlaté doly.

Ale hlas věhlasného geologa anglického v Australii slyšán nebyl. Australie neměla zkušených lidí, kteří by se byli podniku ujali.

Zatím se rozhlásilo po světě, že Kalifornie je ta země, kde každý kámen drží v sobě zlato a kde jedním rázem stávají se z nuzařů a žebráků boháči a milionáři.

Proudy zlatokopů valily se do Kalifornie ze všech stran. Také z východní Australie vyplulo do Nového světa na tisíce lidí zlata chtivých a vystoupili v San Francisku na pevnou půdu zaslíbené země.

Mnozí skutečně tam zbohatli, jiní pak navrátili se do Sydneye chudší, nežli byli před tím.

Ale zkušenost přinesená ze zlaté Kalifornie nepřišla v Australii na zmar. Bystřejší pozorovatelé hor východoaustralských

*) Jménem tohoto Slovana označeno jest v Australii několik míst, na př. Strzelecki Creck, Mount Strzelecki. Hrabě Strzelecki narodil se v Prusku 1796 a zemřel v Londýně 1873.

poznali nápadnou shodu jejich se složením horstva kalifornského, počali v zemi po zlatě pátrati, a za krátko byla objevena rozsáhlá ložiska zlata. Hrouda drahého kovu o váze jednoho centu byla makavým důkazem, jak nezměrné bohatství jest uloženo v zemi australského východu.

Co potom následovalo, je v Australii ještě v dobré paměti. Písaři opouštěli šmahem písárny, dělníci utíkali z dílen, pastevci zanechali stáda osudu, farmy náhle pustly, pluhy rezavěly, pole zarůstala býlím, silnice a cesty podobaly se mravenčímu tažení, a loupeže a vraždy byly na denním pořádku.

Tak tomu bylo v padesátých letech minulého věku v Novém Jižním Walesu.

Sousední kolonie Viktorie nechtěla v bohatství zůstati pozadu a vypisovala veliké odměny těm, kteří by odkryli zlatonosné kraje. Pověstný zlatokop Hargreaves vyzískal tak pojednou čtvrt milionu korun. A nežli prošlo několik měsíců, vydobylo se ve Viktorii za několik milionů korun ryzího zlata.

Městečko Melbourne oživlo přes noc a proměnilo se honbou lidí za mamonem ve veliké město. V přístavě sjížděly se koraby ze všech moří a vypouštěly na břeh nejpestřejší společnost. Každý příchozí měl jen jedno slovo na jazyku, a zlato bylo jeho heslem.

S heslem tím mizeli s korábů také námořníci, a zámořské lodi kotvily v zátoce bez pána a bez obsluhy.

Chlebodárci slibovali služebnictvu vyšší platy marně. Hlasu toho nikdo slyšeti nechtěl, a každý jako zimnicí lomcován chvatně chystal raneček svých skrovných věcí na cestu do zlatých polí. Jedni táhli pěšky, druzí ujížděli na koních, třetí dal se vléci párem psů, volů, krav, čtvrtý pospíchal s trakařem, károu, pátý odnášel všecko své jmění na zádech, copatí synové nebeské říše čínské obtížili svá ramena bambusovými tyčemi a prohýbali se pod váhou zavěšených košů a vaků, Skotové družili se svorně k Angličanům, Angličan k Irovi, Němec k Dánovi, běloch k černochům, Mongolové k Malajcům, úředník k pastýři, trhan ke švihákovi, příštipkář k advokátovi, učenec k nevědomci, pán k nepánu. Horečný ruch neutuchoval na cestách širými lány a lesy ani za dne, ani za noci.

Mnozí klesali již únavou a vysílením, ale ohlas rachotu, jaký zazníval do veliké dálky že zlatých polí, vzpružoval je k vytrvalosti, a sklíčená tvář všech blouznivců plála radostí,

když konečně ukázala se před nimi půda, posetá samými kopečky a hromádkami zlatonosného nánosu.

Z podzemních jam, hlubin a šachet otevřených vynořovaly se chvílemi postavy zlatokopů, aby vypíraly zlatonosný písek a štěrk, a oddělovaly kamení od drahého prášku, lupínků, zrnek a chuchvalců.

Pro samý chvat zakládali zlatokopové šachty jakž takž a kopali si nejednou svůj vlastní hrob. Kolik dygrů pochovalo se v ssutinách zlatonosného štěrku za živa, a kolika zlatokopům byly v jamách hnáty polámány!

Než všech těch nehod všímali si sousedé těsně vedle sebe kopající málo a ustávali v dolování a ryžování jen, když se slunce sklánělo za obzor. Střelná rána, vypálená ze stanu vládního dozorce, byla znamením, aby práce utuchly.

Ale západem slunce počínal zase nový život ve výčepnách a krámech. Bílí i černí policisté měli co dělati, aby udrželi pořádek. Rvačky, loupeže a vraždy znesnadňovaly jim těžké postavení.

Zhusta soudil lid provinilce hned na místě, a soudce Lynch, vychvalovaný od zlatokopů již v Kalifornii, konal znamenité služby také na půdě australské. Než dostavil se zákonitý soudce na místo zločinu, býval vrah již dávno zlynčován, a výrok soudního šetření byl: Sprovozen se světa neznámou rukou.

Slepá náhoda přála mnohým zlatokopům. Někteří z nich stali se boháči přes noc, ježto cena nalezeného chuchvalce zlata šla do tisíců liber šterlinků.

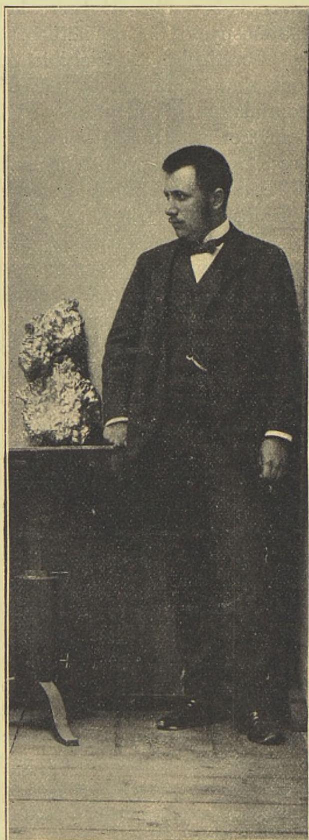
Proslulé hroudy zlata, zvané v angličině n u g g e t s, vynášeli kovkopové na světlo zvláště z mladších náplavů. Kruchy zvláště památné a budící svou velikostí a vahou obecný úžas, žijí v dějinách australského zlatokopectví podnes alespoň svým jménem, když již byly v tavírnách v ryzí zlato roztaveny a do světa prodány.

O obrovském chuchvalci zlata, jako byl pověstný „Vítaný cizinec“ (Welcome Stranger) z Viktorie, sní podnes mnohý zlatokop, a jméno jeho ozývá se ve zlatých polích rovněž tak zhusta, jako často slýchají se názvy Hora světla (Kohinur), Orlov a Regent č. Pitt, kdykoli je řeč o světoznámých démantech.

„Vítaný cizinec“ byl nalezen dne 11. července 1858 u Balaratu a vážil přes 68 kg.

Nebylo divu, že zprávy o nálezech ohromných chuchvalců zlata přilákaly do zlatých polí nové proudy kovkopů. Za „Vítaného cizince“ utržilo se přes 200.000 korun, za několik jiných velikých shluků dostali zlatokopové po 100.000 K, za 200 zlatých kusů z jiného pole až po 50.000 K, za 350 krušců z třetího naleziště dostali majitelé po 100 až 40.000 korunách.

Modely obrovských zlatých krušců nalezených v Australii spatřiti lze ve všech museích. Naše České museum nečiní výjimku a vystavuje pod sklem památný krušec z Balaratu. Poměrnou jeho velikost ukazuje přiložený obrázek, zhotovený podle fotografie, kterou musejní adjunkt dr. Vávra k mé žádosti na místě pořídil.

Krušec ryzího zlata z Viktorie.
Dle modelu vystaveného v Českém museu.

Dolovati zlato v šachtách založených mělce v naplaveninách byla pro jednotlivé dygry práce ještě nejsnazší, a mohli ji prováděti i dva nebo tři společníci. Nějaký rumpál, okov, síta a rýče byly hlavními pomůckami zlatokopů.

Hlubší šachty počaly se zakládati teprv později. Ještě později došlo na dobývání zlata ze žil vrostlých původně do tvrdých hornin a vyvážených na denní světlo z velikých hlubin za užití složitých strojů. V tomto případě jest dobývání sice

pracnější, ale také jistější, vyžaduje však mnohých zkušeností, jež ovládá toliko důvtipný horník, ne pak obyčejný dygr ze zlatonosných polí aluvialních.

Prodlením asi třicíti let vytěžilo se na pevnině australské tolik zlata, že nejmladší ten zemědíl překonal produkci i starých kontinentů. Do roku 1880 dobylo se v Australii za 5600 milionů korun zlata. A byť i později výtěžek drahého kovu klesl, přece bylo to zlato, jež ukázalo tolikerým statisícům lidí cestu do Australie a pojistilo nejmladšímu kontinentu skvělou budoucnost.

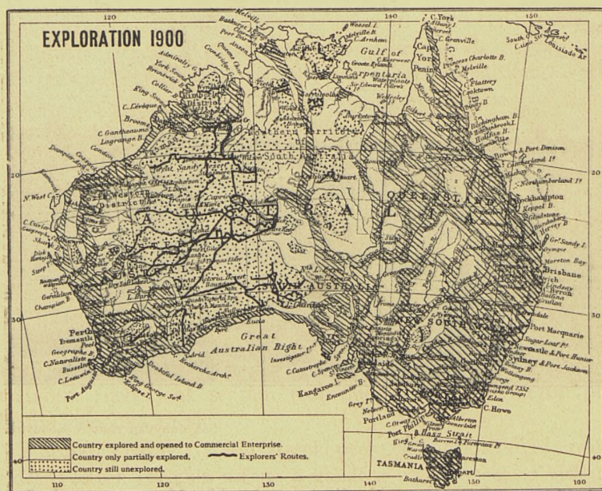
Při divém shonu za zlatem ve východní polovici australské pevniny zapomínalo se na kraje západní. Té doby byla Západní Australie prohlašována za zemi, jíž nejdražší kov chybí. Vláda i soukromníci podnikali pokusy marně, aby zlatá pole vypátrali a oživili kraje řídce obydlené vydatnějšími proudy přistěhovaleckými. Věštba někdejšího kováře a potom zkušeného zlatokopa Hargreavesa, že se zlato v Západní Australii ve větší míře nikdy nenajde, odradila každého od dalšího počínání.

Ale proroctví povolaného znalce se nevyplnilo. Kolonialní vláda sama nezřekla se ještě vší naděje a vypisovala bohatou odměnu za objevení zlatonosných vrstev v okolí některého přístavu. Stotisíc korun stálo již za to, aby se lidé o vypsanou cenu ucházeli.

Po roce 1890 přicházely z mnohých míst Západní Australie již veselejší zprávy o ložiskách zlata. Jednou byl drahý kov zjištěn v kyzech, po druhé v křemenitých žilách, po třetí také v naplaveninách. Brzy přišla radostná zvěst, že bylo nalezeno zlato v řečišti, v horách, na poušti daleko v nitrozemí, v zálivu u samého moře, brzy pak zase kolovalo ve všech novinách, že byla odkryta zlatá ložiska na jihu, severu, západě a východě téže kolonie. Zlatých krajů přibývalo každou chvílí, a s nimi vyrůstaly nové osady v opuštěných končinách západoaustralských jako houby po dešti.

Vládní zeměměřiči stanovili již hranice zlatonosných polí a jdouce s geology ruku v ruce provádějí na mapách rozšíření zlata a jiných užitečných minerálů a produktů přírodních.

Nahlédnete-li do hornické mapy vydané guberniálním zemězpytcem Maitlandem, užasnete nad rozlohami zlatonosných polí v Západní Australii. Nad to pak nescházejí kolonii

Výzkumy v Australii do r. 1900.

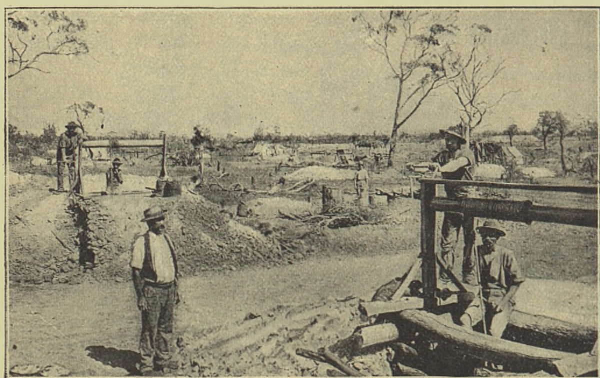
Plocha vyčárkovaná znamená kraje prozkoumané
„ vytečkovaná „ „ neprobadané
„ bílá „ „ jen částečně prozpytované a složené z veliké části z písečných pouští.
Černé čáry uvnitř značí směry badatelských cest.

ani místa, kde se vyskytují diamanty, rudy železné, měděné, olověné, cínové, antimonové, uhlí, tuha, guano a j.

Zlatonosné kraje tušili geologové australští i na vzdálenějším severu, a výprava Macdonaldova vyslaná tam r. 1899 potvrdila domnění. Zlatonosné vrstvy byly nalezeny i na Veliké písečné poušti, ale na osídlení nelze tam pomýšleti. Výprava trpěla hrozně od much a přeletavého písku. Krajina je hotový hrob člověčenstva a nemá blahé budoucnosti.

Macdonaldova výprava jest do dneška nejposlednější expedicí, jež byla podniknuta do neprozkoumaných krajů západoaustralských.

Přiložená mapka znázorňuje, které končiny australské jsou ještě nyní zcela neprobadané.

Jak dobývají zlato v Kanovně.

Macdonalda doprovázeli na cestě M. Macrae, zkušený křovák a zlatokop, potom ještě dva Skotové. K jízdě bylo užito čtyř koňů a k nesení potřeb dvou velbloudů.

Zlatá pole v kraji Peak Hillském v poříčí Gascoynu pokládá Macdonald za velmi bohatá. Mladá osada zlatokopecká vypadá utěšeně. Zlato vyskytuje se tam sice v nánosech, ale zlatonosné chuchvalce slepencové jsou tak tvrdy, jako matečná hornina v původních skalách.

Další cestu písečnými dunami vykonal Macdonald se svým soudruhem na velbloudech, ale pro sypký písek nemohl skoro ani postupovati.

V těch místech objevili se též domorodci a vrhali na bělochy oštěpy, ale vystřelená sprcha broků rázem je zahnala do roští.

Že v nehostinných místech Veliké pouště písečné přišlo na zmar již tolik životů lidských, Macdonald také nahlíží.

Kdekoli spatřila výprava papoušky, mohla podle zkušenosti tušiti vodu, protože tito opeřenci neobjevují se nikdy tam, kde by nemohli ráno a večer píti. *)

*) Na jižní hranice Veliké písečné poušti (Great Sandy Desert) dostal se také se svou výpravou r. 1896 dr. Carnegie, prošed před tím pu-

Jména předních zlatonosných kopanin v Západní Australii zná teď již každé dítě vyrostlé na půdě australského světa. V učebnicích našich čítáme jméno památné Příbrami, v zeměpisech australských*) hlaholí jméno Coolgardie.

Zlatých polí je v Západní Australii již hezká řada: nejdále na severovýchodě Kimberley, na severu Pilbara, dále k jihu Ashburton, Gascoyne, Peak Hill, Murchison, East Murchison, Mount Margaret, Yalgoo, North Coolgardie, Yilgarn, Coolgardie, East Coolgardie, North East Coolgardie a nejjižněji Dundas a Phillips River.

Železná dráhy vedené do středisek zlatonosných polí otevřely kolonisaci nové kraje, a rychlovlaky do nich vysílané poskytují každému turistovi příležitost, aby mohl nahlédnouti v životní ruch, jenž se tam rozproudil netušenou měrou prodlením několika měsíců.

Z několika baráků, stanů, zlatokopeckých budek a chýží vznikla v desíti letech rozlehlá města, a každé z nich honosí se veřejně, že má tolik a tolik kostelů, hotelů, bank, škol, divadel, klubů, nemocnic, časopisů, ulic, pivovarů, mlýnů, cihelen, že je elektricky osvětleno, elektrickými tratěmi na všecky strany spojeno a t. d.

Město Coolgardie vzalo sice počátek teprv r. 1892, ale již sedm let na to rozkvetla obec tak, že tam mohla býti uspořádána mezinárodní výstava jakožto první v celé kolonii.

Nyní čítá se ve zlatých polích Coolgardiejských na 40.000 obyvatelů. Čtvrtinu hostí samo město, stojící na prvém místě mezi všemi zlatými báněmi australskými.

Skoro v téže době jako Coolgardie vznikalo nedaleké město Kalgoorlie. Nyní čítá na 20.000 duší, celý pak zlatonosný okrslek do poloměrové vzdálenosti 8 km asi 35.000.

Sousední město Kanovna vyšvihlo se také velmi záhy a čítá s okolním obyvatelstvem na 13.000 lidí.

---

stinou, zvanou Great Victoria Desert. Uprostřed široširé poušti povaloval se ostatek sedla a železný kolík stanový. Sedlo mělo vzezření starodávné a pocházelo snad z výpravy, kterou vedl nešťastný dr. Leichhardt, zaniknuv r. 1847 v neznámých končinách australského nitrozemí beze stopy. —

Přehlídky zeměvědných výzkumů ve světě za poslední dobu počínají přinášeti ročenky, jež vycházejí v Těšíně: Illustrirtes Jahrbuch der Weltreisen von W. Berdrow. I. roč. 1902.

*) Viz na př. Geographical Reader and Atlas of Australasia by C. A. Wittber. London etc. 1898.

Z ulice města Cologardie.

Severnějším střediskem zlatokopeckého života je město Menzies.

Denníky a týdenníky, jež tam všudy vycházejí, věnují svůj obsah hlavně záležitostem hornickým. Takovými listy jsou na př. „Coolgardiejský havíř", „Kalgoorliejský horník", „Menzieský havíř", „Magnetové hory havíř", „Jižního kříže kovkop" a j.

Čtenáři těchto časopisů čítají nejraději zprávy asi tohoto znění: Posledního dne měsíce prosince r. 1897 našel pan Percy Martin hroudu zlata o váze 463 uncí. *) Chuchvalec byl nazván Monarchem ....

Nebo: Roku 1899 vyvezlo se ze Západní Australie celkem 1,434.570 ozs (uncí) zlata, jehož cena jest lib. št. 5,451.368 (t. j. asi 130 milionů korun).

Objevením zlatonosných loží v Aljašce na dalekém severu americkém ztratila Australie prvenství ve světové těžbě drahého kovu, neboť všecky její kolonie vydobyly zlata za rok 1900 na 3,556.000 uncí, kdežto Amerika vyrobila ho 3,830.000 uncí.

*) 1 unce zlata přibližně 31 gram, tedy 463 unce 14·45 kg. Dle zprávy podané mincovním ředitelem Spojených států severoamerických vytěžilo se na celém světě zlata

r. 1896	9,820.075	uncí	v ceně	41,713.715	liber	šterl.
1897	11,483.712	„	„	48,780.511	„	„
1898	14,016.374	„	„	59,538.652	„	„
1899	14,859.285	„	„	61,433,600	„	„
1900	12,366.319	„	„	51,127.100	„	„

Náhlý úbytek za poslední rok přičísti lze válce na africkém jihu. Ale také Australie ulevila v produkci žlutého kovu. Za to stoupl výtěžek zlata v Kanadě a Koreji. V Americe zaujímá prvé místo Kolorado (36%), po ní Aljaška (33%), potom Kalifornie.

Z Fremantlu do Adelaidy.

Řady pasažérů valně prořidly, když „Královna Luisa“ opouštěla po neočekávané delší zastávce přístav fremantleský. Krajan Ulrich dlouho mával šátkem na písečném nábřeží a vyprovázel mě v duchu na další pouť do Australie Jižní. Poslední slova loučení zanikla již mnohem dříve v šumu parního stroje a v hlaholu veselého pochodu, vytrubovaného na palubě lodní kapelou.

Také bývalí naši spolucestující, kteří opustili loď ve Fremantlu, přišli se s přátely rozloučit. Přirostli si na vzájem tak k srdci, jako dávní druhové z mladosti, a přece pojilo je naše přátelství teprv asi měsíc.

Jen jeden z naší kajutní společnosti při loučení scházel: byl to vrchní číšník. Ač ho soužil plicní neduh již na půdě evropské, přec se vydal se svou lodí opět do Australie. Doufal, že mořský vzduch ho posilní a chorobu jeho vyhojí.

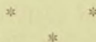
Ale v Indickém moři dostavila se tělesná slabost již v té míře, že lodní lékař uznal za dobré vyloditi nemocného v nejbližší stanici australské pevniny.

Nevesela zpráva o smutné budoucnosti nemocného vzbudila soustrast u všech pasažérů, a ve chvíli byla sebrána slušná suma peněz, aby těžký pacient mohl si v nemocnici přilepšiti.

Fremantleská nemocnice nehostila však pacienta dlouho. Krátce po vylodění nemocný vypustil duši.

Z mělčin fremantleských vyvedl „Královnu Luisu“ lodivoda.

Opět spatřuji po pravici památný ostrov Rottnest a po levici Garden Island. Jsou to australského kontinentu poslední útržky, které vidíme za své plavby podél západních břehů na jih.

Nejjižnější pobřeží na australském západě není o nic vábnější nežli břehy při Labutí řece. Nevábilo k sobě ani první mořeplavce holandské, které vítr zavál na australský západ, když se plavili do zaslíbené Indie.

První loď, jež přistala k neznámým břehům australským na západě, byla „Eendragt“, t. j. Svornost, a zakotvila v zátoce, jež byla později nazvána Žraločím zálivem (Sharks Bay).

Když pak v ta místa přišel holandský mořeplavec Vlaming r. 1697, našel na mysu cínovou desku s nápisem, že tam „Svornost“ dne 25. října 1616 kotvila.

Také holandští kupci Edel a Houtman dostali se do těch krajů proti své vůli r. 1619 a čekali každou chvíli, že se jejich koráb ztroskotá o nebezpečná úskalí, jež vroubí pevninu západoaustralskou při 29° jižní šířky. Ale vyvázli bez úrazu. Ostražité vedení korábu zachránilo posádku lodní před pohromou.

Jiným korábům dařilo se v nebezpečných těch útesech hůře, a plavci měli všecku příčinu říditi tam své lodi co nejpozorněji.

Řada historických těch skalisek zove se do dneška A b r o l h o s nebo H o u t m a n R o c k s.

Prvé jméno A b r o l h o s vzato jest z portugalštiny a spřízněno se španělským A b r e o j o s nebo A b r ó j o s, znamenajíc na česko pozor nebo otevři oči.

O tři léta později ocitla se u západních břehů australských holandská loď „Leeuwin“, t. j. Lvice, a rozhojnila opět zeměvědné známosti o australské pevnině, nazývané tehdy H o l l a n d i a N o v a, t. j. Holand Nový.

Na mapě z té doby pocházející zobrazena jest toliko asi polovička nynější Australie a čtou se na ní jména: Z e m ě L v i č i n a, Z e m ě E d l o v a, Z e m ě S v o r n o s t i a j.

Ale byť i Holanďané byli první, kteří objevili kraje australské pevniny, přece nestali se pány nejmladšího zemědílu. Skvělý ten dar přírody padl bezděky do klína tomu národu, jenž svírá nyní zámořskými osadami celý svět.

* *
*

Výzdoba lodních salonů vzala na se počátkem plavby do Adelaidy novou tvář. Kam jen člověk pohlédl, všudy skvěly se trsy a snítky nádherných květin západoaustralských. Kde kdo z nováčků byl, každý vracel se z australských hvozdů s kyticí podivuhodného kvítí, před tím snad ještě nikdy nevídaného, a honosil se jí jako nevinnou trofejí, získanou hned za prvé návštěvy na půdě nejmladšího zemědílu.

Co bylo v každém kvítku krásy, půvabů a tajemství, jež rozřešiti nebylo na prvý pohled snadno!

Co otázek vnucuje se pozorovateli, zadívá-li se na přepodivné ústroje květové a listové! Skoro ze všech australských zjevů rostlinných vane cizí, tajeplný svět.

Nejvíce obdivu klidily květy a plody banksiové, ale nejdéle krášlily salony kytice uvité z australských imortelek. Mnohé z nich se žloutly jako zlato, jiné jako síra, nebo rděly se nachem červánků.

Rodina australských imortelek, spřízněných s našimi protěžemi a zvaných botanicky Helichrysum, jest velmi četná. Ale rodem tím pyšní se také jiné díly světa, zvláště pak písčité kraje africké. Jen Kolumbovu světu rod ten chybí.

V jiných kyticích lodních salonů nescházely ani květy motýlovitého kliantu, památného již z dob, kdy připlavil se ke břehům západoaustralským dobrodružný Dampier.

Bylo to na březích souostroví, jež se podnes nazývá jménem Dampierovým. Dampier, sběhlý jako flibustýr celého světa, viděl sice kvésti na svých loupežných výpravách s bukanýry kvítí všeho druhu, ale přece žasl, když se zjevila před ním australská flora v rozpuku a plném květu.

Mezi nejhezčími květinami viděl Dampier byliny, které také již dozrávaly v plody podobné luskům hrachovým. Také listy a květy upomínaly na hrách.

Krásná tato květina Dampierem objevená rozšířila se brzy po všech sklenících evropských. Zahradníci rádi ji pěstují pro veliké a nádherné květy, zovouce ji botanicky Clianthus Dampieri.

Na Dampiera, nejodvážnějšího mořeplavce 17. století, upomínají mnohé názvy v zeměvědě. Zásluhy, jichž si vydobyl v dějinách mořeplavby a světových objevů, zmírňují nepravosti, jichž se dopouštěl s ostatními flibustýry na zemi i na vodě. Od lehkých člunů zvaných flibot vzali své jméno.

Zkušenosti, kterými se Dampier obohatil za loupežných výprav proti Španělům v Americe, přišly mu vhod, když se navrátil do Anglie a k vyzvání admirality přijal řízení výpravy do Tichého oceánu.

V posledním roce 17. století přistala Dampierova loď k západním břehům australským, a velitel její zaznamenával poprvé všecky podrobnosti o tamější přírodě a tamějších obyvatelích.

Ale obraz vylíčených poměrů australských byl málo vábný. Dampier píše o nové zemi, že jest chudá, nehostinná a nevhodná pro obývání.

* *
*

Domácích listů vycházejících ve Fremantlu a Perthu objevilo se v salonech lodních několik. Z jedněch dovídáme se o slavnostech, jež se chystají k zahájení nové vlády ve Spojených státech australských, druhé listy oznamují hned na prvé straně, že v Národním hostinci v Perthu lze dostati k večeři nejlepší australské ústřice, v jiných časopisech rozebírala se otázka dělnická a koho voliti v Perthu za purkmistra.

Kandidátů pro mayorskou hodnost hlavního města bylo tehdy několik. Jedním byl majitel zlatých dolů a mnohonásobný milionář pan B. Měl tedy k příštímu úřadu svému všecky žádoucí schopnosti.

Jenom jedna vlastnost kalila nastávajícímu starostovi budoucí štěstí, a tu mu vyčítaly konservativní listy: pan B. provinil se velice, že pojal za ženu spořádanou číšnici z veřejného baru. Jak by se mohla posaditi vedle takové paní purkmistrové vznešená vévodkyně z Yorku, až tam zavítá se svým manželem

12*

vyslaným anglickou královnou k památnému dni, kdy oslavovati se bude při banketu „Commonwealth of Australia"!

Z malichernosti a křehkosti lidské nevymanila se ani svobody milovná pevnina našich protinožců.

* *
*

O novém zřízení státním v Australii psaly se tehdy články ve všech listech. Většina byla pro nový státní útvar, menšina mluvila proti vzájemné federaci a proti založení nové říše na jižní polokouli.

Čeho se v mateřské Anglii před lety lekali, stalo se dnes skutkem, a co vyhlašovalo se dříve za vlastizradu, velebí se nyní jako znamenitý kousek státnického umění Chamberlainova.

Že může býti zámořská osada, vzdálená od Evropy na 20.000 km, spravována v residenci nad Temží jen stěží a nedostatečně, nahlížel nejeden moudrý státník a radil, aby dostalo se samosprávy také Australii.

Ale po veřejném tom projevu vyřítila se na rádce celá Anglie evropská. Viděla již jasně v duchu, jak se nevděčné dítě trhá od pečlivé mateře a zařizuje si vlastní domácnost.

Leč čas umoudřil protivníky, a samospráva australských kolonií uznána pojednou za státní nutnost. A že britské osady zámořské nebyly evropské Anglii nevděčny, ukázalo se za poslední války na africkém jihu. Ve vlasteneckém nadšení proti Boerům stála Australie kdysi očerňovaná v popředí, a podpory, jichž poskytovala, přesahovaly až její finanční síly. Proto si také Anglie pospíšila, aby, uznávajíc vlastenectví celého australského jihu, potvrdila nový státní svazek s nejlepší důvěrou i v příští budoucnost.

Sjednocené osady australské jsou opětným dokladem, jak promyšleně umí anglosaský živel země kolonisovati.

Kdo by se byl nadál, že tam, kde ještě před stodvacíti lety byly kraje prázdné všeho vzdělaného člověčenstva a povědomé zeměvědcům toliko z úzkých pruhů pobřežních, vzkvete sedmero kolonií a že šest z nich spojí se ve mnohoslibnou říši?

Širošírá pevnina australská, ozářená poprvé podrobnějšími výzkumy Cookovými, byla původně hrobem lidské svobody. Byla zámořskou osadou zločinců, vyvážených daleko od rodné

země anglické z toho důvodu, aby mohl vzejíti vlasti kýžený prospěch a mír.

Ale kraje prokleté proměnily se brzy v zemi zaslíbenou. Vlna a zlato staly se lákavým heslem proudů vystěhovaleckých, a nežli minulo několik desítiletí, počítaly se na dalekém jihu tyto kolonie: Nový Jižní Wales, Tasmanie, Viktorie, Jižní Australie, Queensland, Nový Zéland, Západní Australie, každá o rozloze mnoha tisíc kilometrů, o své vlastní správě a o vlastním zřízení. Celní hranice oddělovaly Australii od Anglie a osadu od osady sousední a byly příčinou častých neshod a sporů.

Ale samostatnost jednotlivých kolonií byla jen ke škodě ohromného celku. A přece bylo již svrchovaně třeba sesíliti moc Australie jakožto tělesa jednotného a opírajícího se o společné síly.*)

O spolčení všech australských států v mohutný stát jediný zasazovali se někteří poslanci již r. 1883. Porady konaly se v Sydneyi, ale nevedly k žádoucímu cíli pro neshody, jakéž vyplývaly ze zvláštních poměrů jednotlivých osad.

O málo lepší výsledek měly porady r. 1891. Za základ byl vzat vzor ústavy kanadské. Ale ohromný výdaj za spolkové vojsko, loďstvo a j. odňalo zástupcům osad chuť, aby se ujímali nového státního zřízení. Nejedna kolonie budovala své rozpočty jenom na příjmech, jež plynuly z vybírání cla, a nechtěla se ho odříci v zájmu celního svazu.

Ale neunavný hlasatel státní jednoty australské a na slovo vzatý řečník pan R e i d nedal myšlence utuchnouti, jezdil přes všecku svoji tělnatost z kraje do kraje, od města k městu, z osady do osady a líčil plamenným slovem a břitkým vtipem šosácké názory urputných protivníků. Všudy, kde se objevil, strhl na svou stranu všecko posluchačstvo.

Australské dámy nebyly ve schůzích činitelem posledním. Dostavovaly se k přednáškám i s nemluvňaty u prsou a vyšlapávaly cestičky k volebnímu osudí. Vypovídám z vlastní zkušenosti a co jsem sám viděl a slyšel za veřejných schůzí pořádaných někdejším premierem Nového Jižního Walesu.

Není pochybnosti, že nezištnému Reidovi náleží největší zásluha o scelení australských kolonií v mohutný stát.

Roku 1898 zjistilo se hlasováním, kdo je pro australskou federaci (Federal Bill) a kdo proti ni. Obyvatelstvo čtyř ko-

*) Dr. A. Zimmermann: Weltpolitisches. V Berlíně, 1901.

lonií kladlo své hlasy na váhu: 219.000 osob hlasovalo pro založení nového soustátí a 108.000 proti federaci. V Novém Jižním Walesu s hlavním městem Sydney nebylo dosaženo většiny, a federace padla.

Ale zájem pro nové státní zřízení proudil tak mocně novinami a lidem, že r. 1899 hlasováno opětně, a to v pěti koloniích. Poměr hlasů byl již příznivější: 377.600: 145.000. V Sydneyi byla sice získána většina toliko 500 hlasů, ale celkem nabyli federalisté vrchu.

Téhož roku byl požádán anglický parlament, aby uznal zřízení Australského soustátí a dal je korunou potvrditi.

Koloniím menším kynul z federace prospěch, větší osady očekávaly poškození svého hospodářství.

Ale i tyto neshody se vyrovnaly uvalením cla na zboží přivážené do Sydneye. Z výtěžku toho měl se zapraviti všecken náklad na spolkovou vládu.

Některé odstavce navrženého zákona nelíbily se Anglii. Zvláště odporoval ministr Chamberlain paragrafu, jímž měla přestati na dobro dosavadní nejvyšší odvolací instance státní rady, zvaná Privy Council.

Ale na zahájené vyjednávání Australané nic nedali, a anglický parlament potvrdil ústavu Australského soustátí v máji r. 1900.

Aby však politické styky s Anglií trvaly i na dále, ponechal parlament novému soustátí na vůli, chce-li státní radu uznati a dovolávati se jejího rozhodnutí.

Anglie naklonila si Australany pro svůj návrh, upravila zastaralé složení nejvyššího úřadu a zřídila v něm místa, jichž se mělo dostati zástupcům z Kanady, Australie, jižní Afriky a Indie. Vysoká hodnost paira, doživotní místo v panské sněmovně a roční důchod 150.000 korun byly lákadly dobře nastrojenými.

Zřízení Australského soustátí bylo královnou potvrzeno dne 9. července 1900, a prvním dnem XX. století rozhojněny jsou světové říše o stát nový, založený podle vzoru kanadského.

Australie Západní, jež otálela nejdéle, připojila se konečně k Unii také. I skládá se tedy Australské soustátí z pěti osad kontinentálních (celé Australie) a z ostrovní kolonie Tasmanské.

Nový Zéland jest vzdálen od Australie příliš daleko a podržel dosavadní samostatné zřízení. Poměr jeho bude asi takový, jaký zaujímá Nový Foundland oproti Kanadě.

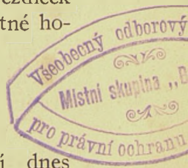
Anglická koruna zastupována jest v Australském soustátí generálním guvernérem. Nyní jest jím skotský hrabě Hopetoun. Za svou hodnost béře králův zástupce podle zákona lib. šterl. 10.000, t. j. asi čtvrt milionu korun ročního důchodu a má své sídlo prozatím v Sydneyi.

Vláda spolková spočívá v rukou zástupců vyslaných ze spolkového senátu a sněmovny.

Senátoři volí se ze spolkových poslanců. Každý spolkový stát má jich nejméně pět. Další číslo řídí se podle počtu obyvatelstva. *)

Spolkový parlament byl zahájen v Melbourně ve státě Viktorijském, ale později bude zasedati v Novém Jižním Walesu, a to v místě, jež bude vzdáleno od Sydneye alespoň 100 anglických mil. Do té doby, nežli vznikne nová residence spolková, bude spolkový parlament pouhým nájemníkem.

Již tedy vlaje po všech vlastech nové Unie australská vlajka: čtyry hvězdy uprostřed pole věští říši rozloženou na obrácené polokouli světa pod Jižním křížem, a šest hvězdiček v rohu hlásá dějiny, že šestero zemí sloučilo se v jednotné hospodářství.

* *
*

Potomci bývalých zločinců a provinilců rozhodují dnes s ostatními občany o osudech Australské unie a zaujímají ve veřejném působení právě tak čestné místo jako potomci nejstarších přistěhovalců. Volnost a rovnost stala se demokratickým heslem ve všech osadách australských. Občanské volnosti a občanských práv požívá tam v plné míře pán i nepán. Pány situace stávají se nyní v australských zemích dělníci

Je-li někde ráj dělného lidu, nehledej ho nikdo ve chlubné Evropě, ale najdeš ho jistě v nejmladší říši našich protinožců, ne-li již ve všech, tedy aspoň v nejpřednějších koloniích. Na ostatní dojde průběhem přirozených poměrů.

---

*) Podrobnosti zákona uváděného krátce jako »The Commonwealth of Australia Constitution Act« obsaženy jsou také ve výborné ročence The Australian Handbook for 1901. Vychází v Londýně (Gordon & Gotch).

Jak australské dělnictvo umí své zájmy obhajovati a zjednávati platnosti svému snesení mezi zaměstnavateli, poučují nás všecky australské časopisy v každém čísle. Dělnictvo má tam již ve své moci továrníky, a hlasy jeho rozhodují nejenom o výši denní mzdy, ale také o zástupcích v parlamentě. Dělnická unie drží pevně v rukou hospodářskou budoucnost celé pevniny i přiléhajících ostrovů.

Lákavý vzor přišel skoro z nejdálnějšího jihu, z Nového Zélandu. Komu by se nelíbil? Z usnesení pracovní rady musí se platiti tomu a tomu dělníku tolik a tolik. Kdo dosáhne jistého věku a je nemajetný, přísluší mu státní výslužné, stanovené parlamentem.

Taková a podobná snesení zákonodárných sborů stala se také heslem všeho dělného lidu na sousedním kontinentu, a theorie socialismu řeší se tam v životě způsobem, jenž může sloužiti za vzor ostatním dílům světa. *)

Silné moci dělnické unie zpěčovali se chlebodárci marně a povolili. Po Novém Zélandě dobylo dělnictvo vítězství nejprve ve Viktorii. Nejdéle se bránil Nový Jižní Wales, ale povolil již také.

Pan Métin, jenž obdržel jednu z cen vypisovaných pařížskou universitou a udílených na studijní cesty do světa, vrátil se všecek nadšen, poznav na vlastní oči šťastné výsledky socialních snah v nejmladším zemědílu. A přece je tam národní hospodářství zdrávo ve všech hlavních věcech.

Vysoké mzdy a laciné potraviny mohou skutečně vésti k výroku, že je Australie zaslíbenou zemí dělného lidu. Nikde prý se nesní tolik laciného masa, jako v Australii.

A já dodávám, že málo kde viděl jsem domácnosti dělníků tak spořádané a čisté jako v zemích našich protinožců. Bez lázeňské komůrky neobejde se tam žádný domov, ani na pustině dřevěná hospůdka krytá zvlněným plechem.

Občan australský nedává přednost domům malebným, zdobeným arkýři a výklenky, nelibuje si také v přítmí parádních

*) Výňatky ze spisu Alberta Métina, jenž zajel za studiemi socialismu schválně do australského světa (napsav o svém pozorování dílo »Le socialisme sans doctrines. La question ouvrière et agraire en Australie et Nouvelle Zélande«. V Paříži 1902) přinesly »Hlas národa« dne 11. května 1902 a »Česká Vídeň« dne 25. března téhož roku.

Obraz koloniálního vývoje přináší také článek dra Pecha ve výroční zprávě Československé akademie obchodní za r. 1901—2.

salonů, ale miluje hodně světla, hodně vzduchu a hodně čistoty v kuchyni, v ložnici, na zahrádce i na dvorku. Že řídí se Australan podle slov „čistota půl zdraví“ také na místech, na něž jinde zhusta tak se zapomíná a jež bývají pravým paskvilem vzdělané rodiny, budiž zde zřejmě pověděno.

Pan Métin mluví pravdu, tvrdí-li o australských dělnících, že mají pěkné manýry a že stojí morálně vysoko. Sporty všeho druhu nahrazují jim páchnoucí výčepy, v nichž dělný lid jiných světů domnívá se na těle i na duchu okřívati, propíjeje v nich mnohdy poslední groš týdenní mzdy.

Po osmihodinné práci zbývá australskému dělníku dosti času, aby se mohl věnovati květnici najatého domku, aby okříval sportem za odpoledních prázdnin každé soboty a aby prožíval s rodinou neděle a svátky pod modrým nebem při číši čaje a živných zákuscích.

Šťastné dělnictvo, kde dva mistři běhají za jedním tovaryšem a několik továrníků za jedinou dělnou osobou.

Australští zaměstnavatelé jsou v hrsti dělnictva, a dělný lid to je, jenž určuje politické a národohospodářské směry.

Kandidáti poslanectví musí se zaručiti dělníkům jakožto voličům již předem, že budou jednati ve smyslu požadavků dělnickou unií stanovených, a jistě by neprošli, kdyby neslibovali hory doly. Prohlašují ve všech listech své politické vyznání asi tohoto obsahu: Zasadím se vší silou, aby barevné dělnictvo (Číňané, Malajci, Žaponci) nebylo do kolonie připouštěno a nepoškozovalo nízkou mzdou zájmy dělného lidu našeho . . .

Ale na tom snad není dosti. Kandidát poslanectví musí slíbiti, že bude hájiti zásadu „Australie pro Australany“ a že se vynasnaží, aby další stěhování bílého dělnictva do Australie bylo omezeno co nejvíce, a oddálila se tak ještě v čas konkurence velmi nebezpečná pracovním silám nynějším.

Ba mezinárodní sjezd dělnictva, konaný v Brisbanu v měsíci květnu 1899 a zastoupený dělnickými uniemi z Queenslandu, Nového Jižního Walesu, Viktorie a Jižní Australie, usnesl se i na tom, aby vůbec všem cizincům byl přístup do australských osad zakázán.

Nyní má australské dělnictvo rozhodující vliv v životě společenském, ale domohlo se ho teprv po tuhém boji a krušném zápasu.

O požadavcích dělného lidu vznikly vážné spory na sklonku let osmdesátých. Proti němu stáli svorně farmáři, ovčáři a kapitalisté a neuznávali za nutné, aby mělo dělnictvo větší podíl na výtěžku z práce.

Dělnictvo hrozilo stávkou a stávkovalo, kde se jen naskytla příležitost.

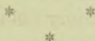
Roku 1890 vypukla stávka jen proto, že jistý majitel lodi nechtěl přijati do práce propuštěného dělníka. Ke stávce přístavních dělníků přidali se jiní, a práce utuchly na všech místech.

Ale také zaměstnavatelé se sjednotili, setrvali v odporu a — zvítězili.

Brzy na to dostavil se obecný úpadek finanční, a firma za firmou se kácela. Záhubu přivodily hlavně spekulace pozemkové a papírové. Lid potuloval se bez práce, a kolonie pozbývaly úvěru doma i za mořem.

Leč přirozené bohatství vyvedlo Australii ze zoufalství v té míře, že se záhy opět uzdravila. Novým svazem státním přibylo jí posily a nového života. A že se stane prodlením doby zcela samostatnou a na evropské Anglii ve všem nezávislou, vysvítá již z veřejných řečí pronášených australskými ministry.

Čítáním hospodářských i politických listů australských, rozhozených po lodních salonech, otevíral se mi jako nováčku i v těchto kusech socialní obzor zcela jiný nežli pod oblohou nebe severního.

Za plavby podél mysu Lvičina, nazývaného podle někdejšího korábu „Leeuwin“, dmulo se moře táhlými vlnami a nazvedalo přídu parolodi do veliké výše.

Z potácení nevyšli jsme po mnoho hodin. Sklenice na rozprostřené tabuli zvonily, talíře sjížděly, láhve se převrhovaly. Samým lomcováním bylo těžko najíti pro sousto cestu do úst.

Proto dostavil se k hodům málokterý pasažér. Stačil pouhý pohled na stoly vroubené toho dne vysokými lištami, a již každý tušil veselý rej jídelního náčiní za společné hostiny. Jen několik jich bylo, kteří vytrvali při hodech, i když kolem nich celý svět se točil a řítil.

Město Albany v Západní Australii.

V kabinách dýchalo se již příjemně. Vysoké teploty ulevily větrem, jenž vanul ze studeného jihu. Dne 24. října ukazoval teploměr o 9. hodině ranní 15° C., o polednách 17° C. A přece plula loď při 35° j. š.

Kurs „Královny Luisy“ vedl blízko nejjižnějšího pobřeží Západní Australie, a bylo viděti jasně, jak se tam vlny příbojem tříští, došplhávajíce se vysoko po srázném úskalí.

Ve svitu poledního slunce ukázalo se také město Albany, rozložené v zátoce dobře chráněné a řečené King George Sound. Poštovní parolodi Bremského lloydu tam nezastavují.

Podnebí tamějšího pobřeží jest velmi příjemné, a obyvatelstvo nepocifuje nikdy tolik trýzně, jakou zkouší osadníci za psích dnů v Adelaidě, Melbourně a Sydneyi. Té doby stává se město Albany, pojmenované dle starého názvu Skotska (Albion), útočištěm četných hostí z palčivější Australie.

Nyní má Albany přes 3000 obyvatelů.

Nejdále na sever uzavírala na pevnině obzor hora Ellen Peak jakožto krajní bod horstva Stirlingova a vysoká asi tisíc metrů.

Svým jménem upomíná horstvo na prvého guvernéra Západní Australie, Stirlinga.

Od mysu Lvičina poletovali albatrosové kolem lodi již houfně a nespustili se jí až teprv ve Spencrově zálivu.

Za krásného jitra dne 27. října plula loď mezi jižními břehy poloostrova Yorke a ostrovem Klokaním (Kangaroo Id.), tedy průlivem, kudy se kdysi plavil koráb „Investigator“, t. j. Patradel. Po něm zove se kanál do dneška Investigator's Strait.

Dva majáky ukazují do průlivu cestu za noci. Jeden svítí na ostrově Klokaním, druhý blízko břehů pevninných na ostrůvku Althorpově, obývaném toliko dvěma rodinami majákových strážců.

Jméno své obdržel ostrov k uctění památky prvého lorda v anglické admiralitě.

Z ostrova Althorpova signalisuje se příjezd parolodí na blízkou pevninu a oznamuje se pak dále telegrafem do Adelaidy.

Ostrov Klokaní zůstával na obzoru po několik hodin naší plavby. Pluli jsme podél jeho délky, činící od východu k západu asi 150 km. Asi třetinu tohoto čísla zaujímá jeho šířka.

PŘÍBOJ NA BŘEZÍCH JIHOAUSTRALSKÝCH.

Od čeho ta souš vzala své jméno, leží již v samém názvu. S hojnou kořistí tam ulovenou byl již spokojen znamenitý zkoumatel australských břehů, anglický mořeplavec Matthew Flinders, když prozkoumával ostrov r. 1802. Dne 22. března ulovil tam se svými soudruhy přes 30 velikých a tmavohnědých kangarů (klokanů). Lodní posádka měla práci celé odpoledne, nežli ulovené klokany stáhla. Zásobila se tak na delší čas chutnou zvěřinou. Každý kus vážil prý 69 až 125 liber.

Dnes ovšem jsou klokani na ostrově již na dobro vyhubeni. Stihl je týž osud, jako tamější pštrosovité ptáky emu, které tam lovili účastníci výzkumné lodi francouzské, vedené zkušeným mořeplavcem a přírodozpytcem Baudinem skoro v týž čas, když probadával australské ty kraje Flinders.

Ze své výzkumné cesty po Tichém oceáně, zvláště pak po Australii, přinesl Baudin mnoho nových přírodnin. Ale nejcennější mezi všemi byli tři živí pštrosové emu, kteří se ve zdraví dostali až do Paříže. Párek těchto ptáků žil v residenci nad Sekvanou až do r. 1822. Když pak tam život dokonali, byly uloženy jejich ostatky v museu.

Bližším zkoumáním se ukázalo, že ostatky australských pštrosů z Klokaního ostrova jsou na světě jedinými toho druhu, protože pocházejí z opeřenců, kteří vypadali zcela jinak, nežli jejich pokrevenci z australského kontinentu. Té doby však nežil již na Klokaním ostrově ani jediný emu a vyhuben tam byl do posledního zároveň s obrovskými klokany.

Záhuba černých pštrosů emu na Klokaním ostrově náleží k nejsmutnějším záznamům v dějinách říše ptačí a jest nejbolestnější ztrátou ornithologickou v minulém století.

Po obrovských opeřencích Klokaního ostrova zbyly toliko kostry a kůže a potom jméno vymřelého toho druhu: D r o m a e u s a t e r — e m u č e r n ý.

Pařížské museum má dva exempláře drahocenných těch bytostí. O třetí kostře dlouho se nevědělo, až ji pojednou zjistili r. 1900 v museu ve Florencii.

Klokaní ostrov zůstal pustinou skoro do dneška. Ač je jen o málo menší nežli naše Slezsko, přece hostí jenom na 600 obyvatelů.

Na Klokaní ostrov přišli první přistěhovalci Jižní Australie. Přivezla je „Cygnet“, t. j. Labuť. Ale sotva se tam r. 1836 poohledli, plavili se dále k pevnině (kde se rozkládá nynější

lázeňské město Glenelg), usadili se několik mil od břehu při řece, jež zove se na památku prvého vůdce vystěhovaleckého River Torrens. t. j. řeka Torrensova, položili tak základ k příštímu městu a nazvali osadu k uctění tehdejší královny anglické Adelaidou.

* *
*

Večer dne 27. října byla chvíle loučení.

Pluky obrovských albatrosů a buřňáků přestaly obletovati „Královnu Luisu" již u ostrova Klokaního, a pasažéři, jejichž plavba končila v přístavě Adelaidském, loučili se s přáteli, s nimiž žili po mnoho neděl v nejlepší shodě.

Již plujeme ve vodách zálivu Vincentova, balíme své ranečky a připravujeme se v čas k vylodění.

Slunečná koule zlatila ještě moře a břehy, když signál svolával panstvo k večeři, tohoto dne mnohem dříve nežli jindy, abychom neodešli posledního dne své plavby nenasyceni a nevstoupili na půdu Jižní Australie o hladu a žízni.

Účty za nápoje vyrovnávaly se již po polednách. Také rozdávalo se zpropitné vrchnímu číšníku, stolním sluhům, lázeňskému, pokojským, hudebníkům a j.

Někteří pocestní, jichž konečným cílem bylo město Melbourne, vystupovali již v Adelaidě a budou se ubírati dále železnicí. Nezapomenou-li si dáti potvrzení od lodního pokladníka, že konečnou jejich stanicí byl přístav melbournský, obdrží železniční lístek za cenu valně sníženou.

To platí i pro takové pasažéry, kteří opouštějí loď v Melbourně a vykonávají cestu do Sydneye po železnici.

Jiní z našich přátel lodních plavili se pak ještě z Australie na Nový Zéland. Ale jakkoli Severoněmecký lloyd neudržuje spojení mezi australskou pevninou a Novým Zélandem a Tasmanií svými vlastními parníky, přece vydává přímé lístky z Brem až do Launcestonu a Hobartu (Tasmanie) a na Nový Zéland. V tomto posledním případě stojí přeplava v prvé a druhé třídě o 65 marek více. Platí se tedy z Brem na Nový Zéland

v prvé třídě 1290 až 1460 a 65 marek,
ve druhé kajutě 725 až 835 a 65 marek.

V přístavě Adelaidském.

Již se stmívalo, když „Královna Luisa“ veplula do rejdy Adelaidského přístavu, vydaného v šanc všem námořským větrům a bouřím, a byla již čirá tma, když zarachotily řetězy a pohroužily se s ohromnou kotvou do hlubin.

Ve chvíli míhala se pak kolem nás červená světla parních tendrů, přicházejících vstříc zámořskému korábu, aby vylodily pasažéry a odvezly je k železnému pieru, zvanému Semaphore.

Té doby bylo moře velice pohnuto, a vlnobití stěžovalo vylodění.

Každý vrhal se v pravý okamžik s lodního můstku do parní bárky a seskakoval do ní i s nebezpečenstvím života. Z výkřiků a výstrah „Pozor na nohy“, „Pozor na hlavu“, „Držte se“, „Skočte“ a t. d. naskakovala slabochům husí kůže. Nejeden usmíval se plačky i radostí, že nesletěl do moře zároveň se svým zavazadlem.

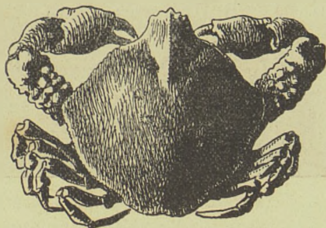
Ale ani potom, když parní bárka odrazila od zámořského kolosa a pospíchala s vyloděnými pocestnými k pieru, nebyli jsme ještě v bezpečnosti. Vysoké vlny zmítaly otevřeným tendrem jako skořápkou, tříštily se o jeho kraje a zatopovaly mořským živlem vyloděnce, namačkané v tendru jak slanečkové v sudě.

Kde kdo byl, promočil se na kůži. Dobrodružnou plavbu po Adelaidské rejdě věštil solný povlak na všem oděvu ještě druhého dne.

O jak jsme si všickni oddychli, když dotekly se nohy kýžené pevné půdy!

Stanuli jsme na březích Australie Jižní.

V pravou půlnoc přijel jsem železnicí do hlavního města kolonialního.

V Adelaidě.

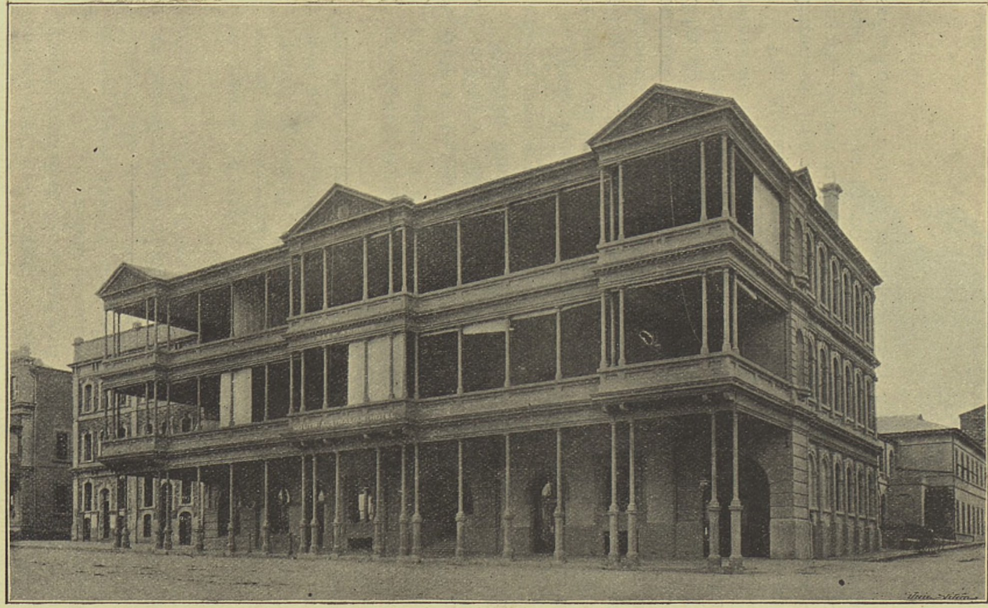
South Australian Hotel hostil mne po všecku dobu mého pobytu v Adelaidě k největší spokojenosti.

Sluníčko vznášelo se již hodně vysoko, když procitnuv rozhlížel jsem se po okolí svého lůžka.

Všecko bylo jako na sloupku. Nechybil jsem a nelitoval, že jsem volil hotel nejpřednější. Vše svědčilo, že jeho majitel, přišlý kdysi do Australie z druhé poloviny naší říše, byl dobrý obchodník. Když pak získal svou obratností slušného jmění, pronajal podnik nynějšímu panu Alexandrovi, zajel si na delší dobu do staré Evropy, užíval výstavních radostí pařížských a rozplýval se spokojeně po dobrém obchodu pod vlahým nebem přímořské Riviery.

Pan Alexander rozumí najaté živnosti dle všeho výborně. Pozornosti jeho neujde nic. Má se však jako nájemce také co oháněti. Jenom za nájem platí týdně asi 800 korun dle našich peněz, ročně přes 40.000 korun. Ze šedesáti čísel „Jihoaustralského hotelu“ bývá jen málo prázdných a neobsazených.

* *
*

„Jihoaustralský hotel“ v Adelaidě.

Vydatným pramenem příjmů každého hoteliera v zemích našich protinožců je také b a r, zařízený po způsobu americkém. Místnost sice nevelká, ale výnosná. Mohli bychom říci, že je to dle našich pojmů výčepna lihovin. Za méně nežli 60 haléřů sotva tam co koupíš. Nádavkem dostane se však každému studených zákusků, ať již masa nebo sýra, rozkrájené okurky, naložených rybek, chleba a p. Hosté vzájemně se častují, chvilku postojí nebo za krátko se posadí nebo pobaví s líbeznou stolíčnou (na půvabech jejích závisí přitažlivost baru) a odcházejí, dost možná, do baru nedalekého. I když dáte si v baru nalíti trochu vody sodové, zaplatíte také půl šilinku. Ostatně pořádný kolonista australský nepije v baru nikdy sodovku samotnou, nýbrž poroučí vždycky whisky a sodu a platí také jen půl šilinku.

Přemrštěné ceny v baru chápeme, zvíme-li, že za právo prodávati lihoviny platí se ročně mnoho set korun.

Pan Alexander hledí si svých hostí co nejpečlivěji. Neopomine zváti vás do své ekvipáže a projíždí s vámi celé město, řídě sám australské běhouny, proslulé daleko široko. Ale div divoucí je, že nezapočte tuto laskavost jako položku do vašeho účtu.

V baru zastavují se hosté domácí i cizí a mohou se tam občerstviti, když jest jídelna již zavřena. Jako v Novém světě, tak i v Australii bývá zvykem, že jest jídelna přístupna hostům jenom v určitý čas denní.

Nápisy, vyvěšené v hostinských pokojích, oznamují: snídaně od 8—10, oběd 1—2.30, večeře 6.30—7.30, v neděli 9—10.30, 1—2, 6—7.

Poplatek za veškeré denní opatření i za byt 10 sh (šilinků), tedy asi 12 korun. Za užití lázně zvláště se již neplatí. Lázně náležejí k nezbytnostem každého hotelu australského, ať malého neb velkého. Hosté užívají jich denně. Slušné lázně zastal jsem v noclehárnách i nejodlehlejších krajů a samot. Pozoruhodný to zjev v osadách kolonisovaných výbojnými Brity.

Na zpropitné v hostincích nikdo nečeká, a nikdo ho také z pravidla nedává.

Služebnictvo v hotelu zaměstnané béře za práci plat od svého zaměstnavatele. A plat ten jest dle našich poměrů skvělý. Mění se podle míst a jednotlivých osadních států.

13*

Nebude nezajímavo, uvedu-li, kolik se platí denně australskému dělníku za osmihodinnou práci. *) Dostávají pak v šilinkách (1 sh = 120 h):

pekař	8—12 sh	kameník	6—10 sh
švec	8—9 „	krejčí	6—12 „
tesař	6—12 „	nosič	5—9 „
nádenník	5—7 „	zedník	7—10 „
kloboučník	7—9 „	sedlář	5—20 „
truhlář	6—12 „	pokryvač	6—14 „
horník	9—13 „	kovář	7—12 „
dlaždič	8—14 „	kolář	6—10 „
sazeč	6—10 „	klempíř	7—10 „

Služebnictvo, zaměstnané trvale v domech a podnicích, požívá kromě veškerého zaopatření následujícího platu týdenního:

kuchař	10—28 sh	zahradník	12—20 sh
kuchařka	12—16 „	číšník	20—25 „
služka	8—12 „	číšnice	12—15 „
kočí	12—20 „	podomek	15—17 „

Práce konaná kromě času odměňuje se v Australii zvláště draze. V přístavišti platí se na př. za vyloďování zboží asi 5 šilinků za každou hodinu přes čas.

Na první pohled vidíme, že jsme v zemi jiných mravů a obyčejů.

Služebnictvo hotelu hledí si své práce a málo se stará, jak se hostům zavděčiti a jak nakloniti si jejich přízeň. Přeuctivým a servilním pozdravováním se šetří, „ruku líbám“ nikde se neozývá.

Za to šetří se vzájemně vždy a všude slušnosti a zdvořilosti, kdykoli se za něco žádá. Nikdo neopomíná začíti větu s „prosím“, a přidává vždycky i za službičku sebe menší „dě-

*) Jakožto informační spis pro vystěhovalce slouží dílko vydané v jazyku německém: Mittheilungen über Australien von James Aebi. Kempten 1896. Podrobnější údaje zeměvědné o Australii Západní vylíčeny jsou v těchto anglických spisech: Illustrated Handbook of Western Australia. Perth 1900. (Paris International Exhibition.) — Land of Promise. West Australia in 1397—8. — Western Australia, its Position and Prospects by Trant Chambers. Perth 1899. — Žadatelům rozdává je generalní zástupce pro Západní Australii v Londýně, 15 Victoria-Street. — Z ročenek o australském soustátí uvádím: The Year-Book of Australia for 1900. London etc. Cena 10 's 6 d. — The Australian Handbook. Directory & Business Guide for 1901. London.

kuji“. A nerozumí-li vám někdo nebo neslyšel-li dobře, omlouvá se slovy „prosím za odpuštění“.

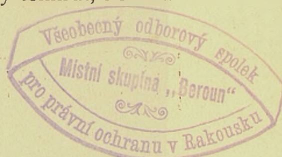
V jídelně se necinká, nevolá, na číšníka nikdo se nesápe, nikdo mu nepřezdívá, neobsloužil-li hosta podle jeho pomyšlení.

K obědu a večeři přicházejí hosté do jídelny s kytičkou v knoflíkové dírce. O maličkou květinářku je postaráno v každém hotelu.

Květinářský poplatek, jenž odvádí se hostinskému, není nepatrný a padá na váhu v ročním přijmu.

Vchody hotelu vyzdobeny jsou stromovitými kapradinami. Je to buď imposantní rod Cyathea nebo Alsophila.

Mezi kapradím houpá se na řetízku přivázaný papoušek kakadu a hovoří, jako všickni kolonisté, anglicky. Také on naučil se zdvořilému „děkuji“ a opakuje své díky tolikrát, kolikrát ho pošimráme za hlavičkou.

* *
*

A teď z hotelu na ulici!

Je 10 hodin ráno. Před 10. hodinou vychází z domu jen málokdo. Je neděle, den Páně. Pozdě vstáváme, pozdě snídáme, pozdě vycházíme. Zbytek dopolední věnuje se bohoslužbám.

Hlavní město Jižní Australie proslulo zbožností na celé polokouli našich protinožců. Přezdívajíť mu také „město církví“ nebo třebas „město kostelů“, „the City of churches“.

Dlouho bych počítal, nežli bych vyjmenoval všecky náboženské společnosti v Adelaidě zastoupené.

Asi polovici členů co anglikáni mají v Adelaidě Wesleyani, zvaní tak podle někdejšího vůdce svého Wesleye, jenž chtěl přivésti s jinými více života do anglikánské církve a tak základ položil k nové společnosti, šířící své vyznání jak vyučováním ve svých vlastních školách, tak i missiemi.

Jen o málo méně členů čítá v Adelaidě církev římskokatolická. Hned po ní následují Luteráni, presbyteriáni, baptisté, Armáda spásy a m. j.

Vrch tam má ovšem církev anglikánská, čítajíc ze všeho obyvatelstva městského asi $^1/_4$ příslušníků.

Ulice v Adelaidě.

Obchody jsou sice v neděli uzavřeny, ale zboží co nejlépe za skříněmi vystavené upozorňuje mimojdoucí na své přednosti.

V obchodech lahůdkářských vyloženy byly obrovské langusty, zvané tam anglicky prostě crayfish (Palinurus Hugelii) a prodávané po 30—100 haléřích, chutní krabové (Neptunus pelagicus), potom ústřice, klokaní ohony, uzení úhoři a jiné ryby všeho druhu, zvláště pak znamenitá ryba ostnoploutvá jménem Pagrus unicolor, potom Sciaena antarctica, známá po rodu již mlsným labužníkům starověkým, makrely (Scomber antarcticus) a z řeky Murraye mohutná „treska" Oligarus Macquariensis, zvaná anglicky Murray cod.

Po skle výkladních skříní s rybami, masem a ovocem tekly za mé návštěvy koncem měsíce října stále proudy čerstvé vody a zaháněly myriády much, jimiž jest celá Australie mučena.

V městech zakrývají mouchy všecky vyložené potraviny, a jen čerstvé proudy a pohyb vody jsou s to, aby je zaplašily.

Na australské ovoce ve výkladech vyrovnané je radost se podívati. Mnohé vyrostlo na půdě samé pevniny, jiné bylo přivezeno z blízké Tasmanie nebo až z ostrovů Tichomořských.

Jablkům, broskvím, merunkám a třešním daří se v Jižní Australii zcela dobře, ale ještě lépe v Tasmanii, jež jest zásobárnou ovoce také pro Anglii evropskou. Když zraje ovoce v tasmanských sadech, ubírají se koráby z přístavu Hobartského daleko široko a vyvážejí vonné plody ušlechtilých jabloní až do zemí severní polokoule.

Hrozny vinné révy dodává na australskou tabuli hornatější okolí hlavního města. Mnohé vinice náležejí Němcům, kteří připravují víno teprve od nemnoha let s nejlepším zdarem.

Ale lahodný mok Noemův sotva vytlačí whisky, nápoj kolonistů nejmilejší, jakkoli australské druhy vína chutnají jako rýnská nebo francouzská. Jmenuji jenom rislink, chablis, claret.

Oblíbeno jest zvláště víno osady Spring Vale, t. j. Quellenthal. Název poslední spatřuje se i na vignetách německé vinařské firmy Büring a Sobels v Adelaidě.

Celkem je výroba vína v Jižní Australii neveliká. Roku 1900 připravilo se ho asi $^1/_2$ milionu galonů, t. j. 22.500 hektolitrů (1 galon = 4.54 l) v ceně 1.6 mil. korun. Což je to proti malé Dalmacii, jež připravuje do roka 1.5 mil. hektolitrů!

Při vší úrodnosti vinic prodává se víno v Adelaidě dosti draho, zvláště v hotelích. Velká láhev i nejlacinějšího bývá zřídka za méně nežli za 3 šilinky, tedy za 3.60 K.

O málo lacinější nežli víno jest v Australii pivo. Velká láhev prodává se v baru za $1^1/_2$ šilinku (1.8 K), a přece není v ní ani celý litr.

Vinice v okolí Adelaidském založené pocházejí asi z let 1865. Ve zdárném pěstění překáží jenom plíseň. Fyloxera se tam ještě neukázala.

Banány a ananasy v Jižní Australii nerostou. Těmito plody může se pochlubiti již horká kolonie Qeenslandská a udržuje s jihem čilé spojení. Kromě Queenslandu posílají výborné banány do Australie zvláště některé kraje ostrovů Vitských.

Oranžů a citroníků má Australie na severovýchodu hojnost.

Žaponská mišpule (Eriobotrya japonica) zdomácněla již ve všech australských zahradách tak jako v jižní Evropě a dává nakyslé ovoce zvané anglicky loquat (nepochybně podle čínského jména lu-kuh). Plody ty vídají se od několika let také na všech pražských trzích.

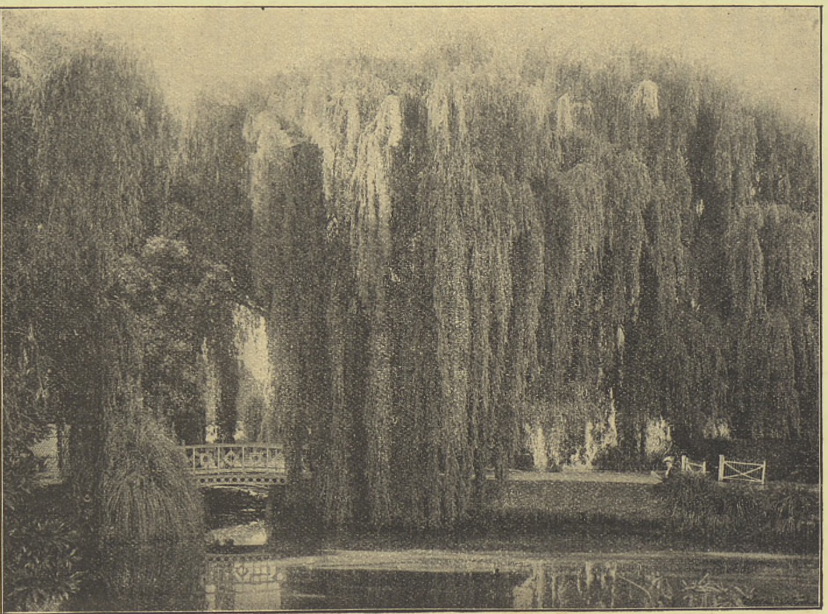
Pěstěním chutných bramborů proslula v Jižní Australii krajina Mount Gambier, památná vyhaslými sopkami a kráterovými jezery.

Obchod ovocem a zeleninou mají v rukou hlavně Vlaši, a zelinářské zahrady Číňané. Kde jaké prázdné místečko a pozemek nezastavěný, všudy spatřuje se přičinlivá družina copatých synů, přišlých za zaslouženým výdělkem na jižní polokouli světa. Bez Číňanů byla prý by Australie bez zeleniny.

Jako zvláštnost australského ovoce u kolonistů velmi oblíbeného uvádím nakyslé mučenky (Passiflora), přinesené tam z jižní Ameriky a pěstované všudy v zahradách zároveň jako stinné loubí. Šerbet mučenkový chutná příjemně. U nás pěstují se americké mučenky pouze pro zajímavý květ.

Ale o nakupování potravin pro domácnost stará se adelaidská domácí paní málo. Jeť zvykem, že kramáři dodávají vše potřebné pro dům sami. Řezník zastavuje se před domem s koněm i vozem a přináší obvyklé zboží. Tak činí i zelinář, ovocnář, mlékař, pekař.

Potraviny nejsou dražší nežli u nás. Maso je lacinější a lepší.

Z botanické zahrady Adelaidské.

Jenom vejce prodávají se v Adelaidě draho. Ale paní domu zná pramen lacinější. Jsouc v malém najatém domku samovládkyní, chová si tolik drůbeže, kolik jí právě potřebuje, a může tak využitkovati veškerých odpadků kuchyňských. Kokrhání kohoutů a kohoutků ozývá se v některých čtvrtích Adelaidských po celý den.

Adelaidské dámy mají sice také své dny, kdy vycházejí do nejživějších ulic města, aby nakupovaly, čeho právě potřebují, ale nákup jejich záleží zhusta jenom v pamlscích a potřebách parádních. S nákupem spojuje se nerozlučně okázalé fintění a strojení podle nejnovější módy.

Horlivě se kupuje zvláště toho dne, na jehož odpoledne připadají kupecké prázdniny. Prázdniny takové bývají v Australii obyčejně ve středu nebo sobotu, ale i v kterýkoli jiný den prodavači smluvený. Půlden takový slove half holyday, t. j. polosváteční den. V ročenkách měst bývá den ten zřejmě označen.

O polosvátku zavírají se obyčejně obchody již o 12. neb o 1. hodině. Prázdniny takové světí všecko služebnictvo. Mnozí oblékají na se kroje národní obrany a pospíchají na veřejné cvičiště se svou hudbou, jiní ubírají se na zápasiště míčové, mladí i staří.

Polosvátek jest zároveň dnem výletů, pikniků, pořádaných do blízkého okolí. Adelaidští dávají si zhusta dostaveníčko v Národním parku v horách Loftyjských a táboří v pasekách pod širým nebem. Vše potřebné k občerstvení přináší si s sebou výletní společnost sama. V malých budkách prodává se jenom sodová voda.

Že i každá služka vymiňuje si v domácnosti svůj prázdný půlden k vycházce, rozumí se samo sebou. Dost možná, že ho užije k tomu, aby brala hodiny na piano. Našinci se tomu snad podiví i zasmějí, ale ne tak australští protinožci.

Také neděle bývá dnem pikniků. Výlety podnikají se zhusta na vozích. Žasl jsem, vida, že za nedělního výletu zahradníků a zelinářů adelaidských vyjelo z města do lesů a hor několik set povozů.

Lehký povoz mívá i v Adelaidě mnohá rodina. Také piano náleží v residenci Jižní Australie do výbavy každé slušné domácnosti, i když na piano nikdo z rodiny ani hráti

neumí. Až přijde host hudebník, bude aspoň příležitost k obveselení společnosti.

V ulicích residence Jihoaustralské cizinec se snadno orientuje. Ulice i uličky jsou nalinkovány jako pravítkem a protínají se kolmo. William Street a Rundle Street soustřeďuje v sobě všecken městský ruch. V prvé vévodí četné banky, jako: Bank of Adelaide, Bank of Australasia, Bank of New South Wales, Bank of New Zealand, Union Bank of Australasia, National Bank of Australasia, Commercial Bank of Australasia, English, Scottish and Australian Bank. Na město menší nežli Praha hezká to řada velkých peněžních ústavů.

V bankách úřaduje se ve všedních dnech od 10—3, v sobotu od 9—12.

Mnohé z bank jsou budovy monumentální. Četné domy stavěny jsou z tlačených cihel a částečně i z pískovce, jiné jsou buď zcela dřevěné nebo rázu barákového s vyzdívkou cihlovou. Za krytbu užívá se hlavně plechu.

Hlavní ulice jsou asfaltovány, chodníky vydlážděny místy mohutnými plotnami kamennými. Tak tomu jest i v ulici zvané Rundle Street. V ní mají své sídlo nejpřednější závody módní, zlatnické, cukrářské, obuvnické, čalounické a j.

Mnoho výrobků obuvnických pochází z Vídně, ale konkurence výborného zboží amerického valně Vídni ublížila.

Parků mají Adelaiďané mnoho: Victoria Square, Hindmarsh Square, Whitmore Square a j.

* *
*

Ale vyjdou-li si adelaidští občané do botanické zahrady, mohou se procházeti v rozlehlých jejích sadech jako ve volné přírodě. Za hodinu sotva lze to území jednou obejíti.

Bez botanické zahrady nemůže se obejíti žádné město australské, ba ani ne městečko neb dědina. Ale jen města universitní mohou činiti nárok, aby se jejich sad podobal botanické zahradě dle našich pojmů.

„Botanical Garden“ Australanů bývá obyčejně pouhým sadem promenádním. Takového rázu jest i „botaničeský“ sad Rusů.

Adelaidská zahrada botanická slouží alespoň z části vědečtějším zájmům. Dobrého a zvučného jména získal ji ně-

Partie z botanické zahrady Adelaidské.

kdejší ředitel Dr. Richard Schomburgk, jenž vykonav výzkumné cesty se svým bratrem Robertem po Guayaně, spravoval sady od r. 1865 do r. 1891, kdy zemřel.

Nyní hospodaří tam po Schomburgkovi milý ředitel Holtze, maje za ženu roztomilou Slovanku ze svaté Rusi. Po mém ruském oslovení zaplála líc Marii Fedorovně radostně, a od té chvíle byl jsem v její domácnosti hostem. Za dlouhá leta uslyšela Marie Fedorovna opět zvuky své lahodné mateřštiny, a staroslavné ruské pohostinství otevřelo mi srdce obou nových přátel dokořán.

Teď žijí moji přátelé v botanické zahradě Adelaidské jako v ráji a netouží po svém bývalém působišti v palčivém a vlhkém Port Darwinu, položeném skoro na nejsevernějším pobřeží australském, smývaném vodami Indického oceánu.

Ku spokojenosti mých dobrých přátel, bydlících pod střechou rozkošného zámečku, zakrytého samým kvítím popínavé flory všech krajů světa, přispívá pěkné roční služné asi o 12.000 korunách. A přece neprošel ředitel sadů posluchárnami vysokého učení.

Také jeho pravá ruka, kdysi prostý zahradník od piky, béře za své výkony hortikulturní bohatou odměnu, užívaje kromě tučného platu ještě idylického bydliště s řadou salonů, obklopených bujnou florou subtropickou.

Ani prostý dělník nedostává za svou osmihodinnou práci v zahradě méně nežli 6—7 šilinků, t. j. 7—8 korun, v Sydneyské zahradě botanické dokonce až 10—11 korun.

Z vědecké botaniky, zoologie i zemězpytu těží ve všech koloniích australských i praktický hospodář, a věda s praksí jde tam ruku v ruce. Každá kolonie má státního botanika, státního entomologa, státního pathologa, bakteriologa, chemika, geologa, konservátora lesů. Jiný inspektor dohlíží nad vinicemi, jiný nad plantážemi cukrové třtiny (v Queenslandě) a p.

Byla by předlouhá kapitola, kdybych se měl zmiňovati jen povšechně o zajímavých zjevech přírodních, jimiž botanická zahrada překvapuje diváka evropského. Příznivé podnebí nechává tam prospívati květenu snesenou ze všech pásů světa.

Rtuťový sloupec teploměru Fahrenheitova (v Australii všudy užívaného) klesl v této kolonii jen jednou ke 32° (0° C.).

Za to však tam slunce častěji až nemilosrdně hřeje a pálí jako v tropech. Jednoho roku vystoupila totiž rtuť až na 116° F.,

V botanické zahradě Adelaidské.

a byla tedy teplota ve stínu 46.6° dle teploměru Celsiova. Na slunci bylo zaznamenáno dokonce 76° C.

Nejteplejší měsíce jsou prosinec, leden a únor s pravidelnou nejvyšší teplotou 43° C. V měsíci červnu, červenci a srpnu bývá v Jižní Australii nejchladněji.

Tropické rostlinstvo z vlhkého ovzduší pěstuje ředitel Holtze ve sklenících. Ve vodojemech jejich rozevírají se též obrovské květy nádherné Viktorie královské a jímají mocně každého, kdo se v ten div jihoamerické přírody zadívá.

Jak pak neměl padnouti na kolena náš krajan Tadeáš Haenke, když skvělý ten květ poprvé v poříčí veletoku Amazonského spatřil a všecek učený svět na květinu tu opozornil!

Jak velký tlak snese tuhý a obrovský list vodní té královské rostliny, ukazuje nejlépe obrázek sem položený. Ředitel Holtze má jím vyzdobeny své hostinské salóny.

Nejednu rostlinu pozdravil jsem v sadě jako dávnou známou z jiných zemědílů. Takovou byl též indický stromek, jenž upomíná svým fialovým květem poněkud na svatojanský šeřík. V Australii stál právě v plném rozkvětu. Před tím viděl jsem jej kvésti na Monte Pincio v Římě, potom v Neapoli, jindy v sadech Athénských a před lety v říši mikadově, kde mu

Na lupenu Viktorie královské.

říkají o b o č i. V zemi vyděračných bramínů zove se chloubou Indie, v botanice M e l i a.

Domovské právo má již v sadech australských také perujský a brasilský stromek S c h i n u s m o l l e, dle Presla vinobob, něm. Pfefferbaum, a krášlí aleje i letohrádky tak jako na jihu v Evropě.

Ale udržovati vědeckou část botanické zahrady Adelaidské ve vzorném pořádku jest za dosavadních poměrů nemožné. Ředitel Holtze marně se namáhal učiniti z botanických sadů skutečnou zahradu botanickou. Nedělní hosté spatřují v sadech pouhý park a užívají každého paloučku a zeleného koberce pro svěcení nedělního odpoledne: té doby proměňuje se sad v pestrou mosaiku drobných i velkých lidí, hovících si na pažitu pod

modrou oblohou až do západu slunce. Bujará mládež zkouší tam sílu svých paží, vytahuje tyče s učenými nápisy botanickými, vyměňuje jejich místa, a keře, stromy a byliny označeny jsou jedním rázem novým názvoslovím.

* *
*

Uprostřed botanické zahrady Adelaidské umístěno jest museum botaniky ekonomické.

Hosta přišlého z České země pozdraví hned u vchodu odvěký krajan: mohutný kmen, přinesený k adelaidským protinožcům z okolí náchodského a zvaný v palaeontologii Araucarites Schrollianus.

Nápis tam umístěný hlásá: „Zkamenělý les těchto stromů byl odkryt u Náchoda v Čechách."

Hned několik kroků dále vypínají se k nebi štíhlé araukarie živé. Potomstvo svěží, vždy bujně se zelenající, pojí se ke zkamenělým předkům, pochovaným ve vrstvách zemských již před geologickými věky. Toť také jediný doklad o existenci zvláštní té čeledi jehličnatých rostlin araukariovitých na severní polokouli. Nyní spatřují se podivuhodné araukarie neboli blahočety ve volné přírodě toliko v zemích jižní polokoule, a to v Jižní Americe a v zemích australských.

U nás pěstují se araukarie toliko ve sklenících a vynášejí se do přírody toliko za léta.

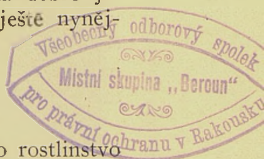
Již samo jméno prozrazuje, že také Nový svět jest vlastí ušlechtilých těch konifer. Španělský botanik Pavon nazval je jménem indianského kmene, řečeného Araukani, kteří odkázáni jsou časem téměř výhradně k plodům araukarie čilské, chtějíce živobytí uhájiti.

Čím jest palma datlová obyvatelům saharských oas a kokosovník ostrovanům Indického oceánu, tím jest araukaria andská rudochům. Velká semena nahražují rudokožcům chutné kaštany.

U kolonistů australských těší se velké oblibě araukarie z nedalekého ostrova Norfolku a uváděná v botanice jako Araucaria excelsa.

Obyčejným druhem domácím je v Australii Araucaria Cunninghami.

Tak tedy podávají i araukarie svědectví, že jest Australie zemí, v níž přemnoho tvorů ještě živoří a žije, kteří na severní polokouli kdysi slavně bujeli a pučeli, ale nyní na dobro již vyhynuli a dočekali se jenom na dalekém jihu ještě nynějších dnů.

* *
*

Do botanické zahrady Adelaidské jest sneseno rostlinstvo celého světa. Flora teplých krajů prospívá tam pod širým nebem znamenitě, a cizokrajné býlí, na půdu australskou zavlečené, opanovalo v novém dílu světa všecky cesty a ukazuje směry a proudy kolonisační.

Dnes by zněl výčet rostlinných druhů do Australie zúmyslně přinesených a nahodile zavlečených jako dlouhá litanie. Upozornil na ten úkaz již před více než dvacíti lety ředitel botanické zahrady Richard Schomburgk, uveřejniv o tom zvláštní pojednání. *)

Některá buřeň rozmohla se v nové australské vlasti tak, že ji nelze ani vypleniti.

Takovým býlím jest africká pampeliška z Kapu, The Cape dandelion, Cryptostema calendulacea. Po prvé se objevila jako milé a něžné kvítko v okolí Adelaidy r. 1850.

Ale radost farmářů proměnila se brzy v žal, a kapská pampeliška sužuje hospodáře jak v údolích a nížinách, tak i v krajích horských.

Přírodozpytec, přišlý do Australie jako nováček, žasne, vida mezi ploty, u cest, na rumištích, pastvinách, v sadech a zelnicích bujeti buřeň jemu dobře známou již z Evropy.

To že jest flora australská, otazoval jsem se sám sebe, spatřiv za městem růsti jetel plazivý, jetel polní, jetel luční, vojtěšku, vikev, fenykl, zemědým, pastuší tobolku, čekanku, kopretinu, hulevníky, barborku, rožec, čapí nůsek, trubil, starček, kamejku, lilek černý, blín, květel, jitrocel, šťovík, ovsík, lipnici, sveřepec a. m. j.

Fenykl vroubí pobřeží řeky Torrensovy v úžasné míře a bují tam do výše až dvou metrů.

*) On the Naturalised Weeds and other Plants in South Australia. V Adelaidě 1879.

Některé býlí dostalo se do Australie přímo z Evropy, jiné prostřednictvím Tasmanie.

Artyčok zavlečený do Australie rozplemenil se v nové vlasti úžasně. Silnice a pěšiny, břehy řek a potoků jsou artyčokovým houštím vroubeny jako živým plotem, a marné konají se pokusy, zhostiti se rázem nezvaného vetřelce, přišlého tam z jižní Evropy teprv asi před půlstoletím.

S buření artyčokovou zápolí v Australii rodiny pcháčů a vnikly již hluboko do nitrozemí.

* *
*

Za procházek botanickou zahradou Adelaidskou neujde přírodozpytcově pozornosti, že i hlemýždi objevují se na rostlinstvu v úžasném množství.

Ale i tento druh měkkýšů, o málo menší nežli hlemýžď zahradní a zvaný Helix aspersa, byl zavlečen do Australie. Praví se, že se kdosi chtěl přesvědčiti, jak budou anglické ty druhy u protinožců prospívati, a dočekal se brzy toho, že se řečený příslušník Velké Britanie a ostatní západní Evropy rozlezl svým potomstvem po celé Australii.

Vrabci pozdravili mě svým evropským švitořením v korunách stromů jako milí krajané.

Také špačkové našli v Australii zalíbení, ale zaměnili trochu své povolání. Sadaři a vinaři žalují na ně, že jim chodí na ovoce a páchají velké škody. Vypověděli jim už dokonce přátelství a zapsali je do seznamu ptáků škodlivých.

Lahodné podnebí australské činí z přistěhovalých zvířat pravé divy za málo měsíců a let.

I pilné včely vlašky dávají za nějakou dobu výhost práci, zanedbávají domácí povinnosti v úlu a žerou raději ovoce. Přítel Tepper z Adelaidského musea ujišťoval mě, že viděl, jak poetické včely vraždily slabší rody šestinohého národa.

Lépe chovají se včely na Novém Zélandě, kam je zavedli poprvé r. 1849. Od té doby rozmnožily se včely ve vlasti Maorů tak, že žijí divoce i v lesích a poskytují Maorům hledaného pamlsku.

Ale nejčerněji jest zapsán u australských hospodářů vrabec a králík. A v Novém světě nechová se vrabec o nic

Ježury (Echidna histrix).

lépe, a proto vypovídají vrabčímu rodu válku jak obyvatelé ve světě Kolumbově, tak i antipodi zemí australských.

V pojednáních učené společnosti na Novém Zélandě dali si i práci, že počítali potomstvo, jež může býti zplozeno jediným horlivým párkem vrabčím z Evropy tam přesazeným.

Nepřátel mají vrabci mezi australskou zvěří velmi málo, a proto je výpočet Kirkův, přednesený v přírodovědeckém zasedání, pravdě velmi blízký.

Pan Kirk tvrdí, že snáší vrabec u nich nejméně 6 vajíček, a že třetina mláďat i dospělých hyne předčasně různými nehodami. Ale ježto mívá něžnější polovice vrabcova rodinu pětkrát ročně, vyvede na svět

jediný párek 1. rok 30 mladých — $^1/_3$ = 20 + původní párek = 11 párků; 11 párků za 2. rok 11 × 30 = 330 — $^1/_3$ = 220 = 110 párků a 11 = 121 párků; 121 párek za 3. rok 121 × 30 = 3630 — $^1/_3$ = 2420 = 1210 párků a 121 = 1331 párků; 1331 párků za 4. rok 1331 × 30 = 39930 — $^1/_3$ = 26.620 = 13.310 párků a 1331 = 14.641 párků; 14.641 párek za 5. rok 14.641 × 30 = 439.230 — $^1/_3$ = 292.820 = 146.410 párků a 14.641 = 161.051 párků.

Králík, vítaný dříve v Australii jako vděčný host, stal se za málo let po svém zavedení k protinožcům postrachem polního hospodářství.

Viktorie byla první kolonií na kontinentu, do níž se králíci r. 1865 zavedli.

V témž čase byli přivezeni králíci do Tasmanie. Ví se, že to byla rodina Austinova, jež chovala první párek na Tasmanově ostrově a že si hleděla ušatých osadníků co nejpečlivěji. Když se králičí rod v novém domově rozmnožil, těšil se veliké oblibě všech Tasmanců a byl přiměřeně chráněn ve své snaze rozplemeňovací.

Králíci v Australii kolonisovaní mívají do roka až šestkrát mladé, a to vždycky po plném tuctu.

Vypočítalo se, že prodlením čtyř let může býti z jediného párku přes milion králíků, protože potomstvo o věku 2—3 měsíců opět se již rozmnožuje.

Ale teď jest zahájena válka proti králičímu rodu na celé čáře, a vypisují se ohromné sumy peněz jako odměna tomu, kdo by vynašel jistý prostředek na vyhubení škůdců polního hospodářství australského. Vypsané ceny jdou do set tisíců

korun. Zkoušejí se všecky prostředky, ale nepomohl ani jed Pasteurův.

Posud vysílají se do pole pluky lovců, ale ne aby ubíjeli králíky ranami střelnými, nýbrž aby se jich zmocňovali smečkou chrtů a uspořili tak značný výdaj za prach a broky.

Kořist takto získaná bývá pravidelně velmi vydatná, a byť se i kus prodával do továren králičích a zaječích konserv pro vývoz do Evropy za několik haléřů, přece vyzískává jediný lovec týdně až 5 liber šterlinků, t. j. asi 120 korun za zvěř továrně dodanou.

Mnoho zajíců vyváží Australie také ve stavu zmrzlém.

Též vývoz králičích koží jest úžasný. Jenom z Nového Zélandu vyvezlo se za rok téměř 8 millionů spratků. Hlavním tržištěm evropským jest Londýn.

V každé kolonii australské radí se zvláštní výbor, jak králíky vyhladiti. Inspektor „králičí komise" ve Viktorii má ročně služného asi 8000 korun.

K radě výboru králičího zřídily se drátěné sítě a zamezil se tak přístup škůdců na pole. Drátěné ploty mají v některých osadách zdélí několik tisíc kilometrů.

Přes všecko hubení a pronásledování přibývá králíků v zemích australských ustavičně. Mírné podnebí protinožců jest jim na veliký prospěch. Nad to pak širošíré lány řídce obydlené zajišťují králičímu rodu ještě dlouhé trvání.

Četné potomstvo králičí udržuje se na živu i z té příčiny, protože není v zemích našich protinožců dosti šelem, jež by udržovaly v živočišstvu rovnováhu.

Jeť Australie v každém ohledu země podivuhodná, nevykazujíc ve své zvířeně ani opic a poloopic, ani jednokopytníků a přežívavců, ani mnohokopytníků, šelem kočkovitých, vlků, medvědů, veverek. Za to však chlubí se tolikerými rody a druhy ssavců vačnatých jako žádná jiná země.

Ale nejpodivnějším tvorem v Australii a Tasmanii jest zajisté ptakopysk a ježura, tvořící v soustavě ssavců skupinu, nazývanou ssavci ptakořitní.

Že jsem lačněl spatřiti z nich živého alespoň jednoho v zoologické zahradě, leží na bíledni.

*   *
*

Zoologická zahrada Adelaidská připojena jest k sadům botanickým, ale po ptakopysku marně se tam divák ohlíží. Podivín ten vídá se živý zřídka i v Australii, v Evropě pak nebyl posud nikde chován.

Za to živá ježura náleží v Australii ke zjevům zcela všedním, počínajíc si v zajetí skoro jako náš ježek.

Také ve zvěřincích evropských objevuje se ježura č. echidna ne vzácně. V Berlíně chovají jednu echidnu již po několik let.

V zoologické oboře Adelaidské choval se za mé návštěvy téměř plný tucet ježur. Leč marně jsem vyzvedával do výše kus za kusem, abych za pomoci dozorcovy spatřil na své oči dočasný váček, v němž samička nosí na krátko snesené vajíčko.

Pohledů na australské vačnatce nemohl jsem se ani nabažiti. Zřídka lze viděti někde jinde tolik těch pravěkých tvorů, jako v zoologické oboře Adelaidské, Melbournské a Sydneyské. Vymírající vačnatý „vlk“ nebo „tigr“ z Tasmanie (Thylacinus cynocephalus) zastoupen tam byl několika kusy, vačnatý a dravý šlakol, pověstný v Tasmanii jako „ďábel“ (Sarcophilus ursinus), jedním kusem, a to ještě hodně mrzutým, jako by již tušil blízkou zkázu celého svého rodu.

Četná skupina afrických plameňáků vypadala v bahništi, vroubeném skalisky a subtropickou květenou, nádherně. Za sousedy měli vysokonozí opeřenci z Ponilska australské papoušky, jeřáby, pelikány, kasuáry a emu.

* *
*

Ze zvěřince vedla mě cesta do lidové čítárny (Public Reading Rooms).

Za nudné anglické neděle jsou čítárny zvláště pro cizince pravým dobrodiním.

Adelaidští občané zřídili si veřejnou budovu, kde jest vyložena literatura periodická, zvláště pak denníky politické, časopisy národohospodářské, týdenníky a měsíčníky inženýrské, stavitelské, květinářské, zahradnické, učitelské, přírodovědecké, zeměvědné, rolnické, zábavné i poučné, ilustrované i bez obrázků. Všecky však jsou anglické.

Cizojazyčné listy jsou zastoupeny v lidové čítárně jenom výminečně. Z francouzských časopisů byla v čítárně toliko Revue des deux mondes, z německých jen Leipziger ill. Zeitung.

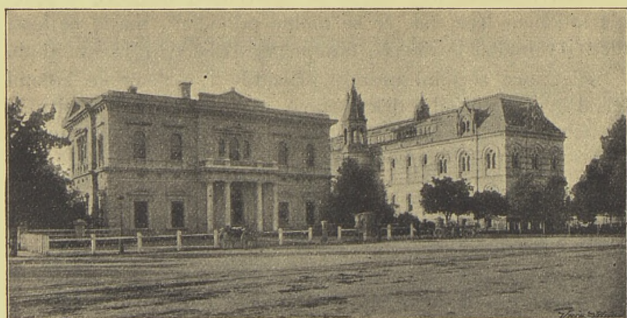

PLAMEŇÁCI V ZOOLOGICKÉ ZAHRADĚ ADELAIDSKÉ.

Vstup do čítárny jest každému volný.

Čítárnu navštěvuje hlavně třída méně zámožná, nemajíc nikde jinde příležitosti seznamovati se ve veřejných místnostech jiných s obsahem denních listů politických. Kaváren založených po způsobu pražském nebo vídeňském město Adelaide nemá. Také nebývá zvykem, aby hotel odebíral pro hosty časopisy rozličných proudů. Výminky jsou velmi řídky.

Za to však bývá v každém větším hotelu kolportér novin, maje ve svém krámě novinářském také na skladě drobnější

Veřejná čítárna lidová
a veřejná zemská knihovna v Adelaidě.

pamflety a zábavné knihy. Náleží k dobrému tónu, aby si každý host žurnál kupoval a obětoval denně na ranní číslo penny (1 d).

Adelaidské žurnály slovou: The South Australian Advertiser a The South Australian Register. Večer vychází The Express and Telegraph a The Evening Journal.

Týdenníků vychází v Adelaidě více než tucet a slouží hlavně náboženské propagandě.

Členové různých besed a klubů čítají listy ve vlastní čítárně bohatě zásobené.

Čítárna lidová jest otevřena ve všední dny od 9.30 ráno do 9.30 večer, v neděli od 2 do 6. Obecenstva bývá vždycky hojnost.

*   *
*

Mezi politickými listy viděl jsem v lidové čítárně též domácí časopis německý a zvaný „Australische Zeitung". Časopis ten vychází v Adelaidě již přes 40 let a tiskne se dosud švabachem. Příloha jeho zove se „Australisches Unterhaltungsblatt' a vydává se jednou týdně.

Německá osada v Adelaidě je dost četná, a někteří z příslušníků říše Německé zaujímají tam slušné postavení.

Příslušníci říše Rakousko-uherské táhnou s nimi za jeden provaz a scházívají se ke společným zábavám v „Německém klubu". Kasino bude slaviti r. 1903 své padesátileté jubileum.

Před několika lety dařilo se společnosti německé v Adelaidě mnohem lépe, tak že se mohla odhodlati, majíc nejlepší naději i v budoucí rozkvět, aby si postavila svůj vlastní dům.

Ale nové sociální proudy přivodily i v německé kolonii adelaidské drobení sil a dělení stavů, podřízení a dělníci sdružili se v jednoty nové a hájili své vlastní zájmy, a německé panstvo scvrklo se na několik málo členů.

Konec konců pak byl, že německý dům musil býti prodán. „Armáda spásy" vytrhla výbor německého kasina z největších nesnází a stala se koupí majitelem zadluženého domu.

Že také v Adelaidě i jinde v Australii, jakož i na Zélandě jsou židé znamenitým činitelem němectví, kdož by se nedomyslil.

V jakém podruží jsou zájmy naší říše v zemích australských, vysvítá z toho, že neměli jsme tam nikde ani jediného honorovaného konsula, a že svěřován jest úřad tak důležitý Němcům cizozemcům. Samým konsulům nejde způsob takové poroby ani na rozum. Nicméně přijímají příslušníci Německa takové úřady rádi, vědouce, že hodností takovou přibývá i obchodní firmě jejich na reputaci.

Teprve novou federací australských kolonií učiněny jsou kroky k lepšímu. Na zařízení generálního konsulátu v Melbourně právě teď dochází.

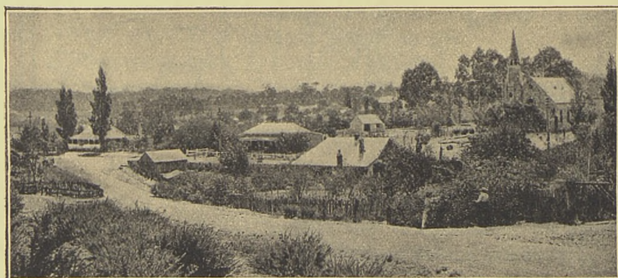
Adelaidští Němci jsou zaměstnáni hlavně v závodech pivovarských, vinařských, pekařských, obuvnických, bednářských, klenotnických, optických, hodinářských. Někteří jsou i majiteli řečených závodů. Mnoho Němců pracuje též v dolech zlatých.

Němci mají v Adelaidě dva německé kostely spojené se školami.

Oblíbenou hru v kuželky udržují Němci v Australii všudy a pěstují ji na venkově i v neděli přes všecky přísné zákazy, jež spatřují ve hře znesvěcování božího dne.

Zpěvácký spolek „Liedertafel" pečuje o občasné zábavy hudební, ale vokální skladby anglické hlaholí v něm právě tak, jako zpěvy německé.

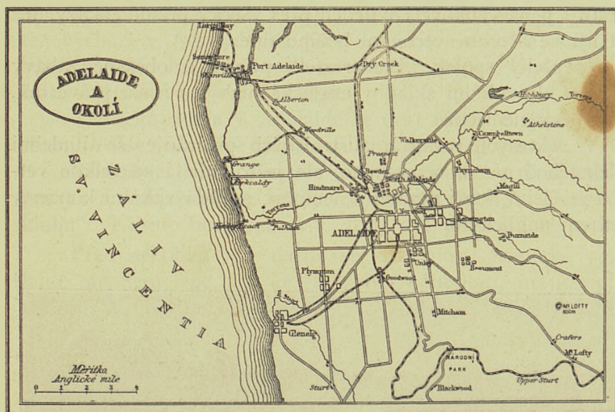
V některých městech australských přidržuje se hudební spolek téhož názvu německého, ale ježto skládá se velkou většinou ze členů, kteří německy neumějí, pořádá vokální koncerty s textem anglickým.

Německá dědina Hahndorf u Adelaidy.

Nedaleko Adelaidy počali se usazovati Němci těsněji nežli všude jinde a dali podnět k založení osady, jež se podnes nazývá Hahndorf nebo také German Town, t. j. Německé Město. Počátek jeho spadá do let 1838. Mnozí z tamějších Němců hledí si pěstění vína, jiní sadařství, zelinářství a polního hospodářství. Osada vypadá velice pěkně. Z někdejších pruských chuďasů a ubožáků stali se dnes zámožní a spokojení osadníci, ale je dobře známo, že začátky jejich byly velmi krušny: s plodinami svých políček chodívali pěšky na trh do Adelaidy a odnášeli tam pytle s brambory na zádech.

Podobnou dědinou německou jest nedaleko Adelaidy Klemzig, zvanou tak po pruské dědině v kraji Prenclovském a založenou v téže době jako Hahndorf. Starolutheranské vystěhovalce vedl tehdy pastor Kavel.

Své jméno dostala osada po kapitánu Hahnovi, jenž vezl Němce do Australie na lodi „Zebra“.

Z prvé kolonisace německé pocházejí v Jižní Australii ještě dědiny Langmeil, Lobethal, Grünthal, Blumberg. Německé školy a kostely udržují v nich podnes německý ráz.

Dědina Tanunda jest výletním místem jihoaustralských Němců. Tamější vinné sklepy jsou největší v celé kolonii. V místě vychází týdenník „Kirchen- und Missionszeitung“.

Nové proudy německých vystěhovalců jsou zaznamenány z let 1848.

Všech Němců počítá se v Jižní Australii na 30.000, ale nemají ustláno právě na růžích. Proti němectví vystupuje zvláště mocný denník „Argus“, v Melbourně vycházející.

Klemzig australský rozložen jest na úpatí Mount Lofty. Ale antagonismus národnostní počíná své dílo již i na jižní polokouli. Německé jméno osady mělo býti vyměněno za název hrdinného obhájce mafekinského Powella, jenž statečným Boerům nepodlehl. Australská vláda koloniální chtěla uctíti tak vynášeného Brita na účet historie německé. Leč poplach způsobený mezi Němci obmýšleným skutkem vládním zarazil rozhodující činitele tou měrou, že nedošlo na překřtění osady.

Sympatie, projevované veřejně od australských Němců nad vlasteneckým počínáním Boerů, ublížily zjevným přátelům boerských hrdinů velice, a bylo třeba seslabiti německé nadšení, byť i plálo pro věc spravedlivou. Upřímné, ale neopatrné jednání na půdě britské zaplatili Němci australští draze. Rovněž tak utrpěli i Němci na Novém Zélandě.

Nicméně jest působení německého živlu na australské půdě význarnné. Spořádanosti německých farem vzdávají všecku čest i domácí hlasy anglické.

Obchodní styky Německa s Australií podporuje živé spojení paroplavebních linií, v prvé řadě Severoněmecký lloyd v Bremách a Německoaustralská společnost. Výkazy konsulární nás poučují, že Německo vyvezlo do Australie za jediný rok (1899) skoro za 6 milionů korun zboží.

Pochopujeme tedy, že Němci v Adelaidě nechtějí se odříci svého časopisu německého, byť s obětmi vydržovaného.

Leč přes všecko úsilí australských Němců podaří se sotva, aby vlastní potomstvo jejich užívalo mateřské mluvy jako řeči obcovací. Jako stává se z českého Maška v Chicagu Mashek a ze Ziky v Milwaukee Cecor, tak proměňuje se německý Fischer, Schmidt, Mayer a Schädler v osadníka australského s tělem i duchem a píše se brzy Fisher, Smith, Myer a Shadler.

* *
*

Jako učitele zajímaly mě v čítárně vyložené časopisy učitelské, mezi těmi pak zvláště The Education Gazette South Australia, vydávaný ministerstvem vyučování.

Z každé stránky paedagogického toho listu vanul jiný duch a jiný proud obrácené polovičky naší zeměkoule. Či nezní lokálka jako z dalekých krajů protinožců, čteme-li v úředním listě učitelském: „Dne 15. července 1900 porodila žena učitele pana J. Meyera v Port Adelaidě syna Harolda. Roditelka zdráva."

Co přinášejí u nás listy jen o vysokém panstvu, uveřejňují demokratické listy australské o prostém učiteli.

Na jiném místě téhož listu četl jsem: „Nezapomínejme poučovati školní děti, aby neházely slupky z banánů a oranžů na chodníky. Co lidí polámalo si již následkem kluzkých slupek nohy a ruce!"

Na jiném místě přináší řečený list zajímavé příklady početní, zprávy o inspekcích, vykonaných školními dozorci, kdo při zkouškách obstál, kde kdo byl dosazen za monitora, učitele nebo učitelku, kdo má dovolenou bez platu, kdo se svého místa vzdal, kdy se konají zkoušky, kdo zkouší, z čeho zkouší, jak dlouho zkouší a p.

V témž čísle učitelského listu oznamovalo se, že Annie Dworak (zajisté Anna Dvořákova) byla ustanovena učitelkou ve Wauraltee s platem 1600 korun. A přece dostalo se jí podřízeného místa na pouhé vsi.

Potom: „Řediteli školy v Port Adelaidě byl poukázán od 1. ledna 1900 roční plat 410 liber šterlinků, t. j. dle našich peněz 10.000 korun."

Patrno, že i australští učitelé berou za své služby platy nápadně vyšší, nežli je služné jejich kolegů v Evropě.

* *
*

Obecné školství australské jest zřízeno po způsobu evropské Britanie.

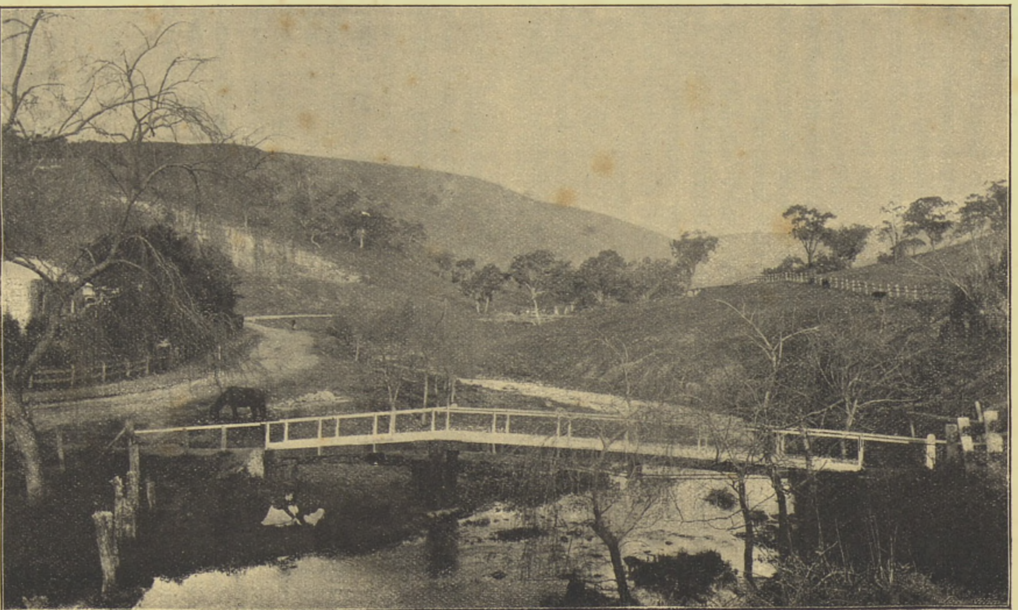
Ale v rodinném tom příbuzenstvu pozoruje se přece nápadný rozdíl hned na prvý pohled. Stát a církev nejdou v Australii ruku v ruce jako v Anglii. V Anglii má vrch církev anglikánská, ve Skotsku jsou pány vyznavači presbyterianští. Ale co je dvěma církvím na půdě britské volností, to je v Irsku katolíkům útiskem.

Lépe jest v Australii, ať již v té neb oné kolonii. Vliv amerikanismu přešel také do osad nejmladšího zeměd íl u.

Zájmy církevní ponechávají se tam k rozřešení jednotlivým obcím náboženským. Budovati kostely a kaple, obsazovati místa duchovních správců a zřizovati školy, jež by vychovávaly mládež v určitém vyznání náboženském, jest v Australii záležitostí soukromou. V zemích s tolikerým sektářstvím šalamounské to rozřešení.

Stát jest zodpověden toliko za školy přístupné mládeži bez rozdílu náboženství, a občanům ukládá se za povinnost přispívati společně na vychovávací ústavy.

Příspěvky věnované na australské školství dosahují takové výše, že stojí za povšimnutí. Místy činí třetinu celého rozpočtu

Údolí v Mount Lofty nedaleko Adelaidy.

zemského. Příšerný militarismus evropský ještě školnímu rozvoji nepřekáží.

Již v prvých dobách kolonisačních bylo školství na státu nezávislé a různilo se od sebe valně. Dle jiných zásad zřizovali si školy v Australii Západní, jinak v Australii Jižní, ve Viktorii, Novém Jižním Walesu, Queenslandě, Tasmanii, na Novém Zélandě.

Obecné školství pevniny australské s připojenou Tasmanií není až doposud systematicky jednotné. Té volnosti nezřeknou se jednotlivé státy australské ani nyní, když jsou sjednoceny ve zvláštní státní formu po způsobu Unie americké.

K organisaci obecného školství došlo v koloniích australských za prvých let sedmdesátých. Zákonodárné sbory měly na mysli učiniti školu přístupnou všemu občanstvu, chudým i bohatším bez rozdílu náboženství. Nad to pak měla se státi docházka školní v jistém věku mládeže nucenou.

Free, secular, compulsory — ta tři slova byla heslem mužů, kteří si vzali za úkol reformovati obecné vzdělání australského lidu. Chtěli tedy míti školu svobodnou, na církvích nezávislou a světskou s nucenou docházkou.

Ale již pouhé veřejné prohlášení o zamýšlené reformě narazilo u některých společností náboženských na tuhý odpor. Boj o školu vedly tedy australské státy s církvemi rovněž tak, jako se děje v Evropě doposud.

Horlivým vyznavačům katolickým nezdálo se býti vábným lákadlem ani zrušení školného a bránili se zuby nehty. Ale na konec vyšla škola svobodná přece jako vítěz, a zdravé, účelné a nákladné budovy školní staly se střediskem obecné vzdělanosti a nabývaly den ode dne větší důvěry i od zarytých sektářů.

Školy chudých společností náboženských nemohly zápoliti se školami státními a zanikaly. Opouštělo je samo učitelstvo vědouc, že se mu dostane na škole státní lepšího a trvalejšího zaopatření.

Největší příjem na vydržování škol plyne z prodeje veřejných pozemků, věnovaných po zákonu na zvelebování školství.

Jak naložiti s penězi tak získanými, jest věcí státu. Australské školství jest ovocem státní péče, a není naděje, že by je sektáři státu odňali a ráz svého náboženství školám vtiskli.

Povinnost choditi do školy trvá v jedné kolonii od 6 do 12 roků, v jiné do 13 nebo do 14, opět v jiné od 7 do 13 nebo do 14 roků.

Ve státě prve jmenovaném má dítě povinnost choditi do školy 70 dní za pololetí, ve druhém státě 40 dní za čtvrtletí, ve třetím 60 dní pololetně, ve čtvrtém 35 dní čtvrtletně, v pátém 35 dní za čtvrtletí, v šestém 3 dni týdně.

Zákonem jest dále stanoveno, jak daleko do školy může dítě choditi:
děti o věku méně než 9 let 2 míle
„ „ „ 9—12 let $2^1/_2$ míle
„ „ „ přes 12 let 3 míle (1 angl. míle = 1.6 km).

Jinak opět ve Viktorii, jinak v Tasmanii.

Aby docházka školní se usnadnila, rozvážejí železné dráhy mládež darmo.

Z krajů, kde není železnic, přijíždívají školáci a školačky do škol na koních.

V končinách řídce obydlených obstarává vyučování kočovný učitel a jezdívá na oři, jako učitelka ručních prací.

Učitelstvo povolávané na školy připravilo se buď v ústavech učitelských nebo připravuje se soukromě za řízení správců škol, kterým pak se dostává za každého kandidáta nebo kandidátku po zkoušce dobře odbyté zvláštní odměny. Způsob ten přišel do Australie rovněž z Anglie, kde vybrané nejstarší školní děti připravují se pro školní službu, zastávajíce povinnosti pomocnické čili monitorské.

Ale vlastní počátky takového učitelského vypomáhání hledati jest již ve starých školách řeckých, potom římských a klášterních. Že také Komenský věděl o methodě, zvané teď obyčejně Bell-Lancasterské, patrno z jeho didaktiky.

Správce školy dostává do učení několik učedníků, aby mu usnadňovali úřad učitelský a pomáhali dozírati, opravovati, opakovati. Na jistý počet školních dětí připadá 1 monitor, jinoch nebo dívka. Zovou se též pupil-teachers, t. j. pomocný učitel (učitelka), vybíraný k tomu úřadu z odrostlých žáků a žákyň, jak již překlad anglického jména p u p i l označuje.

Za monitory berou se hoši a dívky o věku asi 14 let. Učitelům svěřují se hoši, učitelkám dívky.

Vyučování monitorů stanoveno jest na dobu mimoškolní. Služné vyměřuje se učitelům vyšší, učitelkám nižší.

Výše služného stanoví se v některých australských státech podle průměrné návštěvy dětí školou povinných. Tak na př. jsou rozvrženy státní školy obecné v Australii Západní v šestero tříd platebních:

I.	třída	s průměrnou	návštěvou	500 a více dětí
II.	„	„	„	350 až 500 „
III.	„	„	„	200 až 350 „
IV.	„	„	„	100 až 200 „
V.	„	„	„	50 až 100 „
VI.	„	„	„	20 až 50 „

Služné vyměřeno pak jest takto:

I.	tř.	pro	učitele	350—400,	pro	učitelky	280—320	liber
II.	„	„	„	300—350,	„	„	240—280	„
III.	„	„	„	250—300,	„	„	200—240	„
IV.	„	„	„	220—250,	„	„	175—200	„
V.	„	„	„	180—220,	„	„	145—175	„
VI.	„	„	„	120—180,	„	„	100—145	„

Třeba opět zde připomenouti, že 1 libra šterlinků rovná se asi 25 korunám našich peněz.

Činí tedy nejvyšší služné učitele asi 10.00 korun, nejnižší 3000 korun, služné učitelky 3625 a 3000 korun za rok.

Na školách zatímních, vykazujících průměrně 15 a více dětí, béře učitel ročního služného 90 až 120 liber, učitelka 80 až 100 liber. Vykazuje li škola, zatímně zřízená, méně nežli 15 dětí, vyměřuje se učitelské služné tak, že vypadá za 1 dítě 5 liber odměny.

Podučitelé (asistenti) zkoušení požívají ročně 100—200 liber, podučitelky 80—160 liber, nezkoušení 70—100, nezkoušené 50—80 liber.

Služné učitelstva v Jižní Australii činí v zatímních školách 66—108, v ostatních 84—450 liber šterlinků.

Roku 1900 čítalo se v Jižní Australii dohromady 677 obecných škol se 62.000 dětmi. Všech učitelských sil bylo 1283, z nichž pouze třetina byli mužové.

Služné v Australii Západní jest proto vyšší nežli ve státech ostatních, poněvadž toho vyžadují drahotní poměry, jaké se utvářily v krajích, jejichž obyvatelstvo žene se pouze za zlatem.

O výslužbu učitelskou australské státy se nestarají, i jest na každém jednotlivci, aby si pojistil stáří úsporami.

Ale při všem dobrém postavení australského učitelstva není učitelských sil nazbyt. Praktický Australan nevidí v učitelství ideal svého povolání. Výnosnější místa kynou mu v bankách, dolech, obchodech.

Že i školní mládež zlatonosných krajů australských chodí po škole za zlatem, hledajíc je v náplavech říčních a kupujíc si za zrnka zlatého kovu pamlsky a pochoutky, může tam pozorovati host z Evropy přišlý zhusta. Pro našince úkaz to neobyčejný a zajímavý.

Kromě škol obecných neboli primárních má Australie ještě školy sekundární (střední) a university, potom školy odborné (technické).

Universita Adelaidská a Melbournská mají vedle obvyklých fakult také konservatoř hudby. Chovancům a chovankám tohoto odboru vydává universita zvláštní diplomy.

Fakultu hudební navštěvují hlavně dívky a učí se houslím, pianu a zpěvu, chovanci pak též violoncellu.

Konservatoř university Adelaidské mívá přes 250 žákyň a všeho všudy asi tucet žáků.

Dechovým nástrojům se nevyučuje.

Učebny Adelaidské konservatoře položeny jsou v podzemí, aby se v nich mohlo vyučovati i za horkého počasí.

Učiteli houslí jsou zpravidla Němci.

Až dosud jsou na australské pevnině toliko 3 university: v Adelaidě, Melbourně a Sydneyi. Na zřízení vysoké školy v Brisbaně (Queenslandě) posud nedošlo.

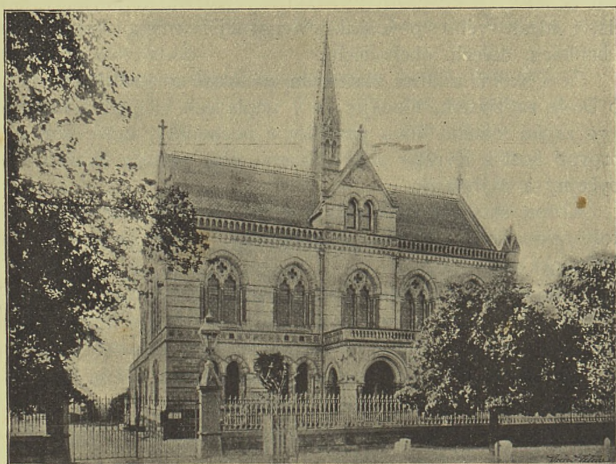
Obyvatelstvo Tasmanie odkázáno jest na vysoké školy sousedního kontinentu.

Školy odborné těší se přehojné návštěvě, ale nade všecky vynikají školy hornické.

Mezi nejhorlivější žáky metalurgie náležejí horníci sami, pracujíce prakticky v laboratořích až do 10. hodiny večerní.

Školného platí se za čtvrtletí až několik liber šterlinků. Zlepšení a zvýšení platů horníků zkoušených, vyzbrojených vědomostmi odborné školy, jest nejlepší vzpruhou veliké frekvence a pilných studií.

V odborné škole technické vyučuje se též chemii, kreslení, geodesii, vinařství, vlnařství, kuchařství, oděvnictví a j. Ve všech kursech bývá celkem přes 1200 posluchačů.

Budova university Adelaidské.

Mezi štědrými podporovateli škol proslavil se v Jižní Australii velmožný statkář a ovčář Sir Thomas Elder, věnovav universitě veliké sumy peněz. Jen tak mohla zříditi se v Adelaidě také škola lékařská, a jemu jest co děkovati, že vznikla při vysokém učení Eldrova konservatoř hudby. Tento ústav byl otevřen r. 1900 a působí v něm osm učitelů.

Chovanky konservatoře věnují se hudbě toliko z libůstky, nikoli však proto, aby se později hudbou živily.

Za koncertu v ústavě pořádaného viděl jsem skoro výhradně dámy jako hosty.

Na universitě skládal se za mé návštěvy učitelský sbor z osmi profesorů a dvanácti lektorů.

Akademické hodnosti udílí universita také posluchačkám. Adelaidská universita byla první z australských vysokých škol,

která přijímala na své fakulty také ženské. Stalo se tak z usnesení parlamentu r. 1880.

Universitní budova upomíná architekturou spíše na chrám nežli na školu.

* *
*

Za mého pobytu v Adelaidě schyloval se školní rok ke konci, a výstava prací měla podati veřejné svědectví o pokroku mládeže ve školách obecných.

Dva dny před tím snášeli hoši i dívky do výstavní budovy vše, co bylo hodno pochvaly a chlouby.

Noviny upozorňovaly předem na výroční výstavu školní a zvaly k hojné návštěvě.

Dne 2. listopadu o 3. hodině odpolední byla výstava zahájena. Slunce pražilo jako u nás v červenci, a ve výstavních dvoranách bylo dusno a horko přes všecko to, že sály zaujímaly místa podzemní.

Hosté, kteří súčastnili se výstavy školní, byly opět hlavně dámy. Tak tomu bývá všudy v Australii.

Vystavené předměty podávaly obraz, jakým směrem béře se vyučování slohu a mluvnici, kreslení, počtům, psaní, ručním pracím.

Jako novinka pro učitele přišlého z Evropy vyloženy byly také ukázky navštívenek psaných od žactva různými tvary písma.

V sešitech kreslicích, vypravených stigmaticky, převládaly tvary australské zvířeny: klokan, kasuár a ledňáček chechtavý.

Více zajímavosti měly do sebe ukázky z ručních prací chlapeckých a ukázky vypěstovaných plodin hospodářských, zelinářských a květinářských.

Plodiny polní vystavili hoši a těšili se z prvé nebo z druhé ceny udělené za nejlepší druhy ovsa, žita, ječmene, pšenice, chmele.

Dívky obeslaly školní výstavu karfiolem, kapustou, okurkami, zelím, brukvemi, cibulí, řetkvičkami, lusky fazolovými, artičokem, mrkví, jahodami, a kuchařské oddělení svědčilo, jak ta neb ona dívka naučila se již připravovati cukrovinky, dorty, pudinky, pečivo, huspeniny, zavářeti ovoce a strojiti z něho marmelady a džemy (jam), oblíbená povidla z jahod, broskví, merunek a j.

15*

Sněmovna v Adelaidě

Výstavy květin vypěstovaných školní mládeží pořádají se v Australii již po několik let. V osadách menších pořádají se slavnosti, při nichž se vysazují okázalým způsobem stromky (Arbor Day). Krásný ten zvyk přišel do Australie ze Spojených států Severoamerických.

Některé děti přinesly na výstavu sbírky přírodnické, nerosty, bylináře a skřínky s užitečným a škodlivým hmyzem.

K výroční slavnosti obecných škol dostavují se nejpřednější hodnostáři. Sám guvernér zahájil školní výstavu.

Bujará mládež přivítala místokrále bouřlivým dupotem, potleskem a pískáním, aby dala tak na jevo svou příchylnost k zeměvládci.

Guvernér objevil se na podiu prostorné dvorany v šedém oděvu s cylindrem v jedné ruce a s holí ve druhé a promluvil k mládeži několik vřelých slov s úsměvem na tváři.

I strhl se nový dupot a povyk, jejž by našinec pokládal spíše za vypískání nežli za salvu nadšeného přijetí.

Po guvernérovi mluvil ministr vyučování, uschovávaje ruce pod šosy svého fraku.

Opět hulákání spojené s dupotem a potleskem. Hoši i dívky volali bravo, co jim hrdla stačila.

Málem byl bych řekl, že vlastně řvali, ale nevázaným těm projevům radosti dlužno v Australii zvykati. Čím více se dupe, píská, tleská, volá a buší holemi o podlahu, tím větší slávu klidí australský řečník za své rhetorské umění, a tím větší oblibě těší se umělec na prknech divadelních.

Po ministru mluvil purkmistr a po něm kdosi z přítomných hostí. Všickni uměli si málo slovy získati srdce ohnivé mládeže, jež nepočínala si ve volných projevech jinak, nežli si počíná sbor občanů v parlamentě.

Dle všeho vyrůstá australská mládež na jižní polokouli světa svobodněji a projevuje v každém hnutí a v každé odpovědi více odhodlanosti a společenského taktu nežli děti naše. K otázkám, jež jsem k jednotlivcům pronášel, dostalo se mi vždy odpovědi řízné. Upejpavých a ostýchavých dětí jsem tam nepoznal.

S výstavou školních prací spojují se též produkce žactva. Zpěv a prostocviky jsou hlavními kusy programu. Zpívá a cvičí se za průvodu piana.

Cvičení zahájily dítky nejmenší, jednotně vyšňořené, děvčátka v bílém oděvu, hoši jako námořníci v šatě modrém.

Jiné tlupy dívek s oděvem modrým, bílými zástěrkami, černými punčoškami, červenou šerpou přes živůtek a s tyčí vyzdobenou květinami.

Některé tlupy hochů vystupovaly na jeviště v uniformě vojenské a s puškami. Ale všickni, ať hoši nebo dívky, měli za obuv elegantní lakýrky, oblíbené po celé Australii.

Když zazněl pochod složený ve veselé tonině durové, vystupovali cvičenci podle taktu na amfiteatralní jeviště a bavili hrou a zpěvem vděčné posluchačstvo. Nejmenší drobotina klidila největší pochvalu.

Záměnou taktu a toniny přicházeli na podium jiní a jiní, vždycky v jiném stejnokroji, a ustoupili konečně mládeži nejstarší, hochům, kteří prováděli vojenské evoluce za víření bubnů a za hlaholu polnic.

Udílením cen, diplomů a uznání za nejlepší práce výstavní zakončuje výroční slavnost škol obecných.

Učitelské noviny, řízené ministerstvem, přinášejí potom jména všech žáků a žákyň na výstavě vyznamenaných.

* *
*

Z usnesení sněmovního zřídila si každá kolonie australská tři zemské ústavy: knihovnu, museum a obrazárnu.

Budovy těchto ústavů položeny jsou v Adelaidě v řadu ostatních zemských domů.

Vedle sněmovny zelená se park s budovou guvernérovou. k ní přiléhá veřejná čitárna, dále pak na východ vroubí širokou ulici, zvanou North Terrace, tři zmíněné „Jihoaustralské instituty“ s universitou a Eldrovou konservatoří.

Široká třída Severní terasy vysázena jest košatou aleji amerických sterkulií. V soukromých sadech elegantní té třídy kvetly právě brasilské stromy korálové a koruny jejich plály rudými hrozny motýlovitých květů jako krvavé plameny. Dobře dí náš Presl, že když zarděnice (Erythrina corallodendron) kvete, podobá se červenému suknu rozprostřenému.

Pod Terasou vine se klikatě říčka Torrensova.

V knihovně (Public Library) Adelaidské otevřela se mi vyhlídka do celé literatury, vyličující slovem i obrazem všecky australské země. Ve chvíli mohl jsem vyrovnati na svůj pracovní stůl vše, co zeměvědného vyšlo o Australii tiskem u antipodů nebo jinde ve světě. Takové volnosti ve veřejné knihovně nepožívá host nikde jinde. Užíval jsem jí v plné míře den co den a připomínám si toto dobrodiní s vděčností, když o dlouhých večerech v Adelaidě, Melbourně, Ballaratu, Hobartě, Invercargillu, Dunedině, Oamaru, Christchurchu, Aucklandě, Sydneyi a Brisbaně mohl jsem nahlížeti v nákladná díla britského národa a sbírati tak vědomosti a pokyny na výlety do hor a lesů za účelem přírodovědeckým.

Budova knihovny Adelaidské je stavba mohutná a postavená výhradně k účelům knihovním, dostávajíc světlo s hora a se stran.

Přístup do knihovny má každý od rána až do 10. hodiny večerní.

Orientace v knihovně je podle vyloženého plánu snadná, jasná a zřejmá. Nápisy věští, že v síni A. jsou díla encyklopedická, ročenky, almanachy a j., v B. spisy matematické, fysikální etc., v C. vychovatelství a filosofie, v D. zeměvěda a cestopisy, v E. zoologie, v F. životopisy, v G. botanika, agrikultura, v H. geologie, lučba, v O. publikace obchodní, v X. časopisy učených společností, v Y. noviny, v Z. spisy patentové a pod.

V každém oddělení stojí dlouhý stůl. Katalogy na stole položené oznamují, co tam je z jednotlivých oborů zastoupeno. Signatury usnadňují hledání.

Čtenář obsluhuje se sám. Sám si knihy vybírá, a sám je zase ukládá na patřičné místo. Proto je každé oddělení opatřeno žebříkem, abychom měli přístup ke spisům nejvýše uloženým.

Tak jest v přízemí, tak v poschodí prvém a druhém. Prohlížeti ročníky novin smíme jen s formálním dovolením ústavu.

Díla drahocenná jsou uzavřena, a vydává je ke zvláštní žádosti knihovní personál.

V oddělení, v nichž jest uložena literatura cestopisná, zeměpisná a přírodovědecká a týkající se výhradně zemí australských, prodléval jsem skoro po všecky večery svého třínedělního pobytu v hlavním městě Jižní Australie. Mohl jsem tak poznati anglická díla, po nichž se teď marně zase sháním v knihovnách pražských, vídeňských i berlínských.

* *
*

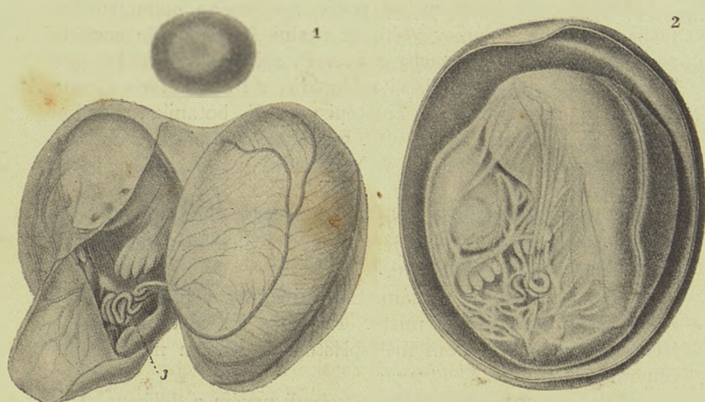
Bohatým zdrojem přírodovědeckého poučení bylo mi Adelaidské museum, řízené universitním profesorem Stirlingem.

K oddělením přírodovědeckým druží se tam ještě národopis, archeologie a numismatika.

Staroegyptský žulový obelisk s hieroglyfy jest musejního parku pěknou ozdobou.

Mé první kroky směřovaly ke skříni, jež jest věnována ssavcům ze všech na tomto světě žijících nejstarším.

Nápis na skříni hlásá: „Monotremata čili ssavci vejcorodí jsou podobni nejvíce plazům. Jsou zastoupeni dvěma rody,

1. Vajíčko ježuří v přir. vel. 2. Vajíčko zvětšené a jeho vnitřní blány obsahující zárodek. 3. Uložení zárodku v obalech. (Dle Semona.)

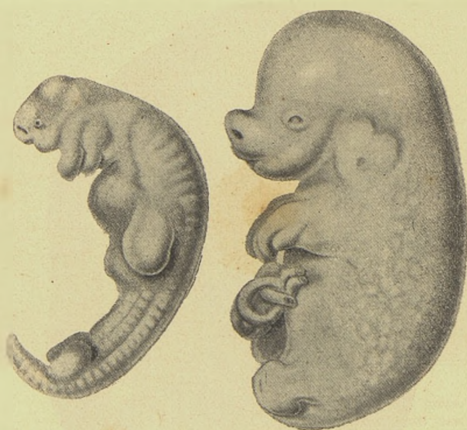
ptakopyskem a ježurou.*) Vejce monotremati bylo poprvé nalezeno v kapsáři ježuřině r. 1884. Našel je dr. W. Haacke, kurátor zdejšího musea, když ohledával ježuří samičku, obdrženou z Klokaního ostrova. Památný ten nález byl ukázán dne 2. září řečeného roku v zasedání Královské společnosti Jihoaustralské...“

Vyznávám se, že v té chvíli byl jsem z nejšťastnějších lidí na světě. Viděti na vlastní oči skutečnou věc, jež rozvlnila mysl všech badatelů živočišného světa a dala podnět k novým studiím a k novému přemítání o vývoji nejvyšších řádů zvířecích, povznáší diváka v dětinné rozkoši tak, jako by byl sám objevitelem úkazu před tím nikdy nespatřeného.

Z makavého dokladu, postaveného tam před divákův zrak, vane duch dějin o nejstarobylejším rodě ssavců, jejichž kroniky jsou zároveň kronikami všeho živočišstva s člověkem v čele.

Ssavci vejcorodí a vačnatci učinili Australii klasickou zemí novověkého vývojezpytu.

*) S ježurou australskou je těsně spřízněna praježura (Proechidna) Novoguinejská. Skvělý exemplář přivezl odtamtud Vráz. Nyní honosí se jím České museum.

Dva ježuří zárodky vyňaté z vajíčka.
První mladší, druhý krátce před vylíhnutím s rohovitym čumákem.
Zvětšeno. (Dle Semona.)

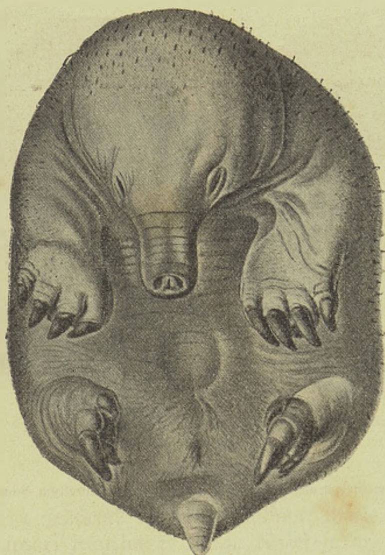
Neprohřeším se tedy, věnuji-li zde řečeným tvorům kapitolu obšírnější a vypovím-li o nich historii, jež jest v dějinách živočišstva hodna aspoň takové paměti, jaká se věnuje zhusta vládcům a tyranům člověčenstva.

Ssavci, kteří snášejí vejce! Neznějí-li ta slova ještě dnes jako žertovná báchorka?

Pravdivost zjištěného objevu chápe rozum i nyní stěží. Sami badatelé, na slovo vzatí živočichozpytci, nevěděli si rady, měli-li pojednati v soustavě o zvláštní skupině ssavců, složené ze dvou nejpodivuhodnějších tvorů na světě, z ptakopyska a ježury. Divem divoucím byli a divem divoucím zůstávají.

Přední anatomové světa brousili si na nich svůj um. V učených spisech zoologických ustupovala báj brzy pravdě a pravda brzy opět báji.

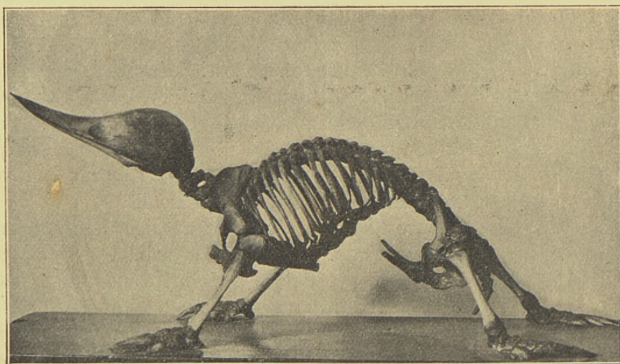
Každé desítiletí přinášelo o ptakopysku a ježuře jiné zprávy. Tvrdilo-li se o nich jednou v knize, že snášejí vejce, psalo se hned na to, že tvrzení takové nezakládá se na pravdě, a že ona smyšlenka vyplynula jen z nezaručené pověsti.

Mládě ježuřino, nežli opustí matčin vak.
Přír. vel. (Dle Semona.)

Co australští domorodci vypovídali o vejcích ptakopysků a ježur, nemohl nevěřící přírodozpytec evropský pojímati vážně, pokud sám se nepřesvědčil o faktu tak významném, památném a v biologii ssavců tehdy neslýchaném. A býti svědkem toho okamžiku, když ptakopysk nebo ježura vejce snáší, je ve váčku nosí a mládě z něho vylíhnuté vlastním mlékem napájí a vyživuje, bývá dopřáno málo kterému smrtelníku věrohodnému a spolehlivému.

Ptačí zobák ukazoval sice k povšechným znakům opeřeného světa, a domněnka, že ptakopysk vejce snáší, byla pravdě velmi blízká a přijatelná, byť i ostatní tělo ptakopyščí bylo přece jenom srstí pokryto, podobajíc se tvarem a způsobem života bobru, vydře anebo dokonce i obrovskému krtku, jakož se kdysi slýchalo a psávalo.

Kostra ježuří. (Dle vlastního preparátu.)
Výběžky pánvičních kostí jsou kosti vakové.
Prsty zadních končetin směřují vždy do zadu.

Přírodozpytcům naskytoval se tedy obraz podivuhodného a záhadného živočicha, jenž jest zpola ptákem, zpola ssavcem, či, jak se nyní tvrdí, dílem ssavcem a dílem ještěrem.

Že by však ptakopysk mláďata kojil a titulu „ssavec“ si zasloužil, nešlo mnohým přírodozpytcům na rozum již z toho důvodu, že ptakopyskové nemají žádných zevních ústrojů, sloužících mléčným žlázám za vývod.

Sám ctihodný zoolog Geoffroy St. Hilaire z proslulé Sorbonny pařížské držel se houževnatě svého výroku, že ptakopyskové nejsou ssavci, nýbrž podivuhodná třída tvorů výlučných a zaujímajících v soustavě zvláštní postavení. Nepřesvědčila ho ani mléčná šťáva, jež se prýštila ze žlaz, té doby již zjištěných. Geoffroy jí neuznal za mléko ssavčí a povahu takovou jí rozhodně upíral.

Nad to však odvážil se odporovati veřejně povšechnému mínění, jako by bylo pouhou báchorkou, že ptakopyskové snášejí vejce. Sorbonnský badatel věřil pevně, že tomu skutečně tak, a že ptakopysčí mládě nepřichází na svět jako koťátko, nýbrž že se líhne ze sneseného vajíčka.

Ale dokladů měl Geoffroy po ruce tak málo, že mu nikdo nevěřil. Rozluštění sporné záležitosti mělo býti ponecháno

časům budoucím. Věhlasný přírodovědec francouzský nedočkal se toho, aby jeho tvrzení bylo aspoň ve druhé polovičce pověřeno svědkem očitým.

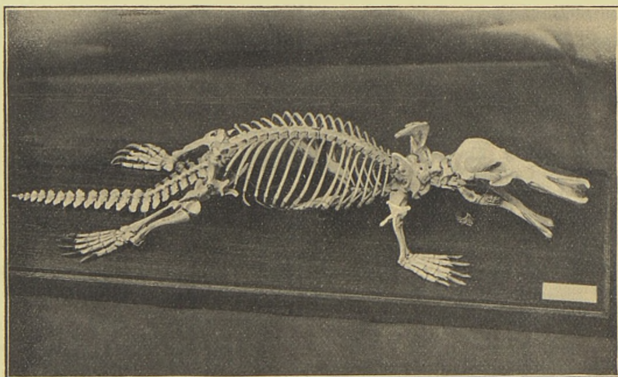
Pochopujeme, s jakou toužebností očekával Geoffroy z cesty anglického ornithologa Goulda, a že první jeho otázkou, když ho Gould navštívil, bylo, snáší-li ptakopysk vejce. Pochopujeme však také hrozné zklamání učeného Francouze, když zvěděl z úst vynikajícího přírodozpytce, jenž se právě vracel z nejmladšího zemědílu světa, že tomu tak není.

Šťastnější byl proslulý přírodozpytec anglický sir Richard Owen, jenž zemřel r. 1892. Také tento badatel a věhlasný mistr srovnávací anatomie přišel k podobným názorům jako Geoffroy. Mohl tak tvrditi na základě bohatšího materialu, zasílaného jemu z Australie. Praví se, že nabyl nových sil, když jako vetchý kmet uviděl na vlastní oči, co odvážil se tvrditi již napřed, nežli mu byl předložen makavý corpus delicti.

* *
*

Náš vysoce zasloužilý Presl popisuje ptakopyska ve své „Rukověti soustavné" o ssavectvu r. 1834 takto:

„Tělo prodloužené, zploštělé, asi tulenímu podobné. Nohy nejkratší, pětiprsté. Prsty spojené blanou. Na zadních nohou u samce ostruha homolovitá, rohovitá, na konci provrtaná, pomocí žlábku spojená se žlázou na kýtě nad jablkem stehenným pod kůží položenou a dle některých pozorování vyměšující jedovatou kapaninu, která do rány ostruhou udělané vtéká a jako jed hadí působí. Dle jiných zase nic neškodí, a ostruhy prý samci slouží za čas pojímání k držení se. U samice místo ostruhy toliko otvor. Ocas krátký, rovnovážný, vejčitý, chlupatý. Morda na způsob zobanu kachního utvořená, prodloužená, rohovitá, velmi sploštělá, na konci rozšířená, okrouhlená, po kraji vroubkovaná. U kořenu, kde se stýká s hlavou, obrubou širokou kožnatou opatřená. Čelist dolení kratší a užší nežli hoření. Jazyk jako dvojnásobný, jeden klkatý v zobanu, na jehožto kořenu druhý tlustší, napřed s dvěma špičkama masitýma, snad chybící víčko chřtánové dosazující. Zuby vzadu v hubě, všude dva, bezkořenné, na koruně ploché, jako ze samých drobných a kolmých trubiček složené. Pravé tedy žádné. Žaludek malý, otvor jíchový a střevový vedle sebe.

Kostra ptakopysčí. (Dle preparátu ze závodu V. Friče.)
Prsty zadních končetin směřují vždy do zadu, nikoli do předu, jak se v knihách spatřuje obyčejně.

Střevo slepé krátké. Ve střevech ostatně mnoho vyvstávajících lupenů. Pyje má dva uzlíčky. Cecíky neznámé, ačkoli Meckel tvrdí, že je viděl. Jiní tyto žlázy mají za jiné. Snáší prý vejce, na kterých sedí v hnízdě z roždí udělaném, kulovitém, jedinou děrou opatřeném, kterou jedině zoban ven ční. Murdock potvrzuje, že viděl dvě vejce co slepičí veliké. Holmes sám sbíral vejce ptakopysčí na Novém Holandu, jichž několik do Evropy poslal, a praví, že jsou tvaru pravidelně podlouhlého, na obou koncích stejně tlusté, $1^1/_3$" dlouhé, $^6/_8$" tlusté, skořápka tenká, křehká, prosvitavá, bílá. Též Jamieson a Hill potvrzují, že se přesvědčili o vejcích ptakopysčích."

Ježuru zove Presl r y c h l o g a z a n e m a popisuje ji takto:

„Tělo srstnaté na zádech trny dlouhými, ostatně chlupy anebo trny krátkými, jež promíchané jsou štětinami. Zdá se, že se může schouliti jako ježek. Nohy krátké, pětiprsté, prsty volné, pazoury srpovité, hrabací. U samce na nitrozadní straně zadních nohou ostruha rohová, trubkovitá, na konci provrtaná. Ocas nejkratší. Morda prodloužená, válcovitá, tenká, koží tenkou přikrytá, zobanovitá, ústím těsným ukončená. Jazyk

nejdelší, oblounký, vymrštitelný. Zuby žádné. Boltce žádné. Žaludek obšírný, kulovatý, slepé střevo mírné. Pyje má na konci čtyry uzlíčky. Cecíky neviditelné.

Zvící ježka. Na Novém Holandu, Vandiemensku a na ostrovech Basských."

O společných znacích ptakopyska a ježury, zařaděných vedle ssavců chudozubých a pojmenovaných v řečené knize ssavci ptakohubí, píše Presl:

„Tělo buď chlupy, buď chlupy a ostny přikryto. Nohy čtyry, volné prsty pazouraté. Zuby vlastně žádné. Na kostlivci kost sochatá v krajině plecové jako u ptáků. Na břiše u obojího pohlaví kosti vakovým ssavcův vaknatých podobné. Společná rýha pro lejno, moč, pro plodidla i rodidla. Místo dělohy mají dvě trouby, jichž každá dvěma otvory vyčišťuje se do obšírné trubky močové, jenž do rýhy se otvírá. Cecíky žádné. Vejcorodní."

Popis Preslův, nejobšírnější ze všech starších, obsahuje v sobě na ten čas mnoho pozoruhodných údajů.

* *
*

Slovník Naučný (r. 1867) počítá ptakopyska a ježuru k ssavcům chudozubým a uvádí tyto znaky jejich:

„Ptakopysk má čelisti proměněné v zobák kachnímu podobný, čímž se podobá ptákům, dále má kloaku, to jest otvor řitní, sloužící k výkalům i k výkonům pohlavním, čímž se podobá ptákům a plazům . . . . Jindy se myslilo, že samička vejce klade. Tomu není tak, mláďata přicházejí ale velmi nedokonalá na svět, v čemž se podobají vaknatým, ku kterým také od některých přírodopisců počítáni bývají. Sameček má na patě zadních nohou dutou ostruhu, kterou nepřítele raniti může, ale šťáva v ostruze té není jedovatá, jak se dříve za to mělo. Sem patří Ornithorhynchus paradoxus, pokrytý hustým kožichem navrch tmavohnědým, vespod běložlutým. Žije na pevnině Australské. Jiné sem dříve počítané druhy jsou pokryty bodlinami jako ježek a živí se mravenci, jež sbírají jazykem."

* *
*

V českém vydání Brehmova „Život zvířat“ (z let 1879 až 90) uvedena o řádu ptakořitných ssavců (monotremata, Kloakenthiere, Schnabelthiere) tato slova:

„Ku kterému řádu by se ssavci ptakořitní měli připojiti, není podnes rozřešeno. Jedni přírodozpytci řadí je k vačnatým, jiní k chudozubým. Že jsou skutečně ssavci, o tom nikdo nepochybuje. Ale cecíků na jich těle nebylo dlouho shledáno, a proto báj (že snášejí vejce) byla pokládána za pravdu. Teprv Meckel je r. 1824 shledal. Struky ovšem scházejí, ale žlázy ústí v kůži četnými jemnými chodbičkami, chlupy zarostlými. Baer pak doložil, že také žlázy kytovců jsou podobně zařízeny. Později ohledal je Owen (r. 1832) a shledal, že každá žláza má 100—120 otvorů v kůži, a že se jimi vylučuje skutečné mléko. V mláďatech našel rovněž vyssáté mléko. Na základě toho byli teprv ptakopyskové připojeni k prvé třídě obratlovců, k ssavcům.

Kloaka, jaká se vyskytuje u ptakořitních ssavců, shoduje se s útvarem kloaky ptačí, ale za to neshoduje se kostra s kostrou ptačí. Majítě ptakořitní dvojí klíční kosti, panvičné kosti ukazují pak k vačicím. Ptakopyskové rodí mláďata velmi nedospělá, ale nemajíce vaku, mláďat nenosí a i jinak ve mnohém se liší od vačic. Na lebce mizejí mnohé švy velmi rychle. Známe pouze dva rody, ptakopyska a ježuru.“

* *
*

Pozoruhodny jsou údaje o ptakopysku a ježuře, uváděné v populárním přírodopisném díle, jež má název „Illustrirte Naturgeschichte des Thierreichs“. Zajímavý spis ten vyšel o čtyřech velikých svazcích nákladem J. Webra v Lipsku r. 1847, ale jméno spisovatelovo není ani na titulním listě uvedeno. Ví se však, že tvůrcem jeho jest Eduard Pöppig, znamenitý cestovatel a přírodozpytec, jenž badal po několik let v Americe severní střední a jižní a vrátil se s bohatými sbírkami r. 1832 do Němec, zastávaje potom místo profesora zoologie na Lipské universitě. Zemřel r. 1868.

V I. díle o ssavcích, zobrazených v 1100 illustrací, píše Pöppig mezi jiným:

„Zařaditi ssavce vačnaté do soustavy živočišné způsobuje zoologům mnoho nesnází, ale kam s monotrematy, lámeme si marně hlavu. Ježto jich nelze nikam připojiti, stojí v soustavě

o samotě. Snad činí přechod od ptáků k ssavcům, ač jeví příbuzenství i s plazy. Ještě nejspíše mohli by se připojiti k vačnatcům, ač vaku nemají. Ale vakové kosti, jež by mohly nositi vak, nescházejí. Hlavní znak, jímž se liší ode všech ssavců, jest hrudník, sestrojený na způsob ještěřího a mající skutečně dvojí klíční kosti. Ježto mají monotremata týž vývod pro kálení a pohlavní výkony, tak řečenou kloaku, rovnají se ptákům a plazům. O duševním nadání nelze mluviti, a proto zůstávají daleko za ostatními ssavci.

Ptakopysk byl znám v Evropě dříve nežli ježura, a to kolem r. 1798. Neobyčejná jeho podoba a tajeplné žití a roz-

Jak vypadá zadní noha ptakopyskova. Nahoře po levé straně vyčnívá ostruha samečkova.

Jak vypadá přední noha ptakopyskova.

množování budily obecný zájem. Anatomován byl mnohokrát a podrobně, též od cestovatelů za živa ve vlasti pozorován, ale proto přece není probadán po každé stránce. Přední pětiprsté nohy jsou spojeny kožovitou plovací blanou, jež dosahuje za okraj drápů tak daleko, že by zvíře nemohlo užiti noh ke hrabání, kdyby se nemohla blána libovolně zkracovati a nazpět zatahovati.

Zadní nohy jsou poměrně slabší a kratší a tak jako u tuleně na zad směřující. *) Sameček jest vyzbrojen u paty po-

*) Přes všecko toto správné udání zobrazuje se poloha zadních noh proti přirozenosti ptakopyskově. Vadná ta vyobrazení procházejí všemi knihami, ať školními nebo zoologickými spisy odbornými, staršími i novějšími. Sám dr. Haacke, spisovatel díla Das Thierleben der Erde (v Berlíně 1901) a objevitel prvního vajíčka ježuřího, dal zobraziti ptakopyska s prsty mířícími u zadních noh ku předu místo do zadu. Tutéž vadu mají obrazy v nejnovějším vydání Hertwigovy zoologie (Lehrbuch der Zoologie. V Jeně 1900), v díle Das Thierreich od dra. Hecka (Neudamm 1897), ve spisu Brehmově a p.

hyblivou ostruhou; samička má na místě ní pouhou bradavku.

Zprávy o rozmnožování ptakopyska odporují si. Dlouho se myslilo, že ptakopysk snáší vejce, jež pak vysedí. Jednou takové vejce v Anglii dokonce ukazovali. Anatomická ohledání, vykonaná přesně horlivým Mecklem, nepostačují, aby se mohlo zavrhnouti učení, že ptakopysk snáší vejce, byť i mléčné žlázy byly u samičky dokázány. Není vyloučena možnost, že ptakopysk, lišící se tak nápadně od ostatních zvířat a snášející vejce jako pták, vyživuje snad mládě jinak nežli ssavci ostatní.

Ale byť vývoj ptakopyska nebyl již zcela zřejmě vy-

Jak ptakopyskové běhají, panáčkují a ve trávě se povalují.

zkoumán, přece jest nyní jisto, že ptakopyskova mláďata přicházejí na svět způsobem společným všem ssavcům, třeba že jsou velice nevyvinuta a vaječnou blanou zahalena. Ale tyto blány se ihned roztrhují, a způsob porodu je takový, jako se pozoruje u některých ještěrů a jedovatých hadů.

Mládě je tedy velmi nedokonale sestrojeno a potřebuje, aby dospělo, mnoho času. I nemůže opustiti hnízdo uschované dobře pod zemí a následovati matku do vody jako kačátko.

Anatom Owen ohledal mnoho mláďat.

V žaludku mláděte našlo se sražené mléko. Po jiné potravě, ač se prohlížel obsah žaludkový zvětšovacím sklem, nebylo ani památky. Ostatně jsou ústa mladého zvířete tak upravena, že by nijak nemohla přijímati pevné potravy. Celisti nevyčnívají té doby zobákovitě, jsouce okrouhly, hladky, tlusty, velmi ohebny a dle všeho schopny, aby se mohly přimknouti

k rovné ploše, v níž jsou umístěny mléčné žlázy, a ssáti měkkým a okrouhlým otvorem ústním.

Že mládě ptakopyskovo ssaje, prozrazuje i jazyk jeho, té doby velmi dlouhý, až k ústnímu otvoru dosahující a upomínající na upravení ssací pumpy. Staří ptakopyskové mají jazyk nápadně do zadu umístěný.

Že má samička vyměšovací ústroje mléčné, jest nade vši pochybnost: jsou kruhovity, leží na břiše a jsou obrostly srstí. Za silnějšího zvětšení lze viděti pod koží ukryté mléčné žlázy, rozvětvující se na způsob chvostíku.

Živý ptakopysk nebyl nikdy do Evropy přivezen. Za nejlepší zprávy o něm děkujeme Bennettovi . . ."

Výklad svůj doprovází Pöppig četnými obrázky, z nichž některé nepozbyly posud na ceně. Vidíme v díle kromě různých postav, jaké zaujímá ptakopysk, když leze, pluje, spí, drbe a češe se, také vyobrazená mláďata z předu, ze strany a ze spoda. mléčné žlázy podkožní, jejich vývody v kůži a osrstněné okolí, pod nímž skrývají se žlázy, nad to pak různé obrázky, týkající se ptakopyscí kostry.

Zbývá jen málo, co by se mělo na tomto popisu opraviti a doplniti.

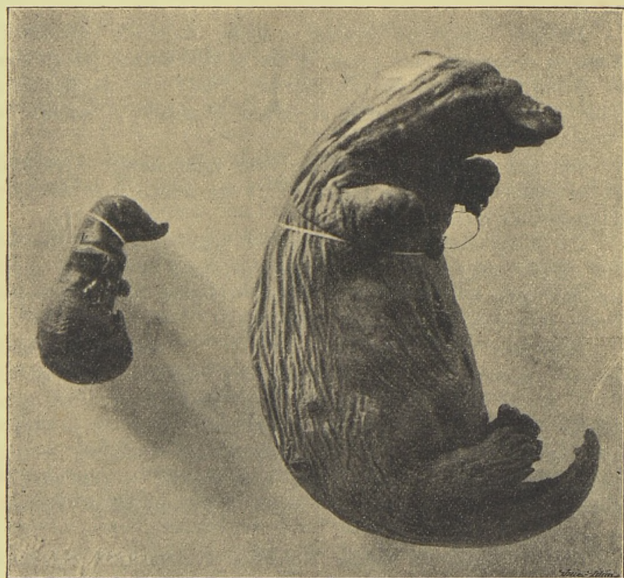
* *
*

Nerozhodné spory, jež mezi badateli v příčině plození monotremat nezanikaly, přiměly anglického zoologa Bennetta, aby se vydal za účelem biologických badání do samého Nového Holandu. Bennett učinil tak dvakrát, nastoupiv cestu do Australie nejprve r. 1832 a po druhé r. 1858.

Zprávy, přinesené Bennettem z Australie, přispěly valnou měrou k poznání života ptakopyskova a byly na dlouhý čas bezpečnou studnicí, z níž čerpal každý přírodopis.

K výsledkům vysoce poutavým přišel Bennett po delších studiích, konaných v samé vlasti ptakopyskové, neboť až posud nepodařilo se přenésti podivuhodného toho tvora do Evropy a pozorovati jej za lepšího pohodlí v zajetí.

Bennett pokoušel se sice dopraviti ptakopyska do Evropy živého dvakrát, ale ani jemu a jeho synovi se nevyplnilo, po čem tak prahli. Nicméně doprava zajatého vynesla Bennettovi opět několik nových pozorování.

Jak vypadá mládě ptakopyskovo.
Na levo dvoudenní, na pravo dvouměsíční.
Dle přírody fotografoval D. Le Souëf v Melbourně.

Chtěje rozluštiti spory, vedené mezi přírodozpytci o rozplozování ptakopysků, pátral Bennett po samičkách právě březích nebo po takových, jež by kojily. Za tím účelem dokopával se ptakopyščích brlohů, nor, chodeb a pelechů a samičku skutečně chytil, v zajetí choval, hlídal a pozoroval. Ale zajatec šťastně utekl.

Když chytil samičku jinou a vyšetřil, seznal, že již porodila. Žlázy mléčné byly objemné, ale mléka z nich Bennett nevytlačil. Po struku nebylo ovšem ani památky.

Jednou byl tak šťasten, že odkryl lože se třemi mláďaty, každé asi 5 cm dlouhé. Bennett ohledával celý pelech a hledal zbytky po vaječné skořápce. Domníval se, že je najde. Ale

16*

nenašel nic takového, co by ho přesvědčilo o ssavcích vejcorodých.

Bennett vypravuje mnoho o životě zajatých mlaďátek. Jedno se svinovalo jako ježek, druhé se natahovalo jak dlouhé tak široké, třetí jalo se zahrabávati. Jindy si ptakopysčátka hrála jako štěňata, vzájemně se tahala za zobáky a nechala se i hladiti a škrábati.

Bennett je krmil chlebem ve vodě rozmočeným a rozkrájeným masem uvařeným na tvrdo. Také mléko bylo mladým ptakopyskům milo.

Za nezdařeného pokusu dopraviti ptakopysky do Evropy živé zjistil Bennett, že varlata před pářením samečkům naduřují, tak jako u ptáků, a že dosahují velikosti holubího vejce, kdežto před tím nebyla větší nežli hrách.

Ale přes všecky poutavé stránky životozpytné, jimiž Bennett obohatil kapitolu o ptakopysku, nepřišlo se ve sporu, jsou-li ssavci ptakořitní vejcorodí či živorodí, o nic blíže. Bennettovo přesvědčení, ač na ničem nezaložené, bylo, že je ptakopysk ssavec živorodý. Tvrzení australských černochů, že malangonk, tambriet, tohumbuk nebo muflengonk — tak zove se ptakopysk mezi domorodci — snáší vejce, prohlásil Bennett za omyl.

Marně vypisoval Němec Krofft v sydneyských novinách odměnu 50 liber šterlinků tomu, kdo by dodal prvé vejce, snesené ježurou nebo ptakopyskem. Nikdo se nepřihlásil.

* *
*

Tak se asi měly věci ptakopysčí do roku 1884.

Nové a překvapující objevy přírodovědecké, přišlé z australského světa, obracely pozornost k tamějším krajům víc a více, a australský kontinent stal se klasickou půdou, na níž lze spatřiti ještě živé doklady o tvorech u nás již dávno vymřelých a uložených již jenom v hlubinách geologických formací.

Australská pevnina slula již dávno jako země divů a zaslíbená přírodovědcům k rozluštění záhad o živočišných rodokmenech, o vzniku vyšších bytostí ústrojných z nižších a o původu přechodních tvarů, jež spojovaly mrtvé se živými, zkamenělé se žijícími.

Také blízké menší pevniny, jako Tasmanie a Nový Zéland, upoutaly k sobě zraky badatelské, a podivuhodné novinky, zasílané od protinožců, vábily přírodozkumce do vlasti vymřelých Tasmanců a vymírajících Maorů.

Žasl i sám veliký myslitel Richard Owen, bystroduchý anatom srovnávací, když spatřil ostatky australského vačnatce (D i p r o t o d o n), jenž se rovnal velikostí nosorožci, a když ohledával hnáty obrovského opeřence moa č. D i n o r n i s z Nového Zélandu, zmizelého nepříliš dávno s tohoto světa.

Jak nežasnouti, spatříme-li tam ještě jediný živý obraz, dle něhož byli také stvořeni plazové permští a triasoví! H a t t e r i a čili ještěrka zrnitá to jest, která blížíc se každým dnem ke svému vymření, poskytuje živoucího svého organismu pitevnímu noži darwinistickému. Dnové té bytosti jsou již sečteni, a život její prodloužen jenom ochranným zákonem, vydaným teprv v posledních letech.

A ježto descendenční nauka pokládá ptakopyska za přechodní tvar vedoucí od plaza k ssavcům, hatterii za formu, spojující obojživelníka a plaza, a rybu ceratoda, tuto živou zkamenělinu ze severu východní Australie, za článek mezi rybami a obojživelníky, pochopujeme, že země australské sťaly a stávají se dosud poutnickým cílem učeníků Darwinových.

Takovou pouť vykonal i Caldwell, žák anglického embryologa Balfoura.

* *
*

Práce, jež Francis Maitland Balfour vykonal na poli novodobého vývojezpytu, vydobyly descendečnímu harcovníku všechnu úctu, jež se zveličovala, když výtečný ten badatel skonal nešťastně život ve skalách švýcarských Alp r. 1882.

Smrt Balfourova měla za následek, že jeho ctitelé s Huxleyem v čele založili na památku bohaté nadání, z něhož by se podporovaly výzkumy embryologické.

Nadání Balfourova dostalo se Caldwellovi, jenž pak za pomoci královské společnosti v Londýně vydal se na cestu do Australie. Rozřešiti vývoj ptakopysků, vačnatců a australské ryby bahníka bylo hlavním úkolem jeho poslání.

Té doby všímal si monotremat Vilém Haacke, jsa u samého zřídla, z něhož by mohla vytrysknouti skutečná pravda o záhadném plození ssavců ptakořitných.

Němec Haacke zastával tehdy místo kurátora při museu v Adelaidě a přičiňoval se, aby získal co nejvíce živých ježur a na nich rozplozování pozoroval.

Haackovi štěstí přálo, neboť obdržel dne 3. srpna 1884 párek ježur, samičku a samce.

V Adelaidském museu: Kustos Tepper.

Ukázka novinářského humoru.

Haacke neváhal a pospíšil si ohledati na břiše zajatou ježuru. Ale provésti úkol nešlo hravě, protože ježura počíná si jako ježek a svinuje se v klubko, jakmile ji někdo přepadne.

Haackovi nevedlo se jinak. Proto vzal na pomoc musejního sluhu. Chopiv zadní nohy samiččiny a vyzvednuv ji do výše, předal ježuru v poloze hlavou dolů sluhovi a jal se pátrati po ssacích ústrojích.

Ale jaké bylo jeho překvapení, když spatřil na břiše velikou kapsu, o níž nebylo nikdy a nikde ani slechu ani vidu. Kapsa byla tak velká, že by se mohly do ní vejíti kapesní hodinky a upomínala na vak ssavců vačnatých.

Než na tom nebylo dosti. Haackovi plály oči radostí, a našel-li váček, mohl v něm najíti ještě cenný obsah. Rozumí se, že neváhal ani na okamžik a že byl jako u vytržení, když vyšetřoval kapsář nikdy před tím nevídaný. Očekával, že z něho jistě vyjme mladé ježurátko.

Co Haacke čekal, zdálo se naplňovati, neboť již cítil v prstech, že jest ve vaku cosi malého a kulatého.

Překvapení Haackovo bylo veliké, ale úžas jeho rostl, když vytáhl pojednou dvěma prsty předmět, jenž nebyl sice mladý potomek sám, ale skutečné vejce. Bylo to prvé vejce vejcorodého ssavce.

Haacke byl tímto nálezem tak rozčilen, že si počínal — jak sám vypravuje *) — jako by byl všecek omámen.

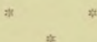
*) Aus der Schöpfungswerskstatt. Von Wilhelm Haacke. V Berlíně 1897.

Nevěda ani, co činí, a nechtěje svým očím ani věřiti, že by měl v ruce skutečné vejce ježuří (neboť vzpíraly se proti tomu všecky dosavadní jeho zkušenosti), mačkal Haacke vejce tak silně mezi ukazováčkem a palcem, až puklo.

Nehodou tou bylo sice vajíčko valně poškozeno, ale puklina způsobená rozčilením přešťastného nálezce nevadila, aby nemohlo býti vejce náležitě změřeno a posouzeno.

Haacke shledal, že mělo vajíčko v déli asi 15 mm a v šíři 13 mm. Tvar jeho byl eliptičný, skořápka ne tvrdá jako u vejce ptačího, nýbrž rovnala se pergamenovým složením vaječné skořápce některých plazů.

Vysoce památný ten nález Haackův vystaven jest v přírodovědeckém museu Adelaidském.

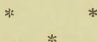
Že ježuřin vak byl tak pozdě objeven a poznán, vysvětlíme si, povážíme-li, že ho mívá ježura čili echidna jenom na krátký čas, a to v době, když má snášeti vejce. Jak dlouho je ve váčku nosí, není ještě známo. Jisto však jest, že je dočasný ten kapsář na vnitřní straně červeně zanícen, a že jeho teplota jest vyšší nežli teplota ostatního těla.

Teplotu monotremat zjistil již Nikolaj Nikolajevič Miklucha Maklaj, pozoruhodný ruský badatel a proslulý cestovatel po Nové Guineji, záhy a za smutných okolností zesnulý. Jako zakladatel biologické stanice v Sydneyi změřil teplotu ježuřinu a udává 28° C, u ptakopyska 24.8° C, kdežto ostatní ssavci mívají kolem 38° C.

Jakým způsobem ukládá ježura snesené vejce do kapsáře, zda zobákem či nohou, nemůže ještě nikdo pověděti. Že však samička nemívá nikdy struků, tedy i když kojí, jest nade vši pochybnost. Místo struků vyčnělých má ježura pouhé důlky jako vývody mléčných žlaz.

Vylíhlé ježurátko přitlačuje se nepochybně k jedné ze dvou mléčných žlaz a sbírá vytrysklé mléko. Ssaje-li je nebo líže, neví se.

Roste-li mládě, zvětšuje se i kapsář a mizí znenáhla, když jej ježurátko na dobro opustilo. Za nějakou dobu není po vaku ani památky.

Den 25. srpna nevyjde Haackovi z paměti nikdy. Také v zoologii bude míti rok 1884 památný význam pro všecky časy.

Kurátor Adelaidského musea pospíšil si, aby si zachoval prioritu svého objevu a oznámil nález v zasedání vědeckého sboru tamějšího, zvaného „Royal Society of South Australia“. Stalo se tak večer dne 2. září řečeného roku.

Podrobnou zprávu o věcech, jež byly v zasedání projednávány, přinesl Adelaidský list „South Australian Register“ dne 5. září 1884.

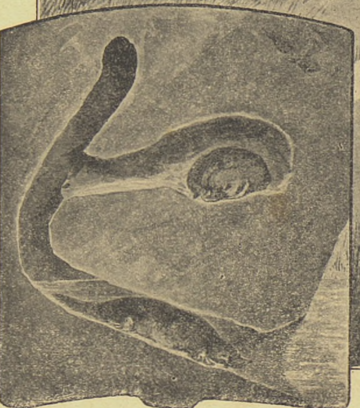
Ale žasnul-li Haacke, jako snad nikdy ve svém životě, spatřiv poprvé vajíčko vyňaté z vaku ježuří samičky, žasl ještě více a nevěřil opět svým očím, když viděl a četl černé na bílém v témže čísle Adelaidského listu, že došel z Australie do Montrealu v Kanadě telegram, poslaný sydneyským profesorem Liversidgem na kongres Britské společnosti přírodovědecké, jež se tam tehdy shromáždila k rokování, tohoto obsahu: Angličan Caldwell zjistil, že monotremata snášejí vejce.

Podivná náhoda! Téhož dne, kdy Haacke předložil vajíčko ježuřino ve vědeckém zasedání v Adelaidě, četla se také telegrafická depeše v Montrealu, že Caldwell potvrdil vejcorodost monotremat, přesvědčiv se o tom u ptakopyska za své studijní cesty, konané tehdy v Queenslandě.

Aby přírodovědecké ty události rozhlásily se brzy po všem světě, pospíchal Haacke i Caldwell. Každý chtěl uhájiti prvenství svého objevu.

Jak o tom podal zprávu Caldwell, poslechněme jeho vlastní slova: „Dne 24. srpna zastřelil jsem ptakopyska, jenž snesl právě prvé vejce. Druhé vejce jsem našel v ústí děložném částečně rozšířeném. Vejce podobalo se velice vajíčku ježuřímu, ale bylo o málo širší. Dne 29. srpna vyslal jsem posla do sousední stanice, aby dodal poště telegram: Ptakopyskové snášejí vejce. Poštovní posel přijal zprávu a předal ji mému příteli Liversidgeovi, profesoru na universitě Sydneyské, s tím podotknutím, aby byla zaslána Britské společnosti v Montrealu.“

Caldwell neměl na tom dosti a snažil se získati více materiálu toho druhu. Proto navštívil v srpnu r. 1885 kraje v poříčí Moly, maje nejlepší naději, že najde mladé ptakopysky v hnízdech. Na pomoc vzal si půldruhého sta domorodců.

Podzemní chodby a brloh.

PTAKOPYSKOVÉ.

Ale přes všecku horlivou práci a pátrání v odkrytých norách nepoštěstilo se ani Caldwellovi, ani černochům najíti nové vajíčko. Zimnice, jíž si Caldwell v bažinách uhnal, ukrátila lovy, a Caldwell vracel se do Evropy s jedinou trofejí ptakopyščí. Bylo to vajíčko ze dne 24. srpna 1884.

* *
*

V Adelaidském museu: Kustos Zietz a kostra klokaní.
Ukázka novinářského humoru.

Že jsem za své návštěvy Adelaidského musea věnoval těmto převzácným zoologickým objevům největší pozornost, rozumí se samo sebou. Od skříně, v níž jsou umístěni ssavci ptakořitní, nemohl jsem se odtrhnouti a opět a opět jsem se k ní vracel.

Tučné nápisy jednotlivých skupin živočišných věští tam význačné vlastnosti jejich. Ve skříni s monotrematy čteme dále: „Tatáž událost, jakou přednesl v zasedání učené společnosti Jihoaustralské, byla telegrafována téhož dne shromáždění Britské společnosti v Montrealu v Kanadě panem W. H. Caldwellem z Cambridgské university."

Museum Adelaidské má ve sbírce kromě vycpaných ptakopysků několik echiden, mezi kterými jest zvláště zajímava odrůda ježury srstnaté (E. s e t o s a) z Tasmanie. Má trochu ostnů toliko na hřbetě, jsouc ostatně porostlá chlupy.

Neschází tam ani odrůda s ostny a štětinami zažloutlými a bílými.

Ve skleněných válcích vystaveno jest několik echidních preparátů anatomických. Mimo ono památné prasklé vejce je tam ježura, mající mládě ve vaku. V jiném cylindru chová se preparát mléčných žlaz.

* *
*

Do krajů, tajících v sobě tolik bohatství embryologického, zavála touha také dra Richarda Semona, profesora v Jeně. I on vzal si za úkol věnovati všecku svou pozornost rozvoji bahníka, ssavců ptakořitných a vačnatých. Australskou tuto cestu podnikl Semon v letech 1891—93, požívaje za svých výzkumů bohaté podpory od štědrého mecenáše.

Výsledkem studijní cesty Semonovy jest obsáhlé dílo s titulem „Zoologische Forschungsreisen in Australien".

Materiál, přivezený Semonem do Evropy, zpracovali jednotliví odborníci.

O monotrematech pojednává se v řečeném díle tak podrobně, jako ještě nikdy. Zvláštní a obšírné stati věnovány jsou svalstvu, jiné cevstvu, soustavě nervové atd. Vše jest doloženo a znázorněno skvělými obrazci.

Mnoho poutavého pro přírodozpytce uložil Semon v populárním vydání své australské cesty. *)

Za svého pobytu v Queenslandě ulovil Semon s najatými domorodci na půldruhého tisíce ježur a ptakopysků. Za každou samičku ježuří platil černochům asi 3 koruny, za samečka $^1/_2$ koruny. Ale jakkoli byl snesen materiál úžasně veliký, přece nebyl Semon tak šťasten, aby se mu bylo podařilo najíti vejce nebo mládě ptakopysčí.

Více štěstí však mu přálo za ohledávání ježur. Jednoho dne obdržel Semon 8 samiček ježuřích, z nichž dvě měly vajíčka v děloze, 2 samičky vejce nosily a 3 měly po jednom mláděti ve váčku. Vůbec ohledal Semon na 60 samiček, jež měly mláďata, ale toliko jediná kojila dvě mláďata, všecky ostatní měly jen po jednom ježurátku.

Z pozorování Semonových vysvítá, že ssavci ptakořitní bývají březnými toliko jednou do roka. U ježury platí pravidlo, že se oplozuje toliko jedno vajíčko a dále se vyvinuje. Podivno jest, že vajíčka objevují se vždycky ve vejcovodu levém, nikdy v pravém, a vyskytnou-li se v tomto vejcovodu, tedy se nevyvinou. Tak tomu jest jak u ježury i u ptakopyska, jenž však mívá dvě mláďata.

Když bylo vajíčko monotremat oplozeno, obaluje se skořápkou a zvětšuje se značně i v obalu, berouc látku výživnou z pletiv matčiných. Tento rozvoj vajíčka je tedy zcela jiný,

*) Im australischen Busch und an den Küsten des Korallenmeeres. V Lipště 1896.

nežli se jeví u plazů a ptáků: skořápkovité vejce ptačí a plazí již neroste, nepřijímajíc látky výživné.

Dle Semona má snesené vejce ježuři v průměru asi 15 mm, a délka embrya v něm již chovaného činí asi 5 mm. Skořápka jest kožovitá a prosta vápnitých solí a upomíná tedy na vejce želví.

Profesor Neumeister zkoumal skořepinu echidního vejce a shledal, že hmota jeho jest tatáž, jakou se vyznamenávají vejce plazů, to jest keratin. Je tedy složení vejce monotrematího asi takové, jaké se jeví v pokožce, rohu, kopytě, nehtech, želvovině a j.

Jak si ježura vpravuje snesené vejce do svého dočasného vaku, Semon neviděl, ale domýšlí se, že tak činí nepochybně rypákem, ne však neohrabanými končetinami. Že by brala vejce do huby, tomu odporuje úzký otvor její.

Když bylo vajíčko uloženo do váčku, puká jeho skořápka. Embryo napomáhá tomu špičatou mordou té doby rohovitě utvrdlou. Za toho stavu nejsou oči ještě otevřeny.

Sotvaže vaječný obal pukl, již jej samička odstraňuje z vaku. V kapsáři pak zbývá jenom mládě, lízajíc tam vytrysklé mléko.

Ohledávaje vnitřek střev takového ježurátka, nacházel Semon vždy kapalinu bílou a mléku podobnou.

V žaludku pitvaného mláděte pozoroval Semon pevný chuchvalec. Ostatek žaludkového obsahu byla bělavá kapalina, jejíž zbarvení pocházelo od četných kuliček tukových. Za pomoci lihu srážela se kapalina v sýrovitou sraženinu.

Analysa žaludkové sraženiny prokázala bílkovinu, ale scházela jí kyselina fosforečná i mléčný cukr.

Dle všeho liší se mléko monotremat od složení mléka vyšších ssavců.

Mládě bývá ve vaku nošeno tak dlouho, dokud nedoroste délky asi 80—90 mm, a dokud mu nepočnou vyrážeti ostny. V tomto stadiu vídali černoši mláďata v děrách, tedy již mimo vak matčin.

Oplozené samičky objevují se teprv koncem července a prvá mláďata uvolněná v polovici října. Lze tedy za to míti, že k vývoji od oplozeného vajíčka až k uvolnění mláděte je třeba asi 10 neděl.

Černoši ujišťovali Semona, že se i uvolněná ježurátka vracívají ještě k matce, aby je na nějaký čas ve vaku přechovávala a kojila.

Chce-li ježura na noční lov, zanechává uvolněné kojence ve vyhrabané noře.

* *
*

Po výzkumech až posud vykonaných lze nyní přesněji stanoviti rozšíření monotremat.

Ptakopysk (Ornithorhynchus paradoxus, anatinus), zvaný mezi australskými osadníky platypus, rozšířen jest ve Viktorii, Novém Jižním Walesu a Queenslandě až k 18° j. š., potom v Tasmanii. Zdržuje se při tekoucích vodách a vede život podobný jako vydra, bobr a tuleň. Hlavní jeho potravou jest skořápkovitý mlž Corbicula nepeanensis, kromě toho pak hmyzí larvy, červi a měkkýši jiných druhů. Potravou tou nacpává si ptakopysk své torby pod vodou a požívá kořisti nad povrchem vody.

Rod ptakopysků jest zastoupen na světě toliko jediným druhem.

Kožešiny ptakopyščí užívají v jižnějších krajích australských a v Tasmanii na zhotovení rukávníků. Ptakopyščí spratek podobá se kožešině vydří, ale je skoro tak hebký jako bobří. Za rukávník platí se v městech jihoaustralských asi 30—40 korun.

Ježura, zvaná od kolonistů porcupine (čti: porkupajn), od divochů kauara, jest rozšířena skoro po celé Australii, Tasmanii a na Nové Guineji.

Kosti vymřelých ježur objevují se již v nánosech diluvialních (pleistocénu). Rozměry fosilních těch ssavců byly větší nežli jsou kostry ježur nynějších. Zachovalé exempláře našly se v jeskyních Nového Jižního Walesu.

Ježura a ptakopysk jsou ještě živí ostatkové pravěkých ssavců, uváděných jménem prototheria. První stopy ssavců toho života objevují se již ve starých dobách geologických, a kdežto jiní z prassavců (Multituberculata, Pantotheria) již vymřeli, dočekali se ježury a ptakopyskové až časů nynějších.

Mnohé zajímavé údaje o monotrematech dostaly se do veřejnosti ústy našeho krajana pana Aloise Topiče, jenž prožil v Australii mnoho let, všímaje si horlivě života zvířat vůbec a zvláště ptakopysků.

* *
*

Mnoho je škol v Čechách a jinde, jež pan Topič opatřil zástupci ssavců vejcorodých. Výstavy australské fauny, pořádané Topičem před několika lety, budily velikou pozornost diváků.

Výroky Topičovy uveřejnil německým tiskem dr. V. Sixta, profesor ve Vysokém Mýtě a horlivý šiřitel vědomostí o ssavcích vejcorodých. *)

Pod vodou vydrží ptakopysk asi 10 minut, po 13 minutách hyne, utopí se. Topič chytal ptakopysky do sítí, nalíčených do řeky v těch místech, kde voda rychleji tekla. Chycené ptakopysky nacházel pak utopené.

Dobrými znalci brlohů ptakopyščích bývají zlatokopci, kteří hledajíce drahý kov zhusta narážejí na nory. Oni to byli, kteří dodávali Topičovi ulovené exempláře.

* *
*

Že se nepodařilo chovati ptakopyska v Evropě, pověděl jsem již dříve, ale v Australii nenáleží to k úkazům osamoceným. V Melbournské zahradě zoologické živili zajatého ptakopyska po několik neděl. Laskavostí tamějšího správce, pana D. Le Souëfa, byla mi tam dvě ptakopyščí mláďata fotografována: jedno 2 dny a druhé 2 měsíce staré.

Za to živé ježury bývají v našich zvěřincích zjevem dosti častým. Dle přípisu, došlého mne od ředitele zoologické zahrady Berlínské, chovají v tamější oboře dvě ježury, jednu z nich již od r. 1895.

Mnoho je badatelů, kteří tvrdí, že první ssavci vzali počátek z plazů. A za takové počátky ssavců pokládati jest i ptakopysky.

*) Zoologischer Anzeiger. V Lipště 1899 — 1901. — Der Monotremen- und Reptilien-Schädel. Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie. Ve Štutgartě 1900.

V pojednáních Sixtových sneseny jsou kromě toho také všecky výsledky badatelů jiných, a uvedena jest veškera literatura týkající se monotremat.

Z dosavadních výzkumů, vykonaných od rozličných badatelů na ssavcích ptakořitných, vycházejí na jevo následující fakta:

1. Haacke a Caldwell potvrdili, že jsou monotremata ssavci vejcorodí. Profesor Gadow uvádí ve svém roztřídění obratlovců vedle názvu Geoffroyova také název o v o m a m m a l i a, t. j. ssavci vejcorodí. Výraz ptakořitní není dosti případný, ježto i jiní ssavci mají kloaku.

2. V kostře monotremat, jakož i v postavě zadních noh, v některých ústrojích svalových, cevstvu, mozku a v kožnatém obalu vaječném a složení blány spatřují mnozí nápadnou shodu nebo podobu s plazy.

3. Některé známky monotremat upomínají na ssavce vačnaté.

4. Žláza, ústící do ostruh ssavců, jest jedová. Výměšek má asi takové složení a účinek jako jed hadí.

5. Za mladosti mívají ptakopyskové v hořejších čelistích po třech stoličkách a v dolejších po dvou. Také mladé ježury mají rudimenty zubní.

6. Zuby monotremat podobají se zubům vyhynulých ssavců multituberkulátních, známých již z triasu.

7. Ježura snáší jedno, ptakopysk dvě vejce.

8. Břišní vak objevuje se jen u ježuřích samiček za březnosti a mizí po vychování mláděte docela.

9. U samiček ptakopysků nebyl vak břišní pozorován. Mládě líhne se ze sneseného vajíčka v hnízdě ptakopysčího brlohu.

10. Vzhledem k tolikerým podobnostem s plazy navrhuje dr. Sixta, aby se monotremata nazývala v zoologiích s a u r o m a m m a l i a.

Vývojové stavy ptakopysků a ježur jsou ve veřejných sbírkách musejních až doposud velmi vzácnými zjevy. I v museích australských jest preparátů toho druhu po skrovnu.

Ve sbírkách musea Adelaidského chová se prasklé vajíčko ježuří, první, jež bylo kdy na světě odborníkem nalezeno, kromě toho pak ještě ssavé mládě ježuří ve vaku a tři mláďata různého věku.

V Melbournském museu ukazoval mi prof. Spencer 2 mláďata ježuří v prvém počátku jejich osrstění, potom 1 mládě ptakopysčí.

Zoologická zahrada v Melbourně může se pochlubiti dvěma mláďaty ptakopysčími, z nichž jedno čítá 2 dny a jedno 2 měsíce. Obě byla k mé žádosti fotografována.

V Hobartě v Tasmanii přechovává museum 1 prasklé vejce ptakopysčí, 1 vejce echidní a 1 mládě ježuří. Nálezy ty pocházejí z let 1887. Zřejmý nápis oznamuje o ssavcích vejcorodých: „Platypus snáší 2 vejce, echidna 1."

Zárodkem ptakopysčího vajíčka chlubí se také naše České museum.

Ale největší sbírkou vajec a mláďat ptakopysčích a ježuřích může se vykázati universitní profesor Hill v Sydneyi. Již za mé návštěvy v jeho pracovně byla tam vystavena řada různých stadii, a to obou jmenovaných rodů.

Teď dovršil profesor Hill památnou a nikde jinde nevídanou řadu vajec a zárodků ssavců ptakořitných snad již na plné dva tucty. Nevysýchavý zdroj podpor, poskytovaný bystroduchému embryologu sydneyskému z mateřské Anglie, dodává mysliteli tolik energie, že se mu ještě podaří rozluštiti, co nemohli řešiti ani Haacke, Caldwell, Semon a jeho spolupracovníci. Výsledky konečných studií Hillových lze očekávati každou chvíli. *)

Skříň, věnovaná v Adelaidském museu ssavcům vejcorodým, je plna zajímavých preparátů. Jsou tam vedle ježur ostnatých také variety o pouhých štětinách **), potom odrůdy hnědé, žluté a světlé jako albini, jednou schoulené do klubka, po druhé na zádech se povalující. Nescházejí tam ani preparáty památného vaku břišního, ani mléčné žlázy, o něž vedlo se tolik sporů.

* *
*

Když byly učené hádky o ssavcích vejcorodých v Adelaidě šťastně rozřešeny, objevil se před zrakoma musejních přírodozpytců z čista jasna nový ssavec.

*) Více podrobností o ptakopysku a ježuře uložil jsem ve článku „Co víme o ssavcích snášejících vejce". Živa 1901, roč. XII.

**) Podobné přechody mezi ostny, štětinami a srstí pozorovati lze ve vzácných případech také na našich ježcích.

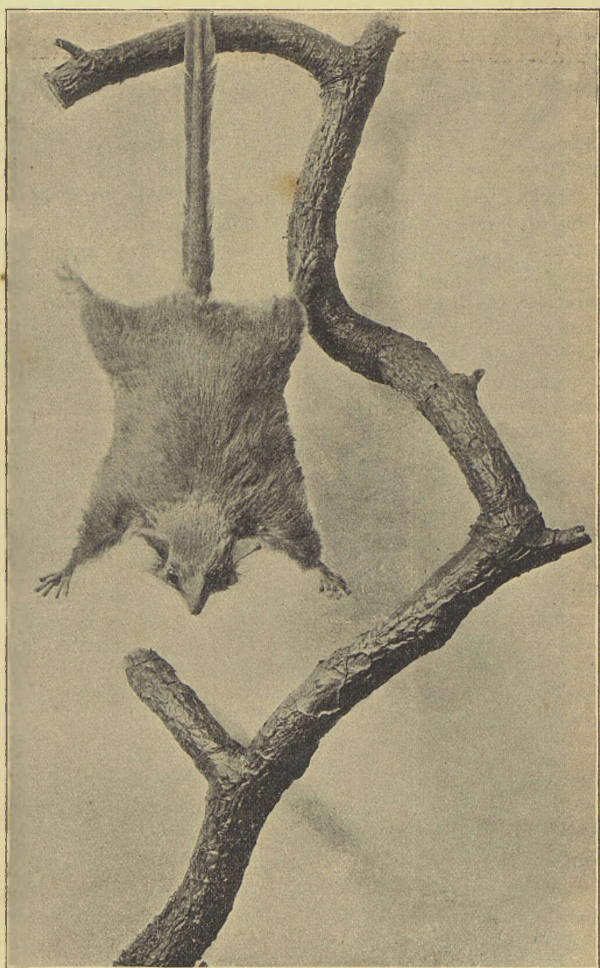

Krt vačnatý (Notoryctes typhlops).
Fotografováno dle vycpaného preparátu
získaného od prof. Spencra pro České museum.

Kustos Zietz byl prý radostí bez sebe — tak mi aspoň sám vypravoval — když vzal do ruky krabičku od revolverových patron a vybaloval z hadříku, namočeného do petroleje, podivuhodného tvora, přineseného do musejní pracovny z odlehlého kraje, jenž jest zaklet téměř v samém středu Jižní Australie a jen zřídka kdy od lidí navštěvován.

Do tajemných těch končin počítá se z Adelaidy přes půldruhého tisíce kilometrů. Z rudých závějí přeletavého písku vyrůstají tam jenom skrovné kapinice a pověstné hloží australské. Kraj vyprahlý a neveselý, z něhož vyzírá více smrt nežli život. Jen někde třpytí se hladina solných jezírek, vroubených zelenou oasou, a vine se koryto živé nebo vyschlé říčky. Nejvodnatější ještě bývá v australském tom středu Finkeriver.

Až z těchto končin přišel posel, vážil mnoho dní namáhavé cesty koňmo a ve voze, ubíraje se podél středozemského telegrafu, položeného z Adelaidy až ke břehům Indického oceánu, a přinášel z pustin poklad nad zlato drahocennější.

Vakomyš zakrslá (Acrobates pygmaeus).
Fotografováno dle vycpaného preparátu,
jejž pro České museum přinesl autor této knihy.

Poklad ten odevzdal poslovi jednatel hospodářské společnosti Jihoaustralské, když při jmenované řece r. 1888 cestoval a mrtvé zvíře zvláštního a před tím nikdy nevídaného vzezření od tamějšího správce ovčářské stanice obdržel.

Dárce vzácného tvora žil sice v australském houští již po několik let a nasbíral za dobu tu mnoho křováckých zkušeností, ale tvora takového oči jeho nespatřily ještě nikdy.

Také pan Kaulser, jednatel řečené jednoty, viděl živočicha toho druhu poprvé a nerozpakoval se ani chvilku, co učiniti s nálezem tak vzácným. Poznamenal si jen o památném čtyřnožci, že ho správce ovčářské stanice našel při říčce Finkově mrtvého, a to pod trsem uschlé trávy, a již hledal schopného posla, jenž by donesl drahocennou kořist do hlavního města.

Kustos Zietz poznal hned na prvý pohled, že ssavec do musea přinesený jest jakýsi krtek se žlutobílou srstí. Ale také zarazily ho hned zvláštní znaky rypáku, tlap a ohonu.

V tom okamžiku nevěděl si Zietz rady, kam tvora zařaditi. Marně se probíral v duchu všemi třídami, řády a rody živočišnými. Pro krtka toho rázu nebylo nikde místa. I viděl již jasně, že má před sebou ssavce pro vědecký svět zcela nového a těšil se, jaké hnutí způsobí mezi zoology na celé zeměkouli, až oznámí v odborných listech, že rozhojnil zvířenu australského kontinentu o nového podivína.

Radost Zietzovu pochopí každý, kdo ví, že objevení nového ssavce za nynějšího stavu vědy zoologické náleží k událostem, jež jsou s to, aby rozvířily mysli všech živočichozpytců, zvláště je-li ssavec nově objevený dlouho hledaným článkem v řadě Darwinova vývojezpytu.

Mezi tím, co kustos Zietz stál před záhadným zjevem živočišným a viděl se již jako ve snách autorem vysoce zajímavého pojednání o novém ssavci australském, vcházel do pracovny musejní kurátor Stirling, profesor lékařské fakulty na universitě Adelaidské.

Bystrý zrak kurátorův spočinul hned na vybaleném tvoru. Také Stirling jako zkušený ředitel sbírek musejních neviděl v životě nikdy nic podobného a zmocniv se spěšným mávnutím pravice drobného ssavce nepustil ho již z ruky.

„To bude překvapení, až předložím ve večerním shromáždění naší Jihoaustralské společnosti nauk ssavce ještě nikdy nespatřeného,“ myslil zase Stirling při sobě a obracel krtka,

Tokoun liškový (Phalangista vulpina), zvaný v Australii nepravým jménem oposum, užívaným také u našich kožešníků.

jehož hedvábný kožíšek třpytil se v záři sluneční brzy jako zlato, brzy jako stříbro, na všecky strany a upomínal velice také na afrického krtka rodu Chrysochloris.

Nežli se podřízený kustos vzpamatoval, byl již ředitel musea s podivuhodným tvorem ten tam a mohl hlásiti za krátko do světa jméno, jímž označil památného krtka středoaustralského. Notoryctes typhlops — tak zove se podzemní čtyřnožec Stirlingem dopodrobna popsaný.

Ale kurátor Stirling nespokojil se s kusem jediným a lačněl po několika středoaustralských krtcích. Byl hotov nastoupiti vědeckou pouť i do pustin, jež jsou domovem řečeného živočicha, a zjistiti na místě všecky jeho životní podmínky.

Příležitost k tomu naskytla se profesoru Stirlingovi, když doprovázel guvernéra na jeho cestách po severních krajích Jižní Australie.

Po čem učený kurátor dychtil, dosáhl a vracel se z písčitých stepí s trofejemi svých sběratelských vášní. Čtyři samečkové a dvě samičky stali se jeho kořistí. Těla ulovených krtků dostala se do musejní pracovny v Adelaidě co nejlépe zachovaná, a podzemní „satanáš" a „ďábel" australských černochů podroben byl nové prohlídce.

Bez pomoci domorodých slídičů nebyl by Stirling nic pořídil a jen jim má co děkovati za šťastný výsledek lovecký. Žádný ohař nebyl by s to, aby nahradil australského černocha, má-li býti vystopováno v trnitém hloží zvíře takové ostražitosti, jakou vyniká krtek Stirlingův.

Práce slídičské ujímali se domorodci tentokráte neradi a skoro jen s donucením. Strach před podzemním „čertem" odnímal jim chuti, aby si všímali jeho života podrobněji. Pověra zahání australského černocha od místa, kde se podivuhodní krtkové zdržují. Z té příčiny nemohli mnoho vypravovati o životních způsobech „satanášů" ani domorodci.

Profesor Stirling vyzvěděl od černochů, že lze pozorovati středoaustralského krtka jenom tehdy déle na povrchu země, když sprchne. Tou dobou sceluje voda částice sypkého písku v souvislý povlak, na němž pak možno sledovati i stopy, kudy ubíralo se zvíře do svého brlohu. Nora jeho bývá daleko. Také ji obyvatel její opouští jenom na krátko a opět se do ní vracívá.

Na denním světle objevuje se australský krtek málo kdy a propadává se do sypké půdy skoro v téže chvíli, v níž se ze

Vačnatý skokejš (Hypsiprimnus) odnášející v chápavém ohonu snopeček trávy do svého lože.

země vynořil. Po dešti vykonává procházky trochu delší, nazvedává předek, dotýká se břichem půdy a zanechává v ní stopy po tvrdém a kroužkovitém ocásku a zadních nožičkách. Vyrývování to má podobu trojité brázdy vinoucí se vlnitě na pravo a na levo.

Stopu takovou vídati lze i po některých australských ještěrkách, což uvádělo Stirlinga často na scestí.

Vynoří-li se krtek našich protinožců na povrch, zaujímá postavu asi takovou, jako tělo mrože nebo lvouna pozvednuté předkem z mořského živlu nad hladinu. Rohovité desky čumáku, upomínajícího na nebozez, a lopatkovité drápy předních noh činí ho způsobilým k podzemní práci. Pomocí těchto ústrojů může se ocitnouti australský krtek mžikem ve hloubce až jednoho metru.

Ač má australský ten ssavec hojnost zoubků, přece jich

neužívá k obraně a nekousne, i když ho lovci vložili živého do dlaně.

Ulovené krtky jal se Stirling chovati v zajetí, a zkoušeli to po něm i jiní *), ale zajatci hynuli již druhého dne, ač přijímali z počátku potravu, požírajíce červy, hmyzí larvy a chléb.

Profesor Stirling rozplýval se samou radostí, když se zmocnil krtka živého, ale vědecká horečka zalomcovala jím ještě mocněji, když spatřil pojednou u některých kusů břišní vaky. Krtek s kapsářem na břiše! S takovým ústrojem mohla krtka vypraviti do světa zase jenom Australie, pevnina pověstná ssavci vačnatými.

Profesor Stirling tušil hned, že krtek s břišním vakem je samička, a nemýlil se. Také zjistil malý váček u druhé samičky a divil se opětně, když spatřil, že otvor váčku nesměřuje do předu, nýbrž do zadu.

Šťastný objevitel nového k r t a v a č n a t é h o byl pak puzen ze středoaustralské pouště do své musejní pracovny neodolatelnou touhou, jen aby již mohl poslati do vědeckého světa pojednání o vzácném svém nálezu a překvapiti odborníky skutečným divem divoucím.

Ale čím více vnikal pitevní nožík adelaidského zoologa do drobného tělíčka nového vačnatce, tím větší odhalovaly se rozdíly mezi ním a mezi ssavci již známými. Některé kůstky jeho lišily se tak nápadně, že si profesor Stirling ani netroufal nazvati je obvyklými jmény anatomickými. A jakkoli neschází australskému krtu kůstky vakové, přece ukazuje celé složení anatomické ke tvoru, jenž není ani ssavcem ze skupiny vačnatců, ani tvorem ze skupiny tvorů ptakopyskovitých. Tedy opět dlouho hledaný článek v souvislém řetězu, jehož genesi nepodařilo se rozřešiti doposud.

Šest vaknatých krtů, které profesor Stirling přinesl ze svého výletu středoaustralského, vyvažovalo se zlatem, ale na ceně jim trochu ubylo, když jich bylo získáno později ještě několik.

Profesor Spencer z Melbourna, vykonav výpravu do střední Australie, ukazoval mi vaknatých krtů plnou láhev a obdařil k mé žádosti naše České museum nejenom celým exemplářem památného notoryktа, nýbrž i vysoce zajímavou

*) Podrobnější a novější údaje o notoryktovi uloženy jsou ve spise prof. Spencra: Mammalia. (Report of the Horn Expedition to Central Australia.) V Melbourně 1896.

Vakodlak č. koala
(Phascolarctus cinereus).

kolekcí jiných podivnůstek fauny australské. Melbournské museum honosí se zase od té doby celou lebkou diluviálního medvěda z jeskyně Sloupské na Moravě, skvělými zástupci korýšovitých trilobitů z českého siluru a ukázkami tvůrčí síly z doby Nýřanských lupků, zaslanými na vzájem k výslovnému přání učeného badatele, působícího tak slavně na vysoké škole státu Viktorijského.

Z darovaného krta vaknatého mohlo si pak České museum poříditi jak preparát vycpaný, tak i kostru, po stránce osteologické mnohem zajímavější.

Dle vycpaného kusu našeho přírodovědeckého ústavu vyhotoven jest přiložený obrázek.

Drápoš hrabavý č. vombat (Phascolomys vombat).

Ať zadíváme se na kteréhokoli ssavce australského, zastoupeného v Adelaidském museu od největšího až do nejmenšího, každý z nich jest příslušníkem veliké družiny tvorů vaknatých. Nechť živí se z nich někteří býlím nebo hmyzem a masem, podobajíce se jednou hlodavcům, po druhé hmyzožravcům a po třetí šelmám, přece vypravila příroda všecky samičky původních ssavců australských vakovými kostmi, držícími památný kapsář čili marsupium.

Kdo by neznal starožitného klokana, o jehož mláděti bájili první holandští plavci, že přebývá v lůně matčině po několik let, opouštějíc je jenom na krátký čas, aby, když hlad na pastvě ukojilo, zase do útrob své rodičky se navrátilo?

Komu není známa lehká kožešina australského tokouna, prodávaná velmi lacino v našich obchodech jakožto o p o s u m a známá nepravým tím jménem také všemu obyvatelstvu nejmladšího zemědílu? Tokoun liškový (P h a l a n g i s t a v u l p i n a) zove se v zoologii australský ten vaknatec, jenž s mno-

hými drobnými klokany (valaby = Halmaturus) zásobuje kožišnické trhy evropské.

Jménem oposum označuje přírodozpytec vačici pestrouchou (Didelphys virginiana), jež jest domovem výhradně v Americe severní.

Vaknatým ssavcem jest i parovník veverový (Petaurus sciureus), zastupující v Australii naše veverky a poletuchy a vystrojený rovněž širokou koží k létání způsobilou.

Nejdrobnější jeho pokrevenec, vakomyš zakrslá, pravý to trpaslík mezi vaknatci, zastupuje na dalekém jihu naše plchy a vyrovnává se jim elegantními přemety jako mrštný akrobat. Učeného jména svého Acrobates pigmaeus zasloužil si plnou měrou.

Na místě našich pravých myšek obdařila příroda Australii ušatými bandikuty (Perameles), na místě amerického lenochoda dala jí vakodlaka popelavého (Phascolarctus cinereus), známého běžně jakožto koala, v náhradu za medvědy obdařila nejmladší pevninu dravým šlakolem medvídkovým (Dasyurus ursinus), za rýsky dala našim protinožcům tafu (Phascologale), za sviště a bobry nemotorného vombata (Phascolomys) vedle klokana, největšího to nočního vaknatce s hlodavými zuby, nezapomněla oživiti Australii tvorem podobným brzy kuně, brzy zase vlku, jezevci nebo tigru, jako tomu jest na ostrovní půdě sousední Tasmanie, beztoho utržené od celiny australské jenom změnami geologickými.

Australský vojín vrací se z boerské vojny.

Ukázka z humoristických listů.

Až na nejskrovnější výjimky vystrojila australská příroda všecky své původní ssavce kožními záhyby podoby kapsářovité k velkému úžasu všech přírodozpytců, kteří počali obraceti pozornost k australské zvířeně poprvé.

Lemčík skvrnitý (Chlamydodera maculata)
a jeho libánková besídka.

České popisy z prvých těch dob pocházející znějí za našich časů pokročilejšího názvosloví přírodopisného sice starobyle, ale přece velmi případně a vystihují znaky památného toho řádu zvířecího mluvou pozoruhodnou.

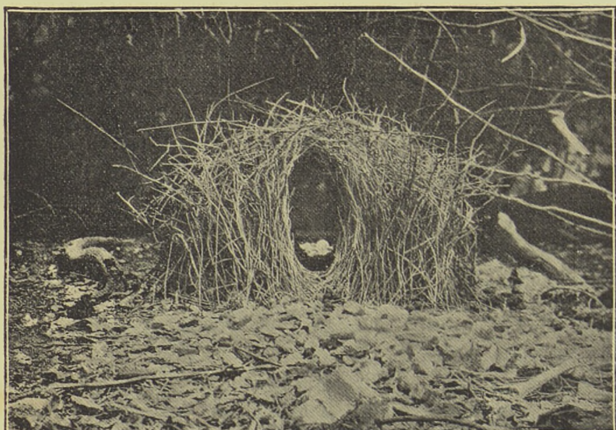
Mám tu zase na mysli slova vlasteneckého spisovatele přírodovědeckého, Jana Svatopluka Presla, jenž ve svém Ssavectvu z let 1834. popisuje vaknatce těmito slovy: „Cecíky ssavců vaknatých jsou rozpostaveny na břiše do kola a obklíčeny dvěma řasami z kůže zplozenými, které široké dělají pytel či vak. V těchto řasách jsou kosti svalami pohnutelné. Vak nábřišný v panenství jest nejmenší, ale přeobšírný, když mláďata z vemen počínají padati. Potom zase vak zponenáhla se umenšuje, tak jak množství mléka se umaluje. Samice velmi krátký čas jsou březí, za to ale pořád, alespoň v létě, porozují mladé. V tom srovnání jsou zrozeňata velmi nedokonalá. Klokan, asi 56 liber těžký, porozuje mláďata 21 grán *) těžká. Vačice lišková, skoro 10 palců bez ocasu dlouhá, má mláďata sotva jeden grán těžká. Zárodové tito okazují toliko nástiny budoucího zvířete, jsou huspeninovatí, bez památky čidel a končetin. V tomto stavu nedokonalém přímo do vaku přicházejí, kdežto chytivše se cecíků v pytli zůstávají, a mlékem se obživují dotud, pokud celé tělo se nezdokonalilo a končetiny k vyměštění potřebovati se nemohou. Meškání zárodů těchto ve vaku jest velmi dlouhé . . .“

Z každého původního ssavce australského vyzírá na přírodozpytce pravěká podoba živočišné bytosti. Každý z nich jest ukázkou pradávné tvůrčí síly, plodící ještě tvory zastaralého rázu toliko v končinách australských a skoro jako jen výjimkou také ve světě Kolumbově. Všudy jinde ssavci vaknatí již se přežili a ustoupili tvorstvu výše stojícímu.

Ta doba, kdy vaknatci oživovali pevniny Starého světa, minula již před drahnými tisíciletími. Ba vyslovují se i čísla, stanovící pravěkou tu minulost geologickou statisíciletími.

Vaknatí ssavci vyváděli na svět mláďata již za doby triasové, jurské, křídové, třetihorní i za doby diluviální, a vychovávají je ve svém podivuhodném vaku do dneška skoro již jenom v zemích našich protinožců. U nás ostali po pravěkých vaknatcích toliko kostry, ale jediný pohled na jejich

*) 1 grán asi $^1/_2$ gramu.

Libánková besídka lemčíka.

pánev s význačnými kostmi vakovými poučuje přírodozkumce o příslušnosti předvěkého tvora, vykopávaného brzy z vápence, brzy ze sádrovce nebo ze starých náplavů a slepenců.

Jednou bývají to kostlivci o rozměrech jako lev, jindy dokonce hotoví giganti o rozměrech nynějších nosorožců. Mnozí z nich byli vaknatí masožravci, jiní pak podobali se nemotorným hlodavcům s hlavou tak velikou jako sloni nynější doby.

Takovým kolosem vaknatým byl na př. památný Diprotodon australis, popsaný již slavným Owenem jako div starých náplavů australských.

Jak asi diluviální ta obluda vypadala, ukazuje obrázek na str. 277., sestrojený v mysli na základě nalezených koster. Jen o málo menší byl vaknatý lev, nazvaný v dějinách vymřelého tvorstva Thylacoleo carnifex a rovněž Owenem poprvé probadaný.

Proslulý ten anatom anglický nestačil ani řešiti záhady australského prasvěta, posílané mu do Anglie k probadání. Publikace o vymřelém tvorstvu australské pevniny a blízkých

Libánková besídka lemčíka.

ostrovech jejích přispěly valnou měrou k světové slávě Owenově.

Jak neměl jsem tedy obraceti svých očí k ostatkům tak znamenitým a v museu Adelaidském tak poučně vystaveným? Zrak můj spočíval dlouho na ohromných hnátech vymřelých klokanů, proti nimž jsou i největší nynější klokani, zvaní hnátoši, pouzí trpaslíci.

Praví se, že příroda zkoušela na ssavcích vaknatých své umění a svou sílu, a že oni to jsou, kteří vedle monotremat představují prvé základy, položené k dalšímu rozvoji živočichů ssavých. Dle všeho pokusy ty se nezdařily, a přišly prý tak na svět jen bytosti nevkusné podoby: nepodařené kuny, nepodaření hlodavci, rýskové, medvědi a t. d.

Ptakopysk, ježura a vaknatci vyšli z přírodní dílny jen jako na zkoušku a představují nejnižší zástupce oněch ssavců, jejichž zárodky nejsou ani spojeny s mateřskou krví za pomoci lůžka čili matečného koláče (placenty). Jen asi z toho důvodu přichází mláďátko vaknatcovo tak záhy z lůna mateřského na

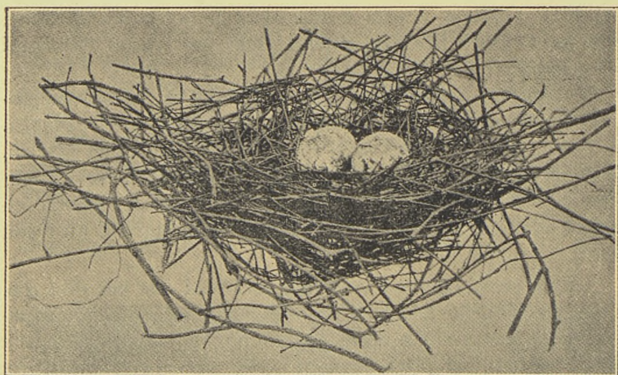
denní světlo, aby ve stavu nejnedokonalejším prožilo potom svůj zárodkový život co nejdéle v kožním záhybu své rodičky, jež svého mazánka ve svém vaku a tedy mimo své lůno teprv donosí a takřka po druhé porodí. Ve zvěřincích zapisují skutečně novorozeně do matriky teprv potom, když mládě poprvé opustilo matčin vak a vyskočilo z něho na pevnou půdu.

Mnozí vaknatci nosí novorozeně ve svém vaku několikráte déle nežli v lůně mateřském. I největší druh klokanů, hnátoš veliký (M a c r o p u s g i g a n t e u s), nosí zárodek v lůně svém ani ne plných čtyrycet dní a uloživ jej hubou do kapsáře jako tvora jen asi 3 cm. dlouhého, vychovává mladého klokánka ve vaku po plných osm měsíců.

Mládě takového ssavce vypadá jako chuchvalec neživé hmoty. Ředitelé zoologických zahrad ohledávali novorozeňata vaknatců, pátrali po nožkách a po ohonu, ale našli místo končetin toliko pouhé pahýly. Jen zvěřincům jest děkovati, že vyšly na jevo bližší podrobnosti z prvých dob života rozličných druhů vaknatců. Porody vaknatců pod australským nebem volné přírody ostaly by bez zoologických zahrad snad do dneška nerozřešeným tajemstvím. Jen v těchto ústavech mohlo býti pozorováno, že do vaku své dobré mateře neutíká se toliko její novorozený mazánek, ale i starší potomek vrhu dřívějšího. Zhusta bývá to i samička, která již sama je matkou, nosíc novorozeně ve svém vlastním vaku a neostýchajíc se ani dost málo, aby se přebytečného struku ve vaku uchopila a mlékem matčiným napojila.

Starý svět nemůže se honositi ani jediným vačnatým ssavcem, ač byla doba, kdy ho jen vačnaté obludy oživovaly. Pravdě se podobá, že vačnatci to byli, kteří vedle monotremat objevili se na zeměkouli jakožto první ssavci, objímajíce svým rozšířením zeměpisným polokouli severní i jižní. Ale výzbroj jejich neobstála v zápasu s ostatní přírodou, a starobylé podoby ustupovaly tvorům vypraveným do životního boje účelněji: ssavci placentální zvítězili nad primitivními a přežilými ssavci vačnatými, a z přirozeného výběru vzešly bytosti vzhledu a rysů ušlechtilejších.

Přetvary ty zasáhly skoro celý svět, tehdy nepochybně vzájemně spojený. Jen pevnina nynější Australie byla již od ostatního kontinentu odloučena a odtržena, a blahodárné účinky odvěkého vývoje se jí nedotekly. Od té chvíle, měřené od země-

Hnízdo lemčíka.

zpytců statisícmi lety, byla pevnina australská jen sama sobě ponechána, a rozmach organického života do ní nepronikl. Úžiny a šíje, které kdysi spojovaly trupy někdejších kontinentů jako mosty, byly protrhány a v moři pochovány, a přestalo pak stěhování živočišstva do těch končin dalekého jihu, jejž zoveme nyní Australií. Jen snad tak se mohlo státi, že na pevné půdě její ostali až do dneška na živě tvorové rázu pravěkého a že dochováni byli bez všelikých proměn až na naše časy jako živé doklady o prvých počátcích tvůrčí síly a jako ukázky nezdařených pokusů.

Z téže doby pochází i ssavectvo nynější Tasmanie, ba i nové Guineje. Není pochybnosti, že i tyto souše tvořily kdysi s Australií celinu. Ráz živočišstva, po mnohé stránce jednotný jak na Nové Guineji a Tasmanii, tak i v Australii, brává se za důkaz hlásané té domněnky učených geologů.

Že pak po odtržení veliké souše Novoguinejské od Australie ráz živočišstva tam i na dále se dochovával, poučují nás v Adelaidském museu četné dokumenty. Neschází tam ani památný klokan, jenž proti vší naší představě a proti všem zákonům, dle nichž jsou budovány jeho končetiny, leze na stromy a uschovává se v jejich korunách, upomínaje poněkud na tvář zaječí,

odkudž vědecké jméno jeho Dendrolagus. Živý ten obyvatel Nové Guineje, zhusta v australských zvěřincích chovaný, býval mou častou hříčkou, chtěl-li jsem jen trochu vniknouti do mechaniky jeho prstů.

V ssavcích australských krajů slučuje se směsice nejpodivnějších znaků, ale vak sám jest známkou nejnápadnější. Jen z těch důvodů mluví se o australských vačnatých rýscích, vačnatých kunách, vačnatých myších, vačnatých veverkách, vačnatém vlku a medvědu, jakkoli země našich protinožců žádných rýsků a žádných kun, veverek, vlků, tigrů a medvědů nehostí.

Jediná pravá šelma v Australii rozšířená jest pes dingo, vaku však žádného nemá, a proto již z tohoto důvodu nepokládá se za australského tvora původního. Vyslovuje se zhusta náhled, že tam byl před dávnými věky neznámým plemenem lidským přivezen a rozmnožil se pak tak, že potuluje se teď již jen jako šelma divoká a nebezpečná bravu a drůbeži. Leč ostatky po australském tom psím rodu byly tam nalezeny již také ve starých náplavech a odporují názoru prve pronesenému. *)

Starožitní rodové ssavců vačnatých neušli přes všecko své ctihodné stáří, jaké zaujímají v dějinách živočišstva, posměchu a vtipkování australských kolonistů. Za terč vtipu slouží zvláště klokan, zvaný po domácku kengeru (kangarao). Obraz jeho spatřujeme na záhlaví časopisů, na štítech různých firem, na sešitech pro školní mládež, na lahvích s kořalkami i v listech humoristických. Za burské války vraceli se pyšní žoldnéři britští přestrojeni za klokany, ne-li ve skutečnosti, tedy alespoň v kousavém „Punči", jak tomu jest na přiloženém obrázku. V Australii oblíbili si ve znacích kengeru, na Novém Zélandě podivuhodného ptáka kivi.

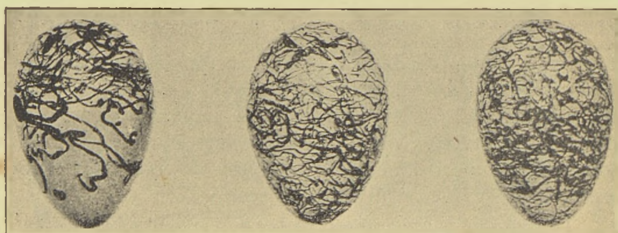
* *
*

Že také ptačí svět australský nezůstal pozadu za podivíny vačnatými, bije nám za návštěvy Adelaidského musea do očí se všech stran. Pozorování taková byla mi přípravou pro potomní

*) Jménem dingo označují australští domorodci psa evropského; dingo sám slove u nich voregal.

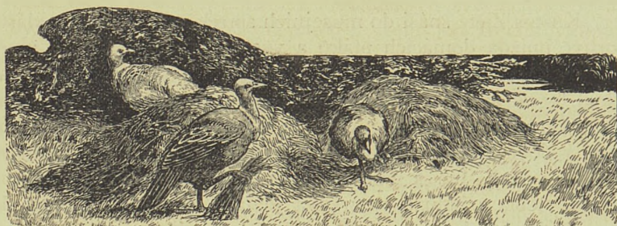
výlety, konané do volné přírody samé ve všech koloniích australských.

Kustos Zietz snáší do musejních sbírek zoologických zvláště horlivě hnízda domácích ptáků a vystavuje pravé divy z uměleckých dílen australských opeřenců. Kdo z přírodomilů nezastavil by se na delší dobu před stavbou památného ptáka lemčíka skvrnitého (Chlamydodera maculata), jenž buduje v době líbánek útulné besídky a vábné loubí pro spanilou družku svou? Jen k vůli ní snáší neúnavný sameček sušené proutí, stébla a haluze, zastrkává je jako důmyslný stavitel do dvou řad tak, aby se větvičky nahoře stýkaly a jako v nějaký

Vejce lemčíků:
1. a 2. Chlamydodera maculata, 3. Ch. guttata.

gotický oblouk klenuly, podobajíce se potom průchodu asi dva, tři kroky dlouhému. Besídku tak zbudovanou proplétá lemčík pestrými peříčky papouščími, zavěšuje na ně všech barev hadříky, nasbírané někde ve vsi, aby vlály za větru jako fábory a stuhy, vykládá písečnou půdu umělecké své domácnosti lesklými kaménky, bílými kůstkami, ptačími lebkami, vybledlými na slunci a dešti, upravuje mosaiku z drobných mušliček mořských i pozemních, z plíšků, střípků, odcizených prstýnků a zlatých náušnic, kdesi na okně křovákova domu uchvácených a z něho odnesených, pořizuje do chodby hlavní průchody vedlejší a volá roztouženě na družku blízko poskakující. Samou touhou sameček se čepejří, jako zmámený běhá, křídloma třepetá, lemováním svého hrdla, zardělým jako broskev, pohrává a rozčileně mihotá, poulí očka láskou planoucí a zve do loubí svou vyvolenou, aby ji objímal, líbal, zobáčkem hladil, s ní se mazlil, za

Taboni lesní budující hnízda.

ní se honil, ji žertem klofal, škádlil, za rameno popadal a s ní jinak a jinak laškoval. Besídka jest pak oběma zastaveníčkem den co den. Chvílemi vystřídává je tam zamilovaný párek druhý, třetí, čtvrtý. Vždyť každý ze samečků přispěl k vybudování libánkového loubí rovným dílem, a všickni připravovali besídku pro své věrné družky společně.

Té doby buduje lemčík také hnízdo ve větvicích košaté kapinice, a nitro jeho plní se brzy vajíčky. Libánky pominuly, a opuštěná besídka bude útočištěm zamilovaných párků, až přijde zase lásky čas.

Lemčík australský upomíná velikostí na kavku, životem na špačka, zbarvením na ořešníka.

Podobné besídky libánkové staví si kračík hedvábný (Ptilinorhynchus holosericeus), tvořící přechod mezi vlhami a rajkami.

* *
*

Opeřenými podivíny australských krajů jsou také taboni č. megapodi. Vizte jen jejich hnízdo v podobě ohromné kupy sena a nanesené z listí, prutů, hlíny, kaménků, shnilého dříví, písku, trávy a j. Nanesli je velicí ptáci, upomínající svým vzezřením trochu na krůtu, trochu na supa nebo obrovského holuba. Do nedávna nevěděli si s nimi v soustavě přírodopisné rady a zařadili je konečně podle silných hrabavých noh ke ptákům kurovitým.

Řezba ve vejci australského pštrosa emu. Přiroz. vel.
(Ledňáček chechtavý vrhající se na hada.)

Ale životní mravy tabonů *) odchylují se od ptačích zvyků velice: megapodi nesedají na snesená vejce, aby je svým tělem zahřívali a kuřátka vyseděli, ale ponechávají práci tu teplu, jež dostupuje hnitím nanesených látek ústrojných takové výše, že postačuje k úplnému rozvoji zárodku. Nepodobá-li se způsob

*) Megapodi čítají několik rodů, každý o několika druzích: Talegalla, Megapodius, Megacephalon, Leipoa.

ten umělému líhnutí, jenž prováděl se také již v zemi biblických faraonů?

První zprávy, přišlé z krajů Australii blízkých, zněly jako pohádka, kterou rozluštili a za pravdu vyhlásili teprve věrohodní přírodozpytci, když se z cest po teplých zemích australských navrátili a zprávy o životě tabonů podrobně slovem i obrazem vylíčili.

Za našich dnů může se o zajímavém tom zjevu přesvědčiti i mnohý navštěvovatel zoologické zahrady. Chovaní megapodi nescházívají v Australii v žádné oboře.

Ba i nejeden zvěřinec evropský může se pochlubiti překvapujícími výsledky, jichž dosáhl, pěstoval-li ve svých sadech také tabony australské. Netřeba nám tedy ani vydávati se až do zemí našich protinožců.

Londýnská zahrada byla první, jíž se podařilo vyvésti z vejce na svět kuřátko taboní. Je tomu již skoro půl století.

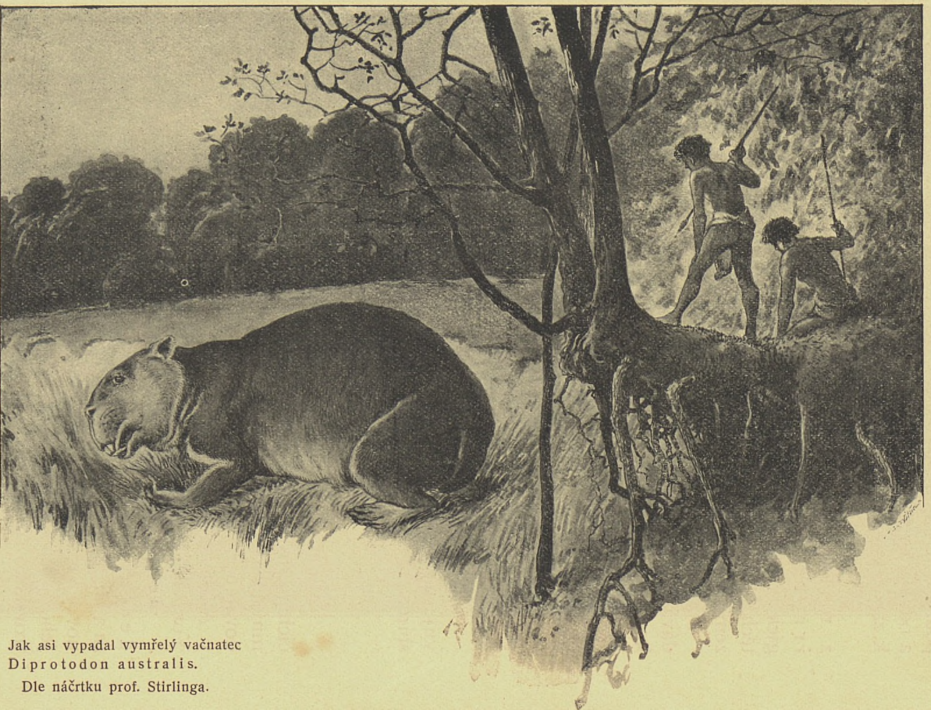
Na evropské pevnině byla mezi prvními zoologická zahrada v Berlíně, jíž přálo totéž štěstí, a to k velikému překvapení ředitele i všech tamějších přírodomilů.

Té doby — bylo to asi před třicíti lety — pozoroval každý navštěvovatel zvěřince, že taboni (Talegalla Lathami) tam pěstovaní nanášejí si hromadu z písku, hlíny, listí, slámy a trávy, že chápají se toho staviva prsty svých noh a metají je na zad vší silou tak dlouho, dokud nevyrostla kupa do veliké výše.

Ale ještě větší bylo překvapení, když brzy na to spatřili diváci, že z kupy prodralo se na denní světlo drobné ptačátko, jež hned počalo rychle běhati a lítati. Bylo to mladé taboňátko, jež se z vejce sneseného do hromady kompostu vylíhlo a hned samo živilo.

Pod australským nebem scházívá se ke snášení vajec mnoho tabonů a budují zmíněné kupy společně. Stinné hvozdy nebo neproniknutelná houští přechovávají jich místy několik, a lesní zátiší podobá se potom mohylám, zarostlým bujnou vegetací. Obraz takový představil umělec dle mého náčrtku na příloze 15.

Australští domorodci pátrají po hnízdech taboních a ukájejí hlad i v pustém hloží, když je nouze největší. Z jediné hromady vyhrabávají i několik tuctů velikých vajec (v Australii nepočítají se vejce na mandele).

Jak asi vypadal vymřelý vačnatec
Diprotodon australis.
Dle náčrtku prof. Stirlinga.

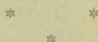
Vejci taboními zachránil svůj život na středoaustralské poušti také proslulý cestovatel Eyre, objevitel jezera Torrensova a odvážný zeměvědec, jenž pronikl šťastně Australii od východu k západu.

Největší opeřence australské pevniny, pštrosovité ptáky z rodu emu (Dromaeus Nova-Hollandiae a D. irroratus), vídati lze teď již jenom v museu nebo zoologické zahradě, kde se dobře rozmnožují. Malé houfce opeřených těch obrů zastanou ještě nejspíše cestovatelé v odlehlém nitrozemí. Z krajů kolonisovaných vymizel emu již na dobro.

Vejce australských pštrosů jest barvy tmavozelené a prodává se v obchodech jako upomínka na návštěvu dalekých těch končin světa. Obrazy do tlusté skořápky vyrývané představují obyčejně australského domorodce s bumerankem, klokana nebo chechtavého ledňáčka, pravého to smíška všech eukalyptových hvozdů.

Dobrý odbyt takových rytin má zvláště město Melbourne. Nejjemnější výtvory řezbářské toho druhu vyvádí tam ruka umělce žaponského.

Ukázka rytiny, vyhotovené ve vejci pštrosa emu, představuje přiložený obrázek, sňatý s originálu, jejž chovám ve své sbírce.

Mnoho podivnůstek uštědřila australská příroda také živočichům drobným. Či není podivno, že nejmenší pavouček pevniny australské, jen o málo větší než naše slunéčko, jest nejjedovatější? Sbíral jsem ho v bednách musejního zákoutí jak v Adelaidě, tak i v nejsevernějších končinách poloostrova Yorského u Townsvillu.

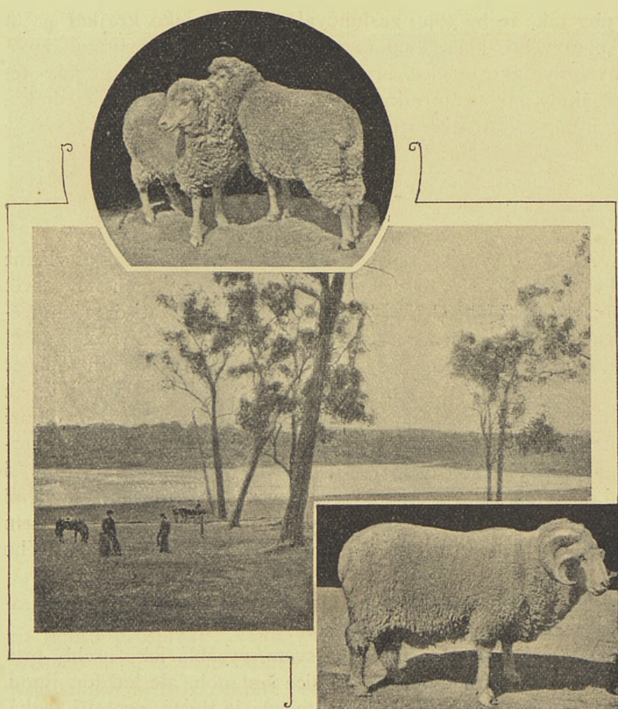
Celým svým vzezřením prozrazuje on pavoučí rod Latrodectes, známý z jižní Evropy domácím jménem jakožto malmignatte. Lotrovské počínání osminohého toho členovce věští vědecký jeho název mnohem lépe nežli souznačné jeho jméno Erigone. Uštknutí australského pavoučka lotrovského spojeno bývá s nebezpečenstvím života.

Zdá se, že australský ten druh jest totožný s jedovatým pavoukem Latrodectes katipo z Nového Zélandu. Posledním jménem označují ho tam domorodí Maoři a vypravují o něm, že uštknutí jeho bývá zhusta smrtonosné.

HNÍZDA TABONŮ LESNÍCH.

Příloha čís. 15.

První potomstvo merinových ovec,
vychovaných Mac Arthurem v Australii.

Neúnavný kustos Zietz vysmejčil se mnou všecky kouty musejní budovy a v každém našel pro mne nějakou zvláštnost australské přírody. Nezapomněl ani na nejtmavější sklepy, kde jiný osminohý umělec vyváděl dílo, podobné nejjemnějším krajkám bruselským. Byl to pavouček Amaurobius*), jenž lemoval svými výtvory okraje starých beden v podobě táhlé

*) Rod Amaurobius jest zastoupen několika jinými druhy také v Evropě.

obruby tak, že by toho zasluhoval, aby byl jako krajkář pojat do poutavého díla Coupinova*), vyličujícího vybrané živočichy brzy jako umělce, brzy jako řemeslníky, jednou jako tesaře, jindy jako papírníky, stavitele mostů, čalouníky, zedníky, zahradníky, vyrabitele doutníků a p.

Za návštěvy u ochotného p. Teppra, jenž jako kustos vládne nad říší hmyzí, otevřel se mi v několika okamžicích nový svět drobotiny šestinohé. Přítel Tepper umí vypravovati o svých svěřencích poutavé legendy, ale vzaté ze skutečného života.

Koníčkem Tepprovým jsou australští švábi. Pan Tepper mluvil o nich s nadšením a vysvětloval mi do podrobna jejich ústroje: „Pochybuji, že jsou někde jinde na světě tak dlouzí a širocí švábi jako u nás. Není-liž tento zde jako skutečný herkules? Vizte jeho ruce! Řekl jsem zúmyslně ruce. Hrabe si jimi nory pod zemí u řeky Murraye jako krtonožka, jíž se velmi podobá. Sbírám australské šváby již několik let a zjistil jsem jich již na dvě stě druhů. Australie jest eldoradem pověstného rodu švábího.

A což tato naše saranče, jež odnáší na zádech svého samečka, hrozí-li mu nebezpečenství!

Zde pak největší pakobylka světa, vyzáblá jako uschlý prut asi čtvrtinu metru dlouhý. Má sice šest noh, ale každou jinou, jednu dlouhou, druhou krátkou, ta zde je tlustá, protější tenká. Tři její nejsilnější jsou nohy prvotní, ostatní slabší narostly jí teprve, když o své první nohy přišla. Vidíte, že obnovuje ztracené nohy jako rak klepeta.

Zde váš krajan, lišaj šeříkový (Sphinx ligustri)! Nyní poletuje u nás již jako ve své původní vlasti, ač se dostal do Australie teprve před několika lety.

Tu druhý váš dobrý známý, ale naším domorodcem od jakživa: babočka bodláková (Vanessa Cardui) je domovem v celém světě a neschází ani v Australii. Rozdíl je skoro k nepoznání, ale proto přece označili odrůdu tu jako var. Kershawi.

*) H. Coupin: Les Arts et métiers chez les Animaux. Heslo: Laboremus. V Paříži 1902.

Nynější ráz merinových ovec v Australii.

Australie hodí se za novou vlast lidem i hmyzu. Všickni tu dobře prospívají. Americký motýl Danais Erippus přistěhoval se k nám oklikou přes Tichý oceán. Přechodními jeho stanicemi byly některé ostrovy Jižního moře. Teď už se ho nezbavíme. Dobře ještě, že je krásný. Za nějakou dobu vyměníme si zvířenu i květenu s celým světem."

A kustos Tepper mluvil pravdu. Již teď vidíme na australské půdě evropskou faunu, zvěř vysokou i srnčí, zajíce, králíky, vrabce, hlemýždě, mouchy, cizí flory stromy jehličnaté, evropské i americké, okrasné keře ze Žaponska, Číny i Indie.

Ale také Australie dodává nám na vzájem zástupce svého živočišstva a rostlinstva. Eukalypty zdomácněly již dávno pod vlahým nebem jiných dílů světa, a soupisy, vedené o drobných živočiších k nám zavlečených, vyčítají dlouhou řadu příslušníků, kteří se dostali od protinožců na půdu staré Evropy jako slepí pasažéři. Nezvaných těch hostí australských přibylo tím více, čím čilejší vyvinulo se paroplavební spojení mezi přístavy evropskými a mezi Australií.

O přistěhovalcích toho druhu vedou se u nás záznamy mnohdy velmi úzkostlivě, a jména zavlečených pobudů a škůdců procházejí potom sloupci všech novin jako varovný hlas, aby Evropa mohla se zachrániti ještě v pravou chvíli před zhoubným přívalem nepřátelským.

Zajímavá pozorování o zavlečené zvířeně a květeně vyšla z přístavu Hamburského. Publikace Karla Kraepelina *) mluví také o některých nedobrovolných přistěhovalcích australských.

* *
*

Ze živočichů, kteří zároveň s Evropany přišli do Australie a dopomohli k blahobytu jejímu nejvíce, přísluší prvé místo ovci.

Kdo by se byl nadál, že z jediného sta ovcí, přivezených prvními vystěhovalci evropskými na půdu australskou, bude se jich čítati za sto let sto milionů.

Byla to flotila o jedenácti korábech, která r. 1785 opouštěla Evropu a odvážela na 800 trestanců, mužů i žen, do odlehlých končin světa, odkudž neměli se vyhnanci již nikdy vrátiti do svého domova.

Také v Anglii měli tehdy pobudů a lidí nepohodlných dost a dost a zhosťovali se jich, vyvezli-li je daleko za moře.

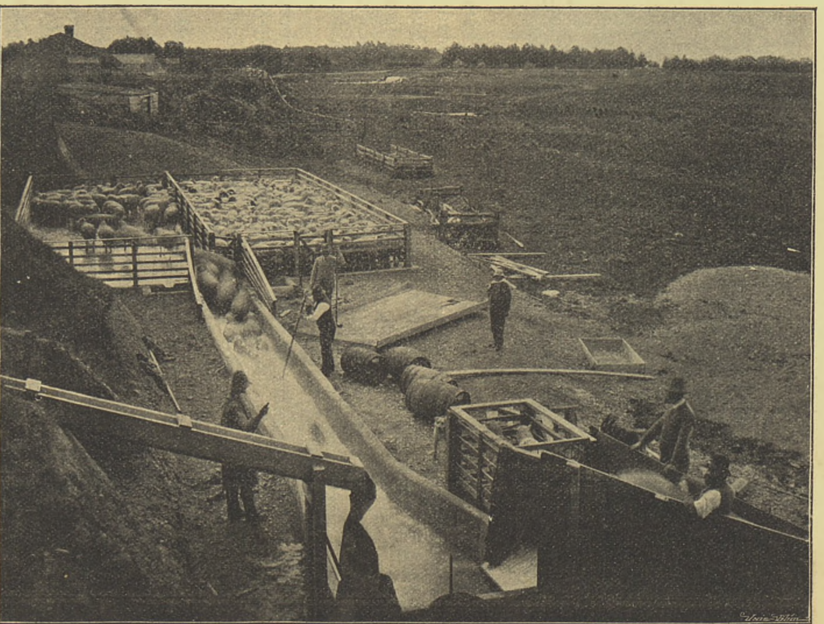
Z počátku vyvážela Anglie provinilce do Ameriky a dodávala je sadařům za cukr nebo tabák. Za hezčí ženštinu platilo se až 125 liber kuřlavého tabáku.

Ale když se v Americe vyprostili z pout Anglie evropské, a Spojené státy přestaly býti vězeňskými osadami, lekali se v Anglii, co s pobudy, zahaleči, žháři a lupiči. Měli pro ně snad stavěti žaláře, uzavírati je na zámek a vypisovati nové daně?

Nové země, objevené na jižní polokouli, měly býti náhradou za ztracené končiny zámořské ve světě Kolumbově.

Cook, někdejší učedník z krámu kalounkářského a potom slavný mořeplavec, navrátil se právě z prvé cesty kolem světa. Navrátil se z výzkumné plavby zároveň s přírodozpytcem Solandrem a Banksem, kteří vypravovali o australských krajích

*) Über die durch den Schiffsverkehr in Hamburg eingeschleppten Tiere. (Mittheilungen aus dem Naturhistorischen Museum.) Hamburk, 1901.

Jak se ovce v Australii koupají.

nově objevených tak nadšeně, že se anglická vláda dlouho nerozpakovala a určila je za novou vězeňskou kolonii.

Loďstvu velel Arthur Phillip.

Na šesti korábech byli vypovězenci, na jiných vojsko, tři pak vezly potřeby na dalekou cestu.

Všech osob bylo málo přes tisíc. Plulo se dlouho. Mezi tím na padesát lidí umřelo, a asi dvacet dětí se narodilo.

Památný záliv Botanický spatřili vypovězenci teprve po osmiměsíční plavbě.

S vypovězenci byla naloděna také domácí zvířata: asi sto ovec, půl sta vepřů, několik kusů dobytka hovězího a jedenáct koňů.

Krušné byly časy, jež prožívali první osadníci na australské půdě. Co vypovězenci zkusili ve vyhnanství pod Jižním křížem, nelze slovy popsáti. Skutky na nich páchané volaly do nebe o pomstu, a dějiny kolonisace nejmladšího zemědílu jsou plny hanebností.

Teprve potom, když kraje australské staly se poutnickým cílem vystěhovalců dobrovolných, proměňovaly se husté hvozdy v úrodná role a pastviny, a končiny jindy zcela opuštěné oživly hospodáři, pastýři a domácími zvířaty. Prodlením několika málo desítiletí stala se Australie zaslíbenou zemí, a veliká města, spořádané vísky a vzorné farmy hlásají, že volností a svobodou člověka může vzejíti ráj i tam, kde rozhošťovala se poušť.

Z chuďasů a bezzemků přistěhovalých do Australie byli brzy držitelé rozlehlých lánů. Pozemky rozdával guvernér štědrou rukou důstojníkům vojenské posádky i dobrovolným osadníkům. Na zakupování půdy došlo teprv později.

Požáry a klučnice věštily pojednou dílo kulturního člověka, ze života křováckého vzešel život rolnický a pastýřský, a skrovný domkář povznesl se na velmožného ovčáře, skvatra (squatter), jenž jako vlastník několika set tisíc ovcí a majetník nepřehledného území vysílá na svůj náklad vědecké výpravy do neprozkoumaného nitra australského, zakládá vysoké školy, buduje paláce pro výtvory umění malířského a sochařského, zřizuje lidumilné ústavy, zůstavuje po sobě trvalou památku jako podpůrce všeho toho, co šlechtí lidskou duši, a zanechává po sobě rod, jenž tvoří nyní australskou aristokracii. Ovčí brav to byl, jenž položil základ k blahobytu australských kolonistů.

* *
*

Doprava vlny.

Skvělou tu budoucnost národohospodářskou tušil již na sklonku 18. století důstojník Mac Arthur, velitel vojenské posádky nedaleko nynějšího města Sydneye.

Mac Arthur nebyl z těch, kteří ukracovali si chvíli pitkami a nezřízeným životem, ale těšil se raději z chovu drobných zvířat. Z pouhé hříčky chtěl provésti dílo velikého významu. Provésti je, nebylo na australské půdě nesnadno.

Jakmile přejal Mac Arthur velení posádky jako setník, hlásil se hned o pozemky.

Guvernér vyhověl žadateli, a nový komandant stal se pojednou pěstitelem bravu.

Roku 1794 chovaly se ovce v okolí Sydneyském málo kde, a to ještě v malé míře.

Mac Arthur snažil se koupiti ovec co nejvíce a užil každé příležitosti. Od svého soudruha koupil 60 ovec, které mu přivezl koráb právě z Bengalska v Indii. Potom se mu podařilo koupiti několik ovec a beranů irských.

Setník Mac Arthur uměl rozeznávati rozličné druhy vln a věděl, že ovce bengalské mají vlnu sice hrubou, ale že je lepší, nežli vlna bravu irského. I činil pokusy, aby plemeněním obou

druhů dostal potomstvo křížené. Očekával, že budou míti míšenci vlnu hebčejší a cennější.

Co Mac Arthur očekával, vyplnilo se.

Ale na tomto pokusu nebylo dosti. Mac Arthur chtěl doc íliti ještě lepší vlny a myslil, že by potom mohl zásobovati svým nejlepším zbožím všecken vlnařský trh v evropské Anglii. A viděl zase již v duchu, jak se mu dílo vydařilo, a jak loď za lodí opouští Australii a odváží ohromné náklady vlny do největších přádelen anglických v Evropě.

Mac Arthur měl potom na mysli jenom ovce merinové a přemítal neustále, jak by to plemeno s nejlepší vlnou mohl opatřiti.

Bude přece lépe — myslil si setník Arthur při sobě — zvelebím-li australské ovčářství a zvýším-li blahobyt mladé země, nežli abych se súčastnil válečného hnutí a nechal do sebe střileti.

Co si Mac Arthur myslil, to také zjevně pronášel, a soudruzi jeho nenazývali svého velitele jinak, nežli velitelem ovčářské stanice.

Uplynula dvě léta, a merinky, v celém světě tak velebené a vychvalované, nepřicházely. Ale setník Arthur na merinky nezapomněl.

Jednoho dne potká Mac Arthur na ulici v Sydneyi dávného přítele svého Waterhousa, velitele válečného korábu britského. Neviděli se spolu již dávno, a setkání bývalých věrných soudruhů bylo tím upřímnější a radostnější.

„A kam pluješ a kdy odpluješ se svým korábem?“ tázal se Mac Arthur velitele.

„Odpluji zítra ráno do Kapska, a brzy na to uvidíme se zase v Sydneyi,“ odpověděl velitel.

„Ale to mi posílá tebe samo nebe!“ zvolal Mac Arthur nadšeně.

„No, co zamýšlíš, chceš snad odplouti se mnou do Afriky?“ vyptával se velitel lodi.

„I toto! Ale vidím, že se mé zbožné přání může konečně vyplniti. Mám k tobě prosbu, ale snažnou prosbu,“ mluvil Mac Arthur poníženě.

„Co žádáš tedy, mluv bez okolků!“ zahřměl otužilý komandant válečné lodi.

„Víš co? Přivez mi z Kapska vlnařské ovce!“

„Jakže! Já a ovce? Zbláznil jsi se?“

Před vlnařským skladem.

„To právě ne. Bohu díky, mám ještě všech pět pohromadě. Ale, prosím tě, jen nespouštěj na mne tak zhurta a vyslechni mě. Pochopuji, že tě překvapuje setníkova žádost za dodání ovec. Vím, že bys se nelekl, kdybych tě požádal za přivezení několika Hotentotů. Ale žádat na tobě, na komandantu válečné lodi, vlnařské ovce. To je nápad! Ne? Leč, prosím, popřej mi trochu sluchu!“

Těmi slovy chlácholil Mac Arthur velitele válečné lodi a vypravoval mu dopodrobna o svých plánech.

„Dobrá!“ zvolal konečně velitel lodi. „Vím sice jen, jak chutná dobrá skopová nebo jehněčí, a rozumím ovcím a beranům jako koza petrželi, ale tu je ruka, že se pokusím, abych ti opatřil v Kapsku vlnařské ovce nejlepší jakosti.“

„Ó, jak ti, příteli, děkuji!“ zajásal Mac Arthur.

„Jen ještě nejásej a neděkuj! Na to času dost. Své zamilované berany a ovce tu ještě nemáš. Mně je už nyní úzko, co si počnu s ovcemi na lodi a kam ten dobytek jen umístím. Jen abych našel proň místo! Naposled budou tvoje merinky pobí-

hati volně mezi děly, olizovati jejich lafety a burcovati nás ze spánku bečením. No, udělám, seč jen budu. Brzy na shledanou!"

Těmi slovy rozloučil se hřmotný, ale dobromyslný velitel válečné lodi se setníkem Arthurem.

V Kapsku staral se přítel Arthurův o nakoupení merinových ovec velmi pečlivě a měl tolik štěstí, že mohl pomocí odborného znalce koupiti několik merinek proslulého plemene eskorialského. Té doby poslal král španělský darem vybrané kusy ušlechtilých těch ovec do holandských krajů afrických, a několik z nich zakoupeno pro Mac Arthura.

Uplynula krátká doba, a velitel válečného korábu připlavil se zase do Sydneye.

„Co jsi žádal," pravil komandant lodi k setníkovi Arthurovi, „vezu ti. Poprvé v mém životě odvážel jsem na válečné lodi dobytek. Je to však také naposled. Ale těší mě, že jsem mohl splniti tvé zbožné přání. Kéž se ti jen záměry tak mnohoslibné vydaří!"

Mac Arthur byl z nejšťastnějších lidí na světě, když viděl před sebou, po čem tak dlouho prahl: tři berany a 5 ovec, španělských merinek.

Eskorialky byly skutečné kusy výstavní, a Mac Arthur sliboval si od nich všecko nejlepší.

Kříženci přinesli na svět vlastnosti ušlechtilé, a ty byly pěstiteli pobídkou, aby v křižování takovém nepřestával.

Za nedlouho byl Mac Arthur majetníkem několika set ovec, a cesta, kterou r. 1800 podnikl do Evropy, dodala mu ještě větší odvahy.

Vzorky merinové vlny, které Mac Arthur předložil vlnařům londýnským, byly uznány za výborné, a mocnou přímluvou lorda Camdena, státního tajemníka pro osadní věci, dostalo se Mac Arthurovi po jeho návratu do Australie území ještě rozlehlejšího, aby mohl na něm prováděti dílo u velikém.

Mac Arthur dočekal se v chovu merinek výsledků nejskvělejších a stal se nejzasloužilejším pěstitelem ušlechtilého bravu ovčího v celé Australii.

Co Mac Arthur v duchu viděl, vyplnilo se mu měrou vrchovatou. I přijíždějí skutečně koráby z celého světa a odvážejí ohromné náklady vlny zvláště do největších přádelen anglických.

Vývoz australské vlny dostoupil za sto let závratné výše. Kdežto za rok 1807 vyvezeno bylo z Australie toliko $2^1/_2$ centu

Naloďování vlny v přístavě australském.

vlny v ceně několika šilinků, oznamují zprávy vlnařského trhu nynějšího, že vyvezlo se za jediný rok z australské pevniny 3 miliony metrických centů. A ježto také Tasmanie a Nový Zéland jsou v prvé řadě zeměmi pastýřskými, stoupá číslo, označující vývoz vlny ze všech krajů australských, ještě nápadněji.

Statistické údaje hlásají, že toliko v jednom z posledních let vyvezla Australie za 500 milionů korun vlny, nejvíce Nový Jižní Wales, asi polovičku toho Nový Zéland, potom Viktoria, Queensland, Jižní Australie, Tasmanie a nejméně Západní Australie.

Mac Arthur dožil se věku 67 let a zemřel na svém statku Camdenském r. 1837. Statek svůj nazval Mac Arthur k uctění svého dobroděje lorda Camdena jeho jménem. Vzorné hospodářství v rozlehlém tom parku známo je nyní v Australii daleko široko.

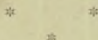
Nápis na jeho náhrobku vyrytý věští slova Horácova:

Exegi monumentum aere perennius.

A v pravdě chovem bravu zbudoval si Mac Arthur pomník kovu trvalejší.

Slavnostní číslo hospodářského časopisu Nového Jižního Walesu *) nemohlo lépe zahájiti významnou památku federačního zřízení r. 1900 nežli obšírným článkem o australském ovčářství.

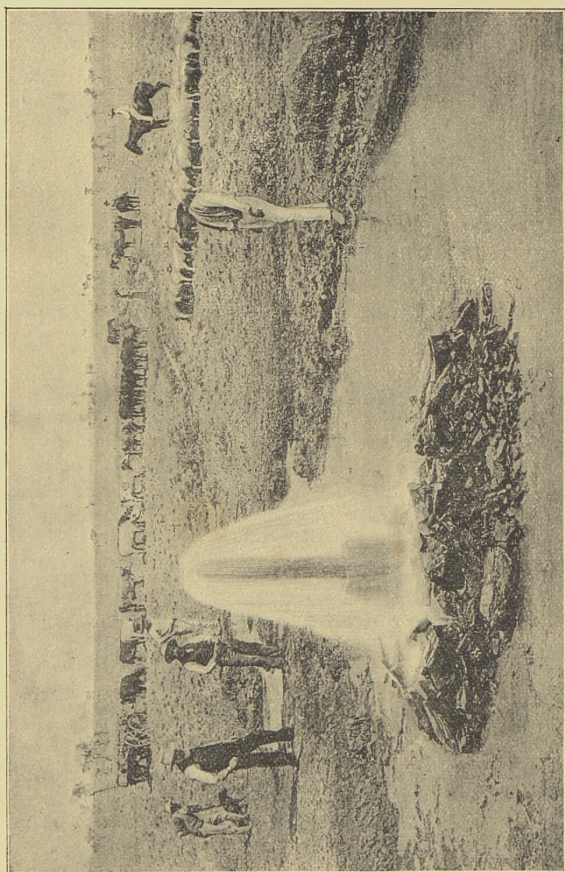
Ze spisu toho vyňaty jsou obrázky, představující prvé potomstvo australských merinek, jakož i ráz australských ovec merinových za doby nynější.

Za několikanedělního pobytu v Adelaidě seznámil jsem se s panem Fleckrem, jenž jest synem majitele „Jihoaustralského hotelu".

„Vidím, pane," pravil ke mně p. Flecker, „že vás ovčářství australské velmi zajímá. Je-li libo, mohl byste navštíviti závod naší vlnařské firmy Elder, Smith a Co v Port Adelaidě. Jsem tam zaměstnán jako úředník a milerád provedu vás rozsáhlými skladišti. Firma naše jest z největších."

*) The Agricultural Gazette of N. S. Wales. Federation Number. V Sydneyi 1900. Stran 223.

Arteská studnice nedaleko Richmondu v Queenslandě.

„Dobrá, přijímám vaše pozvání," odvětil jsem ochotnému p. Fleckrovi. „Tedy zítra po snídaní rychlíkem do přístavu Adelaidského. Ale rychlík vyjíždí v 8 hodin ráno. Pojedeme bez snídaně?"

„Buďte bez starosti, pan Alexander nenechá nás odjeti o hladu. Objednám snídani na půl osmou. Nádraží je naproti. Přijdeme právě v čas." Tak mluvil pan Flecker.

Rozvrh železniční jízdy v Jižní Australii znal jsem již před svým odjezdem z Prahy. Věděl jsem, že se jmenuje Time and Fare Tables of the South Australian Railways, že vychází vydání letní a zimní a že se prodává po 1 d (penny). Bylo mi již v Evropě známo, že Port Adelaide jest vzdálen od Adelaidy $7^1/_2$ anglické míle a že stojí jízda v 1. třídě tam a zpět 6 d, ve 2. třídě 4 d, tedy 60 a 40 haléřů dle našich peněz, ať jedeš vlakem obyčejným nebo rychlíkem.

Letmo minul rychlík stanici Bowden, Croydon, Kilkenny, Woodwille, Cheltenham, Alberton, a byl jsem na nádraží Port Adelaidském, rozloženém při širokém a uměle vyhloubovaném ústí řeky Torrensovy.

Před šesti desítiletími nebylo v těch místech ani chatrče, nyní trčí tam do výše řady mohutných budov. Každá je nějaký magacín. V jednom nakládá a skládá se pšenice, v jiném dříví, železo, vlna. Jeřáby pracují tam do šesté hodiny večerní a předávají zboží zámořským korábům nákladním.

Elevatory zprostředkují dopravu zboží mezi patry nejvyššími a nejnižšími.

Skladiště firmy Eldrovy etc. podobala se za mé návštěvy vlnařské výstavě. Všecka patra byla vyplněna žoky vlny rozličné jakosti. Žok stál vedle žoku. Zde lepší druhy a dražší, tam špatnější a lacinější.

Každý žok má svou značku. Je otevřen, aby se mohl kupec o kvalitě zboží přesvědčiti.

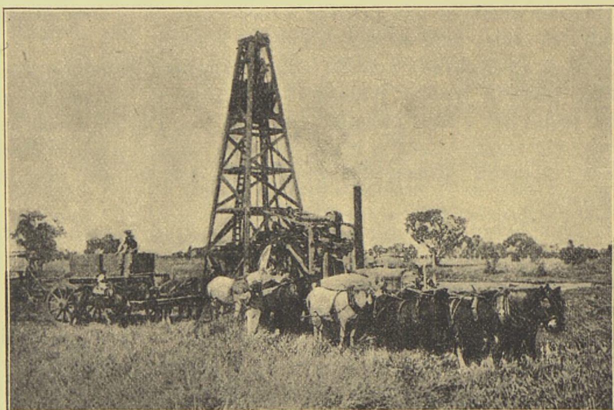
Kupci se čekali dne 19. října. Tištěné seznamy (Wool Catalogue) byly agentům již dávno zaslány.

Toho dne budou tam míti své zástupce všecky vlnařské firmy evropské. Agenti chodí pak od žoku k žoku, ohmatávají zboží, berou ukázky vlny s hora, z dola, z prostředka a obrátí vzorný pořádek rozsáhlého skladiště na ruby.

Za mé návštěvy bylo v Eldrově skladě na 15.000 žoků vlny.

VÝSTAVA VLNY V AUSTRALSKÉM SKLADĚ ZA DRAŽBY.

Vrtání arteské studnice.

Ceny australské vlny na místě jsou různy. Libra lacinější vlny stojí asi 1 d (10 haléřů), lepší 3—4 d, nejlepší asi 7 d. Ale byly časy, kdy prodávala se libra až za 1 sh (120 haléřů).

Váha jednotlivých žoků vlny bývá 300—350 liber, řidčeji 600 liber.

Hlavními odběrateli australské vlny jsou Anglie a Francie.

Prodaná vlna přiváží se potom z pater do lisovny, aby se žoky silným tlakem co nejvíce stlačily, načež železnými obručemi spjaté nakládají se na zámořské lodi.

Z vývozu vlny těží australské země po zlatě nejvíce, a stáda bravu byla by se rozmnožila na pevnině ještě nápadněji, kdyby občas nedostavovala se hrozná vedra a sucha, jimiž v několika málo dnech hyne na miliony ovec.

Hroznými škůdci australského pastýřství bývají také větry, vanoucí z nitrozemských pouští. Pískové vánice zanášejí místy pastviny vysokými závějemi a přikrývají rozsáhlé kraje pí-

sečnou vrstvou, jejíž výška činí mnoho metrů. Písečnými vichřicemi mění se ráz krajiny k nepoznání, a rovina plochá jindy jako mlat bere na se tvář zvlněné kopčiny.

Rok 1902 přinesl zvláště velikou pohromu západním končinám Nového Jižního Walesu. I veliká jezera vyschla až na dno, jedno pak z nich (Menindiejské při řece Darlingu) obroubeno bylo rázem písečnou hrází, vysokou na některých místech až dvacet metrů. Rokem tím scvrkl se počet chovaných ovec na polovici.

„Jak hroznou pohromu utrpěla naše krajina suchem, jež nás sužuje už druhý rok za sebou, nemůžete si ani představiti. Pamatujete se ještě na zelené ty luhy — píše mi koncem listopadu 1902 náčelník bakteriologického ústavu v Sydneyi, pan Helms — v nichž jsme sbírali pestré broučky Vámi tak obdivované? Zeleň svěžího mlází v okolí Botanybaye ustoupila vyprahlé poušti. Ani Sahara nemůže smutněji vypadati. Na sedm milionů ovec zahynulo u nás hlady, a ceny masa stouply úžasně. Věříte, že jsme byli nuceni kupovati čerstvé maso až z Nového Zélandu? S ovcemi hynul zároveň skot, a jen málokde přetrpěl hovězí dobytek útrapy děsného sucha. Jindy platívalo se za těžký kus 10 liber, dnes až 35 liber šterlinků."

Sucha dlouho trvající ničívají zhusta nejkrásnější naděje zámožných skvatrů, protože se pravidelným přírůstkem jehňat počet chovaných ovec každý rok skoro zdvojnásobuje.

* *
*

Australští ovčáři v nitrozemí hospodaří na pozemcích tak rozsáhlých, že rozlehlost jejich chápe našinec stěží. Jedinému skvatru náleží zhusta i 1000—3000 čtverečních kilometrů půdy od vlády najaté a ke kolonisování na řadu let od správy zemské propůjčené. Panství takové rovná se tedy svou rozlohou mnohdy až dvacátému dílu celého našeho království Českého.

Hospodaření australského skvatra jest nyní mnohem snazší nežli bývalo. Počet najatých pastýřů klesl nyní tak, že stáda australského bravu pasou se již nyní skoro výhradně bez ovčáků. Drátěné ohrady, obrubující všecky pozemky, učinily ovčáky čeládkou zbytečnou. Teď dostačí skvatrovi jenom nějaký jezdec, jenž objížděje často ohradu přesvědčuje se, není-li někde na pomezí porouchána.

Drátěné ohrady pořizuje si nyní v Australii každý skvatr a každý farmář. Jen tak ochrání se území před vpádem dravých dingů a před žravými klokany a králíky.

K l o k a n í ú ř a d (Marsupial boards) vymýšlí do dnes prostředky všeho druhu, jen aby umožnil hospodaření na selských statcích. Za lebky jemu dodané udílí premie peněžité sumou mnoha tisíců liber za každý rok.

Klokany všech rodů požehnána jest zvláště kolonie Queenslandska. Ročně vyplácí se tam zástřelné až za více než milion klokanů. Srovnávací osteolog měl by tam příležitost pořiditi si sbírku nejrůznějších lebek z památných těch vačnatců.

Ještě více starostí má ú ř a d k r á l i č í (Rabbit boards) s k r á l i č í m i n s p e k t o r e m g u b e r n i á l n í m v čele. Náčelníky takové, tučně placené, má Viktorie, Queensland, Nový Jižní Wales.

Ohrady z drátěných sítí jsou ještě nejlepší, co mohla králičí komise proti největším škůdcům australských hospodářů vymysliti a v pastýřském tom dílu světa zavésti.

Délka drátěného oplocení pozemků v Australii převyšuje daleko 1 milion kilometrů, a náklad na zbudování jeho pohltil již nyní $^3/_4$ miliardy korun.

Ale má-li australský ovčář pastviska svá oplocena, ušetřen jest potom mnohých starostí. Jeho pojezdní (s t o c k m a n čili b o u n d a r y r i d e r s) postarají se ještě, aby byly položeny podél plotu léčky na dravou zvěř, a tou jsou v Australii toliko psi dingové, zhošťují se otrušíkem největších těch škůdců, a pán i čeleď mohou potom klidně spáti.

Brav, chovaný v ohradách, potuluje se volně houštím, lesem a lučinami, a prožívá celý život a den i noc pod širým nebem. A tak netřeba majiteli, aby péči měl o pastýře a ovčince a o sušenou píci pro dobu zimní. Svěží píci nachází dobytče v Australii po celý rok, vyjímaje kromobyčejná sucha, jimiž zmírají stáda bravu i skotu mnohdy do posledního kusu.

* *
*

Ale i krajiny, jež byly do nedávna pro nedostatek potoků, říček a sladkovodních jezer pastýřskému životu zcela nepřístupny, proměňují se poslední dobou v utěšené oasy, a stáda chovaného bravu nejsou tam již vydána v šanc zkázonosným

Ze života australských křováků.

změnám atmosferickým. Arteské studny, s velikým štěstím v australských koloniích zakládané, pomohly pastýřství na nohy i v těch místech australského středozemí, kam žádný ovčář se neodvažoval.

Australští technikové šli v šlepějích Američanů, kteří vyhloubením arteských studnic vyčarovali z nitra zemských vrstev netušené bohatství vody a zavlažili i nejsušší kraje státu Dakotského, napodobili jen Francouze, kteří šťastným vrtáním na úpatí hor alžírských opatřili obyvatelstvu potřebné vody nadbytek, a provozují své umění v posledních letech v takové míře, jako nikde jinde na světě. Dnes nabízejí tam hydrotechnikové svou dovednost na prodej jako housku na krámě: až do hloubky 300 metrů stojí každá anglická stopa vrtání 27 šilinků, do 450 metrů 35, do 600 m. 40 šilinků a t. d.

Skvělé výsledky založených studnic arteských byly příčinou, že fontány svěží vody vystupují z hlubin zemských za ohromného tlaku do veliké výše ve všech koloniích australských a napájejí koryta vyschlých říček živou vodou. I utíkají se ke střediskům arteských studnic stáda bravu a napájejí se v umě-

ARTÉSKÝ ZDROJ V QUEENSLANDĚ.

Památný blahovičník v Glenelgu,
pod nímž byla dne 28 prosince r. 1836 prohlášena Jižní Australie
za provincii britskou.
Krajová ozdoba představuje chmýřnaté nažky plaménkové.

lých potocích zdravou pitnou vodou. Území jindy pusté a prosté vší vegetace pokrylo se za málo dní traviskem, a klikatá obruba zeleného křoví a stromoví ukazuje k místu, kudy voda z arteské studny vytrysklá teče přirozeným spádem.

Studnice toho druhu staly se zvláště v Queenslandě pravým divem a vykouzlily místy i z neblahé pouště luzné oranžerie, jinde pak zavdaly podnět k zakládání sadů olivových a ananasových a přinesly majitelům nejlepší ovoce důmyslné práce.

Nejedna fontana arteská valí se z hlubiny více než 1000 metrů, ba jedna z nich přichází z hloubky až 1500 m., ačkoli se za vrtání ve hloubce 400 metrů neukazovala ani krůpěj vody.

Teplota vody z velikých hlubin vykazuje až 64° C.

Zakládáním arteských zdrojů v Australii vzcházejí pastýřství ještě lepší časy. Dosah toho pochopíme, zvíme-li, že jediná studna arteská je s to, aby napojila místy přes 100.000

ovec, 100.000 kusů dobytka hovězího a na 500 koní, poskytujíc denně z hlubiny padesátimetrové asi $^3/_4$ milionu litrů vody.

Obrázky arteských studnic, pojaté do tohoto spisu, propůjčil mi ochotně náčelník hydrologické kanceláře v Brisbaně, inž. Henderson. *)

* *

*

Že mají střihači vlny za stříže zlaté časy, poučuje nás vysoká mzda jejich. Mnohý z nich vyzíská denně až 2 libry šterlinků, tedy asi 50 korun.

Za stříže táhnou střihači od místa k místu a přijímají z rukou ovčáře, jakožto držitele pozemku, práci na několik dní, aby táhli po skončeném díle na stanici nejbližší.

Té doby cvakají nůžky střihačů od božího rána do večera, a ovce jdou z ručky do ručky jako o závod. Střihači skutečně závodí mezi sebou, jen aby vítěz mohl říci, že byl první, jenž plné sto ovec za jediný den ostříhal.

Nejednou scházívá se na ovčářské stanici třicet až čtyřicet střihačů, mužů to otužilých, zvyklých vší psotě a nepohodě pod širým nebem australským.

Z každého střihače dýše duch křovácký, plný svobody, neodvislosti i drsnosti. Mnohého vypudila do houští a pravěkého hvozdu jen tíseň společenská a strach před rukou spravedlnosti. Skrovná chýše bývá mu příbytkem pro celý ostatní život. V ní ukájí hlad nasoleným masem a oblíbenými plackami z pšeničné mouky, upečenými v popelu. Společníkem jeho bývá mnohdy jen ochočený papoušek a mládě klokaní.

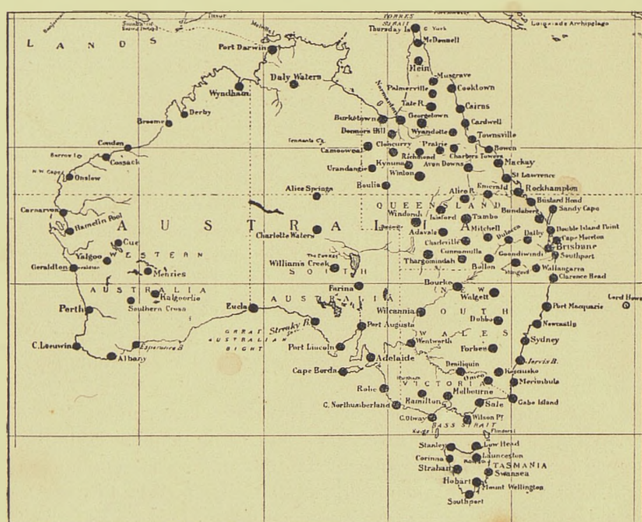
Za stříže plní se kapsy křováka střihače zlatem, a pak dobře se má jak střihač, tak i prodavač koralek.

Novější dobou přicházejí ruční nůžky již z mody, a namáhavou práci tolikerých střihačů usnadňují nyní přístroje, pohybované parou a elektřinou.

Ale i v odlehlých končinách nitrozemí australského ví dělný lid, co je stávka, **) a střihači tamější nezůstali za soudruhy jinými pozadu, jen aby vynutili na ovčářích mzdu nejvyšší. Tak tomu bylo při řece Darlingu r. 1894.

*) Wiews of Artesian Wells. Illustration of Report of the Water Supply Department by J. Henderson. Brisbane 1897—98,

**) Der Strike der Schafscherer am unteren Darling Fluss von Dr. F. Kronecker. (Beiträge zur Kolonialpolitik. Sešit XIX. V Berlině 1900.)

Mapa hlavních meteorologických stanic v Australii.
Vyňato z Wraggova Almanachu.

Před stříží se australský brav místy plaví, místy jen v umělých nádržkách koupá a čistí, jakož ukazuje obrázek na stránce 283., ale zhusta zabaluje se do žoků jen vlna nepraná a mastná (greasy wool). Děje se tak jednak z nedostatku vody, jednak proto, aby vlna plavením ovec ve vodě tvrdé a bohaté obyčejně solemi netrpěla na své jakosti.

Doprava vlny do přístavů ulehčena jest již četnými odbočkami železničními, ale těžké náklady s vlnou budou se bráti cestami, založenými uprostřed eukalyptových hvozdů, i na dále.

* *
*

Sotva jinde na světě mluví se v parlamentě o ovcích tak často, jako v koloniích australských. Ovce a králíci jsou stále na denním pořádku. Za mé krátké návštěvy v parlamentě, jenž právě zasedal v Adelaidě, nebylo jináče, jakkoli stojí Jižní

Australie v chovu ovčího bravu na předposledním místě ze všech kolonií na pevnině. Nicméně vyvezlo se z hlavního přístavu jejího, z Adelaidy, za jediný poslední rok na 70.000 žoků vlny. Není tedy příjem za vyvezenou vlnu sumou asi 15 milionů korun dle našich peněz v hospodářství zemském k zahození.

Ve sněmovně řečnili poslanci rozvážně a s mužným klidem. Surový mrav ještě se ve shromáždění poslanců mladé země nezakořenil. Řečníci vzdalovali se ze svého místa pokorně a ukláněli se hluboce před presidentem sněmovním, opouštěli-li zasedací síň.

Přístup do sněmovny povoluje se, předloží-li host navštívenku.

Galerie jsou dvě, jedna pro pány, druhá pro dámy. Té doby byl jsem jediným hostem.

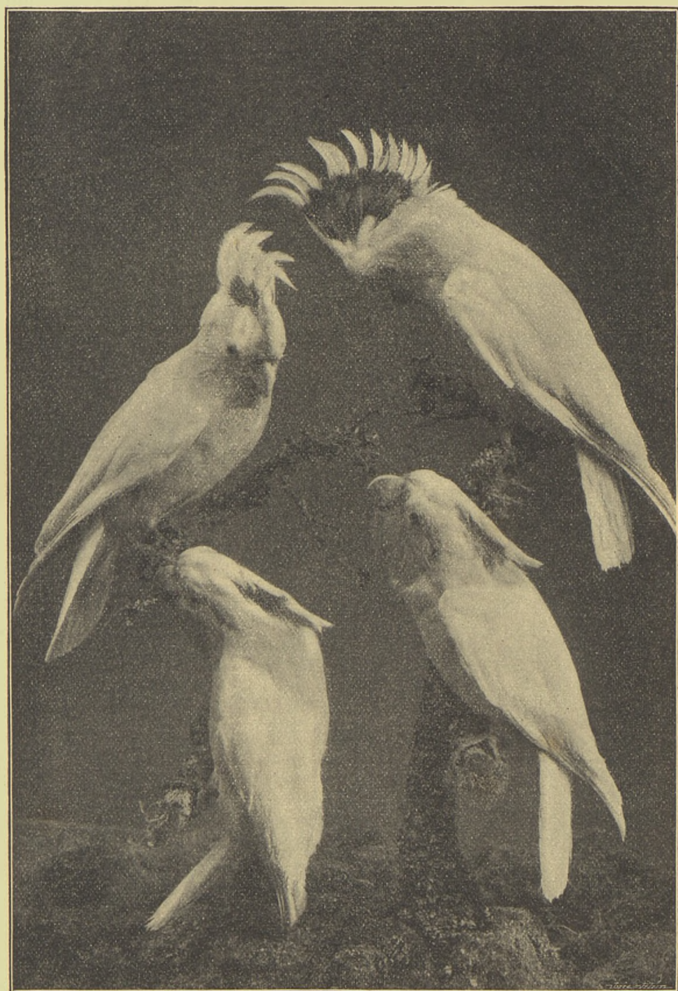
Tolik parlamentů, jako má Australie s Tasmanii a Novým Zélandem, nemá žádný jiný kraj světa. Pro neúplné čtyry miliony obyvatelů jest za nového státního útvaru zřízeno na australském jihu sedm sněmoven dolních (Legislative Assembly) a sedm sněmoven horních (Legislative Council) asi s osmi sty poslanci, 60 ministry, 7 guvernéry a s jedním guvernérem generálním. Pro tak málo duší snad příliš mnoho.

* * *

Vliv guvernérů v koloniálním zákonodárství australském nepadá ani dost málo na váhu. Neodvislí Australané vzali za vzor svou zemi mateřskou a vložili všecku moc státní do rukou parlamentu.

V Anglii jsou si vědomi malomocného působení korunních rádců v Australii a proto svěřují representační ta místa i mladým hejskům a mužům zcela neschopným. Tak na př. dosazen byl v posledních letech za guvernéra Nového Jižního Walesu šestadvacítiletý muž proto, že štěstěna ho oblažila jménem vévody Beauchampského.

Lépe nepočínala si koruna ani po založení Australské unie, kdy postaven byl v čelo všech šesti států australských guvernér generální. Koruna slibovala si od mladého lorda Hopetouna velmi mnoho a chtěla těžiti z jeho vlivu ve prospěch mateřské země.

Australští kakaduové.

Dva miliony korun ročních příjmů, jež bere lord Hopetoun ze svých statků ve Skotsku a Irsku, měly zvyšovati úctu k nejpřednějšímu hodnostáři v Australském soustátí.

Nastolení generálního guvernéra oslavovalo se dne 1. ledna 1901 po královsku. Lesku přibylo nejvyššímu pánu ještě více, když došla zvěst, že lord Hopetoun povýšen jest v památnou tu dobu na vikomta Linlightgowského, pojmenovaného tak po jeho panství, na jehož půdě spatřila světlo světa také Marie Stuartovna.

Pánu tak vznešenému vyměřil parlament Spojených států australských služné ročních 250.000 korun. Ale suma ta nestačovala generálnímu guvernérovi, a proto vydal on sám ze své kapsy za osmnáctiměsíčního působení o milion korun více.

Parlament slitoval se konečně nad representantem anglické královny a povolil mu dodatečně jednou pro vždy 250.000 korun, a to na výlohy, jež mu vzešly za návštěvy korunního párku v Australii.

Nad to žádal pak vikomt Hopetoun, aby mu bylo služné ještě o 150.000 korun zvýšeno, za co se premier Australského soustátí, aristokrat Barton, přimlouval ve svém kabinetě vší mocí.

Ale opatrný ministr financí a radikální ministr cla nechtěli o zvyšování čestného služného pro zbytečného generálního guvernéra ani slyšeti, a návrh jejich prošel k obecné radosti poplatníků.

Od té chvíle přestalo se Hopetounovi v Australii líbiti. Také jeho manželce, dceři bohatého sládka z Dublina, znechutila se australská společnost, a konec konců byl, že rodina někdejšího generálního guvernéra opustila v měsíci červenci 1902 Unii australskou na vždy a nastoupila Kanadou cestu do Anglie.

Nejstarší z australských guvernérů ujal se po Hopetounovi nejvyšších hodností jen jako na zkoušku a bral služné jako guvernér Australie Jižní a jako generální guvernér celého soustátí. Až se přesvědčí, že služba ta mu jde k duhu, uváže se prý v úřad svůj na delší dobu, nežli vikomt Hopetoun. Tak aspoň oznamovaly australské noviny, jež mne na sklonku roku 1902 došly.

Novým tím representantem anglického krále je tedy muž, jenž se jenom honosí, že je druhým synem slavného básníka,

Kapraďová vegetace ve vlhkém pralese australském.

vavřínem věnčeného Tennysona. Jméno a peníze mají prý býti hlavní ozdobou královských zástupců i v nejmladší říši na jižní polokouli.

* *
*

Za to však neohlíží se lid, z jakých vrstev pošle své vyvolence do sněmů. Stačí jen, že jako kandidáti poslanectví se narodili a po jistou dobu v kolonii přebývali. Jen někde třeba ještě průkazu, že má býti poslanec z čeho živ. Za vykonávání svých povinností berou poslanci odměnu ročních 100 až 300 liber šterlinků, tedy 2400 až 7200 korun, užívajíce volně železné dráhy.

Že mají zástupcové dělnictva v australských sněmech vrch, bylo již dříve pověděno. S dělníkem přišla k politické platnosti zároveň žena. Za Novým Zélandem, jenž již r. 1893 propůjčil ženám osobní právo volební do sborů zákonodárných, následovala o dva roky později Australie Jižní, a rokem 1902 přiřkly ženám aktivní to právo volební také obě sněmovny Nového Jižního Walesu.

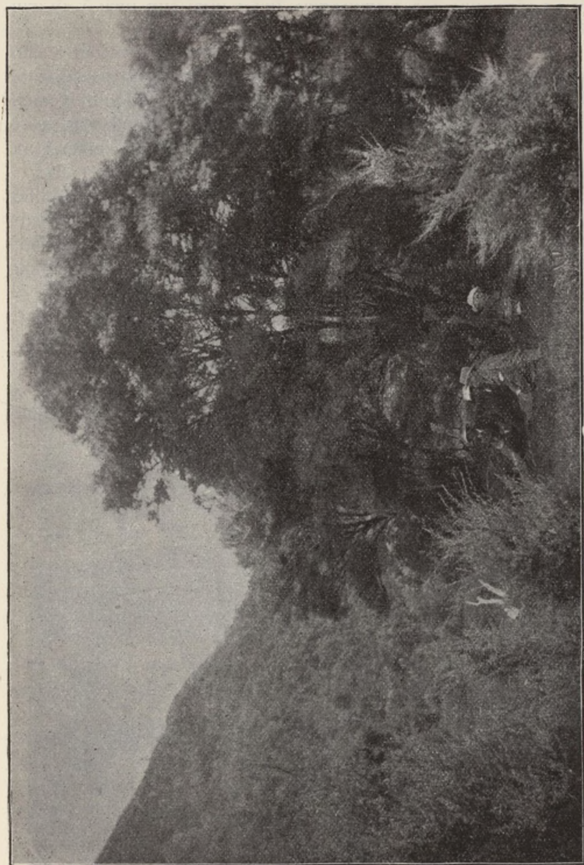
Místy politické hnutí ženské již ochabuje, a horní sněmovna státu Viktorijského mohla r. 1899 aktivní právo volební směle ženám odepříti.

Za to však projevují australské ženy veliké účastenství při volbách obecních, a práva svého užívá ve všech spojených státech každá, platí-li také daně.

Na stolec nejvyšší občanské hodnosti dosazují se volbou zástupci bez ohledu na to, jakým způsobem nabyli svého vzdělání a postavení, a otěže státní nesvěřují se vždycky do rukou právníků, ale také v ruce zkušeného a moudrého muže, jenž vyšinuje se z hostinského až na ministerského premiera.

* *
*

Několika vyšších hodností občanských domohl se v Adelaidě také živel německý, a australští Anglosasové popřávali jich Němcům rádi, dokud žili v politickém ústraní. Ale jakmile australští Němci dali veřejně na jevo svou náklonnost holandským trpitelům v jihoafrické válce, proměnila se přátelská shoda živlu anglosaského s germánským v nenávist a zášť, a od té

Vegetační ráz myrtovitého balmínu (Leptospermum), zvaného též australským čajovníkem, u kolonistů teatree.

chvíle vyhostěni jsou kolonisté němečtí místy jak ze zastupitelstva obecního, tak i zemského, byť i před tím měli v držení mandáty poslanecké.

V panské sněmovně kolonie Queenslandské zasedal svého času jeden Němec, v dolní sněmovně dva Němci, v parlamentě Nového Jižního Walesu a ve Viktorii bylo po jednom Němci, v Jižní Australii zasedali dokonce tři, nyní pouze dva, a to ještě Němci vlažní. Asi ve dvou případech zasedli tam Němci i na křeslo ministerské.

Sympatie Němců s Boery stála australské Němce mnoho obětí a učinila je pojednou lidmi nenáviděnými. V noci posledního dne r. 1899 vytloukala se okna německým klubům napořád, a úcty k „pracovitému a přičinlivému lidu německému" pojednou ubylo.

Slova takové chvály vzdávala se z počátku všem přistěhovalcům německým, kteří v potu tváři káceli stromy, aby za užití klučnice obraceli husté hvozdy v úrodnější role, uhajujíce živobytí způsobem krušným a ne tak lehkým, jako činili vystěhovalci angličtí, kteří stávali se raději skvatry, zakládajíce tak rodokmeny příští ovčářské aristokracie.

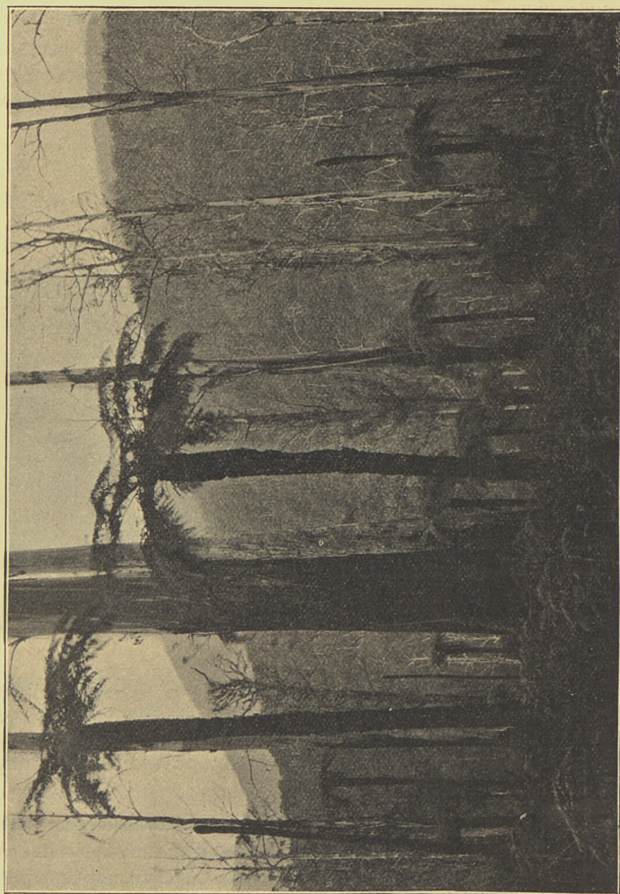
Těžká a nádenická práce příčila se panovačnému duchu Britovu i v Australii, a výrazy, jaké se dávají nádenníkům německé národnosti u našich protinožců australských, nevymizely z jadrné mluvy obecné podnes. German fools — němečtí blázni prý to jsou, kteří tak namáhavě vydělávají svůj chléb.

Německý dělník počíná býti teď v Australii trnem v oku každému Angličanovi, protože snižuje vysoké mzdy a pracuje tak lacino, jako nenáviděný dělník irský.

„Pryč s Němci a Irčany," hlásal veřejně sám předseda ministerstva Nového Jižního Walesu, Sir Harry Parkes, „má-li býti v Australii blahobyt."

„Z každého Němce hodně velikou daň, chce-li vstoupiti na naši půdu!" pronesl se zase o veselé hostině v Melbourně pan Seddon, premier ministerstva ostrovní říše Novozélandské, a znesnadňuje přístup na Nový Zéland když ne Němcům, tedy aspoň Dalmatincům.

„Zatočme s Němci jako s Číňany!" mluvil rozhorleně náčelník strany dělnické Glassey ke svým voličům. „Je to horší společnost, nežli jsou sami Číňané a Kanakové (barevní obyvatelé ostrovů tichomořských), a proto ven s nimi z Australie!"

Stromovité kapradiny ve vyhořelém lese blahovičníkovém.

Příliv německého živlu do Australie jest den ke dni slabší. V letech 1828—1890 přibylo tam Němců asi na 60.000. Rok 1883 vykazuje německých přistěhovalců asi 2000 hlav, r. 1890 pouze 474, r. 1898 jenom 153 a r. 1899 ještě o 12 méně.

V Australii Jižní a Queenslandě žije Němců nejvíce, v každém z těchto států snad až 25.000. Na 8000 Němců vykazuje Viktorie, o málo méně má jich Nový Jižní Wales, Nový Zéland 5600, Tasmanie ani ne plný tisíc.

* *
*

První příchod německých vystěhovalců do Australie Jižní jest zaznamenán z let 1836. Dala je tam dopraviti „Jihoaustralská společnost", aby učinila počátek k lepšímu využitkování půdy. Mezi vystěhovalci byli dva vinaři a několik kameníků a horníků, v jejichž čele stál té doby zkušený zemězpytec Johannes Menge, nazývaný potom zakladatelem jihoaustralské mineralogie.

Větší příval německých emigrantů zaznamenán jest o dva roky později (viz str. 217.). Té doby přibylo na 200 starolutheranských Prusů na australský jih, jen aby nemusili se podrobiti nové náboženské agendě, zavedené v jejich vlasti Bedřichem Vilémem III. Přivezení tito puritané náleželi hlavně stavu rolnickému; někteří z nich byli pastevci. Za vůdce měli noví přistěhovalci dva pastory, z nichž bojovný kazatel Kavel čítal již sedmdesát let.

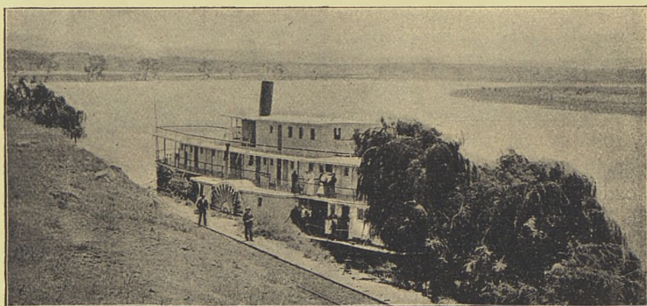
Ředitel „Jihoaustralské společnosti" George Fife Angas vykázal této vystěhovalecké tlupě pozemky severně od Adelaidy, a tak vznikl v Australii druhý Klemzig v upomínku na pruskou dědinu téhož jména. V okolí tom vzalo počátek jihoaustralské vinařství a ovčářství.

Zprávy, zasílané do evropské vlasti z australské země svobody, líbily se rodákům tak, že si usmyslili následovati odvážné puritány až na jižní polokouli. Když pak důvěrník jejich, vrátiv se z výzkumné cesty z Klemzigu australského, prohlásil zprávy za věrohodny, vyplulo r. 1844 z Brem nových 180 německých vystěhovalců a rok na to 268 lidí. Přeplavu ulehčila jim „Jihoaustralská společnost".

Řady německých vystěhovalců byly rozhojněny opětně za nepokojného roku 1848. Té doby přišlo do Australie mnoho Němců vzdělaných a duševně vyspělých.

* *
*

Počet Němců, usedlých nyní v Adelaidě samé, odhaduje se na tisíc, ale mnozí cítí již více anglicky nežli německy. Vlastenečtí Němci snaží se udržeti mateřský jazyk také mezi svými dětmi a posílají je do německé školy aspoň první rok. Sou-

Přístaviště na dolním toku Murrayském.

kromá ta škola udržuje se však jen uměle a nadšení pro ni ochabuje rok od roku. Již druhým rokem přechází z ní mládež do státních škol anglických a vede si s ostatními dětmi ve všem po anglicku.

Také ubývá každým rokem zájmů o „Německý klub", jenž čítá na 90 členů. Členský příspěvek činí ročně 60 korun dle našich peněz. Když byl „Německý klub" přinucen prodati svůj vlastní zadlužený dům „Armádě spásy", odstěhoval se do místností najatých.

Německé knihy čtou Němci v Adelaidě velmi málo, a k větší horlivosti nepřinutí jich ani nářek vlastenců ohnivých.

Kromě jmenovaného již časopisu německého vychází v Adelaidě také německý kalendář.

Horlivějšími u pěstění německého školství, nežli hlavní město Adelaide, jsou v Jižní Australii obce venkovské, čítající celkem přes 30 škol se 40 učiteli a s 1260 žáky. V Hahndorfu založili si Němci dokonce i skrovný učitelský seminář. Německého ducha udržují hlavně pastoři.

Adelaidští Němci jsou skoro výhradně příslušníci říše Německé. Příslušník říše Rakouské je tam velmi vzácný zjev. I konsulát rakousko-uherský spravuje tam soukeník von Drehnen z Německa.

K pěknému blahobytu dopomohl si v Adelaidě Pražan Alexandr Ornstein, majitel cukrářské firmy W. Menz a spol. V závodě jeho jest zaměstnáno na 70 lidí. Cukrářský ten závod spojen jest zároveň s pekařstvím. Chléb, pečený tam dle našeho způsobu, jde velmi dobře na odbyt. Z počátku dávala firma roznášeti chléb po domích ve skrovném košíku, nyní rozváží cukrovinky a chléb 16 koní.

O vánočních svátcích mívá prý firma zlaté časy. Té doby prodá se na tisíce punčoch, naplněných cukrovinkami všeho druhu. Mezi sladkými dárky nescházívají nikdy také skleněné ozdůbky, jako knoflíky, zrcátka, jehlice a j., vesměs výrobky z Jablonce nad Nisou.

Majitel firmy uměl zpívati úryvky z písně „Kde domov můj" ještě po dvacíti letech svého pobytu v Adelaidě.

Pražského toho Semitu zavanul obchodní vítr do Australie přes Ameriku.

* *
*

První přistěhovalci němečtí usadili se na půdě, z níž povstala osada Klemzig, první vystěhovalci angličtí usadili se v Jižní Australii tam, kde rozkládá se nyní Glenelg (viz mapku na stránce 218.). Ostrov Klokaní nezdál se jim býti příhodným, a proto byli vystěhovalci vyloďováni na pobřeží kontinentální.

„Jihoaustralská společnost" (South Australian Company) sbírala nespokojence ze všech končin Britanie a vysílala do zaslíbených krajů australských koráb za korábem. Jsou známa i jména těch, kteří s prvními koráby plachetními přibyli na ostrov Klokaní a položili základ ke kolonisaci neznámého území. *)

*) South Australia. Its early history, its climate etc. by W. Hitchcox. V Adelaidě 1900. — Concise Guide to Adelaide and South Australia. Almanac. V Adelaidě 1899.

Na březích řeky Murraye.

S lodí „Duke of York“ přišel na ostrov Thomas Hudson Beare se ženou, synem a čtyřmi dcerami, potom Thomas Mitchell, Charles Powell, D. Schryvogel, West a Neal.

S lodí „Lady Mary Pelham“ přibylo šest emigrantů, za ní připlul koráb „Tam O' Shanter“, později „Cygnet“ a j.

Přistěhovalci pozdější plavili se již přímo k zátoce australské pevniny, vystoupili na břeh, shromáždili se pod košatým blahovičníkem a vyslechli z úst kapitána a guvernéra Hindmarshe, že od toho dne a roku přivtěleno jest území k Britanii a zváti se bude Jižní Australií.

Od té chvíle byl starý gumovník (Old Gum Tree) u veliké úctě všech emigrantů, kteří shromáždili se pod rozloženou jeho korunou po dvacíti letech opětně, aby ukázali svému potomstvu prvou osadu anglickou v Jižní Australii. Hosté sjížděli se k památné té slavnosti z daleka široka, a aby pojistili si i do budoucna posvátné to místo, zasadili po padesáti letech pod dávnověký eukalyptus, pnoucí se tam nad zemí v podobě oblouku, stromečky, plné života a naděje, a označili památku prvé své kolonisace deskou na stromě podnes upevněnou.

Jen proto učinil jsem jednoho odpoledne Glenelg svým poutnickým cílem a poznamenal jsem si tamější nápis do svého denníku:

Zde na tomto místě
byla dne 28. prosince 1836 vyhlášena
kolonie Jihoaustralská za provincii Jeho Majestátu krále
Williama IV.

Den 28. prosince stal se národním svátkem po celé osadě a světí se slavně po celé zemi, zvláště pak ale ode všech lázeňských hostí.

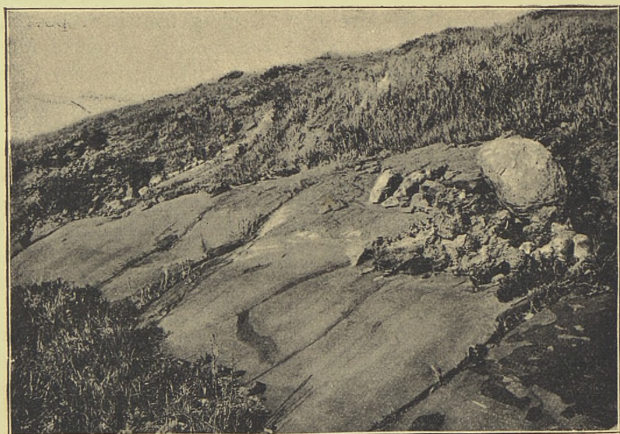
Glenelg spojen jest s Adelaidou pomocí dvou trati železničních. Znamenité mořské lázně s písčitým a mělkým břehem jakož i silným příbojem jsou za léta hojně navštěvovány. Z Adelaidy čítá se tam asi 10 km, a vlaky zprostředkují spojení několikrát za den.

Prodlením krátké doby vzala na se osada ráz spořádaného města o několika tisících obyvatelích. Řady domů a letohrádků vroubeny jsou zahrádkami, v nichž kvete kvítí po celý rok. Původní rostlinstvo ustoupilo tam již dávno floře jiných dílů světa. Tropická Bougainvillea spectabilis se žlutými kvítky a fialovými listy z Brasilie bujela tam v plné síle vedle žaponské mišpule, novozélandské araukarie, biblického tamarišku ze Sinaje a skalnaté Arabie, vedle ananasovité fourcroye z Mexika, pepřovníku perujského, fíků, broskvoně, meruněk, mandlovníků a thují.

Za mé návštěvy v lázních Glenelských psal se den 5. listopadu, ale chodníky a ulice asfaltem makadamované měkly, prohýbaly se pod nohama, a živičný výpar skalní smůly věštil asfaltované město již z daleka. Teploměr ukazoval již o 9. hodině ranní 25° C a o polednách 32° C ve stínu, na slunci pak až 69° C jakožto nejvyšší teplotu za první polovici měsíce listopadu.

* *
*

Jak dávno tomu, kdy teplé to pobřeží jihoaustralské bylo pokryto samým ledem a sněhem? Nastupte jen cestu z Glenelských lázní do Brightonu, vzdáleného jenom asi 5 km, ubírejte se pak přes hodinu ještě jižněji, stále podél divokých skalisek pobřežních, romanticky rozhlodaných od vlnobití a vymletých místy v podobě sklepení a jeskyň, a uvidíte bezpečné známky pravěkého zalednění. Na samém pokraji moře nahlou-

Ledovcem vyhlazená skála v Mount Lofty u Adelaidy.
(Z Lendenfeldova spisu: Australien.)

čeno jest nesčetné množství bludných balvanů žulových, lemovaných strmým břehem třetihorních vrstev.

Ta malebná místa učinil přírodozpytec Tate, profesor university Adelaidské, cílem svého badání a vynesl z nich na světlo nejenom skvělé zkameněliny australského miocénu, než i také pravdu, jež překvapila všecky zemězpytce.

Profesor Tate ohledával zmíněné pobřeží již roku 1877 a objevil na svazích mnoho hladkých a místy skoro rovnoběžně rýhovaných ploch skalních, jež prohlásil po zralém uvážení za plochy, po nichž stěhovaly se kdysi ledovce se zamrzlými balvany, zůstavivše tak nesmazatelné stopy ještě po statisíciletích. Ledovcové ty rýhy a čáry vytvořují se v zaledněných horách před očima všech pozorovatelů v Alpách i Himalajích, ve fjeldech norských i v mrazivých výšinách Kavkazu, a vedly důvtipné myslitele k tomu výroku, že ledovcová činnost může býti potvrzena podle takových známek i tam, kde po ledě a sněhu není již za nynějších dob ani památky. Svou dobu ledovou měly i slovenské Tatry, měla ji naše Šumava, Evropa i Australie.

Za věrohodné svědky dávnověké periody glaciální uvádějí zemězpytci jednou ledovcové rýhy a uhlazený skalní povrch, po druhé bludné balvany žulové, nalezené i v sesterské Moravě, *) po třetí ledovcové nánosy, známé jakožto morény (zjištěné také na Šumavě), po čtvrté horská jezírka.

O zaledněni Australie nepřicházely dlouho zprávy. Přírodozpytec Lumholtz, **) jenž prodléval v tom dílu světa po několik let, dí ve svém spise rozhodně, že takové doby Australie neprožila. Když pak prof. Lendenfeld †) pravdomluvné svědky z doby glaciální za svých cest po Australii na vlastní oči uviděl a zprávu o tom podal v zasedání geologické společnosti v Londýně, nechtěl mu nikdo věřiti, ač ho předešel svým pozorováním již prof. Tate.

Lendenfeldovi přísluší zásluha, že nespokojil se ledovcovými známkami, odkrytými na mořském pobřeží blízko zmíněného Brightonu, ale že zašel do hor a tam po někdejším sídlu ledové masy pátral.

Lendenfeldovi v patách šli potom jiní a jiní, a teď zjištěny jsou známky po dávnověké době glaciální také v horách Loftyjských jihovýchodně od Adelaidy i v horách Nového Jižního Walesu, kde vypínají se nejvyšší vrcholky celého kontinentu australského, Mount Kościuszko a Mount Townsend, jen asi o třetinu vyšší nežli naše Sněžka.

V australských těch Alpách cestoval již v letech 1840 hrabě Strzelecki a dal tamější hoře, dle něho nejvyšší, jméno, jímž uctil památku svého slavného krajana. Mount Kościuszko zaznamenán byl potom po dlouhou dobu jako nejvyšší hora Australie, ačkoli hrabě Strzelecki vypočítal výšku hory (6500 angl. stop) toliko dle teploty, za níž se tam voda vařila.

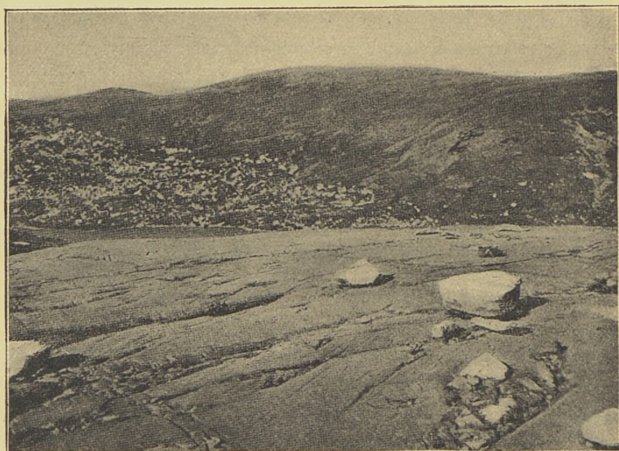
Po Strzeleckém vyměřoval horské ty končiny inženýr Townsend a vyhotovil podle svých výzkumů prvé mapy jejich.

Asi třicet let po inženýru Townsendovi navštívil horstvo Kościuszkovo Lendenfeld, později profesor zoologie v Innomostí, potom v Černovicích, nyní v Praze, slezl horská temena jejich, změřil je aneroidem a nazval nejvyšší vrcholek Mount Townsend (2241 m). V hromadě žulového kamení, sneseného na nejvyšší bod, uložen jest lístek, jehož nápis věští snad podnes:

*) Takovým honosí se městský sad v Prostějově.

**) Unter den Menschenfressern. Eine vierjährige Reise in Australien. Von Dr. K. Lumholtz. V Hamburce 1892.

†) R. v. Lendenfeld: Australische Reise. V Innomostí 1896.

Bludné balvany žulové na hoře Kościuszkově.
V pozadí pod balvany jezírko Albina.

„Prvý výstup na nejvyšší horu Australie dne 11. ledna 1886. Dr. R. v. Lendenfeld, Spencer, C. Cullen.“

Z úcty ke starému jménu domnělého nejvyššího vrcholku přenesli Australané název na horu skutečně nejvyšší, a bývalá hora Kościuszkova překřtěna u nich na Mt. Townsend. Odtud pochází, že v atlantech německých zove se nejvyšší vrcholek australský Mt. Townsend, na mapách anglických Mt. Kościuszko.

Za návštěvy Kościuszkova horstva viděl Lendenfeld četné lesklé plochy skalního masivu a vyhlásil je za účinky někdejších ledovců, ale údolí, jimiž ledovce se stěhovaly, jakož i morény a morénová jezera zjistil můj přítel ze Sydneye, p. Richard Helms, *) a po něm prof. David. **)

*) On the recently observed evidences of an extensive glacier action at Mt. Kościuszko plateau. Proceedings of the Linnean Society of N. S. W. 1893.

**) Geological notes on Kościuszko. Proceedings. 1901. Ve spise tom mapována jest přes všecko tvrzení Lendenfeldovo hora Kościuszkova jako nejvyšší (7328 angl. stop) a Mount Townsend o málo nižší (7260 angl. stop). V masivu udává prof. David vedle horniny granitové také břidlici (silurskou?), místy pak čedič a znělec.

Zadívám-li se do valounu, zrýhovaného od stěhovavého ledovce snad již před statisíci lety a darovaného mi s osněžených výšin horstva Kosciuszkova od milých přírodozpytců Sydneyských, jsem zase duchem mezi nimi a prodlévám v mysli u ledovců hornatého Norska, rozpomenu-li se, že jsem tam vídal ve sněhu krvavé skvrny po drobných řasách právě tak, jako přítel Helms na sněhových závějích v Alpách australských, zjistiv drobné ty bylinky poprvé také na jižní polokouli, známé v botanickém názvosloví jakožto Scenedesmus č. Protococcus nivalis.

* *
*

Palčivé dny listopadové přivodily za mé návštěvy v okolí Adelaidském samy s sebou veliké sucho, které se ale stupňovalo, když počali vanouti větrové severní. Proudy vzduchové duly té doby z vyprahlých a bezvodných pouští středoaustralských plnou silou, a náraz jejich působil v tělo člověka, jako dech z roztopené pece. Voda z nitrozemních jezírek vypařila se již dávno, a po řekách výše proti proudu přestávaly již plouti parníky. Plavba obmezovala se na dolejší tok řeky Murraye, splavné za příznivé pohody až do Albury (na hranicích Nového Jižního Walesu).

Z Murraye lze pak se dostati malými paroloďmi do přítoku, zvaného Murumbidži a splavného až po místo, jež slove Vaga Vaga.

Z Murraye nastupují parníky plavbu také po Darlingu a zakončují svou cestu několik set kilometrů na severovýchodě v místě, jehož jméno Burke. Nešťastný cestovatel po střední Australii žije alespoň tak v nehynoucí paměti tamějšího obyvatelstva.

Ale přes všecku tu délku svého toku — Murray 1632 km, Murumbidži 2074 km, Darling 2448 km — australské řeky pozbývají rychle vody, a telegrafická oznámení, dodávaná poštovnímu úřadu v Adelaidě, přinášejí cestujícím mnohdy smutnou a překvapující novinu, že pro nízký stav vody nemohou parníky do australského vnitrozemí, a že třeba čekati několik dní, až zase vody přibude, leda že by pocestní z Adelaidy zamířili k řece Darlingu oklikou na východ a potom železnicí zase na severozápad až do Burke, kde končí trať, spojující Sydney s řekou Darlingem.

Pobočná moréna nedaleko průsmyku Townsendova.

Prostorná dvorana hlavní pošty Adelaidské podobá se meteorologické stanici, v níž se lze mžikem poučiti o všech klimatických poměrech australských. Telegrafické depeše docházejí tam ze všech konců australského světa a přinášejí zprávy, kolik anglických palců a čárek vody kde spadlo, kde a jak dlouho pršelo, jak stoupá voda ve splavných řekách, kam až plují říční parolodi, jaký je tlak vzduchu, směr větru a průměrná teplota dne, jenž předcházel, které lodi zámořské přibyly, které odpluly a kam se ubírají, kde zuří námořská bouře a kde řádí cyklony a tajfuny.

Všeliké mapy a diagramy, rozvěšené vedle teploměru, barometrů, vlhkoměrů a podobných nástrojů meteorologických, zasvěcují pozorovatele do atmosferických zjevů, ovládajících země našich protinožců. Málo kde jinde podává se poučení o meteorologii všemu obyvatelstvu v té míře, jako to činí přednostové meteorologických stanic v Australii. Jaký to pokrok od časů slavného Aristotela, jenž poprvé počal psáti dílo meteorologické, bera za základ praktické zkušenosti a pořekadla selského lidu!

Generální ředitel pošt a superintendent telegrafu, Sir Charles Todd, představuje v jedné osobě zároveň náčelníka Adelaidské hvězdárny, opatřené osmipalcovým teleskopem od Cooka a syna, a bere za své služby, prokazované Jižní Australii, 25.000 korun ročního služného. Jemu do ruky dostávají se elektrickým proudem zprávy nejen z meteorologických stanic pevniny australské, než i také z Tasmanie, Nového Zélandu, Nové Guineje a Javy.

* *

*

Generální poštmistr Todd vydobyl si svého postavení jako tvůrce telegrafické linie, jež spojuje břeh jižní s dalekým pobřežím australského severu. Vzdálenost ta činí asi 3200 km. Nemohla-li býti založena středozemským tím krajem silnice,*) byl jím veden alespoň drát, známý v Australii jakožto Overland telegraph.

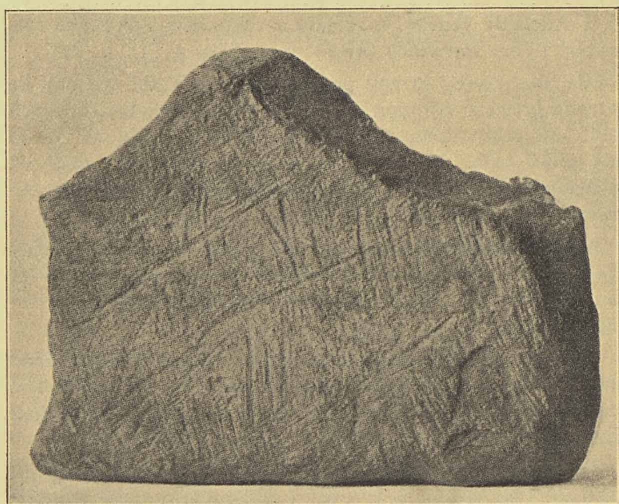
Po takovém spojení elektrickém toužili v Australii již dávno a chtěli jím urychliti dorozumění mezi pevninou nejmladší a mezi ostatními zeměděly. Bylo třeba jen ještě položiti podmořský kabel mezi břehy severoaustralskými, Javou a Singaporem, a Australie mohla si telegrafovati se všemi světy.

Port Darwin zdál se býti na australském severu pro kabelové spojení místem nejvhodnějším.

Před rokem 1870 ujímala se té myšlenky celá Jižní Australie více než kdy jindy, a sněm dal ke provedení středozemského telegrafu australského své svolení. Řečeným rokem počala se stavba prováděti, a nežli ukončil se rok 1872, bylo dílo dohotoveno, a od té chvíle spojeno jest hlavní město Jižní Australie s Port Darwinem.

Řízení památného toho podniku ujal se Karel Todd, zadával a rozděloval práce, vyměřoval, poroučel, velel, myslil, jezdil, radil a byl duší nákladného díla. Stál v čele celé armády dělníků, kteří vytáhli do nehostinných pustin a solných plání s pěti sty tažnými voly, sto sedmdesáti koňmi, se stády bravu a skotu a s karavanou odborných náčelníků, zásobených jako ostatní účastníci výpravy vším potřebným na neschůdnou cestu tam, kde dříve hynuli australští zeměvědci hladem a žízní.

*) Z nových zpráv, došlých koncem r. 1902 z Australie, končí se již přípravy k založení transkontinentální australské železnice.

Křemencový valoun ledovcem rýhovaný.

Telegrafické tyče svážely se z daleka široka. Některé byly dřevěné, jiné železné, až z Anglie přivezené.

Houští a les ustupovaly pádným klučnicím, a světlý průsek v bodlavém hloží a pichlavém roští věštil směr, kterým armáda dělného lidu ubírala se za kulturním dílem svým.

Cesta křovinami čítala již sta a sta kilometrů, a karavana klestila si bez přestání průchod na deset metrů široký a postupovala nezdolně k samému srdci australské pevniny.

Chvílemi vystřídávala se s pověstným hložím slaná a písečná poušť, přerývaná vyschlými řečišti nebo také zelenými luhy, obydlenými ptáky bahňáky, divokými kachnami a hejny chocholatých papoušků, ale brzy na to bylo třeba mýtiti již opět trnitá křoviska, obrubující úpatí vnitrozemských kopčin a horských pásem, a klestiti schůdnou dráhu s největším namáháním. Jen za velikého úsilí mohla karavana prosekati se cestou na 800 km dlouhou držíc se stále při 133. a 134. stupni východní

délky. Teprve nad 16. stupněm jižní šířky zabočuje telegrafický drát, z Adelaidy vedený, k západu a zakončuje v horkém Palmerstoně (Port Darwině) při 12° jižní šířky a 131° v. d.

Ale přes všecky útrapy přivedl náčelník Todd své dílo ke šťastnému konci a vykoupil je ztrátou jenom několika lidských životů. Za celou dobu zemřelo na výpravě Toddově všeho všudy sedm osob. Výpadům divokých domorodců odolávala výprava hravě a odrážela jejich útoky mnohdy jediným výstřelem s brokovnice.

Když prošla elektrickým drátem první depeše z Adelaidy do Londýna, a přišla za neplných šest hodin na to zase odpověď, vypravovala se ta událost po celém hlavním městě Jižní Australie.

Koncem r. 1902, kdy položeno bylo také podmořské lano Tichým oceánem, prošla telegrafická depeše z Australie již kolem zeměkoule a potřebovala ke své cestě také jenom asi šest hodin.

Todd rozpočetl náklad na zřízení středozemského telegrafu na 120.000 liber šterlinků, t. j. asi 3 miliony korun, ale skutečně stálo dílo asi dva a půlkráte tolik.

Nové 2 miliony korun byly vydány, když každá dřevěná tyč nahradila se trvalejší tyčí železnou. Ta pak byla jista před zkázou žravých všekazů čili termitů.

Od r. 1899 jde z Adelaidy do Palmerstonu ještě druhý drát, což pohltilo opět více než 1 milion korun nákladu.

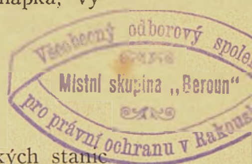
Založiv vnitrozemský telegraf prospěl Todd zeměvědě znamenitě a ulehčil badatelům cesty, podnikané potom od telegrafických stanic jak na stranu východní, tak i západní.

Takovou výzkumnou cestu zahájil r. 1873 Warburton, požívaje vydatné podpory velmožného obchodníka Eldra z Adelaidy, a brzy po něm zkušený křovák Giles, prošed šťastně od středozemského telegrafu na západ až do Perthu a vykonav tak za pomoci svých velbloudů pochod 4000 km dlouhý.

Telegrafické stanice vnitrozemské staly se od té doby zároveň středisky nového života a útočištěm zbloudilých a nešťastných.

V těch místech vznikaly zároveň pozorovací stanice všech atmosferických zjevů a přispěly vydatně k meteorologii australského nitrozemí před tím zcela nepovědomé.

Meteorologických stanic mají australské země již velikou řadu. Nejpřednější z nich představuje přiložená mapka, vyňatá z Wraggovy ročenky. *)

* *
*

Z údajů, posílaných pravidelně z meteorologických stanic všech zemí australských do Adelaidy, vyšel na jevo úplný obraz tamějšího klimatu. Grafické tabulky, jimiž generální poštmistr Todd vyzdobil dvoranu svého centrálního úřadu, mluví k pozorovateli zřetelněji nežli dlouhá pojednání.

Pouhým pohledem na horské kraje východního pobřeží australského chápeme, proč Australie východní vykazuje mnoho vodních srážek, a proč kraje západní vyznamenávají se podnebím horkým a neobyčejně suchým. Jsouť i australské Alpy pravými kondensátory, v nichž vlhké a teplé pasáty, vanoucí od východu, náhle se ochlazují a vodní páry v déšť mění, přenechávajíce západním krajům australským vlhkého ovzduší co nejméně a dodávajíce australskému nitrozemí právě takového rázu, jakým vyznamenávají se pověstné pouště africké. Štěstí ještě, že za léta vanou do vnitř pevniny severní větry z Malajského moře a oživují svou vlhkostí kraje, kde hrozilo úžasné sucho snad již smrtí všemu živému.

Celkem vykazuje pevnina australská teploty vysoké. Střední teplota roční bývá na východě (nehledě k Australii tropické) až přes 20° C, v Západní Australii ještě o trochu více (v Praze ani ne polovice).

Nejvyšší teploty, pozorované v Sydneyi, byly (dle Celsia) 40.7°, nejnižší 2.7°, v Melbourně 44° a — 2.8°, v Balaratě 45.6° a — 5.6°, v Adelaidě 46.8° a 0°, v Perthu 44.4 a — 0.6° a dostoupily tedy takového bodu, k němuž vystupuje sloupec rtuťový na př. v egyptské Kahyře.

Nejvyšší teploty v nitrozemí dosáhly v létě již mnohdy daleko přes 50° ve stínu, ba na jednom místě až 56°, naproti nejnižší teplotě zimní — 44°, jak byl cestovatel Stuart již zaznamenal r. 1845.

*) Wragge's Australasian Almanac and Weather Guide for Land and Sea. V Brisbaně 1901.

Nízké teploty pod nulou nebývají uvnitř Australie žádnou zvláštností, na vysokých horách Nového Jižního Walesu náležejí pak k pravidelným zjevům přírodním.

V městečku Kiandře, ležícím asi 500 km jihozápadně od Sydneye v nadmořské výši 1360 metrů a v takové zeměpisné šířce jižní jako jsou končiny Džibraltarské na polokouli severní, ukazuje v zimě teploměr až — 22°C. Že té doby pokrývá tam sníh povrch horských krajů i několik metrů zvýši, vypravují všickni, kdo okusili v Kiandře zábav se sněžnicemi a klouzaček na ledě. I okoušejí těch zimních řadovánek lidé z daleka široka, nastupují cestu k horám železnicí a vozem, a tiché místečko Kiandra (se 300 obyv.) proměňuje se pojednou na delší dobu v klimatické sanatorium.

V hornatých těch krajích nemohou si na deště naříkati. Dešťoměry ukazují, že v australských Alpách padá do roka skoro třikráte tolik vodních srážek co v Praze, neboli asi tolik, kolik atmosferických srážek vykazují Krkonoše.

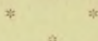
Na nejsevernějším výběžku australském, zvaném Yorským poloostrovem, padá ročně až 220 cm vody, naproti západnímu nitrozemí, kde pršívá zřídka a kde spadlé srážky obnášejí méně než 20 cm. Mračna bývají v těch krajích úkazem řídkým a málo kdy se opakujícím.

Ale jakkoli mnozí cestovatelé na smrt vysílení a žízní trápení pozdravovali tmavý mrak na jasném nebi s jásotem a s nejlepší nadějí v nový život, přece lekali se následků, jež jim hrozily, měl-li se kýžený déšť snésti k vyprahlé zemi, po níž bloudili již celé dny, týdny a měsíce. V mraku spatřovali sice svou spásu, ale v něm tušili snad i úplnou záhubu své bytosti: Přívaly snášejí se v australských pustinách s nebe tak prudce, že podobá se kraj náhlé potopě, v níž hyne všecko živé. V takovém přívalu dešťovém pohroben snad byl před více než padesáti lety také nešťastný Leichhardt, a zmizel s tajemného povrchu nitroaustralského s celou výpravou beze vší památky. Dvě písmena, vyřezaná v kůře dvou stromů v podobě L, jsou vše, co pomocná expedice našla po nešťastnících.

Jediným přívalem spadávají v pustinách středoaustralských mnohdy všecky srážky roční. Druhý příval dostavuje se až po měsících a letech.

Množství srážek, spadlých za pověstných přívalů australských, bývá úžasně veliké. V jednom místě spadlo jich za den

tolik, co v Praze za celý rok, v jiném napršelo prodlením půltřetí hodiny na 30 cm vody, tedy tolik, kolik jí nespadá ani v tropech. Lijáky takovými rozvodňují se potom říčky a řeky, a povodeň pokrývá těsná údolí kalným živlem až 30 metrů vysoko.

Horké léto prožívají Adelaiďané v horách Loftyjských. Vysoké teploty až o 46° vypuzují výletníky do chladnějších výšin, porostlých hustým lesem a houštím a vzdálených od hlavního města asi čtyry hodiny cesty. Železniční vlaky dojíždějí tam každou chvíli.

Zámožnější občané budují si ve zvlněné kopčině Loftyjské vábné letohrádky a opouštívají malebné villy své, vyšperkované pestrým kvítím cizokrajným, teprve za zimy. Tak činí i guvernér Jižní Australie a prodlévá ve svém zámečku, zbudovaném na „Mramorovém vršku" a obstoupeném košatými eukalypty, po všecky horké měsíce.

Do Loftyjských hor zajel jsem si z Adelaidy několikráte, jednou abych uviděl vyhlazené plochy skalní jakožto stopy po činnosti někdejších ledovců, podruhé abych navštívil Národní park, po třetí abych byl hostem profesora Stirlinga, po čtvrté abych se věnoval botanisování a entomologii v místech, do nichž turistické proudy valívají se řídčeji.

Na úpatí hor byla v měsíci listopadu tráva již všecka spálena, a pohled do kraje očím nelahodil. Teprve, když vlak propletl se horskými roklemi a četnými tunely a povznesl se o několik set metrů do výše, zazelenal se lesní porost, houští počalo se samým květem bělati a vypadalo jako naše trnky v plném rozpuku, potom žloutly se haluze kvetoucích kapinic, modraly se koruny stověkých blahovičníků, ve vlhkých žlebech a propastech rozevíraly vějíře štíhlých svých kmenů stromovité kapradiny, a po levici i po pravici rděla se kvítka nízkých a bodlavých kříčků, pokrývajících tam všecka sušší návrší a úbočí.

Bílé květy domnělých trnek náležely vonným křoviskům balmínovým a kajaputovým (L e p t o s p e r m u m, M e l a l e u c a), význačným to rostlinám vegetačního hávu australského. Té doby bylo obsypáno balmínové houští bělostnými

21*

květy od paty do hlavy, a celý palouk zdál se býti pokryt jíním a sněhovými vločky.

Ráz balmínového houští ukazuje obrázek na stránce 305. Kvítka růžová, upomínající na uzardělé květy jihoevropských mandloní, náležela křovině, známé v australské floře jakožto Tetratheca.

Než jak mohl bych zde uváděti botanická jména všech těch vegetačních tvarů pro Nový Holand tak významných a památných? Sám jsem byl každým krokem v rozpacích, kam tolikeré rody a druhy Loftyjské květeny zařaditi. Bez výborného klíče prof. Tate, připomenutého již na stránce 115., byl bych býval jako prodaný.

* * *

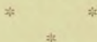
Australské státy jako samosprávné země pamatovaly na zábavy a osvěžení ve volné přírodě velmi záhy a vykázaly obyvatelstvu velikých měst ještě v čas rozlehlé pozemky, zvané obyčejně Národním parkem. I honosí se takovým územím nejenom občanstvo svobodné Ameriky, ale i jednotlivé státy Unie australské.

Spojené státy Severoamerické honosí se divuplným gejserovým parkem Yellowstonským, zaujímajícím rozlohu jako je asi pátý díl celého království Českého, obyvatelé hlavního města Australie vyjíždějí si k piknikům do Národního parku v horách Loftyjských a obveselují se o nedělích tělocvičnými hrami nikoli při sudě chmeloviny, ale při číši čaje nebo dokonce při sklenici dešťové vody, chytané skoro po celé Australii se střech, pokrytých zvlněným plechem a sváděné do vycementovaných vodojemů podzemních. A za palčivých veder v Australii chutná pohár dešťové vody jako pěnivá číše moku Gambrinova. Mluvím z vlastní zkušenosti.

* * *

O dobrou pitnou vodu postarali se Adelaiďané za drahé peníze co nejlépe a přivádějí si ji do hlavního města z hor Loftyjských. Jeden vodojem založen jest skoro 20 km od Adelaidy. Veškerý náklad na pořízení adelaidských vodovodů převyšuje sumu 30 milionů korun.

Náčelník vodárenského úřadu, inž. Moncrieff, dostává za své služby ročně 27.000 korun služného, jeho pomocník, konservátor vod a zdravotní inženýr po 15.000, tři jiní úředníci asi po 9000 korunách.

V horách Loftyjských, jejichž vrcholky dosahují až přes 700 m nad hladinu mořskou, daří se výborně révě vinné a ovocným stromům, přeneseným z krajů evropských, a četné závody připravují tam chutné ovocné konservy pro vývoz již od několika let.

Z ozdobné flory vynikají v sadech nádherných letohrádků zvláště rhododendrony a azalky. Do hor Loftyjských přišly z Kanady, Armenie, Hispanie, Himalajů, jiné z Kavkazu, Levanty, Sibiře, a rozvíjejí čarovné své květy pod australským nebem jako ve své vlasti.

Za mé návštěvy stály pontické azalky s korunami žlutými a žaponské s korunami ohnivými v nejbujnějším květu a přivábily k sobě mnoho přírodomilů z Adelaidy. Všickni vystoupili na stanici Mt. Lofty a brali se jedním směrem.

Jako cizinec nevěděl jsem, na kterou stranu mám se dáti, abych viděl v okolí stanice Mt. Lofty co nejvíce. Také můj soudruh R., syn podnikavého obchodníka z Vídně, jenž vydal se do Australie za účelem obchodním a podnikl se mnou výlet do hor Loftyjských společně, nevěděl si rady.

I usnesli jsme se, že půjdeme po téže horské cestě, po níž ubíral se všecken proud výletníků. Šli jsme jim stále v patách brzy nahoru, brzy dolů, až jsme se ocitli před rozlehlým sadem, posetým sterými trsy nádherných azalek a pěnišníků. Nad ně povznášely se tam štíhlé araukarie z Norfolského ostrova, bujely tam též indické musy a prozrazovaly s ostatní pěstěnou florou, že stojíme před veřejnou zahradou botanickou.

Pozdravil jsem tedy s radostí přírodovědecký ústav mně neznámý a chutě vstupoval jsem s bodrým Vídeňanem do nádherného sadu v horách jako začarovaného. Byli jsme v dlouhém průvodu poslední.

Ale jaké bylo naše překvapení, když uvítala nás u vchodu domnělé botanické zahrady dáma, podávala nám s úsměvem pravici jako všem, kteří nás předcházeli, a pozdravila každého z nás obvyklými slovy „Jak se máte“.

Laskavá ta slova přivedla mě do velikých rozpaků. V prvém okamžiku rozpomínal jsem se, je-li ona dáma snad také z těch, s nimiž plavili jsme se společně z Evropy do Australie. Ale milá tvář australské lady byla mi docela cizí a úplně neznáma.

Nemálo zaražen byl také můj společník. Ze samé rozpačitosti zapomněl prý dokonce k pozdravu odpověděti.

„Kamaráde," dím na to ke svému soudruhu, „mně se zdá, že jsme vlezli do parku nějakého soukromníka."

„Tak soudím i já," odvětil můj společník, „ale myslím, že nebude tak zle. Bude však lépe, zmizíme-li odtud."

„Dobrá, souhlasím! Jen co si prohlédnu ještě tuto skupinu flory africké. Jako přírodozpytec z povolání dovedu se před majitelem parku omluviti. Svedeme vše na to, že jsme cizinci . ."

Ale nežli jsem domluvil, přicházel k nám již vstříc pán s domácí čepičkou na hlavě, opíraje se o silnou hůl.

„Odpusťte, pane!" oslovil jsem příchozího. „Měli jsme jako cizinci za to, že vstupujeme do veřejné zahrady botanické, ale poznáváme již, že jsme nepochybně na omylu."

„Vy jste pan Kořenský!"

„Ano, pane, a zde pan R. z Vídně."

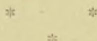
„Já jsem profesor Stirling. Ani nevíte, jak mě těší, že vás mohu uvítati v botanické zahrádce svého venkovského zátiší. Vypravovali mi o vás již v museu. Jste mi oba vítaní. Přišli jste v dobu, kdy se mohu trochu pochlubiti dílem svého zahradnického umění, provozovaného v australských horách. Pozval jsem k malé dnešní slavnosti květinové své známé z Adelaidy. Zvu k ní nyní také vás. Při koflíku čaje pobavíme se více."

Tak seznámil jsem se s profesorem Stirlingem, jenž jako účastník výpravy, pořádané r. 1894 do středu Australie, uložil mnoho nového ve velikém vědeckém díle cestopisném, nadepsaném: Report on the Work of the Horn Scientific Expedition to Central Australia a vydaném profesorem Spencrem z Melbournu v Londýně 1896 *).

*) Účastníky expedice vyslané Hornem byli: prof. Spencer (pro zoologii), prof. Tate (pro geologii a botaniku), prof. Watt (pro mineralogii), prof. Stirling (pro anthropologii) a Winnecke (pro meteorologii). Výprava prodlela na cestě asi 15 měsíců a přišla až za pohoří Mac Donellovo. — Druhou výpravu do středu Australie podnikl prof. Spencer (z Melbournu) r. 1901 hlavně na náklad majitele časopisu »Age«, p. Syme.

Profesor Stirling působí na universitě Adelaidské, a to na fakultě lékařské, již několik let a béře za své učitelské služby 25.000 korun ročního služného.

O založení lékařské školy při universitě Adelaidské získal si mnoho zásluh opět bohatý ovčář Sir Thomas Elder, přispěv k jejímu zřízení sumou asi 250.000 korun. A tak tedy skládá se vysoká škola Adelaidská z fakulty filologické, přírodovědecké a právnické a z Eldrovy konservatoře hudební.

Za vycházek v horách Loftyjských poznal jsem poprvé pod širým nebem život opeřence, jenž jest v Australii takořka ptákem národním.

Kdo v zemi našich protinožců neznal by „honzu smíška“ nebo „chechtavého janka“? Přátelé posílají si o vánočním čase navzájem jeho obrázek jako gratulanta, aby jim přál „merry Christmas and happy new year“ (veselé vánoce a šťastný nový rok), mládež načrtává jeho podobu do školních sešitů, staří chovají ho jako krotkého kamaráda v zahrádkách a na dvorech, a křovák vidí v něm živé hodiny, jež mu ohlašují nové jitro a věští konec dne, a pohlíží k němu jako k bytosti posvátné, zbavující ho jedovatých hadů a nemilých ještěrů.

Leč úctyhodný ten opeřenec není snad nějaký egyptský ibis, ale je to obrovský ledňáček barvy hnědé, šedé a bělavé, jenž o ledě a sněhu ani potuchy nemá a zcela jiného způsobu životního se přidržuje, nežli jeho jmenovci evropští. Řeky, bystřiny a jezera nejsou jeho domovem, za to však hluboké hvozdy a paseky poblíž osad lidských. K lidem tam pracujícím rád přilétává, usazuje se v haluzích blahovičníkových nad hlavou křovákovou, posmívá se jeho těžké lopotě, vrčí v jeho sousedství jako kočka, hýká jako osel, chechtá se, sotva že procitnul z ranního spánku, a směje se ještě před samým slunce západem. Při tom se čepejří, načechrává nenádherné peří své, spouští se střelhbitě do křoví, vrhá se vší silou na ještěrky s dlouhými ohony, odlétá s kořistí na strom, požírá je s úžasnou hltavostí nebo je předává svým mláďatům ve vykotlaném eukalyptu hnízdícím. Jeho vrčení, chechtot a smích nemůže ujíti nikomu, kdo vstupuje do australského lesa. Směšného toho opeřence s ohromnou hlavou všimli si hned první kolonisté australští, pojmeno-

Ledňáček chechtavý.

vali ho laughing jackass, a přezdívka džakas, hýkavý osel a chechtavý janek zůstala mu do dneška.

V zoologii zove se tento druh australského ledňáčka Alcedo gigas nebo Halcyon giganteus, česky ledňáček veliký nebo chechtavý.

O ryby nestojí džakas ani v zajetí, a revírem jeho jest jenom les.

V zoologických zahradách schází ledňáček chechtavý málo kde a uvyká svým hostitelům tak, že jim létá vstříc, sedá svému dobrodinci i na ramena a nenechává se ani odbýti, nabažíme-li se již jeho příchylnosti.

Přítulným opeřencem australským je také strakatá vrána, zvaná u anglosaských osadníků prostě magpie (čte se megpaj), t. j. straka. V názvosloví zoologickém jmenuje se zcela případně flétnák (Gymnorhina tibicen).

Australská vrána,
zvaná pro lahodný svůj zpěv
flétnák
(Gymnorhina tibicen).

Když jsem uslyšel líbezný zpěv australské té vrány, nevěřil jsem ani svým očím, že dívám se na opeřence, jenž by byl s to vyluzovati tony tak lahodné. Zpěvnými vranami mohou se honositi zase jenom země australské a s Tasmanií ještě snad Nová Guinea a sousední ostrov Borneo.

Australská vrána flétnák vykouzluje skutečně nyjící tony jako z flétny, a prosté písně její rozléhají se na lesních paloucích jako melodie, vydávaná z idylické šalmaje.

Australské ty pěvce vídal jsem poletovati po párku nebo

o několika málo kusích pohromadě. Nepochybně, že to byli rodiče s mladým potomstvem.

Ale jinak zněl zpěv flétnáků v odlehlém pralese a jinak hlaholil na lučinách blízko osad lidských. V přírodní jejich písně mísily se již zpěvy umělé a naučené buď od lidí nebo od ptáků zpěvných, a celá skladba nevypadala jinak, nežli jako směs z národních písní, sebraných u pastevců a křováků, a jako potpuri nápěvů, vypůjčených od opeřenců v kleci chovaných.

Flétnáci zpívají si za letu, za procházek po nivách a pasekách i při hraní. U jezera Gambierského viděl jsem dva flétnáky, jak se rozmarně na zádech váleli a při tom vesele si hvízdali. Když pak nasbírali několik kobylek a ukonejšili hlad, počali provozovati hry za průvodu své písničky poznovu.

Podle zoubku na zobáku zařaditi jest flétnáka do příbuzenstva ťuhýků.

* *

*

Loftyjské hory jsou místem, kde můžeme vídati ještě v hojnosti příslušníky opeřeného světa z památného rodu papouščího. Houfně poletují tam do dneška roztomilí papouškové, známí u našich ptáčníků jakožto a n d u l k y *) a u australských kolonistů jako c a n a r y-p a r r o t s, t. j. papouškové kanárčí. Také ve volné přírodě usedá tam druh vedle druha, všickni tulí se k sobě co nejtěsněji, a mačkají se rozestavení v dlouhé řadě na větvici tak, až mnohý samou t l a č e n i c í z f r o n t y vypadne. Potom jako na povel opouštějí najednou haluze košatého eukalyptu a zapadají někde u pramének čisté vody, aby se napojili, nebo v trávě semeny se nasytili a opět do loubí blahovičníků se uchýlili. V dutinách toho stromovi stála jejich kolébka, a plodný rod pitvorných andulek množí se tam neustále.

Když proslulý přírodozpytec Gould přinesl australské andulky před šedesáti lety do Anglie, chtěl je míti každý ve své kleci, a nežli přešlo několik let, prodávali se drobní ti opeřenci po celé Evropě za babku. Ale teď nepřivážejí se již kanárčí papouškové až z krajů australských, nýbrž pocházejí hlavně

*) Myslím, že jméno to pošlo od latinského jména P s i t t a c u s u n d u l a t u s, t. j. papoušek vlnitý.

z potomstva, vychovávaného v zajetí na půdě evropské. Jediný párek andulek zplozuje u nás ročně přes tucet mláďat.

Andulky přilétají zhusta z lesů do některých sadů. Dříve nahrazovaly australským kolonistům vrabce, ale když tito nenávidění pobudové evropští opanovali ulice a parky, ubylo australským městům exotické té ozdoby tak, že stávají se papouškové městskými hosty den ode dne vzácnějšími. Ba ubylo jich úžasnou měrou náhle i v těch lesích, kde počali se usazovati křováci, šířící své kulturní dílo ohněm a klučnicí. Požáry lesními byl zbaven papouščí rod své výživy, vystěhoval se do odlehlých hustin a vymizel místy z lidského sousedství úplně.

Za Gouldových časů procházeli se někteří papouškové přítulně po ulicích hlavního města Jižní Australie, a proto nazván byl jeden druh Psittacus adelaidensis.

Skvěle odění papouškové z rodu kakadů náležejí v okolí Adelaidském ke vzácným hostům, ač poletovali tam jindy v hejnech. Zvláště hojný býval kakadu s chocholkou červenou u kořene, žlutou uprostřed a bílou na konci (Psittacus Leadbeateri). Rozepne-li perutě, potom ukáže se vespod zbarvení nachové, a papoušek s peřím tak rozčechraným vypadá jako padlý sníh rudou záplavou slunce místy zbarvený. Jinak zdá se býti jeho odění zcela bílé.

Mláďata červenočečelatých těch kakadů (zobrazených na stránce 301.) vídal jsem na všech tržištích australských měst. V Melbourně měli jich na sta na prodej, a pláč a kvílení opuštěných těch sirotků z hnízda vybraných nezněl jinak nežli jako nářek nemluvňat.

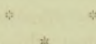
Rod papoušků kakadových obmezen jest jenom na Australii a Tasmanii a na některé souše moře Indického a Tichého. Z malajských těch krajů přišlo také jejich jméno kakadu, či vlastně kakatuah.

Prvé dvě slabiky znamenají v malajštině také otce (bapa, ajah), a tuah znamená starý. A protože malajské děti s papouškem rády se mazlí, chovajíce ho v rodině jako hříčku po dlouhá léta, vysvětlíme si, proč nazývají ho svým starým tatíčkem.

Co jiných papouščích rodů a druhů viděl jsem za vycházek v horách a lesích poletovati, sám ani nevím. Kdo by si troufal rozeznávati všech šedesát druhů papoušků jihoaustralských, zadíval-li se do australské přírody jen takřka letmo?

Ale spatříme-li ve květu eukalyptovém zeleného opeřence velikosti našeho hejla s hlavičkou šarlachovou a modrou, potom sotva chybíme, řekneme-li, že to australský papoušek lory (Trichoglossus concinnus), jenž lítá od květu ke květu, aby stíral štětičkou svého jazyku sladký nektar a skoro výhradně medem kvetoucích blahovičníků a banksií se živil.

Mlsné labužníky z rodu lory vystrojila australská příroda skutečně jazýčkem chlupatým a ustanovila je k opylování kvetoucích rostlin právě tak jako medossavky (Meliphagidae), které zastupují na pevnině a sousedních ostrovech americké kolibříky.

Nových zkušeností přírodovědeckých nabyl jsem za výletu do horského kraje, zvaného Teatree Gully.

Dne 12. listopadu oslavoval se svátek prince Waleského. Krámy zůstávají v ten den zavřeny, a kdo jen může, podniká výlet do hor a lesů.

Železniční úřadové oznamují již několik dní napřed zábavní vlaky a dopravují tisíceré výletníky kraj světa za několik penců.

Řečeného dne mělo prázdniny také přírodovědecké museum, a kustos sbírek zoologických, ochotný p. Zietz, nezůstal za jinými výletníky, užívaje každého volného dne k lovům a k obohacování sbírek, svěřených jeho správě.

Pozvání k celodennímu tomu výletu přijal jsem s povděkem.

Z rána řehtal již netrpělivě koník před zápražím mého obydlí. Pan Zietz mladší, musejní asistent, řídil bujného oře, zapřaženého v elegantní vozík. Když pak opatřil mne můj hostitel košíčkem zákusků, mezi nimiž nescházely banánky, oranže, mučenky, vajíčka a příbor na čaj, šlo to stále stryskem.

Australští koníci pomalu ani choditi neumějí a požívají jako dobří běhouni nejlepší pověsti v celém světě.

Kustos Zietz přijal tehdy úřad mého učitele a prodělával se mnou praktický kurs přírodovědecký pod australským nebem.

Chvílemi jsme se zastavovali u tůní. Pan Zietz chtěl mi ukázati, že pověstný polyp nezmar (Hydra) jest jako světoobčan také u nich domovem. Jinde pátral po rosničce, aby mi

ukázal, že australské rosničky nejsou zelené, nýbrž modré (Hyla coerulea) a že barva těchto žab se mění, má-li se zajatec dobře nebo špatně, nebo je-li rosnička mladá nebo stará a t. d. Představil mi kuňkavého skokana (Limnodynastes dorsalis), jenž oživuje v Australii všecky stojaté vody, vydávaje zvuky jako naše kuňka ohnivá, upozornil mě, že v tůních australských objevují se lupenonožky (Apus) a žabronožky (Branchipus), a učil mě, jak se zmocňovati velikých ještěrek leguanovitých, starobyle vystrojených zubatým hřebenem na zádech.

Slunce pálilo nemilosrdně, ještěři vyšplhávali se na kameny obrubující tam silnici, vztyčovali předek svého těla, vyhřívali se a upínali svůj zrak nepohnutě do kraje. Obelstíme-li je a připlížíme-li se ke kameni ze zadu, stane se ještěr (Grammatophora barbata) jistě naší kořistí, chopíme-li se ho hbitě za hrdlo. Nám přálo štěstí a odváželi jsme jich pytel do zajetí.

V lesích a houštinách trhal jsem jedlé ovoce australských třešní (Exocarpus), okoušel jsem jedlých kokoticových plodů jako angrešt velikých (Cuscuta australis), sbíral jsem cizopasné jmelí (Viscum articulatum) a rozličné druhy ochmetů, odívajících se jednou listím, jako má blahovičník, podruhé zase lupením, jako má akacie nebo jako má kasuarina, a přizpůsobují svou tvář k zevnějšku té rostliny, která je hostí.

Herbář rozhojnil jsem opět zajímavými rody a druhy původní australské květeny a trhal jsem tam poprvé v životě také modře kvetoucí len australský (Linum marginale), v mokřinách pak hmyzožravé bylinky rosničky (Drosera), zastoupené v Jižní Australii asi desíti druhy, a na suchopárech lebedovitý slanobýl, jenž jest totožný s naším druhem českým (Salsola kali). Poznal jsem také, že naše mochna husí (Potentilla anserina), náš kyprej (Lythrum salicaria) a kuklík obecný (Geum urbanum) mají své domovské právo od dávných časů také na jižní polokouli zároveň s černohlávkem (Prunella vulgaris), bikou (Luzula campestris), sítinou (Juncus communis), okřehkem (Lemna minor) a m. j.

Pan Zietz mladší vyslídil zatím v příkré stráni brlohy vlh, hnízdících po způsobu našich břehulí, uvolňoval hrabáním těsné

jejich chodby a vytahoval z nich na denní světlo opeřence, zbarvené nádherně odstíny zelenými, zlatými, rudými, modrými a černými. Jak nemělo býti nazváno toto rajské ptáče Merops ornatus, když je jižní nebe tak skvostně vykrášlilo?

Tento pták jest jediným druhem vlh, jenž zvolil Australii za svůj domov, ale způsobuje tamějším včelařům rovněž takovou škodu, jako vlha obecná, zalétávající ob čas z jižní Evropy také do krajů českých.

Farmář, jenž nás při vyhrabávání vlh zastal, děkoval nám, že ho tak zbavujeme největších nepřátel australského včelařství. Sám prý postřílel těch škůdců již na sta, ale novým jarem přilétávají nové houfy vlh a vyhledávají si hnízdiště právě v sousedství jeho statku.

Farmář naříkal si také na králíky a zajíce a seznámil nás s tlupou lovců, kteří loví žravé ty hlodavce v tamějším okolí po celý rok, a to pomocí chrtů k tomu účelu vycvičených. Tento způsob lovu osvědčil se v Australii jako nejlacinější. Střelná rána jest příliš drahá, a výtěžek za prodanou zvěřinu nepatrný. Továrny, zabývající se přípravou konserv z masa zaječího a králičího, platívají za zajíce mnohdy 10 haléřů.

Jiné závody v horském kraji založené vzaly si za úkol těžiti z bohatství svých oranžerií a sadů broskvových a připravují pro vývoz rozličné marmelady.

Slunce sestupovalo již s nebeské báně, pozlacovalo v dáli moře, a nad našimi hlavami zněly písně, podobné zpěvům našeho skřivánka. V náhradu za tohoto pěvce dala příroda australským venkovanům drobné ptáče, lindušku australskou (Anthus australis), kteráž vzletujíc z přízemního hnízda svého do výše prozpěvuje melodie jako skřivan polní.

Vraceli jsme se z výletu s úlovky pro mne vysoce zajímavými. Mezi zastřelenou zvěří nescházeli ani drobní vačnatci a papouškové peřestí, ani černý kakadu havraní.

Statkář p. J. Hall jun., jenž byl naším vůdcem v divokých roklích, vyčastoval nás na své farmě se vší srdečností a daroval jakožto sběratel ptačích vajec vzácnější kusy museu Adelaidskému.

* *
*

Nápadné ubývání ptactva v koloniích australských pohnulo přírodomily, aby se zakládaly jednoty pro šetření užitečných ptáků, a Protection of birds hlásá se nyní ve všech školách. Spolek pro ochranu ptactva zařizuje si nyní každé australské město.

Adelaidský spolek měl za mého pobytu na australském jihu právě valnou hromadu. Namačkaná dvorana svědčila o nejlepší vůli četného členstva. Ale také i toto shromáždění skládalo se až na pět pánů ze samých žen, které odměňovaly řečníka, horlivého pro lásku k ptačímu světu, dupotem a bušením slunečníků o podlahu. Časopisy, jako je Garden and Field, vydávaný panem Cattonem Graslym v Adelaidě, šíří se zájem o šetření užitečného ptactva velmi vydatně.

Péčí řečených spolků zavádějí se do Australie opeření pěvci ze všech krajů světa a aklimatisují se v australské přírodě co nejlépe. Také kalifornské křepelky prospívají tam znamenitě a snášejí mírnou zimu australského jihu v lepším zdraví, nežli ji snesly jejich družky, které měly býti aklimatisovány také ve střední Evropě. Pokusy, aby chocholaté křepelky kalifornské zdomácněly v Německu, nezdařily se.

Za to dočekali se šťastných výsledků pěstitelé afrických pštrosů, chovaných již od několika let nedaleko města Port Augusta. Z Adelaidy počítá se do nejsevernější té zátoky Spencrova zálivu přes 400 km železnicí. Pštrosí tamější farma (Ostrich farm) nabyla poslední dobou zvučného jména, ježto náleží k největším na celém světě.

Skvělé pokusy, jichž docílili pěstitelé pštrosů na farmách kapských, pohnuly k napodobení také farmáře australské, a již prvá zkouška vydařila se nade vše očekávání. Pštrosí farma jihoaustralská (32^0 20' j. š., 137^0 45' v. d.) čítá nyní na 700 pštrosů uměle vychovaných a prohánějících se na širošírém území, ohrazeném drátěným plotem.

Pštrosové žijí tam odděleně v menších tlupách. Zvláštní ohrady vykazují se pštrosům spářeným.

Slepice snáší tam vejce do písku jako někde v africké poušti. Ve dne sedí na vejcích slepice, v noci vystřídává ji kohout. Za takové posice stává se kohout zlým a nerozumí žertům. Vše jen z lásky k příštímu potomstvu. Té doby nesmí se k němu nikdo přiblížiti, nechce-li býti od pštrosa až snad k smrti ukopán.

Jsou známy případy, že rozlícený pštros zabil člověka jednou ranou.

Vylíhlá pštrosata krmívají se rozsekaným masem syrovým. V krmivu nescházejí ani kostěné úlomky a drobné kaménky. Zdá se, že věci takové jsou k dobrému zažívání nezbytny. Z pitvání žaludků pštrosích vyšlo na jevo, že v nich nescházely ani klíčky, nože, ba ani řády stříbrné a zlaté. Ze samé touhy po třpytných věcech odcizil je pštros divákovi a jedním klofnutím uložil je do svých vnitřností. Událost taková zaznamenána jest v dějinách zoologické zahrady Pařížské.

Prodlením dvou let dospívá uměle chovaný pštros ve statečného ptáka. Až do té doby odívali se samečkové i samičky peřím stejně zbarveným a jsou vesměs šedohnědí, ale potom vykrašluje se sameček hávem černým a ozdobuje toliko letky peřím bělostným a chvost peřím zažloutlým. Samičky podržují peří takové barvy, jako měly za mladosti.

Drahocenné peří vyškubávají pěstitelé pštrosům každých devět měsíců, a to mezi zvláštním pažením, aby nepřišli kopnutím k úrazu. Také zahalují hlavu a krk škubaného pštrosa pytlem, aby ušli klofcům. Špatnější peří se stříhá.

Odrostlý pštros dává asi 1 anglickou libru per.

Pštrosí farma v Australii nebyla pro mne tehdy již žádnou novinkou. Umělý chov pštrosů poznal jsem již za svého pobytu v okolí Heliopole v Egyptě, kde francouzská společnost chová na pokraji Arabské pouště několik set obrovských těch ptáků. *)

Se zdarem zakládají se pštrosí farmy také v Alžíru a v teplých krajích amerických.

* *
*

Dny, prožité v Adelaidě a okolí, plynuly mi jako chvíle. Pro samá pozvání odkládal jsem odjezd den ke dni. Nepřišel-li člověk prositi australské protinožce za milosti, obsypávají hosta samou přízní a pozorností. Zvou vás na čaj, na lov, k piknikům, do divadel, novináři podávají o vzácném cizinci, přibylém až z Evropy, články do veřejných listů, obrázkové listy, jako je

*) Cesty kolem světa II. díl, str. 659. — Viz též: Nové zprávy o umělém chovu pštrosů v Kapsku. Vesmír, roč. XXVIII., str. 150.

melbournská „Arena“, přinášejí jeho podobiznu, povyšují ho na doktora nebo na slovo vzatého učence, oznamují, v kterém hotelu se ubytoval, jak se vzácnému hosti v Australii líbí, které ústavy a které osoby poctil svou návštěvou a pod.

Mně dařilo se právě tak. Konsul v. Drehnen byl by mi snesl modré s nebe. Hostil mě jako příslušníka zastupované říše na svém letohrádku, jehož květnici a zelnici osadil krotkými racky a albatrosy za tím účelem, aby tam sbírali slimáky a hlemýždě, a rozhojňoval mé sbírky jihoaustralských nerostů proslulými opály z White Cliffu (při řece Darlingu v Novém Jižním Walesu) a nádhernými krystaly rutilu z malebného místa výletního Gumerachy.

Paní Delpratová z Brokenhillu (v Novém Jižním Walesu) zvala mě opětně k návštěvě stříbrných dolů: Přijeďte jistě a přímo do našeho domu. Nebude se vám u nás stýskati. Mám rodinu četnou, a hudba zní po celý den. Muž vás přijme jako přítele naší rodiny, provede vás všemi doly elektricky osvětlovanými a oživenými ve dne v noci. Zaměstnáváme 7000 lidí. Větších dolů stříbrných a olověných nikde na světě již neuvidíte. Z Adelaidy je k nám jen 333 mil (530 km). Čím déle u nás zůstanete, tím větší radost budeme míti.

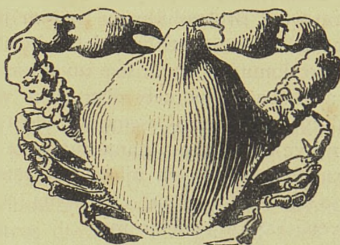
Slova ta zněla velmi laskavě, a mně dělaly se mžitky před očima, když jsem pomyslil, jak ředitel stříbrných dolů, p. Delprat, odměňovaný za řízení všech výnosných podniků služným 100.000 korun, bude mi snášeti ze všech šachet tamější minerály a plniti jimi nenasytné útroby mých zavazadel.

Vábně znělo také pozvání slečny Tomkinsonovy, jež připlavila se po několikaletém pobytu v Evropě zase do Australie ke své matce, vdově po nejpřednějším občanu celé kolonie: Očekáváme, že nás navštívíte ještě jednou a že zapějete českých písní ještě více. Odstěhovali jsme se právě do svého zámečku v horách Loftyjských. Tam budete moci užiti australské přírody do sytosti. Jménem své matky zvu vás k návštěvě zátiší vám ještě neznámého. Bude-li se vám v něm líbiti, zůstaňte u nás v horách několik dní nebo přes celé palčivé léto. Očekáváme odpověď. Všichni z naší rodiny vás pozdravují. Adresa: Miss Tomkinson. Mount Lofty. Crafers.

Farmáři, s nimiž náhoda svedla mě dohromady, zvali mě na své statky k jezeru Torrensovu a Eyreovu, jeden pak nabídl mi křovácké pohostinství až na poslední stanici nejsevernějšího

bodu železničního v Oodnadatě, vzdáleného od Adelaidy 688 angl. mil (1100 km). Výlet trochu nákladný, neboť za pouhou jízdu tam platí se v prvé třídě 140 korun.

Ale více než nelahodné kraje a suchopáry Australie střední vábila mě k sobě třetihorní půda nejjižnějšího cípu Australie Jižní, kde vypínají se vyhaslé vulkány Mount Gambier a Mount Schank.

K vyhaslým sopkám Gambierským.

Kraj kolem sopek Gambierských umějí v Australii vychvalovati po americku: Zahrada Jižní Australie! Blahodárné sanatorium! Země oplývající nejchutnějšími brambory a nejlepší cibulí! Romantická příroda s vyhaslými vulkány a zádumčivými jezery! Ráj pastýřů a hospodářů!

Přiživné kapradiny rodu Platycerium na zpuchřelém kmenu.

Tak a podobně znějí chvalořeči, pronášené oběma krajinskými listy Mount Gambierskými, ať zovou se již „Stráž na pomezí“ nebo „Jihovýchodní hvězda“.

„Zanechte všech jiných výletů z Adelaidy na daleký sever a zaměřte raději na jihovýchod do Gambieru. Chybil byste velice, kdyby oči vaše nespatřily místa, kde vypíná se k modrému nebi dvojice dřímajících sopek Mount Gambier a Mount Schank, obstoupených na blízku i v dáli mohutnými kupami eruptivního kamení. Jako zemězpytec nesmíte odejíti z Australie Jižní

22*

dříve, dokud nedoteknou se vaše nohy půdy, jež před eony věky chvěla se ve svých základech, pokrývajíc se na povrchu žhavou lávou, pemzou a deštěm popelovým. Nesmíte opustiti naši kolonii, aniž byste spatřil Modré jezero, vyplňující nyní někdejší výheň Gambierského vulkánu chladným a pitným živlem nad křišťál jasnějším."

Těmi slovy rozněcoval ve mně touhu již pan Bischoff za plavby do Australie (str. 38), a výroky jeho potvrzoval mi také dávnoletý osadník australského jihu, pan Alfred v. Doussa, jenž mi hned snášel zlatonosné křemeny vlastních dolů ze všech svých zavazadel, jakmile jsem se s ním po nalodění ve Fremantlu seznámil.

„Zde odporučení do Gambieru. Pan Jens jest mým dávným přítelem a ukáže vám požehnaný kraj, jenž se stal druhou jeho otčinou. Jen vyřiďte, že vás k němu posílá Doussa z Hahndorfu."

* *
*

Do Mount Gambieru počítá se z Adelaidy skoro 500 km železnicí, tedy o málo méně, nežli je z Plzně oklikou přes Českou Třebovou a Brno do Vídně.

Za lístek prvé třídy, ať jedeme vlakem obyčejným nebo rychlíkem, platí se asi 60 korun, ve druhé třídě 37 korun.

Zavazadla dopravují se po železných drahách darmo, a žádné se neváží. Také nevydávají se za ně potvrzenky.

Za většího návalu na nádraží vybírá si každý pasažér příslušnou nálepku s názvem konečné stanice sám a přilepuje si ji na svůj vak.

Od Adelaidy jest Mt. Gambier 36. stanicí, vypadá tudíž na každou jednotlivou stanici průměrně asi 14 km.

Trať probíhá z počátku horami Loftyjskými a sklání se potom znenáhla k řece Murrayi.

Při trati postihoval jsem za volné jízdy osobního vlaku příživný ochmet a jmelí, upomínající v korunách eukalyptů na mohutná hnízda. Na zemi žloutly se květy štíhlých divizen z Evropy tam zavlečených, vedle bujely domácí starčky, zastoupené v Australii Jižní asi tolikéž druhy jako v Čechách, na paloucích bělaly se hlavičky jetelové, střídavě kvetlo houští balmínové a kajaputové, košatily se vrby zdomácnělé u protinožců již od

delší doby, ve skupinách objevovaly se stromy přesličníkové, nízké i vysoké žlutokapy čili xanthorrhoeje, jakožto význačné byliny australského světa, blízko samot černaly se cypříšovitého rázu australské konifery (z rodu Callitris), na suchopárech plížily se při samé zemi kostrbaté banksie, na pokraji lesů blahovičníkových voněly květy rozličných kapinic, červenalo se ovoce australských třešní, a kolkolem zelenaly se trávy domácí i zdomácnělé, po dešti s nebe spadlém.

Když minul vlak kopčinu Loftyjskou, ubývalo krajině na malebnosti víc a více, a trať vinula se jednotvárnou plání, málo ještě zvelebenou a kolonisty osazenou.

Stanice jsou pouhé zastávky, zhusta jen o dřevěném baráčku nebo plechové budce.

Jak utěšeně vypadalo naproti nim okolí Hahndorfu, zdobené ovocnými sady a vinicemi a proměněné mozolnou rukou v úrodná role, výnosné zelnice a požehnané nivy.

Prales, jenž kdysi v kraji bujel, zmizel odtamtud již před lety. Lesní požáry a klučnice jej pohrobily. Jen místy stojí po něm ještě bělavé kostry obrovských blahovičníků, a v pasekách potuluje se nyní volně skot a brav.

Koryta vyschlých říček deštěm trochu oživla a vábí k sobě malá stáda koňů, užívajících volnosti pod širým nebem v zimě v létě.

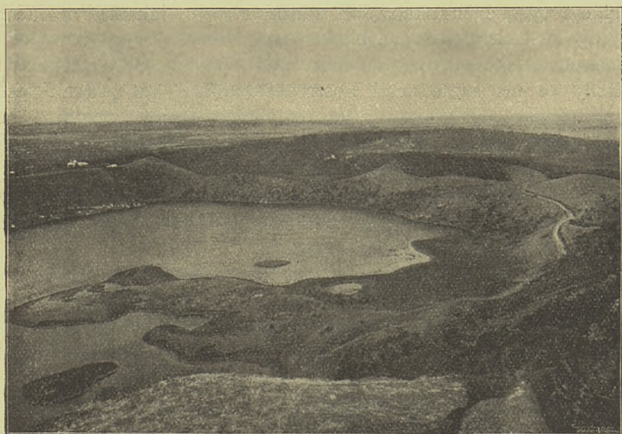
Hromady štěrku prozrazují, že tam zlatokopové zkoušeli své štěstí a že opustili zase zlaté rýže po smutných zkušenostech.

Jedeme hodinu, dvě hodiny, tři hodiny a drátěné ploty vroubí stále železniční trať po levici i po pravici. Bývát prvou povinností každého majitele, aby svůj pozemek náležitě ohradil, ať již plotem dřevěným nebo drátěným.

* *
*

Vábnější kraj ukázal se při řece Murrayi. Železný most, jenž se pne nad nejmohutnějším tím proudem australským, byl příčinou, že stanice železniční jmenuje se Murray Bridge. K řece samé je potom jen několik kroků.

Opodál je kotviště parních lodí. Komín parolodi dýmal a parní píšťala oznamovala brzký odjezd. Kapitán čekal jen

Valley Lake, jezero vyhaslé sopky Gambierské.

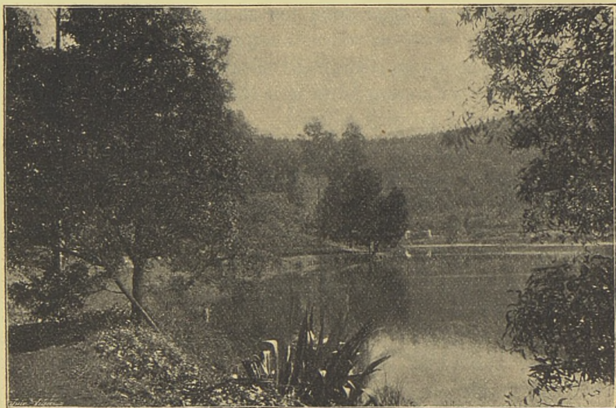
ještě na pasažéry vlakem přibylé a popluje několik dní a nocí proti toku Murraye a Darlingu, nebo snad vepluje do řeky Murumbidži. Bez takového spojení bylo by nesnadno vyvážeti plody lidské práce z australského nitrozemí.

Murray se svými hlavními přítoky představuje hlavní tepnu vnitřního života australského. Bez Murraye, Darlingu, Lachlanu a Murumbidži kleslo by australské nitro na mrtvou pustinu.

Vodami jmenovaných řek a jejich přítoků udržuje se organický život na ohromném území. Vždyť jen poříčí samotného Murraye zaujímá větší prostranství, nežli je rozloha říše Rakouskouherské i se zeměmi zabranými.

Také poříčí Darlingu zabírá rozlehlé území, neboť není o mnoho menší nežli poříčí Murraye.

Daleká jest pouť, kterou řeka Murray koná, nežli vyleje se do moře. Prameníc se ve výšinách Australských Alp, obohacuje se vydatně vodami horských bystřin, proplétá se malebnými krajinami a nosí již u Albury parolodi.

Jezero v jícnu vyhaslé sopky Gambierské v Jižní Australii.

Až tam odvážejí se proti vodě náklady vlny z nitrozemních krajů a předávají se železné dráze, aby je dopravila do přístavu Melbournského.

Shora dolů mohou plouti parolodi po Murrayi skoro až do moře, ne však do samých jeho vod.

Ale půvabů pozbývá řeka Murray, jakmile vnikne do širošíré roviny. Za horkého a suchého léta je smutno do ní se zadívati. Měl jsem sto chutí plaviti se po Murrayi a Darlingu co nejdále na sever, ale k radě svých přátel v Adelaidě upustil jsem od svého úmyslu.

V samém okolí městečka Murray Bridge vypadala řeka utěšeně. Břehy její kypěly svěží zelení křovinatého rdesna (Polygonum), zastoupeného v mimotropické Australii Jižní šesti druhy, mrtvé zátoky zelenaly se povlakem okřehkovým a lupením vodního pryskyřníku (Ranunculus aquatilis), a v sítinách míhalo se četné vodní ptactvo. Vzpomínka, že tam po vlhkém pobřeží prohánějí se také svižníkovití brouci z rodu Tetracha s krovkami jako smaragd zelenými a nádherným leskem planoucími, činila mi stanici Murray Bridge

po stránce entomologické ještě zajímavější. Málem byl bych se zdržel při Murrayi delší dobu jen za tím účelem, abych rozmnožil své sbírky skvělým rodem australské Tetrachy. Leč museum v Adelaidě ukonejšilo hned předem mou vášeň sběratelskou, obdařilo mě malou lahvičkou třpytných Tetrach a uspořilo mi snad marné po nich pátrání.

Od stanice Murray Bridge nemá již řeka daleko ke svému ústí, vylévajíc se napřed do jezera Alexandrinina a Albertova a táhlým limanem do moře. Ale písčiny a silný příboj nedovolují parolodím, aby mohly plouti až do zátoky Indického oceánu, a proto zakončují svou plavbu v městečku Gulvě (Goolvě), zásobujícím rybí trh v Adelaidě i Melbournu znamenitými dary moře.

Velikým bohatstvím vody oplývá řeka Murray toliko za doby jarní, a hladina její zvyšuje se o několik metrů. Ale rovněž tak rychle opadává její voda za suchého léta.

Také menší přítoky Murraye pozbývají brzy své vody, a toliko suché řečiště a koryto ukazují k místům, kudy se vodní proudy valily.

Posuzujeme-li vodopis Australie toliko podle map, můžeme se domnívati, že jsou mnohé její krajiny co nejlépe přirozeně zavodňovány, ale v pravdě vysychají australské říčky za léta na dobro a zamezovaly z počátku každý pokus, aby kraje tak šíré mohla kypřiti ruka rolníkova pluhem a rádlem.

Ale poslední dobou odstraňuje důmyslný podnikatel i tyto nesnáze, bere si za vzor mistry z časů již biblické Mesopotamie, zavodňuje bezvodné kraje australské uměle, napájí je živlem, čerpaným z Murraye, a proměňuje liduprázdné pustiny ve výnosné vinice a sady oranžové, citronové, broskvové, meruňkové a olivové, právě tak, jako to činí zakladatelé arteských studnic.

Umělým zavlažováním proslul kraj na středním toku Murraye u Renmarku, ale ještě slavnějšího jména požívají v Jižní Australii irigační vodovody Bitaluské (Beetaloo), rozvádějíce vodu v potrubí, jehož délka přesahuje 1000 kilometrů.

* *
*

Ze stanice Murray Bridgeské vine se trať ještě kus cesty podél řeky a stoupá tak, že lze přehlédnouti s výšiny širou hladinu jezera Alexandrinina.

Osady a samoty stávají se ještě vzácnějšími. Mládež má daleko do školy a přijíždívá do ní zhusta na koni.

Krajina u stanice, zvané Cooke's Plains, neoplývala sice mlékem a strdím, ba vypadala spíše jako kamenná poušť, v níž bujely i zdivočilé nopály americké, ale žáci i školačky byli oděni přece velmi spořádaně od paty do hlavy. Žádné venkovské dítě nebylo bosé.

Školní mládež dostavila se ke vlaku, aby si vyprosila u cestujících odložené noviny. Místy přicházeli žádati o ně i velcí.

Tisíceré žlutokapy byly té doby v plném květu, a bělavé klasy květové vypínaly se z chocholu zeleného listí jako obrovské housenky.

Mezi trávovými stromy a stromky poskakovali flétnáci, sletovali se v družiny a vystřídávali se s hejny vran (Corvus australis), podobných vranám evropským.

Nad hustým hložím a trním slídili po drobné havěti dravci, kteří podobali se svou bělostnou barvou mohutným papouškům, ale v pravdě byli to statní jestřábové s peřím jako sníh bílým. Australská příroda propůjčila jim bílý háv snad proto, aby mohli snáze šáliti bílé papoušky a zmocňovati se kořisti nic zlého netušící.

Bílý jestřáb australský (Astur Novae Hollandiae) byl pokládán od osadníků za orla, a první misionáři nezapomínali nikdy na tuto zvláštnost, vypočítávali-li všecky podivnůstky australského světa.

Poutavé zprávy takové přinesly u výtahu i české „Květy", národní zábavník pro Čechy, Moravany a Slováky, již r. 1840 na stránce 86 a napsaly: „V Australii, převráceném to světě, jsou labutě černé a orlové bílí. Nalézá se tam též jistý druh krtků, jenžto se líhnou z vajec, u prsou se krmí, zobák kachnímu podobný mají a na zadních nohou jedovatou šipkou ozbrojeni jsou. Nalézá se tam též zvíře kengurú, které se při chůzi ocasem o zem opírá a mladé své v měchýři nosí . . ."

Pravý orel australský (Aquila audax) není bílý, ale zbarven jest asi tak, jako skalní orel evropský.

I potomní stanice, jako Coonalpyn, Tintinara a Keith byly

pouhé pustiny, a na neúrodné a bezvodné pláni pásly se již jen kozy.

Potřebnou vodu v Tintinaře opatřila vláda obyvatelstvu zřídivši tam arteskou studnu. Na vydatný zdroj přišlo se již ve hloubce asi 80 m. Na průvodních mapách železničních jsou arteské studnice a jejich hlubiny všudy označeny.

Stanice Bordertown a Wolseley obklopeny jsou hvozdy blahovičníkovými, ale skoro vesměs na polo spálenými a jinak zpustošenými.

Nouze o pitnou vodu jest i v těchto místech. Voda dešťová, chytaná do plechových nádržek, podobných obrovským dešťoměrům, nahrazuje obyvatelstvu vodu studničnou. Živlem takovým naplňují se nepromokavé pytle, zavěšují se v nádražních budkách a poskytují pasažérům občerstvení za palčivých dnů.

Stanice Wolseley je místem, kde odbočuje trať na jih do Mount Gambieru, hlavní koleje vedou pak dále do Balaratu a Melbournu.

Několik dřevěných domků, na pokraji eukalyptového lesa založených a plechem pokrytých, tvoří středisko křováckého života.

Nejlépe mezi chýžemi vypadal ještě barák s nápisem „Hotel Wolseley“. Ale krátká zastávka nedovolovala nahlédnouti do jeho skrovných síní. Trochu dešťové vody a čaje, jejž prodává žena nádražního sluhy pod širým nebem, bylo vše, čím jsem se mohl po obědě osvěžiti. Zákusky na cestu do Gambieru bylo třeba opatřiti si již v Adelaidě.

* *
*

Z Wolseleye vede trať stále průsekem lesním. Jen chvílemi zamihne se také pole s posečeným obilím. Pohled na přírodu je stále utěšenější. Myslíme, že jedeme nekonečným parkem. Palouky zelenají se jako brčál a hostí hojná stáda ovčího bravu. Flétnáci a vrány poskakují vedle jehňat jako dobří jejich společníci, a na mělčinách lesních tůní bělají se fronty volavek nebo zapadlé houfy jeřábů.

Stanice Frances honosí se nádhernou zahrádkou. V jejím sadě pučí ozdobné křoviny všech pásů, a v květnici rozvíjejí se nové a nové květy po celý rok bez přestání.

Stanicí Binnum přibývají farmy, přibývá lučin, pšeničných polí, vinic a zelnic. Odpolední slunce zlatí koruny košatých eukalyptů, ozařuje pestré vlhy a papoušky, usazené na telegrafickém drátě, a vykouzluje z opeřenců ptáky rajských legend.

Za stanicí Kybybolite a Hynam zelená se celý zvlněný kraj pastvisky a pasekami. Uprostřed nich rozkládá se městečko Narracoorte. Těžké povozy s náklady vlny věštily zaměstnání obyvatelstva. V několika bankách soustřeďují se všecky zájmy tamějšího vlnařství.

Železniční odbočka, vedoucí na západ k přímořskému městečku Kingstonu, spojuje pastýřskou krajinu s dalekým Londýnem. Vlna, pšenice a blahovičníková kůra jsou hlavními produkty vývozními.

K večeru minul vlak stanici Struan, po té Glenroy, Coolnavaru, Katnook, Penolu a Kalangadu, a před samým západem slunce přijal mě pan Jens pod střechu svého čistého hostince v Mount Gambieru.

Pan Jens usazen jest na australské půdě déle než čtvrt století a počítá se mezi občany zámožné. V jídelně zasedá k tabuli zároveň s hosty, rozkrajuje tučné skopové kýty na třpytném podnosu, předává pokrmy služebným a opatřuje každého stolovníka vším, co jeho hrdlo ráčí. Vásy se svěžími květinami činí vystrojenou hostinu v domě Jensově tím lahodnější. Večeři zapíjí každý host čajem.

Ostatek večera prožil jsem ve veřejné knihovně, přístupné až do desáté hodiny noční. Převážná většina čtenářstva skládala se z dam.

Ilustrované spisy o australské přírodě zastoupeny jsou i v knihovně Gambierské bohatě. Mojí lekturou byl toho dne Broinowského spis o ptácích australských, potom dílo Dvanáct set mil po řece Murrayi a na konec publikace o Tasmanských řekách, jezerech a květinách.

* *

*

Sotvaže slunce vstalo, nesly mě již nohy k pamětihodné sopce Gambierské, vypínající se z malebného kraje asi půl hodinky cesty od města.

Město je samý sad, park a květnice. Bylo 15. listopadu, a

třešňové stromy rděly se bohatým ovocem. Také růže a fuchsie pučely a kvetly.

Široké a rovné ulice zastíněny jsou stromořadím topolovým, a v parcích černají se koruny borovic, přinesených z Kalifornie. Domácí stromoví ustupuje stále vegetaci cizokrajné.

Z květnic a zahrad ozývaly se výkřiky ochočených papoušků, a na trávníku, žloutnoucím se skoro po celý rok africkou pampeliškou, hráli si a zpívali flétnáci.

Obyvatelé Gambierští bydlí v domech nízkých a kamenných, vystavěných z třetihorního vápence, jejž lze lehce pilou řezati a formovati. Každý úlomek té horniny jest pln ostatků po mořských korálech a měkkýších.

Geologické profily třetihorních těch usazenin pozorují se v jeskyni, skryté uprostřed samého města a oživené podzemními prameny. První osadníci čerpali z nich pitnou vodu. Nyní stékají se do skalní propasti všecky splašky z města a ztrácejí se v tajemném podsvětí.

Silnice, vedoucí k vyhaslému vulkánu Gambierskému, stoupá znenáhla až k samému temeni hory. Její úbočí porostlá jsou eukalypty, stromy přesličníkovými, kapradinami, bodláčím a travinami.

S výšiny ukazuje se nám širá rovina, ležící nad mořem jenom asi 40 metrů. Daleko od sebe vypínají se z ní homolovité kopce. Připomínaly mi osamělé kupy Českého středohoří. V jednom viděl jsem Bezděz, ve druhém Ralsko. Nejbližší z nich byl Mount Schank.

Nejvyšší bod široké silnice dělí ohromnou horu Gambier na dvě nestejné části.

Po straně jedné vidíme do hluboké propasti, ohraničené sráznými stěnami v podobě ohromného amfiteatru a vyplněné jezerem, v němž odráží se modrý blankyt nebe. Toť Modré jezero. Stezka, pracně ve svahu založená, vede až k jeho hladině. V půdě rozeznáváme škváry, sklo, popel, pemzu a kamení, jaké jen sopky vyvrhují. Není pochybnosti, že sestupujeme do samého jícnu někdejší ohnivé hory, jež jako na posměch zaměnila žhavou lávu a rudé plameny za chladný živel a zalila bouřlivý kráter tichým jezerem. Na zvětralé půdě strmé stráně vykvétá nyní kvítí, do tmavé prsti zapouštějí své kořeny křoviska i stromoví, a v bývalém pekle budují nyní hnízda milostné párky modrých ptáčat z rodu Malurus.

Po straně druhé ukazuje se divákovi opětná propast jezerem vyplněná a vegetací zakrytá. Pohodlná cesta sklání se až k samému břehu jezernímu, vroubenému mladými jasany, kalinou, duby a rokytím. Hladina nevelikého jezera zelená se jako smaragd, vody jeho hostí teď rodinu černých labutí a živí na sta příslušníků žabího pokolení.

U jezerních břehů skrývá se také domek a vypíná se nad živý plot hlohový. Toť příbytek městského zahradníka, jenž v někdejší výhni vulkánů a kyklopů vychovává mladé štěpy ovocného stromoví a pěstuje kvítí na záhonech své zahrádky v propasti jako začarované.

K jezírku tomuto přiléhá jezero třetí, oddělené od sousedního toliko přirozenou hrází asi deset metrů vysokou.

Jícnové jezero prvé slove u osadníků Gambierských Blue Lake, druhé jmenuje se Leg of Mutton, třetí Valley Lake.

Svahy třetího jezera porostly jsou křovím a zdivočilým bodláčím. Mírnější stráně jezerní obráceny jsou v pole, na nichž rodí se proslulé brambory Gambierské.

Hlubiny kráterových těch jezer jsou nestejné. Jezero Modré je místy i přes 100 metrů hluboké. Ovální jeho obvod měří přes 4 kilometry.

Nejvyšší bod vyhaslého vulkánu Gambierského leží nad hladinou jezerní asi 175 metrů.

Vyhlídka z temene Mount Gambierského jest daleká. Za jasného dne postihují oči divákovy i koráby, plující po širém oceánu, a rozeznávají kopce ještě v dáli 60 km.

Vyhaslý vulkán sám pozvedá se nad kraj, jenž obklopen jest úrodnou oasou. Na všech stranách černají se pole buď kyprou prstí nebo zelenají se osením, chmelnicemi a pažitem, žloutnou se dozrávajím obilím a zakrývají se natí výborných zemáků. Sopečný popel, jejž vulkán za své dávné činnosti chrlil po všem kraji, pomrvil půdu a proměnil vápnité nánosy mořské v nejvýnosnější lány, osazené nyní zámožnými skvatry a farmáři.

Že soptil vulkán Gambierský častokráte a v přestávkách, dokazují skalní profily, v nichž střídají se vrstvy popelové a mořské nánosy několikráte za sebou. Není pravdě nepodobno, že sopka Gambierská byla obstoupena za své činnosti mořem

a že ukládala na jeho mělkém dně ob čas zplodiny své podzemní výhně.

Mount Gambier přestal soptiti již v dobách nedozírných geologických. Celá Australie nemá vůbec ani jediné činné sopky. Jen ob čas pohýbá strašlivý Pluto celým krajem Gambierským a otřásá půdou tak silně, že se v městě až domy bořívají.

Silné zemětřesení bylo za poslední doby dne 10. máje 1897 a opětně v měsíci září 1902, ale jezerní voda v jícnech zůstala nedotknuta, podržela svou čistotu, a město zásobuje se jí až doposud.

Z nedostatku vody pitné v okolí nejbližším ohlíželi se obyvatelé Gambierští po pramenech vzdálenějších, a uznavše jezerní vodu v bývalém kráteru vyhaslé sopky za výbornou, spojili jezero pomocí vodovodu s městem a mají po starosti již od několika let. Kromě toho pijí dosud zdravou vodu dešťovou.

Kraj Gambierský má tekoucích vod velmi málo. Některé jeho říčky a potoky ztrácejí se místy náhle v podzemí, vymílají vápenné a dolomitové vrstvy, budují jeskyně a sluje a jsou příčinou, že se podemletá půda propadává a do podzemních propastí řítí.

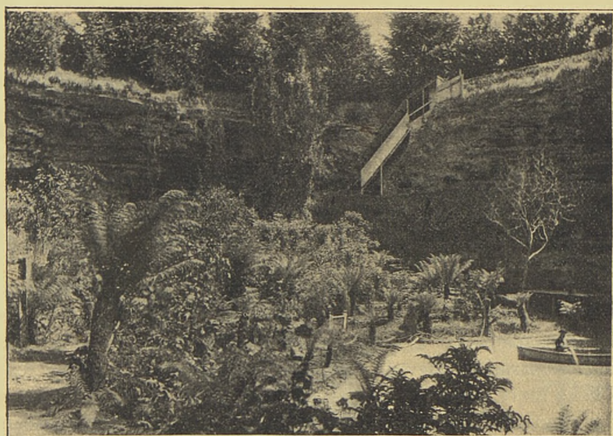
Jeskyně u městečka Narracoorte staly se v Gambiersku zvláště památnými, vyznamenávajíce se rozlehlými chodbami, vysokými dómy a klenbami.

* *
*

Ochotný pan Jens vozil mě po kraji po dva dny, seznamoval mě s farmami, jež náležejí Skotům, zasvěcoval mě do hospodářství skvatrů německých, ukazoval mi všecky pamätnosti svého městečka a přírodní zvláštnosti Gambierského okolí a provázel mě po významných závodech průmyslových.

Jednou zavezl mě k jeskyním, z nichž se vyváží na denní světlo guano netopýří, po druhé zajeli jsme k propasti, zalité malým jezírkem a vykrášlené na dně stromovitým kapradím. Někdejší majitel pozemku osadil propadlinu černými labutěmi a pestrými kachnami, opatřil útulné své podsvětí galeriemi, projížděl se na lehkém čluně po jezerní hladině mezi ochočenými ptáky a prožíval tam jako samotář zádumčivé chvíle.

Krátce před mou návštěvou rozloučil se farmář se světem, dočekav se věku vysokého.

Stromovité kapradiny a jezírko na dně propasti Gambierské.

Kdysi nádherný jeho sad a květnice stály na blízku již poloopuštěny a zanedbány, ale cizokrajné juky, dracény, agave a pestré rostlinstvo z pásma teplého i mírného bujelo tam přece ještě v plné síle, snášejíc dobře mírné chlady tamějšího podnebí.

Sníh v Gambieru bývá zjevem velmi vzácným. Událost takovou zaznamenala kronika v měsíci srpnu r. 1900. Lidé mladí i staří — vypravoval pan Jens — vybíhali z domu, aby viděli, co nespatřili již od mnoha let.

Továrna na konservy z masa králičího dělá v Gambieru dobré obchody. Za pár těchto hrozných škůdců polního hospodářství platí se v Gambiersku 40 haléřů. Jednoho dne bylo dodáno závodu až 10.000 králíků.

Zátiší u kráterových jezer jen se králíky hemží, a draví ptáci, kteří se nad jezery vznášívají, ukájejí snadno hlad.

Vysokým plotem drátěným ohrazen je v Gambiersku každý pozemek. Nízké ohrady byly by málo platny. Z králíků stávají se v Australii i dobří šplhavci, a drápy, jež jim australská pří-

roda v druhé vlasti prodlužuje, ulehčují zdivočilým hlodavcům práci.

Vývoz králičí zvěřiny australské do Evropy stoupá rok od roku. Jako skopci tak i králíci vyvážejí se z Australie zhusta zmrzlí, a to v lodních komorách uměle ochlazovaných.

Zvěř domácí přestala škoditi hospodářství polnímu v Gambiersku již dávno. Dravý dingo a klokani vymizeli tam již skoro na dobro. Za to však rozhojnily se v Australii lišky, které si tam ctitelé sportu nasadili pro zábavu a pro hubení králíků. Ale lišáci zanechali v Australii svého povolání a navštěvují raději kurníky.

Ale proti jednomu škůdci polního hospodářství brání se farmáři marně. Jsou to mračna kobylek, která na půdu Gambierska zapadávají a všecku polní úrodu ničívají. Ale jako náhle se saranče objevují, tak náhle opět zanikají, a pevna země i blízké moře pokrývají se myriadami mrtvol jejich. Potom mívají obyvatelé kraje Gambierského pokoj od kobylek zase na několik let.

S dobrou potázali se kolonisté Gambierští, že založili si v městě sýrárnu. Výrobky toho závodu jdou na odbyt i v Londýně.

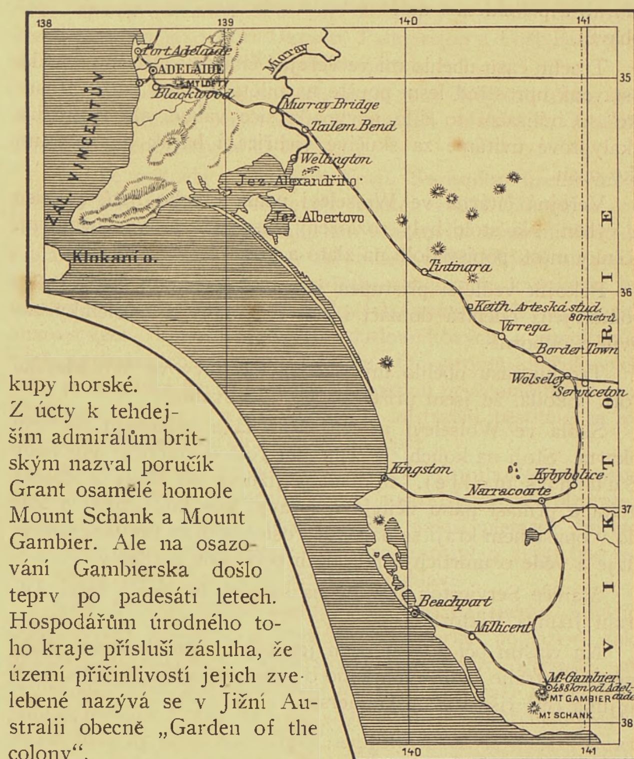
Gambierské brambory vyvážejí se hlavně do Adelaidy a Melbournu.

Také pěstění ovocného stromoví ujímá se v Gambiersku víc a více, a zahradnická firma Sturtzel a Holtje pracuje v tom oboru se zdarem již od mnoha let, opatřujíc celý kraj zároveň stromky a keři okrasnými, semeny, hospodářským náčiním a pod. V zahradních záhonech řečené firmy kvetly tehdy ušlechtilé druhy postrminců (E p a k r i s), vonná boronie, růže a j.

Majitelé závodu přišli do Gambieru z Německa, ale potomci jejich, kteří se nově podniku ujali, německy již zapomněli.

V Gambieru usazovali se z počátku jenom Němci a vystěhovalci skotští. Někteří přišli z Adelaidy, jiní ze sousedního státu Viktorijského. Až posud počítá se v městě samém více osadníků původu německého nežli Skotů, Angličanů a Irčanů, ale německý jazyk ozývá se i v rodinách německých velmi zřídka a výjimečně.

Gambierský kraj byl poznán teprv před sto lety, a anglický poručík námořské lodi James Grant byl první, jenž přistal k jeho břehům r. 1800. Pozornost jeho poutaly v dáli dvě mohutné

kupy horské. Z úcty k tehdejším admirálům britským nazval poručík Grant osamělé homole Mount Schank a Mount Gambier. Ale na osazování Gambierska došlo teprv po padesáti letech. Hospodářům úrodného toho kraje přísluší zásluha, že území přičinlivostí jejich zvelebené nazývá se v Jižní Australii obecně „Garden of the colony“.

*

Výlety po Gambiersku zakončil jsem svůj pobyt v Australii Jižní, z té pak vydal jsem se do státu Viktorijského, napřed do Balaratu a potom do Melbournu.

Stanice Wolseley hostila mě na zpáteční cestě z Gambieru po druhé, tentokráte však od hodiny polední až skoro do půlnoci.

Adelaidský rychlík, jenž udržuje spojení s hlavním mestem jmenovaného státu, zastavuje ve smutné stanici Wolseleyské po jedenácté hodině noční. Pasažéři nevědí, co dlouhou chvílí dělati, a uchylují se do skrovného hostince blízko nádraží, aby se za chladného večera listopadového u plamene anglického krbu

ohřívali a při sklenici dešťové vody nebo při číši čaje jakž takž pobavili.

Trochu času uběhlo mi ve veřejné čítárně. Dřevěná bouda, postavená uprostřed lesní pouště na pilotách, nese nápis „Institute“. Civilisační to dílo nevypadá sice vábně, ale v pustině eukalyptové uvítáme za skučivé vichřice i barák na spadnutí jako oasu.

Veřejná čítárna ve Wolseleyi nemá mnoho listů a spisů na výběr. Na stole byly rozloženy zasedací zprávy sněmovní, ročenky měst, popisy dolů na zlato a pod.

Pokojík vedlejší přístupen jest toliko členům čtenářského spolku, jenž odebírá domácí i cizí týdenníky a měsíčníky zábavné i odborné.

Trochu času uběhlo mi také za návštěvy ve Wolseleyské škole. Škoda, že jsem přišel již po vyučování.

Škola ve Wolseleyi je celá dřevěná a zvlněným plechem pokryta. Stojí na kolích. V zahrádce rostou americké vinoboby (Schinus molle). Mládež přijíždívá do školy z daleka široka a přináší panu učitelovi zprávy, kde kdo umřel a kde kdo v opuštěném kraji se narodil. Poštovní úřad přejímá takové údaje a vede o úmrtích a porodech podrobné záznamy.

Stanice Serviceton jest již na samých hranicích mezi Australií Jižní a Viktorií.

Na vlastní oči poznal jsem jen úzký proužek státu, jehož jméno Australie Jižní a majícího o polovičku větší rozlohu, nežli zaujímá celá říše Rakouskouherská.

* *
*

Ale ještě větší plochu zaujímá druhá část Australie Jižní a zvaná úředně Northern Territorium, t. j. Severní území. Leč širošíré jeho končiny středoaustralské zůstanou snad na vždy proudům vystěhovaleckým zavřeny. Písečné pouště nepromění se v zaslíbené kraje ani tehdy, až bude jimi probíhati železniční trať při památném telegrafu středozemském. Ještě nejspíše oživí tam bílým plemenem některé horské oasy, protékané skrovnými říčkami a napájené skalními prameny.

Nejvíce lidí usadilo se při mořském pobřeží Severního území, a místa jako Port Darwin, Palmerston a Port Essington stala se v zeměvědě ještě nejznámějšími.

Mnozí odvažují se do těch krajů, aby dobývali zlato, jiní, aby lovili mořské perlorodky a vyváželi oblíbenou lahůdku čínskou, sušené sumýše č. trepanky.

Horké podnebí pobřežních krajů Severního území umějí ještě nejlépe snášeti přistěhovalí Asiaté, zvláště Číňané, a prokazují nesčetným Evropanům, tam usazeným, znamenité služby v plantážích cukrové třtiny, v zahradách zelinářských, na polích kukuřičných a rýžových a v sadech oranžových, kávových, banánových, papajových, tamarindových, mangových, kuajových, ananasových, kokosovníkových, datlovníkových a smokvoňových, pěstovaných místy na zkoušku. Od stromů kaučukových, jako je brasilská hevea a indická smokvoň pryžcoklejná (Urostigma elasticum), slibují si australští pěstitelé za veliké poptávky po kaučuku všecko nejlepší.

Ale při všem tom hustším osídlení krajního severu nenapočítalo se v celém Severním území australském více obyvatelů nežli asi 5000, z nichž jenom pětina náleží plemeni bílému. O ženy je tam veliká nouze. Na prostranství o 1,355.900 km žije všeho všudy 340 osob ženského pohlaví.

Celé Severní území zastupováno jest na sněmu Adelaidském dvěma poslanci, a „resident“ teritoria, podřízený jako místodržitel, sídlem v Palmerstoně, ministru v Adelaidě, má přímo ke svému představenému na 3200 km, tedy aspoň tolik, jako se počítá z Prahy na Ural. Ale přímá cesta středem písečné pouště byla by příliš namáhavá, a proto užívá se mezi Palmerstonem a Adelaidou toliko spojení paroplavebního. Tím způsobem objíždějí cestující celou polovici západní Australie.

Za své odloučení od veselejšího světa dostává resident Severního území 25.000 korun a 2500 korun na representaci.

Sídelní městečko residentovo, Palmerston (Port Darwin), obydleno je 600 Evropany a 2000 Asiaty (Číňany, Žaponci, Javanci, Singalci). Hlavní slovo v podnikání mají Číňané a proměnili mladou osadu v malý Šanghai.

Konkurenci dělají na severu Číňanům Žaponci usazujíce se při řece Viktorii, tedy asi o 1° dále na západ, nežli leží Palmerston.

23*

Železnice, jež vede z Palmerstonu na jihovýchod do Pine Creeku, měří v délce 232 km. Byla založena jen k tomu účelu, aby se jí oživily krajiny zlatonosné.

Vrch mají tam zase Číňané. Kromě těch (počtem asi 400) přebývá v Pine Creeku (Playfordu) jenom na 30 Evropanů. Slabě zalidněný ten kraj projíždějí železniční vlaky toliko dvakrát týdně.

Celý osídlený sever čítá pouze asi 20 osad lidských; mnohá osada záleží pouze z policejní stanice, pošty, telegrafického úřadu, banky a školy, čítajíc všeho všudy jen několik duší.

V ročenkách uvádějí se v osadách Severního teritoria podrobnosti asi tohoto druhu:

Union Town je železniční stanice s hotelem, pěti krámy čínskými, jedním obchodem evropským a dílnou kovářskou. Také jsou tam dva řezníci, dva krejčí a jeden kolář.

Rum Jungle jest střediskem živností rolnické a sadařské. V plantážích pěstuje se též kávovník a tabák. V blízké řece vyskytují se četní krokodilové a želvy, v tropické vegetaci prohánějí se pštrosovití emuové, klokani a zdivočilí vepři.

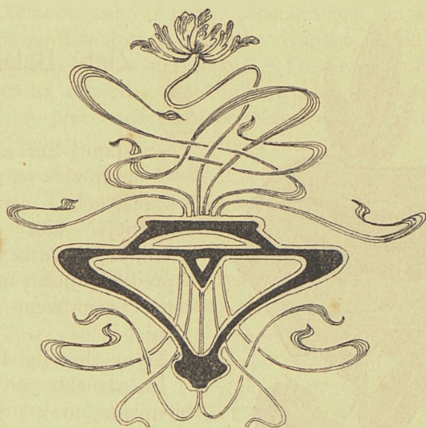
Grove Hill. Při říčce Margaretě, rozrývající místy eruptivní horniny, rozkládají se četné farmy čínských hospodářů. Aluvialní půda jest bohata zlatem.

Také horký sever přivábil k sobě mnoho zlatokopů, když se rozhlásilo, že se tam hroudy drahého kovu povalují na povrchu. A komu štěstí přálo, stal se pojednou boháčem. Tak dělo se dříve, tak děje se ještě nyní. Před krátkou dobou četl jsem v australském listě, že vozka, jenž tam kráčel za svým vozem se sklopenou hlavou, uzřel v půdě skalnaté cesty lesklý proužek a poznal v něm zlatou žilku. Štěstěna sama podávala chuďasovi svou ruku, a prodlením několika neděl vytěžil nálezce ze šachty u silnice založené ryzího zlata za celý milion korun.

K vyhledání zlatonosné půdy náleží prý jen trochu geologické zkušenosti, trochu vytrvalosti a trochu štěstí, ale nenabízí-li se Štěstěna sama, nabízí svou pomoc aspoň prospektor, a pátrateli po zlatě hemží se každé město australské. Jenom že za jménem prospektor skrývá se zhusta titul podvodníka a dareby.

Pobřežní kraje zlatonosného Severního území lákají k sobě převážnou většinou jenom národy asijské. Eldoradem zlatokopů z plemene bílého daleký sever nikdy nebyl. Horké a vlhké

podnebí, malarie, moskyti a žraví všekazi zahánějí Evropanům všecku chuť ke kolonisaci Severního teritoria. Zaslíbenou zemí dobrodruhů, bažících po zlatě, stala se však půda, na niž vstoupíme, jakmile vlak, jedoucí na východ, opustí pomezní stanici, jejíž jméno Serviceton.

Zlatý Balarat.

Za stanicí Serviceton vstupuje vlak na půdu státu Viktorijského, jenž zabírá nejjižnější část australské pevniny. I zove se tudíž stát, v předcházejících listech vylíčený, neprávem Australie Jižní.

Mým cílem byl Balarat.

Jména některých stanic vybavovala mi v mysli vzpomínky na dobrodružného krajana Čeňka Paclta. Obnoviv v paměti všecky příhody, líčené Pacltem v jeho cestopisu, ještě před samou poutí k protinožcům, chodil jsem v duchu často v jeho šlepějích. Tak bylo i za jízdy do Balaratu.

Také Paclta vylákalo zlato do světa, a o dobrodružstvích, jichž mnoho prožil všudybyl Turnovan, vypravovalo se svého času po všech českých krajích.

Starší čtenáři mají příhody Pacltovy snad ještě v živé paměti. Mladším předkládám tu o něm jen několik málo slov z toho důvodu, že kniha o cestách Pacltových *) vydaná jest již dávno rozebrána.

* *
*

Čeněk Paclt byl neposeda a pravý všudybyl. Jednou poslal o sobě zvěst z Ameriky, hned na to z Australie, jindy z Indie, Nového Zélandu nebo Afriky. Znechutila-li se mu touha po zlatě, bažil po diamantech a kopal v Kapsku, náhle zase objevil se v Londýně, ohřál se mezi svými v Turnově a v Praze, zmizel a byl opět na obrácené polokouli zemské. Domovem byl mu celý svět. A přece nebyl ani boháčem, ani učencem. Živobytí uhajoval Paclt toliko mozolovitou rukou svou.

Sám o sobě napsal Čeněk Paclt tato slova: „Narodil jsem se r. 1813 v Turnově, kde můj otec měl obchod s drahokamy. V rodišti dostalo se mi prvního vzdělání, a naučil jsem se čísti, psáti a počítati. O dějinách české vlasti a hrdinských činech slavných předků našich nikdy jsem nic ve škole neslýchal. Vyšel jsem tedy ze škol s vědomostmi velmi nedostatečnými.

V Jičíně vyučil jsem se řemeslu mydlářskému a obdržel jsem cestovní knížku. Jako tovaryš směl jsem tehdy cestovati jen v Čechách, na Moravě a v Rakousích. Jinam cestovati bylo zakázáno. Proto jsem utekl do Uher, šel jsem do Vídně, Varšavy a r. 1846 odplul jsem z Evropy do Ameriky, kde jsem sloužil ve vojště severoamerickém. Okřál jsem tak na duchu a vracel jsem se po několika letech do svého rodiště.

Ale touha po cizině nedopřávala mi nikde oddechu a ozvala se ve mně opětně. Proto rozžehnal jsem se s rodištěm a odplul jsem z Brem do Ameriky na novo. Tentokráte spatřil jsem i Brasilii.

Z Ameriky odjel jsem r. 1857 do Australie a pracoval jsem tam brzy v tom, brzy v onom zlatém kopaništi. Perných zkušeností a krutých dobrodružství zažil jsem mnoho.

Když jsem se nabažil Australie, zatoužil jsem po Východní Indii, ale štěstí mi v té zemi nepřálo, a proto vrátil jsem se zase

*) Čeňka Paclta Cesty po světě. Dle zápisků a různých dopisů jeho vzdělal JUDr. Jaroslav Svoboda. V Mladé Boleslavi 1888.

do Australie a vydělával jsem chléb v potu tváři. Pracoval jsem všudy, kde se jen mohlo pracovati. Zhusta kopal jsem zlatonosné kamení, ale Štěstěna usmála se na mne jen jednou: našel jsem hrst zlata. Té chvíle pomýšlel jsem jen na odjezd. Již jsem se nemohl ani dočekati okamžiku, až z Australie odpluji. Chtěl jsem po desíti letech spatřiti zase drahou vlast.

Bratři moji myslili, že jsem již dávno mrtev, protože neměli ode mne žádné zprávy od několika let. O jak se divili, když mě viděli před sebou zase živého!

V Turnově ubíhal mi čas jednotvárně, a za krátko toužil jsem opětně po změně. Marně jsem se vzpíral, abych v sobě touhu po cizině zapudil. Neklidný můj duch zvítězil a roku 1864 pustil jsem se na novo do Australie, tentokráte k pustým břehům severním. Jižní Australii znal jsem již ze svého pobytu dřívějšího.

V horkých končinách Australie severní dařilo se mi zle. Krutou zimnicí stižen prchal jsem z močálů a hustin a pookřál jsem teprv trochu na Novém Zélandě.

V nemoci vzpomněl jsem si opět na domov a vzdychal jsem po něm. Proto odplul jsem z dalekého jihu do Londýna a přibyl jsem do vlasti právě za války pruskorakouské.

Mnoho jsem ve světě viděl, mnoho zažil a zkusil. Sám Bůh ví, kam se ještě jednou poděju a kde skončím svou bludnou pouť. Na mých cestách životních nikdy mi růže nekvetly, ale já jsem přece nezoufal. Vzpomínka na vlast všudy mě provázela a všudy mě sílila. Přeji si vroucně, abych mohl složiti své staré kosti v zemi České, jež zůstala mému srdci nejdražší ze všech zemí na světě."

Více o sobě Čeněk Paclt nepoznamenal. Vše ostatní vyšlo o něm na jevo z jeho soukromých dopisů.

Po válce s Prusy usadil se Paclt v Turnově na delší dobu. Potom najal si malou světničku ve Vršovicích a zařídil si v ní domácnost po svém podivínském způsobu. Z Vršovic chodíval denně do Prahy a díval se s rozkoší nadšeného vlastence, jak ranní slunce nádherně matičku Prahu ozařuje. Zlatá Praha byla Pacltovi klenotem nejdražším. V Praze bavíval se v kroužku svých důvěrných přátel.

Za tohoto pobytu vzešly Pacltovi všeliké opletačky s policií. Přátelé jeho domýšleli se, že vyšetřování bude míti neblahé následky. O tom dověděl se Paclt ještě v čas, a nežli

mohl býti zatčen, odjížděl pronásledovaný vlastenec z rodné země do ciziny. Výslech v Berlíně zkazil plány naší policie, a Paclt jako občan americký byl z vazby propuštěn.

Roku 1870 opustil Paclt starou Evropu a plavil se do Kapska.

Z jižní Afriky psával Paclt svým známým do Čech častěji. Nejeden dopis jeho zmizel ještě v Africe, poněvadž nepoctivý výpravčí tušil, že je v dopise cenný diamant. Mívalť Paclt ve zvyku vkládati do psaní také nějaký diamantek a zasílal jej svým přátelům za tím účelem, aby peníze zaň utržené věnovaly se ve prospěch vlasteneckých podniků.

Paclt hledal diamanty na různých místech Kapské osady a došel až k řece Valu.

Později usadil se v Kimberleyi a živil se prací v diamantových polích. Z té doby pocházejí jeho styky s doktorem Holubem.

Od. r. 1875 přestaly dopisy od Paclta přicházeti, a přátelé jeho myslili, že Paclt zahynul někde ve zlatých kopaninách.

Ale po dlouhé době ozval se turnovský rodák jako šedesátiletý muž zase. Z dopisů jeho vycházelo na jevo, že křižuje ještě pořád končiny jihoafrické a že ryžuje jednou zlato, po druhé že hledá v diamantových polích drahé kameny.

Rokem 1884 ustal Paclt v dopisování na dobro. Ale přátelé jeho se těšili, že se Čeněk neztratí ani v Africe.

Kdosi napsal o něm té doby: „Mně připadá Paclt jako Ahasver. Putuje z jednoho dílu světa do druhého a žije a žije pořád. Tací lidé neumírají naším způsobem, neboť mají čivy jako drátěná lana a svaly z ocele.“

Po dlouhém pátrání, dopisování a ptaní přišlo r. 1887 konečně z Afriky psaní, v němž přítel Pacltův, dr. Jeppe, oznamoval: „Paclt zemřel náhle. Byl nalezen ve svém staně mrtev.“

V Keiskamě, daleko na africkém jihu nad řekou Valem, skončil turnovský Ahasver pozemskou pouť. Nad opuštěným rovem českého vlastence klene se modré africké nebe, pod nímž našel Čeněk Paclt kýženou volnost a svobodu a netušený věčný klid.

* *
*

Za dobrodružných svých toulek po Australii přišel Čeněk Paclt také do zlatého Balaratu.

Před rokem 1851 nevěděl o Balaratě skoro nikdo. Ale když se tam našly hroudy ryzího zlata skoro na samém povrchu, hýbal se Balarat samými dygry, kteří rozkřičeli slavnou pověst osady po celém světě.

Zlatý Balarat stal se pojednou dostaveníčkem všech národů. Copatí synové nebeské říše čínské spěchali ke zlatonosným náplavům Balaratským dnem i nocí, a všecek kraj proměnil se v tábořiště kovkopů.

Stačila jen zpráva, že tam v měsíci květnu jmenovaného roku našel pověstný Hargreaves (připomenutý již na stránce 167.) kýžený žlutý kov, a že chuchvalce nejčistšího zlata sbírati lze jako houby po dešti, a Balaratská osada vyrostla přes noc v město s tisícerými dygry.

Náš krajan z Turnova spatřil zlatý Balarat roku 1857 již na sklonku jeho slávy.

„Do Balaratu — vypravuje Paclt — přišel jsem z Melbournu celý rozedraný. Před tím nocovával jsem obyčejně v lese, často v dutém stromě, jen abych se vyhnul zbytečným výlohám.

Zahalen do svého pláště, chovaného jako památku z války mexické, stál jsem v Balaratě před dřevěnou hospodou a přemýšlel jsem, kam se odebrati na nocleh. Již se stmívalo, a pro bláto a vodu nemohl jsem učiniti ani kroku. Potmě pojídal jsem kus suchého chleba s nejlepším apetytem.

Konečně dostal jsem se k nějakému zbořeništi a měl jsem úmysl v něm přenocovati. Již jsem počal svůj ranec rozvazovati, když mě zahledl policista. Strážce veřejného pořádku nabídl se mi, že se o nocleh postará, a provázel mě ulicí.

Na ulici potkali jsme dva muže, kteří hovořili německy.

Policista měl za to, že jsem také Němec, a že se mne krajané ujmou. Pročež zanechal mě oběma mužům a šel dále.

Oba cizinci se zastavili a dali se se mnou do řeči. I pověděl jsem jim, že hledám nocleh.

Z jakého kraje? ptal se jeden.

Z Čech.

A odkud?

Z Turnova.

Tedy také Čech!

Na březích jezera Wendoureejského u Balaratu.

A nežli jsem mohl v řeči pokračovati, zanechali mě cizinci na ulici. Byl jsem opět sám.

V tom přistoupí ke mně kdosi ze zadu a klepe mi na rameno. Byl to jakýsi Švéd, jak jsem se později dověděl.

Milý Švéd mě vyslechl a pravil: Ti dva jsou vašimi krajany, jeden je Čech od Králové Hradce, lékař, druhý je Prus, advokát. Však pojďte, zavedu vás na nocleh.

Nocoval jsem v hostinci, jehož majitelem byl rovněž Švéd.

Ráno pršelo jen se lilo, a kuchař z hostince radil mi, abych ještě neodcházel a zůstal u nich, a že pro dva nebo tři dny nebude tak zle. Útrpnost kuchařova se mi líbila, a já zůstal. O jídlo nebyla nouze. Kuchař dělil se se mnou o všecko bratrsky.

Když jsem se ohlížel po městě, spatřil jsem v jedné ulici shluk lidí, kteří mezi sebou živě rozpráváli. Z hovoru jsem vyrozuměl, že mluví o vraždě, té noci spáchané. I zvěděl jsem celý příběh. Jakýsi dygr přišel z Mount Araratu a chtěl si

vyhoditi z kopýtka. Zlata, jež vyryžoval, měl hojnost, a mohl tedy hostiti vesele soudruhy v hospodě dlouho a dlouho. Při tom chlubil se stále penězi hotovými.

Po půlnoci volal kdosi na ulici hlasitě o pomoc. Ale volání toho nikdo si hrubě nevšímal, protože se přihazuje ve zdejších městech velmi často. Zlatokopové hýřívají tam celé noci a potom rvou se po ulicích.

Ráno byl nalezen dygr zavražděný pod starou střechou, kde jsem chtěl právě přenocovati. Když mrtvolu ubitého dygra prohlíželi, zjistili několik ran nožem zasazených. Kolem krku vinula se oprátka hluboko do masa zarytá. V zaťaté pěsti držel ubitý ještě chumáč ženských vlasů světle kaštanové barvy, jaké mívají nejvíce ženy irské. Bylo patrno, že byly účastny vraždy také irské ženštiny.

Jak skončilo vyšetřování, nevím.

Svého pobytu v Balaratě užil jsem k vycházkám do okolí.

Zlatá pole zdejší rozkládají se v údolí hodně širokém. Sedm zlatých žil prostupuje zasmušilou krajinu. Před několika lety stál tu ještě divoký prales. Nyní je tu samý zlatodol, ale z bývalé slávy zachoval se jen slabý zákmit, jakkoli dle všeho tají v sobě země ještě bohaté poklady zlata. Ještě před několika nedělemi našli tu mohutný balvan zlata, jejž jsem viděl na výstavě v musei Melbournském. Vážil 184 libry a 9 uncí a byl prodán za 10.800 liber šterlinků. Roku 1859 byly z něho raženy v Londýně peníze.

Za nynější doby zmocnili se dolování zlata anglické společnosti a spekulanti, kteří zde pracují nákladnými stroji. Na povrchu vyčerpalo se zlato již dávno a dobývá se jenom z hlubokých šachet. Kdo nemá teď hodně peněz k založení dolů, nepořídí v Balaratě ničeho. Proto opustili již všickni dygři kraj a vytáhli jinam.

Mnoho zdejších domů je sbito pouze z prken, jen málo z kamene. Také bydlí se zde zhusta ještě ve stanech, jako vůbec v městech australských, která vznikla v krajích zlatonosných. Ale taková města nemají dlouhého trvání. Je-li zlato vyčerpáno, stěhují se obyvatelé se svými stany tam, kde jim vrtkavé štěstí místo vykáže.

Za veliké nepohody opouštěl jsem Balarat a bral jsem se přes hory a doly. Na ovčáckých stanicích zásoboval jsem se chlebem, cukrem a čajem.

Vodopád u Balaratu.

Za jedné noci, kterou jsem prožil v lese při plamenech rozdělaného ohně, přiběhli ke mně černí domorodci, utábořili se kolem mne a vedli si jako praví divoši. Byli celí nazí a opatření kopími, bumeranky a palicemi. Byl jsem věru rád, když jsem se z jejich společnosti zase dostal."

* *
*

Od návštěvy Turnovana Paclta v Balaratě uplynulo již skoro půlstoletí, a Balarat i okolí vzaly na se jinou tvář. Černí divoši státu Viktorijského netoulají se již v hustinách lesních, neobstupují zbloudilého bělocha a nehrozí mu smrtí. Byli už dávno schytáni, chovají se jako ochočená zvěř v misijních ohradách, zapomněli již řeč svých předků a modlí se jazykem anglickým.

Poutníku netřeba teď, aby trmácel se dlouhou cestou po silnici, ale může zkřižovati celou Viktorii drahami železnými ve všech směrech a bydliti v elegantních hotelích, jež mohou

zápoliti s nejpřednějšími podniky toho druhu na celé zeměkouli.

Pralesy někdejšího Balaratu divokého ustoupily skvělým parkům s bujnou florou krajů subtropických a rovníkových, městské sady vykrášlily se mramorovými výtvory umění sochařského, a město zove se již dávno „Balaratem krásným".

Pohled na městský sad Balaratský ukazuje příloha čís. 19.

Po stanech není v městě již ani památky, a z řad kamenných domů vypínají se teď monumentální paláce, tonoucí za noci v záři světel elektrických.

Život v mělčinách aluviálního štěrku zanikl docela, a zlatokopové zmizeli v hlubinách zemských, místy i několik set metrů pod povrchem, sledujíce vypočítavě každý zlatý couk s kompasem v ruce a řídíce se mapami, zhotovenými odchovanci proslulé hornické školy Balaratské. Slavné jméno toho ústavu vábí do školy elévy ze všech zemí australských, ba i z Afriky a z evropské Anglie. Na čtyry sta chovanců zasvěcuje se v Balaratě v theoretické i praktické umění havířské, aby rozcházeli se na všecky strany ne jako dobrodruzi, ale jako muži, vyzbrojení všemi vědomostmi, potřebnými k novodobému dolování.

V Balaratě zaměstnáno jest nyní na 7000 horníků. Ve zlatonosném náplavu pracuje jich přes 3000, ostatní sledují zlaté couky ve tvrdých horninách křemencových. V dole „Jižní hvězda" dosáhlo se již hloubky 800 metrů.

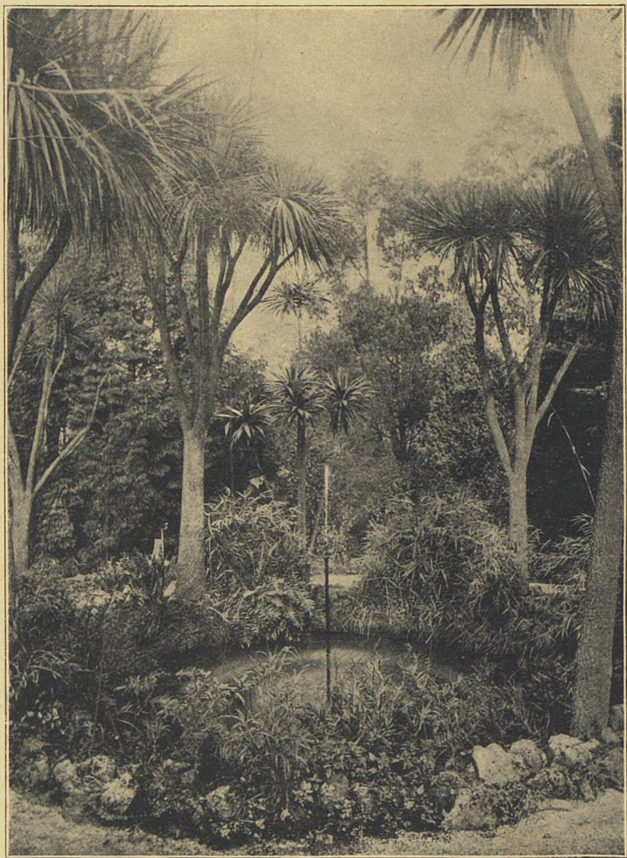
Pustiny v okolí osadili farmáři a skvatři a vyvážejí z kraje výborné obilí a vlnu nejlepší jakosti.

Výkladní skříně mnohých závodů Balaratských chlubí se v ulicích nejdražším produktem, těženým z hlubin zemských, a vystavují za sklem krušce zlata ryzího i balvany tvrdého křemene, prorostlého žilami žlutého kovu ve všech směrech.

Výborný Lestrův hotel, jenž mě přijal v Balaratě na krátko pod svou střechu, vystavěn jest v nejživější ulici, zvané Sturt Street.

Balaratští občané uctili tím jménem proslulého cestovatele anglického, jenž probadal mnohé kraje australského nitra a přinesl z něho první zprávu o mohutné řece Murrayi a Darlingu již kolem let 1830.

Koňská tramway s nápisem „Botanical Garden" určila mi bezděčně cíl prvého mého výletu. S ním spojil jsem vyjížďku k jezeru Wendoureejskému, osazenému evropskými druhy ryb

VEGETACE MĚSTSKÉHO SADU BALARATSKÉHO.

Příloha čís. 19.

a vroubenému stinnou alejí košatého stromoví, a zakončil jsem ji vycházkou k malebnému vodopádu, zobrazenému na stránce 365.

* *
*

Ale více zajímavosti měly pro mne zlatonosné šachty, přiléhající k samému městu. Milým průvodčím byl mi pan Hart, profesor geologie na tamější hornické škole, zvané Ballarat School of Mines.

Za několik minut stanul náš povoz na úpatí kopce, na jehož temeni bělají se příslušné budovy těžných jam.

Odvaly jalových hornin vyplňují v okolí již všecky kotliny a údolí, a z hald hluchého kamení vytvořena jest neustálou navážkou kopčina umělá.

Na úpatí hor usazeni jsou v ojedinělých domcích hlavně Číňané. Život jejich jest nyní mnohem jistější nežli v dobách dřívějších, kdy se jich kovkopové evropští zbavovali i krvavým násilím, ubíjejíce všechny soudruhy plemene barevného sekerami a kyji a házejíce je do hlubokých šachet.

Správce těžné jámy, pan Pearee, přijal nás ve svém chudinkém pokojíku velmi laskavě, vybíral ze zásob vhodné havířské obleky a snášel na vybranou vysoké boty, nevyhnutelné k návštěvě mokrých štol.

Ve chvíli stáli jsme v kleci a zapadali jsme zvolna do hlubin zemských. V náražně nejdolejšího patra opustili jsme těžnou klec a s voskovou svící v ruce tápali jsme v přítmí podzemního bludiště.

Za námi zněl ještě šum vodních čerpadel, a před námi hrčely již praménky vody se stropů i se stěn křivolakých štol. Již brodíme se samou vodou a zapadáme do ní po kotníky. Jen chvílemi kráčíme štolami dobře odvodněnými, postupujeme v potu tváři k místům, kde zlaté kamení odstřeluje se dynamitem a odklizuje se ocelovými nosáky, a odnášíme si kousky ryzího kovu z Balaratského podsvětí na památku.

Přijal jsem zlato se svolením správcovým z rukou havíře, jehož martialní postava i řeč prozrazovaly dělníka vzdělaného a vypraveného do podzemních kobek s nejlepšími vlastnostmi těla i ducha.

Také on prošel jako prostý dělník všemi odbornými kursy hornické školy Balaratské, dopomohl si pílí osvědčenou ve večerních školách k platným certifikátům, zabezpečil si utěšitelnou budoucnost a nelituje, že vynaložil ze svých úspor přes sto korun na zapravení školného a dvacet korun za vysvědčení, vydaného mu po složení zkoušek z chemie, geologie, nerostopisu, metalurgie a jiných nauk hornických.

Také na hornické škole Balaratské pracují vědychtiví dělníci v laboratořích dlouho do noci a vyzbrojují se vědomostmi, potřebnými pro jejich povolání.

Osmihodinná práce v dolech usnadňuje australskému havíři touhu po vzdělání, a skvělá mzda denní dovoluje každému dělníku, aby mohl složiti za každý semestr školní i několik liber šterlinků.

Nejvíce posluchačů zapsáno jest do hutnictví a do theoretické a praktické lučby.

* *
*

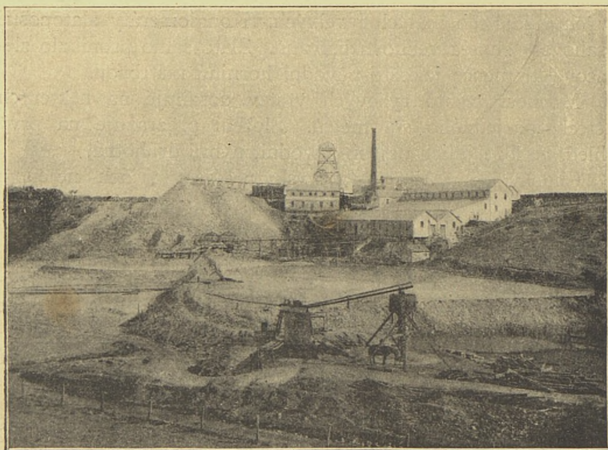
Balaratské žíly zlatonosné prostupují všudy útvar silurský. Okolí Balaratu složeno jest ze siluru spodního, tak jako památné zlatonosné vrstvy v Bendigu, ležícím asi 100 km dál na sever. *)

Uložení zlata jest v těchto vrstvách prvotné, a matečnou horninou jsou hlavně křemence, proniklé i kyzy železnými a arsenovými, nebo také peřestky.

Balaratští zlatokopové sledují trojí zlaté žíly. Mocnost původních těch žil jest rozdílná, místy méně než metr, místy až 15 metrů.

Najdou-li havíři ve zlatonosné žíle ještě vrstvičky živičné břidlice, potom jsou si jisti, že jsou již na blízku bohatšího couku zlatého. Kde proráží bituminosní ta břidlice zlatonosné křemence, tam bývá drahého kovu v podobě plíšků a drátků hojnost. Čím dále od takových křižovatek, tím jsou křemence zlatem chudší. Není pochybnosti, že zlato vyloučilo se z roztoku jen působením břidlicového bituminu.

*) Kosmopolitičtí graptoliti rodu Tetragraptus a Didymograptus objevují se jako význačné ostatky živočišné pro nejspodnější silur také v celé západní Viktorii.

Zlatonosné šachty v Balaratě.

Mnohoslibné jsou také zlatonosné žíly, jež se křižují s kamením vyvřelým, jako jest čedič, diorit a j. I v těchto křižovatkách bývá dolování na zlato velmi vydatné, a vliv eruptivního kamení v okolní horninu zlatonosnou nebyl zajisté jinačí, nežli pozoruje se ve zlatonosných okrscích Jílovských.

Ale zlatonosné žíly nepronikají v Australii jenom silur dolní, leč objevují se i v silurském útvaru svrchním, jinde pak v útvaru prahorním č. archaickém, jakož i ve všech formacích paleozoických, ať již v dévonu nebo třetihorách.

Dle dosavadních zkušeností zlatokopeckých vykazuje spodní australský silur více zlatých žil nežli ostrovy hornosilurské, ale za to jest výtěžek z tuny odklizeného kamení menší. V Balaratě dobývá se z tuny průměrně 12 gramů zlata, v Bendigu skoro 14, v horním siluru východních krajů Viktorijských až 24 gramů.

Dříve nežli dolováním těžilo se zlato v Balaratě ryžováním. Zlatonosné vrstvy braly se hned s povrchu nebo také ze šachet, vyhlubovaných později na mnoho metrů. Drahý kov nacházeli

zlatokopové buď v ryzích chuchvalcích nebo zarostlý ve slepencových valounech malých i velkých. Konglomeráty zlatonosné dosahovaly zhusta velikosti balvanů. Zlato samo pronikalo slepencové křemence jakožto původní horninu matečnou.

Mocnost těchto ryžových vrstev dosahuje na některých místech až jednoho sta metrů. Složení prozrazuje na prvý pohled, že lože jejich nejsou původní, nýbrž druhotná.

Chuchvalce ryzího zlata vyskytují se v ryžích nejenom jako oblé valounky, ale také jako krušce hranaté. Tvary zakulacené věští, že konaly v řečišti dlouhou cestu, nežli se otloukly a zaokrouhlily.

Balaratské ryže byly usazeny již za geologické doby třetihorní. Vrstvy sopečného kamení, jež je prorážejí a tu onde i pokrývají, zřejmě potvrzují, že erupce opakovaly se v Balaratském kraji častěji. Zeměpytci zjistili v jedné zlatonosné ryži až osm vrstev čedičových, střídajících se s říčními nánosy. *)

Z ryží takových pocházejí obrovské krušce ryzího zlata, jež proslavily ve světě tak Australii. Nálezy zlatých chuchvalců o váze až sedmdesáti kilogramů stoupla těžba tak, že vypadalo na tunu zlaté rudy až metrický cent drahého kovu.

V poslední době snížil se tento výnos ve státě Viktorijském velice. Udává se, že z jedné tuny zlatonosného kamení těží se průměrně jenom 2.3 gramu čistého kovu.

* *
*

V okolí Balaratu strmí do výše několik eruptivních kopců. Mnohé jiné leží za naším obzorem. Nejedna z těch hor soptila v dávných časích jako vulkán. Krátery, láva a sklo podávají neklamné svědectví.

Úpatí sopky, zvané B u n i n y o n g a vzdálené od Balaratu 12 km, spojeno jest železniční odbočkou. Chlumnaté stráně vysokého kopce proměňují se zhusta v tábor četných výletníků. Vlaky dojíždějí tam každou chvíli.

V malé osadě téhož jména založili si občané pěkný park a vyzdobili jeho záhony evropským kvítím.

---

*) Zlatonosná ložiska zjištěna byla pod eruptivním kamením také v severní Kalifornii a Idahu. Mohutný příkrov lávový, pod nímž se zlatonosné štěrky ukrývají, zaujímá rozlohu na mnoho kilometrů do délky i šířky,

Tlupa divokých domorodců od řeky Murraye.

Na pahrbku postavili si krásnou školu a ověnčili ji košatými cedry a sosnami.

Na rejdišti končila veselá mládež svou hodinu tělocvičnou. Učitel ovládal bujné hochy hravě. Nebylot jich mnoho, ne více, nežli dvacet.

S mnohými dětmi dal jsem se do řeči, ale žádné se neupejpalo a odpovídalo bez bázně a řízně. Dva hoši se dokonce nabídli, že mě jako cizince v okolí své osady provedou. A slibu svému dostáli: odložili doma knihy a sešity a pospíchali, aby mě po pěšinách čedičového a lávového kopce provázeli a vše, co o domorodcích z kraje vymizelých věděli, vypravovali. Nezapomněli ani na hroznou obludu, řečenou b u n y i p, jež hrála v pohádkách pověrčivých australských divochů asi takovou úlohu, jako zlá saň nebo drak, rdousíc a požírajíc s chutí zvláště malé děti.

* *
*

24*

V Balaratě dostal jsem se také do rukou novinářů a mohl jsem nahlédnouti do zákulisí domácího denníku, jehož jméno The Ballarat Star.

„Balaratská hvězda“ vychází již po mnoho roků. Za krátkou dobu bude slaviti jubileum svého padesátiletého trvání.

Přehorliví zpravodajové věnovali mi po americkém způsobu dlouhé sloupce svého listu a přinášeli o „vzácném hosti města Balaratu“ údaje, jež mu nepřicházejí na mysl ani ve snách.

Reklamě porozuměl záhy i tisk australský a provádí v žurnálech pravé divy. Nadpisy reklamových oznámení vymýšlí redakce s překvapujícím vtipem a jest si jista, že stylisace popadne každého čtenáře.

Kdo by nečetl, na př. „Papež zemřel. Vlastně ještě nezemřel, ale může umříti, ovšem až za dlouhý čas a u vysokém věku. I bude se pak každý ptáti, proč se viditelná hlava katolické církve dočekala stáří tak vzácného. Odpověď jest jen jediná: Kdo užívá proslulého syrupu firmy Smith a spol., bude dlouho živ.“

Nebo: „Kostlivec předvěkého netvora, zvaného Ichthyosaurus, byl právě objeven v ledu v mrazivých končinách zlatého území Klondyckého. Pravěkého toho obra našel šťastný zlatokop ještě s masem, koží a dlouhými chlupy a pospíchal, aby nevídaný a neslýchaný nález oznámil ostatním soudruhům. Bylo však třeba mužů sto, nežli mohla býti předvěká obluda z ledu vyproštěna. Krutý mráz ztěžoval práci otužilých dělníků tou měrou, že by byly ruce všem omrzly, kdyby nebyli užívali Grayova mýdla, proslulého po všem světě jakožto jediný prostředek proti oznobeninám.“

Vedle reklamy, jež zabezpečuje každému žurnálu v Australii živobytí a trvání, pěstuje každý australský list stránku přednější nad politiku, a tou jest stránka hospodářská.

„Balaratská hvězda“ začíná zprávou meteorologickou a prognosou počasí, potom následují ceny zboží na trzích, zprávy o stavu dobytka, o dražbách na vlnu, zprávy, kdy odjíždějí parolodi do Evropy, kde kdo co prodává, a teprve na konec následují zprávy místní a vylíčení světových i domácích záležitostí politických.

Jak vypadalo prvé sídlo guvernérovo
ve Viktorii.

Tiskárna řečeného denníku byla opatřena několika stroji sázecími mnohem dříve, než tiskárny velikých měst evropských, a přece nemá Balarat Východní a Západní více obyvatelstva než asi 40.000 duší.

* *
*

Časopisy australské mají dvoje čtenářstvo. Obyvatelstvo městské čítá denníky, obyvatelé venkovští odebírají týdenníky.

Redaktoři týdenníků vyjímají ze svého žurnálu vše, co důležitějšího sběhlo se v celém témdni, doplní obsah články zábavnými a hospodářskými, provodí je přílohou obrázkovou, ať vážnou nebo humoristickou, a časopis tak vypravený rovná se bohatým svým obsahem silné knize.

Australské týdenníky razí si cestu i do nejodlehlejších chýší křováckých, spojených poštou mnohdy jenom jednou za čtrnácte dní. Noviny a dopisy rozváží po opuštěném kraji listonoš na koni a vkládá poštovní zásilky zhusta jenom do otevřené budky na rozcestí postavené. Farmáři dojíždějí pak k opuštěné schránce, nahlížejí do budky, a každý vybírá si z ní, co mu náleží.

Hospodářské články australských týdenníků zasahují do života farmářů a skvatrů velmi účinně a přinášejí poučení ze všech výzkumných stanic, založených pro povznesení rolnictví, sadařství, vinařství, ovčářství a všech jiných odvětví národohospodářských. Státní hmyzoznalci mají v hospodářské radě důležité slovo, a jejich zprávy o prostředcích proti zhoubným škůdcům procházejí všemi novinami.

Proti drobným čmelům (Trichodectes), kteří jakožto cizopasní hmyzové bezkřídlí vrhají se na ovce v úžasném množství, aby jim ožírali vlnu, oznamují noviny nová a nová remedia a doporučují jednou odvary nikotinové, po druhé petrolej s tukem smíšený a j. Pro takové rady mají australští skvatři větší zájem než pro zápletky v Číně a chápají se jich dychtivě, protože na nich závisí všecko jejich štěstí. Snad mnohý z nich pozbyl jednou již veškerého bravu morem, jejž cizopasní čmelové umějí rozšiřovati po všech ohradách, proměňujíce je v málo dnech v páchnivé mrchoviště, pokryté padlým dobytkem všeho druhu.

Mnoho pozornosti věnují australské noviny pěstění užitečných rostlin a podávají obšírné zprávy o překvapujících výsledcích, jakých bylo dosaženo v pokusných farmách, zřizovaných na státní účet.

Časté bývají v novinách kapitoly, jež jsou věnovány povznešení včelařství, provozovanému v Australii s velikou horlivostí již od mnoha let. *)

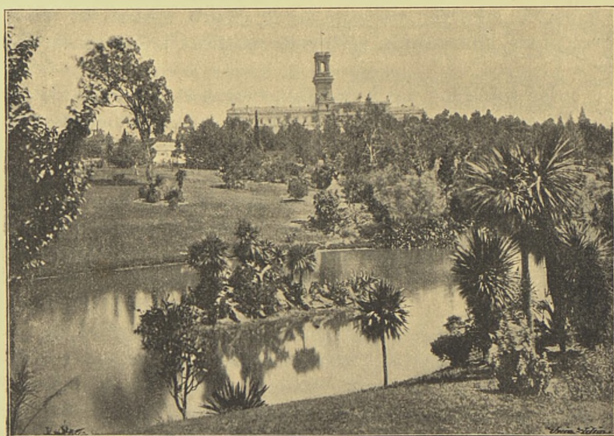
Dobou nynější rozšířilo se včelaření po Australii úžasnou měrou. Jednotlivci čítají úlů na sta.

Na poetické to zaměstnání v houští blahovičníkovém vzpomíná náš krajan, připomenutý již na stránce 31. a usedlý nyní v odlehlé končině jihoafrické, do dneška, an píše ve svém přátelském listě právě mne došlém tato slova: „Na včelaření v půvabném Gippslandě nezapomenu do své smrti. Chvíle ty počítám k nejšťastnějším dnům svého života."

Vedle stránky hospodářské pěstují australské noviny horlivě záležitosti sportovní, protože nikde na světě nevěnují lidé hrám, závodům a dostihům tolik času jako naši protinožci

---

*) První roj včel přivezl do Australie kapitán Wallace nebo Wallis r. 1822. Pravé včely rodu Apis Australie nikdy před tím neměla. Co uvádí se jako »domácí včela« (native bee) ve spisech o Australii, není včela pravá, nýbrž Trigona carbonaria, upomínající jen málo na naši včelku.

Guvernérovo sídlo
nad botanickou zahradou v Melbourně.

v zemích australských. Australané dávají hrám a závodům přednost před pitkami a učinili koňské dostihy v Melbourne nejslavnějšími na celé zeměkouli. Ostatně má své závodiště a svůj jockeyclub každé australské hnízdo. Ze sportu toho nevymyká se ani křovák v pustině, byť i měl vážiti cestu k závodišti několik set kilometrů dlouhou.

Nejrozšířenější denníky australské jsou „Sydney Morning Herald“ jakožto nejstarší na pevnině, potom „Argus“, vycházející v Melbourně. Týdenník posledního listu zove se „Australasian“ a vychází asi v takovém formátě, jako naše „Národní Listy“.

Z 56 stran tohoto týdenníku věnováno jest 10 stran věcem sportovním, 8 stran týdenní kronice, 8 stran hospodářství, hornictví, obchodu a průmyslu, 4 strany lokálkám, 3 strany zprávám tržním, 2 strany zabírají články úvodní a zprávy politické, 1 stranu vyplňují kabelgramy, 1 stranu potřebují zpravodajové k oznámení sňatků, 1 strana ponechána jest záležitostem církevním, divadelním, hudebním, uměleckým a literárním (na-

proti 10 stranám sportovním), a 18 stran vyplňují inserty. V anoncích takových nabízejí svých služeb vykladačky karet, frenologové, chiromanti, věštkyně, mastičkáři, čtenáři myšlenek a j.

Velmi rozšířený jest v Australii týdenník Sydneyský, zvaný „The Bulletin". Sám nazývá se též „Národním listem australským". Heslem jeho jest „Australie pro Australany".

Všech časopisů počítá se v Australii skoro plný 1000 (tedy asi dvakráte tolik, co v Čechách). Mezi těmi jsou 4 časopisy (týdenníky) německé:*) „Australische Zeitung" (vychází v Adelaidě), „Nordaustralische Zeitung" (v Brisbaně), „Queensländer Herald" (tamže) a „Deutsch-Australische Post" (v Sydneyi).

Čtenáři německých listů jsou také někteří Židé, jichž počítá se v celé Australii na 16.000, ale větší díl Židů, byť i z Německa přišlých, jde za svým vlastním prospěchem a přidržuje se raději živlu anglosaského: Z evropského Kohna stava se v Australii Cohen a z Cohena třebas purkmistr Adelaidský.

Nejvíce Židů žije ve Viktorii a Novém Jižním Walesu.

* *
*

Z Balaratu do Melbournu počítá se 120 km. Železničních stanic je sice dlouhá řada, ale všecky představují jen skrovné osady. Největší z nich má jenom několik set duší.

V zářezech trati vystupují na den vrstvy spodního siluru (souhlasné s naší etáží D). Na mnohých místech derou se k povrchu žíly kamení ohněrodého, zvláště čedič, a provázejí zemězpytce až do hlavního města státu Viktorijského.

Skály modravé té horniny, známé jakožto b l u e s t o n e, zásobují residenci nad řekou Jarou-Jarou výbornými plotnami na dláždění chodníků.

Úrodné kraje při trati, nazývané jindy jen slatinou (m a r s h), osadili farmáři, chovají hojně dobytka a zásobují hlavní město mlékem. Na stanici Bacchus Marsh nakládalo se na sta mléčných baněk se smetanou pro Melbourne. Pro nákladní vlak připraveno tam bylo několik vozů s pískovcem.

*) Australien und die Südsee an der Jahrhundertwende. Kolonialstudien von Moritz Schanz. V Berlíně 1901.

jehož lomy rozšiřují se v okolí Bacchusovy stanice, zvané tak podle někdejšího kapitána, neustále. Poptávka po stavebním tom kamení jest velká zvláště v Melbourně, jenž kromě skal čedičových žádných jiných lomů kamenných na blízku nemá.

Stanice s restaurací označeny jsou v železničním kurýru jako refreshment station. Za pokrm masitý s chlebem a čajem platí se 1 šilink.

Rychlíky mezi Adelaidou a Melbournem jezdí denně toliko jednou. Z toho vyjmuta jest neděle. O neděli vypravují se vlaky jen do blízkého okolí, a veškera služba obmezuje se na míru nejmenší. Toho dne odpočívá i pošta, a zásilky dopravují se teprve až následujícího dne. Poštovní to spojení odpadá i mezi hlavními městy.

Z Adelaidy do Melbournu počítá se železnicí 313 km. Za jízdu v 1. třídě platí se 70 sh a ve 2. třídě 45 sh, t. j. 84 K a 54 K.

Přímé dopravě železniční po celé Australii vadí různý rozchod kolejnic. Za jednotného rozchodu byla by možna přímá jízda z Adelaidy do Melbournu, z Melbournu do Sydneye a ze Sydneye do Brisbanu a Bundabergu ve Queenslandě, tedy od 35° j. š. až k obratníku kozoroha.

Rozličným rozchodem kolejnic osamocovaly se jednotlivé státy australské k vůli clu a odstraňují znenáhla překážky zúmyslně zavedené teprve zase ve chvíli, kdy se sjednotily ve společný stát federační.

Rozchod železničních kolejí v Jižní Australii činí 3 stopy 6 palců, místy jen 5 stop 3 palce, ve Viktorii vesměs 5 stop 3 palce, v Novém Jižním Walesu 4 stopy $8^1/_2$ palce, ve Queenslandě a Západní Australii 3 stopy 6 palců.

Komise, jež radila se poslední dobou o zavedení jednotného rozchodu kolejového, navrhuje pro Australii Jižní, Viktorii a Nový Jižní Wales rozměry 4 stopy $8^1/_2$ palce.

Železniční spojení mezi Australií Jižní a Západní provedeno ještě není, ale dojde na ně zajisté co nejdříve, a bude pak probíhati železnice celou pevninou australskou nejenom na šířku, ale také na délku. *)

*) Náš krajan Ulrich píše o tom z Australie následovně: Ministerstva Australie Jižní a Západní usnesla se na tom, aby zamýšlenou linii železniční inženýři prozkoumali. Trať vedla by z Kalgoorlie do Port Augusty a měla by v délce 1600 až 1900 km. Vyměřování celé trati bylo skončeno již v květnu r. 1902. Za největší překážku při provádění stavby uvádí se nedostatek vody.

Australské železnice jsou až na skrovné výjimky podniky státní.

Ředitel Jihoaustralských drah dostává ročně 32.000 K služného, šéfinženýr 26.000 K, inženýr parostrojů 22.000 K, správce strojíren 14.000 K.

Nejvíce železnic vykazuje Viktorie, ač jest ze všech kontinentálních států australských nejmenší.

V hlavním městě Viktorie.

Příbytek v Melbourně zajistil jsem si již předem telegraficky v Balaratu.

Poplatky za telegram ve Viktorii staveny jsou takto: Za 10 slov 9 penců (90 h), za každé další slovo 1 penny (10 h), v noci za 10 slov 2 šilinky, za každé další slovo 3 d, po půlnoci za 10 slov 3 šilinky, v neděli z rána 2, později 3 šilinky. Sazby pro zprávy časopisecké jsou valně nižší. Slova adresní se nepočítají.

Odpověď z Menziesova hotelu, počítaného mezi nejlepší na celé zeměkouli, zněla: „Pokoj na zítřek uchystán."

Několik dní před tím nebyla prázdna ani jedna komnata, a dopisy, posílané mi do Adelaidy od známých, oznamovaly: „Ještě nepřijíždějte! Byty všecky obsazeny."

Světoznámé dostihy (races) přivábily do Melbournu tolik hostí z kolonií i ze zámořských krajů, že příchozí neměli v noci kam hlavu položiti.

Pověstná cena Melbournská o výši čtvrt milionu korun vábí té doby do hlavního města Viktorie jezdce z celého světa, zámořské lodi přivážejí jokeye i hazardní hráče ze všech zemí, a závodiště nad řekou Jarou-Jarou předstihuje nejen jezdecké meetingy Epsomské a památný Derby-day na půdě Waleské v Evropě, ale překonává také všecky hipodromy časů klasických.

Kupec Lester a šerif Amboyn jistě se nenadáli, že místo tří stříbrných zvonců, které ustanovili r. 1610 po prvé jako odměnu vítězi o dostizích v Leicestru, bude udíleti se jednou cena statisícová.

Ceny v hotelích za světových dostihů Melbournských sice stoupají, ale jenom nepatrně. V nejpřednějších hostincích žádá se za obyčejný pokoj s veškerým opatřením (vyjímaje nápoje lihové) 15 šilinků, v obyčejný čas 12 sh, tedy asi 18 K a 14 K.

Opatříme-li se malou průvodní knihou *) z nakladatelství Mc Carronova nebo malým plánem Ramsayovým, budeme se pohybovati po Melbourně ve chvíli jako doma. Zblouditi ani nemůžeme. Ulice pravidelně nalinované ulehčují orientaci, a vozy kabelové tramvaje dopravují poutníka za 2 až 4 pence na nejzazší hranici rozlehlé obce, honosící se, že přísluší jí v populaci veleměst Britské říše sedmé místo: Londýn, Kalkuta, Bombej, Glasgow, Liverpool, Manchester, Melbourne.

Koupíme-li si celý blok lístků, obdržíme jich za 1 šilink 8.

Kromě tramu rozvážejí obecenstvo po některých částech města také omnibusy, nazývané v Australii po americkém způsobu prostě b u s.

Doprava kabelová slove krátce t r a m a tramové vozy k á r y (cars).

Vozy zastavují nejenom na stanicích hlavních, ale také v místě, kde chce pasažér vystoupiti.

Zpropitné se konduktérům nedává. Konduktéři také hosta nevítají, a slova „Má úcta! Služebník! Poroučím se! Ruku líbám!" nikdy se neozývají.

Tramvajové podniky v Melbourně jsou majetkem soukromé společnosti, tram v Sydneyi jest podnikem státním.

Vlastní město (C i t y) čítá v jednom souběžném směru 9 ulic. Kolmo protíná je 12 ulic. Jedna zove se Spencrova, jiná Královnina, Eliščina, Russellova, Výstavní, Flindersova, Collinsova, Bourkeova, Latrobeova, Franklinova a j.

Tepnami životního ruchu městského jsou v Melbourně ulice Collinsova a Bourkova.

Třída Collinsova připomínala mi za večerních procházek, zvláště v sobotu, naše Příkopy, a nápis „Vienna Coffee", t. j. Vídeňská kavárna, s výborným pečivem, připravovaným za

*) The Melbourre Guide Book. Cena 1 sh.

VÝCHODNÍ AUSTRALIE

NOVÁ GUINEA
Průliv Torresův
Ost. prince Wales
Mys York
Somerset
MOŘE KORÁLOVÉ
Veliký útes korálový
Karpentarský záliv
Yorský pol.
Musgrave
Cooktown
1093
Mitchell
Cairns
Kimberley
Townsville
Magnetic ostr.
Flinders
Chartres Towers
Bowen
Mackay
QUEENSLAND
Mackenzie
Obratník kozorožce
Rockhampton
Bundaberg
Pískový mys
Burnett
Maryborough
Charleville
Brisbane
St. George
Warwick
Mys Byronův
Coopers
Culgoa
Bourke
Darling
NOVÝ JIŽNÍ WALES
Maitland
Newcastle
Bathurst
Lachlan
Wentworth-Falls
Sydney
Murrey
Murrumbidgee
Vaga-Vaga
Albury
Murray
MT KOSCIUSKO
AUSTRALSKÉ ALPY
Wolseley
Kingston
VIKTORIA
Ballarat
Gambierton
Melbourne
Mys Wilsonův
Bassův průliv
TICHÝ OCEÁN

Gabba
Mulgrave
Dlouhý
Banksův o.
Průliv Torresův
O. Wednesday
Thursday
Friday
Horniův o.
O. S. Adolfa
O. prince Waleského
Mys York
O. Albany
Albanský

140
150
160
143
10
20
30
40

Kaudry

vrchního vedení našeho krajana pana Habersbergra, uváděl mě v duchu do zlaté Prahy.

Vídeňskou kavárnu navštěvuje skoro výhradně společnost damská. O odpoledních nákupech sobotních nebývá tam hnutí. Cukrářské výrobky nechutnaly prý australským kráskám ještě nikdy tak, jako nyní, kdy bylo svěřeno vrchní řízení rukám mladého Čecha.

Střediskem promenády večerní jest široký chodník, založený podél palácového bloku, jak jest zobrazen na stránce 385. Zářivé světlo elektrických lamp proměňuje tam i tmavé večery v jasný den.

V téže ulici vypíná se městská radnice (Town Hall) s dvoranou, jež může v sebe pojati až 4000 lidí.

Melbournské ulice byly pojmenovány ke cti slavných mořeplavců (Flinders), cestovatelů (La Trobe), vojenských velitelů (Collins), guvernérů (Bourke) a j.

Samo hlavní město Viktorie obdrželo název podle lorda Melbourna, jenž byl té doby premierem v anglickém ministeriu.

* *
*

Na rakouský konsulát přišel jsem v pravou chvíli. Do úřadovny jest z Collinsovy ulice jenom několik kroků.

Pan Karel Pinschof jako čestný konsul a majitel obchodní firmy Pfaff, Pinschof a Co. zastupoval tehdy zájmy naší říše již po 16 let.

„Již jsem myslil, že bude třeba poslati všecky dopisy a balíky novin zpět. Nepřicházíte sice dlouho, ale přišel jste přece jako na zavolání. Byl bych vám telegrafoval hned do Adelaidy, ale neznal jsem vaši adresy. Víte, co je nového? Dnes večer dává se v radnici Stabat Mater od Dvořáka. Jste Čech a tedy jistě muzikant. Uslyšíte, co naše Filharmonická společnost dovede. Teď jen honem pro lístek! Snad se mi poštěstí nějaký pro vás dostati.“

Koncert začal v osm hodin večer. Program čtvrtého subskribčního koncertu předpisoval evening dress, t. j. oblek plesový, pro pány frak a bílou kravatu.

Sotva kde jinde nosí se frak a lakýrky do večerních společností tak často jako v Australii. Kdo chceš přijímati pozvání k večeři, nevydávej se k australským protinožcům bez saloního

obleku francouzského a přečti si pozorně, co radí aspoň malý slovníček o zemi a lidech v Anglii. *)

Jméno skladatelovo bylo vytištěno na programech docela správně.

Obecenstva přišlo do dvorany městské radnice tolik, že ani jedno místo nezůstalo neobsazeno. Ale jako ve všech koncertech australských, tak i o produkci Filharmonické jednoty Melbournské (Melbourne Philharmonic Society) záležela společnost v hledišti skoro výhradně z dam.

Také v orkestru tvořily dámy většinu. Part houslový byl skoro výhradně v jejich rukou.

Všecky umělkyně přišly v bílém úboru a celý sbor hudebníků i pěvců klidil za své výkony bouřlivou pochvalu.

Téhož večera rozezvučely se také proslulé varhany melbournské, počítané mezi největší na světě a osazené 4373 píšťalami. Maně vybavovaly se mně vzpomínky na dávnou návštěvu v Křišťálovém paláci nad Temží (varhany o 4568 píšťalách), na pobyt v hlavním chrámu Haarlemském (varhany o 5000 píšťalách) a na okamžiky prožité ve svatyni Sulpiceově nad Sekvanou (varhany o 7000 píšťalách).

* *
*

Odbornému vzdělání hudebnímu věnuje se v Melbourně na sta dívek, a universitní konservatoř může vyhověti přihlášeným kandidátkám jenom stěží.

Hudební fakulta při Melbournské universitě, jejíž nejvyšším představeným (visitatorem) jest sám guvernér státu Viktorijského, vzala svůj původ z bohatého nadání Ormondova r. 1895 a slove The University Conservatorium of Music, Melbourne University.

Na památku zakladatele slove universitní stolice hudební Ormond Chair of Music. Dle zakládací listiny jest Ormond Professor of Music zároveň ředitelem konservatoře a požívá ročního důchodu 25.000 K. Za mé návštěvy byl jím profesor G. L. Marshall-Hall, nadšený obdivovatel Wagnerův a ctitel Dvořákův.

*) Nothwörterbuch der englischen Sprache für Reise, Lektüre und Konversation. Teil III.: Sachwörterbuch. Von Carl Naubert. V Berlíně.

Školní rok hudební konservatoře má 4 běhy. Školné za každé čtvrtletí činí 4 guineje, t. j. 176 korun.

Hodnosti udílené touto fakultou jsou Bachelor of Music (zkráceně Mus. Bac.) nebo Doctor of Music (zkráceně Mus. Doc.).

Konsul Pinshof byl tehdy s konservatoří jako srostlý, a jeho dům hostil v koncertním sále nejen všecky umělce z fakulty hudební, ale také přední pěvce a pěvkyně Musgrovovy vlaské opery, jež po několikaleté přestávce přibyla z Evropy opět k pohostinským hrám na půdu australskou do Melbournu a Sydneye a potom opět do hlavního města nad řekou Jarou Jarou.

Paní našeho hostitele, někdejší chovanka Vídeňské konservatoře, rozená Wiedermannová, *) nemohla se rozloučiti s uměleckým povoláním ani v novém domově australském, ujala se vyučování opernímu zpěvu na universitní konservatoři v Melbourně s velikou horlivostí a vychovává do dneška řady nadějných žákyň, obdařených zhusta vzácnými fondy hlasovými. **)

Za pobytu kočovné vlaské opery v Melbourně podobaly se improvisované koncerty ve dvoraně konsulova letohrádku ve Kewu hudebním festivalům.

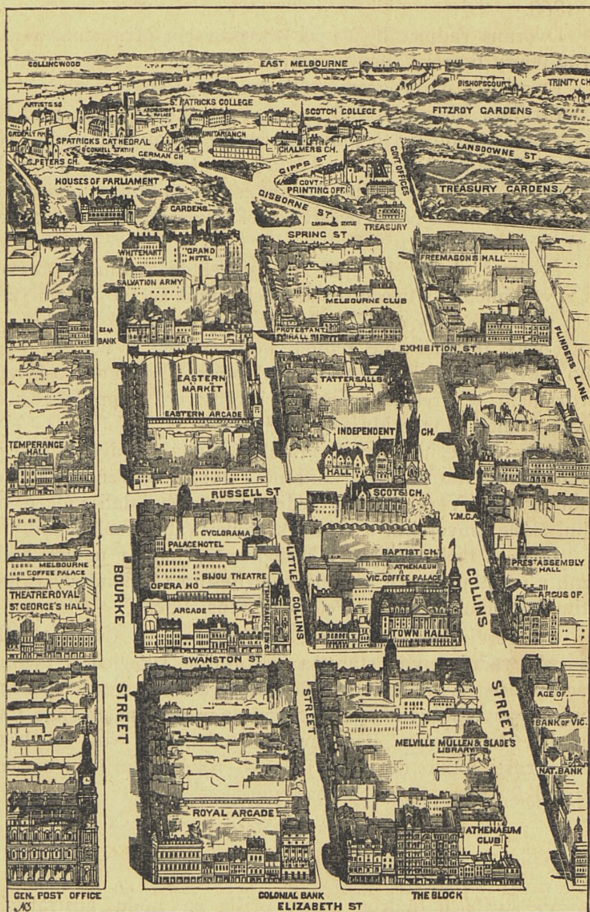
Telefonická pozvání burcovala mě zhusta i v noci z lůžka a zněla imperativně: „Očekávám vás zítra opět na jisto k obědu. Odpoledne Wagner, Čajkovský, Bach, Dvořák, Bizet, Beethoven, Thomas."

Toho dne hrálo, zpívalo a hodovalo se do rána. Umělkyně a umělci různých národů světa snášeli se svorně pod jednou střechou: Vlaši, Francouzi, Rusové, Němci, Angličané, pánové Saldi, Arens, Scharf, Marshall-Hall, dámy Slapovská, Lorrainová, Samuelsová, Jenkinsová, Hendersenová, Rogersová, Rawsonová, Pinshofová, Billingsová a j.

Brzy na to vyslechl jsem 268. hudební produkci, již pořádala jednota zvaná „Melbourne Liedertafel".

*) Viz zprávu o ní ve spise, jejž napsala proslulá zpěvačka Marchesiová (roz. Graumannová): Marchesi and Music by Mathilde Marchesi. V Londýně 1897.

**) Mezi australskými pěvkyněmi proslula v uměleckém světě zvláště Nellie Mitchelová, nazývaná podle svého rodného místa nad řekou Jarou-Jarou obyčejně jenom Melba.

Nejživější ulice v Melbourně.

Jméno hudebního spolku zní sice po německu, ale z němectví nezbylo než pouhé jméno. Počátek jednoty spadá do let 1868.

Dvorana radnice byla opět obecenstvem přeplněna, a nádherné úbory damské šustily samým hedbávem.

Poznámka na programu hlásala: jen plesový oblek.

Profesor Marshall-Hall, ujímaje se taktovky, aby řídil Bachovu mši, uvítán byl u pultu hlučněji než kdykoli jindy. Neshody v kuratoriu Melbournské konservatoře přiměly svobodomyslného Marshalla-Halla, že se ze svého místa poděkoval, a bouřlivý potlesk posluchačstva zněl jakožto protest proti jednání řečeného výboru.

Projevy toho druhu opakovaly se několik dní na to poznovu při závěrečních výstupech divadelních, jimiž žactvo operní školy mělo podati důkazy o své umělecké dospělosti.

Ovace prokazované řediteli konservatoře a učitelce operního zpěvu nebraly konce a neutuchly dříve, dokud oba oslavenci nerozloučili se vřelými řečmi s obecenstvem vyprodaného divadla, zvaného „Her Majesty's Theatre".

Sporné záležitosti prof. Marshall-Halla s universitním výborem konservatoře vedly konečně k tomu, že vznikla konservatoř druhá. Věrní přátelé ředitele bývalého dali výhost hudební škole universitní a zřídili si konservatoř soukromou.

Ještě za mého pobytu v Melbourně přinášely noviny podobiznu a životopis nově zvoleného profesora Ormondovy stolice, a tím jest nyní Franklin Peterson, Mus. Bac.

Po veřejných koncertech, pořádaných ve dvoraně Melbournské radnice, vítá starosta veleobce se svou chotí vybrané vzácné hosty v salonech své úřadovny a hostí u sebe pozvané dámy a pány chutnými zákusky a pravým mokem proslulé francouzské Champagne. Panu purkmistrovi, jejž volí si občané Melbournští toliko na dobu jednoho roku, děkuji tu za jeho pozvání k večerním hodům veřejně.

* *
*

Ve službách hudební musy přišla na půdu australského světa také naše krajanka G a b r i e l a R o u b a l o v á, a Viktorie jest druhým domovem jejím již od mnoha let. I pospíchal jsem, abych její bydliště v předměstí veleobce Melbournské vy-

hledal a pozdravení od jejího bratra jí vyřídil. Adresa zněla: Mrs. Gabriella Steffani Boema. South Yarra. Clermont Street 10. Tedy po česku: Pí. Gabriela Steffanová Češka.

Příbytek naší krajanky našel jsem brzy. Nápis na zelené brance, vedoucí malou zahrádkou do útulného domečku, usnadnil mi hledání a ptaní: Steffani Boema.

V saloně zvučel klavír a zněla arie věčně krásného veledíla Gounodova, když jsem překročil práh krajančina domu.

„Již jsem se v duchu na vás hněvala, že na mne zapomínáte. Vím dobře, že jste v Melbourně již několik dní. Ale teď jsem již smířena. Jen když jste přišel. Ani nevíte, jak jste mě potěšil. Po dlouhé době budu mluviti zase česky. Odpusťte, chybím-li někde. Musíte mi vypravovati o domově hodně dlouho a hodně často, nejenom dnes, ale zítra, pozítří, popozítří. Již tak dávno neslyšela jsem hovořiti česky. Zpívám si české písně, jen abych česky nezapomněla. A teď vypravujte o Radnicích, o Nižboru nad Berounkou, o Praze, o Čechách! Zapěji vám za to, co jen budete chtíti, abyste věděl a slyšel, že ještě zpívati umím. Božínku, ani nevěřím svým očím, že přicházíte od bratra, z drahých Čech! Pochybuji, že uvidím Čechy ještě jednou. Tedy prosím, posaďte se! Za takové návštěvy končím ráda hudební hodinu se svou žačkou a budu Vás poslouchati jako pohádku. Jen čím bych Vás mohla uctíti? Snad skleničkou piva. Dám přinésti pivo Fostrovo, jehož jméno proslavil tu český sládek Peška. Škoda, že se odtud již vystěhoval! Mluvívali jsme spolu česky a jenom česky. Ale nyní je po všem."

Mluvili jsme dlouho, a ze tváří líbezné Češky vyhlížela nelíčená radost, ušlechtilá mysl a vzácná dobrota srdce. Oči plály naší Boemě rozkoší, když připíjeli jsme vlasti na zdar.

Pěvecké umění zaválo Gabrielu Roubalovou do dalekých končin světa. Lahodný její hlas budil u mnohých pozornost již tehdy, když jako děvčátko zpívala na kůru. Rodištěm jejím jsou Radnice (* 1843) u Rokycan.

Když pak její otec opustil jako sládek své působiště a přestěhoval se do Nové Huti, upozornil Nižborský správce duchovní, vlastenecký Karel Hyna, na krásný hlas malé Gabriely a přiměl jejího otce, rovněž muže velice hudby milovného, aby se mladé pěvkyni dostalo vzdělání uměleckého.

25*

I stal se jejím učitelem Pivoda, jenž v letech šedesátých hudební školu právě založil a uznanou methodu školy italské s velikým zdarem u svých chovanců pěstoval.

Úspěchy, jichž si nadějná pěvkyně Roubalová vydobyla na jevišti Prozatímního divadla v úloze Eleonory, potom v Agatě, Normě a j., byly zároveň úspěchem školy mistrovy.

Další studia pěvecká konala Roubalová na konservatoři Milánské, kde právě působil slavný Rossi, vystoupila po dvou letech na jevištích italských, přijavši umělecké jméno „La Boema", a nastoupila potom pěveckou pouť také do Španělska a Ruska.

Roku 1870 uvítala slavenou umělkyni zase Praha, a nedlouho na to slavila „La Boema" triumfy v Manile na ostrově Luzoně, později v Batavii na ostrově Javě a na konec v Sydneyi. Když pak stala se manželkou Rafaela Steffaniho, jenž vedl výpravu italské opery do zámořských krajů indických a australských, přesídlila se r. 1881 do Melbournu. Světová výstava tam pořádaná poskytla jí příležitosti, aby ukázala přednosti svého umění ve velikolepých festivalech hudebních. Jako vřelá vlastenka zvolila si při koncertu, jímž bylo zahájeno otevření světové výstavy, několik písní českých od Pivody a zapěla na konec také „Kde domov můj".

Po tříletém pobytu v Melbourně vydala se Roubalová opět na uměleckou cestu, plavila se do Ameriky, vystoupila za velikého úspěchu v New Yorku, navštívila rodný kraj a objevila se za nadšeného jásotu na jevišti Národního divadla v „Afričance" a „Maškarním plesu".

Z Prahy vedla naši krajanku cesta do Italie, aby spatřila také rodné kraje svého manžela, a brzy potom odplavila se zase do Melbournu, účinkujíc rok co rok v koncertech a oratoriích.

Počátkem roku 1901 povolána byla Roubalová na universitní konservatoř Melbournskou a svěřen jí hlavní úkol operní školy. V prospektu, jejž konservatoř vydává, čteme opětně její přijaté jméno umělecké Madame Gabriella Boema.

* *
*

Melbourne hostí všeho všudy jen několik Čechů. Naši krajané ve Viktorii usedlí ani o sobě nevědí, a dle mých zkušeností ani sebe navzájem nevyhledávají. Čelnějšího místa, jako zaujímal někdejší sládek Peška v Melbourně, teď nikdo z českých řemeslníků nezastává.

Výborné pivo, jež vařil český sládek Fostrovi, majiteli tamějšího pivovaru, podrželo svou chvalnou pověst doposud, ale ta jde na vrub samého držitele závodu. Peškovo pivo, vařené po českém způsobu, nabylo po celém hlavním městě nejlepší pověsti velmi záhy a opanovalo trh. Nicméně jsou i domácí piva australská poměrně drahá, a vysoké ceny jejich dovolují, že se přiváží mnoho druhů piv do daleké Australie také z Německa.

Jako v ostatních státech australských tak i ve Viktorii rozhoduje o ceně výrobků dělnictvo, jsouc důležitějším činitelem nežli sám mistr a majitel závodu.

Vysoká mzda, stanovená australským dělnictvem a potvrzená sbory zákonodárnými, jest lákadlem pro mnohého Evropana.

Zprávy, jež jsem uveřejnil v této knize již v kapitolách dřívějších, svedly i mnohého českého čtenáře, že zatoužil po blahobytu australském a již již strojil se na cestu k protinožcům.

Jiní jednali rozvážněji a vyptávali se na bližší podrobnosti australských živností. Jeden z nich viděl již ve své příští australské domovině eldorado svých snů a slibné pole své pivovarské dovednosti.

Pokládám za svou povinnost upozorniti zde na ukvapené jednání těch, kteří nepřipraveni chtěli by jíti za štěstím do Australie, založiti si tam blaženější budoucnost a vydobýti si spokojenější postavení společenské. Uvádím zde vlastní slova českého vystěhovalce, již dávno v Australii usazeného:

„Zamýšlete vystěhovati se do Australie a věnovati se s celou duší pivovarství. Krok Váš jest na pohled velmi snadný, a opora malého kapitálu, jímž vládnete, zajisté vydatná pro vystěhovalce. Ale rozvažte vše dobře, nežli se k činu odhodláte. Mohlo by se státi, že byste se notně zklamal a že byste neděkoval ani mně, ani spisovateli díla ‚K protinožcům‘. Rozvažte, že opouštěje vlast, opouštíte zároveň všecky přátele, ubíráte se do nového podnebí, vstupujete do nového života společenského, přijímáte cizí mrav, slyšíte cizí řeč, Vám snad zcela neznámou,

a uvykáte jinému myšlení a konání. U nás v Australii jest v pravdě obrácený svět. I zde zastanete samé Evropany, ale život jejich není dosavadnímu životu Vašemu ani za mák podoben. Jedním krokem musíte se státi mužem australským a musíte oceňovati dělníka ne podle míry evropské, ale podle míry zdejší, stanovené samým zákonem. A zákon o práci nediktují zde mistři a továrníci, ale dělnické ligy. Dobrý sládek má tu sice dobré vyhlídky, ale také pivovarství spočívá zde na jiných základech obchodní manipulace.“

Pan Habersberger může býti se svým osudem na australské půdě zcela spokojen. Před tím lopotil se ve své vlasti od rána do noci, otevíral krám časně z rána, zavíral obchod svého chlebodárce v pozdní hodině noční a čekal a čekal, kdyby snad ještě někdo přišel za dva krejcary pro cukroví. Za všecko své namáhání bral týdně mzdu, podobnou spíše almužně. Nyní jako mladík dvacítipětiletý zaměstnán jest v melbournském závodě od devíti hodin z rána do páté hodiny odpolední a má kromě celého zaopatření ještě několik tisíc korun roční mzdy. Po páté hodině vyjíždí si po australském zvyku se svým koníkem a kočárkem na procházku. Na svá krušná léta, prožitá v samé lopotě a v samém nedostatku, vzpomíná s bolestí. Obraz chudoby, jaký se mu jevil v celém okolí jeho domova, má ještě jasně před očima, a proto prý neopustí Australii již nikdy.

Své štěstí zkoušel kdysi ve státě Viktorijském také J. Szalatnay a ujímal se horlivě pěstění cukrové řepy v okolí Saleském, východně od Melbournu. Výmluvnými slovy přesvědčoval každého o výhodách mnohoslibného podniku, zakládaného poprvé na půdě australské, uváděl za doklad výnosné cukrovary české a získal pro svůj záměr mnoho podílníků. Ale vysoké mzdy dělníků australských překazily všecky nerozvážné plány, a nový podnik vzal za své v krátkém čase. Zklamaní podílníci nezapomenou prý na zakladatele australského řepařství do své nejdelší smrti.

* * *
*

Z finanční pohromy, jaká dostavila se po závratných spekulacích v letech 1893, hlavní město již se sice zotavilo, ale majitelé mnohých padlých firem nevzpamatovali se ze své rány doposud a živoří někde jako vystěhovalci. Pád sedmi velikých

bank přivodil zkázu přečetných spekulantů, kteří chtějíce koupí pozemků přes noc zbohatnouti, přišli také pojednou na mizinu.

Ještě do dneška stojí v samém City nejeden dřevěný domek budce podobný, jinde pak ještě prázdné místo stavební jako výstražné znamení Melbournského poprasku.

Ale pohled na vířivý život, jaký vládne v ulicích, zatlačuje v cizinci každou vzpomínku na neblahou minulost, a v očích jeho jeví se Melbourne jako nejpřednější emporium celé australské pevniny. Ze třinácti chatrčí, jež se při tamější řece Jaře-Jaře r. 1836 rozkládaly, vyrostlo po způsobu americkém veleměsto s půlmilionem obyvatelů. V každém záhybu hlavního města viděl jsem spíše ráz života severoamerického nežli anglického. Architektura velikolepých budov ke mrakům se pnoucích, imposantní paláce bank, pojišťoven, klubů, hotelů, museí, knihoven, vše vybavovalo ve mně vzpomínky na zázračné divy světa Kolumbova. Prospekt dlouhé třídy Bourkeovy uzavírá monumentální stavba parlamentu, po levici vypíná se do vysoka věž mohutného paláce poštovního, v sousední ulici Collinsově seřadily se blízko radnice přední domy obchodní a umělecké, a vyrostly podivuhodné hotely, známé v Australii jakožto Coffee Palaces, t. j. doslovně kávové paláce, hostince rázu temperenclářského, v nichž lze najímati také toliko pokoje beze stravy. Grand hotel je z kávových paláců melbournských asi největší, ale hotel Menziesův pro znamenitou kuchyni nejproslulejší.

Některé paláce vybudovali stavitelé z leštěných kvádrů žulových, proniklých tu onde zrnky ryzího zlata, jiné budovy postavili z modravého čediče, ale většinu staveb provedli z cihel nebo ze železa, dříví a zinkového plechu.

Domy předměstské jsou zhusta jenom stavení rodinná a vroubená často sadem a květnicemi. Nejedna ulice představuje dvojitou řadu letohrádků, zahrad a parků.

Předměstské části Melbournu slovou: Carlton, Fitzroy, Collingwood, Richmond, Kew, Hawthorn, South Melbourne, Port Melbourne, South Yarra, Prahan, Toorak, Windsor, St. Kilda.

Do některého předměstí počítá se od hlavní pošty až 5 km.

Křivolaká řeka Jara-Jara (angl. Yarra) dělí metropoli na dvě nerovné části, na severní a jižní.

Mořské lázně u Melbournu.

Umělým vyhloubením stala se řeka Jara přístupnou i zámořským korábům, a parolodi mohou přijížděti až do samého města. Jenom parníky o ponoru více než 4 metry musí kotviti v mořském zálivu, zvaném Hobson's Bay.

Pobřeží této zátoky oživeno jest za letních měsíců tisíci výletníky. Železnice, kabelová tram a omnibusy svážejí v odpoledních hodinách davy městského lidu do četných mořských lázní, založených buď jen pro dámy nebo pro obě pohlaví.

V odpoledních hodinách plní se lidem také veřejné sady, a těch má Melbourne několik: Studley, Richmond, Albert, Fawkner, Princes, Royal park a j.

Sad botanický překonává svou malebnou polohou všecky ostatní. Uprostřed nádherné té zahrady vypíná se palác guvernérův. Jak hrdá to stavba naproti domečku, v němž přebýval první správce zemský. Podoba prvního toho sídla guvernérova zachovala se doposud a zobrazena jest na stránce 373.

Jsou ještě pamětníci, kteří mají celou minulost metropole Melbournské v živé mysli. Viděli, když místo paláců stály při

V botanické zahradě v Melbournské.

řece Jaře-Jaře jenom stany, a když místo Evropanů drželi kraj jenom nazí domorodci.

Britská loď „Nelson" r. 1802 jen o tamější záliv mořský zavadila. Také od kolonisace kraje skrze vyhnance v letech 1826 bylo brzy upuštěno. Teprve prostý přistěhovalec jménem John Batman z Tasmanie učinil r. 1835 lepší počátek k osídlení kraje při Jaře-Jaře a dělí se o zásluhy s jakýmsi Fawknerem, jenž téhož roku a těchže břehů se doplavil a při řece stany postavil. Čítala pak celá osada všeho všudy 14 kolonistů. Ale noví přistěhovalci přicházeli každý měsíc, a nežli minulo několik neděl, vycházel v nové obci již časopis, a od r. 1836 zove se obec již Melbournem.

* *
*

O málo let později, když Melbourne měl obyvatelů již na tisíce, přišel do hlavního města Viktorie přírodozpytec Ferdinand Müller a vykouzlil na pahorcích při řece Jaře-Jaře

botanickou zahradu proslulého jména. Jeho vědomosti přírodovědecké dopomohly mu již jako mladému lékárníku k pěknému postavení v Australii Jižní, a výzkumné cesty po pevnině vykonané vynesly mu brzy místo státního botanika v kolonii Viktorijské a později ještě čestnější místo ředitele botanické zahrady Melbournské.

Nové a před tím jen málo povědomé nebo ještě zcela neznámé formy australských rostlin naskytaly se bystrému přírodozpytci Müllerovi na jeho cestách v Australských Alpách téměř denně, a zásoby sušených bylin, posílaných do jeho pracovny ze všech koutů australských zemí, rozhojňovaly vědomosti učeného badatele tou měrou, že mohl za svého pobytu v Australii určiti a pojmenovati více než 2000 druhů rostlin. Z někdejšího kandidáta farmacie, jenž z příčin zdravotních opustil své rodné místo v Roztokách a potomní domov v Kielu, doufaje ve vyléčení v teplejším podnebí australském, stal se v krátké době nejlepší znalec tamější flory.

Leč Müller nepřestával jen na tom, aby rostliny určoval a vědeckými názvy opatřoval, ale věnoval také všecku pozornost k aklimataci rostlin australských v jiných zemích. Jemu přísluší zásluha, že blahovičníky zdomácněly tak záhy v močálovitých krajinách Středozemního moře a učinily malarickou půdu zdravější.

Botanická zahrada Melbournská upomíná ještě každým krokem na svého zakladatele. Mnohá místa její zdají se býti kusem tropické země jako s nebe tam spadlé, neboť celá její skupina vegetační jest jenom samá palma a liána horkých pásem. Müller kázal přenésti do botanického sadu, jeho péči svěřenému, representanty říše Flořiny i z Australie nejteplejší, a pokus jeho zdařil se tak, že květena tropického Queenslandu prospívá na nejzazším jihu australském i pod širým nebem co nejlépe.

Na jednom místě vykouzlila fantasie přírodozpytcova skutečný prales australský: Poutník vstupuje do tajemné hustiny úzkou stezkou, překročuje pahýly a kameny padlých velikánů lesních, tápá ve stínu košatých palem, zachycuje se obrovských balvanů, omšených zeleným hávem drobného bylinstva, slyší hrčeti praménky, vidí skály ovinuté liánami, spatřuje nad hlavou pestrobarevné květy orchidejové, podobné motýlům, čmelákům a pavoukům, a pohledem na vysoké a mohutné kmeny kapra-

ďové, vyzdobené na svém vrcholku korunou smaragdových vějířů a poseté doleji draperiemi listů již opadávajících, připomíná si těch dávných dob geologických, kdy snad i v naší vlasti kypěly životem pralesy kapradinové, ukládaly svá těla do kůry zemské a tvořily z mumií svých bytostí vrstvy kamenouhelné.

Jinde seskupil ředitel botanického sadu rázovitou vegetaci Nového Zélandu, Nového Jižního Walesu, ostrova Norfolckého a jiných okrsků geografických.

Příznivé podnebí Viktorie dovoluje, že je i rostlinstvo krajů horkých snáší v botanické zahradě Melbournské uspokojivě. Ba vysoké teploty, jaké se tam zhusta dostavují, překonávají i maximalní temperatury krajů rovníkových, vykazujíce za palčivého léta mnohdy až 42° C ve stínu. Pod bod mrazu rtuť tam neklesává.

Po Müllerovi ujal se řízení botanické zahrady W. R. Guilfoyle. *)

B o t a n i c k é m u s e u m se zahradou souvisící jakož i N á r o d n í h e r b á ř spravuje milý pan J. Luehmann.

* *
*

V blízkosti Müllerově pracoval svého času také J i ř í N e u m a y e r, nyní proslulý zeměvědec. Také on opustil záhy Německo a vystudovav na vysokých školách mnichovských přírodní vědy a matematiku, potom plavectví na nautické škole v Hamburku, oddal se službě námořské a konal mnohé plavby ve vodách australských a jihoamerických. V Melbourně usadil se Neumayer jakožto ředitel geofysikální observatoře a spravoval ji od r. 1857 do 1864. Svým pozorováním a cestami po australském nitrozemí, jakož potomními výpravami do polárních krajů, nabyl Neumayer brzy důvěry u vědeckých pracovníků a ujal se ředitelství námořské stanice v Hamburku, učiniv z ústavu toho věhlasný institut, řešící směrodatné cíle meteorologické, hydrografické, nautické a magnetické.

Ký div, že němečtí kolonisté australští honosí se rádi zásluhami velikých svých rodáků, jako jsou Müller a Neumayer.

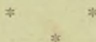
* *
*

*) Soupis rostlin pěstovaných v Melbournské zahradě botanické vydal řed. Guilfoyle r. 1883: Catalogue of the Plants under Cultivation in the Melbourne Botanic Gardens. V Melbourně.

Návštěva státního hmyzoznalce pana Karla Frenche, do jehož rukou dostává se z Viktorie všecka šestinohá drobotina hospodářství škodlivá k posouzení, rozšířila můj skrovný obzor po australské entomologii velice. Pan French náleží k těm dávným a řídkým sběratelům, kteří již v prvých dobách obraceli všecku pozornost k podivuhodným formám australských brouků a motýlů, zakládajíce cenné sbírky a seznamujíce entomology evropské novými rody a druhy. Tehdy jen prý se australské pralesy skvostným hmyzem hemžily, a horlivý sběratel vracel se vždycky z vycházky s bohatou kořistí entomologickou. Nyní ty zlaté časy již v okolí Melbournu přestaly. S požáry lesními vzala za své také celá říše hmyzí, a australské formy dochovaly se jen tam, kam kultura lidská ještě nepronikla. Z té příčiny některé druhy australských brouků již se na trhu přírodovědeckém ani neobjevují, nebo dostávají se do Evropy velmi zřídka.

Tím větší bylo moje potěšení, mohl-li jsem si ze zásob soukromých sbírek Frenchových vypíchati zástupce australského hmyzu nejpřednější a nejvzácnější a odeslati je spolehlivou poštou našich protinožců do vlasti. Rodiny zlatohlávků, roháčů, krasců a tesaříků budily svým tvarem i koloritem veliký zájem entomologů již v dobách dřívějších a těší se jejich sběratelské lásce doposud.

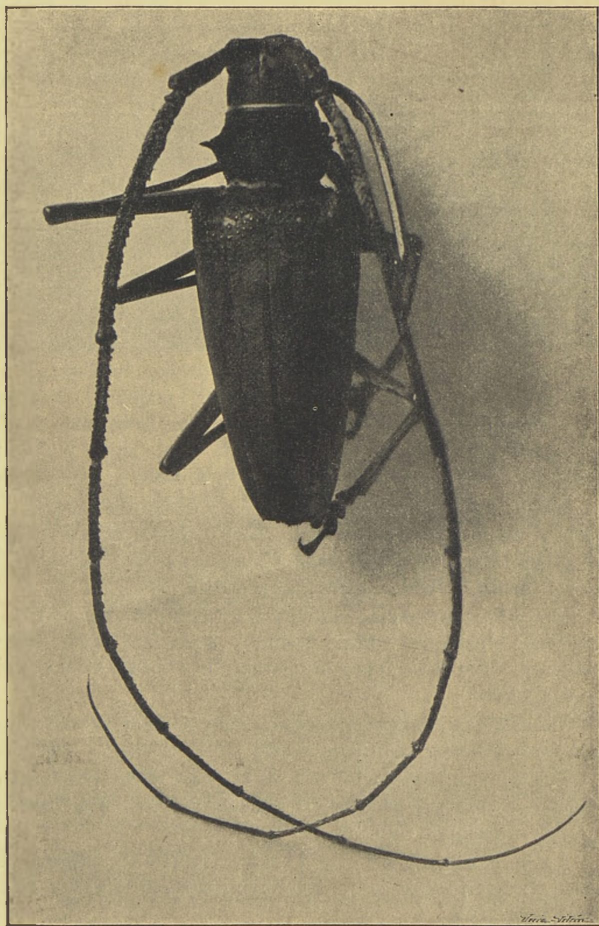
Některé rody australských tesaříků vyrovnávají se velikosti i největším jmenovcům, rozšířeným v oblasti indické. Takovým jest na příklad Batocera Browni, zobrazený na stránce 397.

Všecky zvláštnosti australské přírody sneseny a vystaveny jsou v Národním museu, jehož přírodovědecké oddělení řídí od krátké doby universitní profesor Baldwin Spencer. Na lepší uspořádání přírodnin došlo snad již přístavbou, tehdy právě počatou.

Prof. Spencer provedl mě také svými pracovnami universitními a vybíral podle mého přání nejzajímavější zoologické preparáty z musejních zásob jakožto dar pro České museum.

Největší péči věnuje prof. Spencer oddělení národopisnému a snáší do něho zvláště vše, co týká se vymírajících domorodců australských.

Australský tesařík Batocera Browni.
Přir. vel.

Za mé návštěvy koncem r. 1900 nastoupil Spencer právě novou výpravu do střední Australie, aby z ethnografie četných kmenů zachránil ještě ty památky národopisné, jež kulturou bělochovou zmizejí co nejdříve s povrchu australské pevniny. Fonograf a kinematograf nebyly na nové expedici Spencerově nástroji posledními a vykonaly pro dějiny vymírajícího plemene znamenité služby.

Ve sbírkách mineralogických věnováno jest čelné místo obrovskému meteoritu, jenž spadl v Langwarrinu ve Viktorii. Železný ten povětroň váží asi 8 metrických centů. Ale třikrát větší balvan meteorického železa musil spokojiti se místem na zemi.

Mezi kamením eruptivním zajímají každého mineraloga bomby z černého obsidiánu, nalézané nejenom v Australii, ale také v blízké Tasmanii. Domorodci australští znají obsidiánové pumy od nepaměti a užívají jich jako dětské hračky. Tvar jejich jest kulatý, kulovitý neb i piškotu podobný. Některé bomby mají velikost oříšku lískového, jiné jsou jako ořech vlaský nebo slepičí vejce. Uvnitř bývají zhusta duty, a dutina vypadá pak jako uměle vybroušena a vyleštěna.

Jako pronášejí se rozličné domněnky o původu našich zelených vltavínů (moldavitu), tak soudí i mnozí mineralogové o obsidiánových pumách australských a prohlašují je za sklovité aerolity, spadlé k zemi s nebeského prostoru.

Aby příbuznost těchto sklovitých minerálů mohla býti lépe posouzena, vložen jest mezi obsidiány australské také český moldavit z Vltavského Týna s nápisem: Bottlestone, t. j. lahvový kámen.

Ale rýhování, jakým vyznamenává se vltavín na svém povrchu, australskému obsidiánu schází.

V Národním museu má své místo také obrazárna, umění sochařské a průmysl umělecký, v blízkosti pak jest bohatá knihovna s veřejnou čítárnou.

V sále zvaném The La Trobe Gallery zajímal mě nejvíce obraz Brožíkův s francouzským nápisem La défenestration 1618.

Obrovský palác někdejší světové výstavy Melbournské, pořádané r. 1888, přeměněn jest z veliké části ve skvělé akvarium, při němž umělá skaliska jsou napodobena korou dubu

Veřejná knihovna a čítárna v Melbourně.

korkového. Jiných prostorů výstavních bylo užito pro sbírky hornické, technologické, lesnické a j.

Mohutná síň koncertní, v níž zněla také jednou naše česká píseň „Kde domov můj", byla vyhlédnuta po federačním zřízení Australského soustátí za místo, v němž se měl sejíti poprvé společný parlament nově utvořené říše.

V odlehlé části města Melbournu založena jest zoologická zahrada. Rozlehlý park, sady a hřiště ji obklopují.

Vstupujeme-li do sadu, zvaného Royal Park, nemůžeme minouti cestou do obory obelisk a památné místo, kde v měsíci srpnu 1860 shromáždila se polovice obyvatelstva, aby rozloučila se s účastníky výpravy, vedené Burkem a Willsem do neznámých krajů nitrozemí australského. Lid byl nadšením jako u vytržení, a nebylo pamětníků tak jásavé chvíle. Davy zvědavců hrnuly se na travnaté prostranství od východu slunce, a každý pokládal se za šťastna, mohl-li stisknouti ruku odvážnému vůdci výzkumné expedice. Nikdo netušil, že vůdce výpravy již se nikdy nevrátí.

Tajemné nitro australské pevniny vábilo k sobě odvážlivce silou neodolatelnou.

Čím větší byly překážky, jež znesnadňovaly cestu do odlehlých krajů australské pevniny, tím více hlásilo se mužů, kteří chtěli podstoupiti krutý zápas s přírodou a odhaliti roušku, za níž skrývalo se tolik záhad zeměpisných.

Zemské vlády australských osad podporovaly snahy odvážných cestovatelů velmi rády, a bohatí soukromníci přispívali k zamýšlenému předsevzetí vydatnými podporami.

Výzkumné výpravy vysílal jednou Nový Jižní Wales, po druhé činila tak Viktorie, jindy Australie Jižní nebo Západní. Každá osada chtěla předstihnouti druhou, a skoro každé šlo jen o to, aby se zjistilo, oplývají-li neznámé končiny úrodnými pastvisky a výnosnými lány.

Před čtyřiciti lety vynaložila k tomu účelu nejvíce peněz nejmenší kolonie Viktorijská a předstihla sbírkami všecky jiné osady, jakkoli z nového výzkumu nekynul jí veliký zisk hmotný.

Že došlo na velikolepou tu výpravu, o to přičinil se zámožný osadník Ambrož Kyte. Bez podnětu tohoto velmože byla by se expedice sotva provedla.

Osadník Kyte prohlásil roku 1859, že by věnoval na výzkum australského vnitřku 1000 liber šterlinků, kdyby se ještě sešla soukromými sbírkami suma dvakráte tak veliká.

Sotva se úmysl Kytův rozhlásil po zemi, scházely se příspěvky, a téhož roku bylo 3000 liber šterlinků pohromadě.

Potom přišla na pomoc ještě zemská vláda a povolila 2000 liber šterlinků, aby se za ně koupili velbloudi v Indii. Bylo to poprvé, že se mělo užiti k výpravě těchto zvířat za soumary. Očekávalo se s jistotou, že tito snesou mnohem lépe podnebí a přírodu australskou, nežli koně a mezkové.

Kromě této sumy povolili zástupcové země ještě 6000 liber šterlinků, kdyby jich bylo výpravě třeba.

Tolik peněz nevěnovalo se té doby na žádnou expedici do Australie. Za sumu, jež činila dle našich peněz přes půltřetího sta tisíc korun, mohl se již provésti znamenitý kus zeměvědné práce.

Když byl kapitál potřebný k výpravě zajištěn, bylo uvažováno o osobě, jež by měla expedici říditi a jí veleti.

Volba padla na muže, jehož jméno R o b e r t B u r k e.

Burke a Wills vydávají se z Melbournu na cestu do střední Australie.

Burke byl rodilý v Irsku, studoval ve vojenské akademii anglické, sloužil krátkou dobu jako vojín v armádě belgické a později jako rytmistr také ve vojště rakouském.

Za bouřlivého roku 1848 opustil Burke naši říši a odešel zase do Irska, obdržev tam velitelství policejní stráže.

Z Irska odplul Burke do Melbournu v Australii a řídil policejní sbor, jenž měl v zlatonosných polích mnoho na práci.

Činnost Burkova chválila se za jeho úřadování obecně, a poněvadž měl za svého působení v kolonii Viktorijské příležitost poznati i život v krajinách odlehlejších, soudili někteří, že jest Burke k vedení výpravy nejzpůsobilejší.

Ale jiní soudili o schopnostech Burkových jinak. Vytýkalo se mu, že ještě nikdy nezabýval se výzkumy zeměvědnými, že jest v Australii teprv nedávno, že nemá o křováckém způsobu života žádných zkušeností, že nepoznal ještě nikdy pustých krajů nitrozemských a nebude si věděti rady, až přijde do bezvodných pouští. Zkrátka, že se za velitele vědecké výpravy nehodí.

Leč Burke byl již za vůdce zvolen a chystal se se svými společníky na pochod.

Malá neshoda vznikla, když mělo býti rozhodnuto, odkud má výprava vyjíti.

Jedni chtěli, aby východiskem výpravy bylo nejsevernější město Australie Jižní, druzí si přáli, aby expedice nastoupila dalekou pouť z Melbournu, a při tom také zůstalo.

Složení výpravy bylo jiné nežli jindy. Tentokráte užilo se 25 velbloudů a rovněž tolik koní.

V průvodu Burkově bylo na třicet soudruhů.

Za druhého velitele ustanovil Burke Landellsa, jenž přivezl z Indie velbloudy, třetím velitelem byl mladý hvězdář Wills z Melbournu, místo rostlinozpytce zastával dr. Beckler a místo lékaře a přírodozpytce bylo svěřeno doktoru Beckrovi.

Dne 20. srpna r. 1860 bylo celé hlavní město vzhůru již od božího rána. Každý spěchal, aby viděl, jak Burkova expedice nastupuje výzkumnou cestu na australský sever.

Ještě před východem slunce nakládaly se na velbloudy zásoby potravin o váze asi dvou set metrických centů, sedlali se koně, přijímaly se poslední návštěvy, a vše hotovilo se k odjezdu.

Lidé sbíhali se ze všech ulic a nemohli-li již všem účastníkům stisknouti ruce, mávali aspoň šátky a klobouky, provolávali výpravě slávu a křičeli do ochraptění s bohem a na shledanou.

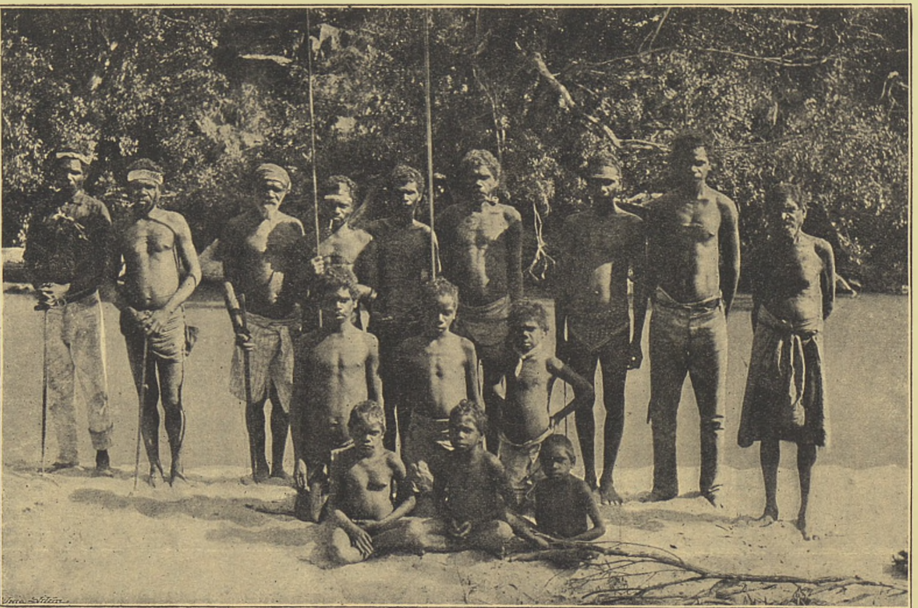
Bylo vypočítáno, že zásoby potravin stačí výpravě až na půldruhého roku.

Výprava brala se nejprve k řece Murrayi, potom k řece Darlingu.

Ale již na těchto pochodech ukázalo se, že výprava tak složitá postupuje mnohem obtížněji, nežli by cestovala družina menší, nad to pak poznali účastníci expedice v Burkovi muže, jenž neuměl si získati náklonnosti svých soudruhů. Proto došlo ke sporům hned na počátku.

Když přitáhla výprava do jezerní krajiny ležící při řece Darlingu, kázal Burke, aby tam několik osob z jeho družiny zůstalo s desíti velbloudy a se třemi koňmi a zřídily tak pomocnou stanici v osadě zvané Menindie. Zásobárny té mělo se užiti, kdyby nouze tísnila výpravu na dalších pochodech.

Kraj, kudy ztenčená výprava táhla, byl písčitý a suchý, ale častější deště usnadňovaly pochod.

Skupina australských domorodců

Větší obtíže se dostavily, když přišla expedice do kraje, jenž byl samá pustá skála.

Burke uznal za dobré zůstaviti tam opět četu své družiny, zřídil zásobárnu druhou a vydal se dne 16. prosince k severu toliko se třemi společníky. Byli to Wills, King a Gray. Na tento pochod vzal Burke s sebou 6 velbloudů a 4 koně, potom tolik potravin, že mohl jimi vystačiti po tři měsíce.

Cesta neznámým krajem ucházela. Burke zastal všudy vodu a dobrou pastvu pro svá zvířata. Také mohl loviti zvěř. Zvláště hojně objevovali se v krajině holubi a ve vodách kachny. Vysoké stavby termitů věštily, že karavana prochází již horkými krajinami a že se blíží k severnímu pobřeží.

Dne 12. ledna táhl Burke trnitým houštím a překonával překážky po několik dní s velikým namáháním. Divoké ptactvo znenáhla se ztrácelo, a jen málo kde krákorala nějaká vrána. Účastníci výpravy žili té doby ze svých vlastních zásob; čerstvé zvěřiny nemohli si již zaopatřovati.

Dne 10. února 1861 přišel Burke do kraje, jehož půda byla deštěm tak prosáklá, že se v ní zvířata stále zabořovala a nemohla ku předu.

K radě Burkově zůstali King a Gray na místě i s velbloudy a s koňmi a náčelník výpravy táhl k severu pěšky ve společnosti Willsově.

I podařilo se pak oběma cestovatelům, že se dostali, leč s vynaložením všech sil svých, do nízkého kraje, jehož nánosy prozrazovaly, že vlny mořské dosahují občas až těch míst, k nimž Burke právě přišel.

Bylo patrno, že moře samo jest již nedaleko, ač ho oči Burkovy a Willsovy nespatřily.

Dle zápisků Willsových byla to krajina při výtoku Flindersovy řeky v zátoce Karpentarské.

Burke a Wills prahli již po cíli své výpravy a rádi byli by dorazili až k samému moři, ale potravin měli již tak málo, že byli přinuceni nastoupiti zpáteční cestu k místu, kde tábořili King a Gray.

Když dne 14. února přišel Burke s Willsem do ležení svých soudruhů a prohlížel zásoby, napočítal asi 40 kilogramů mouky, 20 kg masa, 6 kg sucharů a trochu rýže a cukru.

To bylo ovšem velmi málo, neboť k nejbližší zásobárně ve Willsu bylo aspoň dva měsíce cesty. Na štěstí byli všickni

čtyři cestovatelé ještě zdrávi a počítali, že v nejhorším případě vypomůže jim maso koňské a velbloudí.

Nejslabší ze všech čtyř byl té doby Gray, a když se vydala výprava na zpáteční cestu do Willsu, ochuravěl těžce nejenom Gray, ale také Burke.

Expedice mohla tedy postupovati pořád volněji a volněji, a účastníci její jedli den ode dne méně, jen aby se udrželi na živě.

Pochod se valně protáhl, a za oběť padl již velbloud první a druhý. Třetí ubožák byl již tak vysílen, že nemohl z místa a byl zanechán v pustině.

Karavaně zbývali již jenom dva velbloudi a jeden kůň. Zavazadla, jež se zdála méně potřebna, byla kus po kuse odhazována, a výprava zbavila se tak nerada i teplého oděvu.

Hlad a nouze přiměly Burka, aby dal zabiti posledního koně, jehož maso prodloužilo výpravě život zase o několik dní.

Ale nedostatečnou výživou a strastí plnou poutí ubývalo všem čtyřem mužům sil vůčihledě.

Nejvíce trpěl Gray. Na smrt zmořen nemohl již ani mluviti, a hlad a nemoc učinily z jeho těla živého kostlivce.

Dne 16. dubna Gray omdlel slabostí a zůstal ležeti při bažině. Burke se rozhodl, že zůstane se svou družinou den na místě, aby se mohli všichni zotaviti. Že se Gray již nepozdraví, bylo zřejmo. Smrt jeho očekával Burke každou chvíli.

Co Burke očekával, stalo se. Když se novým jitrem účastníci výpravy probudili, byl Gray již mrtev a ve chvíli na to pochován.

Když byl Gray pohřben, měla se výprava k odchodu. Ale jakkoli cestovatelé odpočívali toliko jeden den, přece stala se jim chvíle, po kterou prodlévali v pustině, osudnou, a jejich blízká smrt byla tím okamžikem zpečetěna. Poslyšme!

Dne 20. dubna ubíral se Burke s posledními dvěma přáteli zase pustým krajem a vzal s sebou toliko zbraně a trochu masa.

Stav velbloudů nebyl utěšený, a proto cestovala výprava velmi pomalu. Nicméně trval pochod celou noc.

Cestovatelé věděli, že každá chvíle drahá, a proto kráčeli do únavy.

Dne 21. dubna přibyl Burke po velikém namáhání do stanice Willsovy, kde ho měla četa mužů očekávati.

Burke se již velmi těšil, že se zase shledá se svými přáteli a že se bude moci u nich zotaviti s oběma vyhladovělými průvodci.

Slunce zapadlo za hory, když se Burke blížil k umluvenému tábořišti.

Zbědovaní poutníci dívali se na všecky strany, ale po přátelích nebylo nikde ani památky.

Téhož dne ráno opustila pomocná četa tábořiště Willsovo. Čekala tam dlouho, po úplné čtyry měsíce, až se první náčelník výpravy navrátí. Ale Burke nepřicházel, a proto vydala se pomocná četa na zpáteční cestu k domovu s velbloudy, koňmi a se všemi zásobami.

Zoufale dívali se opuštění cestovatelé na sebe, ani slova nepromlouvajíce.

V tom spatřil jeden z nich na stromě nápis v kůře vyřezaný: „Dig!“, t. j. kopej.

Znavení cestovatelé dali se do kopání a vykopali bednu s potravinami a psaním.

Z listu toho dověděl se Burke, že dne 21. dubna o 10. hodině ranní opustila pomocná četa tábořiště a že se vrací domů.

Z dalšího obsahu vycházelo na jevo, že se pomocné četě dobře dařilo a že jsou všichni zdrávi.

Ale v pravdě nebylo zdraví jejich nejlepší, a proto vracela se četa pustým krajem jenom zvolna.

Kdyby bylo v psaní stálo, že účastníci pomocné čety churavějí a slábnou, byl by mohl vynaložiti Burke všech svých sil a byl by dohonil četu za zrychleného pochodu.

Když přišel Burke do Willsova tábořiště, byla pomocná četa asi deset hodin na cestě, ale nurazila — jak se později potvrdilo — více, nežli dvě hodiny cesty a byla tedy vzdálena od tlupy Burkovy toliko sedm kilometrů.

Obsah dopisu přiměl Burka, že s dalším pochodem nespěchal. Učinil tak z té příčiny, že byli on i jeho dva soudruzi, jakož i poslední dva velbloudi velmi vysíleni. Noční chlady ubližovaly jim velice. Místo oděvu visely na nich již jen pouhé cáry.

Hned na nejbližším pochodu stihlo cestovatele veliké neštěstí. Jeden velbloud zapadl do močálu a nemohl z něho vyváznouti, ač mu všichni pomáhali celé dva dny.

Po marné té práci odhodlal se Burke, že tonoucí zvíře zastřelí a maso z něho získané na slunci usuší.

A zubožená výprava táhla zase dále a bloudila širým krajem, jenž se stával pořád neschůdnější.

Za několik dní trampotné cesty ocitla se výprava v kraji zcela vyprahlém a nemohla pro hloží a trní s velbloudem ku předu.

Burke viděl se nucena postupovati bez velblouda, daroval mu dne 7. máje úplnou svobodu a ponechal ho jeho osudu.

Od té chvíle prodíral se Burke houštím toliko v průvodu svých dvou soudruhů, Kinga a Willse. Všichni žili z potravin, jež si sami nesli.

Ale potraviny docházely, a Burke viděl, že nezbývá, než aby žil s ostatními tak, jako divoši v pustinách, a pátral po výživných rostlinách, jak to činí australští domorodci

Život ubožáků na krátko se prodloužil, když se setkali s černochy, kteří jim nabídli skrovného pohostinství, předloživše otrhaným bělochům škrobnatou moučku, utřenou z plodu jisté kapradiny, již dříve připomenuté m a r s i l i e. Viz její obrázek na stránce 140.!

Z marsiliové moučky napekli si choří pocestní placek a nemohli se jich ani dost najísti.

Když divoši zmizeli, byli cestovatelé zase sami a pátrali po plodech nardových.

Za takového pátrání našli hladoví cestovatelé velblouda, jejž zanechali před krátkým časem v pustině. Ale velbloud byl již mrtev. Nicméně mohlo se maso ze zdechliny ještě požívati.

A zase táhli vysílení cestovatelé dále, až přišli do ležení divochů, kteří je opět laskavě přijali a pohostili páchnoucími rybami.

Tentokráte byli Burke, Wills a King již tak zmořeni, že zapisovali do denníku již málo co a zřídka kdy.

Dne 20. června dařilo se nešťastným soudruhům velmi zle, a přece bylo jim spoléhati jen na sebe, neboť divoši odtáhli již z kraje jinam.

O jak rád byl by Burke žil s divochy a toulal se s nimi po lesních hustinách! Ve své tísni toužil jen po domorodcích a jal se pátrati po jejich stopě. Tušil, že musí bez nich zahynouti on i jeho společníci.

Řečeného dne bylo Willsovi již tak zle, že nemohl nardové plody ani kousati a polykati. Zamítal každou potravu. Marně nabízel mu Burke sousto masa z vrány právě zastřelené.

Jednoho dne měl Wills již duši na jazyku a nemohl se z místa ani hnouti.

Burke a King toužili jen po divoších, od nichž čekali jedinou spásu. Proto oznámili Willsovi, že by se oba rozešli po kraji, aby jich vyhledali, dá-li on jen k tomu své svolení.

Wills přikývl hlavou.

Burke a King snášeli z houští plody nardové po celý den, a nashromáždili jich tolik, aby nemocný mohl jimi vystačiti několik dní. Když pak chorého soudruha pečlivě uložili, džbán vody vedle něho posťavili, hodinky pro jeho otce přijali a denník po jeho straně zahrabali, vrávorali od nemocného a hledali v kraji divochy.

Wills ležel v chýži, pořízené na rychlo z větví a proutí, zcela opuštěn. Strhaný jeho zrak rozeznával již sotva světlo a tmu, den a noc, a zmořené tělo jeho nepociťovalo již ani tepla ani zimy. Na polo ve snách, na polo při životě počítal umírající hodiny svého života, a když mraky zakryly bledou tvář luny, zavřely se jeho oči na vždy. Wills dotrpěl.

Burke a King potáceli se již prvého dne s těží po pustém kraji, ale nového jitra se přece dočekali.

Druhého dne lezl Burke slabostí již po čtyřech a připlížil se ke křoví, aby pod ním schouleně odpočíval a přenocoval.

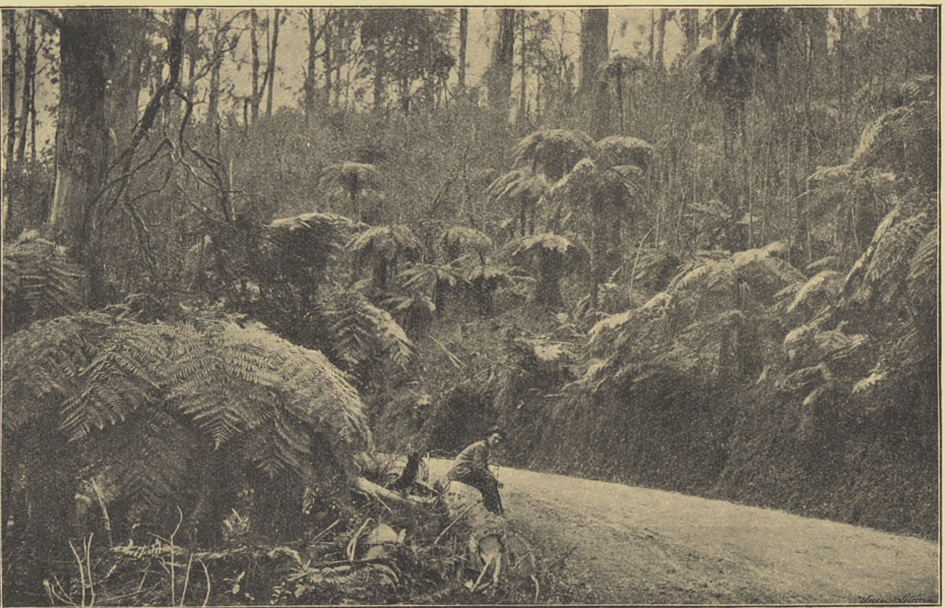
Více síly měl ještě King a ohlížel se po nějaké zvěřině. Ale zastřelil jenom vránu a pospíchal s kořistí k Burkovi. Bylo již pozdě.

Burke přijal soudruha netečně, neboť smyslové počali ho již opouštěti. Promluvil jen málo slov:

„Chvíle mého života jsou sečteny. Za několik hodin budeš již sám. Příteli, zůstaň u mne až do skonání a neopouštěj mne, dokud nezemru. Potom nech mě ležeti nezahrabaného a vtiskni mi bambitku do ruky . . .“

Po těch slovích vůdce výpravy umlkl. Byla to poslední jeho slova.

King bloudil potom poušti samojediný a viděl se již v duchu také mezi mrtvými. Hrozné byly jeho představy o désné smrti, jež mu kynula z nedozírné pláně.

Stromovité kapradiny u silnice
vedoucí blahovičníkovým pralesem k Eremitáži Lindtově,

Ale tuhý život Kingův překonával všecky útrapy den za dnem. Šťastná náhoda zavedla ho jednou k místu, kde našel nardových plodů do sytosti, jindy zase přijali ho na milost divoši a živili ho rybami, on pak pomáhal jim navzájem loviti vrány a opatřoval celé tlupě čerstvou zvěřinu pomocí své pušky.

Tak ucházeli Kingovi ve společnosti divých domorodců dnové, neděle a měsíce. Lékařské umění, jímž King prospěl nejednomu černochovi, zjednávalo poslednímu mohykánu družiny Burkovy úctu a přízeň veškerých divochů z celé krajiny.

Leč při všem tom vytrpěl King na těle i na duši tolik, že se jeho tvář a všecken zevnějšek k nepoznání změnily.

Zpráva o smutném konci Burkovy expedice roznesla se rychlostí blesku po celé kolonii Viktorijské a po vší ostatní Australii, a nemluvilo se o ničem jiném, než jak přispěti Burkovi a jeho soudruhům ku pomoci. O úplné záhubě výpravy neměl tehdy ještě nikdo ani tušení.

Nežli uplynulo několik neděl, ubíraly se za ztracenou výpravou expedice prvá, druhá a třetí, každá jiným směrem. I podařilo se, že byly osudy nešťastné výpravy Burkovy podrobně zjištěny a záhuba nešťastníků potvrzena.

Vůdci jedné výpravy se podařilo, že přišel do tábora divochů, v němž se zdržoval King. Cestu k ležení vyzvěděl vůdce od černocha, jejž zastihl na svém pochodu.

Vůdce výpravy uposlechl rady černochovy a ocitl se pojednou mezi tlupou divochů. Spatřiv mezi domorodci bílého muže v hadrách oděného, přistoupil k němu.

Ale podivil se velmi, když se zadíval na jeho tělo. Ubohý běloch podobal se kostlivci a upíral mlčky svůj zrak, sedě na zemi, na cizince.

Po delší době podařilo se vůdci pomocné výpravy přivésti bělocha k hovornosti a zvěděl od něho, že se jmenuje King. Když pak se King posilnil výživným pokrmem, vypravoval všecky podrobnosti o svém utrpení a o smrti svých soudruhů. Nabyv potom nových sil, vedl výpravu k místu, kde odpočívalo tělo Burkovo, a byl svědkem čestného pohřbu, vystrojeného nešťastné oběti australské zeměvědy. Ostatky zesnulého Burka byly vloženy do národního praporu a pochovány ve hlubokém hrobě. K pohřbu dostavili se též okolní divoši.

Nežli pomocná výprava opustila kraj, vybídla všecky divochy, kteří se lidsky zachovali k opuštěnému Kingovi, aby se společně sešli a přijali odměnu za své samaritánské služby.

K tomu shromáždění dostavilo se mnoho domorodců a každý si odnášel nějaký dárek na památku. Jeden dostal sekerku, druhý zrcátko, třetí hřeben, čtvrtý nůž, pátý náramek, šestý korálky, sedmý barevné stuhy atd. Všickni pak obdrželi rovným dílem po jisté dávce cukru a mouky a byli si vědomi, že ji obdrželi za milosrdenství, prokázané bělochovi.

Účastníci Burkovy výpravy, kteří všecko ve zdraví přežili a do vlasti se navrátili, byli uvítáni s velikou slávou a požívali od vlády výslužného až do své smrti.

Obelisk, kolem něhož ubíráme se na návštěvu zoologické zahrady Melbournské, jest padlých hrdinů památníkem. *)

* *
*

Zoologickou zahradu v Melbourně řídí stařičký Le Souëf se synem, a má ještě v živé paměti, když černí domorodci prováděli v okolí oblíbené své tance. Z té doby pocházejí náčrtky, jež paní Le Souëfová provedla jako očitá svědkyně v barvách olejových a zůstavila po kmenech již vymřelých trvalou památku věrně dle přírody zobrazenou.

Pštrosovití opeřenci australští byli tehdy ve zvěřinci zastoupeni oběma rody. Emuové pochutnávali si v ohradě právě na vařených bramborech a na hlávkách salátových. Kasuáři, rozšíření v Australii toliko v tropické části pevniny na severovýchodě, snídali biskvity a vydávali ze sebe ob čas skřeky, jež upomínaly na chrochtání vepřů. Dotěrní vrabci dělili se s nimi o sousto.

V ohradě s klokany postavil ředitel Le Souëf model obrovského hnátoše, zhotovený dle koster, nalézaných ve starých náplavech, a předvedl tak divákovi na oči, jak vypadali obrovští klokani za pravěku. Vačnatci tito měli ve výši skoro 4 metry.

Četná družina vejcorodých ježur vedla si v zajetí vesele. Myslím, že jich bylo v nevelké ohradě plechovým plotem vrou-

---

*) Vylíčení výprav vedených do australského nitrozemí obsahuje spis dra. Františka Kahlíka: Australie ve světle výzkumů. V Praze 1888. Viz též můj spis: Australie. Kulturní obrázky pro mládež. V Praze 1903.

bené plný tucet. Všecky běhaly živě, stavěly se na zadní nohy, opíraly se předkem o ohradu, vztyčovaly zobákovitou čelist a snažily se přelézti hradbu svého vězení. Ovšem marne. Vypnula-li ježura své bodlinaté tělo do výše a postavila-li se na zadní nohy, směřovaly její prsty vždycky do zadu, jako by je byl někdo násilně nazpátek otočil. Zřídka kde v museích šetří vycpavači této zvláštnosti anatomické a nevycpávají ježuru a ptakopyska jinak, nežli s prsty, směřujícími u zadních noh do předu místo do zadu.

V ohradě, vykázané za obyt rodu psímu, byli tehdy také dva dingové s bílou srstí po celém těle.

Jako v jiných zvěřincích tak i v zoologické zahradě Melbournské vyvedli chovaní dingové častěji na svět mláďata, mnohdy různobarevná. Ba jsou známi i dingové celí černí a o bílých tlapách. Obyčejně však mívá dingo srst hustou, na zádech rezavou, po stranách těla zažloutlou, na břiše bělavou. Oháňku má dlouhou, chvostnatou, zhusta bílou srstí končící a podobnou oháňce liščí.

Dospělý dingo jest menší nežli vlk a srocuje se se soudruhy ve tlupy. Smečka taková zmocňuje se pak snadněji kořisti, ač i jediný dingo je s to uhoniti kasuára. K loveckým účelům chovají ho černoši velmi rádi ve své společnosti a mazlívají se s ním jako s vlastním dítětem. Matky černošské odkojují štěňata zhusta s nemenší láskou nežli vlastního kojence.*) Odchovanec takový stává se pak přítulnější a provází kočovné divochy na všech cestách. Zpěčuje-li se, brávají ho divoši na ramena, odnášejí si milého soudruha kus cesty, a ochočený dingo jde jim zase v patách sám.

Rozmazlenosti dingo brzy uvyká a sám se nabízí, aby mu jeho ošetřovatelé krvežíznivce z hustého kožichu vybírali a ve svých zubech rozkousávali. Co bití jest, ochočený dingo neví.

Ale při vší lásce, jakou australští negři projevují svému chovanci, nelne k nim dingo tak, aby se jich nikdy nespustil: v době páření mizí z ležení a vícekráte se ke svým pánům nevrátí. Zhusta uzavírá také mesalianci s fenami kasty evropské a naučí se trochu štěkati, což divoký dingo nikdy nedělává.

*) Podobně činívají matky v Polynesii a napájejí u svého prsu také mladá prasátka.

* *

Poustevna Lindtova uprostřed pralesa v Healsvillu.
Po levé straně národopisné museum.

Jednoho dne zněl zase telefon: „Odložte výlet do Rokle kapraďové a do Lindtovy Eremitáže. Pojedeme na závodiště Flemingtonské. Tajemník klubu pan Moore vás očekává."

Závodiště předměstí Flemingtonského jest ze všech největší. Jmenuje se obyčejně Melbourn Racecourse. O dostizích dojíždějí tam zvláštní vlaky bez přestání, a branami závodiště prochází o památném dni, zvaném Cup Day, i přes sto tisíc lidí.

Závodiště Flemingtonské je vzdáleno od středu města asi půldruhé hodiny cesty. Se strany jedné vroubí je slaná říčka (Saltwater River), k ostatku přiléhají ulice. Nejdelší z nich zove se Epsomská, pojmenovaná podle závodiště Epsomského u Londýna, kde rovněž sjíždívá se ke koňským závodům na stotisíc diváků.

Co pořízeno jest pro pohodlí diváků, jockeyů a panstva na závodišti Flemingtonském, jest věru úžasné.

Nepřehledný terén závodiště samého zelená se již z daleka jako brčál, z blízka pak nevypadá jinak, nežli jako nejvkusnější

park s přistřiženým pažitem, vyzdobeným místy skupinami nádherných křovisek bougainvilleových a vystrojeným na svahu mírného pahorku kolosálními amfiteatry. Přístup do tohoto hlediště mají všickni, kdo zaplatí aspoň po půl sovereignu, a těch je na dvacet tisíc. Ale davy diváků z lidu osazují raději travnatou výšinu za vstupné anglické půl koruny ($2^1/_2$ šilinku), táboří celý den pod širým nebem a ve stínu kvetoucích lip, občerstvují se za složené vstupné zároveň při čerstvém čaji a studených zákuscích a uzavírají sázky o malé i veliké sumy peněz.

Dnové hlavních dostihů na závodišti Flemingtonském podobají se národní slavnosti. Té doby úřaduje a posluhuje v závodišti na půltřetího tisíce lidí, jedni při pokladnách, druzí při vchodech, jiní pak v amfiteatru, v konírnách, šatnách, jídelnách, salonech, telefonech, v ochranných stanicích, na závodní dráze, při roznášení ledu a j.

Náklad na všecko to opatření jest ovšem ohromný. Pouze kropení trávníku stojí ročně asi 25.000 korun.

Salony jockeyů zařízeny jsou po královsku. Úborovny jejich oplývají vrchovatou měrou vším, co náleží k toaletě pravého gentlemana, a vonný dech etherických silic a drahých mýdel naplňuje všecky komnaty jezdců, hodujících o dostizích při pohárech nejdražšího moku a při tabuli, vypravené uměním nejdovednějšího kuchaře.

Veřejný tisk vysílá na závodiště mohutný sbor zpravodajů, salon novinářský je samý telegraf a telefon a zároveň místem, odkud rozbíhají se po drátech zprávy do všech konců světa. Novináři a stroje sázecí pracují jako parou, a než přejde několik minut, vychází již z tiskařského lisu nejčerstvější zpráva o vítězi a jde jako na dračku celým táborem.

Restaurace závodní je s to pohostiti i na 20.000 hladových a žíznivých za nejlepšího pořádku a ke vší spokojenosti přítomných hostí.

Členové klubu hodují v nádherných síních plných přepychu a vystrojených tabulemi nejchutnějších lahůdek pro pány i pro dámy. Úborovnami těchto salonů teče voda teplá i studená, ve fontánách tryskají vodomety, obklopené hájem stromovitých kapradin, v pozadí mezi skalisky třpytí se křišťálový živel, osazený zlatými rybkami, a ve vivariích prozpěvují písně peřestí ptáci tropických krajů.

Menura čili lyrochvost nádherný
(Menura superba).

Zástupcové bank jsou hazardním hráčům ke službám v samém závodišti, úřadují pravidelně ve svých kancelářích a vydávají svým zákazníkům poukázky na sumy závratných výšek.

Nejskvělejší dostihy bývají na závodišti Flemingtonském z jara. Proslulý Cup day, slavený jako národní svátek, padá na prvý úterek v měsíci listopadu. Té doby závodí se o ceny 5000 až 300.000 korun.

V sobotu na to připadá Derby day, proslavený den plemenných dostihů koňských již z Anglie a pojmenovaný po svém zakladateli vévodovi z Derby.

Čtvrtek po jmenované sobotě pojmenován jest rovněž po anglickém zvyku Oaks day a ustanovený lordem Derbym již r. 1779 pro závodění tříletých klisen. Ale skrovná cena 12 párů rukavic, původně vítězům udělovaná, ustoupila již dávno také vysokým cenám zlatých peněz.

Sobotní závody po řečeném čtvrtku zovou se Steeplechase day, dostihy s překážkami.

Kromě těchto hlavních dostihů pořádají se na Flemingtonském závodišti menší dostihy v každý čas. Veliké bývají také závody podzimní v prvém týdnu měsíce března a závody zimní v srpnu a září.

Jak slavně hoduje se v salonech klubovních o největších dostizích, vypovídal nám tajemník p. Moore nejenom slovy, ale dovodil svá tvrzení i skutečnou ukázkou kulinarského umění a pohostil nás na konec nejvybranějšími lahůdkami a nejdražšími nápoji.

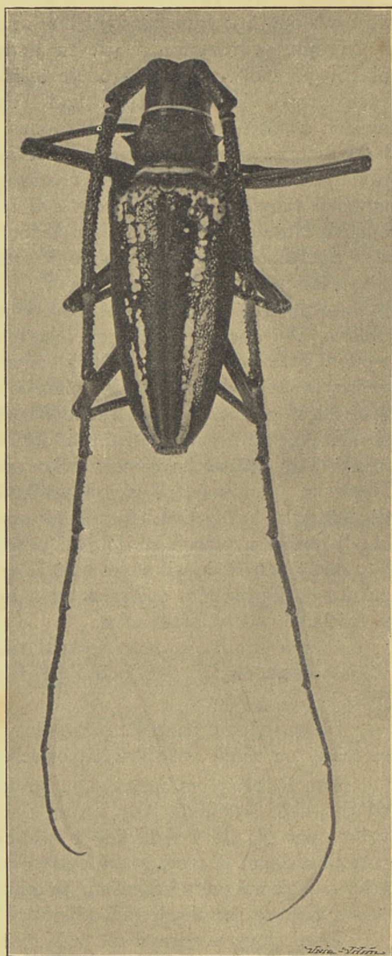
Pozemků, věnovaných výhradně zábavám a sportu, má hlavní město Viktorie velmi mnoho. Na jednom hraje se palestrou a míčem (cricket), na druhém provozuje se kopaná (football), jinde lawn tennis. Se zvláštní oblibou pěstují australští protinožci koulení (bowling) na zeleném pažitu (bowlingground). Polodenní prázdniny v jednom všedním dni každého týdnu dovolují i nejposlednějšímu služebníku, aby mohl užiti těch radostí do sytosti.

Polodenní prázdniny (half-holidays) připadají ve Viktorii na rozličné dny. V některých místech ustanovili si za prázdné odpoledne středu, v jiných osadách čtvrtek, pátek nebo sobotu, jen aby mladí i staří, pán i nepán mohli se oddávati hrám a sportu pod širým nebem.

Ve hrách a sportu spatřuje Angličan více než prostředek pro osvěžení ducha a pro tělesný rozvoj: ve hrách a zápasech na vodě i na suchu vidí nejlepší způsob, jak se může státi člověk odhodlaným, nepodajným a samostatným. Hrami a sportem mizí prý ostýchavost a úzkostlivost. Proto pěstovaly se gymnastické hry již ve starých školách anglických, a slavný Wellington hrdě ukazoval na hříště Etonské (u Windsoru): Zde připravovalo se vítězství Waterlooské. Sport a hry přešly z Anglie do všech britských kolonií a mohly se rozvinouti v Australii pro lepší blahobyt lidu tím mohutněji.

*   *
*

O slavných dostizích Flemingtonských sjíždějí se v Melbourně také nejvybranější zástupcové mezinárodních šej-

Australský tesařík
Batocera Wallacei.
Přír. vel.

dířů a zlodějů a jdou za vyhlédnutou obětí třebas zároveň již z Evropy, provázejíce ji jak za jízdy po železnici, tak i za plavby po moři. Pravé čaroděje taškářského umění vysílá do Melbournu zvláště metropole nad Temží. Podobizny nejpřednějších zlodějů mezinárodních jdou mezi tajnými policisty v Melbourně z ručky do ručky již několik neděl před hlavními závody. Ale přes všecku péči a starostlivost tajné policie australské provádí zlodějská rota své řemeslo tak obezřetně, že opouští hlavní město nad řekou Jarou ke vší své spokojenosti.

Společnosti takové dostal se do rukou i mladý Vídeňan pan R., připomenutý již na stránce 325. Zámožný pan otec jako majitel továrny na obuv vyslal svého syna do Australie za tím účelem, aby obchod vídeňskou obuví u našich protinožců zvelebil a svou firmu před soutěží americkou zachránil. Četné vzorky vídeňského zboží obuvnického a výmluvná slova měly přesvědčiti australské odběratele o přednostech zboží rakouského. Agenti firem rakouských dostavují se tam osobně jen zřídka kdy, přenechávajíce všecko obchodní pole zástupcům Německa. Jen samotné závody voňavkářů německých vysílají do Australie každá dvě léta několik obchodních jednatelů, a obchody jejich vyplácejí se dobře i přes všecku nákladnou cestu.

Milý pan R. hlásil se ke mně jako příslušník Rakouska již za plavby ke břehům australským a byl mým společníkem jak v Adelaidě, tak v Melbourně.

Pan R. toužil vroucně spatřiti také proslulé jarní dostihy v Melbourně, ukrátil svůj pobyt v Adelaidě a pospíchal do hlavního města Viktorie.

Co se milému panu R. přihodilo v Melbourně, o tom psalo se tehdy ve všech australských listech.

Pan R. přišel na australskou půdu s akreditivem, jenž zněl na 500 liber šterlinků, tedy asi na 12.000 korun. Několik liber vybral pan R. již v Adelaidě a několik v Melbourně. Bude-li potřebovati pan R. více, poukáže prý mu papá další sumu telegraficky — tak mi světa nezkušený mladík vypravoval.

„Víte, co se mi zde přihodilo?“

Těmi slovy pozdravil mě v Menziesově hotelu kdysi bodrý pan R.

Ale bodrost mladého Vídeňana byla tehdy již ta tam, a ve tvářích jeho bylo zříti jen žal a sklíčenost. Veselá mysl opustila těžce zkoušeného jinocha nadobro.

Jak dávno tomu, když šel v salonech „Královny Luisy" z ručky do ručky a obveseloval vídeňskými popěvky všecku společnost? Štěstěna vložila mu věno bezstarostného života již do kolébky, a v Australii otevírala se mu slibná perspektiva nového úspěchu.

Ale stačila chvíle, aby vzpomínky na pobyt u protinožců zkalily celý život mladého obchodníka.

„Zde u tohoto stolu seznámil jsem se s tím lotrem poprvé" — začal pan R. vypravovati. „V jeho očích viděl jsem nejlepší duši, v jeho chování nejušlechtilejšího gentlemana. Každé jeho hnutí prozrazovalo pečlivé vychování. Vkusný oděv a jemný mrav věštil šlechtice ducha i těla. Společnost jeho mě povznášela, a soudruha tak oddaného vážil jsem si z přesvědčení.

Dokonalá znalost několika jazyků a rozhled po obchodních poměrech mou důvěru k němu jen zvyšovaly. Hostil mě jeden den a druhý den vínem nejlepším a zamítal každé vzájemné uctění. V jiné elegantní roucho oblékal se ráno, v jiné o polednách, jiné bral na se o večeři.

Jako cizince zasypával mě laskavostí, provázel mě po městě a po divadlech, vozil mě na dostihy, podnikal se mnou výlety, platil za mne lístky v divadle i na závodech a přece nechtěl přijmouti ode mne ani jediné službičky. Zkrátka, byl to muž roztomilý.

Ani mi nenapadlo podezřívati ho ze zlého úmyslu. Vždyť bydlil v nejpřednějším hotelu již delší dobu, zasedal ke stolu v jídelně před tváří tolikerých hostí a za společníka se mi nevtíral. Sám jsem ho poprvé oslovil. Teprve potom byl hovorný a sdílný.

Nevinná hra sirková byla počátek mého neštěstí. Začali jsme hráti spolu sami dva v malém hostinci.

Později přidružil se tam k nám třetí, muž na oko zcela cizí a mému společníku úplně prý neznámý. Hráli jsme opět jen sirkami a zaháněli jsme dlouhou chvíli při doušce whisky a sodovky.

Druhého dne hráli jsme opětně. Hráli jsme jen o drobné peníze a potom zase sirkami. Ale byli jsme již čtyři, když se k nám přidružil host nový, mým soudruhům opět prý zcela neznámý.

27*

K nám čtyřem přibyl téhož dne společník pátý. Představil se nám jako muž v Melbourně málo známý, a žádal za dovolení, aby k nám směl přisednouti.

Já i moji soudruzi rádi jsme svolili a naslouchali jsme jeho slovům. Slyšeli jsme, že nový náš společník přišel do Australie z Evropy, aby vyzvedl dědictví bohatého strýce svého. Byl prý to strýc podivín, a závěť podle toho také vypadala. Ve své závěti ustanovil zesnulý, aby jmenovaný universální dědic konal skutky milosrdné, a poděloval penězi všecky potřebné lidi. Při tom vyňal z kapsy tobolku, naplněnou velikými bankovkami, a položil ji rozevřenou na stůl. Pravil, že má vyplatiti hotově pět set liber šterlinků každému, kdo má všeho svého jmění méně, a tázal se každého z nás, kolik máme při sobě na hotovosti. Přesvědčí-li se, že máme skutečně méně, že nás rád ihned všecky obdaruje, jen aby mohl provésti odkaz zesnulého strýce a zbavil se tak co nejdříve sumy k rozdání ustanovené.

Přání šťastného dědice vyhověli jsme všickni a podávali jsme důkazy o své skrovné hotovosti. Dvěma z nás byly slíbené sumy skutečně na hotovosti vyplaceny.

Na mne měla dojíti řada teprv příštího dne. Je prý třeba vykázati se podle znění testamentu skutečnými penězi a nikoli jen akreditivem.

Ve chvíli byl obrácen hovor zase ke hře sirkové. Hra ta byla bohatému společníku našemu zcela neznáma, ale zalíbila se mu, když jsme ji s ním hráli na zkoušku.

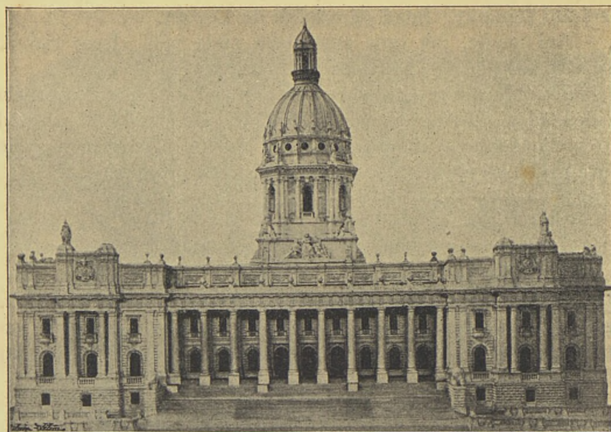
Cizinec hostil nás, čím nás jen v malém hostinci pohostiti mohl. Hrálo se o šilinky, potom již jen o zlato. Všickni jsme vyhrávali, jen bohatý cizinec prohrával. Hra však byla brzy skončena.

Na zítřek byla umluvena nová schůzka. Můj soudruh z hotelu rozuměl hře sirkové znamenitě a podotkl, že by se nechaly na tom potrhlém dědici vyhráti veliké sumy, a vybídl mě, abych se zásobil hotovými.

Učinil jsem tak, a den na to prohrál jsem nástrahami šejdířské té bandy poslední peníz.

Pomoci vyhledával jsem u policie.

‚Jak vypadali ti vaši společníci?‘ otazoval se mne konfident.

Sněmovna v Melbourně.

Nežli jsem vše vypověděl, vytáhl tajný policista z přihrádky fotografie popsaných podvodníků a řekl: ‚No, poznáváte je, pane?‘

Ano, odvětil jsem, to jsou oni, ale je asi již pozdě.

‚Pochybuji, pane, že se shledáte se všemi prohranými penězi, řekl konfident. Leč, co budeme moci pro vás učiniti, učiníme. Ale podaří-li se policii zatknouti vaše společníky a dodati je soudu, potom musíte zůstati v Melbourně tak dlouho, dokud soudní řízení nebude projednáno. Bez vaší osobní přítomnosti nemohli by býti vaši společníci odsouzeni. Takové jsou zdejší zákony.‘

Pochopujete, milý krajane, moji sklíčenost? Ale ta hanba! Prosím vás, jenom nevyslovujte doma nikde mého jména. Telegrafoval jsem, že se mi přihodilo neštěstí, a papá poukázal mi novou sumu.

Teď čekám na skončení soudního řízení. Prohnaného gentlemana z hotelu mají za mřížemi, a našli u něho asi 60 liber ve zlatě. Ale kdo ví, pocházejí-li prý jen z mých peněz. Proces

bude dle výroku soudcova velmi spletitý. Po ostatních lotrech není ani památky. Snad již odpluli do Evropy.

Ani nevíte, jak mne australská půda pálí. Jsem rád, že jsem se vám ze své hlouposti mohl vyzpovídati.“

Soudním procesem bylo obchodní poslání těžce zkoušeného Vídeňana v Australii skončeno. Pan R. odjel nejbližší parolodí do svého domova a zanechal všeho dalšího oživování a zvelebování vídeňského obchodu u australských protinožců.

* *
*

Asi 40 km na východ od hlavního města Viktorie prostírá se kus horského kraje, jejž si ponechala země jako svůj majetek, chtějíc zůstaviti i budoucím věkům věrný obraz neporušené přírody australské.

Do horského toho kraje vede železná dráha a činí jej přístupným všem výletníkům.

Hluboké úvaly a chlumy ukazují se již u stanice Ringwoodské, čítající několik domků. Nejmenší baráček slouží k pohostění turistů a chlubí se hrdým nápisem Coffee Palace.

O několik kilometrů dále rozkládá se divoká rokle, známá všem Melbourňanům jako Ferntree Gully, t. j. Kapraďová rokle.

Otevřeme-li branku ohromné ohrady, stojíme na půdě chráněné zákony co nejpřísnějšími, jen aby tvář divoké přírody zůstala co nejdéle bez porušení. Každé sebe menší poškození keře nebo stromu přísně se tresce.

Ve stínu lesních gigantů stoupá stezka vzhůru a vede stále podél divoké bystřiny, pádící přes balvany a staleté kmeny. Stáří a vichřice sklátily je k zemi a položily je jako přirozené mosty přes peřeje a vodopády. Hukot vody rozléhá se hustým pralesem, a šum její řídí naše kroky ke žlebu, vyplněnému obrovskými kapradinami a pokrytému neproniknutelnou hustinou spletilých křovisek. Štíhlé kmeny kapraďového rodu Alsophila a silné pně rodu Dicksonia, jež bujely již za dávných dob geologických i v Evropě, vyrůstají v rokli ještě jako silou pravěkou, nachylují se korunami svých vějířů k bystřici z obou břehů a vytvořují nad ní stinnou klenbu. Mnohý kmen vypjal se do výše až 15 metrů a živí na svém těle drobné trsy jiného

STROMOVITÉ KAPRADINY V AUSTRALII.

rostlinstva. Jinými kmeny kapraďovými pronikají větve jiného stromoví a srůstají s nimi v jedno tělo. Na sta kapraďových kmenů již setlelých a k zemi povalených připravuje tam živnou půdu pro nové ratolesti svého vlastního rodu.

V mokřinách Kapraďové rokle zelená se koberec tisícerých bylinek hmyzomorných a známých v botanice jakožto rosničky (D r o s e r a).

Také australské rosničky lapají svými dráždivými lístky šestinohou drobotinu, vyměšují ze žlaz svých chloupků nakyslou tekutinu, rozpouštějí v ní výživné látky ulovené kořisti a přivádějí je do celé bytosti rostlinné. Potrava taková jde rosničkám dobře k duhu, a bylinky prospívají mnohem lépe, mohou-li se ob čas nasytiti pepsinem hmyzím, nežli kdyby byly živy jenom potravou zemitou.

Vlhká pěšina Kapraďové rokle oživena jest zase drobnými korýši, kteří horlivě kypří půdu za noci, vyhrabávajíce si v ní hluboké skrýše a způsobujíce jich ve stezce tolik, že je cesta vedoucí podél horského potoku celá děravá.

Na temeni horského kraje usadil se přistěhovalý Irčan, postavil si dřevěný domek a je s to pohostiti pocestného čajem, mlékem, chlebem a broskvemi.

Ve skrovné zahrádce irského křováka kvetly právě kopretiny a byly posety zajímavým rodem něžných tesaříků.

* *
*

Úchvatný obraz australské vegetace horské spatřuje se také za H e a l e s v i l l e m, vzdáleným od Melbournu asi 60 km.

V Healesvillu končí železná trať, a turistovi nastoupiti jest další pouť do samých útrob australského pralesa pohodlným omnibusem, taženým čtyřmi statnými koňmi. Také na nich bylo patrně znáti australský blahobyt.

Osada Healesville čítá sice jenom několik domů, ale vypadá jako obec vzorně spořádaná.

Veliký „Terminus hotel“, t. j. Nádražní hostinec, může poskytnouti městským hostům nejlepšího pohodlí za letního pobytu jejich v horském kraji.

Asi 20 km dále od Healesvillu ukryta jest Lindtova poustevna. Ještě před málo desítiletími hostil tamější prales jenom

domorodé kmeny černošské. Ukazují v něm ještě vychozenou stezku, po níž divoši se ubírali, ale černoši sami zapuzeni jsou bez výjimky z celé Viktorie do několika málo území, kde chovají se jako nějaká ochočená zvěř v zoologických zahradách. U Healesvillu je to ohrazené teritorium, zvané Koranderk. Na misijní té stanici černošské žije všeho všudy asi 80 domorodců.

Od nedlouhé doby vede pralesem Healesvillským znamenitá silnice, a otevřen tak jest přístup do tajů australského hvozdu. Obrovské blahovičníky (druhu Eucalyptus amygdalina) pnou se tam do výše až sto metrů a lemují silnici bez přestání. Oplétavé plaménky ovinují štíhlá těla jejich až k samému vrcholku a vyzdobují kmeny bělostnými květy jako liány.

Také kapradiny berou tam na se všudy podobu vysokých stromů, a rody Dicksonia a Alsophila vytvořují ve vlhčí půdě rozlehlé háje tajnosnubného toho bylinstva. Úchvatný ten obraz vegetační nahrazuje i nejvěrnější fotografie přece jenom přibližně. Viz vyobrazení na stránce 409.

* *
*

Tišinu pravěkého hvozdu Healesvillského zvolil si za své sídlo milý pan Lindt a pojmenoval je zcela případně Poustevnou neboli Eremitáží. The Heremitage on the Blacks Spur jest anglický název lesního sídla Lindtova.

Z význačných stromů australských rostou v pralese obstupujícím Lindtovu Eremitáž také vonné sasafrasy (Atherospermamoschatum.*) Květ, list a větvice rozmačkávané mezi prsty voní přelíbezně, a dobře napsal o rostlině té z Vandiemenska náš Presl, že „celá zapáchá kulkami muškátovými a že by se mohla místo nich potřebovati“.

Pan Lindt zatoužil po dalekých končinách za mořem již v mladých letech. Z Evropy plavil se napřed do Ameriky, delší čas zdržoval se v zemích indických a usadil se jako výtečný fotograf v Australii. Umělecké výtvory jeho budily v Melbourně všeobecnou pozornost a byly příčinou, že mohl Mr.

*) Sasafras pravý (Sassafras officinarum) jest strom americký, ale jméno jeho přeneslo se též na australskou rostlinu rodu a druhu zcela jiného. Australský sasafras nazval Presl ostiscmenkou.

UPROSTŘED BLAHOVIČNÍKOVÉHO PRALESA VE VIKTORII.
V pozadí poustevna Lindtova.

Příloha čís. 17.

Lindt doprovázeti r. 1885 guvernéra Petra Scratchleye na Novou Guineu a oddávati se tam pozorování národopisnému.

Fotografie, přivezené Lindtem z podivuhodné země Papujské, byly uznány za nejlepší a doporučeny k reprodukci u velikých rozměrech. Jsou až dosud nejpřednějším dílem illustrované Nové Guineje, záhadné až doposud ve mnohém ohledu.

Pan Lindt osvědčil se za své cesty po řečeném ostrově také jako bystrý ethnograf a rozmnožil národopisnou literaturu o Malajském souostroví skvělým spisem. *)

Poslední dobou zaměnil Mr. Lindt velkoměstský ruch nad řekou Jarou za zátiší stověkého pralesa, zakoupil si v něm asi za pět liber šterlinků ohromný lán země i s pralesem, ohradil svůj pozemek drátěným plotem, vykácel ze slunného prostranství několik staletých blahovičníků, zkypřil půdu, postavil na ni ze švédského dříví obytná stavení a zvláštní domek pro sbírky národopisné, vykrášlil zahrádku pestrým kvítím, založil si na blízku studánku s křišťálovou vodou, přistavěl pak ještě útulný domek pro hosty, posázel okolí ovocným stromovím, zbudoval po způsobu papujském ve větvích mohutného stromu besídku, zkřižoval sady pěšinkami, kropenými drobným deštěm šumivé fontány, pracuje pod modrým nebem o novém díle ethnografickém, vítá u sebe rád hosty a baví je po večeři skladbami klasických starých mistrů.

Mr. Lindt ovládá stejně dovedně jak housle tak cello, a za mé návštěvy hrála se tria dlouho do noci. Já ujímal se houslí, dcera hostitelova piana a domácí pán partu violoncellového. Poprvé rozléhaly se tam také písně české.

Krásné dny prvé polovice prosince prožil jsem jenom v hustinách lesních, obstoupených v dáli vysokými horami a protkanými v mokřinách stromovitými kapradinami. Ve stínu jejich založil si Mr. Lindt jezírko jako mořské oko, odvádí jeho vodu do lázní a k vodometu a zásobuje pramenitým živlem celou domácnost.

Umělé jezírko volívali za své noční dostaveníčko hrabaví vombati (Phascolomys) v úžasné míře a znečišťovali je tou měrou, že nezbývalo, než ohraditi vodojem také sítí drátěnou.

Vombatů žije v sousedství Lindtovy poustevny na tisíce. V každém místečku naráží chodec na veliký otvor, jenž vede

*) J. W Lindt: Picturesque New Guinea. V Londýně 1887.

ke hluboké noře nemotorného drápoše, zobrazeného věrně na stránce 264. Zdaž neupomíná australský ten vačnatec celým vzezřením na bobra, morče nebo kapybaru, největšího hlodavce amerického?

Pan Lindt mohl by skutečně říci, že žije jenom mezi vombaty. Jednou z večera zmocnil se i mláděte, ochočil zajatce, krmil ho brambory a chlebem a naklonil si vačnatého soudruha tak, že se chovanci do volné přírody ani nechtělo a proháněl se raději po dvoře.

Můj hostitel tvrdil, že žije v jeho okolí alespoň 20.000 vombatů. Číslo to odhaduje podle děr, jež průměrně připadají na jistou plochu.

Za dne nebylo ovšem u Lindtovy poustevny po vombatech ani potuchy, ale jakmile snesla se nad krajem noc, začínali vombati v okolních hustinách pravý rej a běhali po dvoře jako odrostlí vepři. Náruživý nimrod může ukájeti u poustevny Lindtovy lovecké choutky své do sytosti.

* *
*

Několik set kroků od Eremitáže sletují se pod vějířnatými kapradinami také milostné párky ptáků lyrochvostů, rozhrabávají půdu jako bažanti, chvílemi převalují kameny a hledají v černé prsti hmyzí larvy, červy a drobné měkkýše. V krátkých přestávkách lze slyšeti, jak sameček zpívá, kňučí, vrčí, chechtá se, štěká, vyje, pláče, chrochtá, bučí, mluví jako břichomluvec, kašle, chtěje tak napodobiti zvuky papoušků, chechtavých ledňáčků, hlasy lidí i zvířat.

Bylo to v mém životě poprvé a zajisté naposled, kdy můj zrak mohl alespoň na chvilku spočinouti na podivuhodné menuře ve volné přírodě. Plachý ten opeřenec mizí pozorovateli brzy s obzoru asi tak, jako to činívá tetřev hlušec.

Menura, zobrazená na stránce 415., je pták horský a domovem toliko v jihovýchodní části australského kontinentu, tedy ve Viktorii a Novém Walesu.

Nádherné chvosty samečků, mající věrnou podobu lyry, nabízejí zhusta na prodej kožešnici australských měst.

Celý chvost samečkův čítá plný tucet per, z nichž dvě nejkrajnější a dvě střední jsou lyrovitě zahnuta, ostatní pak jemnější rozprostírají se mezi nimi jako struny.

Chvost samiččin jest o polovičku menší a půvabu samečkova již nedostihuje.

Životní způsoby menuřího rodu shodují se ve mnohém s obyčeji, jaké se jeví u ptáků kurovitých, jenom že menura snáší za doby hnízdění toliko jediné vajíčko. Vylíhlé kuřátko je slepé a zůstává osm neděl ve hnízdě.

Skrovné rozmnožování menur povede asi brzy k tomu, že menuřín rod (Menura superba, M. Alberti) brzy vyhyne.

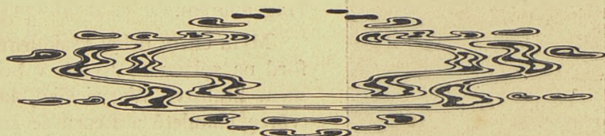
V zoologických zahradách chová se menura velmi pořídku.

Při ohnivém západu slunce, kdy chechtaví ledňáčkové a papouškové ulehali na lože, zněl celý prales kolem Eremitáže samými ptačími zvuky, ale vrčení a chechtot „honzy smíška" přehlušoval hlasy všech jiných australských opeřenců.

Velebný hymnus pralesa, jenž provívá celou duši pozorovatelovu, rušen bývá v Lindtově poustevně jenom jediným zjevem: roje much znepokojují člověka i v samém nitru pravěkého hvozdu.

„Váš milý list ze dne 31. prosince 1902," tak píše mi náš krajan B. z jižní Afriky, „jsem obdržel. Touže poštou došly také sešity Vašeho cestopisu. Vypisujete vše co nejvěrněji. Stěžujete si na australské mouchy. Mohl bych o nich také mnoho vypravovati. Ach, co já od nich při řece Murrayi zkusil! Tehdy byl jsem zaměstnán o žních na poli. Slunce pálilo, a mouchy štípaly od rána do večera. Měl jsem jich plné oči, plná ústa, plné uši. Později však jsem na ně vyzrál a nepracoval jsem jinak, nežli se závojem.

Zde v Africe zkusím také dosti od much, ale dotěrnost jejich snáším stoicky, sice bych ze zlosti ani nevyšel."

V Gippslandě.

Australský černoch.

Několik set kilometrů východně od Melbournu leží památný kraj Gippslandský. Leč nejmenuje se tak po sádře nebo sádrovci, jak jsem tu onde v českém překlade (Sádrová země) četl, ale zove se tak k uctění někdejšího guvernéra Gippsa.

„Tedy zítra v 7.50 ráno do Stratfordu! Jen nezmeškejte vlak!“

S těmi slovy rozloučil jsem se v úřadovně s dozorcem černošských stanic, s dobrým českobratrským misionářem panem Hagenaurem.

Mým cílem nebyl však Stratford na splavném Avoně v britském hrabství Warwickém, kde tvůrce Hamletů a Learů se zrodil a život dokonal, ale byl to nepatrný Stratford australský v kolonii Viktorijské, vzdálený

od Melbourna více než dvě stě kilometrů na východ. Osadníci mladého toho městečka chtěli uctíti názvem tím předního velikána duševního, a počínajíce si jako jejich spolurodáci ve světě Kolumbově, nazývají rádi i nejmenší osady jmény nejslavnějšími. A aby i australský Stratford ležel na Avoně, pokřtili také skrovnou říčku svou tímže jménem.

Misionář Hagenauer prožil již v Australii skoro čtyry plná desítiletí a umí již něco o lidech a přírodě australské vypravovati. A ježto jsem byl dychtiv prodlíti nějakou dobu mezi australskými černochy, nemohl jsem pochoditi lépe, nežli když jsem si zvolil za průvodce samého misionáře, dobráckého Hagenauera.

Věděl jsem, že nezajedu si tentokráte mezi lidojedy, ale zvědavost svou chtěl jsem ukojiti tím, že spatřím konečně alespoň pověstné australské černochy ochočené a krotké.

Cesta do Stratfordu vede zajímavým krajem. Kdo je v Australii poprvé, žasne nad podivuhodnými zjevy vegetačními, a dotazování nebéře konce. Obrovské kapradiny pnou se tam do výše jako palmy datlové.

Místy sbližují se stromovití giganti tajnosnubní těsněji a vytvořují malebné háje podobné plantážím kokosovníkovým.

S nimi střídají se sivozelené eukalypty nebo kvetoucí akacie, a duševní naši rozkoš dovršuje pohled na modravé výběžky Australských Alp.

Na uvažování o etymologii stanic železničních nezbývá ani času, a jen mimochodem připomínám, že také v Gippslandě zbyla po černoších již jen pouhá jména. Jak zvučně znějí Murumbine, Narevaren, Narnargun a Jaragul! Ale to je vše, co po domorodcích v osadách zůstalo.

Že přišla za jízdy řeč také na podivuhodnou zvířenu australskou, rozumí se u přírodozpytce samo sebou.

Mně samému zdálo se stále jen o ptakopyscích, a oči plály mi radostí, když jsem pomyslil, že spatřím snad konečně ve volné přírodě Ramajucké živočichy, kteří jsou skoro půl ssavce a půl ptáka, zpola vydra, zpola kachna, anebo, jak chtějí přírodozpytci novodobí, půl ssavce a půl ještěra.

„Můj milý příteli," vypravoval mi cestou Jan Hagenauer, „my misionáři vykonali jsme již leccos dobrého."

„Nevím, je-li všem známo, čím jsem přispěl já k rozluštění záhadného plození ptakopysků, či jak zde u nás říkáme p l a t y-p u s ů.

Pamatuji se dobře, jak jsme jednou vykopali noru takového podivína, zastavše právě v hnízdě šestinedělku s mládětem pevně přissátým a s ostatky kožnaté skořápky vaječné v brlohu pohozené.

Takový nález stál ovšem za to, aby byl poslán až do Evropy. Zásilku adresovali jsme na slavného Owena, jenž jal se tvrditi již tehdejší doby, že dlužno zařaditi platypusa do zvláštní skupiny ssavců, byť i zobákem ptáku se podobal.

Zásilka podivuhodného obsahu přišla do Anglie v pravou chvíli. Tehdy slavil Owen jako věhlasný anatom a bystroduchý posuzovatel vyhynulých tvorů své 80. narozeniny.

Ke dni tak slavnému sešla se blahopřání z celého světa, telegram stíhal telegram, gratulace přednášely se osobně i drátem, líbezná vůně kytic pronikala všemi pracovnami zasloužilého badatele, a přípitky upřímných přátel rozveselovaly nitro stařičkého kmeta.

Za té nálady přinášel jubilantovi posel zásilku z Australie.

Owen, spatřiv doklady svého tvrzení o podivuhodném rodě ptakopysků, byl tak dojat, že zvolal: „A teď mohu klidně umříti."

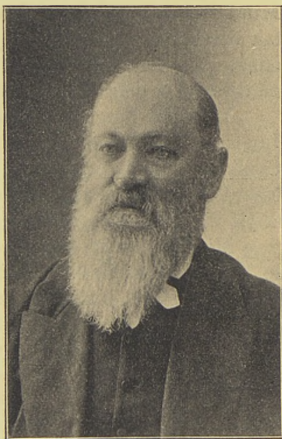
Ale neumřel hned, nýbrž žil ještě osm roků. Prostý misionář z církve Českobratrské přispěl tedy aspoň poněkud k rozluštění záhady, jež zajímala a posud zajímá mysli všech přírodozpytců.

Že na naší misijní stanici nějaké ptakopysky uvidíte, nepochybuji. Řeka tam plyne mírně a místy prudčeji, terén pobřežní je znenáhlý a taková krajina se ptakopyskům líbí."

Mluvili jsme též o vačnatém medvědu, jenž jednoho dne překvapil z večera tichou domácnost misionářovu, propadnuv se střechou a sletěv střemhlav na stůl právě prostřený a ke skrovným hodům uchystaný.

Ó, jak litovali v Evropě ženu našeho misionáře, když se po dlouhé době dočetli ve veřejných listech, že na misijní štaci australské padají se stropů nikoli tarakáni, ale dokonce med-

vědi. Evropští přátelé rodiny misionářovy představovali si v duchu obrovského medvěda hnědého.

Jan Hagenauer,
českobratrský misionář v Ramajuku.

Ale na štěstí není australský vakodlak neboli koala medvěd, nýbrž toliko vačnatý ssavec, huňatému medvídku podobný, jemuž rodina misionářova dala za jeho neopatrnost a provinění pardón, pomáhajíc mu ještě koštětem k útěku z otevřené světnice.

Lepší duši nemohla Jednota Českomoravských bratří k australským černochům poslati. Tak asi vypadali všichni vzorní členové náboženské naší společnosti, jež vzala u nás svůj počátek již před čtyřmi sty lety, vytknuvši si za úkol napraviti, co se jí zdálo býti v církvi římské zlořádem a nepravostí.

V Petru Chelčickém měla Jednota bratrská pevný sloup a mohla za pomoci posluchačů Rokycanových zdatně vynikati „jako strom z kořenů a jako řeka z pramenů se sbírá“.

I když dolehli na České bratry časové nejhorší, láska k víře jich neopustila a „ukryté símě“ klíčilo ještě na půdě domácí i ve vyhnanství českých exulantů mezi sousedními Němci.

Tak vzniklo středisko Českobratrského učení v Ochranově, a církev „Česká“, „Moravská“, nebo „Bratři českomoravští“ mají nyní zastoupení v celém světě a tedy také mezi australskými černochy.

V Ochranově ctí „Jednotu bratrskou“ podnes jako svou mateř a přechovávají tam památky staré české historie jako drahý odkaz po předcích, památné to folianty Lešenské.

Dědicům „Českých bratří“ je vše u veliké úctě, co jim připomíná souvislost s pozměněnou církví nynější, a tak si lze vysvětliti, proč se dobrý bratr Hagenauer vyptával na osudy Českobratrského chrámu v Mladé Boleslavi, kdysi sboru téže církve sloužícího a později ve vojenské skladiště proměněného.

Mínil podniknouti u představenstva všecky kroky, aby památka tak úctyhodná byla šetrněji chována a opět jako božiště pokládána. Ale uslyšev ode mne zprávy uspokojivé, vroucně mi za ně děkoval a nelíčeně tiskl mi pravici.

Misionář Hagenauer má teď na starosti 6 misijních stanic. Jména jejich, psaná anglickým pravopisem, jsou: Coranderrk, Condah, Ramahyuck, Lake Tyers, Ebenezer a Framlingham. Na všech počítá se asi 450 australských černochů obého pohlaví, ať již čistokrevných nebo míšenců.

Misijní stanice, kde káže evangelium Jan Hagenauer, zove se Ramahyuck. Česky mohli bychom psáti Ramajuk.

Prvé slovo Rama *) vzato jest z bible, druhé přidali černoši a chtěli jím označiti „náš domov".

* *
*

Kraj, jejž protíná železná dráha, je místy již zcela prost upomínek na prales. Někde nezbyly po něm již ani pařezy, a osadníci proměnili někdejší hustiny ve výnosná pastviska, na nichž má brav a skot zlaté časy. Četné baňky s mlékem na stanicích složené a připravené k dopravě do hlavního města věštily pastorální povahu půdy.

Místy podobal se kraj nekonečnému parku, v němž zůstaly po pralese ještě jednotlivé eukalypty, poukazující mohutným vzrůstem k úctyhodnému stáří. Větve jejich rozpínaly se do široka, a koruny vrhaly aspoň trochu stínu na stáda bravu skrývajícího se tam za úpalu slunečního. Hospodáři vypálili lesní podrost, zkypřili půdu, oseli park chutnými travami evropskými a proměnili neužitečný prales ve výnosné lány.

Také zde ukracuje australský osadník tuhý život eukalyptových kolosů náseky, způsobenými kolkolem do kmene tak, že výživa hořejší části jeho přestává, a strom takořka vykrvácí a vysílí. Brzy potom stojí velikáš zbaven všeho lupení, a obrysy jeho větví a veškeré koruny trčí ze spáleniště jako kostlivec.

„Vizte tento kraj!" pravil misionář Hagenauer. „Zde jsou místa, kde vykopal profesor Spencer památné obrovské žížaly. Když se dostaly jeho zprávy o těchto gigantech do denních listů,

*) Hlas v Ráma slyšán jest, naříkání a pláč přehořký. Jeremiáš 31. 15. Matouš 2. 18.

nechtěl nikdo věřiti, že by tak veliké dešťovky byly na světě. Zpráva, že naši přírodozpytci našli dešťovky několik metrů dlouhé a tlusté jako ruka, pokládal každý čtenář za báchorku a balamucení lidu. A přece tomu bylo tak. Však jste je viděl v našich sbírkách. Jezdil jsem tu již tehdy často a byl jsem svědkem, jak obrovské ty červy z vlhké půdy dobývali. Brloh jejich našel se velmi snadno. Malé kopečky, vymodelované jako drobné sopky, prozradily podzemní skrýše hledaných žížal. Pamatuji se ještě dobře, jak tělo jejich páchlo uzeninou nebo kreosotem, a co to práce stálo, nežli jich dělníci několik vykopali. Mac Lay popsal je nejdříve, ale náš profesor Spencer pověděl o nich učeného nejvíce.“

V zoologii zove se obrovský rod australských žížal M e g a s c o l i d e s a překonává svými rozměry všecky červy na světě.

Mořský červ E u n i c e sice se australské dešťovce skoro vyrovnává a červ L i n e u s l o n g i s s i m u s délkou ji i překonává (měří až 15 m), ale tlouštkou nevyniká nad obrovské žížaly australské žádný červ, a megaskolidi pevniny australské upomínají svým vzezřením na hada hroznýše. Viz přílohu čís. 16.

Megaskolidi mají tělo rovněž kroužkovité jako dešťovky naše. Elastičnost jejich kroužků dovoluje, že se červi ti mohou valně prodloužiti nebo zkrátiti.

V těle megaskolidů spočívá veliká síla. Zalézá-li červ již do země, lze ho vytáhnouti bez porušení jen stěží.

Otvory, jež megaskolid v zemi způsobuje, mívají v průměru jenom asi 3 cm. Skrovný ten rozměr neshoduje se s ob-

jemem obrovské žížaly a vysvětluje se jen nápadným protažením zvířete za rozrývání vlhké půdy.

Podle zápachu kreosotového poznávají přírodozpytci, je-li megaskolid v jámě čili nic.

Australští domorodci znali megaskolidy již v dávných dobách a léčili kreosotovým slizem bolesti rheumatické.

Megaskolidi líhnou se z kokonů. V každém kokonu bývá zárodek jediného červa.

Kokony megaskolidí obaleny jsou korovitým povlakem, na němž spočívá pak sliz téhož zápachu, jako vylučuje megaskolid dospělý. Zdá se, že tento páchnivý obal má chrániti zárodek před pronásledovateli.

* *
*

Šest hodin jízdy uplynulo samým hovorem o australské přírodě a lidech jako mžik, a my opouštěli ve Stratfordě vůz železniční, abychom zasedli do povozu pro nás připraveného. Počítáť se na misijní stanici Ramajuckou jen asi 16 kilometrů.

Povoz řídil vyzáblý černoch. Jeho hlas, krátký dech, vychrtlý obličej, zapadlé oči a scvrklý hrudník mluvily zřejmě za lékařské dobrozdání. Sužuje ho táž choroba, jakou zmírají skoro všichni jeho soukmenovci. Kdo by neznal té metly života, jejíž jméno souchotiny?

„Milý příteli," pravil ke mně za jízdy misionář Hagenauer, „nežli uplynou tři desítiletí, nebude v australské osadě Viktorijské již ani jednoho černého domorodce.

Ze čtyř set mých ošetřovanců jdou všichni vstříc neúprosnému osudu. Snad nikde neplatí tak slova, jako mezi mými chráněnci: Všecko na čas, jen Pán Bůh na věky.

Co mně stálo úsilí, nežli se mi podařilo vymoci u vlády, aby předložila zákon na ochranu domorodců v kolonii Viktorijské! Chtěl jsem, abych z pijanů a pobudů učinil hodné, usedlé občany, aby nenávist ku kmenům vlastního plemene proměnila se v lásku k bližnímu, aby krvavé obyčeje ustoupily šlechetnému spolužití občanskému, aby pohanství vymizelo a zazářilo světlo svatého kříže, aby australský domorodec žil svobodně vedle bělocha, přijímaje evropskou vzdělanost, aby rozumný způsob života zabezpečil černému plemeni australskému dlouhé trvání

AUSTRALŠTÍ PŘÍRODOZPYTCI SBÍRAJÍ OBROVSKÉ DEŠŤOVKY.
V pozadí žlutokapové stromy (Xanthorrhoea).

na tomto světě. Ale jen málo se splnilo, po čem naše Moravská církev toužila.

Na pomoc vládní nemůžeme si stěžovati. Uznalo se, že černoši naši mají všecko právo, aby bylo o jejich budoucnost postaráno. Vždyť odňali jsme jim jejich půdu, jejich přirozené vlastnictví a přiřkli si vlast jejich jako svůj majetek.

Toho všeho byl si zákonodárný sbor vědom a proto věnoval domorodcům viktorijským slušnou dotaci roční, z níž by mohli býti vydržováni. Ovšem byl jim obývací okrslek přesně vyměřen, a území černošské na puntík v katastrálních mapách stanoveno. Jen na něm směli se domorodci australští volně pohybovati, tedy asi tak, jako to vidíme v teritoriích indiánských v Americe.

Naše církev ujala se zařízení misijních stanic a obrátila všecky australské pohany na křesťanství. Teď spatříte na všech šesti stanicích černošských českobratrský kostelík a vedle kostelíka školu. Ta nebývá mezi státními školami na místě posledním. Výsledky visitační překvapují samého dozorce státních škol a slouží naší církvi ke cti. Však se přesvědčíte, až poctíte návštěvou naši školu v Ramajuku.

Kostelíček naší stanice misijní je pouze dřevěný, rovněž i naše škola, ale já po lepším stánku Páně ani netoužím.

Kdysi navštívil mou misijní štaci slavný houslista Wilhelmj a nabídl se, že uspořádá veřejný koncert a že věnuje výtěžek na postavení kamenného stánku Božího. Ale já se mu za dobrý úmysl poděkoval, řka: Dík za vaši dobrou vůli! Až mě vyslechnete, dáte mi za pravdu.

Navštívíme spolu hřbitov blízko naší stanice. Boží to pole nestojí ani čtyřicet let. Ale co tam již hrobů travou zarostlých! Prozřetelnost Boží jest nevyzpytatelna.

Odchováváme potomky černochů co nejsvědomitěji, dopřáváme jim volnosti ve volné přírodě, živíme a šatíme je jako své vlastní děti, ale úsilí naše marné jest.

Jakmile doroste černošský hošík v jinocha, dívka v pannu, plány do budoucna se ztroskotávají: souchotiny ukracují život našich chráněnců nemilosrdně a rozrývají srdce všech, kteří dobře smýšlejí s vymírajícími domorodci.

K čemu tedy nový kostel! Za málo let zaniknou zdejší černoši do jednoho, a s nimi vezme za své celé naše poslání ve

28*

Viktorii. Dejž Bůh, abych já se toho nedožil. Nejsem zde již více, nežli pouhým strážcem nemocnice.

Roku 1866 pokřtili jsme zde prvního černocha a učinili jsme jej členem Českobratrské církve. O deset let později byly již dvě třetiny černochů pokřtěny. Ale ne všichni se nám vydařili. Některé bylo třeba zase z církve vyloučiti. Pijanství bývá při nich hlavní neřestí.

Jak jsem pravil, všech černochů chovaných na našich šesti misiích jest již jen málo přes 400 hlav. V Ramajuku samém není jich nyní ani 60. Uvidíte je, až k nim přijdeme.

Zde je poslední zpráva o misijních stanicích. Schválně jsem ji pro vás přichystal. Poznáte z ní, jak kvapně odcházejí naši černoši se světa. Vizte, kolik se jich toho roku narodilo a kolik jich umřelo:

V Koranderku se 3 narodili a 2 zemřeli. V Kondě se 1 narodil a 5 zemřelo. V Tyersu nepřibyl žádný, ale umřelo jich 5. V Ramajuku narodili se 2 a umřeli 3, atd.

Všeho dohromady: 10 přibylo a 31 ubylo.

Naše území v Ramajuku má v rozloze 810 akrů (1 akr asi jako naše jitro neb určitěji 40.5 aru). Větší jest teritorium v Tyersu (4000 akrů), potom v Ebenezru (3600), v Koranderku (2400), v Kondě (2000).

Dále vidíte, že státní náklad na všecky misie činil minulého roku asi 130.000 korun a na misii Ramajuckou asi 16.000 korun."

„Slyšel jsem," vpadl jsem misionáři do řeči, „že máte již na stanicích mnohem více míšenců nežli domorodců čistokrevných."

„Ne tak docela, ale polovice našich ‚černých chlapíků', zvaných u nás b l a c k f e l l o w s, pochází jistě z krve smíšené. To týká se všech domorodců australských.

Sňatky uzavírají se na našich misijních stanicích zřídka. Za posledního roku měli jsme v celé Viktorii všeho všudy 1 svatbu.

Ještě nejvíce bývá dětí z míšenců, žijících obyčejně nemanželsky, ač i běloši uzavírají sňatky s černoškami řádně po křesťansku oddanými.

Jest jen litovati, že pokládaly se děti ze smíšených rodičů také za černochy, a že se podle toho s nimi nakládalo: byly přiděleny určité stanici, obdarovány vším potřebným, oděvem,

Misijní stanice černošská v Ramajuku.
V pravo na kraji českobratrský misionář Jan Hagenauer.

stravou a příbytkem, ať odrostlý míšenec chtěl nebo nechtěl. Svoboda se mu odnímala ve všech směrech.

K návrhům našim došlo později k lepšímu zřízení, a předloha toho se týkající vyšla již před několika lety. Jí dostalo se míšencům práva opouštěti stanici a přijímati službu, kde jim libo bylo. Z mnohých stali se pořádní občané státní. Tím způsobem rozplyne se černošský živel v přívalu evropském.

Čistokrevných domorodců jest již vskutku nemnoho. Naše kolonie, Viktorie, má černochů nejméně, jak jsem již řekl, ani ne plných 500. Více jich má Australie Západní, asi 6000, potom Nový Jižní Wales, 8000, Queensland asi 20.000 a nejvíce Jižní Australie, totiž asi 23.000.

Všeho všudy počítá se v Australii asi 60.000 černochů, ale číslo to jest nyní zajisté mnohem menší, ježto statistické udaje pocházejí z let dřívějších. Sčítání domorodců nelze v Jižní Australii a Queenslandě tak snadno provésti.

Z téže doby pochází udaj, kolik černošských dětí bylo účastno vyučování školního. V Novém Jižním Walesu že se jich počítá přes 600. Asi 600 chodilo jich do veřejných a několik do škol soukromých.

Zvláštní zákon vydaný k ochraně našich černochů a zvaný Aboriginals' Protection Act pojišťuje všem domorodcům nároky, aby mohli bezstarostně žíti, a já dodávám ještě: vymírati. Cesty Páně jsou nevyzpytatelny."

„Těším se, že se budu moci přesvědčiti o duševních schopnostech vašich svěřenců," dím na to k misionáři. „Čítal jsem o tom zprávy různé: jedni upírají domorodcům vašim všecku inteligenci, jiní staví jejich vlohy na roveň přirozenosti ostatních lidí. Kde je pravda?"

„Až uvidíte a uslyšíte, posuďte sám," pravil misionář. „Já zmíním se jen o jedné chovance, o ženě, jejíž jméno Bessie Cameronová. K nám do Viktorie přišla r. 1867. Již jako dítě projevovala veliké schopnosti. To dobře věděl biskup Albanský a dal ji do semináře sydneyského. Také v tomto učilišti prospívala Bessie znamenitě a vynikla i v hudbě. Na naší stanici působila jako dokonalá učitelka. Hosté, kteří ji navštívili, žasli nad jejími vědomostmi historickými. Veřejně to napsal sám náš přední spisovatel Anthony Trollope. Její zpěv a koncerty na piano líbily se veřejnosti velice. Škoda jí!

A že se naučí naši černí chlapíci dříve a lépe výslovnosti anglické nežli mnozí Němci, je také známo.“

* *
*

Brzy za Stradfordem jelo se opět pralesem, ale hodně zbědovaným. Co nezničily požáry, zničily housenky před několika lety.

Cesta lesem ještě ušla. Jen místy byla rozryta od přívalu. Na rovině překážely jízdě kaluže jako rybníky.

V pasece pásl se skot a brav. Toulá se tam ve dne v noci. Farmář ohradil svůj pozemek plotem drátěným nebo dřevěným a může býti jist, že se mu dobytče jinam nezatoulá. Ohraditi získaný pozemek bývá první věcí každého australského sedláka.

Kromě skotu a bravu objevovali se v ohrazeném pralese koně, klisny, hřebci a hříbata. O rozmnožení toho plemene farmář si hlavu neláme a ponechává rozhojňování volné přírodě. A ježto bývají pozemky australských farmářů mnohdy velmi rozlehlé, nediví se tam nikdo, přijde-li klisna ke statku, aby se pochlubila novou rodinou. Tak se rovněž stává u bahnic a krav stelných.

Hlavním stromovím lesním byly na naší cestě opět eukalypty.

„Eukalypty, jaké rostou zde — děl misionář — budou vás provázeti snad na všech vašich cestách po australském kontinentu. Sivozelené a neveselé barvě australských lesů musíte zvykati. Ale pochybuji, že byste je chtěl zaměniti za líbezné háje a hvozdy středoevropské. Což jsou naše zasmušilé pralesy eukalyptové proti lahodnosti vašeho boru, bukovin, doubrav a březin! Však my také nemáme gumovníky u veliké lásce. Farmář australský vysazuje kolem svého statku raději stromoví kalifornské, zvláště borovice a jiné příbuzné konifery.“

Ale neblaží-li nás pohled na zubožený prales gumovníkový, potěšíme se alespoň, vidíme-li přilétati cestou roztomilé opeřence z četného rodu papoušků.

Sněhobílí papouškové se žlutou chocholkou (Psittacus galeritus) nejsou v pralesích Gippslandu žádnou vzácností.

Že vidíme tam častěji také kakadu s nachovým peřím jako ranní červánky (Psittacus Leadbeateri), můžeme

býti jisti. Poznáme ho již podle kvílení a nářku, jenž se rozléhá s korun vysokých blahovičníků daleko široko.

Pernou zkoušku bychom přestáli, měli-li bychom si zodpovídati všecky otázky, jež se za pozorování ptačího života v australském pralese samy vnucují. Dobře ještě bylo, že jsem se již předem probíral výborným illustrovaným dílem Gouldovým za svého pobytu v Adelaidě.

* * *

Asi po dvouhodinné jízdě lesním průsekem otvíral černoch branku a zabočil s povozem do paseky, za níž prokmitala stavení misijní stanice. Pěkná zahrádka vroubila dřevěný domek, sídlo českobratrského misionáře a jeho rodiny.

Kolem domku bujela tráva, a v trávě páslo se několik koní. Jeden z nich, ryzka s bílou hřívou, přiběhl nám naproti jako dítě s celou důvěrou. Jeho jméno „Silvia“ — mazánek paní misionářovy.

Černošský hošík
z misijní stanice Ramajucké

Dále obklopoval nás les. Jen na jedné straně byla krajina otevřená, a s neveliké výšiny, na níž jest stanice rozložena, bylo zříti pod mírným úbočím lučinu, lemovanou zátokami tiché řeky Evern.

Daleko v pozadí modraly se Australské Alpy. Z lučiny zaznívaly táhlé výkřiky volavek a jestřábů. Mají prý tam pravidelné slety každého večera a povykují celou noc v močálovitém pobřeží.

Na levo od obydlí misionářova byly rozesta-

Australský černoch jako policista.

veny jednotlivé domky černošské. Nade všecky vyčníval dřevěný kostelík.

Nežli jsme přijeli ke stavení, běželo nám vstříc několik černošských dívek. Všecky pospíchaly, aby přivítaly misionáře. Byly samý smích, veselost a ochota a odnášely z vozu, co jsme přivezli.

Žena misionářova vybrala si několik černošských dívčic k výpomoci do kuchyně. Také tam nevycházejí mladé kuchařinky z laškování a škrabou brambory, krouhají zelí a myjí nádobí v samém smíchu. Paní domu zachází s černými svěřenkami jako matka, a černé děti oplácejí lásku oddaností a nelíčenou náklonností.

Ale čilost a veselost jsou jedinými půvaby černošských dívčin. Když rozdával Stvořitel krásu, zapomněl na australské plemeno úplně. Nikde neviděl jsem šerednějších tváří.

Leč matka černošská jen se v gorilí tváři svého mazánka shlíží a vidí ve svém robátku pravý obraz boží. Děcko se světlejší pletí a ušlechtilejšími rysy plemennými nelíbí se roditelce.

Také ostatní příslušníci čistokrevného plemene australského neradi vídají světlého potomka a pohrdají zplozencem, vzešlým z černošky a bělocha. Ký div, že takové matky utracovaly světlé robátko, jakmile se narodilo.

Ramajucké kuchařinky obskakovaly náš povoz jako srnky a tiskly mi ruku jako starému známému. Stalo se tak po slovech dobráckého misionáře, jenž mě představil slovy: „Vezu vám hosta z daleké země. Přišel se na vás podívati. Váš rod ho velmi zajímá, a milý náš host je tedy vaším přítelem."

A černé holčice tvářily se ještě veseleji a byly ještě přítulnější, odpovídajíce anglicky velmi hbitě. Jazyk svých předků zapomněly již nadobro a nerozumějí mu ani za mák. Vlastně ho nikdy ani nepoznaly, neboť i matky jejich mluvily k nim již jenom anglicky.

Dnes není v misijní stanici Ramajucké snad již ani jediného chovance, jenž by mluvil řečí australskou. A byl-li by tam nějaký a pocházel-li by snad ze severu poříčí Murrayského, sotva by mu jiní odjinud rozuměli, byť i ještě mluvili řečí dávných předků svých. Jsouť četné nářečí australských kmenů tak různy, že lze dovoditi jich spřízněnost mnohdy jenom stěží.

Tak na př. jmenuje se:

Klokan jednou b u n d a r, v jiném nářečí k u r e n g i, k u r u m a n, pštros e m u d i n o u n, k u r v i n k, k u r v i, v u r i n k, vejce k o, k a u, m i r k u, k o b i n k, otec b u b a, b u b a r, m a m u, m a m o n k, dvě b u t a r, b u l a, p o l a, b a r o r o.

Podivuhodno jest, že výraz pro dvě jest skoro po celé Australii jednotný nebo jen málo odchylný: b u l a, p u l a, b u l a t, p u l e t, p o l a j l, p o l a, b o l i t a.

Že mluvily naše černošky řízně a hbitě, chápal jsem brzy. Rozpomínal jsem se na linguistické spisy, čítané již ve znamenité knihovně adelaidské.

Všickni jazykozpytci australských plemen shodují se v tom, že tito domorodci mluví velmi rychle. A že lepotvárná černoška jest v Australii věcí skoro neslýchanou, čítá se skoro ve všech líčeních.

Mžouravé oči děti dědívají nebo si je k přimhuřování samy ještě více přizpůsobují, aby tak ochránily zrak před dotěravými mouchami. A jakými mučitelkami jsou tyto mušky australské, poví vám každý cestovatel.

Že bylo i okolí Ramajuku plno kousavých mušek, rozumí se samo sebou. Nepokrývají-li obličej, usedají na všecken oděv a zdají se na něm býti jako přilepeny. Roje much pronásledují nás všudy v patách.

S černoškami přišla nám vstříc také literní učitelka misijní stanice, slečna Armourová, potom slečna Lawsonová, obstarávající chrámové zpěvy a hru na harmonium. Budou prý mými společnicemi za mého pobytu v Ramajuku. Nabídku jejich přijal jsem s poklonou a uctivými díky a vcházím do misionářovy domácnosti.

Napřed do zahrádky a pěšinkou k ochozu obytného stavení.

V zahrádce pěstuje choť misionářova karafiáty, růže, pelargonie, kosatce, violky.

Verandu krášlí loubí vistariové a mučenkové.

Vistarii, zvané též G l y c i n e s i n e n s i s, daří se v Ramajuku velmi dobře, snad lépe, nežli v původní vlasti asijského východu. Modravé hrozny květové bují tam z jara a ustupují potom květům půvabné pasiflory.

Ke květnici přiléhá na misijní stanici v Ramajuku rozsáhlá zelnice a štěpnice. Kapusty, brukví, zelí, rajských jablíček, mrkve a okurek jest v zahradě hojnost. Se záhonky bramborovými střídají se záhony angreštové a rybízové. Také švestky, třešně, broskve, citroník a lilek jedlý tam prospívají.

Všecku práci v zelnici vykonávají černoši. Někteří z mužů pečují o dobytek v chlévě a dojí krávy.

Jeden ze synů misionářových řídí celé hospodářství na polích, dvoře, v chlévích a stájích. Právě dal poraziti skopce, abychom měli masitou večeři.

Na stanici mají tolik bravu, že jim dává maso po celý rok. Území černošské zmenšilo se sice poslední dobou o hodný lán (postoupený zamýšlenému hospodářskému učilišti), ale pastvisek má misijní ústav pořád ještě dosti.

*   *
*

Domácí paní přijala cizího hosta z českobratrské země velmi vlídně a srdečně a vykázala mi za obyt čistý pokojík. Ve chvíli cítil jsem se mezi cizími lidmi jako u dobrých přátel. Hudba utužila naše přátelství tím pevněji. Ještě nikdy nezněly

na černošské stanici české písně, ale za mého pobytu hlaholily každého dne. Skladatel „Bechyňských“ jistě neví, že jsme i v australském pralese zpívali známou notou: „Už já více po Bechyni cestu šlapat nebudu.“

Do poslední písničky vyzpívali jsme s průvodem piana také Malátovy „Vzpomínky na Prahu“, a české skladby rozehřívaly mou duši více než kdykoli jindy.

Prvního dne zpívalo se dlouho do noci. Skřeky volavek, bukačů a jeřábů zaléhaly potom do mé ložnice a ukolébaly mě k tvrdému spánku velmi brzy.

Spal jsem bezpečně v domě nezamčeném. Zámku tam světnice nemají. Poznáváte z toho, že je postaráno v mnohých končinách australských o veřejnou bezpečnost lépe, než snad jinde ve světě. Lepší povšechný blahobyt vede tam nepochybně ke spořádanějším poměrům společenským.

Z rána svolával kostelní zvonek misijní příslušníky ke službám božím. Připojil jsem se k ostatním, abych vykonal nedělní pobožnost.

K bohoslužbě sjížděli se též farmáři z dalekého okolí, zvláště pak hezky vystrojené ženy s dětmi. Nejedna paní přijela v pěkném lehkém vozíku a řídila svého koníka sama.

Farmáři, čili dle našeho pojmu sedláci, vypadali jako džentlmeni. Všickni byli oblečeni podle nové mody. Takového přepychu dopřávají si tam nejen majitelé farmy, ale i čeledín, drvoštěp, dělník, horník, metař a kde kdo je.

V chrámu Páně shromáždili se zatím černí chovanci, muži po jedné, ženské pohlaví po druhé straně.

Děti stály podle velikosti; byly na kost vyzáblé. Jen zoubky bělaly se jim ve tmavohnědé a nehezké tváři jako řada bělostných perlí.

Ženy vypadaly příšerně a odporně. Muži nevypadali lépe. Ze škaredé a zamračené tváře zdála se vyzírati tupost duševní.

Někteří z černých příslušníků přišli do chrámu v obuvi, jiní bosi. Ale oblečeni byli všickni podle střihu evropského.

Stálo prý mnoho práce, nežli navykli černochy, aby nosili kalhoty. Oděv ten byl australským naháčům kusem nejprotivnějším. Když viděli černoši po prvé, jak Evropané svlékají spodky, nevycházeli prý z úžasu a trnuli, neboť se domýšleli, že Evropan vylézá ze své vlastní kůže, a to za veliké bolesti.

Australský divoch lovící ryby.

Nedělní pobožnost byla zahájena po 11. hodině ranní chorálem, zpívaným za průvodu harmonia.

Potom promluvil misionář ke svým černým ovečkám tato slova: „Ke službám božím přišel dnes host z dalekých krajů. Nežli sem dojel, potřeboval mnoho neděl. Přijel do vaší vlasti, aby ji poznal a vypravoval o ní svým krajanům. Také chce poznati váš život na misijní stanici a co uvidí a uslyší, vydá tiskem ve zvláštní knize. Chovejte se tedy hezky, aby přítomný host mohl o vás vypravovati jenom s pochvalou.

Dnes je den Páně. Užijte ho tedy k oslavě Hospodina a nečiňte se před Pánem nehodnými. Očekávám, že se nikdo z vás neopije a že neudělá náboženské naší obci hanbu.

Můj milý host a váš přítel přichází ze země, kde naše církev vzala svůj počátek, a kde žili nejlepší její apoštolové. Nad to pak je náš vzácný host dobrý hudebník. Dejte si tedy záležeti a zazpívejte píseň číslo 1082 co nejlépe.“

A černí příslušníci Českomoravské misie dali se do zpěvu a zapěli píseň dvojhlasně. Zpívali zcela dobře. Poznal jsem, že je pravda, tvrdí-li se, že australští černoši mají dobrý sluch. Také střídavé sbory mužů a žen s dětmi zněly velmi pěkně, a chvalozpěv hosanná hlaholil velebně.

Po výkladu slov ze svaté bible vyzval misionář všecky přítomné, aby přispěli dárkem na vydržování ústavu pro malomocné v Jerusalemě, a očekával vydatnou pomoc ode všech černochů.

Většina domorodců odevzdala po šilinku, tedy dle našich peněz více než korunu.

Mimořádný příjem plyne do kapes černochů z prací konaných v okolních farmách. A ježto se platívá dělníkům australským několik šilinků denně, mohou si také černoši vydělati dost peněz.

Ale hotové peníze přivádějí černochy na cestu nepravosti, a mnohý z nich ocituje se v šatlavě některého města, dopřál-li si více lihoviny, nežli veřejná mravopočestnost v Australii připouští.

Tak se stalo i po výstražných slovech nedělních. Den na to dověděl se dobrosrdečný Hagenauer, že jeden z jeho chovanců přihnul si více kořalky ve Statfordě a že opětně pyká v městské věznici za své provinění.

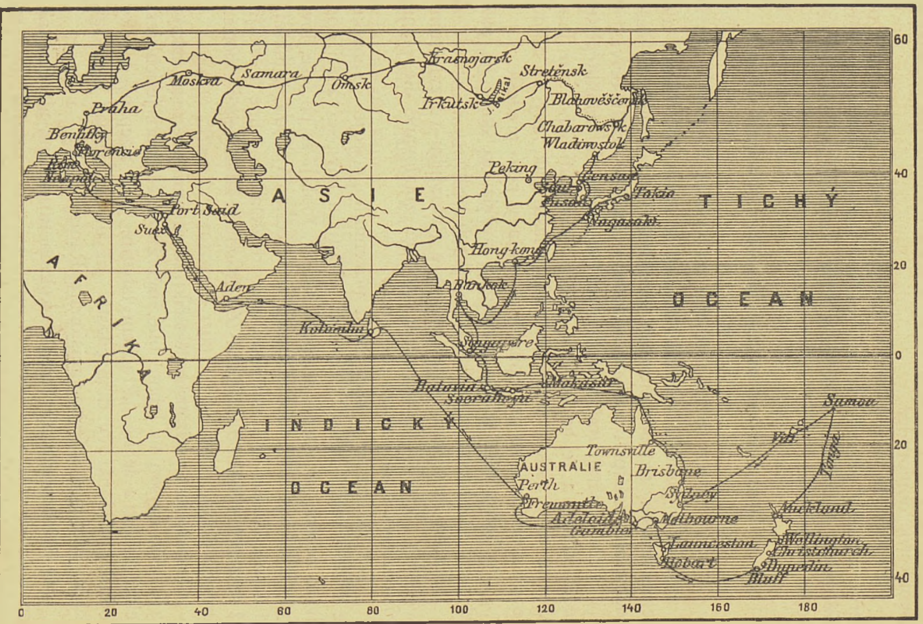
Po službách božích byl oběd. Společnost naší tabule byla rozhojněna některými damami z okolních statků. Jejich styky s misijní stanicí jsou velmi přátelské. Vzácná povaha a rozšafnost misionářovy choti přispívá k té shodě plnou měrou.

Na občasné návštěvy jsou australští venkované odkázáni více než kdekoli jinde. Jsouť jejich farmy daleko od sebe, a mnohý squatter má k sousedovi několik hodin cesty, obklopen jsa toliko ohrazeným pralesem a pasekami, v nichž se pasou jeho stáda, složená hlavně z ovcí.

Po svačině následovala opět kostelní pobožnost večerní. Četlo se v bibli a zpívaly se hymny. Každý z přítomných četl ze svatého písma kousek. Já nesměl činiti výjimku a byl jsem na chvilku členem církve Českobratrské.

Někteří černoši přišli k odpolední bohoslužbě pěkně vyfintěni, s čistým slaměným kloboukem a s límcem bílým jako padlý sníh. Z kapsy jim vykukovala dřevěná dýmka, jak sluší na příslušníka anglického.

Josefa Kořenského cesta 1900-1

Některé černé dámy přišly do chrámu s kytkami za ňadry. S přáním „dobrou noc“ a „zítra na shledanou“ opouštěl jsem černé domorodce.

Prosincové večery byly v Ramajuku velice příjemny. Dotěrné mouchy přestaly štípati, palčivé slunce australského léta již dávno zapadlo a osvěcovalo Alpy, vzdálené od nás jen několik hodin cesty. O 7. hodině ukazoval teploměr 15° C.

* *
*

Také v pondělí vyzváněl zvonek k ranní pobožnosti, ale velmi krátké. Po odzpívaných chorálech vyzval misionář černochy, aby naštípali v lese pro domácí potřebu trochu dříví.

Dále oznámil misionář černým ovečkám, že nebude příští neděli doma, a že ho bude v chrámu zastávati jeho syn Jan. Aby se tedy všckni dobře chovali, zvláště pak, aby se nikdo neopil a nedostal se pro opilství do šatlavy jako předešle.

Po bohoslužbě odešla mládež z kostela do školy, já pak šel jsem shlédnouti příbytky černošských rodin.

Každá černošská rodina obývá v Ramajuku ve zvláštním domečku. Všecky domky jsou dřevěné, zbudované dle plánu misionářova a za pomoci chovanců.

Byt skládá se z kuchyně a přízemního pokoje. Nábytku je v něm velmi málo. Chovanci zdržují a baví se raději pod šírým nebem, provozují anglické sporty, toulají se po lese, loví ryby a střílejí zvěř. Občas sbírají vejce černých labutí, přinášejí je domů, kladou je k mírnému teplu rozdělaného ohně a čekají, až se z nich vylíhnou mláďata. Z odrostlých labuťátek má potom černoch dobrý oběd.

Labutí jest v Gippslandě tolik, že se jimi jezera až zakrývají. Ale nejsou to labutě bílé, nýbrž černé. Peří jejich jest velmi hebké a lehké. Prachem labutím jsou nacpány všecky podušky misionářovy domácnosti. Již dávno nespal jsem tak dobře, jako pod střechou misionáře Ramajuckého.

O žních pomáhají černoši okolním farmářům, ale činí tak jen z dobré vůle a za plat. O celou existenci ostatní stará se australská kolonie prostřednictvím misijní stanice.

Mnohý domek černošské stanice jest již opuštěn. Obyvatelé jeho vymřeli. Co nevidět budou ukazovati v Ramajuku

posledního viktorijského mohykána. Smrtí jeho vezme pak černošská misie za své.

Skoro před každým domkem procházeli se ochočení papouškové, kakaduové se žlutými chocholkami. U zdi tulila se k sobě mláďata nedávno z hnízda vybraná a naříkala plačtivě jako malé děti. Černoši se s nimi rádi mazlí a vybírají je jakožto holátka z hnízd pralesa, uprostřed něhož bydlí.

Starších černochů vyptával jsem se na věk marně. Odpovídali, že nevědí, kolik jim let, snad čtyřicet, ale snad prý také padesát. Mnozí si naříkali na slabost v celém těle.

V jedné chaloupce zastal jsem černošku blbou. Tvář její byla zachmuřená, ale vyjasnila se, jakmile jsem vyslovil jméno tabák. Spatřivši doutník, chňapla po něm oběma rukama a s výsknutím dala se do žvýkání oblíbené pochoutky.

* * *

Ke kostelu přiléhá na misijní stanici škola. Je to státní speciální škola pro černochy a má číslo 1088.

Do misijní školy ramajucké chodí asi tucet dětí. Třídní učitelka slč. Armourová má je rozděleny podle věku a prospěchu na pět skupin.

Školáci i školačky uvítali mě s veselou tváří a odpovídali hbitě, hlasitě, s odvahou a správně.

Složité příklady početní luštili bystře a hravě, písemně i z paměti.

Anglické diktando bylo bez chyb. Rukopis vypadal úhledně.

I písmo dívek prozrazovalo ruku vypsanou. Lepšími methodami krasopisnými docilují školy australské úhlednějšího rukopisu nežli mnohé školy naše.

Diskanty malých černošek zvonily jasně jako alty jejich spolužáků. Intonaci nebylo co vytýkati.

Tělocvik působil dle všeho černě zarostlým dětem mnoho radosti. Zvláště se jim dařily hry za užití tyčí. Prostocviky provázejí se zpěvem.

Učitelskou dovednost slečny Armourovy uznal sám dozorce státních škol a označil po vykonané inspekci prospěch misijní školy na stanici Ramajucké nejvyšší číslicí procentovou.

Když se mi drobní čertíci misijní pochlubili ještě kresbami. zvláště pak obrazem britského praporu, provedeným barevnými křídami, opustil jsem černošskou školu.

* *
*

Zašel jsem na hřbitov, vzdálený od misijní stanice asi čtvrt hodiny cesty. Leží na pokraji eukalyptového pralesa. Na všech ostatních stranách pohřebiště rozkládá se paseka s ojedinělými akaciemi.

Pěšina na hřbitov vedoucí není ani znatelná, a třeba jíti hustou travou, sítinami a ostřicemi.

Ohrada z blahovičníkových větví bíle natřených věstí místo posledního odpočinku.

Povýšené rovy jsou zarostlé bejlím. Památníky bychom tam marně hledali. Jen na některém hrobě trčí zpuchřelý kříž dřevěný, vichřicí k zemi nachýlený nebo dokonce povalený.

Pohřbením nebožtíka přestávají prý, tak mi bylo řečeno, všeliké vzpomínky na zesnulého. Žal netrvá dlouho. Po pohřbu nikdo již na hřbitov nedochází, aby mírnil bol častou návštěvou. Proto zarůstají šlepěje, které označovaly ve vlhké půdě směr pohřebního průvodu, již v několika dnech.

Na stanici Ramajucké pochovávají se černoši australští po způsobu křesťanském. Klásti nebožtíka na dřevěné lešení, pokrývati mrtvolu chrastím a ratolestmi a ponechávati ji lijavci a větrům ku zničení, toho způsobu viktorijští domorodci již neznají.

Zadumán opouštěl jsem zátiší mrtvých. Krákorání vran na uschlých větvích eukalyptových zdálo se mi býti tklivým zněním umíráčku, jímž se oznamuje smrt celého národa.

Pravdu děl můj milý hostitel, pravil-li, že za málo let bude tam pochován poslední černoch jeho stanice. Dobře učinil, že se poděkoval za provedení úmyslu šlechetného umělce Wilhelma, jenž navštíviv za své australské cesty také Ramajuk, postaviti chtěl tamějším černochům vznešenější božiště. Stačí malá kaplička nynější, aby nad posledním černochem osady Viktorijské mohla býti pronesena dojemná slova: Ať odpočívá v pokoji!

Posledním chovancem Ramajucké misie vymře celý národ černochů v jihovýchodní Australii. *)

* * *

O misijních stanicích australských přinášejí zprávy po česku tištěné také Bratrské misijní traktáty jako přílohy k Bratrským listům, vydávaným v Praze.

Jeden z těchto traktátů má nadpis Australský prvenec**) a týká se působení misionáře Hagenauera za prvých dob jeho apoštolování v Australii:

„Bylo to roku 1852. Ulicemi města Melbournu bloudil malý černý hošík a plakal. Několik bílých školáků ustrnulo se nad ubožákem, obdarovalo ho chlebem a vzalo ho s sebou do školy.

Do školy vstoupil právě kazatel Chase, aby vyučoval mládež náboženství. Vlídným jednáním naklonil si kazatel černého hošíka tak, že ho malý divoch všudy doprovázel a nechtěl se od něho ani odloučiti. Kazatel Chase cvičil hošíka ve všech potřebných vědomostech.

V Anglii prospíval černý školák velmi dobře na duchu, a jeho ochránce a učitel viděl v něm již nejlepšího posla, jenž by mohl býti vyslán do Australie a kázati tam pohanským bratřím svaté evangelium.

Ale drsné podnebí veleměsta nad Temží mladému domorodci australskému nesvědčilo. Malý William Vimera — takové jméno bylo dáno nalezenému černochu při křtu — počal brzy na těle chřadnouti, a lékaři radili, aby byl malý trpitel co nejdříve odvezen zase do své teplejší vlasti.

---

*) Občas uveřejňuje misionář Hagenauer zprávy o své stanici tiskem, a to anglicky nebo německy: Aboriginal Mission Station Ramahyuck Sale. Viz též jeho: Mission Work among the Aborigines of Australia. Sale. — Jahresbericht über die Missions-Station der Eingebornen, Ramahyuk, Gippsland. Melbourne. — Úřední zpráva předkládaná každý rok parlamentu Viktorijskému má nadpis: Report of the Board for the Protection of the Aborigines. Melbourne.

**) Jiné jsou: Zákopníci. O životě a práci misionářů mezi divochy v severní Australii. V Praze 1895. — Cullen Point ve Queenslandě. V Praze 1895. — Svěcení kostela a svatební cesta na Mapún ve Queenslandě. V Praze. 1895. — První oběť na Mapúnu ve Queenslandě. O smrti misionáře Warda. V Praze 1896.

O svém rodišti věděl malý William velmi málo. Říkal jen: „Můj domov jest v kraji Vimerském. Svou matku jsem záhy ztratil. Nějaký běloch ji zastřelil. Mne ujali se potom černoši z okolí a brávali mě všudy s sebou. Později přijal jsem službu u jakéhosi pana Ellermanna a doprovázel jsem náklad vlny do Melbournu, kde jsem zbloudil.“

Nežli mohl býti mladý William Vimera odvezen nazpět do Australie, roznemohl se nebezpečně a zemřel v Londýně r. 1852.

Tehdy byly činěny v Australii pokusy, aby také členové Českobratrské jednoty šířili mezi černými domorodci křesťanské náboženství. Ale prvé pokusy nezdařily se, a misionáři navrátili se s nepořízenou do Evropy.

Za nějakou dobu ujali se apoštolování mezi australskými domorodci opět bratrští misionáři. Byli to Hagenauer a Spieseke. Oba tyto hlasatele pozval k sobě pan Ellermann a žádal je, aby šířili Kristovo učení mezi divochy kraje Vimerského. Misionáři pozvání přijali, založili misijní stanici Eben Ezer, shromáždili kolem sebe tlupu domorodců a vyučovali je v duchu své církve.

Jednoho dne r. 1860 seděl misionář Hagenauer ve společnosti černochů a četl jim z tištěného traktátu událost, jež se týkala zesnulého Williama Vimera.

Černoši poslouchali prosté vypravování svého učitele velmi pozorně, a když bylo čteno místo, v němž mladý černoch, praví: „Můj domov jest v kraji Vimerském, mým pánem byl pan Ellermann, a má matka byla od bělocha zastřelena,“ vyskočili všichni černoši ze svých míst, a jeden z nich zvolal: „Hošík ten je Džim Krau. Byl jsem při tom, když jeho matku rána trefila, a ona mrtva k zemi se skácela. Tento zde jest mladší syn, venku pak v černošském táboře jest starý otec Dauler, a my všickni jsme jeho bratranci. Seděli jsme tehdy pohromadě, když zahoukla pojednou rána, a když matka Džimova zahynula vražednou rukou bělochovou. Tam dole je místo, kde jsme zastřelenou matku pochovali.“

Misionář Hagenauer vyslechl s pohnutím, co černoch vypravoval, a zasadil na hrobě zastřelené ženy stromek. Ten jest až do dneška jejím pamatníkem.“

Po Eben Ezru v kraji Vimerském byla zřízena misijní stanice v zemi Gippsově, a Ramajuk stal se sídlem Hagenauerovým od r. 1862.

* *
*

Učiniti z kočovných kmenů australských lidi se stálým sídlem chtěli již první evropští přistěhovalci na sklonku 18. století. Pozemek v Paramatě (nedaleko Sydneye) měl sloužiti za pokusnou farmu, a divoši z okolí měli se tam zaučovati polní práci. Náklad s tím spojený hradila země, ale odřekla další podporu, když se ukázalo, že černoši života usedlého si neváží a utíkají z farmy, jakmile jen mohou. Namáhavá práce polní byla černochům proti mysli, a misie nepořídila s nimi ničeho ani za nejlepší vůle a za největšího sebezapírání.

Nové podpory dostalo se potom australské misii z Londýna, ale ani tyto pokusy nevedly k lepším výsledkům.

V práci misijní vystřídalo se na půdě australské mnoho církví. Jednou ujímali se jí hlasatelé anglikánští, po druhé misijní společnost Basilejská, Ochranovská a m. j.

Methodisté počali apoštolovati v Australii nejprve na východě a přeložili domorodcům území Viktorijského katechismus do mateřské řeči jejich.

Za nynější doby vykazuje každý australský stát několik misijních stanic pro černé domorodce.

K ústavům těm připojují se zároveň školy literní, vydržované zhusta na úplný náklad státní.

Těžší práce australským černochům nevoní, za to však osvědčují se jako spolehliví ošetřovatelé koňů a jako znameniti lovci, jde-li o vyhubení dravých psů dingů.

Pověstnou stala se v Australii „černá policie“. Sbor ten skládal se ze samých domorodců, dílem pěších, dílem jízdných, vybíraných z cizích kmenů černošských a ustanovených ke stíhání lupičů, zlodějů a nebezpečných vězňů, uprchlých do lesních hustin. Vrozené slídivosti černých domorodců neušel žádný utečenec, byť i sebe lépe v bodavém hloží ukrytý, a stával se hroznou obětí pronásledovatelů.

Zvláště dobré služby konala černá nebo domácí policie (native police) kolonistům, usazeným v sousedství divochů ve Queenslandě, a prováděla justici na svých vlastních

pokrevencích bezohledně, mnohdy z pouhé nenávisti k cizímu kmenu. Pouhé odcizení dobytčete trestala černá policie mnohdy smrtí.

* *
*

Misionářům přísluší zásluha, že mohl býti podán přehledný obraz o řečech a nářečích, jimiž australští domorodci mluvili nebo doposud mluví. Vymřením kmenů vyhynul také mnohý jazyk, a památka jeho žije již jenom ve spisech linguistických.

Kmenové australských černochů mluví jazyky a nářečími různými, ba i mnohá tlupa kočovných divochů, čítajících jenom několik rodin, má svou vlastní řeč a nerozumí jazyku, jímž mluví kmen, bydlící v blízkém sousedství. Tím větší jsou pak jazykové rozdíly u černochů jednotlivých území a států australských. Stůj zde malá ukázka nejobyčejnějších slov v Queenslandu, Nového Jižního Walesu, Viktorie, Jižní a Západní Australie. Slove pak u australských černochů

muž malar, mula, kolin, meju, vutavuli,
žena džundal, badyuru, dajn, ngamaitija, liu,
voda dabil, paru, badu, paen, volpul,
hlava magal, kovanu, kuvang, makarta, purpai,
ruka mara, tamira, marnong, pemara, manangi,
nos mulu, nogro, kaang, madla, čenže,
noha čidna, manu, dženong, tidna, činangi,
jedna kamande, ganar, keiarpe, kiarp, vogin,
dvě purlaitije, burla, pulete, bulait, bulraj a j.

Číslovku tři vyjadřuje černoch jihoqueenslandský slovy burla gamar, t. j. dvě, jedna, číslovku čtyry burla, burla, t. j. dvě, dvě.

Do pěti počítá málokterý kmen australský. Na místě této číslovky užívá se obyčejně slova ruka. Ještě méně slýchá se u australských kmenů číslovka deset. Výrazem pro toto číslo jsou dvě ruce. Co jest nad čtyry nebo nad pět, označuje se nejčastěji výrazem mnoho.

Někteří kmenové australští počítají jenom do dvou, jiní jenom do tří.

V australských jazycích jest jen málo slov, jež prozrazují svým zvukem příbuzenství jazykové.

Takovým slovem jest o k o, znějíc jednou jako mail, jinde pak meul, mil, me, mi, mila, m i i.

J á slove ngaia, ngaňa, ngatva, ngaii, ngie, ngan, ngu.

T y slove inta, nginta, nginte, nginda, ngin, ninna, nginne.

Z ukázek tuto uvedených jde na jevo, že se sykavky v australských řečech neobjevují. Jenom málokteří černoši australští říkají tabáku sutungo. Objeví-li se hláska *s* přece ještě v jiných slovech, potom bývá to jenom na počátku, a nikoli uprostřed nebo na konci slova.

Ježto mají australské řeči kromě souhlásek také samohlásky a dvojhlásky, poslouchají se pro svůj libozvuk příjemně.

Hovor vedený v původní řeči australské slýchati lze teď v Australii již jenom v odlehlých končinách nitrozemních, ale s vlastními jmény, vzatými z původního jazyka domácího, setkáváme se ve všech krajích. Jména řek, pramenů, kopců, roklí, údolí, strání, lesů, jezer jsou mnohdy jediné ostatky, jež se v krajinách, osazených nyní výhradně bělochy, po australských domorodcích zachovaly: Paramata, Havara, Vulumulu, Kulingata, Euranarina, Tambaramba, Bangaribí a j.

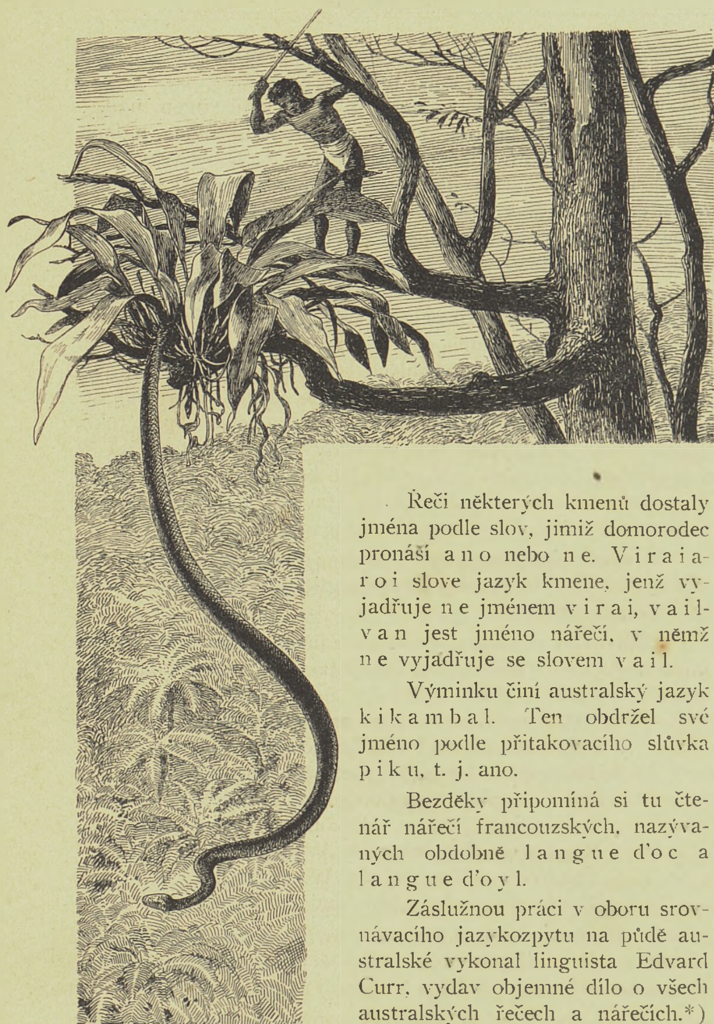
V anglickém pravopise vypadají řečená slova zcela jinak a přenášejí se v té podobě z map anglických do atlantů našich bez žádoucí změny.

Podivné zvuky starých vlastních jmen australských neušly vtipu anglických veršotepců a kolují po celé Australii jako pořekadla:

I like the native names as Paramatta
and Illawarra and Wooloomoolloo,
Toongabbe, Mittagong, and Coolingatta,
and Yurumbon, and Coodgiegang, Meroo,
Euranarina, Jackwa, Bulkomatta,
Nandowra, Tumbarumba, Woogaroo;
The Woolondilly and the Wingycarribee
The Varragumby, Daby, and Bungarribee.

Jména mužů znějí zhusta následovně: Ganindáli, Góngolu, Kaldúbaroch, Mángola, Nórbora, Nýlgora, Píngaro, Póko, jména žen: Gónbaro, Kélanmi, Móle, Olánga.

Jazyky australských domorodců zovou se zhusta podle řek a hor, jindy pak mají jména zvláštní. Jest na př. jazyk Tarambal, Dipal, Kamilaroi, Parakala a m. j.

Australský divoch
vyhání z úkrytu krajtu tečkovanou

Řeči některých kmenů dostaly jména podle slov, jimiž domorodec pronáší ano nebo ne. Viraiaroi slove jazyk kmene, jenž vyjadřuje ne jménem virai, vailvan jest jméno nářečí, v němž ne vyjadřuje se slovem vail.

Výminku činí australský jazyk kikambal. Ten obdržel své jméno podle přitakovacího slůvka piku, t. j. ano.

Bezděky připomíná si tu čtenář nářečí francouzských, nazývaných obdobně langue d'oc a langue d'oyl.

Záslužnou práci v oboru srovnávacího jazykozpytu na půdě australské vykonal linguista Edvard Curr, vydav objemné dílo o všech australských řečech a nářečích.*)

*) The Australian Race, its origin, languages, customs, place of landing in

Srovnávaje ve svém spise jazyky australské s řečmi africkými, uvádí Curr doklady o nápadné shodě jejich a snaží se dovoditi, že domorodci australští jsou křiženci neznámého plemene s plemenem africkým, byť i tělesné znaky černochů australských lišily se nápadně od negrů afrických.

Dále ukazuje Curr na příkladech, že řeč papujská jest zcela jiného rázu nežli řeč negrů australských, ale že tím patrněji vychází na jevo příbuznost mezi řečí negrů afrických a mezi jazyky černochů australských, řeč vymřelých Tasmanců v to počítaje.

* * *

Za mého několikadenního pobytu na misijní stanici v Ramajuku snášeli mi černoši živočichy všeho druhu a rozhojňovali mé sbírky zvláště pestrou směsicí hmyzu a pavouků, vyzbrojených na černožlutém těle dlouhými trny a ostny (Gasteracantha). Zlatí roháči (Lamprina) s tělem do zelena jako pobronzovaným poletovali tam zhusta a zabavovali mě svým životem právě tak, jako se z nich těšily děti černošské.

Jednou narazil jsem v lese se starým černochem na mohutného, ale zcela nevinného hada takového druhu, jako prý ještě otec mého průvodce pojídal s velkou chutí. Lahůdky té zanechali černoši Ramajučtí již dávno a přidržují se již jenom kuchyně anglické, ale divocí kmenové vyhledávají jedlé hady s velkou horlivostí a pojídají masa jejich náruživě.

Za delikátní hadí zvěřinu pokládají australští divoši zvláště hroznýšovitou krajtu tečkovanou, nazývanou v zoologii Python spilotes nebo Morelia argus, u kolonistů Carpet snake nebo Diamant snake. Názvu anglického dostalo se tomu hadu pro pestrý kolorit a pro zářivý třpyt kůže, poseté jako tisícerými routami nejdražšího kamene.

Poštěstí-li se černochům, aby ulovili krajtu odrostlou, může se nasytiti jejím masem i několik rodin.

Dle dra. Lumholtze, jehož spis uveden již na stránce 158., mívají krajty australské v délce až sedm metrů a přespávají rády chladné noci a měsíce v přížívných kapradinách, vytvořujících kolem mohutných kmenů obrovské trsy. Cizopasné to

Australia and the routes by which it spread itself over that continent by Edward Curr. V Melbourně 1888. 4 sv.

bylinstvo objímá kmeny starého stromoví vysoko nad zemí, obstupuje peň a větve a zdá se býti hnízdem báječného tvora. Podoba jeho bývá nálevkovitá. Na dně hromadí se lupení a kůra, prachniví a hnije v dešťové vodě tam zachycené a proměňuje se záhy v černou prsť.

Rozměry takových hnízd bývají velké. Nejednou viděl jsem v australských pralesích hnízda o průměru několika metrů.

Ke vzrůstu parasitních trsů kapradinových přispívají hlavně rod Platycerium, zobrazený na str. 339., a druh Asplenium nidus avis, pojmenovaný tak pro svou hnízdovitou podobu zcela případně. Australští kolonisté zovou tuto kapradinu vraním hnízdem (Crownest fern).

V nitru hnízdovitého trsu kapraďového svinuje se krajta v těsný chumáč a chrání své tělo za chladných nocí před nízkou teplotou. Bystrozraký plaz postřehuje útočiště takové i vysoko na stromě položené a došplhává se noční skrýše své velmi hbitě.

Australští divoši pronásledují krajty až do samého úkrytu ubíjejí je kyji, opékají maso v listu zabalené na vypáleném kameni a rozdělují se o kořist.

V hnízdech přiživných kapradin mívají svůj úkryt také mnozí vačnatci, přespávají v nich den a stávají se kořistí slídivých černochů.

Jako všecky kosmopolitické krajty, tak i morelie australské jsou nejedovaty, byť i náležely k největším hadům světa.

Tím jedovatější jsou však menší druhové hadů australských. Některé země australského kontinentů mají dvakráte tolik hadů jedovatých, co nejedovatých. Západní Australie má jich třikráte tolik, a Australie Jižní dokonce pak šestkráte více.

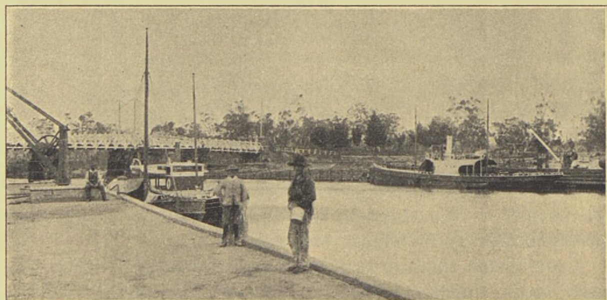
Čím dále na australský sever, tím více hadů přibývá. Tak na př. vykazuje Tasmanie 3 druhy, Viktorie 12, Západní a Jižní Australie 15, Nový Jižní Wales 31 a horké kraje území Queenslandského 42.

Celkem zjištěno bylo v celé Australii asi sto rozličných druhů hadího rodu. Musejní zoolog Sydneyský Waite uvádí jich ve svém článku, uveřejněném ve Wraggově ročence 1901, přesné 93. V tomto čísle zahrnuty jsou 62 druhy hadů jedovatých.*)

*) Ilustrované popsání australských hadů obsaženo jest v díle Waitově: A popular account of Australian Snakes by E. R. Waite. Se 16 barvotisky a četnými obrázky. Cena 4 s 8 d.

Od třicíti let, kdy vyšlo o australských hadech dílo Krefftovo, přibylo 30 nově zjištěných a popsaných druhů.

Zoolog Waite rozepisuje se ve svém článku (Our Common Snakes) hlavně o pěti jedovatých druzích v Australii nejrozšířenějších, jsou to: Diemenia textilis, zvaný u kolonistů hadem hnědým, Pseudechis porphyriacus (had černý), Notechis scutatus (had tygří), Acanthophis antarctica (zmije smrtelná) a Denisonia superba.

Bairnsdalské přístaviště v Gippslandě.

Černoch, jenž mě vodil po lesích okolí Ramajuckého, tvrdil, že pozná nejedovatého hada podle útěku. Jenom had nejedovatý prchá prý ze svého místa. Hadi jedovatí z místa svého se nehýbají a udatně hotoví se k útoku.

A černoch děl pravdu. Death adder, t. j. doslovně zmije smrtelná, na niž jsme mezi kamením narazili, skutečně s vyhřátého balvanu neprchla, ale vztyčovala předek svého těla hrozivě do výše a zmizela mezi skalními troskami teprv potom, když byla kamenem po ní hozeným zasažena.

Australští domorodci bojí se jedovatých hadů velice, ježto chodí bosi a podléhají uštknutí snáze, nežli kolonisté, kteří bez obuvi nikdy nevycházejí. Úmrtí, jež se dostavují následkem uštknutí jedovatých hadů, bývají v Australii častá, nicméně uštknutí brejlovců a chřestýšů, rozšířených jinde ve světě,

jsou celkem přece jenom hroznější a co do počtu úmrtí člověku mnohem nebezpečnější.

Mimo hady suchozemské vykazuje Australie úžasné množství jedovatých hadů mořských, a koupání na pobřeží horkých krajů australských bývá spojeno s nebezpečenstvím života. Život mořských těch plazů vylíčím až za plavby mořem Korálovým.

Mnohá chvíle ušla mi na samotě Ramajucké za rozkopávání termitích hnízd. Kde v Australii neobjevovali by se vše-žraví budovatelé zajímavých těch staveb? Kam jen Evropan v Australii vkročil, všudy spatřil monumentální díla podivuhodných příslušníků říše hmyzí a zvaných jednou všekazi, jindy pak bílí mravenci nebo termiti.

Stavby jejich podobají se místy kupám, hromadám a mohylám, jinde pak trčí ze země do výše jako hliněná cimbuří, plná věží a vížek. Již podle příbytků poznává přírodozpytec, který druh termitů v nepřístupném tom hradě se usadil a společnost s přísnými zákony sociálními tam založil.

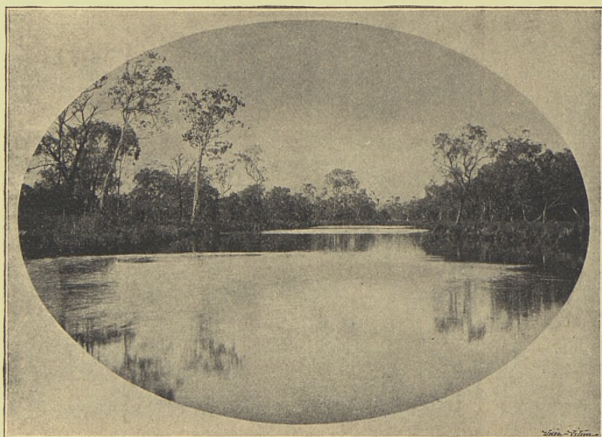
Čtvero kast udržuje termití stát pohromadě: dynastie královská, kasta vojenská a dělný národ obého pohlaví.

Ale nejméně volnosti dopřáno jest samé královně termitího státu: sevřena kolkolem těsnou kobkou žalářní, plní jen jedinou povinnost, snáší vajíčka, jichž počet jde skoro do statisíce, zachovává existenci rodu a umírá v komnatě, do níž byla za živa zazděna, pečlivými dělnicemi krmena a při životě zachovávána.

Útlé pracovnice vnikají do královské kobky malými otvory, vkládají chutnou krmi do samých úst tělnaté královny a odnášejí spěšně vajíčka roditelkou snesená do komnat určených k vyplání nadějné mládeže.

Všecka péče o zachování státu před nepřítelem přísluší kastě vojenské. Příslušníci její jsou vojáci nebo bojovníci s hrozivým vzezřením a s hlavou, jaká jen obru přináleží. Krutou jejich zbraní jsou kusadla, působící jako guilotiny a rozpolťující jedním mávnutím tělo každého odvážlivce.

Výpady, jaké termiti podnikají, konají se jenom v noci a končí vítězstvím loupežné armády. Termiti přepadají domy, nábytek, nářadí, spíže, trámy a zůstavují na místě jen nerozkousaný kov. Vše ostatní podléhá zkáze hrozných kusadel jejich.

Na řece Mitchellu v Gippslandě.

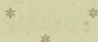
Právem zasloužili si příjmí všekazů. Stejně zuřivě vrhají se na dřevěný nábytek, jako na nejkrutější jedy. Posypte jen stezku, po níž termiti táhnou, kousky smrticího cyankália a spatříte, jak bude krutý jed novými a novými tlupami bojovníků drcen a do hnízda vláčen. Na sta všekazů zahyne od jedovatého výparu a pokryje půdu svými mrtvolami, ale na sta živých pokračuje zase v zápase a propadá témuž osudu.

Termití stavby ohledával jsem jak na půdě Viktorie, tak i za výletů po novém Jižním Walesu a po horkém Queenslandě, ale všudy bylo třeba usilovné práce, nežli jsem se mohl dokopati královen tvrdou hlinou sevřených a v královskou buňku uložených. Jiným druhům přináležejí termiti nasbíráni v Ramajuku, jinak vypadali všekazi z pobřežních krajů průlivu Torresova, z Celebesu, Javy, Cejlonu, ale všudy provozují zhoubné dílo své. Z té příčiny bylo třeba zaměniti dřevěné tyče transkontinentálního telegrafů australského za tyče železné. V horkých krajích australské pevniny trpěly dřevěné tyče nejvíce.

Jest jen málo dřev, jichž se termiti nedotýkají: západoaustralský blahovičník mahagonový neboli džara (E u c a l y p-

tus marginata) a malajský strom tekový (Tectona grandis). Přednosti tohoto dřeva přinášejí holandské správě na Javě znamenitý zisk. Z hlubokých lesů tekových těží tamější vláda několik milionů zlatých ročně a zajišťuje si příjem ten i do budoucna, dávajíc vysazovati rozlehlé kraje novou kulturou tekovou.

Tekové dříví vyznamenává se pronikavou vůní pryskyřičnou a zapuzuje od sebe každý hmyz. Jen tak mohou býti obyvatelé souostroví Malajského jisti, že se jim jednoho dne nerozpadne veškerý nábytek v niveč.

Na jezerech Gippslandských očekávaly mě nové zjevy přírodní. Přátelé moji mluvili o nich s nadšením, a v průvodních knihách*) vyhlašovaly se jezerní kraje v zemi Gippsově za nejdražší perly celé Viktorie.

Z Ramajuku nebylo k jezerům Gippslandským již příliš daleko. Vracel jsem se opět k železniční stanici Stratfordské. Slečna Lawsonova ujala se otěží, na vůz přibrali jsme jako do průvodu několik veselých dívčin černošských, stiskli jsme upřímně ruku domácí paní, a již to šlo zase pralesem až do samého Stratfordu.

Ve Stratfordě odbočuje trať dále na východ a zakončuje v Bairnsdalu, nejvýchodnějším to bodě všech železnic Viktorijských. Viz mapu Gippslandských jezer na stránce 433.!

Ze Stratfordu do Bairnsdalu počítá se přes 50 km jízdy. Také tato trať vede skoro stále hlubokými hvozdy, oživenými na pokraji četnými pilami. Železniční pražce z těžkého dřeva eukalyptového odvážejí se odtamtud daleko široko.

Bairnsdale jest město, jehož populace vzrostla velmi rychle. Z nedávné černošské samoty, zvané Vi Jung, t. j. na česko mladá kachna, vypučela úhledná a pokročilá obec, čítající nyní několik tisíc duší. Ač je městečkem nepatrným, honosí se již pěti bankami a třemi redakcemi, jež vydávají Bairnsdalského kurýra, Brairnsdalského hlasatele a Gippslandské noviny.

---

*) Picturesque Victoria and how to get there. A Handbook for Tourists. Vydává správa železniční. Cena 6 d.

Osada Cunningham na výspách Gippslandských ve Viktorii.

Obyvatelé Bairnsdalští jsou dobří hospodáři. Hodně vynášejí jim chmelnice, zahrady, zelinářství a chov dobytka. Vývoz másla do hlavního města Viktorie také hodně vydá.

Několik set kroků od železniční stanice jest přístaviště parních lodí. Vstoupil jsem na palubu parníku, jenž hotovil se odplouti do Cunninghamu. Parník jmenoval se J. C. D. Písmenami těmi počíná jméno majitele šroubové parolodi pana Dahlsena, v Dánsku rodilého.

Z počátku brázdí si. paroloď cestu v regulované řece Mitchellově a pluje mírným tempem mezi nízkými břehy, vroubenými rákosím a houštím a porostlými dále zpustošeným lesem.

Z mnohých míst prokmitají role, zelnice, ovocné sady a pastviny.

U samého pobřeží usazeni jsou rybáři. Zaměstnání jejich věští četné sítě kolem chatrčí rozvěšené. Ryb žije v Mitchellově řece mnoho, a lov na ně jest pořád ještě vydatný. Většina ryb táhne do řeky z blízkých slanovodních jezer a Jižního oceanu. S mořem tím jest ve spojení veškerá spletitá soustava jezer Gippslandských.

Chvílemi vyplašuje šum parní vrtule rodiny černých labutí. Byl počátek měsíce prosince, a labutě vyváděly z hnízd mláďata na vodu. Každá rodina čítala několik labuťátek, doprovázených stále oběma rodiči. Labutě staré pluly vedle mladého potomstva jako gondole a nespustily se svých dětí, oděných šedým chmýřím, ani oka.

Šat starostlivých rodičů vypadal jako háv smuteční. I nohy jejich jsou černé, a jenom zobák a obočí rdí se jako karmín.

Některá labutí rodina čítala jenom tři kusy, jiná čtyry, pět, šest, sedm. Nepochybně, že pobřežní obyvatelé vybrali několik vajec z hnízda a ponechali labuti k vysezení jenom jedno nebo dvě.

Výstražné signály, jež pečlivá máť vydává ze svého hrdla za nebezpečenství, zněly za naší plavby po řece Mitchellově neustále, a vytrubované zvuky bylo slyšeti již z daleka.

Sameček nevyčkával z pravidla až příchodu lodi, ale opouštěl rodinu nejdříve, uletěl nebo zmizel v rákosí.

Nejdéle vytrvala s mláďaty obětavá samička a ukryla se v pobřežní hustině teprve potom, když viděla svá mláďata v bezpečnosti.

Plavba po řece Mitchellově podobá se klidné plavbě v průplavu. Místy rozšiřuje se řeka na sto metrů. Pobřežní její ráz ukazuje obrázek na stránce 461.

Stanic je na řece málo, a zastávky trvají jenom chvilku.

Asi za hodinu ukázala se širá hladina jezerní souvisící s vodami několika jiných jezer a nazvaných různými jmény. Tak jest na př. Kingovo jezero (Královské?), Tyersovo, Viktořino, Wellingtonovo a j. Ve všech proudí šedozelená voda brakická, to jest směs vody mořské a říční.

Pro četné mělčiny jezerní bylo třeba plavební linii vytyčiti. Kromě rudých a bílých jehel označuje paroplavební dráhu za noci také několik světel.

Kam jen zrakem divák spočinul, všudy viděl jezerní pláň oživenou vodním ptactvem. Racků, čirek a větších kachen, labutí a kormoránů sletovalo se ve tlupy a houfy tolik, až se jimi místy voda zakrývala. Kde jaký utonulý kmen z vody se vynořoval, každý osazen byl frontami dlouhokrkých kormoránů.

Ze širé pláně jezerní vniká potom loď do rozvětvených zátok a ramen, osazených několika málo rybárnami, vyloďuje zásoby ledu, potřebného k rozesílání ryb, a ocituje se asi po

Holandský mořeplavec Abel Tasman.
Dle fotografie chované v Hobartě.

tříhodinné plavbě v Cunninghamě, položeném v zátoce blízko samého Jižního moře.

Pulsace širého oceánu oznamuje svou činnost již do veliké dáli, a hukot příboje zaléhá k nám dříve, nežli spatřujeme nepřehlednou hladinu Jižního Pacifiku.

Dlouhé výspy v podobě vysokých dun oddělují jezerní soustavu od širého oceánu a tvoří přirozenou hráz, složenou z písčitého nánosu a porostlou houštím balmínovým a kajaputovým.

Až do nedávna nebylo mezi Gippslandskými jezery a oceánem žádné spojitosti, ale před nedlouhou dobou prokopali u Cunninghamu písčitou převlaku, založili v ní dřevěné molo proti nánosům mořským, a od toho času udržuje se paroplavební spojení mezi Melbournem a Gippslandem. Průplav v tamějším isthmu vyhloubený poznamenán jest na mapě Gippslandských jezer (str. 433.) jakožto Entrance. Vybudování jeho stálo přes 3 mil. korun.

Mořské pobřeží Gippslandské má všecky přednosti, jimiž vynikají nejpřednější lázně mořské, a skrovná osada Cunninghame těší se na slavnou budoucnost „Devádesátimilového pobřeží“.

Mezi hosty, kteří tam dojíždějí na zastavenou z hlučného života městského, bývá mnoho lovců. Jedni rybaří, druzí podnikají lovecké výlety po jezerních zátokách a střílejí vodní opeřence, nebo potulují se celé neděle v blízkých horách a vracejí se s bohatou kořistí.

Různých druhů klokanů, zvláště valabů, zdržuje se v Gippslandě ještě na tisíce, a kožešiny jejich vyvážejí se za zimy u velkém množství na Melbournský trh.

Ceny spratků, uváděných na australských trzích jakožto M a r s u p i a l s k i n s, řídí se dle barvy a dle velikosti. Tucet kožek valabích stojí až 16 šilinků, tucet kožek z velikých kengurů až 50 šilinků.

Jednotlivé spratky z tokounů liškových („oposum“) prodávají se na místě za 2 až 5 penců, t. j. za 20 až 50 haléřů.

Cunninghame má nyní sice jen asi na 200 duší, ale znamenitý tamější hotel „Klubovní“ mohl by sloužiti za vzor každé velké obci městské. Hudebník bude tam přijat s pravou upřímností, a v musikální síni roztomilé domácí slečny Goughovy, vyšlé z konservatoře Melbournské, bude pak hlaholiti Čajkovský s jinými mistry dlouho do noci. Když jsem prohodil, že přichá-

zím z Prahy, kde skladatel Dvořák působí jako ředitel hudební konservatoře, získal jsem si náklonnosti tím větší a ve chvíli zněly již také úryvky z oratoria „Stabat mater".

Pěšiny v sadech, jež lemují osamělá stavení v Cunninghamě, posety jsou samými mušličkami. Příboj mořský usazuje na pobřeží miliony drobných skořepin a buduje z nich pevnou půdu. Každým kročejem drtí chodec pod nohama na sta křehkých lasturek, pocházejících buď z černých slavek nebo z bokasanek (Tellina), okrouhlenek (Mactra), cythérek, turitel a j. Z nedostatku pevného kamene a hrubého štěrku zakládají se okolní cesty ze samých ulit a lastur smíšených s nejjemnějším pískem.

* *
*

Jízda po takové cestě byla z nejhorších, co jsem jich kdy v životě zakusil. Vozka, jenž mě měl dovézti z Cunninghamu na misijní stanici Tyerskou, mluvil svatou pravdu, když k mé otázce, jaká jest silnice tam vedoucí, odpověděl: „Připravte se na nejhorší!"

Z Cunninnghamu počítá se k Tyersovu jezeru sice jenom 15 km cesty, ale i dobří tahouni jedou tam několik hodin. Kola povozu zabořují se stále hluboko do sypkého písku, byť i byla opatřena ráfy co nejširšími. Koně mohou ku předu jen hlemýždím krokem.

Po obou stranách vozové cesty plazí se v suché půdě kostrbaté banksie a kvetou nádhernými květy i na těch místech, jež byly nedávno ještě písečným dnem mořským.

Přejemný písek zvedá se za jízdy neustále a zahaluje celý povoz a nejbližší okolí hustým dýmem. Dusivé mraky prachu snášejí se na oděv, vnikají do každého záhybu, znesnadňují dýchání a způsobují bolestivé pálení v očích, nose a ústech.

Přetrpěl jsem pravá muka, nežli vyprostil se povoz z přeletavého písku a dostihl výšiny, složené z půdy pevnější. Ale ve chvíli snižuje se cesta opětně, a povoz zapadá i s koňmi zase do písku nebo jede divokými stržemi a hrozí pocestným, že je jediným nachýlením v rokli pochová.

Po dvouhodinné jízdě zaskvěla se na obzoru pláň Jižního Pacifiku, a k veliké mé radosti ukazoval mi vozka v dáli výšinu, zvanou Tyers House.

30*

Oceán hučel, a roztříštěné vlny jeho bělaly se na písčitém pobřeží jako padlý sníh. K výspám těm řídil vozka koně a brázdil si cestu ku předu samým příbojem a mělčinami zdobenými mosaikou pestrých mušlí. Tak dostal jsem se až k samému jezeru Tyersovu.

Podnikavý pan Dahlsen sliboval si od tohoto jezerního zátiší všecko nejlepší, postavil na lesní mýtině pěkné stavení s restaurací a čeká na hosty, které mu povoz z Cunninghamu přiváží. V prospektu nabízí majitel sanatoria hostům všecky přednosti okolní přírody a dobré své kuchyně, ale host, jenž přetrpěl muka za hrozné jízdy k jezeru Tyersovu třebas jen jednou, vícekráte k milému panu Dahlsenovi nezavítá. Nad to pak jest park založený kolem Dahlsenova sanatoria samá dotěrná moucha. I tam snášejí se celé roje mušího rodu na člověka a pokrývají všecken oděv jeho.

* *
*

Na protějším břehu jezerním usazen jest od roku 1860 misionář Bulmer a pečuje sám do dneška o zbytek černých domorodců. Vláda postarala se o několik domků s kostelíkem a státní školou, vykázala vymírajícímu plemenu rozsáhlé území a bude je živiti až do vymření.

Vousatého misionáře Bulmra zastal jsem v zahradní práci. Okopával s několika černochy zeleninu a pracoval horlivěji, než kterýkoli jeho chovanec.

Také na poli může misionář Bulmer sloužiti za vzor přičinlivého dělníka. Odloučen od světa oddává se jenom svému povolání a žije se svými svěřenci v nejlepší shodě.

Vlastní rodina misionářova přebývá v útulném domečku a hostí u sebe učitelku dosazenou na tamější státní školu.

V černošské té škole bylo za mé návštěvy všeho všudy 10 dětí, a to 8 hochů a 2 dívky.

Také na mysijní stanici Tyersově ubývá domorodců den ode dne. A poněvadž úbytek australských černochů jeví se na všech dosavadních stanicích, pomýšlí se, aby počet jejich byl ztenčen. Dle všeho stane se pak misijní stanice Tyerská posledním útočištěm vymírajících kmenů Viktorijských.

* *
*

Byl jsem věru rád, když jsem zase přibyl do Cunninghamu a hotovil jsem se k odjezdu do Melbourna. Studené větry jižní duly nepříjemně a zapuzovaly ve mně chuť, abych déle při mořských výspách prodléval.

Píšťala parolodi „Dargo“ svolávala o 8. hodině z rána pasažéry na palubu. Brzy potom nastoupila loď plavbu po Gippslandských jezerech. Město Sale jest konečnou stanicí paroplavební té linie. Plavba trvá šest a půl hodiny.

Jezero Viktořino, do něhož veplujeme z jezera Kingova, jest nejdelší, ale nejužší. Jezero Wellingtonovo jest však ze všech nejrozsáhlejší, maje v délce téměř 20 km a v šíři 16 km.

Také za této plavby zastavovala loď u rybářských chatrčí a nakládala ryby ledem obložené.

Vodní ptactvo uvyklo již šumu lodního šroubu a vyčkává bez bázně příchodu parníku. Labutí, kormoranů, racků a kachen přibývalo, čím více blížila se paroloď k jezeru Wellingtonovu.

Úzký průplav, zvaný Mac Lellans Staits a dlouhý asi 10 km, spojuje jezero Viktořino s jezerem Wellingtonovým. Břehy jeho porostly jsou houštím balmínovým a kapradím.

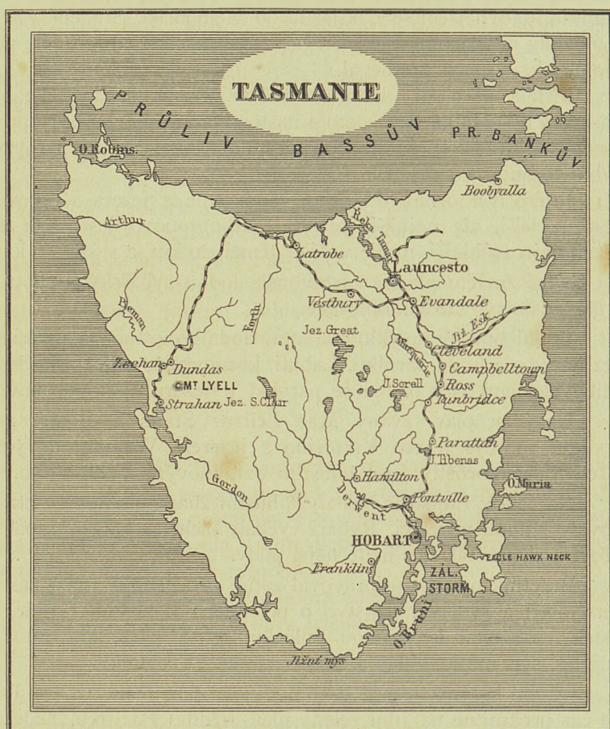
Na četných místech šlehaly z hustin žhavé plameny a ztravovaly bídnou vegetaci. Rybáři vyčkali suchého počasí, zapálili křoví a získali tak kus užitečnější půdy.

Bufetník na lodi připravoval zatím pro několik málo pasažérů oběd a svolával panstvo o polednách k hostině. Jídelní lístek vykazoval kroupovou polévku, telecí kýtu, angreštový puding, sýr, máslo, chléb a čaj — vše za $1^1/_2$ šilinku.

Okolní krajina jezera Wellingtonova jest jednotvárná. Jen ob čas prokmitne na jihu zelená pláň Jižního Pacifiku. Daleko na severu strmí vysoko k nebi osněžené vrcholky Australských Alp.

Z jezera Wellingtonova, zkaleného do žluta jako bílá káva, vjíždí paroloď do řeky, pojmenované na památku někdejšího guvernéra La Troba. Jméno to má v dějinách alpského horolezectva dobrý zvuk. La Trobe odvažoval se krkolomných cest k temenům evropských Alp již v letech 1825—1830, prochodil také prérie severoamerické a pláně Mexické a úřadoval konečně jako místodržitel ve Viktorii.

Houští řeky La Trobe hemžilo se ptactvem vodním i zpěvavými rákosníky (C a l a m o h e r p e), vyluzujícími zvuky

Pozn. Místo Launcesto má státi Launceston, místo Průliv Bankův Průliv Banksův.

brzy jako žáby nebo kachny, slípky, rackové, labutě, kormoráni. Co který z nich od vodních opeřenců pochytil, napodobí a prozpěvuje plným hrdlem směsici skřeků, upomínajících spíše na křehotání žabí nežli na melodii ptačí.

V korunách pobřežního stromoví hvízdali flétnáci a poletovali drobní papoušci, v močálech vyhřívaly se v odpoledním slunci australského prosince houfy šedých volavek.

Pozdě v noci přibyl jsem zase železnou drahou do hlavního města Viktorie.

* *
*

Palčivé slunce prosincové pražilo v ulicích hlavního města Viktorie již velmi citelně, a kdo mohl, uchyloval se do hor, nebo hotovil se na cestu do chladnější Tasmanie.

Prosinec v Melbourně bývá měsíc horký, ale ještě vyšší teploty dostavují se v měsíci lednu.

Střední teplota v prosinci bývá tam asi 22° C, v lednu 22.70° C, kdežto Praha vykazuje v nejhorčejším měsíci letním (červenci) 19.60° C střední teploty.

V měsíci únoru vysokých teplot znenáhla ubývá, a červenec jest pro Melbourňany měsícem nejchladnějším. Střední teplota bývá pak této doby asi 9° C.

Také já opouštěl jsem na několik měsíců australskou pevninu a zřel jsem zase v duchu již nový kus světa, nazývaný chlubně rovněž jako Gambiersko „zahradou Australie". V Tasmanii chtěl jsem prožíti vánoce, nikoli však za sněhových chumelenic a za třeskutých mrazů, ale za nejbujnějšího rozkvětu všeho tasmanského bylinstva.

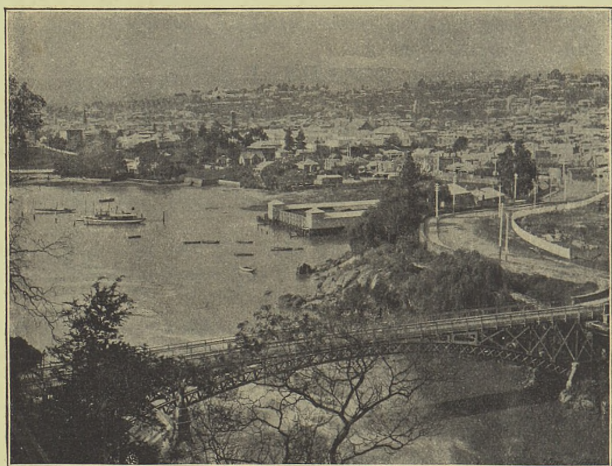
* *
*

Kam před půltřetím stoletím přirazil poprvé plachetní koráb s evropskými mořeplavci a odrazil brzy na to od tajeplného pobřeží ze samého strachu před černými divochy, tam dojíždějí dnes denně parolodi a přivážejí australské výletníky pro vyražení a na zotavenou.

Velikou pevninu tušili na jižní polokouli mořeplavci již před sty a sty lety, ale teprve Holanďanům podařilo se přinésti o „Jižní zemi"-zajištěné zprávy, a pojmenovali nynější pevninu australskou Novým Holandem.

Zálusk na nové země a přírodní jejich bohatství pudil kupčivé Holanďany stále a stále k neznámému jihu, a „Terra australis" objevovala se v jasnějším a jasnějším světle tehdejší zeměvědy.

K neznámým břehům „Jižní země" doplavil se na výzkumných cestách svých také mořeplavec A b e l T a s m a n. Čtyři-

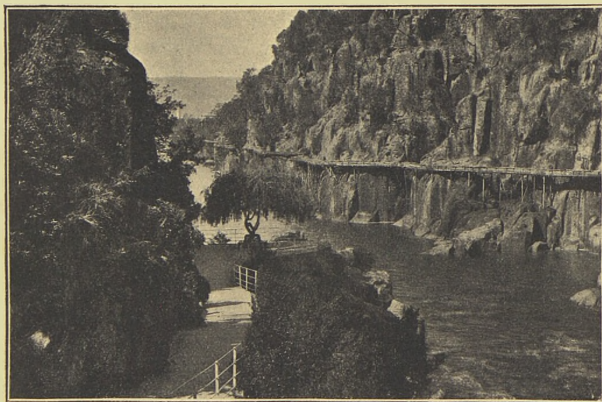
Launceston v Tasmanii

kráte řídil koráby za dalekých plaveb ve vodách moře antarktického, až připlavil se r. 1642 za čtvrté své plavby ke břehům nové pevniny, již pokládal za část velké „Jižní země“ a nazval objevený kraj ke cti guvernéra Batavského „Van Diemens Landt“, t. j. Země van Diemenova.

Škoda, že neplavil se Tasman ještě o nějaký stupeň na sever a potom podél břehů na východ. Byl by tak hravě objevil průliv, jímž jest nynější Australie oddělena od Země van Diemenovy.

V dějinách zeměvědy pojistil si Abel Tasman nehynoucí paměť: Země van Diemenova zove se nyní Tasmanií, mezi Tasmanií a Novým Zélandem hučí Tasmanovo moře, na Novém Zélandě trčí do ohromné výše Tasmanovy ledovce, v Tasmanii vypíná se Tasmanova hora, jeden poloostrov její jmenuje se Tasmanův, daleko od něho vystupuje z moře Tasmanův ostrov, a dále na jihozápad vniká do bouřlivých vod Tasmanův mys.

* *
*

Skalní rokle u Launcestonu v Tasmanii.

Mezi Australii a Tasmanii udržuje pravidelné spojení paroplavební společnost, zvaná „Union Ship Company of New Zealand“, krátce U. S. S. Co. a mající ústřední sídlo v Dunedině na Novém Zélandě.

Flota této společnosti čítá nyní na 60 parolodi, z nichž největší jsou „Moana“, „Mokoia“, „Monovai“, „Varrimu“, „Vaikare“, „Mararoa“, „Manapouri“, „Taravera“, „Rotomahana“, „Upolu“, „Takapuna“, „Poherua“, „Kia ora“ a j., ale žádná z nich nepojme do sebe více nežli asi 4000 tun a žádná nemá nad 4000 koňských sil.

Již v pouhých názvech korábů ozývají se zvuky jazyků polynéských. Některé lodi byly nazvány podle řek, jiné podle jezer, hor a ostrovů, vynořujících se z Jižního Pacifiku.

U. S. S. Co. udržuje pravidelnou plavbu jak mezi Australií, Tasmanií a přístavy Novozélandskými, tak i mezi souostrovím rozlehlé Polynesie, vysílajíc jednou nebo dvakrát za měsíc parolodi do Nukualofy, Haapaje a Vavauje (Přátelské ostrovy), potom do Apie (Samoa), Levuky a Suvy (Fidžijské ostrovy), Rarotongy (Cookovy ostrovy), Tahiti (Společenské ostrovy) a k ostrovům Marqueským.

Ke břehům ostrova Tasmanova dojíždějí parolodi U. S. C. Co. téměř denně, jednou z Melbourna, po druhé ze Sydneye, po třetí z Nového Zélandu, kotvíce v Launcestoně a Devonportě na severu, ve Strahaně na západě, nebo v Hobartě na pobřeží východním. Viz mapu na stránce 470.

Z Melbournu ke protějšímu břehu ostrova Tasmanova plavívají se parolodi každých pět dní. Vzdálenost mezi oběma břehy činí asi 270 nám. mil., t. j. 486 km. Plavba z Melbournu až do samého Launcestonu trvá asi 20 hodin. Za přeplavu a stravu v I. kajutě („saloně") platí se 30 šilinků, t. j. 36 korun dle našich peněz.

* *
*

Loretánské zvonky, u australských protinožců všudy oblíbené, odehrávaly dvanáctou hodinu polední, když opustila „Pateena" přístav Melbournský a nastupovala plavbu k severním břehům Tasmanie.

Není mi známo, jak řečená paroloď ke svému jménu přišla, ale ve slovníku mrtvého jazyka tasmanského našel jsem, že „pateena" znamená v příkladě vejce. Snad se dostalo lodi toho názvu podle vejčité podoby její, nebo snad z toho důvodu, aby zachován byl aspoň zvuk při životě, když sami divoši ostrova Tasmanova zmizeli s povrchu zemského na dobro.

Delší dobu šuměl lodní šroub v křivolaké Jaře, vířil potom v zátoce, zvané Hobsons Bay, a rval se s mořským vlnobitím, měl-li prodrati se ku předu.

Pasažéři opustili do posledního palubu, zalezli do kajut a zakoušeli bez výminky muka, jež se s mořskou nemocí dostavují.

Lodní vrtule byla více nad vodou nežli pod vodou a drkotala korábem tak děsně, až se útroby v životě obracely. Pláč, kvílení, nářek a volání rozléhaly se celou lodí a nepřestávaly ani za tmavé noci a skučivé vichřice.

Vody Bassova průlivu zdály se býti v jednom varu, a jejich třeskot a čišení zvyšovaly rozechvění.

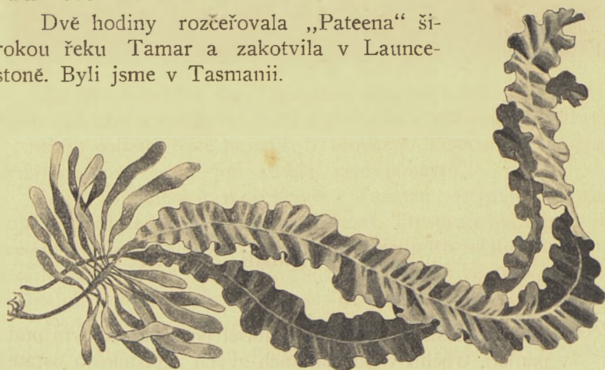
Spokojená mysl proměnila se rázem v zoufání a malomyslnost, a okamžiky prožité v nejkrušnějších bolestech trvaly jako věčnost. Soudný ten den mám posud v živé paměti a nezapomenu naň do nejdelší smrti.

Ale tváře všech trpitelů hned se zase vyjasnily, jakmile ukázaly se v blízkosti pevné břehy a loď veplula do širokého ústí řeky Tamar, napájeného jednak přílivem mořským, jednak vodami obou spojených řek, jejichž jméno Severní a Jižní Esk.

Bylo sedm hodin ráno, když oživla paluba opět četnými pasažéry. Slunce teple zářilo a navracelo duši mír a spokojenost.

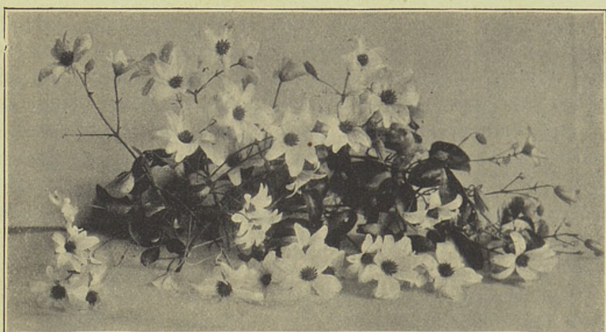
Hladina Tamaru leskla se jako zrcadlo, v hlubinách jejích obrážely se jasně podoby bělostných racků, a u pobřeží shlíželo se v klidných zátokách houští blahovičníkové a balmínové.

Dvě hodiny rozčeřovala „Pateena" širokou řeku Tamar a zakotvila v Launcestoně. Byli jsme v Tasmanii.

Arktická chaluha *Alaria dolichorhachis* (1/5 přír. vel.)

V Tasmanii.

Trochu vědomostí o Tasmanii přinášel jsem na ostrovní půdu v paměti, trochu v poznámkách svých zápisníků a ostatek v příručních knížkách a úředních publikacích,*) došlých mne před samou cestou od generálního zástupce v Londýně, nebo pořízených v knihkupectvích před odjezdem z Melbournu.

Ve Wittberově učebnici zeměpisné**) čteme o Tasmanii: Nejmenší australskou kolonií a nyní nejmenším státem v Australské unii jest ostrov Tasmanie. Svým obrysem podobá se Tasmanie trojúhelníku anebo spíše srdci, měříc od severu k jihu až 270 km a od východu k západu až 250 km.

Tasmanie jest země krásná, řekami bohatě svlažovaná, výbornými přístavy od přírody nadaná a malebnými horami

*) The Official Hand-Book of Tasmania by Thomas Just. V Londýně 1892. — Handbook of Tasmania. V Launcestoně 1899. — Tourists' Guide to Tasmania. V Hobartě 1899. — A Handy Guide. Compiled by the Northern Tasmanian Tourists' Association. V Launcestoně 1899. — The Progress of the mineral Industry of Tasmania by W. Twelvetrees. V Hobartě 1900.

**) Geographical Reader of Australasia by C. Witther. V Londýně.

protkaná. Mnohé vrcholky horské vypínají se do výše až pět tisíc stop.

Několik sladkovodních jezer činí nitrozemí tím malebnější. Na nevelikém ploše leskne se jich tolik, že rozloha sladkých vod jezerních v Tasmanii překonává výměr sladkovodních jezer celého zemědílu australského.

Podnebí Tasmanie jest znamenité. Nikdy tam nebývá přílišné horko a nikdy přílišná zima, a povětří nepodléhá tak velikým změnám jako v Australii. Jisto jest, že Tasmanie náleží mezi nejzdravější kraje na světě. Dlouhé stáří, jehož se obyvatelé v Tasmanii zhusta dočekávají, dává o tom nejlepší svědectví.

Domorodí černoši vymřeli v Tasmanii na dobro. Poslední z nich byla Truganini čili Lala Rúk. Zemřela roku 1876.

Za léta přichází do Tasmanie mnoho hostí z palčivější Australie, aby pookřáli na svěžím vzduchu chladnějšího ostrova.

Sníh padává ještě nejspíše v Hobartě. Temeno blízké hory Wellingtonovy bývá jím zhusta celé pokryto.

Když holandský mořeplavec Tasman ostrovní pevninu objevil, nikdo z Evropy tam nepřicházel. Trestanci byli z prvních kolonistů. Za vězeňskou osadu bylo vyhlédnuto místo blízko nynějšího Hobartu r. 1803. Později přistěhovali se tam osadníci svobodní, a rokem 1825 stala se Tasmanie neodvislou kolonií.

Půda Tasmanova ostrova jest velmi úrodná. Obilí a stromům ovocným daří se v ní znamenitě. Pro pastýřský život je Tasmanie jako stvořena. Brav a skot prospívá tam utěšeně.

V zemi ukryty jsou bohaté poklady drahých i obecných kovů. Cínové doly náležejí bez odporu k nejvýnosnějším na zeměkouli. Z hory Bischoffovy vyváží se cínová ruda již třicet let, a přece skrývá se v její útrobách cenného kovu ještě převeliké množství právě tak, jako bohatství rud měděných slyne Mount Lyell jen o málo dále na jih k nebi se pnoucí.

Tasmanii neschází ani kov nejdražší, zlato. Má i hojnost stříbra a potřebného uhlí pro budoucnost.

Nyní dostačí obyvatelstvu za palivo ještě nezměrné bohatství lesů. Mezi stromovím převládají blahovičníky, dorůstajíce závratných výšek a úžasného objemu. Památným stal se gumovník nedaleko Hobartu a zvaný „Stromem paní Franklinové“. U kmene tohoto velikáše naměřili v obvodu přes třicet metrů. Ještě po mnoho let bude se výborné dříví z Tasmanie do Evropy vyvážeti, aby se jím dláždily v anglických městech ulice.

V Tasmanii roste nejenom znamenitá pšenice, ječmen a oves, ale také výborný chmel, v sadech daří se nejlepším druhům chutných jablek a hrušek, na vinicích zraje ušlechtilá réva, v zahradách pak fíky, švestky, třešně, maliny, jahody, angrešt a rybíz, aby zavařeniny z nich upravené posílaly se do staré Evropy jako hledaná pochoutka.

Hlavním zbožím vývozním jest ovšem vlna.

Domácí zvěř je skoro tatáž jako na australské pevnině. Také v Tasmanii žije hojnost klokanů, vombatů a podivuhodných ptakopysků. Nad to pak žije tam ještě krvelačný vačnatec šlakol medvědovitý, zvaný obyčejně ďáblem, potom vačnatý vakodlak, pojmenovaný pro svou dravost a zvláštní pruhování také tasmanským tygrem.

Pobřeží mořské dodává chutné ustřice, a v řekách loví se chutné ryby lososovité z Evropy do Tasmanie zavedené.

Tasmanský sever a jih spojuje od několika let železnice. Také jinými místy probíhá již železná trať. Celkem má Tasmanie na 800 km železnic.

Podmořský kabel spojuje Tasmanii s Viktorií.

Nuže, vstupme aspoň na čtrnáct dní na půdu ostrova Tasmanova a doplňme zeměpisný obraz jeho zkušenostmi turistickými.

* *
*

V Launcestoně žije se příjemně a pokojně. Koňky a elektrické tramy nerozčilují tam ještě obyvatelstvo. Ale již nyní konají se přípravy, aby využitkovalo se laciné síly prudkých peřejů, jež na blízku města bouří, a šumějí, a aby ulice protkány byly tratěmi elektrickými. Nenadál jsem se tehdy, že město přijme nabídku elektrotechniků českých, a že stroje k pohonu potřebné dodá do dálných krajů našich protinožců slovanská Praha.*)

Elektrické osvětlování ulic, obchodních závodů a příbytků zavedeno jest v Launcestoně již od několika let, a z mladé osady nedávno založené vypučelo pokročilé město, čítajíc nyní přes 20.000 duší a stojíc v populaci tasmanských osad na druhém místě.

---

*) Dodávka veškerých strojů byla svěřena Elektrotechnické akciové společnosti, dříve Kolben a spol., ve Vysočanech.

Jak vypadala Tasmanka Besie Clarková,
zvaná od soukmenovců Pinambatak.

Vystěhovalci Velké Britanie přenesli do druhé své vlasti v Tasmanii mnohá jména svého rodného kraje, nazvali nové sídlo Launceston podle města v anglickém Cornwallu, pojmenovali řeku svého nového bydliště na památku cornwallské řeky Tamar týmže jménem a oživili tasmanské kraje zvuky řeči anglosaské: Tasmanský název P o n r a b e l musel ustoupiti anglickému jménu Tamar, řeka T y m t u m e l é m e n e n y e slove již od mnoha let Dervent, U n g h a n i a h l e t a a P u r a n e t e r é zove se Mount Wellington, P a r a l a o n g a t e k Port Arthur, T y r a l i n a k Eagle Hawk Neck a m. j. Původní názvy hor, údolí, zátok, jezer a řek uloženy jsou již teď jenom ve slovnících mrtvé tasmanštiny.

Výborný „Hotel Launceston" poskytl mi za denní plat 10 šilinků všeho pohodlí a nejlepší stravy. Již dávno v životě nešly mi pokrmy tak k duhu jako v Launcestoně. Krutá nemoc mořská vyprázdnila všecky záhyby travidel a učinila ze mne na několik dní hladového nenasytu.

Tabule řečeného hotelu oplývala vždycky bohatstvím chutných pokrmů.

Jako ve všech australských zemích, tak i v Tasmanii dostává se pocestným v hostincích za určitý poplatek nejen noclehu, ale zároveň veškerého zaopatření. V nejpřednějších hotelích Tasmanova ostrova platí se dle našich peněz denně asi 12 korun, v jiných o málo méně.

Ve větších městech jsou také hotely, jež pronajímají hostům toliko pokoje, a to za denní poplatek 2—3 šilinků. V restauraci s hotelem souvisící lze pak dostati snídani, oběd nebo večeři po 1 nebo 1½ šilinku.

Čaj podává se při tabuli ranní, polední i večerní.

Za několikadenního pobytu platí se nájemné poměrně nižší.

Snídaně v hotelích prvé třídy počíná obyčejně o hodině 9. a záleží v několika jídlech. Kromě čaje nebo kávy a ovesné kaše podávají se několikerá jídla masitá, jako ryba, steaky, uzenky, uzená kýta, potom vejce, máslo, sýr, zavařeniny, chléb, topinky a j. Ještě bohatší výběr bývá při obědě a večeři.

Piva i vína jsou v Tasmanii dosti drahá. Oba nápoje podávají se obyčejně v původním plnění. Za velkou láhev cizího piva platívá se asi 1½ šilinku, tedy 1.8 koruny, za malou láhev australského vína červeného 2½ šilinku.

Piva domácí jsou v hotelích o málo levnější.

Ze sudu čepuje se pivo málo kde. Pivo v sudech dodává pivovar výčepnám denně nebo dle potřeby. Vlastních sklepů s naloženým ledem hostince tasmanské nemají.

Více nežli pivo a víno pijí v Tasmanii whisky, a to obyčejně se sodovou vodou. Bar, připomenutý již na stránce 195., bývá i v Tasmanii místem, kde soudruzi a známí častují se lihovinami, připíjejíce si na zdraví. Vyšší mzdy dovolují i dělnému lidu, že si může dopřáti nápojů dosti drahých.

Že je Tasmanie zemí blaženější nežli mnohý kraj evropský, je patrno již z veřejného života pouličního: žebráka jsem neviděl nikde ani v Australii, ani v Tasmanii. Podobá se tedy pravdě, tvrdí-li se o ostrovním tom státu,*) že by se mohl nazývati „Tasmanií Šťastnou“.

* *
*

Ač byly již za mé návštěvy v Launcestoně vánoce přede dveřmi, přece rozkvétaly bílé lilie pod širým nebem, v plné kráse bujelo kvítí v sadech, a v zahradách rdělo se ovoce. Až plody dozrají, přijedou do přístavu tasmanských četné koráby z evropské Anglie a odvezou proslulá jablka tasmanská v měsíci lednu a únoru na evropský trh v tisícerých bednách. Ovocnáři mohou býti jisti, že čerstvé australské ovoce půjde v Londýně dobře na odbyt, ježto přichází z dalekého jihu na severní polokouli v té době, když zásoby ovoce evropského u nás již docházejí.

Ale i jiného stromoví ovocného přibývá v Tasmanii rok od roku, a tasmanská hruška uhájila již v Londýně svou dobrou pověst.

Továren na výrobu rozličných povidel (j a m) má Tasmanie již několik a trží pouze za vyvezené marmelady třešňové, višňové, broskvové, malinové, kdoulové a j. přes milion korun ročně. Pro množství malin zove se Tasmanie R a s p b e r r y l a n d.

Také stromoví v městském parku zelenalo se svěžími haluzemi a lupením a překvapovalo diváka, přišlého ze severní polokoule, celým svým vzezřením. Z loubí jeho nevanula nálada

*) Australien und Oceanien. Von Dr. Karl Weule. (Weltgeschichte.) V Lipště 1902.

studeného prosince krajů našich, ale zračilo se v něm léto australských protinožců.

* *
*

Ve stínu košatých jilmů postavili přátelé tasmanské zvířeny několik klecí, snesli do nich, co jen živého mohli, a učinili City park vábidlem pro mládež i dospělé. Až dosud vypadá zvěřinec v Launcestoně velmi skrovně, ale i těch několik málo ssavců v zahradě chovaných zajímá zkušeného přírodozpytce z dalekého severu mnohem více, nežli leckterá zoologická obora města evropského.

Za mého pobytu v Launcestoně chovali v tamějším zvěřinci dva ssavce, kteří jsou nejvýznačnějšími zástupci tasmanské fauny, neobjevujíce se již nikde jinde na světě. Ba i v samé Tasmanii odzvání se již oběma podivným těm ssavcům umíráčkem. Co nevidět zmizejí i oni z ušlechtilejší společnosti zvířecí, přežijí se jako jiní příslušníci prasvěta, vyhynou a zůstaví budoucím věkům jen skrovné své ostatky.

Zadíváte-li se na tasmanského tygra okem srovnávacího zoologa, spatříte v něm směsici nejrůznějších vlastností. Řeknete, že vypadá podle hlavy a velikosti jako mladý vlk nebo liška, podle pruhování na zadku jako zebra nebo tygr, podle oháňky jako potkan, podle pazourů jako pravá šelma.

A přece není pravěké to monstrum tasmanské ani jedno, ani druhé, ale má zárodky chruplavčitých kostí vakových, vychovává mláďata v břišním kapsáři jako jiní vačnatí ssavci a napájí je mlékem, řinoucím se ze čtyř samiččiných struků.

Jméno toho nočního podivína jest vakovec psohlavý (Thylacinus cynocephalus), německy Beutelwolf nebo Zebrahund, anglicky Tasmanian Wolf. Kolonisté tasmanští zovou ho též domácím tygrem, aby tak označili jeho krvelačnost, nebo mu říkají domácí hyena, aby označili jeho dravost, vrozenou jenom šelmám masožravým.

Také vakovec byl stvořen v geologickém pravěku jen jako na zkoušku, v níž však rovněž neobstál a vyhynul s ostatními primitivní ssavci ve všech dílech světa. Dlouho živořil ještě v Australii, ale i tam rod jeho na dobro vymřel, a jen málo potomků dočekalo se dnešních dnů ještě na území blízkého ostrova Tasmanova, jen asi o pětinu většího nežli naše Čechy.

Vakovec psohlavý č. tasmanský tygr
(Thylacinus cynocephalus).

Dávní předkové nynějších vakovců žili již za doby útvaru jurského, a ostatky jejich náležejí k nejstarším památkám ssavčího pokolení. Je tedy tasmanský vakovec psohlavý živou ukázkou pravěké tvůrčí síly, jež plodila čtyřnožce v prvých počátcích ssavčího světa.

Pěstitelům bravu způsobuje vakovec psohlavý mnoho škod. Za kořist volívá si jehňata i ovce odrostlé, dávaje jim přednost před klokany a mořskými živočichy lovenými občas na pobřeží. Nyní se počet vakovců v Tasmanii valně ztenčil, ač je lze za dne, jejž přespávají ve slujích horských, nesnadno stopovati.

Vakovec je zvíře noční a štítí se denního světla. Nevídával jsem ho jinak, nežli jako mrzouta. Tím více však odvahy a bojovnosti jest v jeho těle za noci, a odolává vítězně celé smečce poštvaných psů.

V zoologických zahradách vídá se tasmanský tygr velmi zřídka. Sám zkušený ředitel dr. Heck z Berlína praví, že ho nikdy ještě živého neviděl.*)

* *
*

V sousedství vakovce psohlavého hověl si v ústraní svého vězení šlakol medvědovitý (Dasyurus č. Sarcophilus ursinus). Také on je za dne mrzout od kosti a počíná si čileji jen za krmení. Masité potravy, jež mu byla právě předhozena, zmocnil se zuřivě, popadl ji hladově mezi prsty, posadil se na zadek, vztyčil předek svého těla jako sysel, když panáčkuje, a podával si hovězinu předníma tlapkama do huby. Milejší mu je ovšem kořist čerstvě polapená, kuře nebo kachna. V kurnících řádívá prý šlakol tak hrozně jako u nás tchoř nebo kuna.

Celý zevnějšek šlakolův připomínal mi statného jezevce, samotný pak huňatý předek zdál se náležeti nějaké šelmě medvědovité. Bílé pruhy na krku prozrazovaly kolorit medvědího rodu velmi nápadně.

Ale také šlakol není pravou šelmou, nýbrž ssavcem, v němž spojují se znaky jezevců, medvědů, kun a různých řádů živo-

*) Hausschatz des Wissens. Das Tierreich von Dr. Heck etc. Neudamm. 1897.

Šlakol medvědovitý č. tasmanský ďábel (Dasyurus ursinus).

čišných. Dle vaku, v němž svá mláďata vychovává, náleží rovněž jako všickni původní ssavci australští a tasmanští k vačnatcům.

Byly časy, kdy šlakol medvědovitý žil též v krajích sousední pevniny australské, ale v nedávných dobách vyhynul tam na dobro, a kosti jeho vykopávají se již jen z hlinité půdy jeskyňových náplavů, spečených zhusta v pevnou slepeninu rudé barvy.

Ostatky takové viděl jsem v Adelaidském museu. Všecky pocházely z Wellingtonových jeskyň Nového Jižního Walesu. V breccii té objevují se zároveň kosti rozmanitých klokanů.

Teď žije šlakol medvědovitý pouze v Tasmanii. Pro svou žravost a krvežíznivost je stále pronásledován a blízek svého vymření. Vydělané spratky šlakolí prohlížel jsem často u tasmanských kožešníků. Řeklo se mi, že pocházejí ještě ze starých zásob, a že kožky šlakolů čerstvě zabitých přicházejí na trh již po řídku.

Tasmanští osadníci zovou šlakola medvědího ďáblem (d e v i l) nebo domácím medvědem. V německých přírodopisech slove Beutelbär.

V zajetí nejsou se šlakolem žádné žerty. Tasmanský čert podržuje svou ďábelskou povahu až do smrti. V zoologických zahradách nezpůsobuje radostí ani strážcům, ani divákům. A pozorovati jeho energii za noci, k tomu nemívají navštěvovatelé zvěřinců příležitosti.

Šlakol medvědovitý vídá se v našich zvěřincích velmi zřídka. Poprvé spatřil jsem tasmanského ďábla v zoologické zahradě Londýnské, a po dvacíti letech v malém zvěřinci Launcestonském.

* *
*

Proč oba tito masožraví vakovci tasmanští vyhynuli na pevnině australské, o tom vyslovují se různé domněnky. Nejčastěji čítáme, že před příchodem dravého dinga žilo vakovců psohlavých a šlakolů medvědovitých mnoho a že snadno uhajovali existenci mezi četnými vačnatci býložravými. Ale jakmile objevil se na pevnině rod krvelačných dingů, podlehly v zápase slabší šelmy prve jmenované a vyhynuly. Že žili však v Australii v hojnosti, toho doklady podávají kosťové slepence starších i mladších naplavenin.

Že by dravý pes dingo byl původním ssavcem australským, mnozí*) popírají a tvrdí, že přišel v dávných dobách do Australie (snad z Nové Guineje nebo Timoru) zároveň s černým člověkem, zdivočil, známky psa divokého na se vzal, slabší masožravce vyhubil a jako jediný dravec rodu ssavčího vládu udržel. Avšak do Tasmanie dingo nikdy zaveden nebyl, a proto mohl se tam vakovec psohlavý se šlakolem medvědovitým posud udržeti.

Leč nové nálezy kostí dingových ve starých náplavech australských běžnou tu domněnku vyvrátily nebo aspoň valně seslabily.

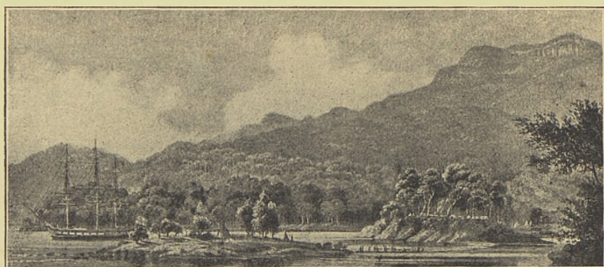
* *
*

Několik jiných ssavců vačnatých ve zvěřinci Launcestonském chovaných představovali právě takové rody a druhy, jaké

*) Richard Semon: Im australischen Busch, str. 184. — B. Langkavel: Über Dingos. Der zoologische Garten 1892.

jsem poznal již ve Viktorii a Jižní Australii, a přece stála kolébka těch zajatců na ostrově Tasmanově. V zajetí měli tam tehdy vombata neboli tokouna liškového, nesprávně oposum zvaného (str. 264.), a dále menší druhy klokanů, ježuru a j.

Někteří z chovanců byli opatřeni hustší a delší srstí nežli jejich pokrevenci z australského kontinentu. Nepochybně proto, aby snáze odolali nižším teplotám tasmanského podnebí. Z té příčiny pokládají přírodozpytci tasmanského tokouna (T r i ch o s u r u s v u l p e c u l a) za zvláštní odrůdu. Také nemotorný

Jak vypadalo pobřeží města Hobartu r. 1804.
V pozadí na levo eruptivní Mount Wellington.

vombat a vejcorodá ježura (E ch i d n a a c u l e a t a var. s e t o s a) vzali na se v Tasmanii podobu trochu odchylnou

I výčet jiných domácích ssavců tasmanských (všech počítá se 26) prozrazuje nápadnou shodu se ssavci, kteří obývají na protější pevnině australské a potvrzují domněnku zoologů i zemězpytců, že jest Tasmanie pouhým útržkem australského zeměddílu a že souvisela v dobách nepříliš vzdálených se sousedním kontinentem. Dle všeho oddělil se nynější ostrov Tasmanův od Australie na počátku doby pleistocénové neboli diluviální.

Pádný doklad, že Tasmanie souvisela kdysi s Australií, jeví se očím zemězpytcovým, zadívá-li se s majáku, postaveného na výšině mysu Wilsonova (nejjižnějšího cípu Viktorie), do průlivu Bassova a obrací-li zrak v ta místa, kde může tušiti ostrov Tasmanův. Za jasného dne spatří, jak vynořují se z moře přečetné

ostrůvky a skalnatá bradla a druží se k sobě jako články řetězu, dosahujícího až k samé Tasmanii. Ohlédá-li pak horniny, z nichž ostrůvky a úskaly Bassova průlivu se skládají, pozná na prvý pohled, že jsou všecky téhož složení a že obsahují tutéž žulu, z níž vybudováno jest jižní pobřeží Viktorie a severovýchodní kraj ostrova Tasmanova.

Kromě ssavců, shodujících se se zvířenou pevniny australské, vyskytují se v Tasmanii tvary, jimiž Australie nemůže se vykázati. Takových ssavců má Tasmanie celkem 12. Jsou to však zase jenom vačnatci.

Říše tasmanských opeřenců čítá mnoho ptačích druhů (celkem asi 170), a skoro všickni z nich oživují zároveň pevninu australskou. Udává se, že jen asi 15 ptáků tasmanských náleží druhům, vyskytujícím se toliko v Tasmanii a nikde jinde.*)

Za to však scházejí Tasmanii pštrosovití emuové, megapodi a lemčíci besídkáři.

* *
*

Launcestonské museum vypadá ještě velmi chudě. V úhledné budově musejní vystaveny jsou sbírky živočišné, botanické a mineralogické. Většina vycpaných ssavců a ptáků jsou hotové příšery, zohavené nedovednou rukou preparátorovou.

Z mořských ssavců zajímal mě nejvíce tuleňovitý lachtan (C a l l o r h i n u s), jenž jako albin měl srst bílou.

Ve sbírkách národopisných uloženo jest několik lebek z vymřelých domorodců tasmanských. U jedné četl jsem nápis: Lebka tato pochází z černého domorodce, jenž roku 1844 zabil dítě osadníka Abrahama Warda. Pronásledován od policie, utekl se vrah do houští, ale byl vystopován a na místě zastřelen.

V museu umístěna jest také skrovná obrazárna a čítárna.

V parku, jenž obstupuje budovu musejní, scházívá se četná společnost v odpoledních hodinách nedělních a naslouchává koncertu domácí kapely. Malé dívky vycházejí toho dne na procházku v bílých rukavičkách, širokých kloboucích, černých punčoškách a lakýrkách a vyzdobují se jako všickni pestrým kvítím. Výzdobou takovou nepohrdají ani mravokární služebníci

*) The Official Handbook of Tasmania by Thomas Just. V Londýně 1892.

boží. Wesleyanští kazatelé nevystupovali v chrámě o večerních bohoslužbách jinak nežli s karafiátem v kabátové dírce.

* *
*

Asi půl hodinky za Launcestonem hučí peřeje Jižního Esku. Kolonisté vyhlašují „Kataraktovou rokli“ za div Tasmanie, a Turistický klub stará se o přístup do skalnatého žlebu co nejhorlivěji.

Bylo vynaložiti mnoho práce, peněz a času, aby mohl každý bez nebezpečenství života spatřiti divoké proudy, spějící sou-

Jak vypadalo město Hobart r. 1829.

těskou za hrozného šumu a třeskotu do široké zátoky Tamarské. Schůdnou stezku bylo vylamovati ve srázných stěnách tvrdého zelenokamene s největším namáháním a podepírati ochozy a můstky, vznášející se nad rozkaceným živlem, za největší opatrnosti.

A v pravdě náleží procházka „Kataraktovou roklí“ k nejzajímavějším zjevům tasmanské přírody.

Reka Jižní Esk vybrázdila si v dioritovém kamení hluboké koryto a pádí přes balvany úžasnou rychlostí.

Stěny skalnatého žlebu zapadají zhusta kolmo do rozpěněného živlu a odolávají dravým vlnám dlouhý čas, nežli rozpadnou se v ssutiny. A přece zaryla se divoká řeka do tvrdého kamení již tak hluboko, že známky po bývalé hladině povznášejí se již vysoko nad hladinu nynější.

Ale mnohem dávněji je tomu, když v těch místech vyrazily z útrob zemských spousty roztopeného kamení a vybudovaly nynější skály a hory dioritové.

Eruptivní hornina zelenokamenová rozšířena jest v Tasmanii na mnohých místech a sloupovité její hranoly, seskupené zhusta jako obrovské píšťaly, činí horská temena zdaleka nápadnými. Tak tomu jest na př. na hoře Wellingtonově, jež vypíná se nad Hobartem.

Na povlovnějším svahu „Kataraktové rokle“ zapustily kořeny nízké eukalypty, akacie, stromky kasuarinové a keříky exokarpové a připomínaly mi s ostatní květenou vegetaci australskou.

Nejenom zvířena, ale i flora tasmanská*) shoduje se až na skrovné výjimky s rostlinstvem pevniny australské, zvláště pak s florou území Viktorijského.

Celkem vykazuje ostrov Tasmanův na 1100 rozličných rostlin, z nichž přes 20 rodů o 267 druzích jest pro Tasmanii typických.

Podivuhodno jest, že nepatrné ostrovní území hostí tak veliký počet různých květin vstavačovitých. Z botanických výzkumů jde na jevo, že roste v Tasmanii asi 80 druhů pozemních orchidejí.

Na pustá místa „Kataraktové rokle“ dal Turistický spolek nanésti úrodné prsti a vykrášlil záhonky květinami evropskými. Na strmninách skalních postavil pak besídky, opatřil je zábradlím a proměnil divočinu jindy nepřístupnou v místo, vyhledávané a velebné ode všech obyvatelů launcestonských.

Procházek v „Kataraktové rokli“ nemohl jsem se ani nabažiti. Za odpoledního slunce usedaly obrovské cikády na vrcholky blahovičníků a vyluzovaly z hudebního svého ústroje cvrkot tak pronikavý, že by se jejich zvuk mohl nazývati spíše křehotáním nežli zpěvem homérickým.

V korunkách kvítí evropského objevil se také jednou medák, na vlas podobný našemu čmeláku zemnímu (Bombus terrestris). Byl to zajisté potomek oněch čmeláků, kteří byli převezeni před lety z Evropy do Tasmanie za tím účelem,

*) J. D. Hooker: Flora Tasmaniae. V Londýně 1860. — W. Spicer: Handbook of Plants of Tasmania. V Hobartě 1878. - Hannaford: The Wild Flowers of Tasmania. V Melbourně 1866.

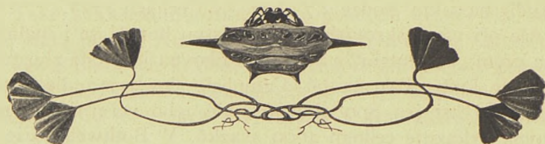
aby tam některé hospodářské rostliny u protinožců nově zavedené opylovali a přispěli tak k vytvoření žádoucího semene tímže způsobem, jaký se osvědčil po zavedení čmeláků na Novém Zélandě. Bez medáků nebyli by se tam dočekali plodů jetelových, protože sesáky hmyzu domácího byly příliš krátké, než aby stačily ke zúrodnění jetele na Nový Zéland přineseného a nyní s velikým zdarem pěstěného.

Pozorování Darwinovo, že čmeláci přispívají ke zúrodnění květů jetelových nejlépe a nejvydatněji, přineslo farmařům usedlým na dalekém jihu australském mnoho užitku, a hmyz ukázal se tam býti důležitým činitelem při opylování rostlin. Co prováděl veliký myslitel přírodovědecký v malém, potvrdily úkazy v praktickém hospodářství Nového Zélandu u velikém: Sto trsů jetele lučního čmelákům přístupného přineslo Darwinovi 2700 semének, ale sto trsů téhož druhu jetele ostalo bez semene, byl-li přístup do květů medákům uzavřen.

Studia květové biologie, vykonaná od Sprengla, Delpina, Hildebranda, Darwina a Müllera, a jevící se na prvý pohled jako pouhá hříčka, zábava a malicherný sport, přispěla neočekávanou měrou ke zvelebení národohospodářství, a nepatrným tvorům z říše hmyzí přiznána pojednou významná funkce nejhorlivějších květinářů. Přírodozpytci změřili již délky sosáků u nejrůznějšího hmyzu a zaznamenali, kam který z nich zalétá a kterou rostlinu může svým sosákem zopylovati a plodnou učiniti. Každá odbornější botanika*) zasvěcuje dnes čtenáře do někdejšího tajemství a mluví o rostlinách muších, motýlích, čmeláčích a j.

*) Lehrbuch der Biologie der Pflanzen von Prof. Dr. Friedrich Ludwig. Ve Štutgartě 1895.

* *
*

Australský pavouk trnitý (Gasteracantha).
Ke stránce 457.

Na cestě z Launcestonu do Hobartu zastavil jsem se na den v Paratě. Železniční kurýr tasmanský (Official Time Table of Tasmanian Railways) přinášel o tom místě insert tohoto obsahu:

„Parata leží 1520 stop nad hladinou mořskou. Doporučuje se všem jako vítaná zastávka na cestě z Launcestonu do Hobartu neb obráceně. Výšina s osvěžujícím podnebím. Nejlepší východisko lovecké. V nádražním hotelu teplé a studené lázně. Znamenitý kulečník. Elektrické zvonky. Byty. Ceny mírné. Za veškeré opatření denně 8/—. Dvě guineje týdně. R. Bohmann, správce.“

Že je na výšině Paratské chladno, prozrazuje již samo jméno. V řeči vymřelých Tasmanců znamená Parata (Parattah) mráz.

Z Launcestonu do Paraty počítá se po železné dráze 78 anglických mil, tedy asi 125 km. Rychlík, jenž má s Hobartem spojení každého dne, vyjímaje toliko úterý, vykonává tuto cestu za tři hodiny.

Až do Hobartu počítají se 133 anglické míle, čili 213. km. Na celé této trati projíždí vlak několika kraji: Cornwallem, Somersetem, Monmouthem a Buckinghamem.

Jiné kraje Tasmanova ostrova slovou: Wellington, Devon, Dorset, Russel, Lincoln, Cumberland, Franklin, Montgomery, Arthur, Glamorgan, Pembroke a Kent, vesměs jména, každému Britovi dobře známá a zhusta ze staré vlasti na jižní polokouli přenášená.

Trať z Launcestonu do Paraty stoupá neustále a dosahuje v Paratě nejvyššího bodu. Místy jede se eukalyptovými lesy, místy náhorními pastvisky a pustinami.

Sídla lidská vzdálena jsou daleko od sebe, a železniční stanice jsou zhusta pouhé samoty neb obce málo zalidněné. Vždyť celá Tasmanie má všeho všudy jen asi 180.000 duší a vypadá tam tudíž na 1 km² pouze 2.7 obyv. (v Čechách 122).

Ale při všem skrovném obyvatelstvu honosí se i malá místečka svym „institutem“ a veřejná knihovna jeho čítá zhusta několik tisíc knih. Tak na př. Campbell Town má dle posledního sčítání asi jen 800 obyvatel, ale jeho veřejná čítárna a knihovna vykazuje celkem 4600 svazků. V Bothwellu žije jen málo přes 500 duší, ale knihovna osady čítá na 3000 svazků. Knihovna městečka Deloraine s 900 obyvateli má 2000 svazků,

Hobart, hlavní město Tasmanie, za doby nynější. V pozadí zasněžená hora Wellington se strmou stěnou dioritových hranolů.

knihovna města Evandalu s 540 obyvateli 3300 svazků, knihovna Launcestonská 22.500 svazků a Hobartská přes 20.000 svazků.

V bílém květu lesního podrostu poznáváme i za rychlejší jízdy křoviska balmínová a kajaputová, nazývaná i v Tasmanii „domácím čajovníkem". Od tohoto houští obdržela jedna stanice železniční své jméno Tea tree (viz stránku 323).

Té doby stály v plném květu také plané růže a zakrývaly místy všecky stráně a paseky jako proklatá buřeň. Marně namáhají se teď v Tasmanii, aby šípkovou růži z Evropy do Tasmanie zavedenou vyplenili a z ostrovní půdy odstranili.

Západem slunce vylézali z děr králíci a započínali na pastviskách a polích své zkázonosné dílo.

Také v Tasmanii rozmohlo se pokolení králičí tou měrou, že se stalo jako v Australii tyranem tasmanskéha farmáře.

Lovci divokých králíků mají zaměstnání po celý rok a odvádějí je jako škodnou. Za vhodného času ročního upravuje se králičí maso v továrnách a vyváží se v krabicích konservované do Evropy.

Lov na králíky bývá v Tasmanii tak vydatný, že nejeden lovec vytěží týdně 4—5 liber šterlinků, to jest 100—130 korun.

Ojedinělé kupy horské vypínají se do vysoka po obou stranách tratí. Kuželovitá podoba osamělých kopců věští, že původ jejich jest eruptivní. Místy vyčnívá ze země několik kopců a uvádějí nás v mysli do Českého Středohoří.

Keltské jméno b e n, t. j. hora, připomíná zase zeměpisci název, jejž britští vystěhovalci přenesli ze staré své vlasti na půdu tasmanskou. Tak čteme na př. na mapě ostrova Tasmanova: Ben Lomond 5010', Ben Nevis 3910'.

Souvislé pásmo horské zvané Great Western Mounts, t. j. Veliké Západní pohoří, jeví se zrakům divákovým po pravé straně železniční trati, vyplňujíc samý střed ostrova a vroubíc svými stráněmi největší jezera (The Great Lake a Lake Sorell).

Na polích, podél nichž trať probíhá, obilí buď dozrávalo nebo leželo již v mandelích. Po snopech skákali flétnáci a tasmanské vrány.

* *
*

Nádražní hotel v Paratě spravuje Hamburčan Bohmann. Uvykl již tasmanskému podnebí a životu tak, že netouží již po návratu do Evropy. Několik let byl námořníkem, několik let jest již hostinským. V záměně svého povolání liboval si velice a vychvaloval tasmanský blahobyt do nebe.

„Po letech podíval jsem se zase do svého rodného kraje," vypravoval pan Bohmann, „ale bylo to naposled. Policajtskou Evropu nechci již nikdy vidět. Zošklivila se mi. V městech jen samý voják a samý strážník a mezi lidem jen bída, nedostatek a k tomu všemu ještě poroba a nevolnost. Zachtělo se mi trochu zarybařiti. I chopil jsem se udice a čekal jsem, až budou ryby bráti. Ale sotva jsem vlas hodil do vody, již stál u mne policajt a vyzval mě, abych se vykázal rybářským lístkem. Kdo to u nás jakživ slyšel! Zde rybařím podle libosti, střílím, kde se mi zlíbí a žiji jako muž s plnou svobodou. Ne, ne, do Evropy již nepojedu."

Večer v Paratě byl již chladný, a bylo třeba vytápěti krb v saloně. Teploměr ukazoval 10° C. Vyšší teploty nežli 30° C. nebývají prý tam ani za nejteplejšího léta. V zimě tam sněžívá a bývá mráz, až voda v blízkém jezírku Tiberiaském zamrzá. Ta doba hodí se nejlépe k vystopování „tasmanského tygra", a šťastný lovec vyzdobuje pak svůj pokoj vydělanou koží va-

Poslední Tasmanci.

kovce psohlavého nebo také spratkem „tasmanského ďábla“. Jiné domácí zvěře přechovávají lesy Paratské zvláště mnoho. Střelnou zbraň zapůjčuje svým hostům držitel hotelu.

Entomologické sbírky rozhojnil jsem v Paratě drobnými chroustky barvy zelené, kteří objevili se toho roku úžasnou měrou jak na pícních rostlinách polních tak i na třešních a poškodili valně úrodu.

Rod škodlivého toho brouka (D i p h u c e p h a l a) objevuje se v četných druzích nejenom v Tasmanii, ale i v Australii.

* *
*

Z Paraty do Hobartu má železniční trať náhlý spád. Každou stanicí přibývá ovocného stromoví. Také chmelnice počaly se objevovati.

Po západu slunce překročil vlak řeku Derwent, minul samé pobřeží širokého ústí jejího a stanul v Hobartě, hlavním městě Tasmanie.

Kam v Hobartě na noc?

Odpověď dal mi insert: Imperial Cofee Palace v ulici Collinsově jest zařízen jako každý hotel prvé třídy a těší se největší návštěvě. Pronajímá toliko pokoje. Lázně darmo. V paláci restaurace. Za pěkný pokoj 12 šilinků. Masité pokrmy po šilinku. Breakfast (snídaně), lunch (náš oběd), dinner (naše večeře) s čajem od 1 sh.

Kávové paláce, t. j. hotely, v nichž lze najímati pouhý byt beze stravy (viz str. 391.), ujaly se tedy také v Tasmanii a mívají mnoho hostí.

Přišel jsem k večeři ještě v čas. Také tasmanské jídelny jsou přístupny jenom v určitých hodinách. Kdo se opozdí, najde jídelnu již uzamčenou a musí vzíti za vděk pouze studeným zákuskem v baru.

V jídelně „Imperialu“ posluhují číšnice, každá u svých několika stolů. S přineseným pokrmem obdrží host zároveň poukázku, kolik jídlo stojí. Při odchodu předkládá se ček (check) u pokladny a vyrovnává se účet.

Obsloužila-li číšnice hosty svých stolů, zasedá po straně salonu, béře do ruky knihu z domova přinesenou a dočítá román.

Chvílemi pozvedne očí, přišel-li k jejím stolům host nový, obslouží ho a jde zase po své zábavě.

* *
*

Město Hobart, dříve Hobart Town zvané, rozloženo jest na úpatí zelenokamenové hory Wellingtonovy. Ulice běží v pravém úhlu a skoro vesměs paralelně. Některé jsou vodorovné, jiné náhle stoupají a srázně se sklánějí. Osvětleny jsou svítiplynem a elektřinou. Omnibusy a elektrická tram zprostředkují spojení s odlehlými místy.

Dobrou pitnou vodu svádějí Hobarťané s hory Wellingtonovy.

Prodavači ryb, mořských raků, masa a ovoce rozvádějí paprsky vodní po skleněných tabulích svých výkladních skříní a zapuzují tak roje dotěravých much. I v Tasmanii jsou mouchy za horkého počasí pravým soužením a pokrývají všecko jedlé zboží v takovém množství, až se jimi všecko černá.

Mezi mořskými korýši viděl jsem obrovské langusty druhu Palinurus Edwardsii a P. Huglii o váze 4 kg. Tasmaňané říkají langustě prostě rak (crayfish).

* *

*

Přehledný obraz zvířeny tasmanské spatřiti lze v Museu, a to ve dvoraně, věnované výhradně věcem domácím.

Žasl-li jsem nad rozměry tasmanských langust, žasl jsem ještě více nad krabem, jenž oživuje moře východních břehů. Myslím, že je to největší korýš na světě. Jméno toho kolosa jest Pseudocarcinus gigas. Klepeta odrostlých exemplářů přesahují svým objemem i nejsilnější paže člověka. Rozměry hrudihlavy překonávají i velikost nejmohutnějšího mořského pavouka žaponského, zvaného domácím jménem simagani (Macrocheira Kaempferi) a vylovovaného jen z velikých hlubin Tichého oceanu.

V oddělení tasmanských ryb chová se příšerná mihule, jejíž ohavné vzezření zaráží každého diváka. Od ocasu k záhlaví vypadá tato sladkovodní ryba jako malý úhoř, ale co potom následuje, je kus pravěké obludy, představující dle všeho první počátky rybího pokolení. Nejpodivnějším ústrojem tasmanské mihule jest veliký vak na hrdle, zhusta krví naplněný a sloužící nepochybně k tomu, aby se v něm krev z jiných ryb vyssátá ukládala a mihuli vyživovala.

Ostával-li život evropských mihulí dlouho tajemstvím, ostává také vývoj tasmanské mihule nevysvětlen a čeká ještě na rozřešení. Sám nevím, co bych více o tasmanském tom netvoru mohl pověděti.

Poangličený zoolog Günther nazval tasmanskou mihuli Gestria Allporti.*)

Z velkých exemplářů sladkovodních ryb evropských a kalifornských do Tasmanie zavedených a vystavených v Museu

*) Vyobrazení tasmanské mihule přinesl XXIII. roč. Vesmíru r. 1894.

jako lihové preparáty, lze souditi, že lososové, pstruzi, kapři a okouni prospívají ve vodách tasmanských lépe nežli ve starém domově. Již r. 1887 chytili v řece Huonu lososa, jenž vážil přes 13 kg.

Také tasmanská jezera byla osazena ušlechtilými rody ryb, a reklama posílaná do světa přivádí tam rok jak rok mnoho výletníků z Anglie, aby na ostrově rybařili a vodní ptactvo lovili.

V konservovaných druzích tasmanských hadů pozná přírodozpytec, že neliší se od forem australských. Ale veliké číslo rozličných hadů, jimiž australská pevnina vyniká nad všecky kraje světa, scvrklo se v Tasmanii asi na tři a obsahuje druhy vesměs jedovaté.

* *

*

V neveliké skříni oddělení národopisného předvádí Museum divákovi na oči vše, co zbylo po původním obyvatelstvu ostrovním. Postačila malá schránka, aby v ní byly uloženy skrovné ostatky po národu, jenž čítal na tisíce hlav, ale vyhlazen byl s povrchu zemského v několika málo letech nejinak, nežli jako odstřeluje se škodná pro zábavu a kratochvíli.

Divný pocit zalomcuje námi, čteme-li u vystavené lebky nápis: Truganini čili Lala Rùk, poslední Tasmanka, zemřelá roku 1876 u věku 73 let.

Smrtí na věčnost ji předešel král Billy čili William Lanne, poslední potomek rodu mužského, dokonav život v Hobartě dne 3. března 1869 a maje věku 34 léta.

Podobizny posledních Tasmaňanů, jakož i několik kamenných nástrojů a zbraní, potom ukázky pletiv a ozdůbek z mušlí, rozložených před několika jinými lebkami vymřelých domorodců, docelují obraz a oživují vzpomínku na hrozné drama, jež se před půlstoletím na ostrově odehrávalo.

* *

*

Až do příchodu Evropanů žili domorodí černoši Tasmanova ostrova spokojeně a v mírumilovnosti. Ač byli divoši, přece nejednali té doby nikdy ukrutně a nevěděli, co je krvelačnost. Lidojedství ostalo jim neznámo. Říkalo se o nich, že jsou nej-

pokojnějšími tvory na světě. Své mrtvé spalovali a nosili po nich nějakou kůstku na památku, vkládajíce ji do váčku a nosíce ji zavěšenou na krku. I vzpomínali si na zesnulého přítele a příbuzného do nejdelší smrti.

Oděvu měli Tasmaňané málo a chodili obyčejně celí nazí. Jen matky zahalovaly se do kožešiny klokaní, aby mohly v ní nositi děti.

Domácnost Tasmaňanů byla velmi skrovná.*) Za útulek sloužila jim chýše z kůry, loveckou zbraní byl jim pouhý oštěp

Tasmanští domorodci.
Dle obrazu chovaného v museu Launcestonském.

dřevěný. Kladiva dělali z křemene, zelenokamene a čediče. Sítě a košíky upletené z rostlinných lodyh a vláken vypadaly úhledně. Tenká kůstka klokání nahrazovala jim jehlu. Bumeranku a štítu neznali a domácích zvířat nechovali. O dingu nevěděli, protože nebyl v Tasmanii domovem.

Krásy jim Stvořitel neuštědřil. Tvář Tasmaňanů byla dle Cooka ještě šerednější než obličej ohyzdných černochů australských.

Vlasy Tasmanců byly vlnité, tmavohnědé i černé. Útvar lebky ukazuje k plemeni dlouhohlavému.

*) Nejvíce o vymřelých Tasmancích napsal James Bonwick v díle: Daily Life and Origin of the Tasmanians. V Londýně 1870. — The last of the Tasmanians. V Londýně 1870.

32*

Všecken ráz Tasmaňanů zdá se býti ve shodě s Papujci. Původní vlastí jejich byla snad nová Guinea, nebo vzešli nepochybně smíšením kučeravého plemene papujského s kosmatými černochy australskými.

Dějištěm toho míšení mohla prý býti Nová Kaledonie, vzdálená od pevniny australské skoro 1500 km. Ale jak pak mohli se přeplaviti pravěcí míšenci na tak vzdálený ostrov, jako je Tasmanie, když neuměli si zbudovati ani bezpečných kocábek? namítají zase jiní ethnologové a snaží se vyvrátiti domněnku Bedřicha Müllera. A mají mnoho pravdy, neboť Tasmaňané stavěli plavidla tak primitivní, jakoby ani nebyli při moři bydleli. Ostává tudíž podnes hádankou, odkud Tasmaňané na ostrov přišli a jak se tam dostali. Jisto je, že se lišili od sousedních divochů australských vlastnostmi tělesnými i jazykem.

Příchod plemene bílého do Tasmanie stal se pro domorodé ostrovany osudným. Neúprosný zákon, že kam běloch vstoupí, počne vymírati plémě barevné nízko stojící, počal se v Tasmanii brzy naplňovati, a než uplynulo sedmdesát let, neostal z tisícerých černochů tasmanských na živě ani jediný. Civilisace chlubivé Evropy, vysílající apoštoly mezi divochy s křížem v ruce, pohřbila celý tichý národ způsobem tak ohavným, že se mu vyrovnává jen řádění fanatických dobyvatelů španělských ve světě Kolumbově.

* *
*

Počátek ke kolonisaci Tasmanova ostrova učinili zase zločinci z Anglie na daleký jih vypovězení a vyvezení.

Z deportační osady v novém díle světa (str. 282) Anglie dlouho se netěšila, a správcům australských konviktů naskakovala husí kůže, když viděli ovoce nuceného osídlení. I tam platila slova: Usaď člověka i do samého ráje, ale proti jeho vůli, a on jej bude proklínati". Nebo: „Dejte mi třebas pustou skálu a s ní zároveň volnost a svobodu, a já i z pustiny vykouzlím ráj."

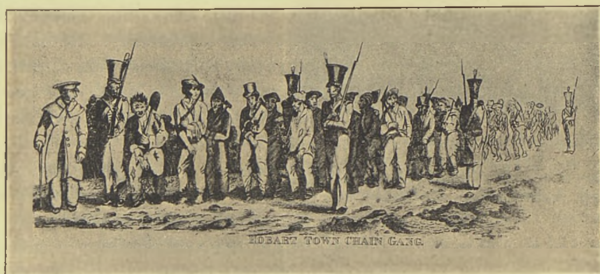
Guvernér vězeňské osady australské, založené v okolí nynějšího města Sydneye, byl rád, když se mohl zhostiti nejhorších lotrů nově přivezených a poslati je do konviktu nového, zřizovaného v Tasmanii při výtoku řeky Derwentu. Uznávalo se za prospěšnější, aby trestanci usazovali se raději na několika místech a nehromadili se výlučně jenom na východním pobřeží au-

stralského kontinentu. Z té příčiny vyvezli část zločinců na ostrov Norfolk, ležící mezi Australií a Novým Zélandem, a později také do Tasmanie.

Anglie vyhlédla Tasmanii za deportační stanici také proto, aby zabezpečila si na nové území nároky a zabránila, aby si ho přivlastnila Francie.

Tak vznikla r. 1803 vězeňská osada Restdown na levém břehu Derwentském. Nynější jméno Risdon připomíná ještě dnes její minulost.

O rok později připlavil se tam s novými trestanci plukovník

Tasmanští vězňové na pochodu.

Collins, založil kolonii na úpatí hory Wellingtonovy, zrušil deportační stanici dřívější a nazval osadu ke cti koloniálního ministra lorda Hobarta Hobarttownem, nazývanou od r. 1881 prostě Hobartem.

Jiná tlupa trestanců vyvezena byla z Australie do ústí Tamarského, a vznikla vězeňská osada Yorktown. Ale již roku 1806 přeložili ji z přímořského pobřeží do země a nazvali ji podle rodiště guvernéra Kinga Launcestonem.

Vyvezeným trestancům dařilo se v Tasmanii nevalně. Všickni trpěli nedostatkem potravin a oděvu. Vězeňská správa dovolovala proto vězňům, aby si potravu sami opatřovali a lovili zvěř, kde by jen mohli.

Tak rozptýlili se trestanci po celém ostrově a přinášeli o něm zprávy pro zeměvědu velmi zajímavé. Mnozí usadili se v lesích

trvale a uvykli životu divokému a později loupežnickému, plenice statky kolonistů dobrovolně tam usazených.

Dlouho přezdívalo se zemi Van Diemenově Van Demonsland, a obyvatelé její nebyli nazýváni jinak nežli Démoni, t. j. ďáblové. Jen z té příčiny dostal ostrov potomní jméno Tasmanie.

Čím více ubývalo v Tasmanii domácí zvěře, tím krušněji uhajovali živobytí přistěhovalci i domorodci.

*

Tasmanští divoši blížili se k prvním bělochům usazeným pod horou Wellingtonovou zcela důvěrně a přátelsky. Ale běloši přivítali jednou černé domorodce krutým způsobem. Zda z nedorozumění, či ze strachu, těžko dnes rozhodnouti. Nežli ještě černoši přišli do tábořiště vězeňské osady, zahučely výstřely z ručnic, a několik domorodců válelo se v tratolišti krve.

Od toho okamžiku vzplanulo nepřátelství, a počal boj na život a na smrt. Z černochů vycházeli vlastenečtí hrdinové a mstitelé vlastní krve, z bělochů stávali se vrazi a tyrani.

Od té chvíle byl vyhlášen černoch za zvěř škodnou a sprovozován se světa prachem a olovem na potkání. Platilo se dokonce i zástřelné za každou hlavu tasmanského divocha.

Aby lov byl vydatnější, byli povoláváni do Tasmanie slídiví černoši australští a pomáhali bělochům stopovati domorodé Tasmance v lesních houštinách a skalních slujích. „Černá válka" krutě započala a ještě krutěji byla dále prováděna.

Marně namáhal se nejvyšší správce země, aby vášně hrozné zášti utišil. Málo pomáhal zákon, že kdo zastřelí černocha, bude pokládán za vraha a jako vrah souzen. Marná byla proklamace guvernérova, aby pomocí obrazu pověděl domorodcům, že chce býti spravedliv jak k černochům, tak k bělochům. Tasmanci byli odstřelováni i na dále jako „černé vrány", a masem ulovených „vran" krmili běloši své psy.

Zaznamenány jsou také případy, že běloši rozdávali mezi domorodce otrávenou kořalku, jen aby se černých mužů co nejdříve zbavili a jejich žen zmocnili. Již dávno před tím olupoval běloch černochy o dívky a násilně odváděl černošky do své chýše, aby v nich vzbudil nenávist proti mužům vlastního pokolení.

A ďábelské dílo bělochovo dařilo se v Tasmanii právě tak, jako na půdě Nového světa za doby konquistadorů španělských. I v Tasmanii bojovaly černošky proti vlastnímu rodu, uvykly-li jen trochu životu, jaký vedli evropští přistěhovalci. Tak počínali si i míšenci, kterých v Tasmanii víc a více přibývalo, a stáli při straně bělochově.

Ilustrované provolání guvernérovo k domorodcům tasmanským r. 1816. Obrazem tím chtěl guvernér znázornit, že bude ke všemu obyvatelstvu Tasmanie stejně spravedlivým.

Počet původního obyvatelstva, odhadovaného na 8000 duší, valně již se zmenšil, když počalo se v Tasmanii přemýšleti, jak zachrániti domorodce před úplnou záhubou a vyhynutím. Pobřežní kraje ostrova byly již opanovány bělochem, a černoši měli žíti pouze v nitrozemí. Byla stanovena i hranice mezi územím kolonistů a mezi reservací, vykázanou k obývání výlučně černochům. Ale nepřátelské smýšlení proniklo již tak daleko, že ke smíru nebyli nakloněni ani přistěhovalci, ani plémě původní, a vzájemné vraždění nebralo konce.

Tasmanský guvernér Arthur připravoval zatím nový plán a nařídil, aby byla uspořádána na divochy honba, a aby černoši léčí zatažení vehnáni byli konečně na malý poloostrov. Za chyceného a vládě dodaného černocha platil úřad 5 liber šterlinků, za dítě 2 libry.

Léč byla skutečně zatažena, a četní lovci táhli v mohutném řetězu celým ostrovem na příč, domýšlejíce se, že ženou před sebou všecky divochy a že veženou je do posledního muže na neveliký poloostrov Tasmanův, oddělený od ostatní souše toliko úzkým proužkem země. Úžinou tou mělo projíti všecko černé obyvatelstvo jako slepou ulicí, a vyhlednutý poloostrov měl býti pastí na vysílené divochy.

Na tuto léč bylo vynaloženo téměř tři čtvrtě milionu korun, ale byli uloveni všeho všudy dva divoši. Dle jiných zpráv chycen byl toliko jediný černoch.

Domorodci proklouzli hravě a nepozorovaně řetězem lovců, vyzvaných na honbu provoláním guvernérovým, a unikli svým pronásledovatelům.

Darwin vypravuje,*) že černoši přitlačovali se za příchodu lovců k zemi, a že barva jejich těla splývala v jeden odstín s barvou černé půdy. Jindy pak, že přimykali se k opáleným pařezům a že zdáli se býti zuhelnatělým kmenem. Přetvářka zachránila jim život, jako mimikry uhajuje existenci zvířat a zabezpečuje jim před pronásledovateli další trvání.

Tlupy divokých Tasmanců žily tedy v nitrozemí ostrova i po nezdařené výpravě Arthurově a překážely bílému obyvatelstvu na dále. Mnozí honci a lovci, navrátivše se z nezdařené výpravy do svého domova, našli své statky od domorodců vypálené a vypleněné. V ssutinách žároviště povalovaly se zhusta ohořelé mrtvoly pobitých žen a dětí.

* *
*

Té doby nabídl se vládě prostý tesař z Hobartu, jménem Robinson, že se vydá mezi divochy a že se pokusí, aby je přiměl po dobrém k vystěhování tam, kam by si koloniální vláda přála.

Pokrytecké jednání Robinsonovo vydařilo se nade všecko očekávání. Stačilo jen trochu dobré vůle a shovívavosti, a národ Tasmanců mohl žíti ještě do dneška.

Tasmanští divoši dali se vésti pobožnůstkářským Robinsonem jako děti a přijali nábídku, aby se z nitrozemí vystěhovali. Později vyveženy byly z Tasmanova ostrova i jiné rodiny černošské a žily ve vyhnanství. Jednou vykázán jim byl za exil ostrov Labutí, později ostrov jiný, až se roku 1843 všichni ocitli na ostrově Flindersově (severně od průlivu Banksova). Bylo jich již málo.

V zajetí byli Tasmanci odíváni podle střihu evropského, a misionáři dokonávali na nich dílo civilisační. Kmen, jehož příslušníci toulali se po lesích v rajském odění, ssáli do sebe vonné

*) Reise eines Naturforschers um die Welt von Charles Darwin. Z anglického přeložil I. V. Carus. Ve Štutgartě 1899.

ovzduší, mastili své nahé tělo tukem a jedli maso, vejce, ryby a mušle, dostali pojednou kabát, kalhoty a sukně, přespávali noci v dřevěných barácích, učili se anglicky čísti a papouškovati katechismus a dostávali místo masa potravu rostlinnou.*) Dosavadní způsob jejich života náhle se změnil, a následky počaly se brzy jeviti. Kdo z divochů nezahynul prachem a olovem, zmíral chorobami, před tím u Tasmanců neznámými.

Roku 1815 odhadovalo se původní obyvatelstvo na 3000 hlav, r. 1830 bylo Tasmanců již jenom 700, r. 1835 počítalo se jich 111 a r. 1838 pouze 95, a to 59 pohlaví mužského a 36 osob pohlaví ženského.

Rokem 1847 scvrkl se zbytek černých domorodců na 12 mužů, 22 žen a 10 dětí. Tak skrovného počtu zkrocených divochů nebylo již třeba se obávati, a proto vysvobodili je ze zajetí, odvezli je do rodné země jejich a usadili je nedaleko Hobartu.

O děti staral se sirotčinec, ale na krátko. Přišly na svět již se zárodkem brzké smrti a dočekaly se jen několika let. Vilém Lanne, zvaný obyčejně King Billy, t. j. král, byl poslední Tasman. Příčetného viděl prý ho málo kdo. Zemřel úplavicí. Účastenství při jeho pohřbu bylo veliké.

Žena Lanneova přežila svého muže o 7 let. V roce jejích narozenin truchlohra tasmanského národa počala, její smrtí byla dohrána. Hrob, jenž zavřel se nad pochovanou ženou Truganini (Lalla Rookh), uzavřel se zároveň nad veškerým národem.

Platí tu slova znamenitého zeměvědce Peschla: „Vše, co nazýváme právem jednotlivců, musí ustoupiti naléhavým nárokům společnosti lidské, nemůže-li se s nimi shodnouti. Na vymření Tasmanců pohlížeti jest jako na osud geologický a palaeontologický: silnější vítězí nad slabším. Je-li však již samo vymření národa úkazem bolestným, jest ještě smutnější ta pravda, že fysický řád světa poráží za každé příležitosti a bez milosti celý řád mravní. Běda barevným národům, přijdou-li k nim vzdělaní běloši. Co je důkazů, že i germanští národové počítají se ke krvežíznivým tvorům lidského pokolení. Nepomůže nic, ospravedlňuje-li někdo jednání kolonistů tasmanských tím, že tvrdí, jako by jen trestanci byli řečené hanebnosti páchali. Víme od střízlivých pozorovatelů, že veliké účastenství v hanebnostech měli tam také zbožní džentlemeni. A jak krvavě řádilo mezi

*) Fr. Hellwalda Přírodopis člověka. V Praze.

ostrovany Jižního moře anglické mužstvo již za plaveb Cookových, víme dobře z věrného líčení."

Věrné podobizny posledních Tasmanců zachovaly se v neveliké počtu, některé jako olejomalby, jiné jako fotografie. Fotografické snímky tasmanských domorodců prodává v Hobartě pan J. Beattie. Dle nich pořízeny jsou obrazy vložené do tohoto spisu. Tasmanka Pinambatak, zobrazená na stránce 479., dožila se věku 50 let.

Skvělejší výtvory fotografického umění vystavil pan Beattie v musejním sále, nadepsaném Tourist Room. Bohatá tato sbírka předvádí diváku na oči pohledy na nejkrásnější partie Tasmanova ostrova, seřaděné dle krajů.

* *
*

Loupežnické roty, jež znepokojovaly zemi ještě před lety, vzaly již za své, a turista může cestovati za dnešních dob po celé Tasmanii beze strachu. Zrušením deportace r. 1853 a přílivem kolonistů dobrovolných nastali v zemi lepší časové. Přistěhovalci přicházeli tam hlavně z Evropy. Jen málo jest mezi nimi Asiatů.

Roku 1899 napočítalo se v Tasmanii na 180.000 obyvatelů, mezi nimiž jest více osob pohlaví mužského nežli ženského.

Asi šestina všeho obyvatelstva zaměstnává se polařením a pastýřstvím.

Chov bravu povznesl se v zemi za krátkou dobu k netušené výši jako v sousední Australii. První plemeno ušlechtilých merinek bylo přivezeno do Tasmanie r. 1820 a pocházelo z bravu, jejž vychoval na půdě Nového Jižního Walesu zasloužilý Mac Arthur (str. 285.).

Za našich dnů počítá se v Tasmanii a na sousedních ostrůvcích 1¾ milionu ovec, a vlny z nich získané vyváží se ročně za několik milionů korun.

Nové nálezy zlata přivábily do Tasmanie nové proudy přistěhovalců také z Číny. Kolonie Tasmanská přijímala copaté syny nebeské říše z počátku blahovolně, jen když zaplatili poplatek přistěhovalecký sumou asi 250 korun. Ale rokem 1899 stížen jest přístup Čiňanům do Tasmanie velice. Jen proti nim jest namířen zákon, že kdo z přistěhovalců neumí napsati aspoň

50 slov v evropském jazyku, nemusí býti do země připuštěn. Tak zhošťují se evropští dělníci tasmanští nebezpečného živlu a mohou stanoviti výši mzdy podle své libosti.

Přehlednou literaturu o všech poměrech Tasmanova ostrova můžeme seznati, navštívíme-li v Hobartě Veřejnou knihovnu, umístěnou v prostorné dvoraně městské radnice. Ochotný knihovník snášel mi do únavy, kde co jen o Tasmanii mohl vyhledati. Nescházely ovšem ani spisy o tasmanské přírodě a původním obyvatelstvu, ani pojednání vlastenecké společnosti, zvané Royal Society of Tasmania a založené přičiněním guvernéra Johna Franklina v prvých dobách jeho působení (1836—43). Jen jemu jest děkovati, že ostrov Tasmanův byl záhy vědecky prozkoumán, a že mohla býti Hookrem vydána Flora Tasmaniae.

Několik kroků od Musea věští památník zásluhy odvážného Franklina.

Kdo by neznal jména hrdiny, jenž odhaloval tajemství polárních zemí a moří na dalekém a mrazivém severu?

Franklin křižoval moře již od mladosti a byl účasten výzkumných plaveb, jež podnikaly britské lodi do australských zemí se smělým Flindersem v čele. Potom vidíme Franklina na dělové lodici ve vodách amerických, brzy na to na výzpytné cestě podnikané samostatně k ústí Měděné řeky, a o několik let později shledáváme se s ním v chladných končinách řeky Mackenzie a na březích nejsevernějších krajů amerických, dotýkaných již vodami arktickými.

Zásluhy, jichž si Franklin získal o zeměvědu, přinesly odvážnému zpytateli rytířství, čestné doktorství, zlatou medaili geografické společnosti Pařížské a ještě guvernérství v zemi Van Diemenově čili Tasmanii.

Té doby dařilo se přírodovědeckému probadání Tasmanova ostrova nejlépe. Nový guvernér věnoval výzkumům všecku pozornost a podporu a byl duší všech vědeckých podniků.

Ale nová výprava, chystaná do severních moří polárních, nenechala Franklina v Tasmanii dlouho prodlévati. John Franklin cítil se býti nejlépe povolaným, aby našel námořskou cestu,

po níž by se mohly bráti koráby z Baffinova zálivu a dosáhly tak přímého spojení s průlivem Beringovým.

Za vůdce výpravy hlásil se mezi jinými také Franklin. Přátelé jeho vymlouvali mu předsevzetí marně, a nic nepomohla ani výtka, že je mu již šedesát let. Franklin odbyl přátele úsečnými slovy, že je mu teprv padesát devět.

Admiralita vyhověla žádosti zkušeného mořeplavce Franklina a dne 19. maje 1845 pluly již oba koráby „Erebus a „Terror" („Podsvětí" a „Hrůza") do neznámých moří.

V prosinci r. 1845 přišly o Franklinově výpravě poslední zprávy do Londýna, a po celá dvě léta nebylo již potom o ní ani slechu.

Osud pohřešovaného Franklina a jeho soudruhů zajímal všecky vzdělané národy. Ztracenou výpravu hledaly pomocné koráby anglické i americké, ale marně.

Jednu výpravu uskutečnila opuštěná paní Franklinová, ale tou bylo zjištěno, že jen jistá část mužstva zahynula. Proto odhodlala se lady Jane Franklinová, že podnikne pokus ještě jednou.

Koráb „Liška" s kapitánem Clintockem vzal na se úkol, aby pátral po zmizelé expedici, a vydal se na cestu r. 1857.

Zprávy, jichž Clintock nabyl na opuštěném severu, potvrdily konečně úplnou záhubu nešťastné výpravy Franklinovy. Z listin napsaných od důstojníků Franklinových vyšlo na jevo, že Sir John Franklin zemřel tam dne 11. června roku 1847, a že 105 mužů, kteří svého velitele přečkali, zahynulo v dubnu roku 1848 na cestě k ústí Rybí řeky.

Takové jsou vzpomínky, jež se v duchu vynořují, procházíme-li se úhledným parkem, zastavíme-li se před pomníkem někdejšího guvernéra tasmanského a zadíváme-li se na obraz obrovského eukalyptu, pojmenovaného „Lady Franklin".

* *
*

Rozlehlejší park nežli je Franklin Square založen jest na královských pozemcích za městem. Jmenuje se The Queens's Domain. Uprostřed rozsáhlého toho sadu, založeného na úpatí hory Wellingtonovy a vysázeného košatými eukalypty, vypíná se zámek guvernérův. Rozhled s hradu, zbudo-

Guvernérův palác na návrší okolí Hobartského.
V popředí stromy eukalyptové.

vaného ve slohu normanském ještě mozolnou rukou vyvežených odsouzenců, je úchvatný. Vysoko nad námi strmí vrcholek eruptivní kupy, na samém úpatí leskne se hladina Derventu, prokmitá vodní pláň Bouřlivého zálivu, a daleko na východě vyčnívají výšiny poloostrova Tasmanova, cíle naší příští plavby.

Ale také cizí naše rostlinstvo v královském sadě již zdomácnělo. Platány a kaštany prospívají tam utěšeně jako na evropském jihu. Vždyť přiléhá okolí Hobartu k téže zeměpisné šířce jižní jako kraje Korsické k zeměpisné šířce severní.

Více cizokrajného bylinstva bují v blízkém sadě, označovaném jakožto B o t a n i c a l G a r d e n. Ale k zaslouženému názvu tomu jest ještě velmi daleko. Až posud není tam ani jediná bylina etyketována.

Mne jako Evropana překvapil v sadě ten vzacný zjev, že mohl jsem viděti, jak peřestí papouškové, symboličtí opeřenci krajů horkých, poletovali s břízy na břízu a usedali na větve toho stromoví, jež charakterisuje zeměpásy chladné.

Po domácím hmyzu nebylo na květinách, přenesených z Evropy do Tasmanie a pěstovaných všude v tamějších zahrádkách, ani památky. Medotvorné vlašky byly jedinými zástupci, kteří tehdy oživovali květy kopretin a pelargonií.

* *
*

Poštovní známka tasmanská dvoupennová s obrazem města Hobartu.

V Hobartě vydal mi poštovní úřad hojnou zásilku dopisů došlých od přátel a známých z dalekého domova. Řada pohlednic a balíčků s přírodninami, opatřených zajímavými známkami tasmanské pošty, putovala zase k antipodům do Evropy.

Aby byla poštovním úředníkům usnadněna manipulace při rekomandovaných zásilkách, chápe se každý recepisů na stole připravených, vyplní tiskopis sám, a předkládá recepis poštovnímu zřízenci, aby jej toliko pověřil poštovním razítkem a svým podpisem.

Podobně ulehčujeme tam práci zřízencům železničním, odevzdáváme-li jim cestovní zavazadla. Pasažéři vybírají si sami tiskopis, označený jménem konečné stanice, nalepují nápisy na příslušné vaky a svěřují je další dopravě bez jakéhokoli potvrzení.

* *
*

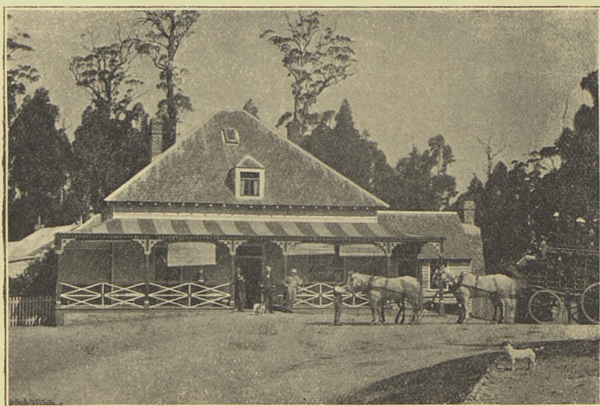
Výlet k temeni hory Wellingtonovy podniká každý, kdo je v Hobartě poprvé. Nevystoupí-li až na samý vrcholek, podívá se alespoň do stinného loubí, vytvořeného z aleje košatých stromů kapraďových a známých jako F e r n T r e e Bo w e r. Omnibus vyjíždí tam každého dne z rána o 9. a odpoledne o 2. hodině.

Silnice vine se po srázném svahu horském v četných serpentinách a vede konečně pralesem blahovičníkovým a kasuarinovým. Chvílemi vyzíráme do hlubokých roklí a propastí.

Témě eruptivní hory ostává skoro stále na očích. Ve srázné jeho stěně rozeznáváme ostře řady kamenných sloupců, složených

V KAPRAĎOVÉ ROKLI TASMANOVA OSTROVA.

Zájezdní hospoda v okolí Hobartu.

z ohněrodého dioritu. Hornina ta prorazila mořské usazeniny třetihorní, pronikla vysoko až nad vrstvy již dříve vytvořené a pokryla je strmou kupou vyhráněného kamení.*)

Zájezdní hospoda, zobrazená na této stránce, poskytne výletníkům dobrého občerstvení.

Od dostavníkové stanice jest do Kapraďové besídky již jenom několik set kroků. Vedle kapraďové aleje hrčí horský potok, zaráží se ve vyzděném vodojemu, a chladný živel jeho odvádí se potrubím do Hobartu.

Cesta na samý vrcholek hory Wellingtonovy vysoké asi 1300 m je sice klopotná, ale panoráma, jež se jeví očím s nejvyššího bodu, objímá ohromný díl ostrovního státu, a osady, řeky, hory, lesy, údolí, rokle, zátoky a širé moře jsou naším podnožím.

* *
*

*) Systematic account of the Geology of Tasmania by Rob. Johnston. V Hobartě 1888.

Několik hodin cesty na sever od Hobartu usadili se pospolitě vystěhovalci němečtí a založili osadu Bismarck. Také názvy Heidelberg, Frankford a Leipzig prozrazují, kdo položil k tasmanským těm osadám základ.

Celkem počítá se v Tasmanii na 1000 Němců zrozených v Evropě. Ale německou školou nemohou se tasmanští Němci vykázati. Také marně po ní touží 500 Němců usazených v Australii Západní.

Lépe udržují své němectví Němci v Australii Jižní, majíce tam německých škol na 50, ve Viktorii (11), v Novém Jižním Walesu (3) a ve Queenslandě (2). Sloupem němectví v zemích australských jsou lutheranské obce s horlivými pastory, vydržujíce své vlastní školy s velikými obětmi.

Již za plavby Indickým oceánem líčil můj kajutní soudruh doktor Ellis geologii svého zátiší na poloostrově Tasmanově tak vábně, že jsem po jeho výkladech řekl: Dobrá, navštívím vás. Za čtvrt roku, ne-li dříve, budu vaším hostem v Eagle Hawk Necku. Do té doby bude vaše sanatorium zajisté již hotovo.

Doktor Ellis je praktickým lékařem v novověkém Babyloně nad Temží a zajíždí rok co rok doTasmanie na zotavenou.

My na prázdniny do Sedmihorek, do Krkonoš nebo někam na Šumavu, Angličan Ellis hned až na jižní polokouli, do vlasti vymřelých Tasmanců. „Zahrada Anglie", lahodný ostrov Wight, již se mu znechutila. Je prý příliš hlučná, a proto zajíždí teď doktor raději do „Zahrady australské".

Také jiní jeho krajané opouštívají mlhavý Albion a pospíchají, aby okřáli v divotvorném ovzduší dalekého ostrova, k němuž ukázal nejprve cestu Holanďan Abel Tasman.

Když pozdním letem a jesení počínají se snášeti nad Londýnem nepronikanutelné mlhy, plaví se doktor Ellis již dávno Džibraltarem, Suezem, Adenem a Kolombem do Melbournu, přestupuje na paroloď, jež udržuje spojení v Bassově průlivu mezi Viktorií a Launcestonem, a ujíždí železnicí do Hobartu. Malý parníček odváží ho potom do samoty ovívané na mořském pobřeží rozkošemi tasmanského jara. Při úzké šíji, zvané Eagle Hawk Neck a spojující Tasmanský poloostrov s ostatní pevninou jako

Kapraďová alej u Hobartu.

spojuje ptačí krk hlavu opeřencovu, prožívá můj přítel půvaby australského jihu a ssaje do sebe vlahý vzduch pod 43. stupněm jižní šířky. Až pak probudí se k životu Vesna zase v jeho rodné zemi, opouští doktor Ellis malebný domov tasmanský a raduje se v Anglii ze svého zdraví pod střechou letohrádku, zakrytého rudými květy pnivých fuchsií a vroubeného vavříny věčně se zelenajícími.

* *
*

Hobartské žurnály „Mercury“ a „Tasmanian News“ oznamovaly tehdy: „Populární paroloď Nubeena podnikne s výletníky populární plavbu za velení populárního kapitána do populárního zálivu Norfolského za populární ceny.“

K návštěvě doktora Ellisa naskytovala se mi tedy nejlepší příležitost. Sanatorium anglického spekulanta založeno jest na výšině u hlubokého ramene Norfolské zátoky, a od památné šíje jest k němu již jenom několik set kroků.

V kraji tom stávala také pověstná osada vězeňská Port Arthur neboli Carnarvon, a rozsáhlé zříceniny její vábí k sobě turisty až ze severní polokoule.

Prospekty cestovatelské firmy Cookovy, mající svého agenta i v Hobartě, líčí Tasmanův poloostrov a jeho historická místa lákavými slovy: Port Arthur, starobylá osada deportační. Ostrov smrti. Proslulé jeskyně. Mořské dno s přirozenou dlažbou. Tasmanova brána. Ďáblova kuchyně. Památná úžina Eagle Haw Neck, střežena za deportace krvežíznivými psy atd. Třídenní výlet po moři i po zemi. Nejméně dvě osoby, každá £ 2, 14 s, 9 d, čtyry osoby, každá £ 2, 7 s, 6 d. Veškeré zaopatření.

Nabídku Cookovou jsem zamítl, putoval jsem po Tasmanově poloostrově sám a přece ještě laciněji.

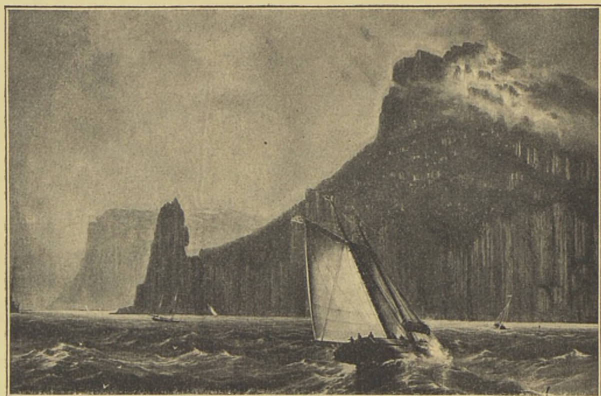
Paroloď „Nubeena" opustila Hobart o 10. hodině ranní, plula širokým zálivem Derwentským na jih, brala se potom na severovýchod a zatáčela do zálivu Norfolského.

Mírná i srázná úbočí obklopují tichou zátoku se všech stran. Jen z počátku, když brázdila si loď cestu v zálivu Bouřlivém (Storm Bay), nazvaném tak již od mořeplavce Tasmana, zakmitla se v dáli širá hladina Jižního Pacifiku. Také ostávaly chvíli na obzoru malebné sloupy čedičové, jimiž zakončují břehy křivolakého poloostrova Tasmanova. Obraz basaltových těch píšťal, vynořujících se ze dna kolmo nad hladinu mořskou, vkládají zeměpytci rádi do spisů geologických, a kap Roulův brává se za vzornou ukázku čedičové architektury.

Plujeme krajem, kde vulkanické síly tvořily za dob třetihorních pravé divy, budujíce místy hory dioritové, místy strmniny čedičové. Shluky píšťal basaltových nakupily se také na blízkém kapu Pilířovém (Cape Pillar) a nabyly příbojem mořským ještě divočejšího vzezření.

Píšťaly čedičových útesů v Tasmanii závodí o malebnost s basaltovými skalami legendární jeskyně Fingalovy na ostrově Staffě (u západních břehů skotských) a s čedičovými profily památných kup v Českém Středohoří.

Mnohý ohněrodý ostrov utonul již ve vlnách Bouřlivého zálivu, byv příbojem rozhlodán a ztroskotán, z nejednoho pak ostalo pouze skrovné úskalí, sloužící teď za odpočinek mořským opeřencům. Z těch nejvíce mě zajímali kormoránovití ptáci s dlouhým krkem hadovitě zahnutým a nazýváni proto německy Schlangenhalsvögel. Z podivuhodného toho rodu (P l o t u s), vychovávajícího své potomstvo ve větvích stromů, uštědřila příroda každému zemědílu po jednom druhu. Jenom na Evropu zapomněla.

Pilířový kap v Tasmanii, složený z hranolů čedičových.

Dlouhokrcí plavci pohružovali se obratně do smaragdové hladiny, klidné jako tišina rybničná, a bělali se v zelené pláni jako mořská pěna.

V zátoce Norfolské modralo se moře zase jako azur a rozčeřovalo se chladným větrem. Stewart lodní obcházel pasažéry a nabízel zimomřivému panstvu teplé přikrývky.

U přístaviště Salt Water Riverského hladina vodní leskla se opět jako zrcadlo, a obrovské medusy vynořovaly se z hlubin až k samému povrchu, ukazujíce jasně všecky útroby rosolovitého svého těla.

Zastávka v přístavišti Cascadském trvala jen tak dlouho, dokud nebylo vyloděno piano, poslané do lesních pustin Tasmanova poloostrova až z Lipska.

O 4. hodině odpolední připlula „Nubeena“ do Tarany. I tato paroplavební stanice je opuštěná samota, obklopená hvozdy eukalyptovými a oživovaná poštovním povozem jenom tehdy, očekává-li se do zátoky paroloď z Hobartu.

Z Tarany vede jedna cesta na jih do Carnarvonu a druhá na sever do Eagle Haw Necku.

33a*

Poštovní vůz očekával na pobřeží přibylé výletníky. Obsadili jsme poštu do posledního místečka, abychom dorazili na nocleh do někdejší vězeňské osady Port Arthurské.

Cesta do Port Arthuru vede stále průsekem lesním. Podrost pravěkého hvozdu byl tehdy samý květ. Měsíc prosinec schyloval se ke konci, a rodina rostlin myrtovitých slavila své jaro.

Ale nejnádhernější květem vyzdobila tasmanská flora křoviska a stromky, známé v našich sklennících jakožto C a l l i s t e m o n. Krvavé jejich tyčinky vyčnívají z kvítků jako jemné nitky, obstupují hustě konce větviček a vytvořují ze smítek klasy, podobné kartáčkům. Také dřevnaté plody z roku minulého obrůstají větvičky do kola a drží se jich po mnohá léta.

Když přišly první exempláře podivuhodné té rostliny australské do Evropy, vytěžilo se za ně mnoho peněz. Zvláště šel na odbyt druh C a l l i s t e m o n s p e c i o s u s, věštící již svým jménem, že vyniká nádherným květem nad ostatní.

Evropské skleníky hostí nyní na dvacet druhů křovisek kalistemonových, přišlých k nám buď z Australie nebo Tasmanie.*)

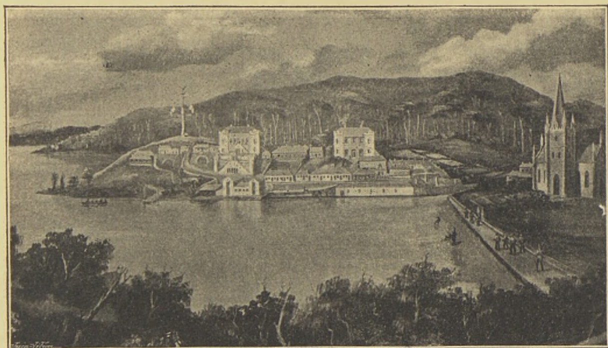
Ještě nežli slunce sklonilo se za obzor, mohl jsem blouditi ve zříceninách Carnarvonských a projížděti se po tiché zátoce Arthurově.

V osadě žije nyní jenom několik lidí. Hrozný požár zachvátil všecky budovy kdysi vzorné stanice deportační, zničil zásobárny, sklady, nemocnici, kostel a obytná stavení úředníků a proměnil všecko v ssutiny, oplétané nyní bujným břečtanem a fuchsiemi a zastíněné místy košatými jilmy, duby, morušemi, vavříny. Na troskách žalářů podzemních vykvetly šípkové růže a šíří se po všem rumišti.

Budova, vykázaná za obyt vězeňským důstojníkům, slouží teď za příbytek hostí, přicházejících do Carnarvonu jen za tím účelem, aby shlédli někdejší hroby lidské svobody.

* *
*

*) V bývalé botanické zahradě na Smíchově vynášely se kalistemony v létě ze skleníků a zůstávaly pod širým nebem přes celé léto.

Vězeňská osada Port Arthur
na poloostrově Tasmanově před vyhořením.

Zpáteční cesta vedla mě opět do Tarany.

Polední slunce vyhřívalo ovzduší na 30° C, když jsem rozjímal v Taraně, jak se dostanu se svým vakem do sanatoria doktora Ellisa.

Kolem šuměl jen eukalyptový hvozd, a na pobřeží šplíchaly vlny rozčeřené zátoky mořské.

V Taraně sháněl jsem někoho, kdo by mě odvezl do nedalekého Eagle Hawk Necku.

V tom se mi namanul povoz, jenž přijížděl k přístavišti pro zboží.

„Pane chtěl byste mě odvézti do Eagle Necku?" pravím k povozníku.

„Nemohu, pane," odvětil tázaný. „Jedu s nákladem zboží několik hodin z Port Arthuru a musím nazpátek ještě téhož dne, a cesta je špatná, samý písek."

„A jak daleko je do Eagle Necku?" otazuji se povozníka.

Dvě hodiny, ať jedete nebo jdete pěšky. Cesta je rovněž bídná a také samý písek a nemohou z něho ani kola, ani koň. Učiníte nejlépe, vydáte-li se tam pěšky. Půjdete-li stále pobřežím podél zálivu, nemůžete zblouditi."

Byl jsem v nových rozpacích. Myslil jsem si v duchu: Kdo mi jen pomůže nést příruční zavazadlo a svrchník?

Poptávám se v domku prvém, druhém a posledním, ale nikdo nechce se mi propůjčiti za nosiče. A přece jsem chtěl cestou do Eagle Necku botanisovati a plniti torby kořistí entomologickou.

Trochu naděje mi zasvitlo, když jsem obrátil oči v zátoku a spatřil u břehu rybáře s loďkou.

Ve chvíli byl jsem u člunu.

„Dobrý den, pane! Chtěl byste mi odnésti skrovné zavazadlo do Eagle Necku?" spustím znovu na rybáře.

„Ano, pane, jen co rozprostru síť," odpověděl obstárlý rybák a způsobil mi svou odpovědí takovou radost, jako bych byl vyhrál z loterie.

„Dobrá, tedy odpoledne vyrazíme. Míním zatím poobědvati a potom v zátoce trochu loviti. A co žádate za svou službu," vyptávám se dále.

„Pět šilinků, pane!" pravil najatý sluha.

Z laciného kraje nejsi — pomyslil jsem si. Šest korun za pouhou procházku!

Jsme v zemi, kde není žebráků, kde není bída, kde pouliční metař v městě bere za svou práci až osm korun denního platu.

A šli jsme pokrajem pralesa, v němž bujely blahovičníky, kapinice, kasuariny, žlutokapy, stromovité kapradiny, balmíny, kajaputy, banksie, araukarie, hakeje a j.

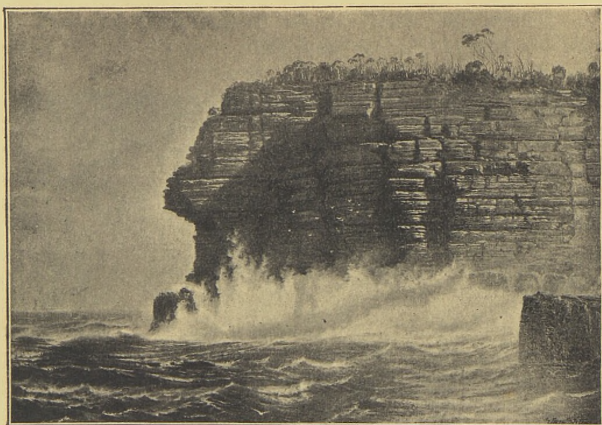
Několik bronzových roháčů s odstíny zelenými a fialovými (L a m p r i n a), potom malební tesaříci ušlechtilého rodu T r a g o c e r u s utišovali mé choutky sběratelské a zpříjemňovali mi cestu, když nohy bořily se po kotníky v sypkém písku Tasmanova poloostrova.

„Jak jste se dostal do Tasmanie?" rozhovořil jsem se s nosičem.

„Připlavil jsem se do Hobartu ze Švédska, a když jsme měkké dříví našich lesů v přístavě složili, přijal jsem službu v hlavním městě. Od té doby jsem v Tasmanii. Tamhle je můj domek a můj les."

„Talar ni svenska? Jag talar litet . . ." oslovil jsem rozeného Skandinávce po švédsku.

„Ach, můj pane, jsem tu již přes třicet let a zapomněl jsem již svůj jazyk mateřský. Teď mluvím jen anglicky."

Východní břehy poloostrova Tasmanova.

„Znáte doktora Ellise?“ ptám se svého průvodce.

„Ano, pane! Hodný pán a bohatý pán doktor Ilajs. Jeho sanatorium jest již hotovo. Nedávno přišel nábytek z Londýna a s nábytkem jeho dcera. Ta povede hospodářství. Bude se vám tam líbiti. Vyhlídka na Piratský záliv je překrásná.“

Nežli jsem se nadál, ukázalo se již v dáli nové stavení, v němž přebývá londýnský doktor Ellis.

V potu tváři dostoupil jsem výšiny a ve chvíli vcházím brankou do letního sídla. V tom objeví se ve dveřích sanatoria buclatá postava lékařova.

„Jak že? Jste to vy? Nevěřím svému zraku! Ale umíte držeti slovo, to je pravda! Jste v novém sanatoriu mým prvním hostem. Leč nežli vám vykáži pokoj, pohleďte na mořskou dlažbu. Je právě odliv a vidíte imposantní mosaiku zbudovanou rušivým živlem ve vší slávě. Nuže, není-liž to v pravdě geologický div divoucí? A což Tasmanova brána v našem strmém pobřeží! Zda není to slavné dílo geologické architektury? A teď do salonu. Přišel jste právě k večeři.“

* *

*

Doktor Ellis mluvil pravdu. Sestoupíme-li po srázném návrší, kde bělá se Ellisovo sanatorium „Lufra“, k samému břehu Piratského zálivu a přejdeme-li k němu za odlivu, uvidíme před sebou dlažbu z pravidelných ploten kamenných, oddělených od sebe hlubokými rýhami na dél i na šíř. Jednotlivé dlaždice mají podobu čtverců nebo obdélníků; řidčeji podobají se velikým kosočtvercům. Menší dlaždičky vypadají z daleka jako voštiny.

Obnažené dno mořské zaujímá tam za odlivu velikou plochu, a po jeho tvrdých plotnách lze se procházeti jako po po vydlážděném náměstí. Jádro dlaždic je křemičité, a může odolávati ještě dlouho rušivé moci mořského příboje. Měkčí vrstvy skalnatého dna byly však stálým vyplachováním vymlety, a rýhy vyluhováním vytvořené oživeny jsou myriadami drobných měkkýšů. Také ráčkové z rodu mořských žaludů pokrývají všecky stěny dlaždic, a praskot jejich skořepin ozývá se pod nohama každým krokem.

Větší výmoly a prohlubně ostávají tam zality vodou i po odlivu jako křišťálová akvaria a hostí na svém dně pestrobarevné aktinie, zvané zcela případně mořskými sasankami.

Místy vyryl si mořský příboj v kamenitém dně hluboké koryto podobné průplavu, uložil v něm celou zahradu svěžích chaluh a přechovává v úskalí četné pokolení obrovských langust.

Ve strmých březích vyhlodal příboj hluboké jeskyně a vytvořil malebné průlomy a klenby, z nichž nejpamátnější stala se Tasmanova brána. Viz přílohu čís. 21.

Zajímavé zjevy Tasmanova poloostrova neušly pozornosti zeměvědců, a obraz památného dna mořského v Eagle Hawk Necku, podaný v příloze čís. 20., zdobí take geografické veledílo Reclusovo.*) Ale nynější podoba skalisek, rozsetých kdysi při úžině Piratova zálivu, valně již se pozměnila. Některé skály, v Reclusově zeměpisu zobrazené, utonuly v příboji před málo lety.

Vlastní šíje Piratova zálivu zbudována jest z písčité duny jen několik metrů vysoké a několik kroků dlouhé. Až bude Tasmanie hustěji zalidněna, prokopou tam průplav, spojí tak záliv Norfolský se zálivem Piratským a ukrátí plavbu do Tasmanova moře.

*) Nouvelle géographie universelle, 19 svazků. V Paříži 1875—94. — Též v překladě anglickém: The Universal Geography. V Londýně.

MOŘSKÉ DNO ZA ODLIVU V EAGLE HAWK NECKU NA VÝCHODNÍM POBŘEŽÍ TASMANSKÉM.
Vyluhováním měkčích vrstev vzala na se půda podobu dlažby.

Dnes je v písčité úžině, spojující poloostrov Tasmanův s ostatní pevninou ostrovní, jako po vymření. Více života bylo tam za deportace.

Vězeňská osada v Port Arthuru přijímala trestance nejdéle a užívala jich zhusta k těžkým pracím, zaměstnávajíc je spoutané železy a oděné v trestanecký šat.

Kdo z trestanců do Port Arthuru přišel, tam také umřel. Trestanci Arthurští náleželi k nejtěžším provinilcům z Anglie vyváženým. Jen tak mohl „Ostrov smrti" pojati v sebe na 1600 zesnulých vězňů.

Z jisté smrti mohl vykoupiti Arthurského trestance toliko útěk. Podařilo-li se mu uniknouti z poloostrova, nemohl býti pak již tak snadno vystopován a chycen. Rozlehlé hustiny ostatního ostrova chránily utečence před vypátráním.

Ale pokusům takovým učinila správa deportační stanice Arthurské brzy konec. Běda uprchlíkovi, jenž chtěl proběhnouti úzkou šíjí a dostati se z poloostrova na samý ostrov. Smečka krvežíznivých psů hlídala úžinu ve dne v noci a nepropustila nic živého. Přepadla-li prchajícího vězně na útěku, roztrhala ho dříve, nežli objevila se vojenská stráž v kamenném domku ukrytá. Strážnice ta stojí při úžině doposud.

Parník „Nubeena", jenž opět připlul z Hobartu ke břehům poloostrova Tasmanova, přivezl do sanatoria Ellisova prvé hosty. Nebylo jich mnoho, ale všickni přijeli do „Lufry", aby tam prožili veselé svátky vánoční. Já pak vstoupil do salonu malého parníku a plavil jsem se v noci zase do Hobartu.

* *
*

Dne 24. prosince slavil jsem u tasmanských antipodů štědrý den. Hned z rána pozdravilo mě tištěné přání, jež mi položili na stolek držitelé hotelu: Veselé vánoce a šťastný nový rok. 1900—1901. North Rees, správce.

Hobartské ulice byly samý květ. Také v kostelích zdobil se každý koutek svěžími ratolestmi, a oltáře chrámové skvěly se v záplavě bělostných květů liliových.

Výkladní skříně kupeckých závodů byly zase samé nápisy. Každý upozorňoval na vánoční zboží. Jeden oznamoval: Právě došla z Londýna zásilka 100 beden vánočních voňavek.

Druhý: Právě došla čerstvá zásilka korsetů.

Třetí: Právě došly vánoční banány z Queenslandu.

Čtvrtý: Právě došly vánoční punčochy čerstvými dárky naplněné.

Pátý: Právě došly nejnovější lístky gratulační.

Šestý: Zde lze koupiti nejlepší vánoční kýty.

Omnibusy a povozy rozvážely lidi na všecky strany. Lodi a železniční vlaky vyzdobovaly se prapory a stály pohotově. Kdo jen mohl, činil přípravy k odjezdu a pospíchal ke svým.

Listonoši běhali jako o závod a roznášeli zásilky došlé právě poštou z celého světa. Té doby přejí si všickni příslušníci britští „Marry Christmas and happy New Year", gratulují si navzájem i z nejvzdálenějších krajů zámořských, a „Christmas cards" s něžnými obrázky legendárního jmelí křižují všecka moře a projíždějí všemi zeměmi.

V papírnických závodech je všecko na nohách, jen aby mohli býti kupci rychle obslouženi. Té doby zakončuje každý svůj dopis slovy, že na prahu nového roku přeje všeho nejlepšího, a neopomíná složiti gratulaci i v těch domích, kde byl pro nějaké nedorozumění snad jen řídkým hostem. Se jmelím, cesminou a vavřínem vchází do rodin zároveň smíření, a zapomínají se neshody, hádky a spory.

Že je štědrý den, vyzíralo z každého koutku našeho Imperialhotelu. Stoly v jídelně byly posety kyticemi, a večerní tabule oplývala rozmanitými pokrmy. Nescházel ovšem ani vánoční plumpuding přeplněný hrozinkami a citronádou, nechyběl ani vánoční krocan. Jedlo a pilo se až do té chvíle, kdy počaly se na ulici rozléhati zvuky památných písní vánočních, zpívaných od půlnoci až do jedné hodiny jakožto waits a odehrávaných hudebními kapelami po celém městě. Místy zvučely i akkordy harfové, provázené melodií houslovou, a serenády potulných Italů zanikaly teprv dobou jitřní.

Ale ještě příjemnější náladu přináší vánoční svátek druhý, uváděný v anglických kalendářích jakožto b o x i n g - d a y, doslovně škatulový den. Toho dne přijímá čeleď dárky od svých chlebodárců jako odměnu za věrné služby. Také listonoši opouštějí domy s bohatou odměnou za přinesená blahopřání.

* *
*

TASMANOVA BRÁNA NA MOŘSKÉM POBŘEŽÍ
NEDALEKO HOBARTU.

Dne 26. prosince ukazoval teploměr již o 9. hodině ranní 25° C a vystoupil až na 30°. Listonoši pádili ulicemi jako posedlí a zbavovali se četných zásilek všudy toužebně očekávaných. Proti palčvému slunci obrněli se bílou čepicí a v týle bílou plachetkou a střádali vánoční dárky v potu tváři.

Po 10. hodině ranní bylo v městě jako po vymření. Parolodi, železniční vlaky, kočáry a omnibusy odvezly davy výletníků do volné přírody. Pod širým nebem prožívá pak každý nejpamátnější den roční a vrací se s kyticemi nádherné flory lesní ke svému krbu.

Slavnostní nálada tasmanských vánoc byla tehdy zvýšena proklamací královny anglické a císařovny indické. Plakáty na rozích přilepené oznamovaly národu, „že prvním lednem 1901 spojují se všickni obyvatelé pevniny australské a ostrova Tasmanova ve federační soustátí s názvem Commonwealth of Australia. Dáno v Balmoralu dne 17. září léta Páně 1900 v 64. roce našeho vladaření“.

* *
*

Dnem 27. prosince prodléval jsem na půdě Tasmanova ostrova naposled. Na přeplavním lístku, koupeném v jednatelství U. S. S. Co. za 5 liber 10 šilinků (asi 140 korun), bylo psáno: Paroloď „Moana“ odpluje dne 28. prosince 1900 o 12. hodině polední z Hobartu do Bluffu.

Za tři dny námořské plavby měl jsem spatřiti břehy Nového Zélandu.

Již samo jméno „Moana“ uvádí linguistu do krajů, kde sídlí národové malajskopolynešti. Nahlédneme-li do cvičebnice maorského jazyka,*) zvíme, že m o a n a značí moře.

„Moana“ jest největší paroloď plavební společnosti Dunedinské (str. 473.) a má nejlepší pověst. Však byla také za mé plavby na Nový Zéland obsazena do nejposlednějšího místečka.

Již bylo dávno po polední tabuli, když „Moana“ vyprostila se z přístavních pout a veplula do Bouřlivé zátoky, tehdy tiché jako beránek.

Hora Wellington ukazovala dioritové své sloupení na několik hodin cesty.

Opětně spatřil jsem čedičový kap Roulův a později blízký

*) First Lessons in the Maori Language by W. Williams. V Aucklandě 1896.

mys Pilířový (Cape Pillar), rovněž z basaltu složený. Strmniny ty vypadaly prý před čtvrt stoletím mnohem malebněji, a četné pilíře seskupených píšťal čněly z moře do výše jako štíhlé věže a minarety. Ale za jedné návštěvy válečné lodi vyhlédl si britský velitel divukrásné to úskalí za terč mohutných děl, obrátil velikou část basaltových útesů v trosky a pohřbil je v hlubinách mořských.

Tasmanské břehy zanikly ve večerních mlhách, a „Moana" houpala se v rozvlněném oceánu. Albatrosové ostali lodi věrni i za noci a vznášeli se nad stožáry neustále.

Novým jitrem potácela se „Moana" tak citelně, že byly příbory a všecko nádobí v pohybu. Divoký její rej převracel lahve, převrhoval stojany s vyrovnaným ovocem a povaloval hodovníky k zemi. Statečnější pasažéři objímali za nejisté chůze po saloně sloupy, slaboši pak mizeli ve svých kabinách a neukázali se dříve, dokud neveplula „Moana" do přístavu.

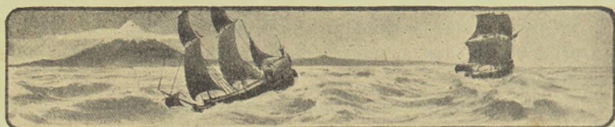
Také třetí den plavby vlnilo se moře hrozivě a utišilo se teprve čtvrtého dne z rána, když zapisoval jsem do svého denníku poslední den v roce 1900.

Za časného jitra plula „Moana" podél břehu Stewartova ostrova, zakrytého hustou vegetací samého kapradí, a zakotvila ve vodách průlivu Foneauxova, aby přijala na palubu zdravotního komisaře.

Ve chvíli stáli rozespalí pasažéři v nedbalkách na palubě a podávali lékaři ruku, aby vyšetřil jejich puls.

Zdravotní stav přibylých cestujících byl shledán v pořádku, a loď mohla pak přiraziti ke břehům strmé ostrožny, označené na mapě jakožto Bluff.

Od jižní točny vanul chladný vítr, když vstoupil jsem na půdu té země, které domorodci Novozélandší dali jméno Te Vai Pounama, t. j. země zeleného kamene (nefritu).

Tasmanovy koráby plují západním pobřežím Nového Zélandu
V pozadí Mount Egmont.

KONEC I. DÍLU.

